

**A NAGYKORÚ (INTELLEKTUÁLIS) FOGYATÉKOSSÁGGAL
ÉLŐ SZEMÉLYEK CSELEKVŐKÉPESSÉGE –
ÚJ PERSPEKTÍVÁK**

*A támogatott döntéshozatal
mint
az inkluzív magánjogi jogegyenlőség intézménye*

Doktori értekezés
dr. Maléth Anett

Témavezetők:

Dr. Lábady Tamás †
alkotmánybíró,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar

Dr. Menyhárd Attila
egyetemi tanár
Eötvös Lóránd Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. Landi Balázs
egyetemi docens
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog-
és Államtudományi Kar

Tartalomjegyzék

I. Bevezető	12
I. 1. A kutatási kérdések és a disszertáció célja.....	31
I. 2. A kutatás fókusza	34
I. 3. Az értekezés struktúrája	39
I. 4. Alapvetés – Nézőpont meghatározás	41
I. 5. Az érintett személyi kör – terminológia és a vizsgálati fókusz.....	49
I. 6. Helyzetkép – jogok és regisztrált jogsérelmek Magyarországon.....	58
II. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD)	67
II. 1. Bevezető	67
II. 2. A nemzetközi emberi jogi jogalkotási hullám előtere	69
II. 3. Az emberi jogok nemzetközi fejlődése néhány alapvető dokumentum fényében	69
II. 4. A fogyatékossgügy és a jog összekapcsolódása.....	73
II. 5. A CRPD keletkezéstörténete	76
II. 6. A CRPD mint az emberi jogok új interpretációja vagy új jogok egyezménye?	77
II. 7. A fogyatékossg-fókuszú emberi jogi egyezmény jelentősége	79
II. 8. Az emberi jogok oszthatatlanságának elve a CRPD-ben.....	80
II. 9. A CRPD tartalma – az egyes jogok közti strukturális kapcsolatok	82
II. 11. A CRPD személyi hatálya	85
II. 12. A CRPD tárgyi hatálya	87
II. 13. A CRPD-ben foglalt részes állami kötelezettségek végrehajtása	87
II. 14. Konklúzió	89
III. A törvény előtti egyenlőség – A CRPD 12. cikkének értelmezési kerete	91
III. 1. Bevezető	91
III. 2. A CRPD 12. cikkéről általánosságban	93
III. 3. A törvény előtt személyként történő elismerés - 12. cikk 1.	94
III. 4. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkével kapcsolatban.....	95
III. 5. Jog- és cselekvőképesség, a „legal capacity” értelmezése – 12. cikk 2.	96
III. 6. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkének 2. pontjával kapcsolatban.....	102
III. 7. A cselekvőképesség gyakorlásához szükséges és hozzáférhető támogatás – 12. cikk 3.....	103
III. 8. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkének 3. pontjával kapcsolatban.....	105
III. 9. A megfelelő és hatékony támogatás alapelvei – 12. cikk 4.....	106

III. 10. Az Egyezmény végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikk 4. pontjával kapcsolatban	109
III. 11. Tulajdonhoz, örökléshez, saját pénzügyek ellenőrzéséhez való jog – 12. cikk 5.....	110
III. 12. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikk 5. pontjával kapcsolatban	113
III. 13. A támogatott döntéshozatal végrehajtása a CRPD 12. cikkének hatálya alatt	113
III. 14. A CRPD 12. cikke és az emberi jogok oszthatatlanságának elve.....	117
III. 15. Konklúzió	120
IV. A cselekvőképesség fogalma a CRPD-ben és a támogató paradigma.....	121
IV. 1. Bevezető.....	121
IV. 2. A CRPD „legal capacity” fogalmának jelentéstartalma	122
IV. 3. A cselekvőképesség korlátozhatósága és a parens patriae jogelv összefonódása	123
IV. 4. A cselekvőképesség korlátozása és a gondnokság alá helyezés racionális és emocionális jelentősége	125
IV. 5. A „legfőbb érdek” (best interest) mint vezérmotívum	128
IV. 6. A tradicionális státusz-alapú modell mint kiindulás	131
IV. 7. A cselekvőképesség bináris megközelítése.....	133
IV. 8. A „capacity” mint képességfogalom	135
IV.8.1. A belátási képesség - „mental capacity”	135
IV.8.2. A belátási képesség értékelésének kritikai megközelítése	138
IV. 9. A cselekvőképesség vizsgálatának és értékelésének táguló horizontja.....	139
IV. 10. A cselekvőképesség joga diszkriminációmentesen.....	141
IV. 11. A cselekvőképesség korlátozása vagy gyakorlásának támogatása.....	142
IV. 12. A cselekvőképesség biztosítása – utak és lehetőségek a szabályozásban	142
IV. 13. A helyettes döntéshozatal.....	143
IV. 14. Konklúzió	145
V. A döntéshozatal támogatása - egy lehetséges modell	146
V. 1. Bevezető	146
V. 2. A támogatott döntéshozatal	147
V. 3. A támogató paradigma kulcsfogalmai	150
V. 4. A cselekvőképesség jogának gyakorolhatósága	153
V. 5. A cselekvőképes ember és a döntéshozatali képesség küszöbértéke.....	155
V. 6. A döntéshozatali képesség küszöbértékét érintő fókuszváltás	156
V. 7. A döntéshozatal támogatása - támogatástípusok	157
V. 8. A döntéshozatali státusz típusai.....	160
V.8.1. Az első az ún. jogilag önálló döntéshozatali státusz.....	160
V.8.2. A támogatott döntéshozatali státusz („supported decision-making status”).....	160

V.8.3. A facilitált döntéshozatali státusz	162
V.8.4. Döntéshozatali támogatások típusai és a döntéshozatali státusz kapcsolata.....	164
V.8.5. A cselekvőképességhez való jog és a jogi önállóság védelme	164
V.8.6. A döntéshozatali státusz és a döntéshozatali képesség funkcionális értékelése	165
V. 9. A támogatott személyekkel kapcsolatos kompetenciakövetelmények	165
V. 10. A támogatóval szembeni kompetenciakövetelmények.....	166
V. 11. Az állam kötelezettsége és szerepe.....	167
V. 12. A döntéshozatali folyamat védelme	169
V.12.1. A döntéshozatali folyamat integritásának védelme céljából az alábbi intézményes jogi keretrendszerre tesznek javaslatot	170
V.12.2. A megfelelő döntéshozatali státusz elismerésének, az alkalmazkodásnak és a támogatásnak a biztosítása	171
V.12.3. A személy integritását alapvetően érintő döntések.....	172
V. 13. Konklúzió	172
VI. A cselekvőképesség gyakorlásának támogatásához történő hozzáférés	174
VI.1. Bevezető.....	174
VI. 2. Paradigmaváltás pro és contra.....	175
VI. 3. Az implementáció fokozatai.....	182
VI. 4. A részleges jogi implementáció – A párhuzamosan működő helyettes és támogatott döntéshozatali rendszer problémái	185
VI. 5. A lehetséges szabályozási modellek	187
VI.5.1. Az ún. elkülönült személyi körök modellje (2. sz. ábra).....	187
VI.5.2. A közös halmazmetszettel rendelkező személyi körök modellje (3. sz. ábra)	188
VI.5.3. A részhalmazok verziója (vagyis az ún. alárendelő, másként: bennfoglaló) modell	189
(4. sz. ábra)	189
VI.5.4. Az egyező (egymást átfedő) személyi körök modellje (5. sz. ábra).....	190
VI. 6. A támogatás hozzáférhetősége	191
VI.7. Részben állami kötelezettségek az észszerű alkalmazkodás vonatkozásában	194
VI.8. Konklúzió	196
VII. A sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképessége a magyar polgári jogi szabályozásban az ezredfordulótól - nemzetközi hatásokkal	198
VII. 1. Bevezető.....	198
VII. 2. A sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozása Magyarországon az ezredfordulótól	199
VII.2.1. Kitekintés a gondnoksági szabályozás első reformhullámára.....	199
VII.2.2. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 4. sz. Ajánlása	200
VII.2.3. A 2001. évi XV. törvény – Első szakasz - Szemléletváltás	202

VII.2.4. Újabb nemzetközi hatás – a paradigmaváltó CRPD 12. cikkében foglaltakkal.....	205
VII.2.5. Az Egyezmény ratifikációját követő 2009-es Ptk. – Második szakasz – Nézet-eltérés.	206
VII.2.6. A 2013. évi V. törvény – Harmadik szakasz – Rés(z)nyitány, avagy tágulni látszik a hazai magánjog klasszikus emberképének horizontja	226
VII. 3. A nagykorú személyek cselekvőképességének hatályos szabályozási keretrendszere a 2013. évi Ptk.-ban.....	228
VII.3.1. A strukturális megközelítés az új jogintézmények tekintetében	228
VII.3.2. A szükségesség-arányosság elvét szolgáló szabályozási megoldás.....	228
VII.3.3. A belátási képesség vizsgálata	229
VII.3.4. Az egyén körülményei, családi és társadalmi kapcsolatai	230
VII.3.5. A gondnokság alá helyezés időtartama	230
VII.3.6. A CRPD 12. cikkének hazai részleges implementációját biztosító jogintézmény.....	230
VII. 4. A támogatott döntéshozatal a hatályos hazai Polgári Törvénykönyvben	232
VII.4.1. A Ptk. emberképe és a támogatott döntéshozatal jogintézménye	233
VII.4.2. A támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés a szabályozás szintjén	236
VII.4.3. A támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés a gyakorlatban.....	241
VII. 5. Konklúzió.....	269
VIII. Következtetések a nemzetközi és az egyes európai államok szabályozását érintő tendenciavizsgálat nyomán	277
IX. Jövőkép a cselekvőképességet támogató keretrendszerrel Magyarországon	285
Mellékletek	296
1. számú melléklet Az európai országokat érintő tendenciavizsgálat módszertana, indoka, szempontrendszere	296
2. sz. melléklet A magyar polgári jogi szabályozásra hatással lévő országok.....	304
Bevezető	304
Ausztria	305
Németország.....	309
Svájc	314
3. számú melléklet A kelet-európai országok jogfejlődése.....	318
Bevezető	318
Cseh Köztársaság	320
Észtország.....	323
4. számú melléklet A részvételt célzó fogyatékoságügyi politikát folytató európai államok.....	328
Bevezető	328
Svédország.....	329
Spanyolország	333
5. számú melléklet A CRPD-t utoljára ratifikáló európai államok	338

Bevezető.....	338
Finnország.....	340
Hollandia.....	347
Írország.....	353
Függelék.....	359
A CRPD-t utoljára ratifikáló európai államok.....	359
A közép-kelet európai országok.....	370
A magyar polgári jogi szabályozásra hatással lévő országok.....	372
A részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytató európai államok.....	378
Irodalom és forrásjegyzék.....	382

Rövidítések

AJuPID	Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities
AGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
ADMC	The Assisted Decision Making Act (2015)
AJB	Alapvető Jogok Biztosa
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
CACL	Canadian Association for Community Living
CRPD	UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény
Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár	CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár
DSS	Decision Support Service
ÉFOÉSZ	Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége
ErwSchG 2.	Zweites Erwachsenenen Schutzgesetzes 2.
4. sz. Ajánlás	Európa Tanács Miniszterek Bizottsága R. (99) 4. sz. Ajánlás
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
Fot.	A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük megteremtéséről szóló 1998. évi XXVI. törvény
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights
ICESCR	International Covenant on Economic Social Cultural Rights
IDSG	Inter-Departmental Steering Group
IJSZ	Integrált Jogvédelmi Szolgálat
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MCA	Mental Capacity Act
MI irányelvek (WHO)	10 alapvető elv, melyet az Egészségügyi Világszervezet adott ki
OBH	Országos Bírósági Hivatal
ÖIT	Önirányított támogatás
ÖZVV	Österreichisches Zentrales Vertretungsverzeichnis
PO	Personal Ombudsman
Ptk.	Polgári Törvénykönyv
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
Tdtv.	Támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény
UGCOPAA	The Uniform Guardianship, Conservatorship, and Other Protective Arrangements Act (2017) (Amerikai Egyesült Államok)
WHO	World Health Organization (Egészségügyi Világszervezet)

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is köszönöm Gyurinak és Zotyának, participatív oktatótársaimnak,
valamint Ildikónak, a támogatójuknak,
                hogy
időről-időre bemutatják közös tanítványainknak azt az utat,
melyet az évek során Ők bejártak, megéltek,
s melyről mi csak írunk és beszélünk...

Kimondhatatlan köszönettel tartozom szeretteimnek, hogy
ajándékba kaptam tőlük
                az időt,
melyet e disszertáció megírásával tölthettem.

Mély tisztelettel köszönöm Lábady Tamásnak néhai Témavezetőmnek,
                hogyan tanítványa lehettem
                                        és
                a támogatott döntéshozatal jelentőségével,
polgári jogi helyzetével kapcsolatos közös gondolkozást elkezdhattük,
hálásan köszönöm Landi Balázs témavezetőmnek, hogy
a doktori dolgozat elkészítésének útján tovább kísért
                és
értő szakmaisággal, izgalmas viták keretében folytathattuk a közös munkát.
Külön köszönöm Menyhárd Attilának a témával kapcsolatos előzetes egyeztetést.

Óriási hálával tartozom Könczei Györgynek
                                        és
Kollégáimnak, valamint a Fogvatékosságtudományi Doktori Műhely valamennyi tagjának,
                                        hogyan
értékes gondolataikkal, tudományos munkásságukkal, participatív oktatói és kutatási
                                        módszeranyagukkal,
                                        megjelent tanulmányaikkal
                                        e kutatásra inspiráltak...

I. Bevezető

„A polgári jog társadalmi igényekre ad válaszokat, így a társadalmi, különösen a demográfiai változások formálják a polgári jog válaszait is, akár a bírói gyakorlat, akár a jogalkotás terén.”¹

Az intellektuális fogyatékoság² kérdésköre a római jogi talapzatán nyugvó hatályos magyar magánjogban a cselekvőképesség, s az annak korlátozását eredményező gondnokság alá helyezés intézményén keresztül jelenik meg.³ A gondnokság jogintézménye azonban hosszú évtizedek óta működési anomáliákkal⁴ küzd világszerte, s az alapjogi jogvédelem nemzetközi eszközeinek II. világháborút követő erősödése óta⁵ több szempontból sem tud megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek. Mindezek ellenére - rátekintve a Központi Statisztikai Hivatal 2022. évi adataira⁶ -, megállapítható, hogy az intellektuális és pszichoszociális fogyatékosággal élő nagykorú személyek jogi helyzetét Magyarországon továbbra is a tradicionális típusú⁷, cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés határozza meg.

¹ Menyhárd Attila: Ötéves a Polgári Törvénykönyv: közbenső mérleg In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete. Budapest. 2019. pp. 267.

² Az érintett személyi kör meghatározásáról szóló I.5. alfejezetben ld. bővebben.

³ Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

⁴ alapvető jogoktól való megfosztottságot, diszkriminációt jelent, a világban regisztrált számos gondnoki visszaéléssel, jogsértés megtörténtével megdőlt a tézis, hogy ezen jogintézmény védelmet jelent, homályos szabályozás, gondnok diszkrecionális jogköre határainak elmosódása, ez utóbbiak betartásának hiánya stb.

⁵ Napvilágot látott, hogy a gondnokság nem tölti be a deklarált célját, az érintett személy érdekeinek védelmét, sokszor teljesen más célokat szolgál. (Vö.: Verdes Tamás – Tóth Marcell: A per tárgya. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE, Eötvös Kiadó, 2010.), sőt az abúzustól sem védi meg az érintetteket in Teaster, P., Wood E., Karp, N., Lawrence, S., Schmidt, W., & Mendiondo, M. (2005): Wards of the state: A national study of public guardianship in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019): Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Oxford University Press, 2019. pp. 121.; továbbá: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.; Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis)

⁶ 2022-ben azt láthatjuk, hogy 56.790 fő élt Magyarországon gondnokság alatt (az adat a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származik), míg 20 évvel korábban a magyar Igazságügyi Minisztérium a gondnokság alatt álló személyek számát 2001-ben 35.000 főre becsülte (Makai Katalin, Igazságügyi Minisztérium, idézet a „Ki a kompetens?” Jelentés egy kerekasztal-beszélgetésről (Társaság a Szabadságjogokért, 2001. május, 39. o. in: Gondnokság és emberi jogok Magyarországon. A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése. 2007. Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány Mental Disability Advocacy Center (MDAC) pp. 19. megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a KSH nem tudott felvilágosítást adni az MDAC-nek a gondnokság alá helyezett személyek számáról, sem életkörülményeiről. Utólag szerző megtalálta a nyilvántartásban szereplő adatot 2000-ben 40.838 fő állt cselekvőképesség korlátozó gondnokság alatt a Statisztikai Tükör, VI. évfolyam 45. száma szerint, Központi Statisztikai Hivatal, 2012/44. in.: Maléth Anett intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1. pp. 12.

⁷ Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 64-65.

„Ahogy azonban a fogyatékosról alkotott felfogás, a fogyatékos fogalmáról történő gondolkodás is változást mutat az elmúlt évtizedek során, a fogyatékosügyi politika is formálódott, formálódik, s ezzel párhuzamosan a gondnokság intézménye is fejlődött és fejlődik.”⁸

Maschke (2010) Kaufmannt (1997) idézve öt kihívást említ, melyre „külső változásként a nyugati jóléti államoknak általában, a fogyatékosügyi politikának pedig különösen reagálnia kell”⁹: eszerint irányult a figyelem a

- i) a demográfiai kihívásra, mivel a meghosszabbodott élettartam következtében változik a népesség szerkezete, az életkor előrehaladtával rohamosan nő a krónikus betegségek aránya (...) s a népesség „fogyatékosként” regisztrált tagjainak aránya is jelentősen emelkedik;¹⁰
- ii) a gazdasági kihívásra, miszerint a termelékenység folyamatos növekedésével, a bérpótlékokra irányuló magas állami kiadásokhoz kapcsolódó finanszírozási problémákkal párhuzamosan zajló gazdasági folyamatok megnehezítik a fogyatékosokkal élő emberek munkaerő-piaci integrációját;¹¹
- iii) a társadalmi kihívásra, a megváltozott háztartási és családi struktúrákra, s arra, hogy a fogyatékosokkal élő emberek is egyre inkább individualizált életformákra vágnak, miközben a demográfiai átalakulás miatt nő a gondozási és ápolási szolgáltatások iránti igény;¹²
- iv) a kulturális kihívásra, mely szerint a finanszírozási nehézségekhez kapcsolódó elosztási konfliktusok az állam és a közösség viszonyának átalakulását eredményezték, s ez a mélyreható átalakulás megváltoztatta a társadalmi igazságosságról szóló elképzeléseket. A társadalom létfontosságú ellátásaiból történő részesedést mindenki számára lehetővé tévő szociális jogok megkérdőjelezésével gyengül az állam befogadó hatása, és ezáltal korlátozódik „a másik ember alapvetően azonos jogokkal és köteleességekkel rendelkező embertársaként történő morális elismerése” (Kaufmann, 1997, 144)¹³. Miközben éppen a fogyatékosokkal élő emberek számára döntő fontosságúak ezek a jogok, mert az állam beavatkozása nélkül részvételük az élet számos területén korlátozott;¹⁴
- v) s végül az orvostechnikai területekre...¹⁵

Ugyanakkor nem csak a fenti globális szintű kihívások, hanem a fogyatékos emberek különböző mozgalmi hatására is kezdett megváltozni a kormányzati politika szereplőinek fogyatékosokkal kapcsolatos értékítélete, érdeke. Maschke (2010) megállapítja, hogy „mintegy 10 %-os népességi arányukkal a fogyatékosokkal élő emberek a mediánszavazó

---

⁸ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékosügyi politika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékos és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 296.

⁹ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 18-20.

¹⁰ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 16.

¹¹ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 17.

¹² Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 17.

¹³ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 17.

¹⁴ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 17.

¹⁵ Michael Maschke: Fogyatékosügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 18.

irányába mozdultak el, és a politikai pártok számára fontos választói körre váltak¹⁶, úgyhogy a fogyatékosügy politikája új súlypontként egyre nagyobb szerepet játszik a kormány- és a pártprogramokban.”¹⁷

„A Fogyatékos Emberek Évtizede 1983 és 1993 között tökéletes bizonyítéka annak, hogy a fogyatékosokkal élő személyek szervezetei egyre nagyobb befolyást gyakorolnak a nemzeti és nemzetközi kormányzatokra.”¹⁸

Jelentősen megnövekedett tehát a fogyatékosügy politikával foglalkozó nemzeti és nemzetközi elemzések száma, melyekben kiemelt figyelem hárult a fogyatékosokkal élő emberek kirekesztésére irányuló kutatásokra.¹⁹

A fentebb felvázolt folyamatok a múlt század második felében reformhullámot generáltak a gondnoksági rendszer területén. Ennek következtében az első reformhullámra Svédországban, Ausztriában, Hollandiában, Új-Zélandon és Németországban került sor az 1980-as és az 1990-es évek fordulóján.²⁰

Az [első] reformhullám vívmányai között tartjuk számon, hogy „a cselekvőképességet kizáró gondnokság több nyugat-európai államban eltöröltetett az 1980-as években. Ezt követte olyan szolgáltatások, inkább segítő és támogató személyek (mentor, kontaktszemély, személyes segítők, családtagok, szűkebb környezetben élők) intézményesítése, akik, amelyek az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékosokkal élő emberek társadalmi integrációját és önálló életvezetését segítették. Nagykorúak helyett történő döntésre csak kivételesen került sor, és az optimális reformokban a gondnokság nem érintette a cselekvőképességet.”²¹

---

¹⁶ mindez csak részben vonatkozik a disszertáció által vizsgált személyi körre, az intellektuális és pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyekre, akiknek a gondnoksági alá helyezéskor számos esetben a választójoga is korlátozásra kerül bizonyos országokban, így Magyarországon is vö.: Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2015.

¹⁷ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 19.

¹⁸ Dan Goodley, 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 5.

¹⁹ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 20.

²⁰ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 296.

²¹ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 311-312.

A fenti reformok, a nemzetközi szabályozási környezet változása és egyes kritikus hazai szerzők²² munkássága csaknem öt évtizednyi viszonylagos állandóság²³ után a magyar jogalkotót is a nagykorú sérülékeny emberek cselekvőképességét korlátozó gondnokság alá helyezés jogintézményének²⁴ átgondolására, módosítására és érdemi jogfejlesztésre készítették.

Polgári jogunk területén – számos államhoz hasonlóan - a sérülékeny felnőtt személyek gondnoksági rendszerét érintő nagyobb léptékű módosításra az Európa Tanácsa Miniszterek Bizottsága R. (99) 4. sz. (A cselekvőképtelen nagykorúak védelméről szóló 1999. február 23. napján elfogadott) Ajánlását (továbbiakban: 4. sz. Ajánlás) követően²⁵ került sor a 2001. évi XV. törvénnyel újra kodifikált 1959. évi IV. törvényben (továbbiakban: régi Ptk.)

E kodifikáció előre mutató változást²⁶, s olyan differenciált szabályozást ígért, melynek nyomán a gondnokság jogintézményének alkalmazásával csak a legszükségesebb mértékben és csak

---

²² Számos hazai (Dósa Ágnes: „A nem teljes cselekvőképes személyek jogai: rugalmasabb szabályozás felé” *Fundamentum* 2000/2 143-154., Fridli Judit: „Egészségügyi önrendelkezés – korlátok között” *Fundamentum* 2001/1. 103-114. Dósa Ágnes, Fridli Judit (szerk.) *Ki a kompetens? A Polgári Törvénykönyv gondnoksági szabályainak reformja, Társaság a Szabadságjogokért*, Budapest, 2001; Kecskés László: „Az új polgári törvénykönyv alapvető rendelkezései” *Polgári Jogi Kodifikáció* 2001/1 3-9., Schiffer András: „A korlátlan jogkorlátozás vége?” *Fundamentum* 2000/2. 97-99., Gönczöl Katalin: „Vizsgálat a fogyatékosokat ápoló-gondozó otthonokban. Ombudsmani Jelentés” *Mozgó Világ* 1997/5. 50-63., Gönczöl Katalin: „A betegek emberi és állampolgári jogainak érvényesülése a pszichiátriai fekvőbeteg intézetekben és pszichiátriai otthonokban” *Psychiatria Hungarica* 1997/1. 45-50.) és nemzetközi szakirodalmi mű foglalkozik a polgári jogokat korlátozó gondnokság túlzó mértékű alkalmazásával, melynek következményei aránytalanságot eredményeznek az érintett személy jogaira nézve, problémaként fogalmazódik meg az elégtelen bizonyítás a döntéshozatali képességgel kapcsolatban, a gondnokság alá helyezés mint rutinszerű eljárással kapcsolatban, az érintett fél rövid (néhány perces) személyes meghallgatásával, s nem utolsósorban, hogy a fogyatékoság tényét használják a gondnokság alá helyezés legitimációs alapjául, ezáltal a gondnokság egyfajta előítéletesség eredménye, mely felveti a diszkrimináció kérdését is, összemosza a fogyatékoságot a döntésben való képtelenséggel, sőt legtöbb esetben a fogyatékos felnőttek jövőtervezésének standard részét képezi a gondnokság alá helyezés, kritikaként fogalmazódik meg a későbbiekben az is, hogy a gondnokság jogintézménye anti-terápiás hatású, vagyis a gondok nem vonódnak be valójában a döntéshozatalba, így az érintett személy továbbra is magányos és izolált marad, ill. úgy tartják, hogy a gondnokság az állam által szankcionált eljárás arra, hogy az érintett személyt megfosssa attól, hogy jogviszonyok cselekvő alanya lehessen. Később (a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában) az is megállapítást nyert, hogy a gondnokság nem is konzisztens a CRPD-vel stb. In: Nina A. Kohn, Jeremy A. Blumenthal and Amy T. Campbell: *Supported Decision Making: A Viable Alternative to Guardianship?* (2013, *Penn State Law Review*), pp. 1117-1118 Napvilágot látott, hogy a gondnokság az abúzustól sem védi meg az érintetteket in Teaster, P., Wood E., Karp, N., Lawrence, S., Schmidt, W., & Mendiondo, M. (2005): *Wards of the state: A national study of public guardianship* in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019): *Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Oxford University Press, 2019. pp. 121.

²³ Győrök Katalin: *A gondnokság alá helyezési eljárás fejlődése Magyarországon 1945-2001-ig*, *Iustum Aequum Salutare*, 2008/2, pp. 135-145. „a vizsgált időszakban a gondnokság alá helyezendő személyt csupán egy olyan beteg embernek tekintették, akit önmagától és másoktól meg kell védeni. Nem a per alanya volt, hanem a tárgya, bár ezen a helyzeten a Pp. novellák és a bírói gyakorlat igyekeztek változtatni.” Lásd még: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. *Magyar Jog*, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

²⁴ Egyazon jogviszonyt nem csak egy, hanem gyakran a jogszabályok egész sora szabályozza: az egyazon jogviszonyt szabályozó jogtétel ilyen összetartozó csoportját jogintézménynek nevezzük. A Pallas Nagy Lexikona évszám kiadó, 1897.

²⁵ Az Ajánlás az Európa Tanács államainak jogrendszerében az ezen a területen meghúzódó nagy eltéréseket igyekezett csökkenteni, hangsúlyozva az "ebben az összefüggésben is minden ember emberi jogai és méltósága védelmének" fontosságát. Többek között az ENSZ keretében eddig elfogadott, nagy emberi jogi egyezségokmányokra, valamint az 1950-es Római Egyezményre építve fogalmazott meg követendő alapelveket és azok megvalósításához kötődő jogi megoldási javaslatokat.

²⁶ Ekkor került a törvénybe, hogy a gondnokolt kívánságának meghatározónak kell lennie a gondnokrendelésnél, illetve a véleménynyilvánításra képes, kizáró gondnokság alatt álló személy véleményét a gondnoknak figyelembe kell vennie az egyes döntések meghozatalánál. In: Boros Zsuzsa: *A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében*, *Családi Jog*, 2023/2., pp. 19-25.

feltétlenül indokolt időtartamra korlátozható az érintett személyek szabadsága, döntési autonómiája.²⁷ A cselekvőképesség korábbiaknál „kifinomultabb” ún. „ügycsoportos” szabályozása a nagykorú sérülékeny személy jogainak minden eddiginél körültekintőbb figyelembevételére szólította fel a jogalkalmazót. Az említett, a cselekvőképesség korlátozására lehetőséget nyújtó ügycsoportok²⁸ között tartotta számon a 2001-ben módosításra került Ptk. többek között az ingó és ingatlan vagyonnal való rendelkezési jogot, a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó jövedelem egy részével való rendelkezési jogot, egyes családjogi jognyilatkozatok megtételét, a bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatokat, az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlását.

Nem véletlen, hogy egy 2007-es felmérés „a gondnoksággal és az egyén maximális döntési képességének biztosításával foglalkozó legfontosabb dokumentumból, azaz a 4. sz. Ajánlásban foglaltakból²⁹ emelte ki azt a huszonkilenc indikátort, melyek alapján a gondnokság emberi jogi szempontú értékelését végezte el.”³⁰ Általános megfigyeléseik és következtetéseik keretében számos fontos megállapítást tettek, melyek bizonyos szempontból a mai napig is érvényesek, sőt csaknem változatlanok³¹, azonban egyet ezek közül ehelyütt is kiemelnék, miszerint „a kormányzatnak nem szabad egy adott terület politikai vagy jogalkotási reformjába kezdenie, csak ha az a rendezni kívánt helyzet átfogó megismerésén és megértésén alapul.”³²

Mindazonáltal kiemelendő, hogy az imént említett 2007-es elemzés indikátorai az emberi jogokat tisztelő, személyközpontú gondnoki rendszer kialakításához szükséges biztosítékokat ragadták meg.”³³

---

²⁷ Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. pp 236.; Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1. pp. 12.

²⁸ 1959. évi IV. törvény 14. § (6) A bíróság különösen a következő ügycsoportok tekintetében korlátozhatja a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét: 1. társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó, a 14/B. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt mértéket meghaladó jövedelemmel való rendelkezés; 2. ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog; 3. családjogi jognyilatkozatok megtétele a) a házassági, a bejegyzett élettársi vagyonjoggal kapcsolatos jognyilatkozat, b) a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele, c) a gyermeke nevének meghatározása és annak megváltoztatása, d) a gyermekének örökbefogadásához való hozzájárulás; 4. tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala; 5. a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása); 6. örökösödési ügyek; 7. bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok; 8. az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása; 9. tartózkodási hely meghatározása.

²⁹ A 4. sz. Ajánlás legfontosabb anyagi jogi alapelvei a következők: 1.) a jogi környezet rugalmassága, 2.) az egyén döntési képességének maximális biztosítása, 3.) a szükségesség és a szubszidiaritás 4.) az arányosság, 5.) az érintett jólétének és érdekeinek az elsődlegessége, kívánságainak tiszteletben tartása.

³⁰ Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése, Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány, Mental Disability Advocacy Centre, 2007. pp. 17.

³¹ Többek között ilyen gócpontnak tekinthető a belátási képesség fogalma, vizsgálati módszertana, az igazságügyi pszichiáter szakértő és bíró kompetenciájának elhatárolása a gyakorlatban, s ennek nyomán a gondnokság alá helyezési perek szakértői jellegének megmaradása Vö: Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.; A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

³² Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése, Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány, Mental Disability Advocacy Centre, 2007. pp. 87.

³³ Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése, Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány, Mental Disability Advocacy Centre, 2007. pp. 17.

Mindeközben egyre elterjedtebbé vált az a nézet, miszerint ahhoz, hogy a felnőtt fogyatékos személyek életüket másokhoz hasonlóan élhessék, a saját életeseményeiket, mindennapjaikat maguk alakíthassák és irányíthassák, meghatározó jelentősége van cselekvőképességük azaz 'jog-alakító jogalanyiságuk' törvény általi elismerésének.

A cselekvőképesség mind teljesebb körben való biztosításának irányából tekintve, pozitív változásként értékelhető, hogy az ezredfordulótól kezdődően Európa szerte³⁴ egyre nagyobb hangsúlyt kapott a sérülékeny felnőtt személyek jogait a korábbiaknál jelentősebb mértékben figyelembe vevő, a fokozatosság és a szükségesség-arányosság elveire épülő gondnokság intézményét közvetlenül is érintő szemléletváltás.

Az utóbbi jelzett változásokkal ugyanakkor csaknem párhuzamosan³⁵, kormányzati szereplők, civil szervezetek és az érintett fogyatékos személyek részvételével indult el azon érdemi tárgyalási és együtt gondolkozási folyamat, melynek eredményeként a gondnokság alá helyezés intézményétől eltérően, egy eredendően más szemléleti alapokon nyugvó, s az érintettek hangján is „megszólaló”,³⁶ a sérülékeny felnőtt személyek jogait középpontba helyező jogfejlesztési irány is megfogalmazódott.

Részben ezen előkészítési folyamat, részben pedig a Montreal Declaration on Intellectual Disabilities (2004),³⁷ valamint egyes szülőcsoportok és bírósági kezdeményezések³⁸ nyomán a cselekvőképesség gyakorlását biztosító áttörés és érdemi nézőpontváltás lehetőségét a

---

³⁴ A gondnoksági rendszer és a gondnokság alá helyezési eljárás megfelelőségének voltával és előnyeivel kapcsolat kérdések kutatók és ügyvédek részéről először az 1980-as évek elején vetődtek fel az USA-ban, Ausztráliában és Kanadában. Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019): Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Oxford University Press, 2019. pp. 121.

³⁵ UN General Assembly: *Resolution 56/168 on Comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities* (Az ENSZ Közgyűlésének 56/168. számú határozata a fogyatékossgal élő emberek méltóságát és jogait elősegítő és védő, átfogó és teljes nemzetközi egyezményről). A/RES/56/168. A 2001. december 19-i ENSZ Közgyűlésétől számítva hivatalosan, de azt megelőzően már informálisan is folytak a tárgyalások róla – Vö.: a disszertáció II. fejezetében foglaltakkal és Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 29. UN General Assembly: *Resolution 56/168 on Comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities* (Az ENSZ Közgyűlésének 56/168. számú határozata a fogyatékossgal élő emberek méltóságát és jogait elősegítő és védő, átfogó és teljes nemzetközi egyezményről). A/RES/56/168.

³⁶ A munkacsoportba 12 főt fogyatékos szervezetek delegáltak, ami példa nélküli az ENSZ történetében. A javaslatok többsége szintén fogyatékos szervezetektől érkezett a munkacsoport elé. In: Gombos Gábor: A fogyatékos személyek jogairól szóló egyezmény, 2007. Kapocs, 6. évfolyam 1. szám https://epa.oszk.hu/02900/02943/00028/pdf/EPA02943_kapocs_2007_1_08.pdf

³⁷ Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 245-246.

³⁸ A Woodlands Parents Group, egy fogyatékossgal élő személyeket ellátó intézmény szülőcsoportjának 1976-os megalakulásához is köthető a támogatott döntéshozatal, akik felnőtté váló gyermekeiknek a lehetőségeikhez képest a teljes élet megvalósítását, a saját életükbe történő nagyobb beleszólást és nem utolsó sorban az emberi méltóság megőrzését követelték; de a támogatott döntéshozatali modellre hatott egy egészen korai törvény, az 1866-os kanadai québeci polgári törvénykönyv is, mely szerint a törvényszéki tanácsadót neveznek ki a gyenge intellektusú „ügyfelek” mellé, ezen intézkedés célja, a szigorúbb intézkedések, mint pl. a felnőttkori „gyámság” alá rendelés elkerülése volt in: Gombos Gábor, Hoffman István, Kőnczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: *A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata*, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékossgágtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (továbbiakban: CRPD) elfogadása,³⁹ majd 2008. május 3-i hatályba lépése teremtette meg.

„A pozitív diszkrimináció intézménye alkotmányosan lehetővé teszi a magánjog emberképének megfelelő korrekcióját, [...] bizonyos magánjogi kedvezmények kódexbeli tételezését, [...] az egyenlő méltóság és az „osztó igazság” alapján.”⁴⁰

A CRPD 12. cikke „A fogyatékossgal élő személyek törvény előtti egyenlőségének,” vagyis a fogyatékos személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megillető jog- és cselekvőképességének alaptételét deklarálja, mely egyben e nemzetközi egyezmény központi, ún. „magrendelkezésének”⁴¹ is tekinthető.

E cikk kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogaként tekint a cselekvőképességre, azt egyfajta „kapuőr” jognak⁴² tartja, hiszen annak biztosítása előfeltétele valamennyi további, a nemzetközi egyezményben foglalt polgári és politikai szabadságjog⁴³ másokkal azonos alapon történő gyakorlásának. Ilyen módon a CRPD 12. cikkében megfogalmazódó „jogérvényesítő” típusú⁴⁴ cselekvőképesség (legal capacity)⁴⁵ fogalma az érintett személy emberi méltóságán alapuló cselekvési autonómia kifejeződését szolgálja.

A cselekvési autonómia érvényesülésére törekvő gondolatok többek között a magyar Alkotmánybíróság 36/2000. (X.27) AB határozatához kapcsolódóan is megfogalmazódnak miszerint az önrendelkezési jog, mint az emberi méltóságból fakadó cselekvési autonómia

³⁹ 2006. december 13. New York in: 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

⁴⁰ Lábady Tamás: Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok. Wolters Kluwer Hungary. Budapest. 2018. pp. 46.

⁴¹ Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttere és

⁴² Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 311.

⁴³ Vö.: a CRPD 19.; 20.; 25.; 27.; és 30. cikkeivel.

⁴⁴ jogosultságok érvényesíthetőségét biztosító helyzetet jelölte az angol jogi szaknyelv a „legal capacity” fogalmával, amely leginkább a kontinentális jogrendszerek eljárásjogi perképeség-fogalmához hasonlítható in: Hoffman István (2009): Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossgal és Társadalom, A fogyatékossgaltudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 246.

⁴⁵ A perbeli cselekvőképesség a polgári jogi cselekvőképességnél szélesebb, így például a gondnokság alá helyezési perekben a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személy is teljes perképeséggel rendelkezik. In: Németh, J. 1999. szerk.: A polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. A „legal capacity” pedig „az eljárásjogias megközelítésű common law jogrendszerek fogalma, ahol a jogosultság alapvetően a valamely bírósági eljárás megindításához való jogot jelenti.” in: Hoffman István (2009): Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossgal és Társadalom, A fogyatékossgaltudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., pp. 252. Továbbá ld. még a disszertáció IV. fejezetében vö.: Tókey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.; István Hoffman, György Kőnczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/>

kifejeződése, személyhez kötött.⁴⁶ Ugyanakkor a doktori értekezés témája szempontjából kardinális jelentőségű, hogy az Alkotmánybíróság az előzőtől különálló kérdésnek tekinti, miszerint „a jogi szabályozás az önrendelkezési jog elé bizonyos esetekben korlátot állít. Amikor az egyéni cselekvési autonómia körébe tartozóan a jog más személy fellépését intézményesíti, nem az önrendelkezési jogot „ruházza át” másra. „A helyette történő joggyakorlás” az önrendelkezési jog egyidejű törvényi korlátozása mellett biztosít másnak döntési lehetőséget, az önrendelkezési jog „helyette történő gyakorlása” - a személyiségtől elválaszthatatlan volta miatt – fogalmilag kizárt.”⁴⁷

Kiemelést érdemel ugyanakkor az idézett 36/2000. (X.27.) AB határozathoz fűzött különvélemény Harmathy Attila alkotmánybíró „tollából,” aki kifejtette, hogy „a II. világháború előtti magyar magánjog már érzekelte, hogy a jogügyletekhez kapcsolódó cselekvőképesség kategóriáit csak korlátok között lehet használni és az a megközelítés érvényesült, hogy esetenként, az adott célhoz képest lehet meghatározni, mennyiben lehet alkalmazni a cselekvőképesség szabályait a nem jogügyleti megengedett cselekményekre.”⁴⁸

Molnár Hella (2016) leírja, hogy „a cselekvőképességnek az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség meghatározását eredendően és elsősorban a vagyoni jogi nyilatkozatok érvényességi feltételeként alkották meg.”⁴⁹ Molnár 2016-os tanulmányában tovább „árnyalja” a polgári jogi cselekvőképességi szabályozás „alkalmazhatóságának” kérdéskörét, mivel kiemeli, hogy „amikor ezt a fogalomrendszert más jogágak veszik át, az csakis az adott terület sajátosságainak feltétlen figyelembevételével történhet.”⁵⁰

Az előzőekből látható, hogy egyes kutatók részéről a magyar polgári jog cselekvőképességi szabályainak, konkrétan a cselekvőképesség kategóriáinak árnyaltabb – immár nem csupán az érintett személyre, hanem a célra és az ügy jellegére irányuló – (funkcionális) megközelítési⁵¹ igénye és egyfajta fókuszváltás fogalmazódik meg

1. az eseti meghatározással
2. a célhoz igazítandó alkalmazással és
3. más jogágak sajátosságainak figyelembevételével.

A magyar (és a kontinentális jogrendszerekben tradicionális alkalmazott) anyagi jogi cselekvőképesség fogalmától elmozduló, Hoffman (2009) szerint némileg az eljárásjogi

---

⁴⁶ Vö.: a 36/2000 (X.27.) AB határozat az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítvány alapján

⁴⁷ Vö.: a 36/2000 (X.27.) AB határozat az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítvány alapján

⁴⁸ Vö.: a 36/2000 (X.27.) AB határozat az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítvány alapján és Sándor István: Szladits Károly munkásságának hatása a mai magyar magánjogi joggyakorlatra, Jog-Állam-Politika, 2022/1.

⁴⁹ Molnár Hella (2016): Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései - az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességre vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel Állam- és Jogtudomány, 2016/4., pp. 75-90.

⁵⁰ Molnár Hella (2016): Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései - az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességre vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel Állam- és Jogtudomány, 2016/4., pp. 75-90.

⁵¹ A hazai cselekvőképesség korlátozásának választójoggal (alkotmányjogi területet érintő kérdéskör), illetve a munkajogi területtel történő összefüggése tárgyában készült Jakab (2012), valamint Gurbai (2015) doktori disszertációjában is a tradicionális, a „képtelenség” elméletén alapuló korlátozó mechanizmus szétforgácsolódásának tendenciája követhető nyomon.

perképesség-fogalmához hasonlítható⁵² „jogérvényesítő” cselekvőképesség (legal capacity) egyetemes bevezetése miatt a CRPD-re számos szakirodalmi forrás paradigmaváltó⁵³ egyezményként hivatkozik, melynek 12. cikke a gondnokság intézményének további alkalmazhatóságára irányuló értelmezés tekintetében kezdetektől megosztó⁵⁴ a kutatók körében.

A CRPD 12. cikkében foglaltakat illetően tehát nincs széleskörű konszenzus a tekintetben, hogy az valójában hogyan is viszonyul a helyettes döntéshozatal (gondnokság) intézményéhez.⁵⁵ A jogtudósok egy része (többek között M. Bach, 2006; A. Dhanda, 2007; B. Carter, 2010; T. Minkowitz, 2012; Quinn és Arstein-Kerslake, 2012, Browning et al., 2014, Craigie et al. 2019, Shogren et al., 2019, Gurbai és Kanter, 2019), úgy látja, hogy e nemzetközi egyezmény a gondnokság intézményének alkalmazási lehetőségét egyértelműen kizárja⁵⁶, rájuk néhányan progresszív (vagy radikálisabb) álláspontot képviselő szerzőként⁵⁷ utalnak, míg mások (pl. Lawson, 2007; L. Salzman, 2011; K. B. Glen, 2012; T. Carney, 2012, 2015; Richardson, 2012; Richardson, 2012; Martin et al., 2014; T. Carney, 2015.; Donnelly, 2016;) akként interpretálják

---

⁵² Hoffman István (2009): Pszichoszociális fogyatékkal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 246.

⁵³ A CRPD és a paradigmaváltás szóra keresve a Google Scholar-on csaknem 5000 eredményt produkált 2022 december 4-ig bezárólag in: Alex Ruck Keene, Nuala B. Kane, Scott Y.H. Kim, Gareth S. Owen: Mental capacity – why look for a paradigm shift? *Medical Law Review*, 2023. Vol. 31. No. 3. pp. 356. Oxford University Press, 2023. <https://doi.org/10.1093/medlaw/fwac052>

⁵⁴ A gondnokság intézményének további alkalmazhatósága, ultima rationként való fenntartása mellett érvelők leggyakrabban az ún. „nehéz” esetekre (az angol nyelvű szakirodalom szerint a „hard cases” fogalma terjedt el súlyos fogyatékoság, továbbá kóma esetén) és ezen esetek nyomán a CRPD 12. cikk 4. pontjára hivatkoznak. in: Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. https://doi.org/10.4324/9780203711712_pp_251.; Julia Duffy (2022): *The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities*, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 14. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf; Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) *Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019.

⁵⁵ Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. https://doi.org/10.4324/9780203711712_pp_235.

⁵⁶ Michael L. Perlin, “*Striking for the Guardians and Protectors of the Mind*”: *The Convention on the Rights of Persons with Mental Disabilities and the Future of Guardianship Law*, 117 Penn State L. Rev. 1159, 1177 (2013) (“The Convention forces us to abandon substituted decisionmaking paradigms and to replace them with supported decisionmaking ones.”); Tina Minkowitz, Submission To The Committee On The Rights Of Persons With Disabilities, Day Of General Discussion On Crpd Article 12 (2010) (declaring guardianship and all other forms of substituted decision-making to be contrary to the CRPD); cf. Robert D. Dinerstein, *Implementing Legal Capacity Un Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road from Guardianship to Supported Decision-Making*, 19 Hum. Rts. Brief 8 (2012) (discussing different countries’ responses to Article 12 in relation to guardianship). Amita Dhanda, *Legal Capacity in the Disability Rights Convention: Stranglehold of the Past or Lodestar for the Future?* 34 Syracuse J. Int’l L. & COM. 429, 460-62 (2007) (arguing that, while the language of Article 12 does not prohibit substituted decision-making, reading Article 12 in light of the process that led to its creation supports interpreting it as doing so); Barbara Carter, *Adult Guardianship: Human Rights or Social Justice*, 18 J.L. & Med. 143 (2010), available at http://www.publicadvocate.vic.gov.au/file/file/Research/Adult_Guardianship.pdf (describing the active debate over whether Article 12 permits guardianship). Michael Bach, PowerPoint, *Legal Capacity, Personhood and Supported Decision Making*, Can. Ass’n for Cmty Living (U.N. Enable Working Group, Jan. 2006), available at <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/ahc7docs/ahc7ii3.ppt>. 31. Perlin, *supra* note 19, at 1162 (endorsing this view, at least with regard to the use of guardianship in certain jurisdictions).

⁵⁷ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, pp.15. <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>;

a 12. cikket, hogy az végső megoldásként „ultima ratio”-ként a lehető legrövidebb időtartamra megengedi⁵⁸ a gondnok kinevezését és eljárását az érintett személy helyett és nevében.⁵⁹ Utóbbiak a CRPD 12. cikkének konzervatívabb értelmezést vallják.⁶⁰

Figyelemre méltó, hogy Kohn és társai (2013) is rámutatnak arra, hogy még a korszerű, előremutató döntéshozatali rendszereket működtető országokban is jelen van a „paternalista”⁶¹ szemléletű helyettes döntéshozatal valamilyen formája.⁶² Konkrét példaként említhető Kanada (Stainton, 2015)⁶³; USA (Blanck és Martinis, 2015)⁶⁴; Ausztrália (Then et al., 2018)⁶⁵, mely államok gyakorlatáról Katona és Sándor, (2021); Maléth (2021)⁶⁶, valamint Tőkey és társai tanulmánya⁶⁷ (2024) is szól.

---

⁵⁸ Kristin Booth Glen, *Changing Paradigms: Mental Capacity, Legal Capacity, Guardianship & Beyond*, 44 COLUM. HUM. RTS. L. REV. 93 (2012) Leslie Salzman, *Guardianship for Persons with Mental Illness—A Legal & Appropriate Alternative?*, 4 St. Louis U. J. Health L. & Pol’y 279, 306 (2011)

⁵⁹ Eur. Comm’r H.R., Issue Paper, Who Gets To Decide? Right To Legal Capacity For Persons With Intellectual And Psychosocial Disabilities (2012), *available at* <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1908555> (advocating for abolishment of plenary guardianship); Nandini Devi et al., *Moving Towards Substituted or Supported Decision-Making? Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, 5 Eur. J. Disability Res. 249 (2011); Dimopoulos, *Mental Disability Advocacy Ctr. & Ass’n Of Soc. Affirmation Of People With Mental Disabilities, Out Of Sight: Human Rights In Psychiatric Hospitals And Social Care Institutions In Croatia* 12, 14, 57 (2011), *available at* http://www.mdac.info/sites/mdac.info/files/croatiareport2011_en.pdf

⁶⁰ Halmos szavaival élve: ezen szerzők azok, akik nem köteleződnek el a társadalmi paradigma radikális értelmezése mellett In.: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, pp. 15.

<https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>.

⁶¹ Fogalommagyarázatot ld. később a dolgozat Kelet-európai országokat tárgyaló fejezetében.

⁶² Kohn, N. A.–Blumenthal, J. A.–Campbell, A. T. (2013): Supported Decision-Making: A Viable Alternative to Guardianship? *Penn State Law Review*, 117(4). 1111–1157.

[https://www.pennstatelawreview.org/117/4/%20Final/4-Kohn%20et%20al.%20\(final\)%20\(rev2\).pdf](https://www.pennstatelawreview.org/117/4/%20Final/4-Kohn%20et%20al.%20(final)%20(rev2).pdf) idézi:

Sándor Anikó és Katona Vanda (2021): A támogatott döntéshozatal elmúlt 10 éve. Egy szisztematikai irodalomlemezés eredményei. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 131-142.

⁶³ Stainton, T. (2015): Supported decision-making in Canada: principles, policy, and practice. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*, 3(1). 1–11. (DOI: 10.1080/23297018.2015.1063447) (Letöltés ideje: 2022. március 25.)

⁶⁴ Blanck, P.–Martinis, J. G. (2015): “The Right to Make Choices”: The National Resource Center for Supported Decision-Making. *Inclusion*, 3(1). 24–33. <http://www.supporteddecisionmaking.org/> (DOI: 10.1352/2326-6988-3.1.24) (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

⁶⁵ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence *International Journal of Law and Psychiatry*, 61 (2018) pp. 64-75.

⁶⁶Sándor Anikó és Katona Vanda (2021): A támogatott döntéshozatal elmúlt 10 éve. Egy szisztematikai irodalomlemezés eredményei. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 140.; Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.; Tőkey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

⁶⁷ Tőkey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

A 12. cikk értelmezésével kapcsolatban említett dilemmát az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014)⁶⁸ (továbbiakban: Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár) kívánta lezárni, részletes érvrendszert fektetve le amellet, hogy a gondnokság (helyettes döntéshozatal) alkalmazása miért is kizárt az egyezmény interpretációjában. A Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja ugyanakkor – ahogy Halmos (2019) is hangsúlyozza – „nem kötelező erejű jogforrás az egyezmény rendelkezéseinek magyarázatára nézve”⁶⁹, ilyen tekintetben tehát továbbra sem bizonyul elégséges jogi és szakmai „állásfoglalásnak” ahhoz, hogy egyértelművé tegye a részes államoknak a gondnokság jogintézményének felváltására irányuló kötelezettségét és elhozza a kuhni terminológia szerinti valódi paradigmaváltást⁷⁰.

A 12. cikkről - a gondnoksággal összefüggő értelmezési ellentmondásoktól eltekintve - elmondható, hogy 3. pontjában a cselekvőképesség gyakorlásának biztosításához „esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetőségére” irányuló intézkedések megtételét várja el a részes államoktól.

---

⁶⁸ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN814qROoEZ0z&fe=true>

⁶⁹ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>;

⁷⁰ Alex Ruck Keene, Nuala B. Kane, Scott Y.H. Kim, Gareth S. Owen: Mental capacity – why look for a paradigm shift? Medical Law Review, 2023. Vol. 31. No. 3. pp. 356. Oxford University Press, 2023. <https://doi.org/10.1093/medlaw/fwac052>

A cselekvőképesség biztosításához „segítségül” hívható támogató megoldások közül világszerte leggyakrabban alkalmazott „modell”, az ún. „támogatott döntéshozatal”⁷¹ nem előzmény nélküli⁷² (jog)intézmény⁷³, Kanada számos tartományában⁷⁴ már korábban létezett, ahogy arra a korábban említett Montréal Declaration is hivatkozik. Gurbai (2012) megjegyzi, hogy „Robert M. Gordon már az ezredfordulón a gondnokság elismert alternatívájaként említi a támogatott döntéshozatalt, amely azóta is az egyik leghatékonyabb alternatívája a gondnoksági rendszernek.”⁷⁵ Mindazonáltal a CRPD szempontjából valamennyi – jogkorlátozást elkerülő vagy azt megszüntető – támogatási eljárás, eszköz és mechanizmus elfogadott, melyek az eltérő jogrendszerekben, jogi kultúrákban a cselekvőképesség gyakorlásának támogatását szolgálják.⁷⁶

Visszatérve a CRPD 12. cikkének 2. pontjára, kiemelendőnek tartom, hogy az a fogyatékossgal élő személyeknek - „az élet minden területén másokkal azonos alapon”⁷⁷ - gyakorolható cselekvőképességet deklarálja.

---

⁷¹ az angol nyelvű jogirodalom legtöbb esetben supported decision-making (rövidítve: SDM) formában hivatkozik rá

⁷² Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. [https://doi.org/10.4324/9780203711712 pp. 245-246](https://doi.org/10.4324/9780203711712_pp_245-246). Kanadában a gondnokságot felpuhító intézmény formájában létezett. vö.: Canadian Association for Community Living, (rövidítése: CACL, in: A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992 augusztus In: Fogyatékossg és Társadalom, 2019/3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 352-353. 1992; Minkowitz, 2006, Bach, 2007. Michael Bach & Lana Kerzner, *A new paradigm for protecting autonomy and the right to legal capacity* (2010) <http://www.lco-cdo.org/disabilities/bach-kerzner.pdf>.

⁷³ A leggyakrabban hivatkozott támogatott döntéshozatali modell a British Columbia’s Representation Agreement in: Michael Bach & Lana Kerzner, *A new paradigm for protecting autonomy and the right to legal capacity* (2010) <http://www.lco-cdo.org/disabilities/bach-kerzner.pdf>. pp. 53. [Szerző megjegyzi: „Substitute Decisions Act, 1992, S.O. 1992, c. 30.” Ezen jogszabály a helyettes döntéshozatal alternatívájaként a támogatói szerepkör átgondolására hivatkozik, tehát nem nevesíti expressis verbis a támogatott döntéshozatal jogintézményét.] Halmos úgy írja le, hogy „ez a modell egy jogszabály által elismert magánjogi szerződés, mely a gondnokság alternatívájaként szolgál. Megmarad az érintett cselekvőképessége, bármikor hivatkozhat a támogatott döntéshozatali szerződésre és konzultálhat a támogatójával. Minimális képességekvetelmény áll fenn a támogatott döntéshozatali szerződés megkötésével kapcsolatban”, így: *See Representation Agreement Act, R.S.B.C. 1996, ch. 405, pt. 2.8 (Can.)* (providing that an adult may enter into a standard Representation Agreement despite being “incapable of (a) making a contract, (b) managing his or her health care, personal care or legal matters, or (c) the routine management of his or her financial affairs”). A támogatott döntéshozatalnál az érintett személy az egyedüli döntéshozó, de egy magánjogi támogatói kapcsolatban támogató háló segíti (többnyire családtagokból áll, akik gyakran találkoznak az érintett személlyel) vagy microboard (többnyire civil szervezetek által működtetett támogató szolgáltatások révén). Alternatív módja, hogy közjogi (hatósági) kirendelésként is működhet in: Leslie Salzman, *Guardianship for Persons with Mental Illness—A Legal & Appropriate Alternative?* 4 St. Louis U. J. Health L. & Pol’y 279, 306 (2011) pp. 307-309 (dividing supported decision-making approaches into two major groups: private agreement approaches and court-appointed approaches). in. Halmos Szilvia: *Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon*, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, pp. 62.

<https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁷⁴ Brit Columbia, Prince Edward Island, Manitoba, Ontario in: Gombos Gábor, Hoffman István, Köncei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: *A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata*, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékossgtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.; valamint Michael Bach & Lana Kerzner, *A new paradigm for protecting autonomy and the right to legal capacity* (2010) <http://www.lco-cdo.org/disabilities/bach-kerzner.pdf>.

⁷⁵ Gurbai Sándor: *Autonómia, akarat, választás*, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 251-252.

<https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/8990003>

⁷⁶ Példaként említhető itt akár a svéd personal ombudsman intézménye is

⁷⁷ Vö.: CRPD 12. cikk 2. pontjának eredeti angol nyelvű verziójával, mely szerint „enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.”

A CRPD mint nemzetközi emberi jogi dokumentum jelentősége több szempontból vitathatatlan, s az sem figyelmen kívül hagyható tény, hogy 2023. február 21. napjáig 186 állam ratifikálta az egyezmény rendelkezéseiben foglaltakat.⁷⁸

Jakab (2009) – még a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának⁷⁹ közzétételét megelőzően – úgy értékelte, hogy a CRPD hatására a cselekvőképesség szabályozása területén „a második reformhullám kezdődött el [...], s ez utóbbi következtében a jogalkotó válaszút előtt áll és három irányba indulhat el.

Az egyik lehetséges út

- i) a gondnoksági rendszer teljes elvetése és a támogatott döntéshozatali modell kialakítása;
- ii) a másik út a gondnoksági rendszer 12. cikk szellemében történő átalakítása;
- iii) a harmadik pedig a támogatott döntéshozatal és a cselekvőképességet korlátozó gondnokság egymás mellett létezése.”⁸⁰

Az előzőekben felvázolt lehetséges utak közül a másodikként és harmadikként megjelölt irány a jellemzőbb, miszerint a nemzetközi egyezményt aláíró és azt ratifikáló államok többségében nem csak a támogatott döntéshozatal vagy az egyéb támogató intézkedések kodifikációjának irányába mutató jogalkotói lépések érhetőek tetten, hanem a gondnokság jogintézménye továbbra is változóban, az érintett személy jogainak mind teljesebb körű biztosítására irányuló fejlődésben (vö.: Yokohama Declaration, 2010, 2016)⁸¹ van. Az előbb említett twin-track approach-típusú vagy Landi (2021)⁸² szavai nyomán „párviadal-jellegű”⁸³ jogfejlesztés a jogalkotói jog és a jogalkalmazói jog⁸⁴ területén is megfigyelhető.

A fentebb felvázolt „kettős megközelítésű” jogfejlesztési tendenciát támasztja alá a nemzetközi jogi közeg másik meghatározó jogforrása a felnőttek nemzetközi védelméről szóló, Hágában 2000-ben kelt nemzetközi egyezmény⁸⁵, valamint

⁷⁸ Vö.: <https://indicators.ohchr.org/>

⁷⁹ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. április 11-én elfogadott) CRPD/C/GC/1, Közzétéve: 2014. május 19.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=Xtpj4PktzqFFqFbZZ3&fe=true>

⁸⁰ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógynevelési Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 296.

⁸¹ Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Japan, October 4th, 2010., mely the Fourth World Congress on Adult Guardianship Law által 2016. szeptember 16-án, Berlinben került felülvizsgálatra és módosításra

<https://www.international-guardianship.com/pdf/Draft%20Yokohama%202016%20International%20Part-1.pdf>

⁸² Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében. Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

⁸³ Landi párhuzamot von az önálló zálog jogintézményének Ptk.-n belüli, illetve az egészségügyi szolgáltató polgári jogi felelősség Ptk.-n kívüli ’ciklikus-változásaival’ a magyar magánjog közeli történetéből. In: Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében. Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

⁸⁴ 2008. március 27-i, a Shtukurov v. Oroszország, 44009/05. számú ügyben meghozott döntésére, Stanev v. Bulgaria, Application No. 36760/06, judgment of the Grand Chamber of 17 January 2012.

⁸⁵ A külföldi (nemzetközi magánjogi) kódexek közül több (német, lengyel, svájci, román) számol a cselekvőképességet nem érintő alternatív támogatási formákkal. Az egyezménynek jelenleg több EU-tagállam részese: Ausztria, Csehország, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság már ratifikálta az egyezményt, míg Ciprus, Görögország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Lengyelország részéről megtörtént az aláírás. Ismereteink szerint fontolgatja a csatlakozást: Dánia, Görögország, Málta, Szlovákia. Harmadik államok közül Svájc szintén már csatlakozott az egyezményhez.

Az egyezményben részes tagállamok a rendelkezésre álló információk szerint az egyezményt hasznos jogi eszköznek tartják, de kellő számú ratifikáció hiányában még nem működik megfelelően, és egyelőre kevés gyakorlati tapasztalat halmozódott fel ezzel kapcsolatban. A további ratifikációk értelemszerűen élénkíthetik és

egyéb, nem kötelező erejű, ám az országok széles körében támogatott dokumentumok. A nagykorú személyek gondnokságának kérdéskörét érintő első világtalálkozó⁸⁶ (2010) keretében csaknem húsz ország - akadémikusaiból, bíróból, ügyvédeiből, gondnokaiból és kormányzati képviselőiből álló⁸⁷ - delegációja készítette elő az ún. Yokohamai Nyilatkozatot.⁸⁸ A nagykorúak gondnokságáról szóló nem kötelező erejű 2016-ban módosított, egyelőre csak tervezet formájában elérhető Yokohamai Nyilatkozat⁸⁹ – a Bizottság 1. sz. Kommentárjában foglaltakhoz hasonlóan – irányelveket fogalmaz meg az önrendelkezés tárgykörében a gondnoksági rendszerekkel bíró nemzetek számára.⁹⁰ Említésre érdemes továbbá az Amerikai Egyesült Államokban a 2017-es „The Uniform Guardianship, Conservatorship, and Other Protective Arrangements Act” (továbbiakban: „UGCOPAA”)⁹¹ nem kötelező erejű jogi eszköz, mely személyközpontú filozófiára épülő innovatív intézkedéseivel a gondnokság hagyományos rendszerére kíván hatással lenni.⁹² Ahogy a CRPD, a Yokohamai Nyilatkozat is támogatja a fogyatékossgal élő személyek törvény előtti egyenlőségének elvét. A Yokohamai Nyilatkozat a tradicionális gondnoksági jogintézményt jellemző helyettes döntéshozatallal szemben az ún. „önirányított döntéshozatal” alkalmazásának lehetőségére⁹³ hívja fel az államokat, s ahogy a Nyilatkozat fogalmaz, ez utóbbit konzisztensnek tekinti a támogatott döntéshozatallal. (World Congress on Adult Guardianship, 2013, I (1)(6).⁹⁴ Figyelemre méltónak tartom, hogy a gondnokság jogintézményének fejlesztése kapcsán a támogatás fogalma immár úgy jelenik meg, mely „képesé teszi a felnőtt személyt cselekvőképességének gyakorlására”.⁹⁵ E Nyilatkozattervezet azt is rögzíti, hogy a gondnoksági szabályozás során elsődlegesen kerüljön

---

hatékonyabbá tehetik az egyezményt. in: Bereczki Ildikó: Gondnokság és más támogatási formák, Magyar Jog, 2016/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3995214?ts=2016-12-01#ss58>

⁸⁶ The World Congress on Adult Guardianship Law 2010 in Yokohama, Japan - <https://www.international-guardianship.com/previous-congresses.htm>

⁸⁷ Vö.: International Guardianship Network, melyben Magyarország a honlapon elérhető információk szerint nem rendelkezik tagsággal, ugyanakkor számos európai, észak-amerikai, ázsiai ország, továbbá Ausztrália is részt vesz benne.

⁸⁸ https://www.international-guardianship.com/pdf/IGN-Yokohama_Declaration_2010.pdf

⁸⁹ Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Japan, October 4th, 2010. revised by 2016

<https://www.international-guardianship.com/pdf/Draft%20Yokohama%202016%20International%20Part-1.pdf>

⁹⁰ Megjegyzést érdemel, hogy a szervezet tagjai többnyire Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 130

⁹¹ Lucia A. Silecchia: A critique of Guardianship Theory From the Perspective of Catholic Thought: The Tension Between the Duty to Protect and Preservation of Legal Autonomy. The Catholic University of America, Columbus School of Law. Catholic Law Scholarship Repository, 2024

<https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2151&context=scholar>

⁹² A gyakorlatban széles körben még nem terjedtek el a működési alapelvei, de a jövőre nézve, nagyobb hatást jósolnak az alkalmazásával kapcsolatban. in: Lucia A. Silecchia: A critique of Guardianship Theory From the Perspective of Catholic Thought: The Tension Between the Duty to Protect and Preservation of Legal Autonomy. The Catholic University of America, Columbus School of Law. Catholic Law Scholarship Repository, 2024 pp. 88. <https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2151&context=scholar>

⁹³ Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Berlin, 2016. szeptember 16. 3. (1) bekezdése szerint „all adults must be assumed to have the capability to exercise their legal capacity without support unless it is established that they require support or need protection in relation to a particular act or decision; (2) support and protection includes taking all practicable steps to enable the adult to exercise his or her legal capacity.”

⁹⁴ Dinerstein, R., Grewal, E., & Martinis, J. (2016). Emerging international trends and practices in guardianship law for people with disabilities. ILSA Journal of International & Comparative Law, 22(2), pp. 436-460

⁹⁵ A Yokohamai Nyilatkozat 3. (2) bekezdésének eredeti angol nyelvű szövegezése a következő: „support and protection includes taking all practicable steps to enable the adult to exercise his or her legal capacity”.

figyelembevételre a személy akarata és választása⁹⁶, s oly módon alkalmazzák a jogintézményt, hogy az támogassa az egyéni önrendelkezést és óvja meg a személyt az esetleges visszaélésektől. A Yokohamai Nyilatkozat 3. (8) bekezdése a felnőtt személy képességére tekintet nélkül a cselekvőképtelenség valamennyi formáját, mely a cselekvőképesség korlátozását is jelenti eltörlését deklarálja.⁹⁷

Napjainkban a sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképessége és annak lehetséges korlátozása terrénumán – a CRPD és az egyes, előzőekben említett ún. „puha jogi eszközök”⁹⁸ által indukált szemléletváltás nyomán -, a bináris megközelítést meghaladó változás érzékelhető. A cselekvőképesség kérdéskörére a két, szemléletében és működési dinamikájában is eltérő jogintézményi „kör”⁹⁹ mellett érvelők más-más nézőpontból tekintenek. E kettős megközelítés eredményeként a világ országaiban ma még előfordul az, hogy az egyik végponton a cselekvőképesség teljes korlátozásának lehetünk tanúi, míg a másik végponton - jogkorlátozás nélkül - a magas támogatási szükségletű személyek¹⁰⁰ cselekvőképességének gyakorlását biztosító maximális támogatás lehetősége ígérkezik.

A fentiek során felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben a gondnokság jogintézményének fejlődése is az önirányított döntéshozatal, ill. az érintett személy akaratának és választásának biztosítása, tehát az önrendelkezés¹⁰¹ alapjogának érvényre juttatása felé halad¹⁰², akkor vajon megtörténhet-e, hogy a két jogintézményi kör célja, s majdani működése a jövőben összeér és eredményeik tekintetében valamennyi érintett személy cselekvőképessége gyakorlásának

---

⁹⁶ Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Berlin, 2016. szeptember 16. 4. (5) bekezdése szerint „act in a manner which respects the rights, will and preferences of the adult;”

⁹⁷ A vonatkozó bekezdés eredeti angol nyelvű szövegezése: „all forms of incapacitation which restrict legal capacity irrespective of the existing capabilities of the adult should be abolished.” Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 130

⁹⁸ Figyelemre méltó, hogy Trubek et al.⁹⁸ (2005) ugyan a szociális Európa működése kapcsán, de egyenesen az ún. „hibrid” konstellációját írják le a soft law és hard law interakciójának, melyben mindkét eszközrendszer együtt működik ugyanazon a területen. in: David M. Trubek and Louise G. Trubek: Hard and Soft Law in the Constuction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination, May 2005, European Law Journal Vol. 11. No. 3. https://media.law.wisc.edu/m/ndjzk/pub_hardandsoftlaw_2005.pdf Ehhez hasonlítható a soft law fogyatékosügyü területére is világviszonylatban (Soft law körébe soroljuk pl. a 4. sz. Ajánlást és a Yokohamai Nyilatkozatot is).

⁹⁹ Egyik oldalra a gondnoksági típusú intézményeket (helyettes döntéshozattal), másik oldalra a cselekvőképesség gyakorlását támogató modelleket, eljárásokat sorolom, ezért utalok ezekre „kör”-ként.

¹⁰⁰ Vö.: a fogalom meghatározást: medikális szemlélettel súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek (fentebb „hard cases”-ként hivatkozott személyek), akikre a támogatási szükségletet előtérbe helyező fogalomhasználatl Sándor (2018) magas támogatási szükséglettel élő személyként tekint. Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 15.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/62071/sandor_aniko_disszertacio.pdf?sequence=1 továbbá Sándor Anikó: „Úgy kell kezelni őket, mintha tényleg igazi felnőttek lennének...”. Magas támogatási szükségletű személyek önrendelkezésének lehetőségei és korlátai, Esély 2017/2. https://www.esely.org/kiadvanyok/2017_2/Esely_2017-2.pdf

¹⁰¹ Az önrendelkezés fogyatékoságtudományi értelmezése: „az ember-mivolt velejárója, attól elválaszthatatlan szükséglet és emberi jog, kizárólag szociális kontextusban a másik emberrel való egymásra hatás révén értelmezhető. Reflektál arra, hogy az egyén elsődleges okozója és főszereplője lehet saját életeseményeinek és összefüggésben áll az életminőség jeleségével. (Wehmeyer, 2005, Theunissen, 2009)” In: dr. Kőnczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógyypedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 24.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

¹⁰² Vö.: a korábbiakban hivatkozott Yokohama Declaration 2016-os tervezet szintjén közzétett módosítása

lehetőségében csúcsosodik ki¹⁰³...E felvetésre, s az ezzel kapcsolatos egészen finom határvonal kérdéskörére a IV.5. alfejezetben, valamint a támogatott döntéshozatal egy lehetséges modelljét taglaló V. fejezet keretei között térek ki.

Annál is inkább felmerül a fenti kérdés, mivel az elmúlt 10-15 távlatában nem vonható kétségbe az a tény, hogy a CRPD 12. cikkében foglalt rendelkezések végrehajtása a kognitív fogyatékos¹⁰⁴ személyek cselekvőképességének biztosítása tekintetében világszerte komoly kihívások – különböző típusú jogi innovációs folyamatok - elé állítja a jogalkotókat (és jogalkalmazókat).

A CRPD által képviselt folyamatot - a korábbiakban ismertettek szerint - több tényező motiválja. A reformok Bernek, Koncz és Lamm (2008) szerint alapvetően három szintet fognak át:

- i) az elvi alapokat lefektető szemléletváltást,
- ii) az elavult struktúra megújítását célzó szerkezeti átalakítást, valamint
- iii) a tágabb értelemben vett eljárási és működési modernizációt.¹⁰⁵

Említésre méltó ugyanakkor, hogy e reformtörekvések nem [szerző megjegyzi.: vagy alig] terjedtek ki az anyagi jog területére, [...] az anyagi jog organikus fejlődése természetesen a vizsgált időszakban is folytatódott, ám ez a folyamat nem sorolható a szó szoros értelmében vett emberi jogi reformok körébe.¹⁰⁶

Éppen az előzőekben említett kijelentés okán is érdemel „nemzeti szintű szabályozási vetületű” vizsgálatot a CRPD 12. cikkének implementációs foka, az az annak egyes országok és különösen a magyar „jogtestbe” történő „befogadása.”

A nemzetközi egyezmény implementációjának eredményeiről, s annak előrehaladásáról a részes államok a CRPD 35. cikk 1. és 2. pontja szerint a Bizottságnak számolnak be.

A fentiekben idézettek, illetve a CRPD Bizottságnak benyújtott periodikus országjelentések, valamint számos kutatás, publikáció nyomán a gondnokság és a támogatott döntéshozatal viszonylatában valódi paradigmaváltás helyett többnyire párviadal-jellegű vagy „csak” párhuzamosan fejlődő jogintézményi dinamikának lehetünk tanúi. Az áttörés, az érdemi nézőpontváltás a részes államok túlnyomó többségében – különböző okoknál fogva - még nem érkezett el, ugyanakkor a gondnokság alternatívájaként megfogalmazódó („önirányított”) vagy a „másik” oldalon a támogatott döntéshozatal irányába történő elmozdulás egyfajta érdemi jogfejlődés ígéretét hordozza.

A CRPD 12. cikkének utóbb leírt, paradigmatis jelentőségű, ugyanakkor progresszívnek aligha nevezhető - s a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár 30. pontjában¹⁰⁷ foglaltakkal

---

¹⁰³ néhány ország gondnoksági rendszerében megfigyelhető már az ún. önrendelkező döntéshozatal felé törekvés (Németország vö.: mellékelt táblázat) vagy ahogy a Bach-Kerzner-i modell (2010) kapcsán a szerzők említik a helyettes döntéshozatal (másként részleges korlátozás) a támogatott döntéshozattal egy ponton összeérhet, oly finom a határvonal (ld. a disszertáció V. fejezet a cselekvőképesség támogató paradigmájáról)

¹⁰⁴ Fogalommagyarázatot vö.: az I. 5. fejezetben foglaltakkal

¹⁰⁵ Bernek Ágnes, Koncz István, Lamm Vanda (2008): Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai, Harsányi János Főiskola, MTA Jogtudományi Intézete, pp. 331-348.

https://hirmagazin.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/strategiai_kutatasok_2008_2009/pa ges/14_Uj_vilagrend.pdf

¹⁰⁶ Bernek Ágnes, Koncz István, Lamm Vanda (2008): Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai, Harsányi János Főiskola, MTA Jogtudományi Intézete, pp. 331-348.

https://hirmagazin.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/strategiai_kutatasok_2008_2009/pa ges/14_Uj_vilagrend.pdf

¹⁰⁷ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [30.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

ellentétben még kevésbé azonnalinak tekinthető - végrehajtása, a gondnokság és gondnokság-típusú intézmények további fennmaradásával a támogatott döntéshozatal - Then et al. (2018) fogalmi meghatározása szerinti - részleges implementációját¹⁰⁸ eredményezi világszerte. Ilyen módon - a már említett twin-track típusú megközelítés következtében - a cselekvőképességet érintő és nem érintő jogintézményi kör változatos kapcsolódásait, mintázatait és eltérő ütemű fejlődési tendenciáját figyelhetjük meg a részes államok tekintetében.¹⁰⁹

Az elmúlt 15 év - e jogintézményi dinamika és annak fejlődési iránya tekintetében - különösen érzékeny a fogyatékossgal élő felnőtt személyek jogainak érvényesülése szempontjából, egyben pedig meghatározó periódus a cselekvőképesség fogalmát érintő evolúció során világszerte, kiemelten a kontinentális jogrendszerű országokban¹¹⁰.

Hazánk 2007. július 20-án – fenntartás nélkül - ratifikálta a CRPD egyezményt, melynek következtében annak tartalma Magyarország területén is kötelező érvényű jogszabállyá, jogforrássá¹¹¹ vált. A támogatott döntéshozatal jogintézményének – viszontagságos kodifikációs előzménnyel történő¹¹² hazai jogtestbe ültetésére végül csak 2013-ban került sor, a vonatkozó szabályozás 2014-ben lépett hatályba.

Miután hazánk is részese e nemzetközi egyezménynek, így időszerű mérleget vonnunk az eltelt 15-20 év cselekvőképességet korlátozó gondnokság vs. támogatott döntéshozatal szabályozása témakörében, különösen a jogalkotás tendenciájára, jogfejlesztési lehetőségeire tekintettel.

A disszertáció célja, hogy más részes államok szabályozási irányainak, jogalkotói törekvéseinek és dilemmáinak, illetve implementációs megoldásainak prizmáján keresztül tekintsünk rá mindösszesen tízéves¹¹³, „kiskorú” jogintézményünkre, a támogatott döntéshozatal

---

¹⁰⁸ A fogalom ismertetését ld. a disszertáció VI.3. pontjában Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. in: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

¹⁰⁹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024. pp. 1-806. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹¹⁰ Tókey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.; István Hoffman, György Könczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/>

¹¹¹ 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvkihirdetéséről

¹¹² Vö.: jelen disszertáció VII. fejezetében foglaltakkal, illetve a 2009. évi XX. törvénnyel, mely ugyan elfogadásra került, de hatályba végül nem léphetett

¹¹³ A támogatott döntéshozatal jogintézményét a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:38. § (hatályba lépése: 2014. március 15.), valamint a 2013. évi CLV. törvény (Tdtv.) szabályozza, hatályba lépése 2014. január 1.

helyzetére, s egyúttal arra, hogy a Jakab (2009)¹¹⁴ szerint meghatározott reformhullámok vonatkozásában hol is tart ma szabályozásunk.

Figyelemmel a cselekvőképesség gyakorlását támogató megoldások és a gondnokság számos államban párhuzamosan létező jogintézményére, dolgozatomban határozottan nem a támogatott döntéshozatali szabályozás jogösszehasonlító vizsgálatára törekszem, hanem éppen az egyes államok többségére jellemző részleges implementáció nyomán az érintett egyén életútja során alternatívát jelentő támogatott döntéshozatal és a gondnokság dinamikájában, kapcsolatában a cselekvőképesség gyakorolhatóságának irányába mutató jogalkotói reformlépéseket és ún. facilitáló jellegű intézkedéseket¹¹⁵ kutatom. Alapvetően az írott jog szintjén – az anyagi és némileg az eljárási jogban – megtestesülő (innovatív) jogfejlesztési tendenciákat, megoldásokat vizsgálom, kiemelt figyelemmel a támogatott (vagy az önrányított, önrendelkező) döntéshozatalhoz történő hozzáférésre.¹¹⁶

Magyarországon a CRPD 12. cikkének 3. pontjában deklarált, a cselekvőképesség gyakorlását biztosító „hozzáférhető segítséget” a támogatott döntéshozatal jogintézmény beiktatásával az új Polgári Törvénykönyv (továbbiakban: Ptk.) 2:38. § és a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény (továbbiakban: Tdtv.)¹¹⁷ alapozza meg.

A két, előzőekben hivatkozott, a nagykorú személyek cselekvőképességével kapcsolatos jogintézményt (a gondnokságot és a támogatott döntéshozatalt) a Ptk. „A cselekvőképességről szóló” Második Könyv Második Részében egymást követően szabályozza. Említésre méltó ugyanakkor, hogy a Ptk. Második Könyv Második Részében IX. cím alatt megtalálható, „A cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal” jogintézménye eleve fenntartással fogadott,¹¹⁸ apró szakasznyi, az érintett személyek számára a hozzáférhetőség garanciáját biztosító - a Ptk. 2:38. § (1)-(2) bekezdéseiben történő kódex-szintű deklarációját¹¹⁹ is vitatják egyes szerzők.

A gondnokság alá helyezést érintő rendelkezések árnyékában „mehúzódó” támogatott döntéshozatalról - a 2022. évi statisztikai adatok tükrében¹²⁰ megállapítható -, hogy az csaknem

---

¹¹⁴ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 296.

¹¹⁵ Kutatásom elsősorban az írott jog szintjére koncentrált, a projekt-típusú megoldásokra csak érintőlegesen térek ki.

¹¹⁶ Vizsgálódási szempontrendszeremet a disszertáció 1. sz. melléklete tartalmazza, melynek alap gondolatául a Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union anyaga és annak táblázata szolgált, e programnak szerző maga is résztvevője volt a Kézenfogva Alapítvány delegáltjaként 2015-ben.

¹¹⁷ A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény hatályba lépése 2014. január 1-jétől történt meg és 2014. március 15-től, a Tdtv. 1–8. §, a 9. § (2)–(7) bekezdése, a 10. és 11. §, a 12. § (1) bekezdése, valamint a 14. § 2014. március 15-én lépett hatályba.

¹¹⁸ Vö.: e disszertáció VII.2.4. és VII.2.5. alfejezeteiben foglaltakkal, valamint Körös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2.

<https://szakcikkladatbazis.hu/doc/2969094>. Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó

¹¹⁹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 236. továbbá Petrik Ferenc (2011) Az új Polgári Törvénykönyv tervezeteivel kapcsolatos dilemmák, Magyar Jog 2011/2. 65-76.

¹²⁰ Magyarországon 257 fő részesült támogatott döntéshozatalban 2022. december 31-én. In: Támogatott döntéshozatalban részesülők száma december 31-én, 2015-2022 a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállománya szerint

életlen jogintézmény Magyarországon¹²¹. E mögött magyarázatként felmerülhet, hogy az elmúlt 10 év során a támogatott döntéshozatal csak igen szűk személyi kör számára vált ismertté, (megismerhetővé),¹²² s szerző álláspontja szerint minimálisan vált „hozzáférhetővé”. Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a CRPD-ben foglalt nemzetközi kötelezettségnek, ha nem is maradéktalanul, de formálisan eleget téve, jogalkotónk a tételes jog szintjén - a Ptk.-ban¹²³ és a Tdtv.-ben¹²⁴ – deklarálta a támogatott döntéshozatalt (azaz a cselekvőképesség gyakorlásához „szükséges segítséget”), azonban a gyakorlatban e jogintézmény létezése, működése alig-alig tapasztalható.

S miután ezideig oly kevés érintett személy részesül-részesülhetett támogatott döntéshozatalban hazánkban, így a KSH előzőleg ismertetett adatai¹²⁵, valamint az egyes esettanulmányok¹²⁶ által rögzített néhány személyes történet¹²⁷ tekintetében az sem bizonyítható még kétséget kizáróan, hogy a hatályos magyar szabályozás alapján e jogintézmény be tudja-e tölteni a nemzetközi szakirodalomban körülírt valódi célját¹²⁸ az érintett személyek életében, vagyis a cselekvőképesség gyakorlásához adekvát segítségnyújtásra kínál-e lehetőséget.

Halmos (2019) szerint „egy jogintézmény akkor válik „élővé”, ha egy adott országban a lehetséges igénybe vevők számára közismertté válik, továbbá módszertanának, elveinek elsajátítására, gyakorlására is lehetőség nyílik.”¹²⁹ Mindehhez azonban támogatott döntéshozatalban részesülő emberek és támogató személyek, illetve a jogintézmény hazai működésével kapcsolatos esettanulmányok, tudományos vizsgálatok szükségesek. Ezért is volt ígéretes, hogy 2019-ben elindulhatott a nagykorúak cselekvőképességének korlátozása

---

¹²¹ Vö.: Hoffman István-Gulya Fruzsina-Tókey Balázs: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása – hazai jogi keretek és az azzal kapcsolatos főbb adatok 2. táblázat, pp. 101. oldal In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹²² Kaló Cintia és Horváth Péter László (2019): Látkép a támogatott döntéshozatal és a helyettes döntéshozatal helyzetéről In: Fogyatékoság és Társadalom, 2019/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE, pp. 100-119. A kutatás célcsoportját olyan személyek alkotják, akiknek ismerete, gyakorlati tapasztalata segít betekintést nyerni a támogatott és a helyettes döntéshozatal mindennapjaiba: a kormányhivatalon belül a hivatásos gondnokok, hivatásos támogatók, illetve a gyámhivatali munkatársak; a törvényszéken a bírók, akiknek volt már gondnoksággal kapcsolatos polgári perük; az igazságügyi orvosszakértő, akinek van tapasztalata a belátási képességek vizsgálatával kapcsolatban; a családsegítő szolgálatok munkatársai, akik tudnak információval szolgálni a gyámhivatal esetleges kérésére készített környezettanulmányról, a civil szervezetek közül egy-egy személy a KézenFogva Alapítvány (továbbiakban: Alapítvány), illetve a Társaság a Szabadságjogokért (továbbiakban: TASZ) munkatársai közül; végül olyan személyek, akik gondnokság alatt állnak vagy van támogatójuk. A kutatás módszertana egyéni, strukturált interjú formában történő kikerdezés volt.

¹²³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:38. § (1)-(2)

¹²⁴ A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény

¹²⁵ Magyarországon 257 fő részesült támogatott döntéshozatalban 2022. december 31-én. In: Támogatott döntéshozatalban részesülők száma december 31-én, 2015-2022 a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállománya szerint

¹²⁶ Kiss Valéria, Tóth Fruzsina, Gulya Fruzsina: Esettanulmányok. pp. 168-252 In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹²⁷ Eilionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailís and Maria Laura Serra: Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories, Routledge Research in Human Rights Law, 2019.

¹²⁸ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75.

¹²⁹ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

tárgykörében Hoffman István egyetemi tanár vezetésével egy interdiszciplináris hároméves kutatás¹³⁰, melynek tapasztalatait immár egy frissen kiadott tanulmánykötetben¹³¹ olvashatjuk.

Boros (2023) ugyanakkor egyenesen azt állítja, hogy „hiába biztosít a [magyar] jogszabály lehetőséget támogatott döntéshozatalra, a jogintézményhez *jelen formájában* nem fűződik bizalom.”¹³²

Hazánkban a támogatott döntéshozatali jogintézmény „élettelen” volta mögött – ahogy fentebb is látható – a Boros (2023) által jelzett bizalom hiányán túl számos ok húzódhat meg, ezek közül most csak néhányat vetnék fel:

- i) a jogintézménnyel kapcsolatos információk hiánya az érintettek és családjaik körében;
- ii) a Ptk. 2:38. §-ában deklarált rendelkezések szerinti, a jogintézményhez való hozzáférés feltételeinek meghatározása;
- iii) a részleges implementáció nyomán – a „duális rendszerbe ágyazottság” problematikája
- iv) a jogintézménnyel együtt járó széleskörű szemléletváltás szükségessége.

I. 1. A kutatási kérdések és a disszertáció célja

A fentebb felvetett okok közül a polgári jogi vizsgálódás metszéspontjába a támogatott döntéshozatal (Ptk. 2:38. § (1)-(2) bekezdésében szabályozott) hozzáférhetőségének, valamint a részleges implementáció nyomán a gondnoksággal „keresztzett” szabályozás, s ezáltal a „duális rendszerbe ágyazottság” problematikájának kutatása tartozik.

Vizsgálatom fókuszában a már említett párhuzamos jogfejlesztésre tekintettel a támogatott döntéshozatal mint új jogintézmény hozzáférhetősége áll, így az ezzel kapcsolatos nehézségeket és lehetőségeket kívánom feltárni elsősorban a hazai jogszabályi környezet elemzésével. A doktori dolgozat szerzője a hatályos magyar polgári jogi szabályozást elsődlegesen az elmélet és a hazai gyakorlat síkjáról - a vonatkozó statisztika és a gondnoksági peres eljárások szempontjából – elemzi.

Szerző azt feltételezi, hogy

- i) a cselekvőképesség gyakorlásának támogatási lehetőségével Magyarországon más, környező európai országokhoz képest jóval kevésbé tud élni az érintett személyi kör, miután a Ptk. nagykorúak cselekvőképességével kapcsolatos szabályozási rendszere a CRPD elfogadását követően a támogató paradigma irányába mutató „átjárhatóságot” alig engedő;
- v) a lehetséges okok mögött feltételezhetően részben a Ptk. 2:38. § (1) és (2) bekezdésében deklarált rendelkezések szerinti, a jogintézményhez való hozzáférés feltételeinek szűkítő meghatározása, valamint
- vi) a CRPD 12. cikkének részleges implementációja nyomán – a „duális rendszerbe ágyazottság” kétélű megközelítésének problematikája áll.

---

¹³⁰ Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított FK 132513 sz. kutatás

¹³¹ Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹³² Boros Zsuzsa: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében, Családi Jog, 2023/2., pp. 19-25. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3339804>

A doktori kutatás során felmerült, hogy a CRPD-t ratifikált - egyes európai országcsoportok szisztematikus vizsgálatával áttekintett - részes államokban hogyan is változott az utóbbi 20-25 évben a cselekvőképesség gyakorlásának támogató szemléletű jogi szabályozása: hogyan működik a szabályozás szintjén a támogató modellekhez, illetve adott esetben a támogatott döntéshozatalhoz történő „hozzáférés” biztosítása. Ennek mentén a következő európai országcsoportokhoz tartozó CRPD részes államok szabályozási tendenciájának szisztematikus vizsgálatára került sor:

- i) A magyar magánjogi szabályozásra évszázadok óta meghatározó befolyással van a szomszédos Ausztria¹³³ és Németország¹³⁴, illetve Svájc jogalkotása, mely részben a közös történelmi múltból, részben pedig a római jogi gyökerekből ered. Ez utóbbiból az is következik, hogy az e körben tárgyalandó államok (Ausztria, Németország és Svájc) hagyományosan „erős” gondnoksági rendszerekkel bírtak, ilyen módon a helyettes döntéshozatal – hazánkéhoz hasonló - jellemzője volt a szabályozásuknak. Azt feltételezem, hogy az előzményekből eredően ezen államok szabályozása kevésbé tudta átfogóan implementálni a CRPD 12. cikkében foglalt, a cselekvőképesség gyakorlását biztosító támogató megoldásokat, mint más európai országok.
- ii) Vizsgálat tárgyává tettem néhány kelet-európai CRPD részes állam (Csehország, Észtország, Lengyelország) cselekvőképességet támogató, illetve korlátozó szabályozását, mivel azt feltételezem, hogy ezen országok hazánkkal közös posztszocialista múltja, ebből eredően paternalista szemléletű szabályozása és karakteresen nagy létszámú, bentlakásos intézményekre épülő szociális ellátórendszere hasonló nehézséget eredményez a CRPD 12. cikkének végrehajtása során.
- iii) A támogatott döntéshozatal intézménye alapvetően a sérülékeny személyek társadalmi részvételét (inkluzív egyenlőséget) szolgálja, s az inklúzió a Maschke (2010) által meghatározott, az egyes európai államok fogyatékoságügyi politikájának alapkarakterét (ideáltípusait) leíró osztályozás¹³⁵ nyomán komprehenzív módon az ún. részvételorientált fogyatékoságügyi politikát folytató országokban valósul meg. Ebből következően szerző azzal a feltételezéssel él, hogy a részvételorientált fogyatékoságügyi politikát folytató, CRPD-t ratifikált európai államokban a cselekvőképesség gyakorlásának támogatása, támogató modellje jellemzőbben közelít a CRPD 12. cikkének teljes jogi keretrendszer szintjén¹³⁶ (Then et al., 2018) történő implementációjához.
- iv) Figyelemmel arra, hogy a gondnokság intézményének felváltását a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja egyértelműsítette 2014-ben, így a CRPD-t ezen időpontot követően ratifikáló államok - szerző feltételezése szerint - tudatosabban tudtak

---

¹³³ Izsó Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog összehasonlító elemzése, Állam- és Jogtudomány 2021. (2). pp. 32.

¹³⁴ Kelemen Katalin – Mezei Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2023).[40].

¹³⁵ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 227.

¹³⁶ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. in: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

elmozdulni a szabályozás szintjén is a cselekvőképességet támogató jogintézmények „felépítése” irányába.

A helyzetértékeléshez alapvetően az írott jog szintjén – az anyagi és némileg az eljárásjogban – megtestesülő részes állami (innovatív) megközelítéseket, jogfejlesztési tendenciákat vizsgálja¹³⁷ a szerző, kiemelt figyelemmel a támogatott döntéshozatalra és a gondnokság jogintézményének keretei között megnyíló facilitáló típusú, önirányított vagy önrendelkező döntéshozatal támogatására.¹³⁸

Disszertáció szerzője arra is választ keres, hogy létezik-e jelenleg a CRPD 12. cikkéhez leginkább illeszkedő – a cselekvőképesség másokkal azonos alapon történő gyakorlását, tehát minden érintett számára hozzáférhető támogatást biztosító – szabályozás.

A disszertáció külön aktualitását adja, hogy „a CRPD Bizottság az országvédést követően Magyarország számára írt záró következtetéseit¹³⁹ 2022. március 25-én tette közzé, amelyben több ponton - így az ENSZ egyezmény 12. cikkéhez kapcsolódóan a cselekvőképességi szabályozás miatt is - elmarasztalta Magyarországot. A Bizottság a 12. cikk kapcsán írt záró következtetéseiben többek között aggodalmát fejezte ki a fogyatékos személyek cselekvőképességének fogyatékoságon alapuló korlátozásának diszkriminatív jellege, illetve a Polgári Törvénykönyv szerinti helyettes döntéshozatali rend fenntartása miatt. Javasolta továbbá, hogy Magyarország töröljön el minden olyan rendelkezést, amely lehetővé teszi a fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének fogyatékoság alapján történő korlátozását.”¹⁴⁰

- i) A disszertáció egyik célja tehát, hogy a CRPD 12. cikke által elindított – a nagykorú intellektuális fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének korlátozása helyett, annak támogatására irányuló - nemzetközi jogreform folyamat szisztematikus áttekintése nyomán interdiszciplináris módszertant is alkalmazva, a hazai jogintézmény – hozzáférhetőségi fókuszú¹⁴¹ - de lege lata teoretikus elemzését, valamint egy kis európai kitekintést követően alternatív de lege ferenda (koncepcionális jellegű)

---

¹³⁷ Vizsgálódási szempontrendszeremet a disszertáció 1. sz. melléklete tartalmazza, melynek alap gondolatául a Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union anyaga és annak táblázata szolgált, e programnak szerző maga is résztvevője volt a Kézenfogva Alapítvány delegáltjaként 2015-ben.

¹³⁸ A Yokohamai Nyilatkozat a tradicionális gondnoksági jogintézményt jellemző helyettes döntéshozattal szemben az ún. „önirányított döntéshozatal” alkalmazásának lehetőségére hívja fel az államokat, s ahogy a Nyilatkozat fogalmaz, ez utóbbit konzisztensnek tekinti a támogatott döntéshozattal.

¹³⁹ Vö.: CRPD/C/HUN/CO/2-3. 20 May 2022. pp. 6. Mely szerint a 12. cikkel kapcsolatban: The Committee recommends that the State party, in line with article 12 of the Convention and the Committee’s general comment No. 1 (2014):

(a) Recognize the discriminatory nature of the substitute decision-making regime and abolish all provisions allowing restrictions on the legal capacity of persons with disabilities on the basis of impairment;

(b) Adopt a mechanism to restore full legal capacity of all persons with disabilities, regardless of their impairment;

(c) Revise all provisions as regards the supported decision-making mechanism with the aim of ensuring that supported decision-making mechanisms respect the dignity, autonomy, will and preferences of persons with disabilities in the exercise of legal capacity by all persons with disabilities.

¹⁴⁰ Boros Zsuzsa: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében, Családi Jog, 2023/2., pp. 19-25. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/3339804>

¹⁴¹ A támogatott döntéshozatal igénybevételének kritériumrendszere, ennek mentén az érintett személyi kör meghatározása, illetve azon hozzáférési „útvonalak” nyomonkövetése, hogy hogyan és miként érhető el a támogató kirendelése (Vö.: jelen disszertáció VI.5. alfejezetében foglaltakkal, ill. Magyarországon a VII.4.2. és VII.4.3. alfejezetekkel)

jogfejlesztő javaslattal éljen a támogatott döntéshozatal jogintézménye tekintetében a magyar jogalkotás számára.

- ii) A téma lehatárolásával a disszertáció másik célja, hogy a nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozását, s elsősorban a kutatás alapjául szolgáló jogintézményeket, a gondnokságot és különösen a támogatott döntéshozatalt dialektikájában érintő jogalkotási reformfolyamatokat globális és hazai szinten kritikai szemléletű megközelítéssel mutassa be.
- iii) A harmadik célom annak a feltevésnek az igazolása, hogy a támogatott döntéshozatal jogintézményének implementációja önmagában - a megfelelő támogató keretrendszer kiépítése nélkül - nem elegendő a felnőtt fogyatékossgal élő személyek diszkriminációmentes, inkluzív egyenlőségének¹⁴² megvalósulásához.

I. 2. A kutatás fókusza

Doktori dolgozatomban a már ismertett alapkérdésekre keresem a választ a következő szűkítések figyelembevételével:

- Az *alanyi kör szempontjából* értekezésemben elsősorban az intellektuális fogyatékossgal élő személyekről, míg a pszichoszociális fogyatékossgal élő nagykorú személyekről csak érintőlegesen – a cselekvőképesség szabályozásának fejlődési gyökereiből¹⁴³ és a hasonló típusú társadalmi akadályozottság párhuzamosságaiból eredően - szólok. S bár a nagykorúak cselekvőképessége kérdésében a társadalom idősödő polgárai vagy a különböző agysérülést szenvedett, (egyes rendszerekben a különböző alkohol- és drogaddikciónak kitett) tagjai éppúgy érintettek, mint a legelső sorban jelzett emberek, a nemzetközi szakirodalom alapján ez utóbbi sérülékeny személyeket is magába foglaló ún. „kognitív fogyatékos”¹⁴⁴

---

¹⁴² Inkluzív egyenlőség fogalmát a következők aspektusokban határozza meg a 6. sz. Átfogó Kommentár: a társadalmi és gazdasági hátrányok tisztességes újraelosztásának dimenziója, a stigma, a sztereotípiák, az előítélet és az emberi lény méltóságának metszéspontként történő felismerése, a participatív dimenzió, vagyis az ember társas lényként definiált mivoltjának megerősítése, az egyes társadalmi csoportokba és az emberiség teljesen elismert tagjaként a társadalomba való befogadása (inklúziója), az ún. alkalmazkodás (accommodations) dimenziója, vagyis a különbözőségek elismerése az emberi méltóság tekintetében.
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=5NOIY6y2OID5hR532M&fe=true>

¹⁴³Gombos Gábor: (n.d.) Mi a pszichoszociális fogyatékossg? Lélek-Hang Egyesület honlap
<http://lelekhangegyesulet.5mp.eu/web.php?a=lelekhangegyesulet&o=GDGUcbmgIG>

¹⁴⁴ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 14. y

(kiterjesztően az idősödő¹⁴⁵ és demenciával¹⁴⁶ küzdő) személyi kör jogi helyzetének elemzésével részleteiben nem foglalkozom.¹⁴⁷

- *A kutatás által érintett időmetszet:* a dolgozat a nagykorú fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességét érintő szabályozás irányának az ezredfordulótól bekövetkezett, tehát az elmúlt 15-25 éves időszak szisztematikus vizsgálatát öleli fel hazai és nemzetközi szinten egyaránt (a disszertáció mellékletében ismertetett fókuszált országcsoportos tendenciavizsgálat formájában).
- *A kutatás tárgya:* a nagykorú intellektuális fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének gyakorlását támogató, kifejezetten az elmúlt 15-25 évet felölelő hazai és nemzetközi szabályozás tendenciájának vizsgálata a CRPD 12. cikkének fókuszából, a gondnokság és a támogatott döntéshozatal jogintézményeinek duális fejlődési dinamikájára figyelemmel. A dolgozat a CRPD egyes részes államaiban zajló, a cselekvőképesség gyakorlásának biztosítása irányába mutató az ún. írott (jogalkotói) jogot érintő reformfolyamat¹⁴⁸ tendenciájának elemzését helyezi a vizsgálat fókuszába, részleteiben kitérve a CRPD 12. cikk hazai végrehajtásának pillanatnyi állapotára. A CRPD 12. cikke által indukált nemzetközi jogreform-folyamat fejlődéstörténeti (tendencia szintű) elsősorban európai államokat érintő országcsoportos vizsgálatára a különböző jogrendszerekbe tartozásra figyelemmel, de leginkább részben geopolitikai, részben fogyatékossgügy-politikai, valamint egy-egy, a tendenciavizsgálat szempontjából - a szerző által - relevánsnak tartott csoportképző elv mentén került sor. A vizsgált országok nagykorú személyeket érintő cselekvőképességi szabályozásának a korábban jelzett időmetszetben bekövetkezett, a támogató paradigma irányába ható érdemi jogváltozásait különböző, a „nemzetközi tendencia-vizsgálat módszertanát” ismertető fejezetben tételesen kiemelt források felhasználásával és bemutatásával követem nyomon.
- *Jogági megközelítés szempontjából* kutatási témám komplex, számos jogág metszéspontjában helyezkedik el: a cselekvőképesség szabályozása és annak különösen a nagykorú mentális zavart mutató személyek körében jellemző korlátozása (az ember mint jogalany témakörén belül) a polgári jog területére tartozik Magyarországon, de szorosan kötődik a gondnokság és a támogatott döntéshozatal jogintézményei révén az államigazgatás működéséhez (a gyámhivatalok feladat- és hatáskörét érintő kérdésekben). A gondnoksági perek kapcsán figyelemmel kell lenni a polgári eljárásjog szabályrendszerére, miközben a sérülékeny felnőtt személyek élethelyzete részben a

---

¹⁴⁵ Rebekah Diller, Legal Capacity for All: Including Older Persons in the Shift from Adult Guardianship to Supported Decision-Making, 43 FORDHAM URB. L.J. 495., 516. 2016. idézi: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. pp. 495, 516.

¹⁴⁶ Kristin Booth Glen: Introducing a „New” Human Right: Learning from Others, bringing Legal Capacity Home. Columbia Human Rights Law Review. (n.d.) <https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/INTRODUCING-A-NEW-HUMAN-RIGHT-LEARNING-FROM-OTHERS-BRINGING-LEGAL-CAPACITY-HOME.pdf>, továbbá Julia Duffy 2022. The Indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. pp. 14. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf; valamint Megan S. Wright, Dementia, Autonomy, and Supported Healthcare Decisionmaking, 79 MD. L. REV. 257, 262 (2020).

¹⁴⁷ Vö.: e disszertáció I.5. alfejezetében foglaltakkal, valamint a terminológiát illetően Gulya Fruzsina, Katona Vanda, Kiss Valéria, Légmán Anna, Sándor Anikó és Tóth Fruzsina: Gondnokság és támogatott döntéshozatal a gyakorlatban. Egy kutatás módszertani alapvetései. pp. 146-168. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹⁴⁸ Elsősorban a kontinentális jogrendszerbe tartozó államok szabályozásának országcsoportos vizsgálatára kerül sor, de kitérek a vegyes jogrendszerbe tartozó országok és egyes, a common law jogrendszerbe tartozó országok írott jogának sporadikus bemutatására is

szociális intézményekhez kötődik¹⁴⁹, (így a téma érintőleges összefüggést jelez a szociális jogterülettel)¹⁵⁰, részben pedig az érintett személyeket közvetlenül támogató családok révén a családi jogtól¹⁵¹ sem élesen elválasztható területről beszélünk. A támogatott döntéshozatal tekintetében külön figyelmet érdemel, hogy az azt bevezető első országok körében (így pl. kiemelten Kanada) szabályozásában és gyakorlatában a jogintézmény alapvetően a szellemi egészség jogából gyökerezik, s az abból kinövő, a cselekvőképesség gyakorlásának támogató paradigmáját hordozó CRPD az ENSZ nemzetközi emberi jogi dokumentuma. Ilyen módon disszertációmban a nemzetközi jog, sőt érintőlegesen „a felnőttek nemzetközi védelméről” szóló, Hágában 2000-ben kelt nemzetközi egyezmény hatása révén a nemzetközi magánjog is megjelenik. Munkám során tehát mindezen jogágak szabályozására is figyelemmel kellett lenni. Említést érdemel ugyanakkor, hogy disszertációm témája jogi és jogon túli kérdéseket is felvet, így indokolt ezek elkülönített tárgyalása. A jogon túli kérdések megválaszolásához az interdiszciplináris módszertant, azaz több tudományterület – orvostudomány (pszichiátria), neveléstudomány (gyógy pedagógia), társadalomtudomány (fogyatékoságtudomány¹⁵²) – vizsgálati szempontrendszerét is segítségül hívom, s alkalmazom. Az imént említettek közül külön ki kívánom emelni a fogyatékoságtudomány módszereit, mivel e viszonylag fiatal tudományágat „nagyfokú interdiszciplinaritás, s egyben nagy módszertani tudatosság jellemzi”.¹⁵³ „A fogyatékoságtudomány különböző diszciplinák tudásbázisát, módszertanát és szemléletmódját ötvözi, [...] innovatív megközelítések és tartalmak integrációjának fontosságára hívja fel a figyelmet.”¹⁵⁴

- A disszertációban követett kutatási módszertant alapvetően az ún. „desk research” jelleg határozza meg, a témában releváns szakirodalom, valamint az elsődleges és másodlagos jogforrások, jogi dokumentumok, s ezek interpretációját elősegítő egyéb források (országjelentések, kommentárok, statisztikai gyűjtemények, adattárak) áttekintésével

¹⁴⁹ A gondnokság alatt álló személyek száma 56.790 fő volt 2022. december 31-én, akikből 27.078 fő élt személyes gondoskodást nyújtó szakosított ellátás keretében ún. „bentlakásos” intézményben. Vö.: Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adattáránya

¹⁵⁰ Vö.: Verdes Tamás – Tóth Marcell: A per tárgya. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE, Eötvös Kiadó, 2010. pp. 72.

¹⁵¹ Pl. Szülő-gyermek vagy házastársi viszony, mely a téma kiemelt érzékenységet is adja. Vö.: „a polgári törvénykönyvben gondnokság alá helyezés iránti perindításra jogosult hozzátartozók helyett 40 %-ban kerül sor a gyámhatóság általi perindításra, melynek oka a hozzátartozó ellenében indítandó bírósági eljárás miatti negatív érzelmekben keresendő.”¹⁵¹

¹⁵² Mivel a fentiek közül a legfiatalabb tudomány, ezért a következőkkel jellemezhető: kritikai társadalomtudomány, ahol a tudomány és a cselekvők szándék egyszerre jelen van. Mindig a megélt tapasztalatokhoz kapcsolódik, polifón, többszínű tudásokat kapcsol össze. Célja sokrétű, jelen disszertáció szempontjából kiemelendő: hozzáférhetőség, inkluzív, befogadó társadalom, önrendelkezés, empowerment. In: dr. Könczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógy pedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 20-22.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

¹⁵³ Arlene Kanter kiemeli, hogy a fogyatékoságtudomány nézőpontja is hatalmas lehetőségeket rejt a jogtudományi elemzés számára. in Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez (Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43-73.

¹⁵⁴ dr. Könczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógy pedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 23.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

továbbá az ún. grey litterature körébe tartozó dokumentumok elemzésével, tematikus rendszerezésével dolgoztam.

Néhány szóban a fogalomhasználat problematikájáról: az egyes nemzetközi és különösen a részes állami - elsősorban anyagi jogi - szabályozási tendencia vizsgálata során felismerhető, hogy a gondnokság intézménye hivatalosan nem feltétlenül azonos jogcímen deklarált, mint más államokban: ezért ahol formális eljárás működik egy adott személy kinevezésére annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személy helyett a cselekvőképesség gyakorlására sor kerüljön (mint pl. fiduciary administration Hollandiában vagy mentorship, illetve pl. a helyettes (deputy) esetében Angliában), - a nemzetközi emberi jogi szakirodalom alapján - ezen modelleket is a gondnokság jogcímén tekintem kezelhetőnek.¹⁵⁵

Az idegen nyelvű fogalmakat igyekszem a magyar nyelvű terminológiával párhuzamba állítani, s ennek mentén elemezni, a különbözőségeket és a hasonlóságokat feltárni, magyarázattal ellátni. A fogalmak nem csupán a gondnokság, hanem a cselekvőképesség és a fogyatékossg meghatározása kapcsán is különbséget mutattak, melyek a kutatás eredményeire szintén befolyással lehetnek.

Ki kívánom emelni, hogy kutatásom – a disszertáció terjedelmi korlátaira tekintettel - nem foglalkozik behatóbban

- a cselekvőképesség és a gondnokság szabályozásának az ezredfordulót megelőző jogtörténeti aspektusaival;
- az ún. autonómiakoncepciók¹⁵⁶ kérdéskörével (ld. kapcsolati autonómia)¹⁵⁷;
- a szerződési képesség (kötelmi jogot érintő kérdések) részletes elemzésével,¹⁵⁸
- a polgári jogi felelősség körét érintő dogmatikai kérdésekkel,¹⁵⁹
- a cselekvőképesség megítélésére és a gondnokság alkalmazására irányuló nemzetközi és nemzeti szintű jogalkalmazói döntések átfogó bemutatásával, a vonatkozó bírósági joggyakorlattal;
- a szellemi egészség jogát érintő kérdéskörökkel;¹⁶⁰
- a CRPD nyomán történő nemzeti és nemzetközi szintű jogalkalmazói típusú jogfejlesztéssel, így szisztematikusan az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatával sem;

---

¹⁵⁵ Vö.: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs c. „Bizchut Report”

¹⁵⁶ Vö.: Rosie Harding: Care and relationality. Supported decision making under the UN CRPD. pp. 114-130. In: Rosie Harding, Ruth Fletcher and Chris Beasley (Eds.): Revaluing Care in Theory, Law and Policy. Routledge. London and New York. 2018

¹⁵⁷ Vö.: a támogatott döntéshozatal szempontjából oly fontos ún. kapcsolati autonómia kérdésköréről ld. részletesen Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> pp. 39.

¹⁵⁸ Vö.: Cliona de Bhailís: Introduction to contractual capacity. In.: Eilíonóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailís and Maria Laura Serra: Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories, Routledge Research in Human Rights Law, 2019. pp. 47-113.

¹⁵⁹ Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy „a jog nincs tekintettel a döntések társadalmi beágyazottságára, vagyis a döntéshozó egyének közötti interakció dinamikáját nem tükrözi a jogi felelősség – hagyományos, liberális autonómia-felfogásra épülő – koncepciója.” In: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> pp. 39.

¹⁶⁰ Többnyire a pszichiátria, pszichológia, etikai kapcsolódások tárgykörébe tartozó multidiszciplináris terület, mely az orvosi kezelésekhez való hozzájárulás, beleegyezés kérdéskörére fókuszál. Részletesebben ld. Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017.

- a CRPD-ben foglalt egyéb jogok és a cselekvőképesség kapcsolatával;
- konkrét esettanulmányok, az egyes államokban bevezetésre került „pilot projektek” és azok eredményeinek részletes leírásával;
- az Európai Uniót érintő jogalkotás és jogegységesítési törekvések részleteivel, valamint a felnőttek nemzetközi védelméről szóló, Hágában 2000-ben kelt nemzetközi egyezmény tartalmi kérdéseivel, illetve ennek kapcsán a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény elemzésével sem.

Jelen disszertáció a gondnokság római jogi és magyar jogtörténeti előzményeinek elemzésétől eltekintve, elsősorban az írott jog szintjén részletes nemzetközi kitekintéssel, ugyanakkor szűkebben a hazai (2001-ben módosított 1959. évi IV. és a 2009. évi XX. törvény hatályba nem lépett, valamint a 2013. évi) Polgári Törvénykönyveken keresztül a nagykorú személyek cselekvőképességére irányuló rendelkezéseknek – az érintett személy joggyakorlásának lehetőségeire irányuló - koncepcionális változásait vonja vizsgálat alá az ezredfordulótól, de különösen a CRPD hatályba lépését követő utóbbi 16-18 év időmetszetében.

Az elemzés fókuszában a sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképességére két alapvető befolyással bíró jogintézmény, a gondnokság és a támogatott döntéshozatal dinamikája, illetve a támogatott döntéshozatalhoz történő „hozzáférést” biztosító szabályozás áll.

A disszertációban leíró módszerrel ismertetésre kerül a CRPD egyezmény révén a fogyatékoság jelenségkörének és a jognak az összekapcsolódása, majd az egyezmény magrendelkezését jelentő 12. cikk többretegű bemutatása. Ezt követően a disszertáció a CRPD 12. cikk „legal capacity” fogalmának értelmezésére, a cselekvőképesség korlátozásának kritikai megközelítésére tér ki, majd a cselekvőképesség fogalmába beleértendő döntéshozatal egy - számos kutató által a gyakorlatba átültethetőnek tekintett –ideáltipikus modelljének és kulcselemeinek felvázolására kerül sor Bach és Kerzner (2010) tanulmánya¹⁶¹ alapján.

A CRPD-hez csatlakozó, e nemzetközi emberi jogi egyezményt ratifikáló államoknak a 12. cikkel kapcsolatos implementációját első körben a CRPD Bizottsághoz a CRPD 35. cikk 1. és 2. pontja alapján benyújtott kormányzati és civil szervezeti dokumentumok, valamint a vonatkozó szakirodalom, illetve a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján vizsgálta a szerző. Ezt követően Then et al. (2018) a CRPD 12. cikkének implementációs fokozataira irányuló megállapításai útján az elvek szintjén elismerő modellre és a részleges implementációs megoldások vizsgálatára szűkítette szerző a kutatási szempontrendszerét. Az egyes részes állami vizsgálódások a támogatáshoz történő hozzáférés tekintetében arra mutattak, hogy a gondnokság jogintézményét is megtartó részleges implementáció kategóriája esetén különös figyelmet érdemel a két, alternatív jogintézmény kapcsolódásának vizsgálata. Ez utóbbi álláspontból, illetve az ún. hozzáférési kritériumrendszerből és az érintett személyi kör jellegéből kiindulva, Phillips (2020) vizsgálatai¹⁶² nyomán – szerző álláspontja szerint - érdemi következtetések vonhatók le azon jogpolitikai szándéokra nézve, hogy az de iure és de facto mennyire kiterjesztő, illetve mennyire mutat inkluzív irányba, azaz nyitott-e a támogató paradigma felé.

¹⁶¹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

¹⁶² Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

Ezt követően szűkítette szerző vizsgálódásait tovább Európa államaira, melyek közül - a disszertáció terjedelmi korlátaira tekintettel - különböző kritériumok mentén kijelölt országcsoportok CRPD 12. cikke által indukált jogfejlesztő tendenciáját elemezte.

Mindezen vizsgálódás a disszertáció 1. sz. Mellékletében rögzített szempontrendszer mentén analitikus módszertannal történt. A kijelölt európai államok jogfejlődés tendenciáját vizsgáló megállapítások a disszertáció 2-5. sz. Mellékletében nyertek elhelyezést, majd a könnyebb áttekintést és összehasonlítást lehetővé tévő Függelékben lévő táblázatokban találhatóak.

A kutatás fókuszában - a CRPD 12. cikkének részleges hazai implementációjára tekintettel - a támogatott döntéshozatal mint új jogintézmény hozzáférhetősége áll, így az ezzel kapcsolatos nehézségeket és lehetőségeket kívánja szerző feltárni.

A cselekvőképesség gyakorlását támogató jogintézményhez történő hozzáférés biztosítása kérdéskörében szerző Phillips (2020) vizsgálatára irányítja a figyelmet, s részben ennek mentén közelíti meg a hatályos hazai polgári jogi szabályozás vonatkozó – és a disszertáció alaptémáját szolgáló – Ptk. 2:38. § (1)-(2) rendelkezéseit.

A disszertáció, a kutatás elsődleges tárgykörét képező Ptk. 2:38. § (1)-(2) rendelkezéseit

- i) gyakorlati oldalról - statisztikai elemzéssel és a Kúria Polgári Kollégium Joggyakorlat-Elemző Csoportjának Összefoglaló véleményének megállapításai (2023) keresztül¹⁶³, illetve Hoffman (2019-2023) vezette, „a nagykorúak cselekvőképességét érintő kutatás” keretében történt gondnoksági perek vizsgálata¹⁶⁴ (2021) felől elemzi;
- ii) nemzetközi szintéről – az egyes európai CRPD részes államok jogfejlesztési tendenciájára figyelemmel vizsgálja, valamint
- iii) a hazai és nemzetközi szakirodalom szisztematikus tanulmányozásával veti elméleti analízis alá.

I. 3. Az értekezés struktúrája

A cselekvőképesség szabályozására a magyar jogrendszerben – a kontinentális jogrendszerhez való történelmi illeszkedésből¹⁶⁵ eredően - hagyományosan a magánjog¹⁶⁶ hivatott. Számos

¹⁶³ A Kúria Polgári Kollégiumának a gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloj>

¹⁶⁴ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrowszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.; Kiss, Valéria és Maléth, Anett és Tókey, Balázs és Hoffman, István (2021) *An empirical study of actions on custodianship in Hungary*. International Journal of Law and Psychiatry, 78. ISSN 0160

¹⁶⁵ A magyar magánjogi szabályozás fejlődését alapvetően a német BGB a határozta meg, de ez utóbbi szolgált az 1959-es magyar Polgári Törvénykönyv mintaadójaként is. Vö.: KELEMEN Katalin – MEZEI Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2023). [40].

¹⁶⁶ „A kontinentális jogrendszerekben a polgári forradalmak után a XIX. sz.-tól alakult ki közjogi jogágak és a magánjogi jogágak megkülönböztetés. A kontinentális jogrendszerek jellegadó kritériumai között tartjuk számon a kodifikáció (a jog átfogó törvények útján történő szabályozása) ideáját, a jogász hivatás osztottságát, a közjog és a magánjog éles elhatárolását, valamint a bírói esetjog háttérbe tolását.” Vö.: KELEMEN Katalin – MEZEI Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2023).

kutató képviseli azt az álláspontot, hogy a kontinentális jogrendszerhez tartozó államok kodifikátorait a CRPD 12. cikkének implementációja komolyabb kihívások elé állítja, mint az angolszász jogrendszerbe tartozó országok jogalkotóit. Mindebből következően dolgozatom nemzetközi ún. országcsoportos tendenciavizsgálattal foglalkozó Mellékletében (2.,3.,4.,5. számú Mellékletek) kiemelten foglalkozom a kontinentális jogrendszerbe tartozó országok cselekvőképességet érintő szabályozási reformfolyamatával.

Disszertációm alapvetően négy fő gondolati egységből áll, melyek a következő altémákat érintik.

Doktori értekezésem **I. részében** a CRPD síkján az egyezmény, s az abban deklarált cselekvőképesség „legal capacity” fogalmának, jelentőségének, ill. a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal jogintézményeinek nemzetközi szakirodalmi szintű elemzésével folytatom vizsgálódásaimat:

a problémafelvetést és a kutatás módszertanát, célját, célcsoportját ismertető I. fejezetet követően a magyar Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi. V. törvény (továbbiakban: Ptk.) „nagykorúak cselekvőképességét nem érintő támogatott döntéshozatal” (Ptk. X. Cím) fentebb hivatkozott rövid rendelkezését (Ptk. 2:38. § és a Tdtv.-t) megalapozó ENSZ-egyezmény keletkezéstörténetének, jelentőségének, struktúrájának, ill. a végrehajtáshoz jelentőséggel bíró fogalmaknak, alapelveknek a bemutatására vállalkozom. Külön kitérek arra, hogy a fogyatékoság jelensége és a jog miként fonódott össze az elmúlt időszakban, s mindennek milyen jelentősége van. (II. fejezet).

Ezt követően a III. fejezetben kerül sor az ENSZ-egyezmény 12. cikkének, ún. „kulcsrendelkezésének” három rétegű elemzésére: egyrészt a jogszabályi szöveg és a vonatkozó szakirodalom összevetésére, másrészt a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában (2014) foglalt ún. értelmező rendelkezésekre, harmadrészt a CRPD-ben megfogalmazódó „oszthatatlanság” alapelveire.

A IV. fejezet a - CRPD 12. cikkében deklarált - „legal capacity”, valamint a hazai magánjogi cselekvőképesség fogalmát veti össze. E fejezetben a cselekvőképesség korlátozását eredményező gondnokság alá helyezési eljárásnak, illetve ennek eredményeként a helyettes döntéshozatal kritikai elemzésére kerül sor a cselekvőképesség gyakorlását biztosító támogatott döntéshozatallal és annak alapvető szintű működésével összehasonlításban elméleti síkon elsősorban a vonatkozó nemzetközi szakirodalom szemszögéből (azaz: nem normatív szabályozásba ágyazott formában).

A támogatott döntéshozatal – egy lehetséges modellje címet viselő V. fejezetben a cselekvőképesség támogató paradigmájának kulcsfogalmait, az egyes döntéshozatali státuszokat, a támogatott és támogató személlyel szemben megfogalmazódó kompetenciakövetelményeket, az egyes részes állami kötelezettségeket és a döntéshozatali folyamat integritását mutatom be Bach és Kerzner (2010) modellje alapján, tekintettel arra, hogy e modellt a szakirodalomban többen a gyakorlatba átültethető megközelítésnek tekintik.

Az értekezés **II. részében** a cselekvőképesség gyakorlásának támogatásához történő hozzáférhetőség kritériumait elemzem a CRPD 12. cikkének implementációs fokozatai szerint Then et al. (2018) nyomán történő bemutatással, külön kitérve a részleges implementáció modelljeire Phillips (2020) plasztikus vázlatával, szót ejtve az ún. észszerű alkalmazkodás tekintetében is megfogalmazódó részes állami kötelezettségről.

A VII. fejezetben a kognitív fogyatékosággal élő nagykorú személyek cselekvőképességére irányuló magyar polgári jogi szabályozás ezredforduló óta bekövetkezett változásainak és hatályos rendelkezéseinek elemzésére térek át az alábbiak szempontok mentén:

e fejezet a gondnokság alá helyezés hazai polgári jogi szabályozásának utóbbi 25 éves történetét elemzi különös figyelemmel a hatályos magyar Ptk-ban tíz évvel ezelőtt bevezetett új, a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogintézményre, a támogatott döntéshozatalra. A támogatott döntéshozatal hazai történeti előzményei kapcsán itt teszek említést a 2009-es hatályba nem lépett Ptk.¹⁶⁷ szabályozása körüli legfontosabb dilemmákról, valamint a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvényről. Szintén e fejezetben mutatom be, hogy a CRPD 12. cikke és a Ptk. 2:38. § (1)-(2) bekezdései miként kapcsolódnak egymáshoz, tekintettel a hivatkozott ENSZ-egyezmény (CRPD) hazai részleges implementációjával összefüggő egyes kérdéskörök ismertetésére. Itt elemzem a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés hazai specifikus megoldásait is. A fentiek nyomán a kutatásom alaptárgykörébe tartozó két jogintézmény (a gondnokság és a támogatott döntéshozatal) hatályos hazai polgári jogi szabályozásban deklarált kapcsolódási pontjaira és az egyes rendelkezések problematikusnak mutakozó részleteire is ráirányítom a figyelmet. Érintem továbbá a hatályos magyar Polgári Törvénykönyv emberképével kapcsolatos egyes nézeteket is.

A doktori disszertáció **III. részében** visszakanyarodom nemzetközi szintésre, így

a VIII. fejezetben a cselekvőképesség támogató paradigmája felé mutató, a CRPD-t ratifikált egyes európai részes állami jogi reformfolyamatok országsoportos tendenciavizsgálatának eredményeit foglalom össze, figyelemmel a modellértékű rendelkezésekre, előremutató jogalkotási kezdeményezésekre, figyelemre méltó jogtechnikai megoldásokra, valamint az esetleges szabályozási problémákra, dilemmákra. A disszertáció 2.,3.,4. és 5. számú Mellékleteiben bemutatott országsoportos összefoglalók - reményeim szerint - részlegesen visszatükrözik az egyes országok gondnokság vs. támogatott döntéshozatal (vagy támogató megoldások) jogintézményi dinamikájának az írott jog szintjén történő alakulását, s legfőképpen a CRPD indukálta jogfejlesztés tendenciáját.

A doktori dolgozat **IV. részében**, egyben IX. fejezetében a doktori értekezés korábbi részeiben bemutatott nemzetközi szakirodalmi kutatás eredményeiből, valamint az országsoportos tendenciavizsgálat összegző megállapításai alapján levont következtetésekből, illetve a magyar szabályozási ív vizsgálatának kutatási eredményeiből építkezve teszek a hazai polgári jogi rendelkezések átgondolásának további alternatíváira de lege ferenda javaslatot.

I. 4. Alapvetés – Nézőpont meghatározás

„Ha jól figyelünk, itt egy minden irányból zárt gondolati ördögi kör rajzolódik ki a szemünk előtt, ami röviden a következőkben áll: „te onnan nézel, én meg innen, és nem értünk szót.” (Vö. pl.: Quinn, 2009 és Gombos, 2013 vs. Vékás, 2008 és Kőrös, 2009).”¹⁶⁸

Könczei (2019) fentebb hivatkozott gondolata és néhány participatív oktatótársam¹⁶⁹ életútja nyomán érlelődött meg bennem az az igény, hogy 15 év távlatából kerüljön értékelésre a fogyatékos személyek cselekvőképességének biztosításával, így tehát a támogatott

¹⁶⁷ 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről A nagykorú személy döntéshozatalának és jognyilatkozata megtételének segítése c. III. fejezet

¹⁶⁸ Könczei György: A világban való közös létünk – és a támogatott döntéshozatal kihívása (Két kiegészítő összefüggés a fogyatékoságtudományi elemzések perspektívájához), Fogyatékoság és Társadalom, 2019/2. Bevezető, DOI 10.31287/FT.hu.2019.2.11 <https://fogyatekossagtudomany.elte.hu/article/a-vilagban-valo-kozos-letunk-es-a-tamogatott-donteshozatal-kihivasa-ket-kiegeszito-osszefugges-a-fogyatekossagtudomanyi-elemzesek-perspektivajahoz/>

¹⁶⁹ Katona Vanda, Cserti-Szauer Csilla, Sándor Anikó: Együtt oktattunk és kutattunk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019.

döntéshozatal jogintézmény magyar szabályozása, s maga a jogintézmény „hozzáférhetőségének” kérdése. S ha arra nem is vállalkozik e disszertáció, hogy a támogatott döntéshozatalt érintő valamennyi polgári jogi dogmatikai kérdésre választ nyújtson, az talán kitűzhető és elérhető cél, hogy az egyes országok írott joga szintjén zajló jogfejlődésnek, konkrétan a nemzetközi egyezményben foglaltak transzformációjának bemutatásával közelebb hozza „minden jogok szívkamrájához”¹⁷⁰ e hazánkban ma még zsenge jogintézményt.

A „te onnan nézel, én meg innen” fordulat a fenti idézetből további értelmezést, s némi magyarázatot kíván. Többek között arra utal, hogy a támogatott döntéshozatal tekintetében egy tudományközi problémát¹⁷¹ kell áthidalni... ez utóbbi nem kis feladat, melyben - immár sok éve két különböző diszciplínában, ill. e diszciplínák határain működő szakemberként - komoly kihívást vélek felfedezni.¹⁷²

Vitathatatlan tehát, hogy az eltérő álláspontok és az annak alapjául szolgáló gondolkodási keretrendszernek értelmezést igényelnek. Meghatározónak tartom ebben az értelmezési folyamatban azokat a gondolati konstrukciókat, melyek szerint a fogyatékoságról és az érintett személyekről adott kultúrákban és korokban gondolkodnak, s amelyek szerint velük kapcsolatban tipikusan cselekszenek. Az előzőek mentén a szakirodalom számos modellt különböztet meg.¹⁷³

A különböző háttérfilozófiai alapok leírásától eltekintve, az eltérő álláspontok értelmezésének, magyarázatának elsősorban azzal tennék eleget, hogy a következőkben bemutatom a fogyatékoság fogalmának¹⁷⁴ változó megközelítését, (itt csak éppen három meghatározó „modell”), melyeknek a gyökeres átalakulása elsősorban az utóbbi néhány évtized történéseit jellemzi. Azt remélem, hogy az alábbi összehasonlítás nyomán jobban kirajzolódhat, körvonalazódhat azon érintett embertársaink helyzete, akiknek az életét beteljesítő lehetőségekről a jelen disszertáció alapvetően szólni kíván.

„Terminológiánk így — itt is, mint másutt is — már önmagában sokat elárul abból, hogy milyen mögöttes előfeltevésekből indultunk ki.”¹⁷⁵

A medikális modell

„A fogyatékoság mint jelenség hosszú évszázadokon keresztül elsősorban problémaként fogalmazódott meg, mely az adott személyben rejlik, s abban nyilvánult meg, hogy az érintett ember orvosi kezelésre, rehabilitációra és/vagy jótékonykodásra szorul. „Mindennek alapozása

---

¹⁷⁰ Gustav Radbruch szavait idézi Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Dialóg Campus, 1998.

¹⁷¹ Könczei György: A világban való közös létünk – és a támogatott döntéshozatal kihívása (Két kiegészítő összefüggés a fogyatékoságtudományi elemzések perspektívájához), Fogyatékoság és Társadalom, 2019/2. Bevezető, DOI 10.31287/FT.hu.2019.2.11 <https://fogyatekossagtudomany.elte.hu/article/a-vilagban-valo-kozos-letunk-es-a-tamogatott-donteshozatal-kihivasa-ke-t-kiegeszito-osszefugges-a-fogyatekossagtudomanyi-elemzesek-perspektivajahoz/>

¹⁷² A vonatkozó nemzetközi szakirodalom elemzése során is számos, az idézethez hasonló nézőponti eltérést fedeztem fel, ilyen volt pl. a finn szabályozási tendencia értékelése során Vikkula (2016) és Mikkola (2024) álláspontja közti különbség a szabályozási kérdések megítélésében vö.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

¹⁷³ orvosi, szociális/társadalmi és emberi jogi modellek, melyek tovább finomíthatók.

¹⁷⁴ A fogyatékoság fogalmával bővebben jelen disszertáció I.5. alfejezetében foglalkozom

¹⁷⁵ Varga Csaba: Jogváltozás a jogban és a jogi folyamatokban, MTA Law Working Papers, 2020/33., Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, pp. 8. https://real.mtak.hu/121737/1/Varga_Csaba.pdf

a reneszánsz korban történt meg. Leonardo da Vinciig szokás visszavezetni, (...) aki szétszedett, összerakott, boncolt (akkor, amikor az a kiátkozás veszélyével járt), s pályatársaival, és az utánuk jövőekkel megállapította, hogy ami „elromlott”, az gyakorta megjavítható. Ez a tanulság a gyógyászat forradalmát idézte elő. De kihatott azokra az emberekre is, akik nem voltak betegek, hanem fogyatékosággal éltek.”¹⁷⁶

„A cselekvőképtelenségnek a római jogtudomány által kidolgozott, s a XVIII-XIX. század korszakának orvosi fejlődésére alapozott rendszere talán a leginkább kiérlelt klasszikus magánjogi kódexben, az 1896-ban elfogadott és 1900-ban hatályba léptetett német Polgári törvénykönyvben (Bürgerliches Gesetzbuch) figyelhető meg a legtisztábban. A BGB eredeti 104. §-a alapján cselekvőképtelen a hét évnél fiatalabb személy, az, aki szabad akaratnyilvánításra képtelen, valamint az, akit elmebetegsége miatt gondnokság alá helyeztek.”¹⁷⁷

„A magyarországi magánjog a XIX. század második felében és a XX. század első időszakában egyértelműen a németországi mintát követte, így hazánkban is a cselekvőképtesség, cselekvőképtelenség orvosi alapú, hagyományos megközelítése érvényesült, s a jogvédelmi szabályok is hasonlóak voltak.”¹⁷⁸

„Az orvostudomány, s különösen az ideg- és elmeorvostan 19. századi jelentős fejlődésének eredményeként a 20. század elejére a fogyatékoság meghatározásának orvosi megközelítése vált uralkodóvá: azaz azt tekintették fogyatékosággal élőnek, akit illetően valamely, a megfelelő belátási képességet korlátozónak vagy kizárónak tekintett ideg- illetve elmeorvosi kórkép diagnosztizálható volt. A fenti megközelítés szerint az értelmi fogyatékoság és a cselekvőképtelenség kérdését tisztán orvosi kérdésnek tekintették.”¹⁷⁹

Dan Goodley (2019) pedig leírja, hogy „a kognitívizmus a 18. és 19. században egyre inkább elterjedő józan ész és racionalizmus hatására született.”¹⁸⁰ A józan ésszel és a „normalitással” szembeni elvárást jól tükrözi az Edward Sampson által leírt ún. „független individuum kora”. Sampson szerint „a személyiségnek ez az idealizált formája a privát, egocentrikus, független kulturális eszménykép, akinek nincs igazán szüksége másokra, ellentétben az interdependenciával és a kölcsönösséggel.” [...] „Furcsa paradoxont jelent ez a fogyatékosággal élő ember számára. Közben nem független, másnak bélyegzik meg, ha mégis meg akarja vetni a lábát az individualizmus talaján, ahhoz, hogy megtarthassa a helyét, extrakülönleges, hiperindividuális létezési formát várnak el tőle. A fogyatékosággal élő embereknek többet és jobban kell teljesíteniük nem fogyatékosággal élő társaiknál, hogy

---

¹⁷⁶ Kőnczei György – Hernádi Ilona szerk.: Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? Fogyatékoságtudományi eredmények a „másik oldal” megértéséhez, L' Harmattan, 2016. pp. 37.

¹⁷⁷ Gombos Gábor, Hoffman István, Kőnczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

¹⁷⁸ Gombos Gábor, Hoffman István, Kőnczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

¹⁷⁹ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 244.

¹⁸⁰ Dan Goodley, 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Kőnczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 100.

bebizonyítsák önállóságukat”.¹⁸¹ Mindezért is figyelemre méltó Sampsonnak a független és az együttes individualizmusról szóló elmélete.

A fentiek alapján a fogyatékos személyt valamiféle „megjavítandó, gyógyítandó dologként”, s nem egy interdependens személyként vagy kölcsönös jogviszonyokban létező és működő jogok alanyaként, (így tehát nem elsősorban emberként vagy jog-alanyként) tartották számon. Ebből következően úgy gondolták, hogy ezen embereknek nincs szükségük másokkal egyenlő típusú jogi védelemre. A fogyatékos személyek sérülékenysége – a fenti nézőpontból eredően - más jellegű, egyfajta „különutas”, „előre hozott védelmi célú” jogintézmény megteremtésének igényét hívta elő.

Ez utóbbi a gondnokság intézménye, melynek múltja évezredekre nyúlik vissza. Az ún. „gondoskodó állam” ezen „különutas” az egyén érdekében beiktatott jogi konstrukcióval igyekezett biztosítani az érintett személyek védelmét. A gondnokság jogintézményéről elmondható, hogy alapvetően az orvosi modell bázisán áll, hiszen a gondnokság alá helyezési eljárásban mai napig meghatározó bizonyítékul szolgál az igazságügyi pszichiáter szakértő véleménye. Figyelemre méltó, hogy az orvosi modell többnyire az érintett egyén hiányosságaira, defektusaira fókuszál, így e szemléleti keretben a fogyatékosággal kapcsolatban a társadalom szerepe nem vagy kizárólag a gondnokság óvó-védő célú intézményének fenntartásában, működésében jelenik meg. Az orvosi modell lencséjén keresztül közelítve a fogyatékosághoz, azt láthatjuk, hogy a fogyatékos személyt megkülönbözteti és elmozdítja, tulajdonképpen kiemeli a társadalomból, részben a társadalom védelme érdekében, részben pedig fordítva, az egyént védve a társadalomtól.

E modellel áll szoros összefüggésben hazánkban az érintett személy mentális zavarának megállapítása, belátási képességének csökkent voltára irányuló ún. képességvizsgálat¹⁸², s ennek nyomán a gondnoksági per és az ún. „szakértői bíráskodás” kérdésköre.¹⁸³ A peres eljárás központi elemét képezi a szakértői vizsgálat.¹⁸⁴ Ebből következően e perekben általában meghatározó szerep jut igazságügyi pszichiátriai szakértőknek¹⁸⁵. Ugyanakkor más országok gyakorlatához hasonlóan¹⁸⁶ Magyarországon is jellemző az orvosi fogalmak (ld. mentális zavar¹⁸⁷), illetve annak belátási képességre gyakorolt hatása jogszabályi megjelenítése, azonban sem az előzőek pontos definíciója, sem az ún. vizsgálati protokollra¹⁸⁸ nincs megfelelő iránymutatás az orvosszakértők (igazságügyi pszichiátriai) szakértők eljárásával

---

¹⁸¹ Dan Goodley, 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 100.

¹⁸² Mental Disability Advocacy Center (MDAC): Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, Budapest, 2007.

¹⁸³ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.

¹⁸⁴ Fiala-Butora János: A Polgári törvénykönyv cselekvőképességi szabályainak értékelése a nemzetközi jog és a hazai tapasztalatok szemszögéből, Családi Jog, XVII. 2019/4. pp. 13.

¹⁸⁵ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp. 444. § (1), valamint Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021.

¹⁸⁶ Fiala-Butora János: A Polgári törvénykönyv cselekvőképességi szabályainak értékelése a nemzetközi jog és a hazai tapasztalatok szemszögéből, Családi Jog, XVII. 2019/4. pp.

¹⁸⁷ E fogalom kritikáját lásd részletesen: Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

¹⁸⁸ Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, XVI. 2018/1. HVGOrac pp. 16. A 14. sz. módszertani levél alkalmazhatóságának problémáiról, melyet 2011. január 1. napjáig kellett volna felülvizsgálni.

kapcsolatban.¹⁸⁹ A gondnokság alá helyezési eljárás jellemző módon érinti az intellektuális fogyatékos felnőtt személyeket, ahogy a pszichoszociális fogyatékosokkal élő embereket is, ilyen módon számos kutató (Amita Dhanda 2007; Lawson, 2009; Szmukler, 2017; Shogren et al., 2019) diszkriminatív intézményként tekint rá. A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon című FK 132513 kutatás témája a cselekvőképességet érintő jogintézmények (gondnokság és támogatott döntéshozatal) működésének vizsgálata a gyakorlatban többek között azért is figyelemre méltó, mert a kutatást interdiszciplináris kutatócsoport végezte.¹⁹⁰ A gondnoksági perek empirikus vizsgálata során – annak egy mélyebb kvalitatív vizsgálat részeként - kérésként fogalmazódott meg a kutatócsoport tagjai felé, hogy értékeljék az ítéletek szóhasználatát, stílusát, melybe beletartozott, hogy hogy mennyire tűnik az elemző számára sablonosnak, felmerül-e, hogy az érintett szempontjából pejoratív, negatív konnotációjú, deficit-fókuszú, másrészt elavult, idegen (szak)kifejezések (debil, debilitás, imbecillitás), ilyen módon medikális terminológia található bennük.¹⁹¹ Az említettek tekintettel nem csak jogszabályi szinten, de az eljárás során (a gondnoksági perek gyakorlatában) is jól tetten érhető a fentebb bemutatott orvosi modellel kapcsolatos értelmezési keret problematikája. „Az orvostudomány vagy pontosan körülhatárolható patológiás esetként (...) fogalmazza meg a fogyatékosítást, vagy a képességek, teljesítmény és erőnlét kategóriájával írja le.”¹⁹² „A gond akkor jelentkezik, amikor az orvostudományból átlépünk az élet medikalizációjába.”¹⁹³ A medikalizáció pedig azért káros, mert sokszor stigmatizál, invalidálja, érvénytelenné teszi mindazt, amit az érintett személyek gondolnak vagy éreznek, az érintett perspektívája jogossága is megkérdőjeleződik, ezáltal a folyamat súlyosan dehumanizáló, passzivitásra készítet. ¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 87.

¹⁹⁰ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 85.

¹⁹¹ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 87.

¹⁹² Dan Goodley, 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 9.

¹⁹³ Dan Goodley, 2014. Disability Studies: Theorising Ableism and Disableism. London, Routledge, in: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. Dan Goodley 2017. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 9.

¹⁹⁴ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. pp. 127-128. https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

„a fogyatékos ember kapuja zárva, s a kulcs mindig kívül. Lehet, hogy kincseket halmoz odabenn, mindezek azonban rejtve maradnak, ha kívülálló nem segít a kapunyitásban. Tulajdon személyiségének feltárásában nélkülözhetetlenebb neki a jó barát, mint az épkézlábnak. Az ilyen ember, úgy is mondhatnánk, a barátai által él.” (Bourne, 1913:406)¹⁹⁵

A társadalmi (szociális) modelltől az emberi jogi modellig

A társadalmi modell kifejezetten elutasítja a medikális megközelítést, mely a fogyatékoság jelenségét patologizálja, így tehát elsősorban az orvosi és jótékonyági intézményeket tekinti alapvető jelentőségűnek a fogyatékoság problémájára adható válaszként. Ezzel szemben a társadalmi modell a fogyatékoságot az emberi tapasztalás különbözőségeként kezeli (vö.: CRPD 3. cikk Általános alapvetések d) „a fogyatékosággal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként”), s a társadalom felelősségét és kötelezettségét hangsúlyozza a tekintetben, hogy a fogyatékosággal élő személyek másokkal egyenlő alapon történő joggyakorlását, illetve társadalmi részvételét gátló fizikai, környezeti, attitűdbeli és jogi akadályok kerüljenek elmozdításra.

„A szociális és az emberi jogi modell eredete az angolszász országok hatvanas-hetvenes éveire mutat vissza. Pontosabban jelezhetőek Ed Roberts és Cecilia Ruth Weeks (Cece Weeks) működése révén: mindketten az Amerikai Egyesült Államokban Berkeleyben vettek részt a mozgalomban az 1970-es években. A szociális modell nem a károsodott emberben keresi a hibát, ezzel szemben a beilleszkedési korlátait a társadalomban találja meg.”¹⁹⁶

A társadalmi modell hivatalos formában első alkalommal a the Fundamental Principle of Disability-ben¹⁹⁷ jelent meg, melyet a British Union of the Psychically Impaired against Segregation¹⁹⁸ tett közzé 1975-ben. A társadalmi modellt leggyakrabban egyfajta „akadálymentesítő” stratégiaként jellemzik, miszerint inklúziós céllal megszünteti az előítéleteket. A társadalmi modell az orvosi modellel szemben nem csökkenti a fogyatékosággal élő személyek jogait, nem vonja meg tőlük a választási lehetőségeket: tiszteletben tartja az érintett személy önrendelkezéshez való jogát, ilyen módon meghagyja az érintett személynek az irányítást az élete felett és teljes körű részvételi lehetőségét biztosítja a társadalomban. E modell keretében senkit nem tekintenek képezhetetlennek. A társadalmi modell biztosítja, hogy a fogyatékos személyek másokkal egyenlő alapon, teljes spektrumon gyakorolhatják a jogaikat. E modellben a társadalom pozitív kötelezettsége áll fenn: támogatást, szolgáltatást, programokat, lehetőséget nyújtani, továbbá módosító intézkedéseket bevezetni és ésszerű alkalmazkodást¹⁹⁹ biztosítani annak érdekében, hogy a fogyatékos személy a jogait gyakorolni tudja. A társadalmi modellben a fogyatékos személyekre jogok alanyaiként

---

¹⁹⁵ Katona Vanda, Cserti-Szauer Csilla, Sándor Anikó: Együtt oktatónk és kutatónk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 12.

¹⁹⁶ Könczei György – Hernádi Ilona szerk.: Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? Fogyatékoságtudományi eredmények a „másik oldal” megértéséhez, L' Harmattan, 2016. pp. 38.

¹⁹⁷ <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/UPIAS-fundamental-principles.pdf>

¹⁹⁸ <https://www.britannica.com/topic/disability-studies#ref1222757>

¹⁹⁹ CRPD 2. cikk (Meghatározások): Az „ésszerű alkalmazkodás” az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását;

tekintenek, a teljeskörű részvétel biztosításához pedig a legkülönbözőbb akadályok lebontásának felelőssége a társadalomra helyeződik.²⁰⁰

„A társadalmi részvételt megakadályozó személyes és környezeti tényezők a WHO 2001-ben elfogadott fogyatékosfogalmában is szerepelnek. A nemzetközi egyezmény megalkotásával tehát a WHO-fogalom is változott oly módon, hogy hangsúlyeltolódás történt: az érintett személy egészségi állapota (károsodása) mellett az azt befolyásoló egyéni és környezeti tényezők is hangsúlyt kapnak, melyek közül külön kiemelendők a már fentebb említett társadalmi, fizikai, jogi környezet befolyásoló hatása. Ezek együtt befolyásolják az érintett személy tevékenységi potenciálját, ami viszont a társadalomban és az azt átszövő legkülönfélébb jogviszonyokban való részvételt határozza meg.”²⁰¹

Példaként említem Jakab Nóra kutatásai nyomán,²⁰² hogy az USA-ban, Kanadában, Németországban, Ausztriában, Nagy-Britanniában is a fogyatékos társadalmi modellje érvényesül. A fogyatékos szociális modellje hívja fel a figyelmet a társadalom felelősségére és ún. „fogyatékosító” működésére, melyet a fentebb hivatkozott WHO definíció is alátámaszt.²⁰³

„Értek. Érzek. Gondolkodom. Hogy elmondhassam valakinek, ahhoz idő kell, és figyelem. Másféle kommunikáció.”²⁰⁴

Az alapjogias jellegű CRPD „a fogyatékos élethelyzetet komplex, orvosi és társadalmi alapon határozza meg. A komplex megközelítésnek csak az egyik eleme a szellemi, az értelmi vagy az érzékszervi károsodás, azonban ez nem elégséges feltétele a fogyatékosnak, ahhoz az is kell, hogy ez a tartós károsodás korlátozza az egyén társadalmi életben történő részvételét.”²⁰⁵

A szociális modell - ahogy Maureen Olkin fogalmazott -, megtette a paradigmátikus ugrást.²⁰⁶ [...] Különbséget tett károsodás és fogyatékos között, és követelte, hogy szüntessék meg a fogyatékos társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális, kapcsolati és pszichológiai korlátokat.²⁰⁷ A modell egyik erőssége, hogy jól felhasználható keretrendszer, amely lehetővé

---

²⁰⁰ Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 46.

²⁰¹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: *Fogyatékos és Társadalom*, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387. 34 és 36 JN,

²⁰² Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: *Fogyatékos és Társadalom*, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387. 34 és 36 JN,

²⁰³ Dan Goodley, 2014. *Dis/ability Studies: Theorising Ableism and Disableism*. London, Routledge, in: *Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction*. 2. Dan Goodley 2017. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: *Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 10.

²⁰⁴ Boros Ilona: „Értek. Érzek. Gondolkodom. Hogy elmondhassam valakinek, ahhoz idő kell, és figyelem. Másféle kommunikáció. in: *Fogyatékos és Társadalom*, 2019/2.

²⁰⁵ Hoffman István – Könczei György: *Pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének a szabályozása*. In: Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: *A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata*, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (*Fogyatékoságtudományi Tudásbázis*). pp. 22.

²⁰⁶ Olkin (2009) idézi: Dan Goodley, 2017: *Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction*. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: *Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 13.

²⁰⁷ Brechin et al. 1981, Campling, 1981, Oliver 1983, 1990, Oliver et al. 1988, Finkelstein 1981a, Oliver és Zarb, 1989, Barton, 2001 in Dan Goodley, 2017: *Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction*. 2. (a magyar

teszi, hogy újragondoljuk azokat a fizikai akadályokat, amelyekkel a fogyatékosokkal élő személyek találkoznak.²⁰⁸

Ugyanakkor [a nemzetközi egyezmény elfogadásának eredményeként] a hangsúlyeltolódásban ismét a fejlődést láthatjuk, a szociális jogi modelltől az emberi jogi modellre történő áttérést.²⁰⁹

„Az emberek csak a fogyatékoságunkat látják, a képességeinket nem. Lehet, hogy hátrányban vagyunk, de nem mi vagyunk a hátrány.”²¹⁰

Az emberi jogi modell

A CRPD a szociális modelltől tovább lép az emberi jogi modell felé, annál is inkább, miután a nemzetközi egyezmény tartalmához, szövegezéséhez – ahogy arra már hivatkoztam – a „Semmit rólunk nélkülünk” elv²¹¹ égisze alatt a fogyatékosokkal élő személyek élettapasztalatai is közvetlen „anyagot” kínáltak.²¹² A fentebbi idézet is azt sugallja, hogy az ún. önképviselő a People First (az Ember az első) nyelvezetet kedveli – az emberi mivolta kerül a hangsúly a kapott patológiai címke helyett.²¹³ Érdekes a CRPD angol nyelvű szövegezésére figyelmet fordítani, miszerint az a „person with disabilities” kifejezést használja, (mely magyar nyelven kevésbé jól átadható „fogyatékosokkal élő személy”), a disabled person (azaz a „fogyatékos személy”) helyett. „Georg Feuser (1996) „Értelmi fogyatékosok nincsenek” c. előadásában úgy érvel, hogy megnevezéseket használhatunk értékítélőtől mentesen, vagy tudományos célra, azonban amint különbséget teszünk nemfogyatékos és értelmi fogyatékos között lehetetlenné válik egyidejűleg az érintett személy egyenrangúságának és egyenértékűségének elismerése. [...] Amint valakiben olyan különbségeket veszünk észre és írunk le, mely megkülönbözteti fajának más egyedeitől, megvan annak a veszélye, hogy a közösséghez – esetünkben: az emberekhez – való hozzátartozását negligáljuk. [...] A megnevezés egyrészt kardinális jelentőségű, másrészt teljességgel jelentéktelen. Ez utóbbi, mert az érintett embereket nem érdekli. A lényeg, hogy a közeg meghatározott elveket tiszteletben tartson – a megnevezés másodrangúvá válik.”²¹⁴

---

kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 13.

²⁰⁸ Dan Goodley, 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, pp. 13.

²⁰⁹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387. 34 JN és 36 JN.

²¹⁰ Path Worth kanadai önképviselői aktivista, in.: Dan Goodley: Fogyatékoságtudomány, Interdiszciplináris bevezető, 2. Kiadás, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 41.

²¹¹ S. Tromel, ‘A Personal Perspective on the Drafting History of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities’ (2009) 1 *European Yearbook of Disability Law* 115; D. MacKay, ‘The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities’ (2007) 34 *Syracuse J. of International Law and Commerce* 323.

²¹² Eilionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailís and Maria Laura Serra: Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories, Routledge Research in Human Rights Law, 2019. pp. 1.

²¹³ Dan Goodley: Fogyatékoságtudomány, Interdiszciplináris bevezető, 2. Kiadás, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 41.

²¹⁴ dr. Könczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 16.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

Összességében tehát elmondható, hogy a fogyatékoság társadalmi (szociális) modellje mellett, mintegy azt meghaladva, az ENSZ-egyezmény megalkotása óta a fogyatékoság emberi jogi modelljéről beszélünk.²¹⁵ Degener (2014) szerint a CRPD-ben nem új, fogyatékoság-specifikus jogok kerültek elfogadásra, hanem az a „másokkal egyenlő alapon gyakorolható”, a korábbiakban megalkotott emberi jogi egyezmények sorában rögzített emberi jogokat deklarálja.²¹⁶

I. 5. Az érintett személyi kör – terminológia és a vizsgálati fókusz

„...Van egy nagy problémám, ami sajnos sok embert érint: ez a gondnokság alá helyezés 18 éves korom után. És a szüleim kérésére helyezett a bíróság kizárólagos gondnokság alá. Én akkor nem tudtam, most már tudom, nagyon sok hátrányom van belőle. Nem dolgozhatok, nem írhatok alá munkaszerződést, nem szavazhatok, nem házasodhatok, nincs annyi jövedelemem, hogy eltartsam saját magam. Nem hozhatok önálló döntéseket saját magamról, pedig felnőtt ember vagyok, tudok olvasni, írni és számolni, dolgozni, egyedül közlekedni, el tudom dönteni, mire van szükségem...”²¹⁷

A fogyatékoság jelenségét disszertációmban az emberi sokszínűség részeként és a CRPD 1. cikke szerinti tág fogalom meghatározás²¹⁸ felől közelítem meg. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a cselekvőképesség gondnokság intézményével történő tradicionális korlátozása elsősorban a kognitív funkcióik működésében támogatást igénylő személyi kört érinti, így a tudományos pontosság miatt kiemelten az „intellektuális fogyatékosággal élő vagy másként: értelmi fogyatékos személyek” körére koncentrálok. Dolgozatomban ugyanakkor a területi korlátok miatt nem foglalkozom a cselekvőképesség és a - CRPD 14. cikkében tárgyalt - személyi szabadság, illetve biztonság összefüggéseivel, így tehát különösen a pszichiátriai beteg²¹⁹ vagy másként pszichoszociális fogyatékosággal²²⁰ élő személyeket érintő kötelező vagy kényszergyógykezelések²²¹ problémakörével, továbbá részleteiben az előzetes jognyilatkozat intézményével sem. Szintén csak érintőlegesen – a támogatott döntéshozatal mint jogintézmény alkalmazási lehetősége szempontjából - jelenik meg disszertációmban a cselekvőképességnek a demencia, Alzheimer-kór stb. révén az idősödő társadalmat vagy baleseti, illetve betegségből eredő agysérüléseket, továbbá a különböző addíciók

²¹⁵ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387. 6 JN.

²¹⁶ Theresia DEGENER. *Disability Rights are Human Rights*, Open Society Foundation, 2014, letölthető: <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/disability-rights-are-human-rights> (utolsó megtekintés: 2023. 11. 20.)

²¹⁷ Harmati Sándor, értelmi fogyatékosággal élő önértékesítő, 2008 - A fogyatékosággal élő emberek parlamenti napján 2008-ban elhangzott mondatai in: szerk.: Dr. Borza Beáta – Lux Ágnes: „Méltóképpen másképp” Fogyatékosügyi Projekt, Országgyűlési Biztosok Hivatala, 2010/2. pp. 63.

<https://www.parlament.hu/irom38/11903/pdf/fogyatekosugyi.pdf>

²¹⁸ CRPD 1. cikk második bekezdése „Fogyatékosággal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”

²¹⁹ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 188. d) szerinti fogalom meghatározás

²²⁰ 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról: szóló 4.§ a) pontban megjelölt fogalomkör

²²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 63. § (1) h) szerinti büntetőjogi intézkedés kategóriája szerint

következményeként az agyműködés diszfunkcióit elszenvedő személyeket érintő speciális kérdésköre. Figyelemre méltó, hogy a nemzetközi szakirodalom éppen a fentebb jelzett érintettség okán dinamikusan növekedő személyi kör szempontjából egyre inkább számol és külön kutatások tárgyát képezi a jogintézmény tágabb körű, támogatás-specifikus alkalmazásának lehetősége.²²² Különösen figyelemre méltó a támogatási szükséglet-támogatott életvitel szempontjából táguló személyi kör önrendelkezési lehetőségei vonatkozásában a kapcsolati autonómiatana, melyet részletesebben Halmos (2019) jegyez. Eszerint az autonómia nem önmagában létezik, hanem az társas kapcsolatainkon keresztül értelmzendő, mely egyben szoros összefüggésben áll az interdependenciával.²²³ Ez utóbbi az az ún. kölcsönös függőséget jelzi, mely egész emberi életutunkat jellemzi, életünk során hol nagyobb, hol kisebb mértékben vagyunk mások segítségére utalva.

A CRPD 12. cikkében foglalt, a cselekvőképesség támogató paradigmája témában részben - és hangsúlyozottan csak kisebb részben - különös helyzetük²²⁴ és társadalmi akadályozottságaik,²²⁵ s ezáltal sajátos szükségleteik²²⁶ mentén a nagykorú intellektuális fogyatékossgal élő személyeket érintő támogatási lehetőségekkel foglalkozom. Mindazonáltal figyelemre méltó, hogy a nemzetközi szakirodalomban a fentiekkel kapcsolatos ún. ernyőfogalmat a 'kognitív fogyatékossg' (azaz a 'cognitive disability')²²⁷ képezi, mely valamennyi fentebb jelzett agyi eredetű sérülést vagy diszfunkciót magába olvasztja. Az 'intellektuális fogyatékossg' (azaz az intellectual disability) meghatározásához egyrészt Lányiné (2017) és Duffy (2022) nyomán az American Association of Intellectual and Developmental Disabilities²²⁸ (továbbiakban: AAIDD) definícióját veszem alapul, eszerint az intellektuális fogyatékossg „mind az intellektuális működés, mind az adaptív magatartás

---

²²² Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability. pp. 48-49. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>Bigby 2023

²²³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

²²⁴ „Európában nagyon általános gyakorlat volt, hogy elmebetegek pszichiátriai kórházaiban, szociális otthonaiban éltek az értelmileg akadályozott felnőttek. Az elmebetegektől eltérő szükségleteiket, fejlesztés, foglalkoztatási igényeiket ezek az intézmények nem tudták megfelelően kielégíteni. [...] Németországban Georg Thenussin gyógypedagógus professzor és Albert Lingg pszichiáter munkássága nyomán indultak el tényfeltárások és az intézetekből történő kiemelés, „kitagolás” szervezett akciói, megfelelő szociális tanulási programokkal előkészítve.” In.: Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 303. Továbbá a németországi (akkori NSZK-beli pszichiátriai intézetekből történő kitagolás folyamatát részletesen mutatja be Zászkaliczky Péter (1998). A deinstitutionalizáció folyamata a német nyelvű országokban, in.: Zászkaliczky P. (1998). A függőségtől az autonómiáig. Helyzetértékelés és jövőkép a kiscsoportos lakóotthonokból. pp. 35-80. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.

²²⁵ pl. az alapvető információkhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés permanens biztosítottágának korlátozott vagy hiányos volt stb.

²²⁶ pl. az értelmi akadályozottsággal gyakran összefüggő kommunikációs akadályozottság jelenségköre, mely nagyban befolyásolja a harmadik személyek számára történő akaratnyilvánítás, az akarat kifejezésének problematikáját, továbbá epizódikus érintettség nélkül folyamatos támogatásra szorulnak, ezért is e személyi kör vonatkozásában merült fel először a támogatott döntéshozatal alkalmazásának igénye és lehetősége

²²⁷ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 14. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

²²⁸ Intellektuális és Fejlődési Képességzavarok Amerikai Egyesülete (2007. január 1-jétől használt név, fordítás Lányiné), az elmúlt század közepe óta tíz alkalommal korszerűsítette a mentális retardáció fogalmát: in.: Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 113-114.

jelentős korlátozottságával jellemezhető, mely 18. életév előtt keletkezik és a mindennapi életben a fogalmi, szociális és a praktikus adaptív készségek területén nyilvánul meg.²²⁹

A fogyatékos fogalmát a hatályos hazai szabályozás szintjén – ahogy azt bevezetőmben már jeleztem a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 4.§ a) pontja (továbbiakban: Fot.) határozza meg. Gazsi (2016) szerint ugyanakkor a Fot.-definíció „deklaratív” jellegűnek tekinthető abban az értelemben, hogy a hatályos magyar jogban az egyéb ágazati területek – szociális ellátás, egészségügy, foglalkoztatás stb. – nem követik a fogyatékos személyek jogairól szóló törvényben rögzített fogalom meghatározást, inkább a jogosultsági kritériumok szempontjából egzaktabbnak tekinthető – az egészségkárosodás, és orvosi diagnózisok talaján megállapított – egészségi állapotra építenek.²³⁰ Fogyatékos fogalmaink természete és funkciója is jelzésértékű lehet a Maschke (2010) által leírt fogyatékosági politikánk ideáltípusára, mely a jelzettek inkább az ún. kompenzációorientált vagy rehabilitációorientált politikához közelít.²³¹

A prevalencia tekintetében Dunás-Varga, Barthel, Kármán és Szekeres (2021) tanulmányukban kifejtik, hogy „az érintett személyi körre vonatkozó népszámlálási adatok csak hozzávetőlegesen mutatják meg az értelmi fogyatékos személyek arányát. A 2011. évi és a 2016. évi népszámlálás során is ugyanazon csoportkategória definíció érvényesült, mely szerint „értelmi fogyatékos az a személy, akinek általános értelmi képessége az átlagostól számottevően elmarad, önálló életvezetése jelentősen korlátozott” (KSH, 2016).” „A tanulmány ugyanakkor az is megjegyzi, hogy hazai nagymintás epidemiológiai felmérés egyelőre nem készült. Ha azonban csupán az IQ-értéket vesszük alapul, az Amerikai Egyesült Államok statisztikája szerint átlagosan a népesség 2,5-3 %-a tekinthető értelmi fogyatékos személynek, azonban ez a kritérium már önmagában nem állja meg a helyét. Az adaptív működés mérésének és eredményeinek beemelésével ez a népességi arány 1 %-ra csökken (Csákvári és Mészáros, 2012. p. 12.)”²³² Itt érdemes megjegyezni, hogy „az új klasszifikációs rendszerek gondolkodási kerete is változik a kifejezésekkel. Az ún. „intellektuális képességzavar meghatározásában is sokkal hangsúlyosabbá válik az adaptív viselkedés”²³³ – szerz. megjegyzése: ahogy már fentebb, az AAIDD definíció kapcsán is jeleztem – ennek mértéke adja a támogatás fókuszát. A népszámlálási eredményeket ugyanakkor „jelentős mértékben befolyásolja az alkalmazott definíció, továbbá az is, hogy „a fogyatékoság meglétére irányuló adatok szenzitív adatnak minősülnek, így tehát önkéntes a megkérdezettek adatközlése”.²³⁴

---

²²⁹ Vö.: Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 125.

²³⁰ Gazsi Adrienn: A támogatott döntéshozatal elve és gyakorlata. „Az értelmi sérült emberek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáféréseinek elősegítése” nemzetközi projekt, valamint a hazai szabályozás tükrében. Esély, 2016/2.

²³¹ E kompenzációorientált fogyatékosági politika inkább a gondoskodás elvére épít, mint a fogyatékosági politika egyéb ideáltípusai, így pl. a biztosításvé alapozó rehabilitációorientált politika vagy az általános ellátás, a polgárság, egyenlőség és jogok elosztására, a részvételre és egyenlő bánásmódra épülő részvételorientált fogyatékosági politika. In: Michael Maschke: Fogyatékospolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógynevelési Kar, Budapest, 2010. pp. 54.

²³² Dunás-Varga Ildikó, Barthel Betty, Kármán Bianka, Szekeres Ágota: Az értelmi akadályozottság változó interdiszciplináris értelmezése és kontextusa. pp. 88-89. Gyógynevelési Szemle. Magyar Gyógynevelési Egyesület. 2021/2-3.

²³³ Dunás-Varga Ildikó, Barthel Betty, Kármán Bianka, Szekeres Ágota: Az értelmi akadályozottság változó interdiszciplináris értelmezése és kontextusa. pp. 88. Gyógynevelési Szemle. Magyar Gyógynevelési Egyesület. 2021/2-3.

²³⁴ Dunás-Varga Ildikó, Barthel Betty, Kármán Bianka, Szekeres Ágota: Az értelmi akadályozottság változó interdiszciplináris értelmezése és kontextusa. pp. 89. Gyógynevelési Szemle. Magyar Gyógynevelési Egyesület. 2021/2-3.

A jelzett személyi kör (intellektuális fogyatékossgal élő felnőttek) sajátos helyzetére történő fókuszálás ugyanakkor – álláspontom szerint – nem korlátozza a CRPD 12. cikkében foglalt, a disszertáció alaptémáját jelentő sérülékeny nagykorúak cselekvőképességének és annak gyakorlását segítő támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés magyarországi szabályozásának átfogó polgári jogi vizsgálatát.

A személyi kört érintő fókuszválasztásomra megerősítőleg hatott az intellektuális fogyatékossgal élő személyek támogatott döntéshozatalával kapcsolatos nemzetközi empirikus kutatások sora, melyek elsősorban az USA-ban (Kohn, Blumenthal és Campbell, 2013²³⁵; illetve Blanck és Martinis, 2015,²³⁶ továbbá Shogren, Wehmeyer, Uyanik és Heidrich, 2017²³⁷), Kanadában (Stainton, 2015,²³⁸ illetve Nunneley, 2015²³⁹), valamint Ausztráliában (Wallace, 2012,²⁴⁰ illetve Burgen, 2016²⁴¹)²⁴² zajlottak az elmúlt évtizedben. Bigby és társai (2023) is hangsúlyozzák, hogy a különböző fogyatékossgatípusok közül az intellektuális fogyatékossgal élő személyek jelentik a támogatott döntéshozatal tekintetében a legnagyobb „alanyi” kört, mely részben abból ered, hogy viszonylag stabil kognitív képességprofíllal rendelkeznek az érintettek, s ezen állapot élethosszig fennáll, a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyekkel szemben különösebb ún. epizodikus veszteségek nélkül.²⁴³

Az előzőekben említett érveken túl a személyi kört érintő fókusz tekintetében hangsúlyoznám, hogy – a CRPD-t átható emberi jogi megközelítéssel nem szakítva és a kognitív fogyatékossgal élő emberek támogatási szükségletének számos közös vonását és a törvény előtt személyként történő elismerési igényét²⁴⁴ megértve -, az intellektuális fogyatékossgal élő embertársaink „pszichiátriai” diszciplínából történő kiemelését mégis több szempontból látom indokoltnak Kelemen (2004) gondolatait idézve:

---

²³⁵ Kohn, N. A.–Blumenthal, J. A.–Campbell, A. T. (2013): Supported Decision-Making: A Viable Alternative to Guardianship? Penn State Law Review, 117(4). 1111–1157.
[https://www.pennstatelawreview.org/117/4%20Final/4-Kohn%20et%20al.%20\(final\)%20\(rev2\).pdf](https://www.pennstatelawreview.org/117/4%20Final/4-Kohn%20et%20al.%20(final)%20(rev2).pdf) (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

²³⁶ Blanck, P.–Martinis, J. G. (2015): “The Right to Make Choices”: The National Resource Center for Supported Decision-Making. Inclusion, 3(1). 24–33. <http://www.supporteddecisionmaking.org/> (DOI: 10.1352/2326-6988-3.1.24) (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

²³⁷ Shogren, K. A.–Wehmeyer, M. L. (2015): A Framework for Research and Intervention Design in Supported Decision-Making. Inclusion, 3(1). 17–23. (DOI: 10.1352/2326-6988-3.1.17) (Letöltés ideje: 2021. január 9.)

²³⁸ Stainton, T. (2015): Supported decision-making in Canada: principles, policy, and practice. Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities, 3(1). 1–11. (DOI: 10.1080/23297018.2015.1063447) (Letöltés ideje: 2021. január 9.)

²³⁹ Nunneley, S. (2015): Personal Support Networks In Practice And Theory: Assessing The Implications For Supported Decision-making Law. Legal Capacity, Decision-Making and Guardianship. Law Commission of Ontario. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2015/04/capacity-guardianship-commissioned-paper-nunneley.pdf> (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

²⁴⁰ Wallace, M. (2012): Evaluation of the Supported Decision Making Project. Office of the Public Advocate. http://www.opa.sa.gov.au/files/batch1376447055_final_supported_decision_making_evaluation.pdf (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

²⁴¹ Burgen, B. (2016): Reflections on the Victorian Office of the Public Advocate supported decision-making pilot project. Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities, 3(2). 165–181. (DOI: 10.1080/23297018.2016.1199969) (Letöltés ideje: 2021. január 9.)

²⁴² Sándor Anikó és Katona Vanda (2021): A támogatott döntéshozatal elmúlt 10 éve. Egy szisztematikus irodalomlemez eredményei. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 131-143.

²⁴³ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 47-51. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

²⁴⁴ Vö.: CRPD I. sz. Átfogó Kommentárban foglaltak a disszertáció II. fejezetében

Kelemen (2004) lehatárolása szerint „a fogyatékoságok közül a pszichiátriában hagyományosan az értelmi fogyatékoság – más diszciplínák a WHO fogyatékoságkoncepciójának szintjeire utalva értelmi sérülésnek vagy értelmi akadályozottságnak is nevezik – témaköre kapott figyelmet. A pszichiátriai betegségeket rendszerező nevezéktanában Emil Kraepelin német pszichiáter a XIX. század végén az értelmi fogyatékoságok (oligophréniák) három súlyossági fokát különböztette meg: a debilitást, az imbecillitást és az idióciát. Betegségkoncepciójában sem az egyedi élettörténet, sem az interdiszciplináris kapcsolatok nem játszottak szerepet, így az értelmi fogyatékoságot – miként a pszichiátriai betegségeket is – tisztán agyi meghatározottságú kórfolyamatnak, illetve rendellenességnek tekintette. [...] Az intellektuális képességek befolyásolásának nincsenek gyógyszerei; súlyossági fokok szerinti diagnosztikai kategóriái talán emiatt nem alakultak át. A pszichiátriai szóhasználat száz év alatt annyit változott, hogy az oligofrénia (szó szerint: 'kevés elme') korábbi ógörög eredetű fogalmát a mentális retardáció ('elmebeli visszamaradottság') latin gyökerű kifejezése váltotta fel. Jóllehet az értelmi akadályozottság állapotának diagnózisa mindenekelőtt intelligenciavizsgálaton alapul, mind a phrenos, mind a mentális fogalma a lelki működések széles (értelmi, érzelmi, kognitív, viselkedési, kapcsolati) körére utal, nem csupán az intellektuális tényezőre... Az értelmileg akadályozott emberek beilleszkedési nehézségei pszichiátriai gyógyszerelésének gyakorlata nem alapul tudományos elméleten, kihull a bizonyítékokon alapuló orvoslás rostáján. [...] az értelmi akadályozottság tárgykörében a mai pszichiátria valóban kevés tennivalót lát, amiért önállóan felelősséget vállalhatna.”²⁴⁵

Az utóbbi gondolatkör erős érvként hangsúlyozandó annak kapcsán, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény elfogadása során Kőrös (2009)²⁴⁶ vitatta a szakértői bizonyítási eljárásban az igazságügyi pszichiáteren kívül más szakmai kompetenciák bevonását.²⁴⁷

„Az értelem a tudás szerepét felértékelő felvilágosodás az intellektuális lemaradás növekvő problematizálódásához vezetett. A lassú felfogású, nehezen tanuló emberek idegenként és „más”-ként jelentek meg a fokozottan normákhoz viszonyító társadalomban. Michel Foucault szerint a modern korban hirtelen megsokasodtak az emberi élet egészét kontrolláló mérő, értékelő és hierarchizáló politikai technológiák.... Míg korábban az idegennek tekintettek egyszerűen elűzték, addig a modern korban az elűzést az elzárás váltotta fel. (Foucault 1980). A társadalmak, [...] veszélyesnek tekintik, stigmatizálják azt, amit nem tudnak besorolni megszokott osztályozási kritériumaik szerint. Erving Goffman a stigma három típusát különbözteti meg: az evidens (testi) fogyatékoságot, az egyéni jellem „szégyenfoltjainak” tekintett devianciákat, valamint a valahová – a többség által nem tolerált faji, vallási, családi kisebbséghez – tartozásból eredő megbélyegzést. (Goffman, 1981, 183.) Az értelmileg akadályozott személyek voltaképpen egyik csoportba sem tartoznak, de némileg mindenhova besorolhatók. A konfliktusok elkerülését szolgáló társadalmi normalizációs folyamatot elősegítő stigmatizálás, illetve minősítés közös értelmezéseket, magyarázatokat, szabályokat és eljárásokat kínál az emberek számára. A stigmatizáló besorolás az eseményeket és a

²⁴⁵ Kelemen Gábor: „...Zavarként történő konstrukciója e konstrukció zavarának jele...” A fogyatékoság jelensége a pszichiátriában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 124-127.

²⁴⁶ Vö.: 2009. évi CXX. törvény 2. § (4) kapcsán és az ún. kötött bizonyítással kapcsolatban merült fel, azaz: „Miért is szükséges egy súlyos hasadásos elmezavarban szenvedő embert a gyógypedagógusnak megvizsgálnia?” In: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/2969094>

²⁴⁷ A kérdés azonban fordítva is felmerül (Kelemen, 2004 nyomán): miért szükséges egy intellektuális fogyatékosággal élő személyt egy igazságügyi pszichiáter szakértőnek vizsgálnia...(?)

személyeket konvencionálizáló, gondolkodásunkat – a normákhoz kényszerítés nyomása révén – mindegy mederbe terelő, előíró, az egyén valóságát nagymértékben megszabó reprezentáció. A prototípusokat teremtő leképezés hidat épít a furcsa és megszokott közé, s e reprezentáció révén, még mielőtt megnyilatkozott volna valaki, már megítéljük, besoroljuk és osztályozzuk. Így próbáljuk meg az idegenséget legyőzve, integrálni a jelenséget (Moscovici, 2002.)”²⁴⁸

Kelemen (2004) megállapítja, hogy „a hiányból, fogyatékoságból kiinduló, individualista pszichiátriai irányzatok személyiségképe inkább a helyzet konzerválását, mintsem változását segíti elő. Ezzel szemben az ember társas és társadalmi meghatározásával számoló, interakcionista – elsősorban a fejlődési lehetőségekre, az öntevékenységre, az önrendelkezésre, az önhatékonyság növelésére törekvő – iskolák jelentősen hozzájárulhatnak az értelmileg akadályozottak új típusú normalizációjának a megvalósulásához. A szemlélet kifejeződik a nyelvhasználatban is. A statikus, állandóságot, változatlanságot sugalló főnevekkel (például „mentálisan retardált”) szemben az igei és igenévi szóhasználat (például „fogyatékosággal élő ember”) sokkal inkább aktivizáló, mozgásra és cselekvésre készítő.”²⁴⁹

Fentiek alapján elmondható, hogy a cselekvőképesség korlátozásában, s ezáltal a gondnokság alá helyezésben jellemzően érintett intellektuális fogyatékosággal élő személyek, mind pedig a pszichoszociális fogyatékosággal élő felnőttek a „lelki”²⁵⁰ működések rendkívül széles skáláján funkcionálnak, ugyanakkor számos különbség tapasztalható e két „népességszociális csoport” és legközelebbi hozzátartozóik részéről a gondnokság és támogatott döntéshozatal megítélésében.

Dr. Shirli Werner és Rachel Lowengrub (2016) tanulmányukban²⁵¹ vizsgálat alá vonták az intellektuális fogyatékosággal élő és a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek, valamint mindkét csoport szüleinek a gondnoksággal, autonómiával és a támogatott döntéshozattal kapcsolatos percepcióit. Kutatásukban a következő dimenziókat vizsgálták:

- i) az intellektuális és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyeknek, valamint szüleiknek a gondnokság jogintézményével, az érintett személy függetlenségével és a gondnokság alternatíváját jelentő támogatott döntéshozattal kapcsolatos attitűdjét
- ii) az elmosódó határokat a szülői mivolt és a gondnoki minőségben az intellektuális fogyatékosággal élő személyek szülei között
- iii) a kutatás résztvevőinek nézeteit a támogatott döntéshozattal szemben
- iv) a fogyatékos személyeknek az önálló élettel és az autonómiával kapcsolatos attitűdjét
- v) a gyermekkorból a felnőttkorba történő átmenetet (tranzit időszakot) mint az önálló életről és nagykorúságról való oktatás egy fontos szakaszát.²⁵²

---

²⁴⁸ Kelemen Gábor: „...Zavarként történő konstrukciója e konstrukció zavarának jele...” A fogyatékoság jelensége a pszichiátriában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 128-129.

²⁴⁹ Kelemen Gábor: „...Zavarként történő konstrukciója e konstrukció zavarának jele...” A fogyatékoság jelensége a pszichiátriában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 124-127.

²⁵⁰ Vö.: a fentebbi Kelemen-től átvett idézettel

²⁵¹ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 79-105.

²⁵² Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub n.d. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from

A tanulmányból a következők érdemelnek kiemelés a disszertáció szempontjából:

A gondnokság jogintézményével és a támogatott döntéshozatallal kapcsolatban a két csoport (az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek és szüleik) percepciói az alábbi aspektusok mentén eltérők:

- i) a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeknek csupán átmeneti nehézségeik vannak a gondolataik kifejezésével kapcsolatban, míg az intellektuális fogyatékos személyek kommunikációja gyakran támogatást igényel²⁵³, az intellektuális fogyatékossgal élő személyek támogatást igényelnek a végrehajtó funkciókban (így pl. a gondolkodás strukturáltságában, a prioritások felismerésében, az időmenedzsmentben, a döntéshozatalban)²⁵⁴. Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek tanulni is és fejlődni is képesek, a fogyatékossguk élethosszig megmarad. A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek esetében átmeneti visszaesés vagy eltérés időnként mutatkozik, a funkcióképesség ugyanazon szintre tér vissza.²⁵⁵
- ii) Az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékos személyek szüleinek eltérő a percepciója és attitűdje a két csoport esetében különböző szocializációs folyamatokhoz vezet. A szocializációs folyamatot alapvetően befolyásolja az, hogy a fogyatékossg mely életszakasztól kezdődően van hatással a személy különböző funkcióira. Az intellektuális fogyatékossg az élet első éveitől hatással van a gyermek fejlődésére. A szüleik a gyermek életének első napjaitól szembesülnek az objektív nehézségekkel.²⁵⁶ Mind a szakemberek, mind a társadalom azt az üzenetet közvetíti számukra, hogy gyermekük csökkent képessége a teljes életúton elkíséri őket. A csökkent képességről szóló társadalmi diskurzust a szülők internalizálják, s az befolyásolja az intellektuális fogyatékossgal élő személyt is, miközben ez a hatás nem csak a szüleik, hanem a szakemberek, s az különböző típusú ellátásokat nyújtó kulcsszereplők, ill. a jóléti jellegű politikai irányítás részéről is eléri őket. Számos tanulmány azt jelzi, hogy korreláció mutatható ki az egyéni képességet érintő szülői és mások percepciói, valamint az érintett személy autonómiája és önállósága között.²⁵⁷

---

both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 79-105.

²⁵³ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 100-101.

²⁵⁴ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 101-102.

²⁵⁵ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 101-102.

²⁵⁶ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 79-105.

²⁵⁷ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 201. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 100.

- iii) A szocializációs folyamat a fentiekből következően eltérő az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek között, mivel a pszichoszociális fogyatékos az esetek többségében csak későbbi életszakaszban manifesztálódik. Ennek köszönhetően az érintett személyek szülei bizonyos fokú önállóságot „engedélyeznek” a pszichoszociális fogyatékos fiataloknak, így tehát a pszichoszociális fogyatékosokkal élő fiatalok azzal a várakozással nőnek fel, hogy nagyobb fokú önállóságot mutatnak a későbbiekben.²⁵⁸
- iv) Az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékos személyek percepciója eltérő a támogatott döntéshozatal által megvalósítható autonómiájuk lehetőségeit illetően is. Ennek egyik oka lehet, hogy az intellektuális fogyatékosokkal élő személyeket a társadalmi megítélés alacsonyabb fokára helyezik. Az intellektuális fogyatékos személyekkel szemben egyfajta paternalista megközelítés érvényesül, s a paternalizmussal történő szembehelyezkedés, valamint a jogérvényesítés képessége kevésbé jellemző rájuk, mint a pszichoszociális fogyatékos személyekre. Az intellektuális fogyatékosokkal élő személyek esetében a saját ügyek viteléhez való jog és képesség felismerése gondnokság nélkül kevésbé, de támogató közreműködésével érvényesül. A fentebb leírt attitűd mindent áthat, s jelentős mértékben meghatározza az intellektuális személy azon véleményét, mely szerint a gondnokot tekinti az egyetlen személynek, akinek döntést kellene hoznia az őt érintő kérdésekről, az életéről. Ezzel szemben a gondnokság alternatívájaként igénybe vehető támogatási szükséglettel kapcsolatos elvárás jóval magasabb szintű a pszichoszociális fogyatékos személyek és szüleik körében. A társadalmi megítélés jelentős mértékben felelős e két csoport vélekedése közötti különbség kialakulásáért. Fentiekből látható, hogy objektív különbségek vannak az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékos személyek között, a fogyatékos magá csupán kiinduló pontja ennek. Az a nézet, hogy az intellektuális fogyatékos személyeket elsődlegesen gondnokság alá kell helyezni, a társadalmi megítélésnek tudható be, s nem ezen fogyatékos típus objektív jellemzőinek tulajdonítható. A Cseh Köztársaságban, ahol szintén korlátozottak a költségvetési források, az intellektuális fogyatékosokkal élő személyek szüleinek hivatalos álláspontja mégis az, hogy gyermekeiket nem szükséges gondnokság alá helyezni, inkább különböző támogató szolgáltatásokat kell működtetni és fejleszteni, nagykorú gyermekeik cselekvőképességét tiszteletben tartják.²⁵⁹

A fenti tanulmányból a következő megállapítások foglalhatók össze, melyet számos más, további kutatás²⁶⁰ is megerősít:

habár a nagykorú intellektuális fogyatékosokkal és a pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek élethelyzete bizonyos tekintetben hasonló – különösen a cselekvőképesség korlátozása, s így a gondnokság alá helyezés eshetősége, ennek révén pedig a különböző

---

²⁵⁸ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub 2016. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 100-101.

²⁵⁹ Dr. Shirli Werner and Rachel Lowengrub n.d. Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs, Bizchut Report” pp. 100-102.

²⁶⁰ Egri Tímea: Támogatott döntéshozatal a fogyatékos emberek szemszögéből: Az önérvényesítő élet lehetősége értelmileg akadályozott személyek és pszichiátriai kliensek számára, OTDK dolgozat, 2009. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, valamint Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola.

polgári-politikai, szociális, gazdasági és kulturális jogok korlátozott volta tekintetében –, azonban a két „csoport” a támogatott döntéshozatal szempontjából közelítve eltérő támogatási szükségletekkel rendelkezik.

Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a támogatott döntéshozatal - az emberi jogi modell és az emberi sokszínűség értelmében – mindig személyközpontú megközelítést igényel, tehát eleve egy adott személy támogatási szükségleteihez kell, hogy igazodjon, s nem egy csoportéhoz, ugyanakkor a támogatás várható kereteinek, karakterének, időtartamának és intenzitásának az előjelzése vonatkozásában az alábbiak prognosztizálhatók az intellektuális fogyatékosággal élő személyek szempontjából:

- i) többen gyakran kommunikációjukban és végrehajtó funkcióikban élethosszig történő támogatást igényelnek,
- ii) az érintett személy szüleinek, közvetlen környezetének percepciója, attitűdje olyan szocializációs folyamatot eredményez, melynek révén fokozott hangsúlyt igényel az önállóságra nevelés már a korai életszakasztól kezdődően,
- iii) a támogatott döntéshozattal megvalósítható autonómiával kapcsolatban az intellektuális fogyatékosággal élő személyek percepciója eltér a pszichoszociális fogyatékosággal élő felnőttekétől, a paternalizmussal történő szembehelyezkedés, valamint a jogérvényesítés képessége eredendően kevésbé jellemző rájuk.

A fentiek miatt is indokolt, hogy már az intézményes oktatás során kiemelt szerepet kapjon az intellektuális fogyatékosággal élő gyermek, fiatal nevelési folyamatában az ún. „empowerment”²⁶¹, a döntési helyzetek azonosítása, a választás lehetőségek és stratégiák elsajátítása, a preferenciák megfogalmazása, a támogatott kommunikáció és nem utolsósorban az önérvényesítés képességének kialakítása.²⁶²

Kelemen (2004) hangsúlyozza, hogy „az értelem instrumentális, ezért nem tudja megmondani azt, hogy merre menjünk, mit válasszunk, csak azt, hogy miképpen jussunk el oda, amit célnak választottunk. Az emberi világot emancipáló ész erkölcsi megalapozottságú. A pszichiátria értelmi imperializmusának – véleménye szerint – lepergett az ideje, a pszichiátria itt elmaradt a társadalmi események mögött. Az átlagon aluli értelmi képesség nem betegség, kezelése nem biológiai – műtéti vagy gyógyszeres -, hanem kommunikatív módon történik.”²⁶³

A fenti szakmai álláspontok és különösen a pszichiáter, Kelemen (2004) megközelítése kiemelt figyelmet érdemel a gondnokság alá helyezési peres eljárásban az igazságügyi pszichiáter szakértői véleményezés relevanciája szempontjából az intellektuális fogyatékosággal élő személyek ún. „mentális zavarának” megítélése tekintetében.

Wallace (2012) tanulmánya²⁶⁴, mely kifejezetten intellektuális fogyatékosággal élő személyek körében 2010-2012 között végzett kutatás nyomán a támogatott döntéshozatal hatásait vizsgálta, megállapította, hogy annak alkalmazása révén minőségi változások történtek a

²⁶¹ Vö.: a későbbiekben, a disszertáció I.6. alfejezetében írtakkal

²⁶² Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis és Peter Blanck: Supported Decision-Making (Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life), Cambridge University Press, 2019. pp. 233-241., valamint Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola.

²⁶³ Kelemen Gábor: „...Zavarként történő konstrukciója e konstrukció zavarának jele...” A fogyatékoság jelensége a pszichiátriában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 139.

²⁶⁴ Wallace, M. (2012): Evaluation of the Supported Decision Making Project. Office of the Public Advocate. http://www.opa.sa.gov.au/files/batch1376447055_final_supported_decision_making_evaluation.pdf (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

támogatott döntéshozatalban résztvevők életében, s az érintettek egyben nagyobb kontrollt gyakorolnak életükre.²⁶⁵

I. 6. Helyzetkép – jogok és regisztrált jogsérelmek Magyarországon

*A mentális retardációra irányuló kutatások megváltoztatták nézeteinket e személyekről. Azokra az emberekre – akikről egy időben azt hitték, hogy menthetetlenek – ma úgy tekintünk, mint akik képesek tanulni, fejlődni és teljesíteni. Ez egy olyan radikális változás, ami alig 100 év alatt jött létre.*²⁶⁶

Ahogy az előző alfejezet is mutatja, a gondnoksággal és/vagy a támogatott döntéshozatallal érintett személyi kör²⁶⁷ rendkívül összetett, s ha csupán az intellektuális fogyatékosággal élő személyekre fókuszálunk, akkor is igen változatos kép rajzolódik ki nem csak az egyes érintettek társadalmi helyzetét és háttérét tekintve, de életútjukra²⁶⁸, életperspektíváikra, illetve támogatási szükségleteiknek típusának és intenzitásának²⁶⁹ változó jellegére figyelemmel is. Néhányan az érintett személyek közül ma már – bár Magyarországon még mindig töredéknyi arányban - támogatott lakhatásban és működő párkapcsolatban élnek, illetve támogatott foglalkoztatás keretei között az ún. nyílt munkaerőpiacon „keresik kenyerüket”²⁷⁰ épp úgy, mint bárki más.

---

²⁶⁵ Sándor Anikó és Katona Vanda (2021): A támogatott döntéshozatal elmúlt 10 éve. Egy szisztematikus irodalomelemzés eredményei. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és 140. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁶⁶ Vö.: Douglas K. Detterman és mtsai 2000. pp. 155. idézi: Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 41., érdemes figyelemmel lenni pl. a képezhetetlenség fogalmának eltörlésére Magyarországon, melyre a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényben került sor 30. § (6) [képzési kötelezettség fogalma] bevezetésével kerül sor annak érdekében, hogy minden gyermek állapotának megfelelő képzést kapjon

²⁶⁷ átfogóan az ún. kognitív fogyatékosággal élő személyek csoportja a korábbiakban már tisztázott fogalomhasználat szerint

²⁶⁸ Bánfalvy Csaba: Szociológia – gyógypedagógia – társadalmi integráció. In: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és 140.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁶⁹ Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei. Doktori (PhD) disszertáció. Témavezető: Dr. Könczei György DSc. dr. habil. egyetemi tanár, Budapest, 2018.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/62071/sandor_aniko_disszertacio.pdf?sequence=1 továbbá: Sándor Anikó: „Úgy kell kezelni őket, mintha tényleg igazi felnőttek lennének...”. Magas támogatási szükségletű személyek önrendelkezésének lehetőségei és korlátai, Esély 2017/2. https://www.esely.org/kiadvanyok/2017_2/Esely_2017-2.pdf

²⁷⁰ Vö.: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. Perlusz szerk.: Fogyatékos személyek a XXI. században

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

Minden ember számára hosszú és sokszor rögzös út vezet az önálló, széleskörű jogokkal bíró, ám felelősségvállaló felnőtt élet kialakításáig. Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek helyzete - abban a tekintetben, hogy problémamegoldó felnőtté, s valódi döntéshozóvá válnak az életüket érintő kérdésekben -, nagy mértékben azon múlik, hogy e folyamatot mennyire keretezi ún. 'empowering környezet'²⁷¹. Az empowering környezet olyan, ahol a család, a barátok, a szövetséges támogató szakemberek, a szolgáltató szervezetek és a különböző társadalmi alrendszerek meghatározók e folyamat jellegű támogatásban.²⁷² (Cserti-Szauer Csilla, 2021) Az ún. külső empowermentnek része – sőt, egyik kulcsfaktora - a törvényhozás és a jogalkotás.²⁷³ „Az empowerment-megközelítés értékválasztás, melynek központi eleme az ún. részvételiség.” Ennek keretében arról a „folyamat-jellegű empowering”-ről beszélünk, melynek nyomán az érintett személyek aktív, központi előremozdítói lesznek tevékenységeiknek, s nem pusztán az egyes történésekbe kényszerűen „bevonó szereplők”²⁷⁴ maradnak.

A támogatott döntéshozatal, illetve az ezen irányba mutató hasonló „empowering” folyamatok (mint pl. a gondnokságból kivezető utat szolgáló ún. önirányított vagy facilitáló döntéshozatal) a fentiek nyomán éppen ezt a „részvételiséget” (vagy másképp: társadalmi inklúziót) szolgálja, mely a tradicionális helyettes döntéshozatal szempontjából kevésbé meghatározó érték, még ha a jogalkotás ennek finomítására törekszik is az egyes nemzetközi szabályozók²⁷⁵ nyomán.²⁷⁶ S ahogy a jogalkotás és a jogfejlesztés is hosszú utat jár be világszerte a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogi keretrendszer megteremtéséig, ugyanilyen hosszú – ám sokszor

²⁷¹ Cserti-Szauer Csilla: Fogyatékos diákok egész életutat támogató pályorientációja mint empowerment folyamat pp. 41. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és140. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁷² De Koning (2008) idézi Cserti-Szauer Csilla: Fogyatékos diákok egész életutat támogató pályorientációja mint empowerment folyamat pp. 38. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és140. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁷³ Emener (1991) és Hahn (1991) táblázatát hivatkozva Cserti-Szauer Csilla: Fogyatékos diákok egész életutat támogató pályorientációja mint empowerment folyamat pp. 36. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és140. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁷⁴ mindez a nyelvhasználatban is megjelenik, melynek során az „ellátott”, a „kliens” résztvevővé válik. Cserti-Szauer Csilla: Fogyatékos diákok egész életutat támogató pályorientációja mint empowerment folyamat pp. 36. in: Cserti-Szauer Csilla Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. pp. 137 és140. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

²⁷⁵ Vö.: 4. sz. Ajánlás

²⁷⁶ Még akkor sem érték az ún. „részvételiség”, ha a különböző államok jogalkotásai egyre inkább előírják az érintett személy véleményének meghallgatását, akaratának, vágyainak megismerését (vö.: pl. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:22. § (3) véleménynyilvánításra képes cselekvőképtelen nagykorú kívánságának meghallgatása, figyelembevétele a gondnok által, de ez a valóságban ld. IJSZ beszámoló legkevésbé sem történik meg

fájdalmas nehézségekkel kövezett - utat jár be számos érintett felnőtt is, hogy hozzáférhessen azon támogatási eszközökhöz, támogató személyekhez, akik, s amelyek az életét érintő döntések meghozatalában segíthetik. Mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalom különböző élettörténeteket mutat be²⁷⁷ a gondnokság alatti létezésről a támogatott döntéshozatal eléréséig, hogy reprezentálja az utóbbi felé történő elmozdulás, illetve a két intézmény közötti „átjárhatóság” nehézségeit, kihívásait. Ezzel együtt pedig az egyén életminőségére gyakorolt hatását, továbbá társadalmi kapcsolatait szempontjából is megkérdőjelezhetetlen eredményeit.

Disszertációmban az előzőekre tekintettel külön alfejezetben foglalkozom a támogatott döntéshozatalhoz mint jogintézményhez történő hozzáférés lehetőségeivel, azaz a Ptk. 2:38. § (1)-(2) bekezdéseiben foglaltakkal, most azonban néhány sor erejéig a hazai – gondnokolti státusszal gyakran együtt járó – regisztrált problémákra irányítanám rá a figyelmet.

A magyar Integrált Jogvédelmi Szolgálat (továbbiakban: IJSZ) éves jelentéseiben „csökkent vagy kifejezetten alacsony érdekérvényesítő képességű csoportként”²⁷⁸ említett nagykorú személyként, míg néhány szerző (Kiss és Tóth, 2021) „alávetett, sérülékeny csoport”²⁷⁹-ként hivatkozik a fogyatékossgal élő emberekre, különös tekintettel az intellektuális és pszichoszociális fogyatékossgal élő nagykorú személyekre. E személyi kör helyzetére fokozottan érvényes, az ún. „aszimmetrikus helyzetben való létezés”²⁸⁰ jelenségköre. Ez utóbbit támasztja alá – álláspontom szerint – az is, hogy Magyarországon igen keveset tudunk a jelzett „gondnokolti” csoport mindennapos tapasztalatairól, az őket érő esetleges jogsérelmekről²⁸¹, mivel többnyire „zárt” világban, még ma is sokszor nagylétszámú

---

²⁷⁷ Vö.: Eilionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailís and Maria Laura Serra: Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories, Routledge Research in Human Rights Law, 2019., továbbá: Jess, Sessa, Alex története in: Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 4-6. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf Jenny története in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis és Peter Blanck: Supported Decision-Making (Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life), Cambridge University Press, 2019, pp. 4-21.; Márton, Áron és István története Kiss Valéria – Tóth Fruzsina – Gulya Fruzsina: Esettanulmányok pp. 220-252. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

²⁷⁸ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

²⁷⁹ Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43, 45-46. https://epa.oszk.hu/04100/04129/00033/pdf/EPA04129_allam-es_jogtudomany_2021_3.pdf

²⁸⁰ Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43. https://epa.oszk.hu/04100/04129/00033/pdf/EPA04129_allam-es_jogtudomany_2021_3.pdf

²⁸¹ vö.: (Initial reports submitted by States parties under article 35 of the Convention – Sweden) „A CRPD 12. cikkének implementációja szempontjából is figyelemre méltó a svéd szabályozási folyamat: a svéd kormány megbízta az ún. büncselekmények megelőzéséért felelős nemzeti tanácsot (svédül: BRÁ nevű szervezetet), hogy térképezze fel a fogyatékossgal élő személyeket érintő jogsértő cselekményekkel kapcsolatos körülményeket, s kérte, hogy jelentésben számoljanak be a velük szemben megnyilvánuló jogsértések megelőzésének lehetséges módszereiről, eszközeiről. E jelentés 2007 novemberében került benyújtásra a svéd kormánynak, mely három, legkézenfekvőbb megnyilvánulását azonosította a sérelmeknek, s azokat (1) a láthatatlanságban, (2) a sérülékenységben és (3) a függőségben látja megnyilvánulni. E jelentés útján néhány igen magas kockázati csoport beazonosításra kerülhetett, újabb ismeretekkel gazdagítva a fogyatékossgal élő személyek ellátásában résztvevő szakembereket, valamint az igazságszolgáltatási rendszerben működő kollégákat. A jelentés a megelőző intézkedésekkel kapcsolatban is egy sor javaslatot fogalmazott meg, melynek megismerése igen hatékony lehet más államok hasonló problémáinak kezelése során is.” Idézi: Maléth Anett: Fogyatékossgal élő

intézmények falai mögött, a „bentlakók perspektívájából tekintve, a külvilágként számon tartott valóság hétköznapijaiból”²⁸² kirekesztetten élnek. Kommunikációs és egyéb fizikai, ill. társadalmi akadályok, beszűkült élettér, elvékonyodott társadalmi kapcsolatok jellemzik mindennapjaikat.²⁸³ Ezért is merül fel, hogy a fogyatékossgal élő személyek közül különösen a gondnokság alatt élő nagykorúakra „strukturális elnyomásban élő”²⁸⁴ csoportként utaljunk.²⁸⁵

Az említett személyi kör marginalizált helyzetét tetézheti a gondnokság jogintézményével együtt járó, az ún. társadalmi integrációhoz való jog²⁸⁶ intézményi szintű akadályozottsága is.

Kiss és Tóth (2021) szerint e csoport sérelmeinek felismerése és jogi követelessé formálása egy többlépcsős tudati folyamatot igényel.²⁸⁷ A joghoz való „hozzáférés” esélye e személyi kör esetében pontosan az elnyomott helyzet miatt alacsony, akadályozott.²⁸⁸

Magyarországon gyenge lábakon áll az érintett személyeket segítő panaszkezelési mechanizmus. Az imént hivatkozott IJSZ ellátottjogi képviselőinek száma²⁸⁹ a gondnokság alatt

---

felőtt személyek lehetséges útja a támogatott döntéshozatal felé és az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés, pp. 132-151. in: Rékasi Nikolett – Sándor Anikó – Bányai Borbála – Kondor Zsuzsanna: Széttartó összhang. Fogyatékossgtudomány Magyarországon. FOTRI Digitális Könyvek 4., 2021. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

²⁸² Verdes Tamás – Tóth Marcell: A per tárgya. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE, Eötvös Kiadó, 2010. pp. 72.

²⁸³ Mindezen helyzetleírás fokozottan igaz Kelet-Európa fogyatékossgal élő lakosságára, többek között a később, a XII.2.1. alfejezetben említendő szempontok miatt, továbbá ezt bizonyítja számos kelet-európai pilot projekt a támogatott döntéshozatal implementációs folyamata keretében vö.: QUIP pilot (Csehországot érintve) 2009-2017 között in.: Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 238,249,271.

<https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

²⁸⁴ Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez (Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43-73. https://epa.oszk.hu/04100/04129/00033/pdf/EPA04129_allam-es_jogtudomany_2021_3.pdf

²⁸⁵ Ugyanezen oknál fogva, amikor az intellektuális fogyatékossgal élő személyek polgári peres eljárásban vesznek részt, a „fegyverek egyenlőségének” elve sem értelmezhető a formális előírásokon túl valódi egyenlőségként, különös tekintettel a gondnoksági perekben az ügygondnokok formális szerepére. Ezért van (lehetett volna) – álláspontom szerint - kiemelt jelentősége a Ptk-ban a gondnokság felülvizsgálatának, különösen a 2013. évi V. törvényt hatályba léptető Ptké. keretében. Erről azonban egy későbbi alfejezetben szólnék bővebben.

²⁸⁶ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március pp. 47. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3k/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/beszamolo_2022.pdf

²⁸⁷ Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez (Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43-73.

²⁸⁸ Vö.: kirendelt ügygondnok szerepének formálissá válásával kapcsolatos problematika in: Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. <https://doi.org/10.51783/ajt.2021.2.04>, továbbá „az ügygondnok az első tárgyalás előtt nem keresi fel személyesen az érintettet, nem kérdezi meg az álláspontját, nem képviseli jogait és érdekeit a tárgyalásokon, például nem él jogorvoslati joggal” in: Boros Ilona-Szegi Péter György: Gondnoksági perekben tapasztalt visszásságok, a jogalkalmazás egységességének hiánya, Acta Humana, 2019/3. pp. 20. DOI: 10.32566/ah.2019.3.1

²⁸⁹ Az ellátottjogi képviselői feladatokat Magyarország területén 2022-ben összesen 14 fő 8 órában, 2 fő 4 órában, látta el in: Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. pp. 38., 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3k/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/beszamolo_2022.pdf

élő személyek létszámával²⁹⁰ összevetve 2022-ben is minimális „jogérvényesítési” esélyekkel kecsegtetett. Az ellátottjogi képviselők által detektált panaszok éves bontásban, „ágazonként” és ellátásokként²⁹¹ „felhívulnak”, s rendkívül szövevényes intézményes és rendszerszintű okok következtében²⁹² ténylegesen nem látható a probléma nagysága.

A jogsérelmek (abúzusok) nem pontosan azonosíthatóak a gondnokolt személyek vonatkozásában, azok nagyobb részben feloldódnak többnyire a tájékoztatáshoz való jog sérülése, a korlátozó intézkedések alkalmazása, a testi-lelki egészséghez való jog és az emberi méltósághoz való jog sérelmének „kategóriájában”.²⁹³

Az IJSZ 2022. évi tevékenységének szakmai beszámolója által érintett panaszkategóriák²⁹⁴ az ellátottjogi képviselők hatáskörét tekintve, mely csupán a szociális ágazat szakosított ellátásai keretében - különösen a bentlakásos intézményi lét - kapcsán indukált panaszokat érinti, egyértelmű kötődést mutatnak a gondnokság jogintézményével. A cselekvőképesség és a lakhatás kérdéseinek összefüggéseire Halmos (2019) is rávilágít a CRPD 12.²⁹⁵ és 19.²⁹⁶ cikkeinek konzisztenciáját elemző tanulmányában.²⁹⁷ Az IJSZ 2022. évi Szakmai Beszámolója szerint a gondnokság alatt állók speciális jogaira vonatkozó panaszok (az érintett kognitív fogyatékonyságon belüli „alcsoporthoz” tartozó személyi körtől függetlenül) a következők:

- i) a gondnokok nem minden ellátott esetében biztosították a szociális ellátásban élő gondnokoltakkal való megfelelő kapcsolattartást (sem személyesen, sem telefonon, sem egyéb infokommunikációs eszközön keresztül nem került ezekre sor);
- ii) a gondnok nem vette figyelembe az „ellátott” kérését;
- iii) a részlegesen korlátozott gondnokoltak nem kaptak tájékoztatást a vagyoni helyzetükre vonatkozóan;
- iv) egyéb ügycsoportokban sem rendelkeztek az érintettek érdemi információval.²⁹⁸

Az IJSZ 2022. évi Szakmai Beszámolójából az önrendelkezéshez való jogot érintő panaszok is figyelmet érdemelnek, melyek az alábbiakkal kapcsolatosak

---

²⁹⁰ A gondnokság alatt álló személyek száma 2022-ben 56.790 fő volt, akikből 27.078 fő élt személyes gondoskodást nyújtó szakosított ellátás keretében ún. „bentlakásos” intézményben, mely utóbbi személyi körrel az ellátottjogi képviselő nagyobb valószínűséggel találkozhat hatáskörében eljárva. Vö.: A Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományának feldolgozása útján

²⁹¹ személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátások a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 57. § (2) bekezdése szerinti bentlakásos intézmények

²⁹² Vö.: Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 14.

²⁹³ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március pp. 47. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%C3%B6lni%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1ll%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

²⁹⁴ tájékoztatáshoz való jog, korlátozó intézkedések, testi-lelki egészséghez való jog, önrendelkezéshez való jog, gondnokság alatt állók speciális jogai, emberi méltósághoz való jog.

²⁹⁵ Convention on the Rights of Persons with Disabilities Article 12. - A törvénye előtti egyenlőséghez való jog

²⁹⁶ Convention on the Rights of Persons with Disabilities Article 19. - Önálló életvitel és a közösségekbe való befogadás

²⁹⁷ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

²⁹⁸ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%C3%B6lni%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1ll%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

- i) intézetből való eltávozás-visszatérés kérdésköre;
- ii) az ún. bizalmi személyekkel való kapcsolattartás lehetősége és formája;
- iii) a vallásgyakorlás lehetősége az intézmény által szervezett programokon;
- iv) a pénzkezelés, illetve a jövedelem felhasználása (zsebpénz és a nyugdíjából történő térítési díj befizetése után fennmaradó összeg kifizetése elmarad arra hivatkozással, hogy „úgysem tud kimenni az érintett vásárolni az egészségügyi, mentális állapota miatt.”²⁹⁹

Az IJSZ 2022. évi Szakmai Beszámolója kiemeli, hogy a *speciális csoportok (azaz a pszichiátriai ellátottak, demens és fogyatékossgal élő személyek) jogainak érvényesülése* is sérelmet szenvedhet, melyet az ún. teljes körű egyéni szükséglet biztosításának hiánya idézhet elő olyan problémák formájában mint akadálymentesség, egyszerűen a lift hiánya, mely a szabad mozgás lehetőségének beszűkülését idézheti elő, s azaz ilyen módon a társadalmi integrációhoz való jog akadályozottságát eredményezi. Ezáltal a mindennapi életvitel és a legegyszerűbb szükséglet-kielégítés akadályozott.³⁰⁰

Az IJSZ 2022. megállapítja, hogy az „önrendelkezéshez való jog tekintetében elsősorban a súlyos, közép súlyos demens, de cselekvőképes ellátottak a legsérülékenyebbek.”³⁰¹

Ugyanakkor igen fontos további megjegyzéssel él az IJSZ éves beszámolója, miszerint „a tapasztalatok alapján a támogatott döntéshozatal még nem terjedt el a gyakorlatban, mely a fent említett problémákra megoldás lehetne”.³⁰²

A fentiekén túl az Alapvető Jogok Biztosa (továbbiakban: AJB) fontos alkotmányos jogvédelmi fórumot jelent a fogyatékossgal élő személyek jogainak érvényesüléséhez, az AJB ugyanis alaphatáskörében vizsgálja az érintettek helyzetét. Gurbai (2012)³⁰³ kitér az egyes ombudsmanok állásfoglalására a fogyatékossgal élő személyek önrendelkezési jogát

²⁹⁹ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

³⁰⁰ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

³⁰¹ Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

³⁰² Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. pp. 45. file:///D:/PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/bszamolo_2022.pdf

³⁰³ Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 254-255. <https://szacikkadatbazis.hu/doc/8990003>

érintően³⁰⁴, s röviden ismerteti Lenkovics Barnabás³⁰⁵ és Szabó Máté³⁰⁶ volt alapvető jogok biztosainak álláspontját. Ezek szerint „az ombudsmanok explicit módon nem foglaltak állást a cselekvőképességet kizáró gondnoksággal kapcsolatosan, azonban implicit módon azt az álláspontot képviselték, hogy az automatikus jogkorlátozásokra épülő cselekvőképességet kizáró gondnokság helyett az arányosság elvét tiszteletben tartó cselekvőképességet (nem általános jelleggel) korlátozó gondnokság alkalmazása az a megoldás, amely az alapvető jogok maradéktalan tiszteletén alapul.”³⁰⁷ [Szerző megjegyzi.: akkoriban még a támogatott döntéshozatal lehetőségére, s annak alkalmazására történő figyelemfelhívásra nem volt mód a hatályos magyar szabályozás szerint].

Azt pedig már bevezetőmben hivatkoztam, hogy Gönczöl Katalin mint az első általános hazai „ombudsman” számos jelentésében hívta fel a figyelmet a gondnoksági rendszer működésének jogsértő anomáliáira. Az AJB azóta is töretlenül vizsgálja a gondnokság alá helyezett személyek helyzetét, s számos jelentésben hívja fel a figyelmet a jogsértő állapotokra.³⁰⁸ A gondnoksági rendszer átfogó vizsgálatával foglalkozó – dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes által az AJB 2709/2016. sz. ügyben készült - jelentésében³⁰⁹ Székely László ombudsman³¹⁰ a következőre hívja fel a figyelmet: „megállapítom, hogy üdvözlendő és jelentős mértékben előremutató a támogatott döntéshozatal jogintézményének hazai jogrendszerbe való bevezetése. Ugyanakkor e jelentéssel szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az a jogtechnikai megoldás, amely szerint a hivatásos támogatókat – mindösszesen 6 hónap alatt – a hivatásos gondnokokból képezték át és a támogatott döntéshozatal jogintézményét a gyámhivatali rendszerbe építették be, a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, a jobbiztonság és az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben alapjogi visszasság bekövetkezésének veszélyét hordozza.”³¹¹

---

³⁰⁴ „az állampolgári jogok országgyűlési biztosaként, Lenkovics Barnabás, az OBH 3360/2003. számú ügyben tett jelentésében hangsúlyozta, hogy "a fogyatékos személyek abban érdekeltek, hogy cselekvőképességüket ne, vagy csak korlátozottan szűkítsék." Szabó Máté, az alapvető jogok biztosa - annak ellenére, hogy a gondnokoltak választójogból való automatikus kizárására vonatkozó rendelkezést maga az [Magyar Köztársaság Alkotmányáról](#) szóló [1949. évi XX. törvény \(a továbbiakban: Alkotmány\)](#) tartalmazta, így ezzel kapcsolatosan az ombudsman nem állapíthatta meg alapvető joggal összefüggő visszasság fennállását, és ajánlást sem tehetett az orvoslására - az OBH 2405/2009. sz. jelentésében felhívta a figyelmet az [Alkotmány 70. § \(5\) bekezdése](#) módosításának szükségességére az [Alkotmány 7. § \(1\) bekezdésében](#) foglalt - a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangjának biztosításáról szóló - rendelkezés megvalósulása és így az Egyezmény rendelkezéseinek való megfelelés érdekében. In.: Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 256-257. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

³⁰⁵ Lenkovics Barnabás, állampolgári jogok országgyűlési biztosi ciklusa 2001. július 7. – 2007. április 20. között

³⁰⁶ Szabó Máté, állampolgári jogok országgyűlési biztosi ciklusa 2007. szeptember 25. – 2012. január 1. között

³⁰⁷ Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 254-255.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

³⁰⁸ Gönczöl Katalin az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 1995-2001-ig

³⁰⁹ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB 2709/2016. sz. ügyben – dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%A9s+a+gondnoks%C3%A1gi+rendszer+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3l+2709_2016.pdf/3938285b-9498-4417-b012-95a74ed88ac9?version=1.0&t=1467123479303

³¹⁰ Székely László az alapvető jogok biztosa 2013. szeptember 16- 2019. szeptember 25.

³¹¹ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB 2709/2016. sz. ügyben – dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes pp. 43.

https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%A9s+a+gondnoks%C3%A1gi+rendszer+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3l+2709_2016.pdf/3938285b-9498-4417-b012-95a74ed88ac9?version=1.0&t=1467123479303

Legutóbb az alapvető jogok biztosa 2022. évi tevékenységéről szóló Beszámolójában³¹² - a beadványok között a korábbi évek gyakorlatához hasonlóan - külön ügytípusként/panasz-tárgykörként vizsgálta a gondnoksággal kapcsolatosan felmerülő ügyeket,³¹³ melynek kapcsán a jelenlegi alapvető jogok biztosa, Kozma Ákos a támogatott döntéshozatal szempontjából egy általános jellegű intézkedési javaslatlalt élt: „a biztos a jelentésében felkérte a belügyminisztert, hogy a Miniszterelnökséget vezető miniszterrel együttműködve adjon ki útmutatót a fővárosi és megyei kormányhivatalok számára arra vonatkozóan, hogy [...] hívja fel a figyelmet arra, hogy az ügyei intézésében, döntései meghozatalában segítségre szoruló személy számára a gondnokság alá helyezés alternatívájaként, kérelemre támogató személy kirendelése is megoldást nyújthat. Az ombudsman egyúttal felkérte a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarát, hogy a gondnoksági perekben eljáró igazságügyi orvosszakértők számára készülő módszertani levél kidolgozása során vegye figyelembe a CRPD Bizottság által a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke alapján lefolytatott, Magyarországot érintő vizsgálatról szóló jelentésben foglaltakat, amely szerint a gondnoksági perek eldöntése nem alapulhat döntő mértékben a pszichiáter szakértő által készített szakvéleményen. A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara válaszában biztosította az ombudsmant arról, hogy a CRPD jelentésében foglaltakat a módszertani levelet előkészítő bizottság kiemelten figyelembe fogja venni”.³¹⁴

Kiss és Tóth (2021) tanulmányára visszatérve hangsúlyozandó, hogy a jogilag sérelmes vagy releváns helyzetek felismerése is olyan tudást igényel, amihez nem mindenki tud hozzáférni, ennek artikulálása, és a hivatalos eljárás elindítása vagy elszenvedése [pl. szerző által kiegészítve: az érintett által gyakorolt panaszjog vagy az érintett mint felperes által a gondnokságot kevésbé korlátozó irányba módosító vagy megszüntető perek megindításának nehézsége]³¹⁵, további jelentős akadályt gördíthet e sérülékeny csoport tagjai elé.³¹⁶

Nem véletlen, hogy az utóbbi időszakban számos szerző vizsgálódásaiban érdemelt kiemelt figyelmet a gondnoksági perek tárgyköre, melynek keretében különösen az ügygondnokok szerepének formálissá válásáról több publikáció is beszámol (Párkányi, 2014, Kiss és társai 2021; Boros és Szegi, 2019). A gondnoksági perek gyakorlatának interdiszciplináris elemzésére Hoffman István egyetemi tanár által vezetett kutatás keretében³¹⁷ került sor, melynek tapasztalatai Kiss és társai, 2021³¹⁸ tanulmányában nyertek összefoglalást, illetve a Kúria

---

³¹² Beszámoló az Alapvető Jogok Biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2022. Budapest, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

<https://www.ajbh.hu/documents/10180/7828043/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2022.pdf/0c966d1b-378d-901c-6faa-63eca7cea564?version=1.2&t=1704189862674>

³¹³ Beszámoló az Alapvető Jogok Biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2022. Budapest, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala pp. 142. táblázat szerint

<https://www.ajbh.hu/documents/10180/7828043/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2022.pdf/0c966d1b-378d-901c-6faa-63eca7cea564?version=1.2&t=1704189862674>

³¹⁴ Beszámoló az Alapvető Jogok Biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2022. Budapest, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

<https://www.ajbh.hu/documents/10180/7828043/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2022.pdf/0c966d1b-378d-901c-6faa-63eca7cea564?version=1.2&t=1704189862674>

³¹⁵ Maléth Anett: Fogyatékossgal élő felnőtt személyek lehetséges útja a támogatott döntéshozatal felé és az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés, pp. 132-151. in: Rékasi Nikolett – Sándor Anikó – Bányai Borbála – Kondor Zsuzsanna: Széttartó összhang. Fogyatékossgtudomány Magyarországon. FOTRI Digitális Könyvek 4., 2021. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

³¹⁶ Kiss Valéria-Tóth Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez (Állam- és Jogtudomány, LXII. évf. 2021. 3. szám 43-73.

³¹⁷ A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása tárgyában a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított FK 132513 sz. kutatás Dr. Hoffman István egyetemi tanár vezetésével.

³¹⁸ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrowszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 85.

Joggyakorlat-Elemző Csoportja³¹⁹ is több nézőpontból részletes aktaelemző-vizsgálat alá vonta e valóban sorsdöntő erejű személyállapotú pertípust. Ezen elemzések tapasztalataira a disszertáció későbbi alfejezeteiben térek ki részletesen, ugyanakkor néhány megállapítást itt is kihangsúlyoznék:

Kiss és társai (2021) vizsgálódásai alátámasztják Fiala-Butora (2019)³²⁰ azon megállapításait, miszerint „a CRPD által előírányzott paradigmaváltás nem tükröződik a közzétett bírói gyakorlatban. A bíróságok érveléséből az rajzolódik ki, hogy nem tartják a támogatott döntéshozatalt a gondnokság alá helyezés reális alternatívájának. Az új Ptk. által követett ügycsoportos korlátozás rendszerét a bíróságok formálisan ugyan minden esetben, érdemben azonban nem mindig követik, ugyanakkor a Kúria iránymutatása is igyekszik a jogintézmény reflektált alkalmazását bátorítani, megakadályozni a korábbi általános korlátozás bújtatott tovább élését. Kétséges azonban, hogy a Kúria a hatályos polgár jogi szabályozás alapján érdemi szemléletváltást el tud-e érni az alacsonyabb szintű bíróságok joggyakorlatában, jogalkalmazásában.”³²¹

Figyelemre méltó, hogy Kiss és társai (2023) konklúziójában Fiala-Butora (2019) cikkében foglaltakkal összhangban megfogalmazódik a Kúria iránymutatása által a támogatott döntéshozatal reflektált alkalmazására bátorító szemléletváltás szélesebb körű megnyilvánulásának kétsége a hatályos hazai polgári jogi szabályozás alapján.

Nyíróné Kiss Ildikó (2023) a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja által végzett aktakutatás nyomán megállapítja és a fenti irányt megerősíti, hogy „a CRPD ratifikálása és törvénybe iktatása az egész jogalkalmazói gyakorlat számára szemléletváltást tesz szükségessé a [szerző megj.: a kognitív fogyatékkal élő] személyek tekintetében a cselekvőképességet érintő jogi beavatkozások korlátozására és alternatív, korlátozás nélküli támogatást biztosító megoldások alkalmazására. Ezeknek a szempontoknak a figyelembevétele és alkalmazása a Ptk. hatályos rendelkezései alapján is elengedhetetlen”.³²² A Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának nyilvánvalóan más volt a feladata és vizsgálódási hatásköre, hogy jogalkotási javaslatot tehesen. Ilyen módon – a Csoport számos egyéb érdemi megállapítása ellenére – az Összefoglaló maradt a szemléletváltó bírói jogalkalmazói gyakorlat megerősítése mellett.

---

³¹⁹ A Kúria Polgári Kollégium Joggyakorlat-elemző csoportjának „A gondnokság alá helyezési perek bírói gyakorlatának vizsgálatára” felállított csoportjának szerzője maga is dr. Darák Péter elnök úr által felkért tagja volt 2019-2023 között. A Joggyakorlat-elemző csoport munkájáról ld. bővebben:

Baloginé Faiszt Judit (2019): A gondnokság alá helyezési perek bírói gyakorlata. Forum Sententiarum Curiae, 2019/1. pp. 6-7. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/fsc_iv_evf_1_szam_balogine.pdf, valamint Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>, A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

³²⁰ Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), Családi Jog, 2019/4. sz. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2677812>

³²¹ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrowszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 85. https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_et_al.pdf

³²² Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

II. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD)

„Ez bizony a legfontosabb „láthatósági projekt.”³²³

„A polgári jogok világában a láthatóság érték.”³²⁴

II. 1. Bevezető

A fenti idézetek két rövid mondatban összefoglalják a disszertáció témájához alapul szolgáló CRPD 12. cikkének lényegét, mely nehezen értelmezhető azok számára, akik sohasem éltek meg az életüket érintő napi döntéseikben történő jogfosztottságot, jogkorlátozottságot. A CRPD 12. cikke a törvény előtti egyenlőség elismerésével a részes államokat arra kötelezi, hogy nyújtsanak hozzáférhető segítséget ahhoz a támogatáshoz, mellyel a – korábban jogkorlátozó gondnokság alatt álló – fogyatékos személyek is másokkal azonos alapon gyakorolhatják a cselekvőképességüket.³²⁵

A cselekvőképesség biztosítása azért is alapvető jelentőségű kérdéskör, mert jogainkról cselekvőképességünk révén rendelkezhetünk, s más jogalanyokkal is cselekvőképességünk gyakorlása során kerülhetünk dinamikus - jogilag elismert - kapcsolatokba, ún. jogviszonyokba (pl. munkaviszony vagy különböző családi jogviszonyok).³²⁶ A jogviszonyok a jogérvényesülés, vagyis a jogi normák megvalósulása során létrejött viszonyok.³²⁷ A legkülönbözőbb jogviszonyok részévé válni annyit jelent, mint különböző társadalmi szerepeket vállalni, vagyis az egyes közösségek látható, hallható, aktív, mások által is 'döntéseket meghozni bíró emberként' tisztelt tagja lenni. A fogyatékos felnőtt személyek számára mindezek kiemelt jelentőségűek, mert a gondnoksággal együtt járó jogkorlátozottságuk révén legtöbbször döntési helyzetbe sem tudnak kerülni. A cselekvőképesség elismerése, melyre a támogató paradigma felől egy a mások segítségével gyakorolható 'döntési helyzetként'³²⁸ tekintünk, eszközt, választást és a különböző 'jogosultságok érvényesítési lehetőségét' teremti meg a fogyatékossgal élő felnőttek számára. Döntési és választási lehetőségeket nyújt, nem utolsó sorban pedig az „élő”, valódi³²⁹ emberi kapcsolatok által történő befogadottságot és

³²³ Conor Gearty professzor, in: Gerard Quinn (2009): Ideák in. 2009. június 4-én az Európai Alapítványi Központban, a jogi lehetőségekről tartott szemináriumon elhangzott előadásának részlete, in: Fogyatékossgal és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.

³²⁴ Zachary Kramer. (2019) Discrimination, Old and New, Oxford University Press. pp. 30.

³²⁵ Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

³²⁶ Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

³²⁷ Szilágyi Péter: Jogi alaptan, Osiris, Budapest, 1998. pp. 281.

³²⁸ Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékossgal tudományi Tudásbázis).

³²⁹ Vö.: jelent disszertáció Helyzetkép – jogok és regisztrált jogsérelmek c. I.6. alfejezetével, mely szerint a gondnokság intézményével kapcsolatos egyik legfontosabb „vád” az érintettel való személyes kapcsolattartás hiánya, a feladatkör ellátásának dehumanizáló jellege, az érintett személy „feje fölött” történő ügyintézés. A történelmi fejlődés során a gondnoki intézménnyel együtt járó vagyonkezelő és személyképviseleti feladatok köre nem változott, azonban az ún. személyes „gondoskodási” elem megszűnt, az érintettek „tárgyasult” szereplőkké váltak a gondnokság „gépezetében”. Mindazonáltal a fogyatékossgal élő személyek, ahogy a

elfogadottságot jelent a társadalomban, melyekkel felnőttként (is) mindannyian rendelkezünk. Ezek azok a tényezők, melyek által életcéljainkat, terveinket ki tudjuk teljesíteni – emberi mivoltunkat, méltóságunkat meg tudjuk élni.

Bach és Kerzner (2010)³³⁰ szerint a CRPD³³¹ az első olyan átfogó nemzetközi emberi jogi dokumentum, mely a fogyatékossgal élő személyek jogainak elismerését kifejezetten megerősíti.³³²

Gurbai és Hoffman (2018) a CRPD-t alapvetően a szociális modellre épülő emberi jogi dokumentumként tartja számon, mely az egyén jellemzői mellett a társadalmi akadályokat is figyelembe veszi. Fő célja e dokumentumnak ezen akadályok lebontása sajátos alapjogok biztosításával, s ennél fogva egyfajta katalógus biztosítása.³³³

E fejezet megírásának célja, hogy bemutassam a fogyatékossgal jelenségkörének és a jognak az összekapcsolódását. Mindebből – álláspontom szerint - magyarázatot kaphatunk a CRPD megalkotásának szükségességére, egyben pedig felvázolom e nemzetközi dokumentum keletkezéstörténetét, rendelkezéseinek hátterét, személyi hatályát, tárgyát, a benne foglalt jogok sajátos viszonyrendszerét kiemelve az emberi jogok oszthatatlanságának elvét

Ezért is figyelemre méltó a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény keletkezéstörténete, hiszen a CRPD 2006-os elfogadásáig jóval hosszabb út vezetett, mint az a néhány év, mely az ezredfordulót követően az egyezmény szövegezéséről, végső előkészítéséről szólt.

Ahhoz, hogy megérthessük ezen – az emberi jogi egyezmények körében is – sok szempontból egyedülálló, inkluzív dokumentum üzenetét, s annak egyes rendelkezéseit, melyek valóban a „Semmit rólunk, nélkülünk” elv jegyében, az érintett személyek aktív közreműködésével születtek meg, ismernünk kell a megelőző folyamatokat, s betekintést szükséges nyernünk a fogyatékos személyek élethelyzetébe, a csakis általuk megtapasztalt és megtapasztalható mindennapi körülményeikbe.

Néhány oldalban - értelmezést segítő szándékkal - végig kívánom vezetni az olvasót azon a fejlődéstörténeten, melyen a különböző juttatásoknak, „adományoknak” kiszolgáltatottak csoportjai – a fogyatékossgal élő személyek - önmagukért szót emelni képes felnőttekké „nőnek”, s érdemben is a jogaikat/döntéseiket alakító jog-alanyokká válnak.

---

fogyatékossgal fogalmának változása kapcsán az Alapvetés alfejezetben ismerttettem, ma már nem „gondoskodást” várnak elsősorban, hanem a társadalomban személyként való elismerést.

³³⁰ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 1-15. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

³³¹ The Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006 december 13. napján került elfogadásra az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének 61. ülészakán az A/RES/61/106 határozattal. A dokumentum 2007 március 30-tól nyílt meg aláírásra a csatlakozni kívánó részes államok és regionális szervezetek számára.

³³² Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 1-15. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

³³³ Gurbai Sándor, Hoffman István: Emberi jogi modell és a jogok – empowerment. In: Bogdán Bianka, Cserti-Szauer Csilla, Katona Vanda, Sándor Anikó, Zászkaliczky Péter (szerk.): Problémafelvetések a támogatott lakhatás témaköréhez kapcsolódva. Tanulmánykötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2018. pp. 18.

https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/02/33/10/dd/1/Probl_mafelvet_ek_a_t_mogatott_lakhat_s_t_mak_r_hez_kapcsol_dva.pdf

Az említett egyfajta fejlődéstörténet, empowering folyamat során felvázolom a CRPD rendelkezéseinek hátterét, kiemelem az ENSZ-egyezmény viszonyítási pontjait, személyi hatályát, tekintettel az érintett jog-alanyok – I.5. alfejezetben már jelzett - sokszínűsége körüli kérdésekre. Értekezésem tárgyává teszem a CRPD-ben foglalt régi és új jogok jellegét, a jogok közti sajátos strukturális és szinergiakapcsolatokat különös figyelemmel az emberi jogok oszthatatlanságának elvére. Érintem a nemzetközi egyezmény végrehajthatóságát biztosító egyes eszközöket, bemutatom a jogok érvényesíthetőségét elősegítő, a nemzetközi egyezményben foglalt monitoring rendszer sajátosságait.

II. 2. A nemzetközi emberi jogi jogalkotási hullám előtere

A Michel Foucault által joggal kritizált „emberi bánásmód” elvén működő elmeorvosintézeti rendszer³³⁴ és az értelmi fogyatékos személyek intézményes ellátásának a 19. században indult fejlesztési célkitűzései az eugenika mint társadalomfilozófiai irány hatására megrekedtek, eltorzultak. Fritz Lenz német orvosgenetikus, a sterilizáció szószólója, Alfred Ploetznek írt korai (1917) tanulmányából kiderül: ... „az állam nem azért felelős, hogy az egyén jogait biztosítsa, hanem hogy a fajt szolgálja.”³³⁵ Egyre szélsőségesebbé vált tehát e mozgalom, mely a genetikai ártalomban szenvedő személyek születéskorlátozását propagálta.³³⁶ Hitler már a Mein Kampf kiadása idején (1924 és 26 között) konkrétan utalt a sterilizáció szükségességére.³³⁷ Kényszerabortuszokat és sterilizálásokat támogató törvények megalkotására került sor, a házasságkötéseket korlátozták, a szegregációs és izolációs oktatás- és szociálpolitika vált uralkodóvá. „Az eugenika nézeteinek eltorzult felhasználása az „értéktelen életről” vallott felfogásban csúcspontot ért el.”³³⁸ ... „Külön programok alakultak az „értéktelen élet” megsemmisítésére: a Gyermekekció idióta és torzszülött gyermekek megölésére irányult, a T/4-es akció³³⁹ felnőtt elmebetegek és értelmi fogyatékosok kiirtását foglalta magában.”³⁴⁰

Az fentiek nyomán az ún. értéktelen élet vagy másképp „wrongful life”, illetve „wrongful birth” témakörének széleskörű jogirodalma van, mely számos esetben az érintett, illetve a szülői kártérítési igényekhez kapcsolódóan az ún. egészséges születéssel kapcsolatos nézetek morálisan és társadalmilag elfogadható határaihoz igazodik.

II. 3. Az emberi jogok nemzetközi fejlődése néhány alapvető dokumentum fényében

Az előbb dióhéjban leírt kirekesztő és megsemmisítő attitűd, valamint a II. világháború borzalmai közvetlenül és súlyosan érintették a fogyatékos személyeket is, ugyanakkor az

³³⁴ Vö.: Michel Foucault híres kijelentése: „az emberi bánásmódot” mint „óriási mértékű erkölcsi bebörtönzést” vetette el, in: Andrew Scull (2015) Az őrület kultúrtörténete. A Bibliától Freudig, a bolondokháztól a modern orvostudományig, Corvina Kiadó, 2015. pp. 228.

³³⁵ Robert Jay Lifton: Náci orvosok. Az orvosi eszközökkel történő emberölés és a fajirtás lélektana, Alexandra Kiadó, 1986. pp. 33.

³³⁶ Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 20-21.

³³⁷ Robert Jay Lifton: Náci orvosok. Az orvosi eszközökkel történő emberölés és a fajirtás lélektana, Alexandra Kiadó, 1986. pp. 33.

³³⁸ Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 20-21.

³³⁹ A T/4-es akciók eseménytörténetét és az esetleges magyarországi hatásokat Lányiné Engelmayer Ágnes dolgozta fel 1992-ben A „T/4-es akció” hatása az NSZK gyógypedagógiájára. Gyógypedagógiai Szemle, 20, 2, pp. 109-116.

³⁴⁰ Lányiné Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017. pp. 20-21.

emberi jogok védelmére irányuló nemzetközi és regionális egyezmények megalkotása során az érintett kör nem kapott kiemelt figyelmet. Az 1948. december 10-én kihirdetett, az ENSZ Közgyűlése által megalkotott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (Universal Declaration of Human Rights) és az Európa Tanácsnak Rómában 1950. november 4-én elfogadott Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezmény³⁴¹ sem tett különbséget ember és ember között, de kifejezetten meg is tiltja a bármilyen alapon történő diszkriminációt, a figyelem középpontjába pedig az ember és az emberi szabadságjogok kerülnek.³⁴²

Fentiek nyomán kitérőt érdemel, hogy az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezménynek a megkülönböztetés tilalmáról szóló 14. cikke (a nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy *egyéb helyzet* alapján történő megkülönböztetés) sem tartalmazta nevesítetten a fogyatékoságot mint védett tulajdonságot.

Ezt követően további fontos nemzetközi emberi jogi dokumentumok sora került elfogadásra, melyek közül az 1966-os Polgári és Politikai Egyezségokmány (International Covenant on Civil and Political Rights – továbbiakban: ICCPR), illetve a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról szóló Nemzetközi Egyezségokmány (International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights – továbbiakban: ICESCR) feltétlenül említésre érdemes.³⁴³ Eredetileg az ENSZ Közgyűlés 1950-ben közzétett állásfoglalással³⁴⁴ határozta el, hogy az egyébként nem kötelező erejű Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában³⁴⁵ deklarált jogokat két kötelező erejű egyezségokmányban osztja fel. A jogok kettéosztottságának uralkodó magyarázata a Hideg Háborúhoz köthető, tekintettel arra, hogy szociális és gazdasági természetű jogokat a kommunista országok, míg a polgári-politikai természetű jogokat a „Nyugat” részesítette előnyben. Egy alternatív vagy kiegészítő magyarázat pedig azzal indokolta az ICCPR és az ICESCR kötelező erejű egyezségokmányokban a jogok kettéosztását, hogy nem vált világossá, miszerint szociális-gazdasági természetű jogok vajon ugyanolyan hatékonysággal jogosultak lehetnek-e ugyanazon végrehajtási mechanizmusra, mint a polgári-politikai jogok.³⁴⁶ A kettéosztottság nyomán az ICCPR az első generációs jogokat erősíti, az ICESCR a második generációs jogok védelmében született.³⁴⁷ Van ugyanakkor olyan szerző (pl. Whelan, 2010)³⁴⁸, aki a generációs besorolást tudatosan kerüli, mivel e felosztásban az egyes jogok hierarchiájának fennmaradását látja kifejezésre kerülni. A két egyezségokmány ratifikációjára 1976-ban került sor. Az ICCPR-ben megjelenő jogok polgári és politikai, az ICESCR-ben deklarált jogok pedig gazdasági és szociális jogokként váltak ismertté.

S habár az elmúlt évtizedek során egyre inkább támogatást nyert az emberi jogok oszthatatlanságának elve, mégis érdemes az első és második generációs emberi jogokhoz társított legfontosabb szempontokat áttekinteni.

---

³⁴¹ Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 1948. december 10-én elfogadott Egyezmény

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Simplified_Conv_HUN

³⁴² Kálmán Zsófia – Köncei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 154-155.

³⁴³ Kálmán Zsófia – Köncei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 156-157.

³⁴⁴ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 87. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

³⁴⁵ <https://www.coe.int/hu/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->

³⁴⁶ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 124. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

³⁴⁷ Kálmán Zsófia – Köncei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 156-157.

³⁴⁸ Daniel J. Whelan. Indivisible Human Rights: A History (University of Pennsylvania Press, 2010, Daniel J. Whelan and Jack Donnelly. The West, Economic and Social Rights, and the Global Human Rights Regime: Setting the Record Straight (2007) 29 (4) Human Rights Quarterly, pp. 908.

Az emberi jogok oszthatatlanságának elvét ugyanakkor az is alátámasztja, hogy a jogok generációitól függetlenül valamennyi jog közös kiindulási alapját az emberi méltóság jelenti.

A következőkben – ahogy fentebb utaltam rá - a polgári és politikai, valamint a gazdasági, szociális és kulturális természetű jogok közötti hagyományos „demarkációs vonalra” tekintünk rá.

E jogok közti különbségtétel egyik legfontosabb kritériuma a kötelező jellegük, ill. az állami beavatkozási lehetősége, mértéke. Az első generációs jogok kötelező erejűek és korlátozhatatlanok, a második generációs jogoknak nincs kötelező erejük, csupán arra való törekvést jelenítenek meg, hogy az adott részes állam gazdasági teljesítőképességétől függően fokozatosan hajtsa végre azokat. Az előző következményeként a második generációs jogok korlátozhatóak. További lényeges kritérium az állami beavatkozás jellegét figyelembe vevő ún. negatív és pozitív állami kötelezettségek rendszere. Az első generációs jogok e tekintetben az állam különböző beavatkozásaitól való tartózkodását követelik meg, míg a második generációs jogok az államra pozitív (beavatkozási, intézkedési) kötelezettséget helyeznek. Az előző felosztásból egyenesen következhet az, hogy az első generációs jogok ilyen formán költségmentesek, míg a második generációs jogok érvényesítése erőforrás-igényes. Az egyén és a jog viszonya tekintetében megállapítható, hogy a polgári és politikai természetű jogok közvetlen, azaz egyéni jogosultságon alapulnak, míg a gazdasági, szociális és kulturális természetű jogok közvetetten érvényesülnek a fentebb már jelzett állami kötelezettségvállalás függvényében. Különbség mutatkozik a végrehajthatóság tekintetében is e jogok között. Az első generációs jogok azonnali végrehajthatóságot, a második generációs jogok progresszív (fokozatos) végrehajtást követelnek. Szorosan a fentiekhez kapcsolódik az egyéni jogérvényesítés lehetőségének megítélése. Míg a polgári és politikai természetű jogok számára nyitva áll az egyéni jogérvényesítés és jogorvoslati lehetőség bírósági úton, addig a gazdasági, szociális és kulturális természetű jogok tekintetében jellemzően jelentéstételi kötelezettség áll fenn az államok részére. A felelősségre vonhatóság kérdésköre is jelentős mértékben kapcsolódik a jogok érvényesíthetőségének lehetőségeihez. Ebből következően a második generációs jogokat inkább a felelősségre vonhatóság hiánya jellemzi, tehát azt a felfogást eredményezheti, hogy „nem igazi jogok”-ról beszélünk. A gazdasági, szociális jogok aspirálnak az emberi jogokként való elismerésre, ugyanakkor inkább politikai célokként tekinthetünk rájuk, mint valódi jogként.³⁴⁹

Külön figyelemre érdemes, hogy az emberi jogok eredetileg az állami beavatkozással szembeni védelem jegyében születtek meg. E gondolatkörre feltétlenül vissza szükséges térni a helyettes döntéshozatal és támogatott döntéshozatal alapvető elveinek ismertetése során.

A korábbiakban már jeleztem, hogy a fenti tradicionális megosztottság fokozatosan veszített jelentőségéből. Először 1968-ban a the Final Act of the International Conference on Human Rights c. Teheráni Nyilatkozatban fogalmazódott meg, hogy „mivel az emberi jogok és alapvető szabadságjogok oszthatatlanok, a polgári és politikai jogok teljeskörű végrehajtása nélkül a gazdasági, szociális és kulturális jogok gyakorlása lehetetlen.”³⁵⁰

Ezt követően az 1970-es, 80-as években az ENSZ egyes határozataiból is nyilvánvalóvá vált, hogy az emberi jogok oszthatatlanságának elve egyre meghatározóbb. E gondolatkör az ún. the

---

³⁴⁹ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 86-127., valamint Kálmán Zsófia – Könnczei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 175-176.

³⁵⁰ Daniel J. Whelan. Indivisible Human Rights: A History (University of Pennsylvania Press, 2010, Daniel J. Whelan and Jack Donnelly. The West, Economic and Social Rights, and the Global Human Rights Regime: Setting the Record Straight (2007) 29 (4) Human Rights Quarterly.

Vienna Declaration and Programme of Action (továbbiakban: Bécsi Nyilatkozat)³⁵¹ dokumentumban egyértelmű kifejezést nyert 1993-ban, mely kimondta, hogy „valamennyi emberi jog egyetemes, oszthatatlan, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz. A nemzetközi közösség feladata, hogy az emberi jogok teljességét tisztességes és méltányos módon, azonos indíttatással, egyenlő hangsúllyal kezelje.”³⁵²

A jogi szakirodalomban előfordul, hogy az emberi jogok oszthatatlanságának fogalmát egyes szerzők pusztán retorikának tekintik.³⁵³ Mások a nemzetközi emberi jogi szabályozás eredői közé sorolják az oszthatatlansági koncepciót, az Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala és az ENSZ Közgyűlés az emberi jogok hivatalos ENSZ doktrínájának „gerincét képező részeként”³⁵⁴ említik.

Valójában azonban felmerülhet a kérdés, hogy mit is jelent az oszthatatlansági alapelv. A disszertációmban Duffy (2022)³⁵⁵ nyomán az oszthatatlanság alapelve a jogok kölcsönös összefüggését és egymáshoz kapcsolódását értem. A jogok kölcsönös összefüggésének lényegére Whelan akként utal, hogy „valamely jog vagy jogcsoportok gyakorlása más jogok gyakorlását igényli.”³⁵⁶ „Tipikus példaként említhető az élethez való jog, mely függhet a megfelelő életszínvonalhoz való jogtól.”

Mindezzel együtt a jogok oszthatatlanságának elve azt is jelenti, hogy a jogok között nem teremthető sorrend, ahogy ez a korábban jelzett polgári és politikai természetű, valamint a gazdasági, szociális és kulturális jogok között megvalósult. Ugyanakkor néhány szerző akként érvel, hogy az oszthatatlanság elmélete visszalép a jogok tradicionális hierarchiájához. Whelan az 1970-es évek revizionizmusát említi, amikor a gazdasági és szociális természetű jogok prioritást élveztek a polgári és politikai természetű jogok felett. Hamlyn³⁵⁷ azonban azt emeli ki, hogy a gazdasági és szociális jogok közvetett megerősítésének gyakorlata a polgári-politikai természetű jogok megsértésének panaszmechanizmusán keresztül a gazdasági-szociális természetű jogok státuszát az alapvető jogok szintjére emelte.

A jogok oszthatatlanságának elvének jelentőségéről a fentiek nyomán röviden látható, hogy megoszlanak az egyes szerzői álláspontok, s az eltérő felfogások két alapvető koncepció mentén értelmezhetőek. Az első koncepció az oszthatatlanság elvére egy a jogok kölcsönös összefüggését megtestesítő (a jogok egymást támogató) rendszerként tekint, mely szerint az egyik jog gyakorlása nem valósulhat meg a másik jog gyakorlása nélkül. A másik koncepció a tradicionálisan első és második generációba sorolt jogokat egyenlő jelentőségüként tisztelve, reflektál és korrekciót nyújt a szociális-gazdasági jogok fölé rendelt polgári és politikai jogok

---

³⁵¹ 1993. június 25-én elfogadott Nyilatkozat <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>

³⁵² World Conference on Human Rights, Vienna Declaration and Programme of Action, UN Doc A/CONF.157/24 (25 June 1993) part 1[5]

³⁵³ Dorothea Anthony. The Human Rights Principle of Indivisibility and Its Ideological Significance in the Contemporary Age (Dissertation, University of New South Wales, 2018.) file:///D:/_PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6lni%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/public%20version%20(1).pdf

³⁵⁴ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 91. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf pp. 91.

³⁵⁵ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 86-127.

³⁵⁶ Daniel J. Whelan. Indivisible Human Rights: A History (University of Pennsylvania Press, 2010, Daniel J. Whelan and Jack Donnelly. The West, Economic and Social Rights, and the Global Human Rights Regime: Setting the Record Straight (2007) 29 (4) Human Rights Quarterly.

³⁵⁷ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 95. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf pp. 95.

történelmileg privilegizált helyzetére. E két, előzőekben említett koncepció egymást kiegészítő és átfedő, a jogok kölcsönös függőségét teremtik meg az egyes kategóriák között és azokon belül.³⁵⁸

Köszönhetően annak, hogy a fenti elv széles körben támogatást nyert, „napjainkra mind a nemzetközi szervezetekben, mind pedig azok jelentős dokumentumaiban teljesen elfogadottá vált az a szemlélet, amely szerint az emberi jogok két generációja egyenrangú, interdependens és egymástól szétválaszthatatlan.”³⁵⁹

Miután az oszthatatlanság elve kiemelkedő szerepet játszik a CRPD Preambulum c) pontjában,³⁶⁰ ezért tartottam érdemesnek, hogy az emberi jogok fejlődésén belül e témának kiemelt figyelmet szenteljünk. A CRPD vonatkozásában az oszthatatlanság elvének további jelentőségére a későbbiekben szintén visszatérnék.

II. 4. A fogyatékoságügy és a jog összekapcsolódása

A fogyatékosággal élő személyek jogai azért is kétértelműek, mert beállítódás, megítélés, kultúra, szocializáció, empátia, szolidaritás stb. kérdése, hogy ki minek ítéli a jogaikat.³⁶¹ Ebből következően felmerülhet a kérdés, hogy hogyan is válhatott a fogyatékos emberek helyzete emberi jogi kérdéssé. Az alábbiakban erre keresem a választ.

Az ENSZ az 1981-es évet a Fogyatékosággal élő személyek Nemzetközi Évének nyilvánította (erre még 1976-ban került sor). A proklamáció vegyes érzéseket generált a fogyatékos személyek közösségén belül. Míg a fogyatékos személyek érdekében működő jótékonyági szervezetek a nyilvánosság és az erőforrások bővítésének lehetőségét látták e döntésben, addig a fogyatékos személyek szervezetei kevésbé voltak lelkesek. Utóbbiak a nemzetközi év kapcsán a fogyatékoság jelenségének hagyományos megközelítését látták folytatódni, miszerint a fogyatékos személyeket továbbra is csak gondozásra szorulókként vagy épp jótékonykodásra utalt szerepkörben tartja nyilván a társadalom.³⁶²

A fogyatékoság témaköre az ENSZ számára bár kezdetektől fontos volt, a felnőtt fogyatékos személyeket érintő problémákat mégsem a polgári-politikai jogok szférájába pozícionálták. Az ICESCR végrehajtását irányító intézmények ugyan figyelmet fordítottak a fogyatékoság ügyre, de ez utóbbit a szociális-gazdasági jogok keretezték, melyekre abban az időszakban még nem tekintettek „valódi” jogokként, hiszen az oszthatatlanság elve nem érvényesülhetett kellőképpen. Ebből következően egyre inkább hiányként fogalmazódott meg a jogok akkoriban egyértelműen magasabbra értékelt polgári, politikai dimenziója, mely hiány tulajdonképpen kizárta a fogyatékos személyeket a „valódi emberi jogok” igényjogosultjai köréből.³⁶³

---

³⁵⁸ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 101. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

³⁵⁹ Kálmán Zsófia – Könczei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 174.

³⁶⁰ CRPD Preambulum c) pontja, mely szerint „újólag megerősítve valamennyi emberi jog és alapvető szabadság egyetemességét, oszthatatlanságát, egymástól való kölcsönös függőségét és egymással való kölcsönös kapcsolatát, és annak szükségességét, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára biztosítsák ezek teljes mértékű gyakorlását hátrányos megkülönböztetés nélkül;”

³⁶¹ Kálmán Zsófia – Könczei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 156-157.

³⁶² Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 15.

³⁶³ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 109. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

Ez a fajta hiányérzet idézte elő azt, hogy a fogyatékos személyek a fogyatékos fogalmáról másként kezdtek gondolkodni, s új koncepció felépítését tartották szükségesnek. S ezen új koncepció felépítésére való törekvés vezetett a fogyatékosokkal élő személyek önszerveződéséhez, a különböző önálló élet és önérvényesítő mozgalmak kialakulásához, melyek alapvető célja az volt, hogy korrigálják az általuk korábban megtapasztalt társadalmi kirekesztést és szegregációt. „Az Önálló Élet Mozgalom követői és alakítói az életüket ellehetetlenítő fizikai és társadalmi akadályokat a diszkrimináció eleven formájaként értékelték, és a mindenkit megillető emberi jogok és a szociális igazságosság alapján vették fel ellenük a küzdelmet. E mozgalom az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland és Európa után felbukkant Ázsiában és Afrikában is.”³⁶⁴ Mozgalmaik során az érintettek polgári és politikai jogok igényjogosultjaiként tekintettek önmagukra, s valamennyi fogyatékossgal élő személy helyzetét is ezen megközelítést hangsúlyozva jellemezték.³⁶⁵

A fogyatékos személyek által hangsúlyozott nézőpontot az ENSZ is támogatta, így az 1981-es évet „a teljes részvétel és egyenlőség” témája fémjelezte. Ez nyitotta meg azt az időszakot, amikortól a fogyatékos fogalmának megértésére új politikai megközelítést kezdtek alkalmazni. Fokozott és közvetlen figyelem irányult ekkortól a fogyatékos személyeket körbevevő társadalomra, azon hiányosságokra és akadályokra, melyek az érintett személyek részvételi lehetőségeit korlátozzák. Az 1970-es évek végén különböző aktivista csoportok és fogyatékos személyek törekvései nyomán megkezdődött a World Blind Union formálódása, mely végül 1984-ben jött létre. 1980-ban Kanada Manitoba tartományában (Winnipegben) sor került a nemzetközi rehabilitációs kongresszusra, melyen a svéd delegáció egy alapvető javaslattal élt, miszerint a fogyatékos személyek szervezetei adják a többséget a nemzetközi rehabilitáció nemzeti képviselői körében. E javaslat hosszú és meglehetősen éles vitát generált, végül azonban a svéd javaslat elutasításra került. Mindez hatalmas csalódottságot és dühöt váltott ki a fogyatékos személyeket képviselő szervezetek körében.³⁶⁶ (Driedger, 1989, pp. 37) Ezzel párhuzamosan az ún. Coalition of Provincial Organisations of the Handicapped (COPOH, mostanság the Council of Canadians with Disabilities (CCD) új kezdeményezéssel élt: egy új nemzetközi szervezetet készített elő valamennyi fogyatékossgal típusba tartozó személyek képviselőire. Miután számos szervezet támogatta a fogyatékos személyek önképviselőinek jogát egy a különböző fogyatékossgaltípusokat átfogó szervezet jött létre az egyes nemzeti fogyatékosügyi szervezetek részvételével. Ez az új szervezet a Disabled Peoples' International (továbbiakban: DPI) egy évvel később, 1981-ben Szingapúrban alakult meg. A DPI egy politikai nyilatkozatot fogadott el az emberi jogokról és a diszkrimináció mentességéről. Számos DPI képviselő delegáltja lett annak az ENSZ Tanácsadó Bizottságnak, mely a nemzetközi év előkészítéséért és lebonyolításáért volt felelős.³⁶⁷

Ezt követően 1982-ben az ENSZ Közgyűlése elfogadta a Fogyatékos Személyeket érintő Intézkedések Világprogramját (továbbiakban: Világprogram), melynek legfontosabb elemei a Fogyatékos Személyek Nemzetközi Évtizede (1983 és 1992 között) során kerültek végrehajtására. A Világprogram három fő cselekvési területet célt meg: a prevenciót, a

---

³⁶⁴ Kálmán Zsófia – Köncei György: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*, Osiris Kiadó, 2002. pp. 114.

³⁶⁵ Julia Duffy (2022): *The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities*, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 109. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

³⁶⁶ Driedger, D. (1989): *The last civil rights movement: Disabled People's International*. New York, NY: St. Martin's Press. in: *Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence*, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 15.

³⁶⁷ *Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence*, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 16.

rehabilitációt és az egyenlő esélyek megvalósítását. UNEable 2006)³⁶⁸. Az első két terület jól ismert és felépített volt a fogyatékos jog területén, de a harmadik terület, az esélyegyenlőség innovatív területet jelentett a hiányokat és az akadályokat a társadalmi részvétel biztosításának a fókuszába állítva. A Világprogram Tanácsadó Testületének felépítéséről tárgyaló ülészak során a fogyatékos ügy és az emberi jogok kérdése számos alkalommal előkerült. A kanadai delegáció vezetőszerepet játszott ezen egyeztetések során és szövegtervezeteket nyújtott be annak érdekében, hogy elismerést kaphasson az a tény, miszerint a fogyatékos ügy emberi jogi kérdés az ENSZ számára. Míg e kérdésben maguk az érintettek szervezetek is megosztottak voltak, végül a kanadai delegációnak sikerült jóváhagyást kapnia néhány kiegészítő rendelkezés erejéig. Ez a szöveg a későbbiekben bizonyítottan kiemelt jelentőséggel bír: ebben az egész emberi fajt megilletően az emberi jogok és szabadságjogok gyakorlásának egyetemlegessége is megfogalmazódott. UNEable, 2006a).³⁶⁹

1984-ben pedig a Világprogramból eredően az Emberi Jogok Védelmére és a Diszkrimináció Megelőzésére létrejött Albizottság (the UN Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Human Rights) Leandro Despouyt nevezte ki speciális rapportórként annak érdekében, hogy készítsen elemzést a fogyatékos és az emberi jogok kapcsolatáról. Az Emberi Jogok és Fogyatékos (Human Rights and Disability) címen közzétett Despouy-jelentés a fogyatékos ügy területén az emberi jogok súlyos és széleskörű megsértéséről adott számot. Rioux and Carbert, 2003. p. 3.)³⁷⁰

1991-ben újabb szövetség formálódott, mely egy másik embercsoportot is közelebb hozott a DPI-hez: e csoport képviselői hagyományosan nem tartoztak a fogyatékos személyek körébe, ugyanakkor az általuk is megtapasztalt hátrányos megkülönböztetés miatt egy szélesedő fogyatékos ügyi mozgalomhoz kívántak csatlakozni. Ez volt a Pszichiátria Túlélőinek és Felhasználóinak Mozgalma (the World Network of Users and Survivors of Psychiatry).³⁷¹

Egy másik fogyatékos-specifikus szervezet, az Inclusion International-nak az intellektuális fogyatékos személyek képviselőjére volt felhatalmazása, s az érintettek mellet, szülőkből, barátokból, szakemberekből állt a tagsága. Egy másik szervezet is formálódott párhuzamosan az ún. People First, mely szintén intellektuális fogyatékos emberekből állt.

Két további fontos lépés is azonosítható a Human Rights and Disability jelentés közzétételét követően: Despouy azt javasolta, hogy az ENSZ emberi jogi kérdésként elfogadva a fogyatékosügyet, gondolkozzon el egy ún. Fogyatékosügyi Ombudsman kinevezéséről, mely tovább viheti a fogyatékos jelensége által okozott emberi jogi jogsértések problémáját egy megfelelő monitoring testület felé vagy egy a fogyatékos személyek jogairól szóló speciális egyezmény megalkotásáig. Egy másik fontos lépést az ENSZ által a fogyatékos emberi jogi kérdésként történő elismerésében az jelentette, hogy az 1994-ben megtartott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága (the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, továbbiakban: CESCR), közzétette 5. sz. Átfogó Kommentárját, mely a fogyatékos

---

³⁶⁸ UNEable. (2006). Proposals for the implementation of the world programme of action concerning disabled persons <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/world-programme-of-action-concerning-disabled-persons-part-2.html> in: Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 16. UNEable

³⁶⁹ Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 17.

³⁷⁰ Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 17.

³⁷¹ Samuel Kabue: Disability Rights, Development, and the Roles of the Disability Movement from the International to the Grassroots, (2015) in: Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 202.

üggyel emberi jogi perspektívából foglalkozott (CESCR és OHCHR, 1994). E dokumentum kimondja, hogy „az Egyezségokmány nem utal kifejezetten a fogyatékosággal élő személyekre. Mivel az Egyezségokmány rendelkezései a társadalom valamennyi tagjára egyaránt alkalmazhatóak, ezáltal a fogyatékos személyek az Egyezségokmányban elismert valamennyi jog egyértelmű címzettjei. Ráadásul egy további beavatkozás is szükséges, mely szerint a részes államok kötelesek megfelelő intézkedéseket tenni annak érdekében, hogy maximális mértékben igénybe vegyék rendelkezésre álló erőforrásaikat ahhoz, hogy a fogyatékos személyek képessé válhassanak fogyatékoságukból eredő hátrányaik leküzdésére és az Egyezségokmányban foglalt specifikus jogok gyakorlására. Az ilyen típusú sérülékenység esetén a kötelezettség pozitív intézkedések megtételére vonatkozik a fogyatékoság teremtette strukturális hátrány leküzdése és a fogyatékos személyek által választott megfelelő bánásmód nyújtása érdekében. (CESCR és OHCHR, 1994)³⁷²

1996 és 2002 között közzétett határozatok sorozata nyomán az ENSZ Emberi jogi bizottsága a fogyatékoság ügyet teljes mértékben elismerte emberi jogként az ENSZ és valamennyi emberi jogi testülete körében. E határozatok arra a végső felismerésre jutnak, hogy a fogyatékoság ügynek van egy általános emberi jogi dimenziója, melyet az ENSZ emberi jogi monitoring rendszere is magába foglal.³⁷³

Itt érdemes kihangsúlyozni Samuel Kabue (2015) gondolatait, mely szerint fontos tudatában lenni annak, hogy az emberi jogok az emberi szükségletekhez kapcsolódnak. S valamennyi emberi lény azonos szükségletekkel bír. Vannak ugyanakkor olyan csoportok, melyek a történelem során a joggyakorlás tekintetében különös hátrányt szenvedtek: közéjük tartoznak a fogyatékosággal élő személyek is. E hátrányos helyzet miatt különösen is sérülékeny személyek pozitív intézkedéseket igényelnek ahhoz, hogy képessé váljanak e jogok gyakorlására.³⁷⁴

Az 1990-es éveket Degener és Quinn ún. „banner évtizednek” nevezte, mivel több ország éppen ezen időszakban fogadta el a fogyatékoság hátrányos megkülönböztetését tiltó, ún. antidiszkriminációs törvényét. Az 1990-es évek végére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az Egyesült Nemzetek „soft law” eszközei önmagukban nem alkalmasak arra, hogy megfelelően védjék a fogyatékos személyek jogait. Addigra derült ki az is, hogy az ún. univerzális egyenlőségi normák az alapvető nemzetközi emberi jogi dokumentumokban nem illeszkednek (maradéktalanul) a fogyatékosággal élő személyek specifikus szükségleteihez.

II. 5. A CRPD keletkezéstörténete

Egy fogyatékoság-specifikus egyezmény megalkotására irányuló gondolat először 1987-ben vetődött fel Olaszország részéről, két év múlva, 1989-ben, az olasz javaslatot svéd megerősítés követte. 2000 márciusáig ugyanakkor nem kapott szélesebb támogatottságot a felvetés, azonban 2000 májusában sor került a fogyatékosügyi civil szervezetek részvételével az első pekingi világtalálkozóra. Ezen tették közzé a Beijing Declaration on the Rights of People with Disability in the New Century, vagyis az ún. „Beijing Declaration”-t a nemzetközi egyezmény

---

³⁷² Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 19. oldal CESCR and OHCHR, 1994. para 5.

³⁷³ Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 19.

³⁷⁴ Samuel Kabue: Disability Rights, Development, and The Roles of Disability Movement from the International to the Grassroots, in Rioux 205.

megalkotására. Ez utóbbi célját abban jelölték meg, hogy egy kötelező erejű jogforrás segítse elő a fogyatékos személyek teljes és egyenlő társadalmi részvételét.³⁷⁵

2001 novemberében Mexikóban az ENSZ Közgyűlésének harmadik bizottsága kinyilatkoztatta a Comprehensive and Integral International Convention on Protection and Promotion of the Rights and Dignity of People with Disability-re irányuló igényt. 2001 december 19-én az ENSZ Közgyűlés elfogadja az 56/168 sz. határozatát, mellyel hivatalosan is sor kerül egy Ad Hoc Committee, nevezetesen az Ad Hoc Committee on Comprehensive and Integral International Convention to Promote and Protect the Rights and Dignity of People with Disability felállítására. Fontos elvárásként fogalmazódott meg az egyezményt előkészítő munkával kapcsolatban, hogy a bizottság holisztikus megközelítéssel gondolja át javaslatát az emberi jogok és az antidiszkriminációs jogalkotás terén. Az is kritériumként jelent meg, hogy az addigi nem kötelező erejű dokumentumokban megfogalmazódó, a fogyatékoság orvosi és szociális modelljével szemben, az ENSZ egyezménynek az emberi jogi megközelítésen kell alapulnia.³⁷⁶

Ezt követően számos regionális találkozóra került sor, majd egy ún. „drafting group” is megalakult, mely az egyezmény terminológiai egységességét, valamint az ENSZ Egyezmény hivatalos nyelvein történő konzisztenciát volt hivatott biztosítani.

2001 és 2006 között kilenc Ad Hoc Committee ülészakot tartanak nyilván, míg az Ad Hoc Committee 8. ülészakának elnöke, Donald MacKay az egyezmény végső tervezetét egy kísérő jelentéssel és a Kiegészítő Jegyzőkönyvvel felvázolta fel az ENSZ Közgyűlésnek 2006. december 6-án, míg végül formális szavazás nélkül, ám konszenzussal elfogadták a CRPD-t és a Fakultatív Jegyzőkönyvet.³⁷⁷

A végső tervezettel kapcsolatban számos fenntartás és ellenvélemény fogalmazódott meg különböző tagállamok részéről, de ezek már csak a javasolt egyezmény szövegének ENSZ Közgyűlés általi elfogadását követően léptek hatályba. A fenntartások többsége éppen a CRPD 12. cikkét érintette, különös figyelemmel a „legal capacity” fogalmára. Ezen nyilatkozatokkal, ill. az érintett cikkel a későbbiekben foglalkozom részletesebben. Az ENSZ Közgyűlés plenáris ülésén végül 2006. december 13-án mutatták be és fogadták el a CRPD-t, valamint a Kiegészítő Jegyzőkönyvet. A CRPD-t viszonylagos gyorsasággal 103 tagállam ratifikálta, így az 2008. május 3-án léphetett hatályba.³⁷⁸

II. 6. A CRPD mint az emberi jogok új interpretációja vagy új jogok egyezménye?

A 21. század első nemzetközi emberi jogi katalógusáról³⁷⁹, a CRPD-ről elmondható, hogy bár alapvetően a korábban elfogadott emberi jogi dokumentumokban³⁸⁰ deklarált jogokat tartalmazza, mégis mérföldkőnek tekinthető, hiszen – s éppen a cselekvőképesség általános elismerésével - új megvilágításba helyezi e jogokat.

---

³⁷⁵ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁷⁶ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁷⁷ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁷⁸ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁷⁹ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁸⁰ Vö.: Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966), Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)

Kanter (2015)³⁸¹ ebből következően a CRPD-ben foglalt új emberi jogokat is hangsúlyozza, mint a közösségben élés, a támogatáshoz, az észszerű alkalmazkodáshoz való jog, ahogy egyidejűleg a már korábban létezett emberi jogok (mint szabadság, biztonság, integritás, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogának) új interpretációjáról is beszél.

A CRPD ugyanakkor nem csupán jogi, hanem politikai dokumentum, cselekvési terv³⁸² is: leglényegesebb funkciója, hogy a fogyatékos személyek jogai ne csak a jogi normaszövegek szintjén érvényesüljenek, hanem bármilyen, a fogyatékos személyeket érintő társadalmi interakciót áthasson a fogyatékos személyek egyenlő emberi méltóságának, jogainak tiszteletben tartása, ideértve a politikai, a jogi, a gazdasági, a kulturális, a szociális szféra, sőt a magánszféra minden szegmensét. E folyamat véghezvitele azért is igen nehéz, mert a CRPD egy, a fogyatékos személyekről való gondolkodásban a társadalmi közfelfogást alapvetően meghatározó paradigma megdöntését, és egy új – még csak néhány évtizede létező – paradigma kiteljesítését kívánja megvalósítani, ami a fogyatékosághoz kapcsolódó jogi, politikai, társadalmi struktúrák gyökeres újra alkotásával jár.³⁸³

Így tehát a társadalmi szemléletváltás követelményében is jelentős fordulatot tükröző CRPD ugyanakkor egyfajta programnyilatkozat – tehát politikai dokumentum - is, mivel Preambulumának y) pontjában kinyilvánítja, hogy a fogyatékosággal élő személyek jogainak és méltóságának előmozdítására és védelmére irányuló átfogó és egységes nemzetközi egyezmény jelentősen hozzá fog járulni a fogyatékosággal élő személyek súlyos társadalmi hátrányának orvoslásához, és előmozdítja egyenlő esélyekkel történő részvételüket a civil, a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális élet területén mind a fejlődő, mind a fejlett országokban. Az Egyezmény vállalt célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. (CRPD 1. cikk)

A fentebb idézett rendelkezések is arra engednek következtetni, hogy a CRPD bizonyos - jövőre nézve meghatározott - célok és programpontok kinyilvánításával egy globálisan egységesebb, összetartóbb fogyatékosügyi szabályozás megvalósításának szükségessége irányába mutat.

Mindez nem meglepő, hogy az egységes fogyatékosügy irány-meghatározás a CRPD-ben öltött testet, mivel a nemzetközi jogközelítés egyik leginkább alkalmazott eszköze a nemzetközi egyezmény formájában történő jogalkotás.³⁸⁴

Fentiek nyomán tehát egyértelműen kirajzolódik, hogy a világ országaiban a CRPD „közvetítésével” az egyes fogyatékosági jogok (jog)közelítése³⁸⁵ megy végbe (különösen megfigyelhető a konvergencia a CRPD elfogadását követően a *hátrányos megkülönböztetés* és

---

³⁸¹ Arlene S. Kanter: The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

³⁸² Amita Dhanda, in Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

³⁸³ Arlene Kanter idézi Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

³⁸⁴ TÓTH Andrea Katalin: „Jogegységesítés és jogközelítés” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE BALÁZS) <http://ijoten.hu/szocikk/jogegysegesites-es-jogkozelites> (2018). (15)

³⁸⁵ TÓTH Andrea Katalin: „Jogegységesítés és jogközelítés” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE BALÁZS) <http://ijoten.hu/szocikk/jogegysegesites-es-jogkozelites> (2018). (15)

az ún. *hozzáférhetőség* jogának biztosítása területén), de idesorolhatjuk a CRPD 12. cikke szerint a cselekvőképességet korlátozó gondnokság (helyettes döntéshozatal) eltörlését (vagy pontosabban: kivezetését az egyes jogrendszerekből), ill. az univerzális cselekvőképességet támogató modell bevezetésére irányuló törekvéseket is. (Broderick and Ferri, 2023)³⁸⁶

A CRPD miután iránytűt, programot teremt a reformoknak, új értékelési keretrendszert hív életre a nemzeti joggal és az egyes kormányzati politikákkal kapcsolatban, ezáltal a fogyatékos-alapú reformfolyamatok különböző reflexiót és kritikát váltanak ki szerte a világban. (Lawson & Beckett, 2020)³⁸⁷

II. 7. A fogyatékos-alapú emberi jogi egyezmény jelentősége

A CRPD-vel mint fogyatékos-alapú nemzetközi egyezményrel szemben némi szkepticizmus is megfogalmazódott, elsősorban azok részéről, akik szerint egy különálló egyezmény stigmatizáló hatással bír. Ellenérvként azonban az fogalmazódott meg, hogy az általános emberi jogi egyezmények hatálya alatt (Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya) a fogyatékos személyek jogainak védelme nem működött kellő hatékonysággal.

A CRPD megalkotása mellett végül több érv is szólt:

- i) többen látták úgy az érintettek közül, hogy az elősegíti a stigma, a szegregáció, a fogyatékos személyekkel szembeni kirekesztés elleni küzdelmet,
- ii) másrészt felhívja az emberek közötti különbözőségekre a figyelmet a fogyatékos-sággal együtt és attól függetlenül.

Mindezen érveket az is alátámasztotta, hogy a jogalkotók számos már létező emberi jogi dokumentumra hivatkoztak, melyek a fogyatékos személyek szükségleteire nem tudtak megfelelően reagálni. Ebből következően számos, a CRPD-t aláíró kormány nem volt teljes tudatában valamennyi, az egyezményben foglalt jogi kötelezettségének, így a fogyatékos személyek emberi jogi védelmének és tiszteletben tartásának sem. A CRPD megalkotása előtt az ENSZ tagállamok már különböző fogyatékos-ügyei törvényeket alkottak ugyan, ezek azonban többnyire az orvosi megközelítés talaján álltak. A CRPD alkotói éppen ezért úgy látták, hogy az emberi jogi megközelítés hiányában a kirekesztés és az abúzusok folytatódhatnak.

A CRPD-től azt várták, hogy transzformatív hatást gyakorolhat a legkülönbözőbb jogrendszereken belül, mely a monitoring eljárással, ill. az adat- és dokumentumgyűjtéssel kötelezettséggel egy fogyatékos-alapú egyezmény hiányában elmaradna.

A nemzetközi egyezmény kötelezettségeket ír elő a részes államok számára, miszerint azok segítsék elő és érvényesítsék az egyéni jogokat, de az egyéni jogok forrásává csak akkor válhat a dokumentum, ha azt az adott ország inkorporálja³⁸⁸ a saját jogrendszerébe.

A CRPD vegyesen tartalmazza a polgári, politikai, szociális, gazdasági és kulturális jogokat, ezért megerősíti az ún. Vienna Declaration-t, amely az emberi jogok fontosságát az oszthatatlanságban, az egymásra hatásban és az összekapcsolódásában látja, ugyanakkor a

---

³⁸⁶ Andrea Broderick, Delia Ferri. (2019). International and European Disability Law and Policy. Cambridge University Press. https://assets.cambridge.org/9781108418195/frontmatter/9781108418195_frontmatter.pdf

³⁸⁷ Anna Lawson & Angharad E. Beckett (2020) The Social and human rights models of disability: toward a complementarity thesis. The International Journal of Human Rights <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1783533>

³⁸⁸ Molnár Tamás: „A nemzetközi jog és a belső jog viszonya” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-belső-jog-viszonya> (2019).

nemzetközi egyezmény új jelentést ad az olyan, régóta ismert emberi jogoknak is, mint az emberi méltóság, függetlenség, szabadság. Nem kétséges azonban, hogy a nemzetközi egyezmény valódi hatása a tagállami gyakorlatban és a fogyatékos személyek életében csak akkor érvényesül, ha a CRPD rendelkezéseit az adott országok beültetik a saját jogrendjükbe és végrehajtják kötelezettségeiket.³⁸⁹

II. 8. Az emberi jogok oszthatatlanságának elve a CRPD-ben

A CRPD sok szempontból élvezzi a nemzetközi jogi irodalomban az „elsőség” jelzőjét. Többek között abban a vonatkozásban is első nemzetközi jogi egyezményként említhető, hogy az oszthatatlanság elvét³⁹⁰ – ahogy arra már korábban hivatkoztam – a Preambulum c) pontjában megerősíti.

„újílag megerősítve valamennyi emberi jog és alapvető szabadság egyetemességét, *oszthatatlanságát*, egymástól való kölcsönös függőségét és egymással való kölcsönös kapcsolatát, és annak szükségességét, hogy a fogyatékosokkal élő személyek számára biztosítsák ezek teljes mértékű gyakorlását hátrányos megkülönböztetés nélkül;”

A CRPD abban a tekintetben is átfogó nemzetközi emberi jogi egyezmény, hogy nem csak a preambulumban, hanem számos cikkelyében megerősíti a jogok kölcsönös függőségét és egyenrangúságát. Csaknem valamennyi jogot átveszi mind az ICCPR-ből, mind pedig a ICESCR-ből³⁹¹ a fogyatékos személyekre vonatkozóan.³⁹²

Ilyen polgári-politikai jogokat érintő „átemeléseket” látunk az alábbiak szerint:

- i) a hátrányos megkülönböztetés elleni jog ICCPR 2. és 26. cikke a CRPD 5. cikkében,
- ii) kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma (ICCPR 7. cikke) a CRPD 15. cikkében,
- iii) a személyek szabadságához és biztonságához való jog (ICCPR 9. cikke) és CRPD 14. cikkében,
- iv) a törvény előtti egyenlőség való jog (ICCPR 16. cikke) a CRPD 12. cikkében.

A gazdasági, szociális és kulturális jogok átvételére az alábbi cikkelyek szolgálnak példaként:

- i) a szociális biztonságához való jogot az ICESCR 9. cikkéből a CRPD 28. cikke idézi,
- ii) a megfelelő életszínvonalhoz való jog az ICESCR 11. cikkéből a CRPD 28. cikke hivatkozva,
- iii) a legmagasabb elérhető egészségügyi színvonalhoz való jogot az ICESCR 12-ből a CRPD 25. cikke veszi át,
- iv) az oktatáshoz való jogot az ICESCR 13. cikkéből a CRPD 24. cikke idézi,

³⁸⁹ Arlene S. Kanter: *The development of disability rights under international law: from charity to human rights*; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015.

³⁹⁰ Julia Duffy (2022): *The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities*, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 110. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

³⁹¹ Theresia Degener and Andrew Begg. (2017) *From Invisible Citizens to Agents of Change: A Short History of the Struggle for the Recognition of the Rights of Persons with Disabilities at the United Nations* in: Valentina Della Fina, Rachele Cera and Giuseppe Palmisano (eds.) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary*. Springer International Publishing, 2017. 2-15.

³⁹² Theresia Degener and Andrew Begg. (2017) *From Invisible Citizens to Agents of Change: A Short History of the Struggle for the Recognition of the Rights of Persons with Disabilities at the United Nations* in: Valentina Della Fina, Rachele Cera and Giuseppe Palmisano (eds.) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary*. Springer International Publishing, 2017. 2-15.

- v) a kulturális életben való részvétel joga (az ICESCR 15. cikke) a CRPD 30. cikkében található.

A polgári és politikai természetű jogok, valamint a gazdasági, szociális és kulturális természetű jogok kettőssége azonban nem csupán a dokumentum szintjén, hanem egy-egy CRPD cikkben belül is megjelenik.

Kiváló példaként említhető Degener³⁹³ leírása az első és második generációs jogok egy cikkben belüli közös manifesztációjáról. Degener rámutat, hogy az önálló életvitel és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikkben az egyes kategóriába tartozó jogok a következőképpen jelennek meg: abban a tekintetben, hogy az érintett hol és kivel szeretne élni, elvárt az állam tartózkodása (mint az állampolgár magánszférájába való beavatkozástól), miközben e cikk ugyanakkor kötelezettséget is ró az államra a különböző otthont teremtő, illetve egyéb közösségi támogató szolgálatokhoz, beleértve a személyes segítséghez való hozzáférés biztosításával. Az említett, CRPD 19. cikkében a klasszikus felosztás szerinti polgári-politikai jogot a döntéshoz (választáshoz) való jog prezentálja azzal a szociális és gazdasági elemmel az állami kötelezettséget illetően, hogy az nyújtson a fentieknek megfelelő szolgáltatásokat.³⁹⁴

Egyes szerzők szerint a CRPD cikkeiben az említett kettősség a jogok generációiba történő besorolásra, visszatekintő jellegű kategorizációra szólít fel. Lawson³⁹⁵ egyenesen kontraproduktívnek tartja a CRPD-ben a jogok említett hibrid deklarációját. Úgy látja, hogy pozitív kötelezettségeket ró a részes államokra és még a tradicionálisan polgári és politikai kategóriába sorolt jogok esetében is kiadást eredményez az állami költségvetésből.

Mégret (2008)³⁹⁶ azonban éppen a fogyatékoság jelensége és a strukturális diszkrimináció közvetlen kapcsolata miatt tartja különösen fontosnak a negatív kötelezettségek és az állam pozitív beavatkozásainak egységben kezelését, ugyanis e megoldás többet vár el az egyes esetek mentén kezelt „válaszoknál”. A Mégret (2008) által azonosított köz- és magánszféra megosztottságának megjelenése további bizonyítékkal szolgál az emberi jogok oszthatatlanságának elvére.

A CRPD 12. cikke esetében szerző arra tekintettel tartja fontosnak az oszthatatlanság elvét, mivel álláspontja szerint nem elegendő a cselekvőképességhez való jogot másokkal azonos alapon biztosítani, mivel az érintettek kognitív fogyatékosága révén a döntéshozatal gyakorlásához segítséget is kell nyújtani. Kifejezetten ezzel a személyre szabott segítséggel válhat érdemben cselekvővé és állhat a döntési helyzetre/lehetőségre „készen”³⁹⁷ a fogyatékosággal élő ember. Mindezen segítséget azonban a CRPD teljes cikkének értelmezése tekintetében nem pusztán a támogatott döntéshozatal jogintézmény keretében kell és lehetséges nyújtani. A disszertáció későbbi fejezetében kifejtésre kerülnek azon további szempontok, melyeknek szintén kiemelt jelentőségük van e témakörben. Ugyanakkor visszatérve az állam

³⁹³ Theresia Degener. A New Human Rights Model in Valentina Della Fina, Rachele Cera and Giuseppe Palmisano (eds.) *The United Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary*. Springer International Publishing. 2017. pp. 41.

³⁹⁴ Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, *Cambridge Disability Law and Policy* 2017. pp. 40-68.

³⁹⁵ Anna Lawson. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and European Disability Law: A Catalyst for Cohesion? In: Oddny Mjöl Arnadóttir and Gerard Quinn (eds.) *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: European and Scandinavian Perspectives*. Nijhoff, 2009. pp. 102.

³⁹⁶ Frédéric Mégret. The Disabilities Convention: Towards a Holistic Concept of Rights. 2008. 12(2) *International Journal of Human Rights*. pp. 261, 265.

³⁹⁷ Burgen, B. (2016). Reflections on the Victorian Office of the Public Advocate supported decision-making pilot project. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*. 3(2). pp. 165-181. In:

általi pozitív beavatkozás, segítségnyújtás szükségességére kiemelt figyelmet kell fordítani a hosszú évek óta bentlakásos intézményekben élő személyek esetére, akiknek elvékonyodott a kapcsolati hálójuk, s nem számíthatnak családi vagy rokonai segítségnyújtásra, továbbá az intézményi „hospitalizációból” eredően is elszoktak az ún. döntési helyzetektől, ilyen módon döntési lehetőségeik is rendkívül beszűkültek.³⁹⁸

II. 9. A CRPD tartalma – az egyes jogok közti strukturális kapcsolatok

A CRPD 50 cikkéből, továbbá a Kiegészítő Jegyzőkönyv 18 cikkéből áll.

A nemzetközi egyezmény (preambulumban foglalt) célja, hogy elősegítse, védje és biztosítsa a fogyatékos személyek számára valamennyi emberi jog és alapvető szabadságjog teljes és egyenlő gyakorlását, valamint segítse elő valamennyi fogyatékos – beleértve az intenzívebb (vagy magas) támogatási szükségletű³⁹⁹ a nemzetközi szakirodalom által ún. („hard cases”-ként számon tartott) – személy emberi jogainak érvényesülését.

A CRPD további célja, hogy valamennyi fogyatékos személy - diagnózistól vagy egyéb „címkétől” függetlenül - mindenki mással egyenlő bánásmódra és teljes, hatékony, másokkal azonos alapú társadalmi részvételre legyen jogosult. A nemzetközi egyezmény olyan paradigmaváltást képvisel, mely szerint a „fogyatékosok”, akikre korábban csupán jótékonykodás, védelem vagy orvosi beavatkozás tárgyaként tekintettek, a CRPD révén jogokkal bíró, azokat érvényre juttatni képes személyekké „érnek”. Ebben a tekintetben a CRPD nem csupán jogközelítő funkcióval bíró nemzetközi egyezmény, hanem az I.6. alfejezetben említettek szerint egy ún. „empowering környezet” megteremtésében kulcsszerepet játszó emberi jogi dokumentum.

Számos szerző úgy látja, hogy az egyes jogok között a CRPD-ben belső inkonzisztencia is tapasztalható, különösen igaz ez az ún. negatív és pozitív jogok tekintetében.⁴⁰⁰

---

³⁹⁸ Mindez szoros összhangban áll a CRPD Bizottság 2022. augusztus 15. és szeptember 9. között elfogadott „Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” c. dokumentumában foglaltakkal, CRPD/C/5, mely a kitagolási folyamatok kulcsfontosságú elemei körébe sorolja a döntéshozatali jog, az önálló akarat és személyes preferenciák tiszteletben tartását III. C, G, <https://gc-di.org/> Az V. 53. szerint „A tagállamok feladata az olyan törvények és szabályozások hatályon kívül helyezése, valamint az olyan szokások és gyakorlatok megváltoztatása vagy eltörlése, amelyek megfosztják a fogyatékosokkal élő személyeket az önálló életviteltől és közösségi életbe való beilleszkedéstől. A jogi és döntéshozatali keretszabályozás célja a fogyatékosokkal élő személyek teljes körű inklúziója és a kitagolási folyamatoknak az intézmények bezárása felé történő irányítása. Az ilyen keretszabályozásoknak lehetővé kell tenniük az inkluzív közösségi támogatási rendszerek és az általános szolgáltatások fejlesztését, a jóvátételi mechanizmusok létrehozását, valamint a jogorvoslatok elérhetőségének, hozzáférhetőségének és eredményességének garantálását.

³⁹⁹ Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 15.

⁴⁰⁰ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2-22., Gérard Quinn: 'Libération Cloaking Devices and the Law'. On a personal Reflection on the Law and Theology of Article 12 of the UNCRPD, Sofia, Bulgaria, 16 October, 2013, <https://www.universityofgalway.ie/media/centrefordisabilitylawandpolicy/files/archive/Rights-Enforcement---The-Next-Steps,-UNCRPD-article-12-standards-and-their-implementation-in-legal-frameworks.docx> továbbá: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 9. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

Az egyezmény Halmos (2019) szerint nem mentes az összeférhetetlenségektől⁴⁰¹, bár az egységben történő magyarázatát jelentős mértékben segíti a CRPD Preambuluma, a Cél megfogalmazó 1. cikk, a Meghatározásokat tartalmazó 2. cikk, és az Általános alapelveket ismertető 3. cikk. Halmos (2019) az egyes kompetitív helyzetű jogok közti feszültség áthidalhatóságát az emberi méltóság tiszteletében és a magas szintű életminőség értékeiben látja, melyek egyben a CRPD-t keretezik.⁴⁰² Halmos (2019) azonban a döntéshozatali képességükben támogatást igénylő személyek esetében a cselekvési autonómia szélesebbre nyitására kockázatokat feltételez éppen az érintettek életminőségére figyelemmel.⁴⁰³ Ezen álláspontnak ugyanakkor számos szakirodalmi forrás, projekt tapasztalat ellentmond⁴⁰⁴, sőt, elegendő a disszertáció I.6. pontjában leírt magyarországi helyzetképre rátekinteni, mely szerint a gondnokság nem eredményez magasabb életminőséget az érintett személyek körében.⁴⁰⁵

Ami a – a disszertáció bevezetőjében jelzett kiemelkedő jelentőségű – 12. cikket illeti, számos kapcsolódási pontja fedezhető fel más jogokkal, így éppen ez az egyik magyarázat arra, hogy miért is tekintünk e cikkekre ún. ’magrendelkezés’-ként.

Mindazonáltal az egyezmény teljes szövege állandó hangsúlyt helyez a fogyatékkal élő személyek cselekvőképességére és az érintettek által történő választások (a tulajdonképpeni „döntési helyzetek”) jelentőségére. Mindez egyértelműen megjelenik

- i) a 18. cikkben („a lakóhely megválasztásának szabadságában”),
- ii) a 19. cikkben („annak megválasztásában, hogy hol és kivel élnek együtt”),
- iii) a 21. cikkben („az általuk preferált kommunikációs formán keresztül gyakorolhassák a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának jogát”),
- iv) a 25. cikkben („szabad és tájékoztatáson alapuló hozzájárulás alapján nyújtott ellátásban”) és
- v) a 27. cikkben („szabadon választott és elfogadott munka révén nyerhető megélhetés lehetőségében”) is.

Álláspontom szerint a 12. cikk – szintén a bevezetőben említett részleges implementációs helyzet miatt - hangsúlyos kapcsolódást mutat a 13. cikkel is, továbbá az 5. cikkben foglaltakkal, ezen szinergiák jelentőségére a disszertáció további fejezeteiben térek ki.

---

⁴⁰¹ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 9. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁴⁰² Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 83. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁴⁰³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 40. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁴⁰⁴ Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 194-196., továbbá, Blanck, P., Wehmeyer, M. L. & Shogren, K. A. (2015) Understanding and increasing supported decision-making’s positive impact on community living and participation outcomes. Proposal submitted and funded by the National Institute on Disability and Rehabilitation Research.

⁴⁰⁵ Az életminőség összevont mutatójából képzett index alapján az életminőséget legerősebben az adaptív viselkedési skála alapján megismert önállósági fok és az iskolázottság szintje határozza meg. A magasabb fokú önállóság és iskolázottság valamivel jobb életminőséget eredményez. A többi tényező, így a nem, a kor, a lakóhely típusa nincs számottevő hatással az életminőségre. In: Kopasz Mariann, Simonovits Borbála, Kozma Ágnes, Bernát Anikó, Verdes Tamás, Bugarszki Zsolt (2016). Fogyatékkal élő emberek életminősége és ellátási költségei különböző lakhatási formákban, Zárótanulmány a „VP/2013/013/0057 azonosítószámú „New dimension in social protection towards community based living” című projekthez kapcsolódó társadalomtudományi kutatáshoz https://www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160408_fszk.pdf

A CRPD a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak gyakorlására másokkal egyenlő alapon („on an equal basis with others” fordulattal)⁴⁰⁶ tekint, ez is a magyarázata annak, hogy az utóbb hivatkozott, a leggyakrabban előforduló klauzula a nemzetközi egyezményben. A CRPD egyben tilt bármely megkülönböztető bánásmódot a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak gyakorlása területén.

Fentiekén kívül az egyezményt az ún. Általános alapelvek (3. cikk) prizmáján keresztül szükséges olvasni, mely egyértelműen kiemeli a 3. cikk a) pontjában

- i) *a veleszületett méltóságot,*
- ii) *az egyéni autonómia tiszteletét, beleértve*
- iii) *a saját döntés meghozatalának szabadságát és*
- iv) *a személyek függetlenségének elvét.*

A CRPD 12. cikke a fentiekkel együtt általános alapelveként tekint a hátrányos megkülönböztetéstől való mentességre, a teljes és hatékony társadalmi részvételre és befogadásra; a fogyatékossgal élő személyek különbözőségének tiszteletére és elfogadásukra az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként; az esélyegyenlőségre és nem utolsó sorban a hozzáférhetőségre.

Másik oldalról rendkívül fontos összevetni az egyezmény tárgyát és célját, mely utóbbi az 1. cikkben olvasható: az „Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása”. Az egyezmény ezt kívánja elérni, mellyel vissza is utal valamelyest a Preambulum a-c) pontjaira, mely szerint „felidézve az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt alapelveket, amelyek a szabadság, igazság és béke alapjaként ismerik el az emberiség valamennyi tagjának veleszületett méltóságát és értékét, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogait a világon;

b) elismerve, hogy az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában és az Emberi Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában kimondta és elfogadta, hogy az ezekben meghatározott valamennyi jog és szabadság mindenkit megillet bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül;

c) újólag megerősítve valamennyi emberi jog és alapvető szabadság egyetemességét, oszthatatlanságát, egymástól való kölcsönös függőségét és egymással való kölcsönös kapcsolatát, és annak szükségességét, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítsák ezek teljes mértékű gyakorlását hátrányos megkülönböztetés nélkül.

S a fentiek nyomán külön figyelmet érdemel az Egyezmény Preambulumának k) pontja, mely egyben indoklását is adja annak, hogy az előzmények vagyis a korábbi emberi jogi dokumentumokban megfogalmazott jogok ellenére, valójában miért is került sor a CRPD megalkotására: „aggóalmukat fejezve ki amiatt, hogy a különböző okmányok és kötelezettségvállalások ellenére a fogyatékossgal élő személyek továbbra is akadályokkal szembesülnek a társadalomban való egyenlő részvételük során, és amiatt, hogy emberi jogaik a világ valamennyi táján sérülnek”. Ez az az állítás, mely a fogyatékossgal élő személyek megélt tapasztalataira építi az egyezmény szövegét és létjogosultságát, illetve viszonyítási alapot jelent minden, az egyezményben megfogalmazott jog biztosítása tekintetében. Egyúttal ugyanakkor éppen ez a fordulat segít megérteni a fogyatékossgal fogalmával kapcsolatos, a szociális modelltől az emberi jogi szemlélet irányába mutató (az Alapvetések részben megfogalmazott) paradigmaváltást. Egyértelműen látható, hogy a fogyatékossgal élő személyek a szociális modell percepciója alapján nem támogatások, juttatások tárgyai kívánnak

---

⁴⁰⁶ A CRPD-ben a fenti fordulat harmincnégyeszer fordul elő az angol nyelvű szövegezésben.

lenni, hanem (valódi) jogalanyokká kívánnak válni. A paradigmaváltás központi gondolatát - a medikális modelltől a szociális modellen keresztül egészen az emberi jogi modellig - az előbb leírtak mentén épp a 12. cikk testesíti meg.⁴⁰⁷

II. 11. A CRPD személyi hatálya

A CRPD alapvetően a fogyatékossgal élő személyek jogait határozza meg, azokat katalógusszerűen deklarálja.

A CRPD 1. cikke határozza meg, hogy ki tekinthető az egyezmény személyi hatálya alatt fogyatékossgal élő embernek. E cikk második mondata szerint minden olyan személyt, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.

Figyelemre méltó, hogy a nemzetközi egyezmény nyitott fogyatékossgai definíciót⁴⁰⁸ alkalmaz, ezzel is biztosítva, hogy a részes államok ne zárhassanak ki egyes fogyatékos személyeket (különösen az intellektuális és pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeket)⁴⁰⁹ az egyezmény személyi hatályából. Mindennek jelentőségét az is alátámasztja, hogy a CRPD előkészítése során is történtek különböző kísérletek⁴¹⁰ az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek „másként” kezelésére az egyes államok részéről. A kognitív fogyatékossgal élő személyek inklúziója tehát nem csupán a társadalomban, hanem a fogyatékossgal élő személyek körében is kérdéseket vetett fel.

Mindezeket egészíti ki az egyezmény Preambulumának e) pontja, mely a fogyatékossg fogalmának változó jellegét hangsúlyozza. A fogyatékossg fogalmának változására számos körülmény lehet hatással, melyek közül a fogyatékossgal élő személyek és az attitűdbeli, illetve a környezeti akadályok kölcsönhatásának következménye⁴¹¹ emelhető ki. Bánfalvy Csaba (2004) hangsúlyozza, hogy „a fogyatékossg alapját adó biológiai és szellemi faktum leírható ugyan orvosi-biológiai alapon, de ez a tény csak a meghatározott társadalom érzékelési és értékelési mezőjén belül értelmezhető fogyatékossgként vagy nem fogyatékossgként. A fogyatékossg nem tisztán tény ugyanis, hanem viszony és érték, és mint ilyen, a társadalmi értékelésből ered; a fogyatékossgfogalom léte és tartalma feltételezi a normalitásfogalom meglétét.”⁴¹²

A jogok biztosításához másik oldalon a nemzetközi egyezményt aláíró részes államok kötelezettségei kerülnek meghatározásra. Az, hogy a részes államoknak egy-egy jog, s a disszertáció témájából eredően kifejezetten a 12. cikkben foglalt cselekvőképesség

---

⁴⁰⁷ Arstein-Kerslake, Anna. 2017. *Restoring Voice to People with Cognitive Disabilities: Realizing the Right to Equal Recognition before the Law*. Cambridge: Cambridge University Press., valamint Palacios, Agustina. 2008. *El modelo social de discapacidad: orígenes, caracterización y plasmación en la Convención Internacional sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad (The Social Model of Disability: Origins, Characterization and Embodiment in the International Convention on the Rights of Persons with Disabilities)*. Madrid: Cinca, ISBN 978-84-96889-33-0.

⁴⁰⁸ Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712>

⁴⁰⁹ E kérdéskör különösen a CRPD 12. cikke – a cselekvőképesség - kapcsán került hangsúlyozásra

⁴¹¹ CRPD Preambulum e)

⁴¹² Bánfalvy Csaba (2004) „...A szociológiát nem a fogyatékosok művelik...” A fogyatékossg jelensége a szociológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 293.

gyakorlásához szükséges támogatás érvényesülésében konkrétan milyen kötelezettsége merül fel a továbbiakban kerül tárgyalásra.

A CRPD egyes cikkeiből „a törvény előtti egyenlőség” biztosítását szolgáló 12. cikk valamelyest körbeírható személyi hatályára vonatkozó kérdéskört emelném ki. A 12. cikkben jelzett „legal capacity” angol nyelvű fogalom az ENSZ-egyezmény magyar nyelvű fordításában a jogképességet és a cselekvőképességet is felöleli⁴¹³. Mivel azonban a magyar polgári jog szabályozása szerint a szóban forgó fogyatékosággal élő emberek jogképessége másokkal azonos módon szabályozott, így csak a cselekvőképesség témájára fókuszálok. Ez utóbbi azért került a nemzetközi figyelem középpontjába, mert a cselekvőképesség gyakorlásának lehetősége – római jogi gyökerekből eredően - évszázadok óta bizonyos szintű kognitív funkciók meglétéhez kötött, s akik ennek az ún. „képességtesztnak” nem képesek megfelelni, azoknak a cselekvőképessége mind a mai napig korlátozásra kerül vagy kerülhet. Az említett jogkorlátozásnak leginkább kitett „embercsoportot” az ún. „kognitív fogyatékosággal” ernyőfogalma⁴¹⁴ körébe rendelhetjük, idesorolva a disszertáció kiemelt alanyi körét jelentő intellektuális fogyatékos személyeket, az agysérült, a demens és a mentális/pszichiátriai betegséggel küzdő személyekkel együtt.⁴¹⁵

A CRPD 12. cikke az imént említett megközelítésen változtat: a kognitív funkcióikban zavart mutató, s ezáltal a döntéshozatalukban különböző típusú és intenzitású támogatási szükséglettel bíró nagykorú személyek számára is – másokkal egyenlő módon - a cselekvőképességet alapvető jogként deklarálja (12. cikk 2. pont).

A 12. cikk által érintett személyi kör – a már említettek szerint bár hozzátétőlegesen meghatározható – igen tág, noha az e körbe tartozó személyek csak egy bizonyos hányadát képezik az egyezmény általános személyi hatálya alá tartozó fogyatékosággal élő népességnek.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a „mentális betegség”, „mentális zavar”, ill. valamely „mentális diagnózis” címkéjét, s az erre irányuló jelzőket a CRPD konzekvensen számúzi a fogalomtárából, hiszen egyértelmű emberi jogi irányú szemléletváltást képvisel. Azt a típusú szemléletváltást, mely egyértelműen búcsút int a fogyatékoság I.4. alfejezetében ismertetett „medikális modelljének” és a fogyatékoság szociális értelmezésének talaján száll síkra. Ez utóbbi nyomán a fogyatékoságra nem kizárólag az egyén károsodásaként tekint, hanem azt számos egyéb (környezeti, jogi) akadály közrehatásának erőterébe helyezi, így a fogyatékoság meghatározó kritériumaként az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalásának korlátozottságát tekinti. Ezen szemléletben pedig bármely diagnózistól, s az érintett személy kognitív funkcióinak működésére irányuló „címkétől” függetlenül az adott felnőtt számára az adott helyzetben és időpontban felmerülő döntési helyzethez⁴¹⁶ illeszkedő támogatási szükséglet lehet az egyedüli döntő ismérv.

---

⁴¹³ Hoffman István (2009): Pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó.

⁴¹⁴ Rosemary Kayess and Therese Sands 2020. Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Shining a Light on Social Transformation (UNSW Social Policy Research Centre), 2020. in Julia Duffy 2022. The Indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. pp. 14.

⁴¹⁵ Vö.: bővebben a disszertáció I.5. alfejezetében írtakkal

⁴¹⁶ Bach & Kerzner (2010), továbbá Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

II. 12. A CRPD tárgyi hatálya

A fogyatékossgal élő személyek teljes és hatékony társadalmi részvételének biztosítása érdekében a CRPD az élet legtöbb aspektusát lefedi, tiltja a közvetlen és közvetett diszkriminációt, biztosítva a formális és lényegi (ún. inkluzív)⁴¹⁷ egyenlőséget. Ez utóbbi fogalom magyarázatára és a 12. cikkben foglaltakkal való összefüggésének feltárására a későbbiekben térek ki. A CRPD valamennyi általa deklarált jog biztosításához a részes államoktól e jogok gyakorlását akadályozó társadalmi és környezeti tényezők azonosítását és elhárítását várja el annak érdekében, hogy biztosítva legyen a fogyatékos személyek számára a másokkal azonos alapú és teljes körű társadalmi szerepvállalás lehetősége.

A CRPD az emberi jogi modell felé történő elmozdulással az előző alfejezetben jelzettek szerint paradigmaváltást képvisel, mely a fogyatékossgal szociális modellben történő értelmezését egy lépéssel meghaladja, azt tovább építi, gazdagítja, érvényesíthető emberi jogként biztosítva a fogyatékos személyek jogait.⁴¹⁸

II. 13. A CRPD-ben foglalt részes állami kötelezettségek végrehajtása

A nemzetközi egyezmény részes állami ratifikációja⁴¹⁹ fontos állomás, azonban a részes államok oldaláról egyéb intézkedések is szükségesek ahhoz, hogy a CRPD-ben foglalt jogok valóban gyakorolhatóvá váljanak a fogyatékossgal élő személyek által.

A részes államok általános kötelezettségeit a CRPD 4. cikke tartalmazza, mely szerint

„biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

*b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében”.*⁴²⁰

Az ún. önérvényesítés⁴²¹, a fogyatékos személyek érdekképviselői szervezeteinek szerepe, továbbá az érintett személyek aktív részvétele a CRPD-ben foglalt jogok végrehajtását

⁴¹⁷ General comment No. 6 (2018) on equality and nondiscrimination CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentár, CRPD/C/GC III. [11]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=4SAOVTTkwIT3XJXrdw&fe=true>

⁴¹⁸ Arlene S. Kanter (2014) The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights, pp. 48. Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712>

⁴¹⁹ a nemzetközi jog és a belső jog közti illeszkedési vizsgálatáról ld.: MOLNÁR Tamás: „A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018)

⁴²⁰ Vö.: CRPD 4. cikke

⁴²¹ Másnéppen: „önképviselő, az önrendelkezés és az empowerment egyik fontos építőköve. Alapgondolata: az érintett személyek a saját életüket érintő kérdésekben nem helyettesek útján, hanem a maguk nevében kívánnak megszólalni és döntéseket hozni. (Theunissen, 2001, Hatos, 2012)” In: dr. Könzei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékossgal tudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 24.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

ellenőrző különböző szintű monitoring folyamatokban kiemelkedő jelentőséggel bír.⁴²² Michael Stein és Janet Lord egyenesen azt állítják, hogy a CRPD monitoring mechanizmusa az egyik legerősebb egyezményé teszi azt a nemzetközi emberi jogi területen.⁴²³ Az ENSZ Emberi Jogi Főtitkárának Hivatala szerint a CRPD az első olyan nemzetközi emberi jogi egyezmény, mely részletes rendelkezéseket tartalmaz a nemzeti monitoringrendszer felépítésére és a végrehajtás kereteire.⁴²⁴

A fentiek kapcsán érdemes rátekinteni a CRPD 33. cikkére, mely az egyezményben foglalt részes állami kötelezettségek nemzeti szintű teljesítésére és ellenőrzésére hivatott független mechanizmus felállításával kapcsolatos feladatot deklarálja. Eszerint

„a részes államok, szervezeti felépítésüknek megfelelően, a jelen Egyezmény végrehajtására vonatkozó ügyekre a kormányzaton belül kijelölnek egy vagy több koordinációs pontot, és mérlegelik egy kormányzati koordinációs mechanizmus létrehozását vagy kijelölését a különböző ágazatokban és szinteken történő kapcsolódó tevékenységek előmozdítására.

2. A részes államok, jogi és közigazgatási rendszerüknek megfelelően, az államon belül fenntartanak, megerősítenek, kijelölnek vagy létrehozhatnak egy vagy több független mechanizmust magában foglaló keretrendszert, a megfelelő módon, amely segíti, védi és ellenőrzi a jelen Egyezmény végrehajtását. E mechanizmus kijelölése vagy létrehozatala során a részes államok figyelembe veszik az emberi jogok védelmét és előmozdítását célzó nemzeti intézmények jogállásának és működésének alapelveit.

3. A civil társadalmat - különösen a fogyatékossgal élő személyeket és az őket képviselő szervezeteket - be kell vonni az ellenőrzési folyamatokba, és azokban teljes részvételüket biztosítani kell.”⁴²⁵

Ez utóbbi rendelkezés – ahogy már fentebb is utaltam rá, az ún. „civil kontroll” és az önképviselő elvén - biztosítja az ún. koordinációs mechanizmus függetlenségét. Bokorné (1991) is megerősíti, hogy „önmagukban nem is pusztán ezen jelentős dokumentumokban foglaltak az emberi jogok legerősebb védelmezői, hanem a deklarálásukkal együtt létrehozott, az egységes jogalkalmazást biztosító és az annak során azt egyben tovább is fejlesztő ellenőrzési mechanizmusok.”⁴²⁶

Mindezen eszközök arra szolgálnak, hogy a CRPD-ben foglalt részes állami kötelezettségeknek az ún. „kemény” belső jogba, a nemzeti politikákba és az ún. „jó gyakorlatokba” történő beültetését elősegítsék. Az inkorporáció azonban többet jelent annál, hogy csupán specifikus gyógyír legyen: a CRPD elvárja a szükséges intézményi előfeltételek megteremtését annak érdekében, hogy a benne foglalt jogok végrehajtása biztosított legyen.⁴²⁷

---

⁴²² Vö.: CRPD 33. cikke

⁴²³ Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 60-61.

⁴²⁴ UN Office of the High Commissioner for Human Rights, „Thematic Study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Enhancing Awareness and Understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities” UN Doc A/HRC/10/48 (26 January 2009)

⁴²⁵ Vö.: CRPD 33. cikkében foglalt rendelkezésekkel

⁴²⁶ Bokorné Szegő H. 1991. Az emberi Jogok Európai Egyezményében biztosított jogok és az államok kötelezettségei. Acta Humana, vol. 5. pp. 3-13. „Az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését.” in: 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról

⁴²⁷ Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 60-61.

Habár a CRPD nem rendelkezik bírósági végrehajtási rendszerről, a 34. cikkében egy szakértőkből álló Bizottság felállításáról rendelkezik, e testület hatáskörébe utalva az egyes jogok nemzetközi szintű végrehajtását. A 34. cikk egyben feljogosítja a Bizottságot, hogy a részes államok jelentéseit felülvizsgálja a 36. cikkben foglaltak szerint.

Az egyezmény 35. cikke értelmében

*„minden részes állam a jelen Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépését követő két éven belül az Egyesült Nemzetek Főtitkárán keresztül átfogó jelentésben számol be a Bizottságnak a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségek teljesítése érdekében tett intézkedéseiről, valamint az azok végrehajtásában megvalósított előrehaladásról. Ezt követően a részes államok legalább négyévente vagy a Bizottság által kért időpontban nyújtanak be újabb jelentést. A jelentések tartalmára vonatkozó irányelveket a Bizottság határozza meg”.*⁴²⁸

A CRPD 36. cikke is fontos szerepet tölt be a végrehajtás során. Eszerint a Bizottság minden részes állam jelentését megvizsgálja, s ezen jelentésekkel kapcsolatban ajánlásokat és javaslatokat fogalmaz meg, melyet az illetékes államnak továbbít. Ezen ajánlásokra, javaslatokra az illetékes részes állam válaszol a Bizottságnak. A Bizottság mindazonáltal további, a jelen Egyezmény végrehajtásával kapcsolatos információkat is kérhet a részes államoktól.⁴²⁹

A részes államoktól figyelmet érdemel, hogy a CRPD 35. cikke szerinti jelentéstételi kötelezettséget nem odázhadják el. A Bizottság ugyanis jelezheti az érintett államnak, hogy szükségesnek látja a CRPD adott állam által történő végrehajtásának megbízható információkon alapuló vizsgálatát, amennyiben a jelentést az értesítést követő három hónapon belül nem nyújtják be. A Bizottság meghívja az érintett részes államot az e vizsgálatban történő részvételre.⁴³⁰ Az ENSZ főtitkára e részes állami jelentéseket közlésezi.⁴³¹

A CRPD mindazonáltal Kiegészítő Jegyzőkönyvvel is rendelkezik, melyet szintén aláírhatnak és ratifikálhatnak a részes államok. Ez lehetővé teszi a Bizottságnak, hogy közvetlenül kommunikáljon a joghatóság/hatáskör kérdéskörében azon személyekkel vagy csoportokkal, akik azt állítják, hogy a részes állam megsértette a jogaikat. A Kiegészítő Jegyzőkönyv tehát egy nagyon fontos csoportos és egyéni jogérvényesítési utat biztosít mindazoknak, akik azt állítják, hogy jogaikban sérelmet szenvedtek.

II. 14. Konklúzió

E fejezetben felvázoltam a II. világháborút követő emberi jogi jogalkotás első hullámának a disszertáció témája szempontjából legfontosabb momentumait, majd röviden összefoglaltam azt, hogy a fogyatékoság jelenségét az ENSZ keretei között is inkább szociálpolitikai kérdésként kezelték abban az időszakban, amikor a szociális-gazdasági jogoknak alacsonyabb státusza volt, mint a polgári-politikai természetű jogoknak. Vizsgálódásaim során kitértem arra, hogy a múlt század 60-as, 70-es, 80-as éveiben a fogyatékoságügyi politika az emberi jogoknak alárendelten működött, mivel „valódi” emberi jogoknak a polgári-politikai jogokat tekintették. Áttekintettem azt, hogy a szociálpolitikában a fogyatékosággal élő személyt hátrányos helyzetűnek, jótékonykodás tárgyának vagy jobb esetben juttatások, illetve különböző „jó cselekedetek” címzettjének tekintették, s hogy mindezen társadalmi attitűd

⁴²⁸ Vö.: CRPD 35. cikk 1., 2. és 3. pontja

⁴²⁹ Vö.: CRPD 36. cikke

⁴³⁰ Vö.: CRPD 36. cikke

⁴³¹ Vö.: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd>

indukálta a fogyatékossgal élő személyek különböző önszerveződéseit, (önálló élet) mozgalmait. Ezáltal vált plasztikussá e mozgalmak elsődleges célja annak érdekében, hogy a fogyatékossg fogalmát átkeretezzék, mely által az érintettek is az egyes emberi jogok alanyaivá, különösen a polgári-politikai természetű jogok jogalanyaivá válhassanak.

Ez a folyamat vezetett el a fogyatékossg jelenségkörének és az emberi jogoknak az összekapcsolódásáig, azaz a fogyatékossg „ügy” emberi jogként történő értelmezéséhez, mely folyamat a csaknem két évtizedet felölelő előzetes munkálatok eredményeként a CRPD-ben mint fogyatékossg-specifikus nemzetközi egyezmény megalkotásában csúcsosodott ki.

E fejezetben felhívtam a figyelmet arra, hogy a CRPD nem „csupán” az általa képviselt paradigmaváltás miatt válhatott emblematikus emberi jogi dokumentummá, hanem amiatt is, mert az első olyan nemzetközi egyezmény, mely explicit magába foglalja az emberi jogok oszthatatlanságának elvét. Ezzel az emberi jogok fejlődésének jelentős korszakait hidalja át, valamint az emberi jogok egységben történő kezelésére hívja fel a figyelmet. További jelentőséggel bír, hogy a CRPD egyes cikkei között, sőt az egyes cikkein belül is vegyesen jelennek meg a tradicionálisan elkülönített (polgári-politikai és szociális-gazdasági természetű) jogok, s az e jogok végrehajthatóságához illeszthető pozitív és negatív állami intézkedések iránti követelmények is ugyanazon cikken (cikkeken) belül kerülnek megfogalmazásra. Nem véletlen, hogy a jogirodalom széles körben üdvözölte, miszerint az emberi jogok oszthatatlanságának elvét a CRPD – a fentiekben ismertetett formában - forradalmi módon inkorporálta.

Majd rávilágítottam az egyes jogok strukturális kapcsolataira, a felmerülő szinergiákra, az egyes jogok konzisztens voltára, kitértem a CRPD személyi és tárgyi hatályára, végül pedig a jogok végrehajtásával kapcsolatos állami kötelezettségvállalás jelentőségére és az ezt érintő nemzetközi monitoring folyamat szerepére, valamint az egyéni és csoportos jogérvényesítés lehetőségére.

III. A törvény előtti egyenlőség – A CRPD 12. cikkének értelmezési kerete

„Szerintem, ha a 12. cikk „forradalmi” jellegét meg akarjuk érteni, le kell hámozni róla a jog ruháját, és akkor feltárulnak az alapvető értékek.”⁴³²

III. 1. Bevezető

A cselekvőképesség biztosításával kapcsolatos szabályozás a nagykorú sérülékeny (kognitív fogyatékos) személyi kör vonatkozásában folyamatos változást – intenzív jogfejlődést - mutat világszerte a legutóbbi másfél évtizedben.

Hangsúlyozva az I. fejezetben mondottakat, e cikk kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogaként tekint a cselekvőképességre, azt egyfajta „kapuőr” jognak⁴³³ tartja, mivel annak biztosítása előfeltétele valamennyi további, a nemzetközi egyezményben foglalt polgári és politikai szabadságjog⁴³⁴ másokkal azonos alapon történő gyakorlásának. Ilyen módon a CRPD 12. cikkében megfogalmazódó „jogérvényesítő” típusú⁴³⁵ cselekvőképesség (a „legal capacity” fogalma)⁴³⁶ az érintett személy emberi méltóságán alapuló cselekvési autonómia kifejeződését szolgálja.

Kanter⁴³⁷ (2015) szerint ugyanakkor ez az a cikk, mely a CRPD elfogadását megelőzően⁴³⁸ is a leghevesebb vitákat váltotta ki: a „legal capacity” fogalmának értelmezése és fordítása eltérő jogrendszerek révén⁴³⁹ jelentős mértékben megosztotta az azt tárgyaló államok képviselőit.⁴⁴⁰

---

⁴³² Gerard Quinn (2009): Ideák. 2009. június 4-én az Európai Alapítványi Központban, a jogi lehetőségekről tartott szemináriumon elhangzott előadásának részlete, in: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.

⁴³³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 311.

⁴³⁴ Vö.: a CRPD 19.; 20.; 25.; 27.; és 30. cikkeivel.

⁴³⁵ jogosultságok érvényesíthetőségét biztosító helyzetet jelölte az angol jogi szaknyelv a „legal capacity” fogalmával, amely leginkább a kontinentális jogrendszerek eljárásjogi perképeség-fogalmához hasonlítható in: Hoffman István (2009): Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 246.

⁴³⁶ a fogalom magyarozatát ld. a disszertáció IV. fejezetében vö.: Tókey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.; István Hoffman, György Könczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/>

⁴³⁷ Arlene S. Kanter (2014) The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

⁴³⁸ Uo.: A kontinentális jogban a jogképesség és a cselekvőképesség fogalma eltérő, s valamelyest ennek tudható be, hogy az Ad Hoc Bizottság Ötödik ülésén (2005-ben) a UNCRPD ezen cikke kapcsán merült fel a legtöbb kérdés.

⁴³⁹ Kína, Oroszország és az arab államok esetében merült fel különösképpen a legal capacity fogalmának megosztó értelmezése in: Arlene S. Kanter (2014) The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

⁴⁴⁰ Arlene S. Kanter (2014) The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

A 12. cikk értelmezésével kapcsolatban felmerült fenntartások, magyarázatok, majd megszületett kompromisszumok⁴⁴¹ ismeretében is elmondható, hogy a cselekvőképesség gyakorlását segítő, támogató modellre fókuszáló 12. cikk átütő ereje révén számos tudományterület képviselőit foglalkoztató kérdéskört tár újra és újra elénk.

Az egyezményt ratifikáló országok széles köre⁴⁴², s különösen a „*legal capacity*” értelmezésének egységes elfogadása ellenére, a 12. cikk továbbra is komoly *implementációs kihívások* elé állítja az egyes államok jogalkotóit.

A 12. cikkről - habár az mai napig eltérő értelmezést⁴⁴³ indukál a jogtudósok és a jogalkotók körében -, a különböző nézetektől függetlenül is kijelenthető, hogy a részes államokban egyre inkább jellemző az ún. „finomhangolt” személy- és ügy-központú megközelítésre való törekvés a nagykorúak cselekvőképességet átfogó „részes állami” szabályozásokban, de a jogalkalmazásban, az ítélkezési gyakorlatban is egyaránt.

E fejezetben a doktori értekezésem központi tárgyát képező CRPD 12. cikkének egyes pontjait három rétegben vizsgálom: egyrészt a 2006-ban elfogadott és 2008-ban hatályba lépett normaszöveg elemzésével és az egyes szakirodalmi nézőpontokon keresztül, másrészt a 2014-ben közzétett, a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár értelmező rendelkezéseinek keresztül, s végül az emberi jogok oszthatatlanságának elve mentén közelítve az egyes pontokhoz.

A CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár értelmező rendelkezéseinek – álláspontom szerint - azért is van jelentősége, mert az első országjelentések (Tunézia⁴⁴⁴, Spanyolország)⁴⁴⁵ vizsgálata nyomán derült ki, hogy a részes államok félreértelmezik a nemzetközi egyezményben foglalt kötelezettségeiket.⁴⁴⁶ [...] Erre tekintettel a CRPD-ben deklarált jogok végrehajtásáért felelős Bizottság – a 12. cikk értelmezését megkönnyítve és annak ellentmondásmentesebb megközelítését elősegítve -, megalkotta az 1. sz. Átfogó Kommentárt, melyet 2014-ben tett közzé.⁴⁴⁷ S habár nem kötelező erejű magyarázó rendelkezésről beszélünk, kétségtelen tény, hogy az 1. sz. Átfogó Kommentár karakteres iránymutatást nyújt a részes államoknak a 12. cikkben kirajzolódó nagy horderejű jogfejlesztés (tulajdonképpen szemléletváltás és egy elavult struktúra megújításának, tágabb értelmű eljárási és működési modernizációjának)⁴⁴⁸ végrehajtásával kapcsolatban.

---

⁴⁴¹ Legal Opinion on Article 12 of the CRPD, www.nfc.be/Networking (2010. augusztus 27.) A vélemény szerint a 12. cikkel szemben az Egyezmény szellemében fenntartást sem lehet tenni, hiszen az ellentétes lenne az Egyezmény céljával. Ugyanezt állítja az International Disability Alliance's Forum. Lásd erről bővebben: IDA CRPD Forum for the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Geneva, September 15 th 2008. 4.

⁴⁴² 2022. május 6. napjáig 86 ország ratifikálta a CRPD-t <https://indicators.ohchr.org/>

⁴⁴³ Az eltérő értelmezés tárgyát továbbra is a godnokság (vagyis a helyettes döntéshozatal) alkalmazása jelenti ultima ratio szintjén, másik oldalon a gondnokság teljes eltörlésének igénye fogalmazódik meg

⁴⁴⁴ Implementation of the International Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Initial report submitted by Tunisia. Közzétéve: 2010. július 14. CRPD/C/TUN/1.

⁴⁴⁵ Arlene S. Kanter (2014) The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 235.

⁴⁴⁶ A CRPD Bizottság Tunézia gondnoksági rendszerét, annak mindkét elemét – a cselekvőképességet kizáró és korlátozó formáját is – kritika tárgyává tette. In: Arlene S. Kanter (2014) The development of disability rights under international law: from charity to human rights; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015

⁴⁴⁷ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19.

⁴⁴⁸ Bernek Ágnes, Koncz István, Lamm Vanda (2008): Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai, Harsányi János Főiskola, MTA Jogtudományi Intézete, pp. 331-348. https://hirmagazin.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjeszes/strategiai_kutatasok_2008_2009/pages/14_Uj_vilagrend.pdf

Ebből következően a CRPD 12. cikk egyes pontjainak normaszövegtani szakirodalmi elemzését követően az adott pontra vonatkozó 1. sz. Átfogó Kommentár rendelkezéseit ismertetem, s majd a fejezet végén a normaszöveg rétegvizsgálatát az oszthatatlanság jogelvének fókuszából zárom.

III. 2. A CRPD 12. cikkéről általánosságban

A 12. cikkének értelmezése nem ellentmondásmentes⁴⁴⁹. Ahogy a disszertációm bevezetőjében is említésre került, különböző - progresszív és konzervatív álláspontot tükröző - nézetek fogalmazódtak meg a cikkel kapcsolatban felmerülő központi kérdésre adható válasz tekintetében. Az alapvető dilemma, hogy vajon a CRPD 12. cikke valamennyi formáját kizárja-e a helyettes döntéshozatalnak. A nemzetközi egyezmény jóváhagyását követően számos tudós megerősítő választ adott e kérdésre⁴⁵⁰, míg mások⁴⁵¹ fenntartják azon álláspontjukat, hogy a helyettes döntéshozatalnak néhány esetben és bizonyos feltételek fennállása esetén létjogosultsága lehet.

A CRPD 12. cikke, mely a fogyatékos személyek „törvény előtti egyenlőségéről” rendelkezik, az egyezmény egyben legellentmondásosabbnak tekintett fogalma, a „legal capacity” köré épül. E két fogalom egymással szorosan összefügg, de eltérő jelentéssel bír.

A CRPD 12. cikkének pontos megértéséhez a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény (továbbiakban: bécsi egyezmény) szolgálhat támpontul. A bécsi egyezmény 31. Cikk 1. pontja⁴⁵² szerint a szerződést „jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni”. A bécsi egyezmény 32. Cikke a következő kiegészítést teszi: „igénybe lehet venni az értelmezés kiegészítő eszközeit - ideértve a szerződést előkészítő munkálatokat és megkötésének körülményeit is - annak érdekében, hogy a 31. Cikk alkalmazása folytán kapott értelem megerősítést nyerjen, vagy hogy az értelem megállapítható legyen abban az esetben, ha a 31. Cikk szerinti értelmezés:

a) félreérthető vagy homályos értelemhez, vagy

---

⁴⁴⁹ Antonio Martínez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018.

⁴⁵⁰ A progresszívnek tekinthető szerzők a CRPD 12. cikkének értelmezése szempontjából: M. Bach, 2006; A. Dhanda, 2007; B. Carter, 2010; T. Minkowitz, 2012; Quinn és Arstein-Kerslake, 2012, Browning et al., 2014, Craigie et al. 2019, Shogren et al., 2019, Gurbai és Kanter, 2019, valamint a konzervatív szerzők, akik a gondnokság bizonyos fokú fenntartása mellett foglalnak állást: Lawson, 2007; L. Salzman, 2011; K. B. Glen, 2012; T. Carney, 2012, 2015; Richardson, 2012; Richardson, 2012; Martin et al., 2014; T. Carney, 2015; Donnelly, 2016.

⁴⁵¹ Devi Nandini, Jerome Bickenbach, and Gerold Stucki, 2011. Moving toward substituted or supported decision-making? Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. ALTER European Journal of Disability Research 5: pp. 249-264.; Cuenca Patricia. 2012. Los derechos fundamentales de las personas con discapacidad. Un análisis a la luz de la Convención de la ONU. (The Fundamental Rights of People with Disabilities. An Analysis in the Light of the UN Convention). Madrid: Universidad de Alcalá de Henares-Defensor del Pueblo, vagy mások, akik úgy gondolják, hogy a helyettes döntéshozatal korlátozott hatállyal, de ez csak végső megoldás lehet, szigorú független felülvizsgálattal és a lehető legrövidebb ideig alkalmazva „there may be limited scope for substituted decision-making”, but „this should be considered an absolute last resort, subject to stringent independent review, and should apply for the shortest possible time”. (Ez utóbbi álláspont képviselői: Richardson, 2012, Dawson, 2015, Sz mukler et al. 2014, Donnelly, 2016, Pearl, 2013) in: Antonio Martínez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. Devi et al. 2011, Cuenca, 2012 szerint a helyettes döntéshozatalnak nincs helye az egyenlő cselekvőképesség követelményének keretein belül, csak kivételesen.”

⁴⁵² 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. év május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről

b) olyan eredményre vezetett, amely nyilvánvalóan képtelen vagy ésszerűtlen.”⁴⁵³

A fentebb jelzett kérdések, értelmezési nehézségek miatt nélkülözhetetlen, hogy a CRPD 12 cikk pontos értelme megerősítést nyerjen, ennek megfelelően a következőkben a fentebb jelzett módszertan mentén történő vizsgálódásunk tárgykörébe vonjuk.

III. 3. A törvény előtt személyként történő elismerés - 12. cikk 1.

„A részes államok újólal megerősítik, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy a törvény előtt mindenhol személyként ismerjék el őket.”⁴⁵⁴

Az emberi jogok alapvető védelmének elvét, mely az emberi jogok gyakorlásához nélkülözhetetlen, az „equality before the law”, azaz „a törvény előtti egyenlőség” fordulatával fejezzük ki.

A „törvény előtti egyenlőség” elvét az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is garantálja. A CRPD 12. cikk 1. pontja a fogyatékos személyek törvény előtt személyként történő elismerésével az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 6. cikkében⁴⁵⁵ és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 16. cikkében⁴⁵⁶ foglaltakat hangsúlyozza, s ismétli meg. A fentiekén túl a személyként elismerés joga a CEDAW 15. cikkében, ill. az African Charter of Human and People’s Rights és az American Convention on Human Rights 3. cikkében is megjelenik.⁴⁵⁷

A CRPD 12. cikke tehát nem emel ki, nem tartalmaz többletjogokat, egyszerűen csak újólal megerősíti („reaffirm”), leírja azon specifikus elemeket, melyeket a részes államoknak figyelembe kell venniük a fogyatékos személyek másokkal azonos alapon történő („on an equal basis with others”) törvény előtti egyenlőségének biztosításához.

A törvény előtti egyenlőség a jog által „személyként” történő elismerést jelent, egyfajta emberi jogi alapelv, mely szerint egy adott személynek jogai és kötelezettségei vannak, lehetnek. Minden emberi lény – ember mivoltánál fogva – jogosult a személyként, személyi minőségben történő elismerésre. Ezt az alapelvet hangsúlyozza a People First Mozgalom⁴⁵⁸ is.⁴⁵⁹ „Az, hogy

---

⁴⁵³ 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben, az 1969. évi május 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről

⁴⁵⁴ CRPD 12. cikk 1. pontja

⁴⁵⁵ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.)

CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [13.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

⁴⁵⁶ Arstein-Kerslake, Anna. 2017. Restoring Voice to People with Cognitive Disabilities: Realizing the Right to Equal Recognition before the Law. pp. 2-23. Cambridge: Cambridge University Press.,

⁴⁵⁷ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.)

CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [13.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

⁴⁵⁸ Mindezzel együtt megjegyzést érdemel, hogy az intellektuális fogyatékossgal élő személyek többnyire „csendes” tagjai e mozgalomnak, hiszen kevés lehetőségük van elvárásaik megfogalmazására. Ennek egyik meghatározó eredője az, hogy a probléma elemzésére és a megfelelő értelmezésére is támogatásra van szükségük. Dan Goodley: Fogyatékossgágtudomány, Interdiszciplináris bevezető, 2. Kiadás, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 157.

⁴⁵⁹ „Mindezzel együtt megjegyzést érdemel, hogy az intellektuális fogyatékossgal élő személyek többnyire „csendes” tagjai e [People First] mozgalomnak, hiszen kevés lehetőségük van elvárásaik megfogalmazására. Ennek egyik meghatározó eredője az, hogy a probléma elemzésére és a megfelelő értelmezésére is támogatásra van szükségük, azaz más személyek segítségére vannak utalva.” pp. 92. In: Dunás-Varga Ildikó, Barthel Betty,

a People First elsősorban emberként akar megjelenni, [azt üzeni], hogy a fogyatékoság jelenlétében is az emberi képességeket hangsúlyozzák.”⁴⁶⁰ Ez a szakasz tehát valódi jogalanyokká teszi a fogyatékosággal élő személyeket, akik így jogok és kötelezettségek hordozói.⁴⁶¹

A nagykorúság elérésével (vagy másként felnőtté válással⁴⁶²) ugyanakkor a törvény előtti egyenlő elismeréshez hozzátartozik a cselekvőképesség gyakorlása, azaz a különböző joghatásokkal bíró cselekmények véghezvitelére való képesség, melynek nyomán a személy az egyes, őt érintő jogviszonyokat alakítani tudja, s ezáltal az életét érintő kérdésekről is döntéseket tud hozni.

III. 4. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkével kapcsolatban

A korábbi emberi jogi dokumentumokkal együtt, az érintett személyek a CRPD-ben még hangsúlyosabban és még inkább célirányosan kívánják ráirányítani a figyelmet joggyakorlásuknak – a létező emberi jogi dokumentumok ellenére is - akadályozott, korlátozott voltára.⁴⁶³

A Bizottság az első országjelentések áttekintésével megfigyelte, hogy általános félreértés tapasztalható a részes államok részéről a kötelezettségek pontos hatályával kapcsolatban. Ennek alapvető eleme, hogy a fogyatékoság általános emberi jogi modellje váltást, elmozdulást vár el a helyettes döntéshozatali paradigmától egy olyan megoldás felé, amely a támogatott döntéshozatalon alapul.

Az 1. Átfogó Kommentár reflektál a CRPD 12. cikk magyarázatára, amely a CRPD 3. cikkében körülírt általános elveken alapul, nevezetesen: a veleszületett méltóság tiszteletén, a (személyes) autonómián, a döntéshozatal szabadságán, a függetlenségen és diszkriminációmentességen, illetve a teljes és hatékony társadalmi részvételen és befogadáson, a különbözőségek tiszteletén és elfogadásán, esélyegyenlőségen, hozzáférhetőségen stb.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Polgári, Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is deklarálja, hogy a „törvény előtti egyenlőség” joga („right to equal recognition before the law”) mindenütt érvényes. Azaz nincs olyan személy, akit megfosztanának ettől a jortól vagy aki ebben korlátozott. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya ki is hangsúlyozza, hogy nem engednek ún. derogációt e jortól csak rendkívüli időszakban. A CRPD ugyan a derogációt nem tiltja, viszont a 4. cikk 2.

Kármán Bianka, Szekeres Ágota: Az értelmi akadályozottság változó interdiszciplináris értelmezése és kontextusa. Gyógypedagógiai Szemle. Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete. 2021/2-3.

⁴⁶⁰ Dan Goodley: Fogyatékoságtudomány, Interdiszciplináris bevezető, 2. Kiadás, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 157.

⁴⁶¹ Amita Dhanda 2007: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: Fogyatékoság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 259.

⁴⁶² a legtöbb európai állam szabályozásában a nagykorúság elérését 18. életév betöltésétől tekintik, de újabban ennek alakítására is mutatkoznak különböző jogpolitikai törekvések (...)

⁴⁶³ Nem véletlen, hogy e cikket mérföldkő jelentőségűnek tekintik a jogirodalom, s jelentősége miatt e cikkelynek a Bizottság interaktív fórumot működtet a cselekvőképességről szóló diszkusszió érdekében. Az interaktív fórum tagjai a részes államok, szakértők, fogyatékosággal élő személyeket képviselő szervezetek, NGO-k, a szerződést monitorozó testület, nemzeti emberi jogi intézmények, ENSZ testületek. Mindezzel együtt a Bizottság fontosnak tekintette, hogy további iránymutatást adjon a CRPD 12. cikkének alkalmazásához a 2014. évi 1. sz. Átfogó Kommentárjában In.: General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [30.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

pontjában utal arra, hogy „fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban” tartalmazza e fordulatot, vagyis e tekintetben nem tér el a nemzetközi jogtól.

Hangsúlyozandó, hogy a CRPD holisztikus vizsgálatot vár el⁴⁶⁴ a részes államoktól a jog valamennyi területén, hogy a fogyatékos személyek cselekvőképessége ne kerüljön megszorításra másokkal egyenlőtlen módon. Történelmi aspektusból diszkriminációnak tekinti a cselekvőképesség tagadását a különböző gondnoksági rendszerek és a szellemi egészség jogának területén a kényszergyógykezelés alkalmazásával. Ezen gyakorlatok eltörlésére hívja fel a részes államokat és a teljes cselekvőképesség bevezetését várja el.

A CRPD 12. cikke megerősíti, hogy minden fogyatékos személy teljes cselekvőképességgel rendelkezik. Az 1. sz. Átfogó Kommentár azt is rögzíti, hogy számos csoport cselekvőképességét az előítéletek mentén történelmileg tagadták, melyre a különböző sérülékeny csoportok és kisebbségek helyzetét is említi. Azt is megemlíti, hogy a fogyatékos személyek csoportja továbbra is azt a személyi kört jelenti, melynek cselekvőképességét általánosan tagadják a jogrendszerek világszerte. A 12. cikk azt jelzi, hogy a törvény előtti egyenlőség a cselekvőképességre vonatkozik, arra, hogy az minden személy veleszületett attribútuma, jellemzője. A cselekvőképesség nélkülözhetetlen a polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogok gyakorlásához. Különös jelentőséget teremt a fogyatékos személy számára, amikor az életüket alapvetően érintő döntéseket kell meghozniuk. A cselekvőképesség tagadása számos esetben az alapvető jogokból való kizárást, deprivációt eredményez (mint pl. házasodás, családalapítás, gyermekvállalás, szülői jogok, választás, tájékozott beleegyezés az egészségügy területén stb.) Az 1. sz. Átfogó Kommentár azt is megjegyzi, hogy valamennyi fogyatékos személy – fogyatékoságának típusától függetlenül - érintett lehet a cselekvőképesség kizárásában a helyettes döntéshozatali rendszerekben. Ugyanakkor a kognitív fogyatékosággal és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek aránytalanul nagy létszámban érintettek a cselekvőképesség kizárásában/korlátozásában és a helyettes döntéshozatali rendszerek működtetésében.

A Bizottság újólal megerősítette tehát az 1. sz. Átfogó Kommentárban, hogy a fogyatékos személy státusza vagy adott esetben a sérülés létezése sohasem lehet alapja a cselekvőképesség tagadásának. Minden olyan gyakorlatot el kell törölni, melynek célja vagy hatása az, hogy a 12. cikket megsértsék. Alapvető feladat tehát, hogy biztosítsák a fogyatékos személyek teljes jogi cselekvőképességének helyreállítását, másokkal azonos alapon történő gyakorolhatóságát.

Az 1. sz. Átfogó Kommentár elsődlegesen a 12. cikk normatív tartalmára fókuszál és az államok azon kötelezettségére, hogy jogreform-folyamataikkal ösztönözzék az abban foglalt jogok megvalósítását.

III. 5. Jog- és cselekvőképesség, a „legal capacity” értelmezése – 12. cikk 2.

„A részes államok elismerik, hogy a fogyatékosággal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetőleg cselekvőképesség.”⁴⁶⁵

A 12. cikk 2. pontja egyértelműen kimondja, hogy a fogyatékos személyeket az élet minden területén („in all aspect of life”) másokkal azonos alapon („on an equal basis with others”)

⁴⁶⁴ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [7.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

⁴⁶⁵ CRPD 12. cikk 2. pontja

megilleti a jog-, illetőleg⁴⁶⁶ cselekvőképesség (az angol nyelvű szövegezésében ez utóbbi kettő összefoglalóan: „legal capacity” fentebb ismertetett összevont fogalomként jelenik meg).

Megjegyzést érdemel, hogy a CRPD végső szövegezésének történetében éppen a 12. cikk 2. pontjában deklarált „legal capacity” fordítása körüli bizonytalanság okozta a legnagyobb dilemmát. Ahhoz, hogy a „legal capacity” jelentése érthetőbbé váljék, a következő történeti előzményeket szükséges figyelembe vennünk.⁴⁶⁷

Kálmán és Könczei (2002) leírja, hogy „a polgári társadalmaknak azzal az alaptételével, miszerint minden ember jogképes, s e jogképesség alapján a polgárokat egyenlő jogok illetik meg, a jogegyenlőség csak a jogérvényesülés természeti feltételeiben azonos helyzetű csoportoknál valósul meg. A jogegyenlőség tartalmi (és nem csupán formális) megközelítése azt követeli, hogy a jogérvényesülés speciális, objektív (természeti) feltételeivel szembenézzünk, és a társadalom biztosítsa azokat a feltételeket, amelyek mellett e különleges helyzetű embercsoportok esetében a jogképességük alapján őket megillető emberi-állampolgári jogok valóban és ténylegesen érvényesülhetnek.”⁴⁶⁸

„A jogegyenlőség elvét sértik a jogok érvényesülési lehetőségét kizáró, természeti eredetű, ez esetben a fogyatékosságból, betegségből következő korlátozottságok is. Ám a jogegyenlőséget ezen társadalmi csoportok esetében is biztosítani kell, még hozzá olyan speciális szabályozással, amely feloldja a jogok érvényesülésének objektív, természeti akadályoztatását. Ez a jogi szabályozás csak abban az esetben nem formális és deklaratív, ha a társadalomra nézve valós kötelezettségeket állapít meg, pontosan meghatározza az ezen kötelezettségek megszegésével járó szankciókat, és biztosítja a perelhetőség lehetőségét.”⁴⁶⁹

Mindez külön hangsúlyt érdemel annak kapcsán, hogy a fogyatékossággal élő személyek (kivált a mentális és intellektuális fogyatékos emberek) a történelem során az egyenlő bánásmód, a társadalmi részvétel tekintetében súlyos jogsérelmeket, hátrányos megkülönböztetést szenvedtek el éppen az önmaguk védelmére való „képtelenség” címkéje és az ebből következő gondnokság alá helyezés okán.

Fentieket támasztja alá az is, hogy hosszú ideig bizonyos dokumentumokban kifejezetten engedélyezett volt a fogyatékos személyek cselekvőképességének megszorítása. Ilyen volt többek között a The Declaration on the Rights of the Mentally Retarded Persons (1971)⁴⁷⁰, mely a cselekvőképesség megszorításával a gondnokot döntéshozatalra jogosította fel az érintett személy helyett. Mindezzel együtt e dokumentum 5. pontja azt is kiemelte, hogy szakképzett gondnokra van szükség, ha az érintett személyes jólléte és érdekeinek védelme kívánja.⁴⁷¹

A Declaration of the Rights of Disabled Persons (1975) nem tesz külön említést a gondnokról, ugyanakkor elismeri, hogy vannak olyan személyek, akik nem képesek magukról gondoskodni. Ez utóbbi személyek alatt a fogyatékossággal élőket érti, így a fogyatékos fogalmát e dokumentum az 1. pontban meg is határozza. Eszerint a fogyatékos személyek mint „disabled person” „hiányosságuk eredményeként képtelenek önmaguk által teljes vagy részleges mértékben biztosítani az egyéni és/vagy társas élet normál szükségleteit” (azaz „unable to

---

⁴⁶⁶ A CRPD hibás fordítására hívnánk fel a figyelmet, miszerint itt a jog- és cselekvőképesség fordítása lett volna helyesebb.

⁴⁶⁷ Arlene S. Kanter (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712>.

⁴⁶⁸ Kálmán Zsófia – Könczei György: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*, Osiris Kiadó, 2002. pp. 154-155.

⁴⁶⁹ Kálmán Zsófia – Könczei György: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*, Osiris Kiadó, 2002. pp. 154-155.

⁴⁷⁰ 1971. december 20. napján került elfogadásra, General Assembly UN resolution, 2856 (XXVI)

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-mentally-retarded-persons>

⁴⁷¹ Helen J. Ménard (2016): *Accessing Justice through Mental Health Law Reform in the Pacific. Human rights: Background and Issues*, pp. 33-41. Nova Publishers, New York,

ensure by himself or herself, wholly or partly, the necessities of a normal individual and/or social life, as a result of deficiency". A 6. pont szerint a fogyatékos személyeknek joguk van orvosi, pszichológiai s egyéb, ezekbe beleértendő beavatkozásokra, valamint orvosi és szociális rehabilitációra („have the right to medical, psychological and functional treatment, including prosthetic and orthotic appliances, to medical and social rehabilitation”).

A fentiek alapján a Declaration of the Rights of Disabled Persons (1975) is egyértelműen a disszertáció „Alapvetés” c. fejezetében írt orvosi modell és megközelítés jelenlétét tükrözi. Figyelemre méltó, hogy az angol nyelvű megnevezés „disabled person”⁴⁷², azaz fogyatékos személy, ahol a személy szó a fogyatékos jelzővel használatos. Itt tehát az angol kifejezés szerint a „fogyatékos” szóra esik elsősorban a hangsúly, s nem a „személy” minőségre. Ez az a szemlélet, mely a CRPD-ben gyökeresen megváltozik, s amelyben (Vö.: a 12. cikk 1. pontjával, illetve az egyezmény címével) a lényeg a másokkal „egyenlő személy” minőségben ölt testet („persons with disabilities”, magyarul azonban ez az jelzett elv mentén nem jól fordítható). E megnevezésnek egyértelműen jelentősége van, különösen, ha a People First (az Ember az első) mozgalomra gondolunk. E mozgalomnak határozott elképzelései vannak arról, hogy „mit jelent személynek lenni – mi számít emberi lénynek -, és az intellektuális fogyatékos cédulája hogyan távolítja el az így megjelölteket a személy kategóriájától.”⁴⁷³

Habár az 1975-ös Declaration már félreérthetlenné teszi, hogy a sérült embernek is veleszületett joga van az emberi méltóságra, joga van olyan méltó, normális és teljes életet élni, amilyen módon az adott társadalomban lehetséges, s ugyanolyan polgári és politikai jogai vannak, mint bárki másnak, továbbá jogosult mindarra, mely képessé teheti őt az elérhető legmagasabb szintű függetlenségre⁴⁷⁴, ugyancsak valamely mentális betegség következtében kizárt (vagy hiányzó) cselekvőképességet a döntéshozatali képtelenség konzekvenciájaként rögzíti

- i) a személyes képviselő kinevezésének szükségességét,
- ii) említést tesz egy független és részrehajlás mentes tisztességes bírósági eljárásról,
- iii) s a jogorvoslati lehetőség biztosításáról.

A cselekvőképességtől történő megfosztás lehetőségét e dokumentum is elismeri, többnyire azonban csupán meghatározott eljárási garanciákról rendelkezik.

A múlt század utolsó két évtizedében már többször nyilvánosan is elhangzott, hogy a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek helyzetét a marginalizáció, szegregáció, a kiszolgáltatottság és a jogfosztottság jellemzi az idő közben megszületett nemzetközi emberi jogi dokumentumok ellenére is. Részben ennek is tudható be, hogy a Fogyatékos Személyek Nemzetközi Évtizede keretében féldős értékelésre is sor került és egy az ENSZ szakértőiből álló egyeztetésen, Ljubljanában hivatalos javaslat született a fogyatékos személyek jogairól szóló kötelező erejű egyezmény megalkotására. A tervek szerint ezen egyezmény a fogyatékos személyek teljes részvételét és egyenlőségének megvalósítását szolgálja. Habár e javaslatot elsöre tagállami fenntartások kísérték, két évvel később a svéd delegáció egy új típusú politikai dokumentumra tett javaslatot „Standard Minimum Rules” formában.⁴⁷⁵ E javaslat végül Standards Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities (azaz a

---

⁴⁷² 1971. december 20. napján került elfogadásra, General Assembly UN resolution, 2856 (XXVI)

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-mentally-retarded-persons>

⁴⁷³ Dan Goodley: Fogyatékossgtudomány, Interdiszciplináris bevezető, 2. Kiadás, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019. pp. 157.

⁴⁷⁴ Kálmán Zsófia – Könzei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002. pp. 158.

⁴⁷⁵ Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence, Canadian Scholar Press, Toronto, pp. 18-19.

Fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai⁴⁷⁶) (továbbiakban: Standard Rules) néven 1993-ban került elfogadásra.⁴⁷⁷ A Standard Rules 22 különböző területen fogalmazott meg konkrét intézkedéseket, kiemelten az oktatás, a jogalkotás, a rehabilitáció ügyét érintve. Az állam kötelezettségei kifejezetten kihangsúlyozásra kerültek. Az egyik legfontosabb vívmányát a Standard Rules-nak egy aktív és független monitoring mechanizmus felépítése jelentette, mely speciális jelentéstevőből (rapportórból) és szakértői panelből állt, de a többség a fogyatékos emberek szervezeteinek képviselőiből került kiválasztásra. Számos kormány anyagi támogatással is hozzájárult a monitoring tevékenység támogatásához.

Néhány évvel később számos ország új fogyatékossg ügyi szabályozást fogadott el a Standard Rules-szal összhangban. Nem kétséges tehát, hogy a Standard Rules jelentős szerepet játszott a CRPD későbbi megalkotásában.

Majd 1991-ben az ENSZ Közgyűlés elfogadta a Mentális Fogyatékos Személyek Védelméről és a Mentális Egészség Gondozásának Javításáról szóló Alapelveteket (továbbiakban MI Irányelvek⁴⁷⁸). Perlin és Szeli (2013) amellet érvelnek, hogy az MI Irányelvekkel a legátfogóbb nemzetközi emberi jogi szabályozást fogadták el a mentális fogyatékossgal küzdő személyek számára, mely globális lépést jelentett abban, hogy a mentális fogyatékos személyek jogai helyet kaptak az ún. emberi jogi arénán belül.⁴⁷⁹

Az MI Irányelvek a mentális fogyatékos személyeknek nyújtott szolgáltatásokkal szemben az alábbi elvárásokat támasztják:

- i) a lehető legkevésbé korlátozó módon,
- ii) személyközpontú tervezéssel,
- iii) független és részrehablás a mentes, a mentális egészség területén hatáskörrel bíró bírósági szervek hatálya alatt kerüljön rájuk sor.

Az MI Irányelvek központi szerepet tulajdonítanak az autonómia növelésének (az irányelv 9. pontja), az orvosi beavatkozást terápiás jellegű használatra korlátozzák (az irányelv 10. pontja), a klinikusoknak biztosítani kell, hogy kezelést csak a „páciens” tájékozott beleegyezésével lehet nyújtani (az irányelv 11. pontja). Annak ellenére, hogy a tájékozott beleegyezés pontosan meghatározott, a kényszergyógykezelés határozottan támogatott abban az esetben, ha a mentális betegséggel élő személynek hiányzik a cselekvőképessége. Gooding (2017) azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az MI Irányelvekben foglalt „legal capacity” fogalma élesen különbözik a CRPD-ben deklarált „legal capacity” fogalmától.⁴⁸⁰

Nem vitatható ugyanakkor, hogy az MI Irányelvek szerzői egy összefüggő emberi jogi keretrendszer nyújtottak a mentális egészség gondozás területén. Timothy Harding (2000) az MI Irányelveket egyenesen a nemzetközi emberi jogi jogalkotás központi dokumentumának tekinti a mentális egészség területén.⁴⁸¹ Az előzőek ellenére az MI Irányelvek bizonyos

---

⁴⁷⁶ ENSZ Közgyűlés 48. ülészak UN Doc A/RES/48/96, 20, December 1993.

⁴⁷⁷ Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 40-68.

⁴⁷⁸ Office of the High Commissioner for Human Rights, Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Care, GA Res 46/119, (17 December, 1991.)

⁴⁷⁹ M. Perlin és E. Szeli. 2013. Mental Health Law and Human Rights: Evolution and Contemporary Challenges in M. Dudley, D. Silove and F. Gale (eds). Mental Health and Human Rights: Vision, Praxis and Courage (Oxford University Press), 2013. pp. 80.

⁴⁸⁰ Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 40-68.

⁴⁸¹ TW Harding 2000. Human Rights Law in the Field of Mental Health: A Critical Review 399, Acta Psychiatrica Scandinavica Supplement 24. in.: Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 40-68.

szempontból erős kritikát is kaptak Hardingtól, miszerint az irányelveknek nincs hivatalos nemzetközi szerződési státusza, ilyen módon az államok nem kötelesek elfogadni annak pontjait „minimum standardként”, nincsen végrehajtási mechanizmus az alkalmazásukra, így kérdéses az MI irányelvek eredményessége. Caroline Gendreau (1997) úgy látta, hogy az MI irányelvek a mentális egészség betegség alapú megközelítését (szerző megjegyzi, tehát az orvosi modellt) támogatják, mely kiemelten érinti a tájékozott beleegyezést, beleértve a „páciens” jogainak elmozdítását is⁴⁸² (vö.: fentebb az MI irányelvekben foglalt „legal capacity” fogalommal).

A fogyatékossgal élő személyeket képviselő szervezetek mint pl. a World Network of Users and Survivors of Psychiatry azon az alapon kritizálta az MI irányelveket, hogy a dokumentum megalkotásának folyamatában az érintetteket mint szolgáltatás használókat („service users”) teljesen kizárták a tárgyalásokból.

Az MI Irányelvek legerősebb kritikája mégis az, hogy a korábbi emberi jogi dokumentumokhoz képest gyengébb védelmet nyújt a tájékozott beleegyezés témájában, s „inkább elmozdítja a páciens jogait, mint megerősítené azokat.”⁴⁸³

A gondnokság alá helyezés formájában biztosított ún. „különutas” jogvédelem – a fentiekből is láthatóan – a fogyatékossg jelenségének orvosi szemléleten alapuló modellje és a „képtelennek” tekintettség következményeként a „jóakarát” jegyében született meg, ezért a gondnoki intézményről hosszú idő óta inkább feltételezhető az (még ha valójában diszfunkcionálisan működik is), hogy védelmet nyújt, mint sértené az érintett jogait. A gondnokság működéséről azonban a következő fejezetben szólnék részletesebben.

A „legal capacity” fordítása tekintetében vitára adott okot, hogy mit is ért e fogalom alatt pontosan az egyezmény szövegezéséért felelős Ad Hoc Committee: kérdésként merült fel, hogy pusztán csak a jogképesség „capacity to be a holder of rights”, azaz a („legal standing”) vagy a cselekvőképesség mint a „capacity to exercise one’s right”, azaz a („legal agency”)⁴⁸⁴ is beleértendő.

Megjegyzést érdemel, hogy az egyezmény szövegének különböző tervezetei által történő különbségtételt összességében nem támogatták az előkészítők, így az a végső szövegváltozatban nem is került be.⁴⁸⁵

A legal capacity fordításával és értelmezésével kapcsolatban figyelemre méltó, hogy „a common law jogrendszerek – amelyek sok tekintetben hasonlítanak az ókori római jog

---

⁴⁸² C. Gendreau 1997. The Rights of Psychiatric Patients in the Light of the Principles Announced by the United Nations: A Recognition of the Right to Consent to Treatment? 1997 20(2) International Journal of Law and Psychiatry pp. 259. 272. in: Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 40-68.

⁴⁸³ TW Harding 2000. Human Rights Law in the Field of Mental Health: A Critical Review 399, Acta Psychiatrica Scandinavica Supplement 24. in: Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017. pp. 40-68.

⁴⁸⁴ Ebben az értelemben a következő kutatóknál jelent meg: Amita Dhanda, Legal Capacity in the Disability Rights Convention: Stranglehold of the Past or Lodestar for the Future? 34 SYRACUSE J. INT’L L. & COM. 429, 460-62 (2007)

Robert D. Dinerstein, 2012. Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road From Guardianship to Supported Decision-Making, 19 Human Rights Brief, No. 2., 2012., Palacios, Agustina. 2008. El modelo social de discapacidad: orígenes, caracterización y plasmación en la Convención Internacional sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad (The Social Model of Disability: Origins, Characterization and Embodiment in the International Convention on the Rights of Persons with Disabilities). Madrid: Cinca, ISBN 978-84-96889-33-0.

logikájához – magánjogában nem különül el élesen a jog- és a cselekvőképesség. Az angolszász jogrendszerekben csak kontinentális hatásra, s elsősorban a törvényi jog (statute law) keretében alakult ki az alanyi jog absztrakt fogalma. A hagyományos angolszász precedensjogokban a jog elsősorban a bíróság előtti érvényesíthetőséghez kapcsolódott. Ezt a jog- és a cselekvőképességet is magában foglaló, a bíróság előtti fellépés lehetőségét, s így a jogosultságok érvényesíthetőségét biztosító helyzetet jelölte az angol jogi szaknyelv a legal capacity fogalmával, amely leginkább a kontinentális jogrendszerek eljárásjogi perképesesség fogalmához hasonlítható.”⁴⁸⁶

Az Ad Hoc Bizottság tehát ez utóbbit is beleértette a fogalomba, tekintettel arra, hogy azon alapvető jogok, mint az autonómia, egyenlőség, méltóság, szabadság a személy teljes cselekvőképessége (right to act értelmű) elismerésének talaján nyugszanak.

A CRPD 12. cikk 2. pontjában deklarálta „legal capacity” kifejezés tehát mindkét, az előzőekben leírt és kifejtett fogalmat egyaránt felöleli, az alábbiakat együttesen jelenti:

- i) jogok és kötelezettségek alanya lenni (azaz jogképesség)
- ii) saját akaratelhatározás alapján jognyilatkozattételre képesnek lenni (azaz cselekvőképesség).

„A CRPD 12. cikke szerinti univerzális cselekvőképesség és a magyar polgári jog gondnokság intézménye közötti egyik kollízió az érintett személy cselekvőképességének korlátozott voltában, végső soron pedig a döntéshozatali lehetőségeinek hiányosságaiban manifesztálódik.”⁴⁸⁷ A gondnokság intézménye ezáltal állandósuló akadályként tornyosul a fogyatékos személy előtt, mely egyáltalán nem segíti elő az önrendelkező életre felkészítést, vagyis azt, hogy az érintett, intellektuális fogyatékossgal élő személyek emberi-állampolgári jogai valóban és ténylegesen érvényesüljenek.⁴⁸⁸

További megjegyzést érdemel a 12. cikk 2. pontja tekintetében az, hogy az általában a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában, (azaz: valamennyi fogyatékos személy CRPD 1. cikke szerinti meghatározás alapján) hangsúlyozza a cselekvőképesség másokkal azonos alapon és az élet minden területén történő elismerését. Ez is azt mutatja, hogy a nemzetközi egyezmény a cselekvőképesség vonatkozásában sem tesz különbséget az ez egyes fogyatékos és nem fogyatékos személyek között. Lényege, hogy a cselekvőképesség mentális

---

⁴⁸⁶ Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata. Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékossgtudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

⁴⁸⁷ Kussinszky Anikó – Lux Ágnes -Stánicz Péter: Az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága legfrissebb megállapításai Magyarország tekintetében: a különleges jelentésből levonható főbb következtetések, Családi Jog, 2020/3. pp. 9-16. <https://szakcikadatbazis.hu/doc/4556383>

⁴⁸⁸ A támogatott foglalkoztatás is az önrendelkező élet filozófiájára épít, s miután a gondnokság ebben is akadályokat gördíthet az érintett személy elé, így a gondnokoltak sorsát az állandó kirekesztettség hatja át. In: Horváthné Somogyi Ildikó és Tausz Katalin: Támogatott lakhatás In: Bogdán Bianka, Cserti-Szauer Csilla, Katona Vanda, Sándor Anikó, Zászkaliczky Péter (szerk.): Problémafelvetések a támogatott lakhatás témaköréhez kapcsolódva. Tanulmánykötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2018.

https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/02/33/10/dd/1/Probl_mafelvet_ek_a_t_mogatott_lakhat_s_t_mak_r_hez_kapcsol_dva.pdf További megjegyzést érdemel a 12. cikk 2. pontja tekintetében az, hogy az általában a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában, (azaz: valamennyi fogyatékos személy CRPD 1. cikke szerinti meghatározás alapján) hangsúlyozza a cselekvőképesség másokkal azonos alapon és az élet minden területén történő elismerését. Ez is azt mutatja, hogy a nemzetközi egyezmény a cselekvőképesség vonatkozásában sem tesz különbséget az ez egyes fogyatékos és nem fogyatékos személyek között. Lényege, hogy a cselekvőképesség mentális vagy intellektuális fogyatékossg alapján történő korlátozása vagy kizárása sérti a CRPD 12. cikkét.

vagy intellektuális fogyatékoság alapján történő korlátozása vagy kizárása sérti a CRPD 12. cikkét.

A CRPD 12. cikkének 2. pontja a fogyatékoság korábban taglalt szociális modelljétől tovább lép: eltörölni szándékozik a jogi különbségtételt a személy képességeiről való jogtalan feltevés alapján.

III. 6. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkének 2. pontjával kapcsolatban

*A 12. cikk 2. bekezdése elismeri, hogy a fogyatékos személyek az élet minden területén másokkal egyenlő alapon gyakorolják a cselekvőképességüket. A cselekvőképesség magába foglalja a jogképességet mint a jogok birtoklásának képességét, a cselekvőképességet vagyis a joghatással járó jognyilatkozattételt, miszerint a személy akaratnyilvánítással bíró „cselekvő” az egyes jogviszonyok létrejöttékor, módosításakor, megszüntetésekor. A részes államok kötelezettsége, hogy megfelelő és hatékony lépéseket tegyenek a fogyatékos személyek egyenlő jogainak elismerése területén.*⁴⁸⁹

Az 1. sz. Átfogó Kommentár a 13. pontjában egyértelműen különbséget tesz az ún. „legal capacity” és a „mental capacity” koncepciója között. Az ún. legal capacity magába foglalja azt, hogy valamely személy jogok és kötelezettségek alanya (ún. jogalany lehet), de jelenti e jogok és kötelezettségek gyakorlásának a képességét is (mint jogilag ún. cselekvő személy). A mental capacity azonban egy személy döntéshozatali képességére utal, mely az egyes személyek esetében rendkívül eltérő lehet, számos tényezőtől függ, beleértve a környezeti és társas tényezőket. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (6. cikk), sem a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (16. cikk), sem a már hivatkozott nemzetközi egyezmények nem határozzák meg a különbséget a legal és a mental capacity között. A CRPD 12. cikke viszont a korábbi nemzetközi jogi dokumentumokkal szemben világossá teszi, hogy az „unsoundedness of mind” és más egyéb „címke” nem lehet legitim oka a cselekvőképesség korlátozásának. A CRPD 12. cikkének hatálya alatt a belátási képesség hiánya nem használható fel a cselekvőképesség tagadásának igazolására.

Az 1. sz. Átfogó Kommentár a jog- és cselekvőképességet egyben „legal capacity” minden személy veleszületett - emberi mivoltából fakadó - képességének tartja, beleértve a fogyatékosággal élő személyeket is. A cselekvőképességnek két alapvető aspektusát különbözteti meg: a jogviselést és a jogi értelemben „elfogadott” cselekvést. Az első aspektus példája, amikor valakinek van egy születési anyakönyvi kivonata. A másik, amikor ezzel a születési anyakönyvi kivonattal valamilyen a jog által elismert cselekményt végzünk (pl. megházasodunk). Ez utóbbi jog gyakorlása tekintetében számos esetben korlátozzák a fogyatékos személyeket. A jogi szabályozás legtöbbször azt is elismeri, hogy a fogyatékos személyeknek ingatlantulajdonuk van, de azt, hogy ennek eladására sort keríthessenek már egyéb megoldásokat tesz szükségessé általában az egyes jogrendszerekben. A cselekvőképesség elismeréséhez mindkét aspektus szükséges, nem lehet elválasztani a jogviselőt és a jog szférájában cselekvőt.

A belátási, (döntési) képesség (mental capacity) azonban sokkal ellentmondásosabb: esetleges, függ a társadalmi és politikai kontextustól, miként vannak olyan tudományterületek, melyek domináns szerepet játszanak a döntésképeség segítésében. A kognitív és pszichoszociális

---

⁴⁸⁹ Összefüggésben a CRPD 12. cikk 5. pontjával pl. vagyont tudja birtokolni, tulajdona felett tudjon rendelkezni, felügyelhesse pénzügyeit, hozzáférhessen pénzügyi szolgáltatásokhoz, miközben önkényesen ne legyen megfosztható vagyonától stb.

fogyatékossgal élő személyek cselekvőképessége gyakran korlátozásra (vagy másképp: a helyettes döntéshozatal révén „kizárásra” kerül, miután a sérülés valamiféle diagnózison alapul (ilyen esetben státus-alapú megközelítésről beszélhetünk), van azonban, hogy a személy olyan döntéseket hoz, melynek negatív következményei vannak (ezt nevezi az 1. sz. Átfogó Kommentár ún. kimenet-alapú megközelítésnek), de említést tesz arról is, amikor a személy döntéshozatali képességét korlátozottnak tekintik (ez utóbbi a funkcionális megközelítés).

Mind a fogyatékossgot, mind a döntéshozatali képességet legitim alapjának tekintik a cselekvőképesség korlátozásának, mely „lerontja” e személyek törvény előtti elismerésének státuszát. A CRPD 12. cikke diszkriminációnak tekinti a cselekvőképesség tagadását, s ezért inkább a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtott segítséget követeli meg.

III. 7. A cselekvőképesség gyakorlásához szükséges és hozzáférhető támogatás – 12. cikk 3.

„A CRPD 12. cikk 3. pontja szerint a részes államok szükséges intézkedéseket hoznak annak érdekében, hogy a cselekvőképesség gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.”⁴⁹⁰

A korábban már hivatkozott Montreal Declaration on Intellectual Disabilities (2004)⁴⁹¹ nemzetközi dokumentumra azért érdemes e pont kapcsán visszatérnünk, mert elsőként hívja fel a figyelmet a támogatott döntéshozatalra az intellektuális fogyatékos személyek életét érintő helyettes döntéshozatali mechanizmusokkal szemben. Az érintett személy szükséglete szerinti támogatáshoz való jogot hangsúlyozza, mely nem csak az egyenlőség, hanem a fogyatékos emberek inklúziójához és társadalmi részvételének megvalósulásához nélkülözhetetlen. Ebből következően a Montreal Declaration megkérdőjelezi azt a hatósági (állami) tendenciát, melynek során az intellektuális fogyatékossgal élő embereket inkompetenssé nyilvánítják és gondnokot neveznek ki az érdekükben. Kifejezetten elutasítja a gondnokság alkalmazását, s ehelyett konkrét szükségletet ismer el: azt, hogy az érintett intellektuális fogyatékos személyeknek is szükségük van a döntéshozatal során a segítségre, a segítségnyújtás módját azonban az új támogatott döntéshozatali modellel látja megvalósíthatónak. A Montréal Declaration elismeri, hogy mindenkinek joga van a döntéshozatalhoz és az életét érintő választásokhoz, s ahogy bárki másnak szüksége van a döntései során időnként a családtagjaira, barátaira, úgy a fogyatékos személyeknek is szükségük van az ilyen típusú támogatásra.⁴⁹²

A CRPD 12. cikk 3. pontja a fogyatékos személyek cselekvőképességének gyakorlásához szükséges támogatás biztosítására szólítja fel a részes államokat. S habár Martinez-Pujalte (2019) szerint e pont nem hangsúlyozza ki, hogy valamennyi fogyatékossgal élő személynek legyen joga a cselekvőképesség gyakorlásához, ugyanakkor konzisztensen együtt olvasva az előző, a 12. cikk 2. pontjával, az a rendelkezés fogalmazódik meg, hogy a támogatási szükséglet

---

⁴⁹⁰ CRPD 12. cikk 3. pont

⁴⁹¹ 2004. október 6-án kerül elfogadásra e dokumentum 17 ország képviselőjében 65 fő aláírásával Montrealban az intellektuális fogyatékossgáról rendezett konferencián a Pan-American Health Organization (PAHO) és a World Health Organization (WHO) részvételével. Az ún. „Montreal konferencia”
https://www.researchgate.net/publication/230203845_The_Montreal_Declaration_on_Intellectual_Disabilities_of_2004_An_Important_First_Step [accessed Feb 28 2024].

⁴⁹² Jocelin Lecompt and Céline Mercier: The Montreal Declaration Intellectual Disabilities of 2004: An Important First Step, Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 2007/4. pp. 66-69.
https://www.researchgate.net/publication/230203845_The_Montreal_Declaration_on_Intellectual_Disabilities_of_2004_An_Important_First_Step

típusától és intenzitásától függetlenül valamennyi érintett személy esetében el kell mozdulni a helyettes döntéshozataltól és a támogató modellt kell implementálni.⁴⁹³

A CRPD 12. cikke tulajdonképpen arról is szól, hogy valójában véve kit tekintünk embernek, emberi lénynek. Ahogy Quinn (2010)⁴⁹⁴ is megállapítja, a fogyatékossgal élő személyek esetén sem merülhet fel kétség az ember-mivolt tekintetében. Miután az egyik dilemma a szóban forgó cikkel kapcsolatban éppen az volt, hogy a legsúlyosabb (mentális) fogyatékos személyek vagy másképpen: intenzív vagy magas támogatási igényű személyek⁴⁹⁵ szükségleteivel a különböző jogok gyakorlásának képességét nem vagy nehezen lehet összhangba hozni, Quinn (2010) a 12. cikk 3. pontját tartja a paradigmaváltás kulcsának, miszerint az az önrendelkezés lehetőségét a legszélsőségesebb esetekre is képes kiterjeszteni.⁴⁹⁶ Az előzőeket megerősítve Gooding (2013) is kihangsúlyozza, hogy amennyiben a személy maximális támogatást igényel, azon esetekben is biztosítani kell számára, hogy a lehető legnagyobb mértékben gyakorolni tudja jog-és cselekvőképességét.

Martinez-Pujalte (2019) megállapítja, hogy a támogatott döntéshozatal végrehajtása sokkal problematikusabb, mint a helyettes döntéshozatal, azaz: sokkal egyszerűbb egy olyan személyt helyettesíteni a döntéseiben, akinek döntéshozatali nehézségei vannak, mint támogatni az érintettet a saját döntéshozatali folyamatában. Az előzőeket illetően felmerülhetnek olyan gyakorlati nehézségek, amelyek számos kutatót arra ösztönöznék, hogy a CRPD részleges implementációja mellett foglaljanak állást, tehát a helyettes döntéshozatalnak hagyjanak teret. S habár ez javaslatként elhangzik, Then et al. (2018)⁴⁹⁷ szerint „érthető is az idő ezen pontján”, feltétlenül fontos ugyanakkor emlékeztetünkbe vésni, hogy a cselekvőképesség polgári jog, tehát nem progresszív, hanem azonnali végrehajthatóság vonatkozik rá.⁴⁹⁸

A CRPD-nek az emberi jogok generációk szerinti elválasztásáról szóló, régebbi elmélethez való kötődését támasztja alá az a rendelkezése is, mely szerint az első generációs jogok érvényre juttatásának terén – ami a tradicionális felfogás szerint az állam tartózkodási, tūrés magatartását feltételezi – a részes államok a kötelezettségeiket az egyezmény hatályba lépésétől kezdődően azonnal teljesíteniük kell. Ezzel szemben a második generációs jogok érvényesítése csupán az adott ország gazdasági teljesítőképességének megfelelően, fokozatosan kell, hogy megtörténjen.⁴⁹⁹

---

⁴⁹³ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2-22.

⁴⁹⁴ Gerard Quinn, 2010. „Personhood & Legal Capacity: Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD (Paper presented at Conference on Disability and Legal Capacity under the CRPD, Harvard Law School, Boston, 20 February 2010) at 6 online: Inclusion Ireland

⁴⁹⁵ Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 15. Sándor Anikó: „Úgy kell kezelni őket, mintha tényleg igazi felnőttek lennének...”. Magas támogatási szükségletű személyek önrendelkezésének lehetőségei és korlátai, Esély 2017/2. https://www.esely.org/kiadvanyok/2017_2/Esely_2017-2.pdf

⁴⁹⁶ ⁴⁹⁶ Gerard Quinn, 2010. „Personhood & Legal Capacity: Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD (Paper presented at Conference on Disability and Legal Capacity under the CRPD, Harvard Law School, Boston, 20 February 2010) at 6 online: Inclusion Ireland

⁴⁹⁷ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75.

⁴⁹⁸ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2-22.

⁴⁹⁹ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 9. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

Felmerül, hogy habár a 12. cikkben foglalt „törvény előtti egyenlőség és az ún. „legal capacity” egyértelműen az első generációs emberi jogok körébe sorolandó, addig a 12. cikk 3. pontjában hivatkozott „a cselekvőképesség gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé tétele, melyhez a részes államoknak a szükséges intézkedéseket meg kell tenniük, már az állam tevőleges kötelezettségét vonja maga után. Ebből következően a cselekvőképesség gyakorlásához esetlegesen szükséges ún. támogatáshoz való jog már a második generációs jogok körébe sorolódhat. Mindez könnyű érvrendszert kínálhat a részes államok számára, hogy gazdasági fejlettségüknek megfelelően, fokozatosan – és ne azonnali végrehajtási szándékkal – álljanak a támogatás megvalósításához. Ez a megközelítés is alátámaszthatja az egyes államoknak a támogató modellel kapcsolatos részleges implementációt előtérbe részesítő álláspontját.⁵⁰⁰

A 12. cikk 3. pontja éppen a fentiek miatt is deklarálja azt, hogy a részes államoknak facilitálniuk kell a cselekvőképesség gyakorlását, beleértve a támogató intézkedések meghozatalát abban az esetben, ha szükség mutatkozik erre, akár a támogatók megfelelő kiképzésének formájában is.⁵⁰¹

III. 8. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikkének 3. pontjával kapcsolatban

A CRPD 12. cikk 3. bekezdése szerint a részes államok kötelezettsége a cselekvőképesség gyakorlásához, támogatásához való hozzáférést biztosítani, tartózkodniuk kell a cselekvőképesség kizárásától, s inkább hozzáférést kell nyújtani azon szükséges támogatáshoz, amely képessé teszi a fogyatékos személyeket a joghatással együtt járó döntéshozatalra.

A cselekvőképesség gyakorlásához nyújtott támogatás tiszteletben tartja a fogyatékosággal élő személyek különböző jogait, akarátát és preferenciáit, de sohasem éri el a helyettes döntéshozatal szintjét (sohasem jut el a helyettes döntéshozatalig). A CRPD 12. cikk 3. pontja ugyanakkor nem határozza meg, hogy a támogatás milyen legyen.

A támogatás a CRPD 12. cikke értelmében egy széles jelentéstartalommal bíró kifejezés, mind a formális, mind az informális támogatási rendszert felölelheti, lehet különböző típusú és intenzitású. A fogyatékos személy bizalmi alapon egy vagy több támogató személyt is választhat, akik cselekvőképessége gyakorlásában segítséget nyújtanak számára. Bizonyos típusú döntéseknél egyéb formája is lehet a támogatásnak pl. sorstársi segítség, tanácsadás, az önérdékérvényesítés támogatása, kommunikációs segítségnyújtás. A fogyatékos személyek cselekvőképességének gyakorlását segítő támogatás magába foglalhatja az ún. egyetemes tervezéssel⁵⁰² kapcsolatos intézkedéseket és a hozzáférhetőséget, magán vagy közszereplőket igényelve (pl. ide sorolható a pénzügyi intézmények segítségnyújtása érthető formában, jelnyelvi tolmácsolás annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek is tudjanak számlát nyitni, szerződéseket kötni, tehát a legkülönbözőbb társas tranzakciók gyakorlása). A támogatás magába foglalja a különbözőség elismerését, a kommunikáció nem hagyományos formáit,

⁵⁰⁰ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

⁵⁰¹ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2-22.

⁵⁰² CRPD 2. cikk szerint: „egyetemes tervezés”-en a termékek, a környezet, a programok és szolgáltatások oly módon történő tervezését értjük, hogy azok minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek: adaptálás, vagy speciális tervezés szükségessége nélkül. Az egyetemes tervezés nem zárhatja ki a fogyatékosággal élő személyek csoportjai számára szükséges támogató-segítő eszközök és technológiák indokolt esetben történő használatát.”

különösen azok számára, akik nem verbális úton fejezik ki az akaratukat és preferenciáikat. Nagyon sok fogyatékosággal élő személy számára pl. a személyközpontú tervezés⁵⁰³ egy fontos formája a segítségnyújtásnak, s ezzel kifejezhetik akaratukat, választásaikat egy bizonyos időre, amikor nincsenek abban a helyzetben, hogy másokkal kommunikálni tudjanak. Minden fogyatékos személynek – bárki mással egyenlő alapon - joga van a saját életútjának megtervezésére vagy másképp: egyéni élettervet készíteni. A részes államoknak joguk van arra, hogy az életpályatervezés legkülönbözőbb formáját nyújtsák, azonban egyik módszer sem lehet diszkriminatív. A támogatásnak olyannak kell lenni, melyet az érintett személy igényel, s amely az életút tervezésének folyamatát elősegíti. A támogatás a fogyatékos személy döntésétől kezdődően lép érvénybe, mely azonban sohasem alapulhat azon az értékelésen, mely az érintett személy döntési képességét hiányolja (megkérdőjelezi).

Ahogy azt korábban már említettem a támogatás típusa és intenzitása nagyon eltérő lehet személyenként tekintettel a fogyatékos személyek különbözőségére. Mindez összhangban áll a CRPD 3. cikkének d) bekezdésével, mely szerint a fogyatékos az emberi mivolt egyetlen aspektusa és az emberi sokszínűség, valamint különbözőség egyik megnyilvánulás formájának tiszteletét fejezi ki, mely egyúttal a CRPD legfontosabb alapelve is. Mindenkor, a különböző válságok időszakában is az egyéni autonómia és a fogyatékos személyek döntéshozatali képessége feltétlen elismerést érdemel.

Számos fogyatékos személy csupán jogai és cselekvőképességének elismerését kívánja a CRPD 12. cikk 2. pontja alapján, de nem kívánja igénybe venni a támogatást a cselekvőképessége gyakorlásához, ahogy azt a CRPD 12. cikk 3. bekezdése nyújtja.

III. 9. A megfelelő és hatékony támogatás alapelvei – 12. cikk 4.

„A részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá, hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.”⁵⁰⁴

Ez a pont szolgáltatja a legerősebb érveket azon szerzőknek (Dawson, 2015⁵⁰⁵, Szmukler et al. 2014⁵⁰⁶), akik azt az álláspontot képviselik, hogy a helyettes döntéshozatal kompatibilis a CRPD 12. cikkével. Az érvek közé a következő fordulatok tartoznak:

⁵⁰³ széleskörű angol nyelvű szakirodalma van

⁵⁰⁴ CRPD 12. cikk 4. pontja

⁵⁰⁵ John Dawson (2015) A realistic approach assessing mental health laws compliance with the UNCRPD, International Journal of Law and Psychiatry, <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2015.04.003>

⁵⁰⁶George Szmukler, Rowena Daw, Felicity Callard (2014): Mental health law and UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities, International Journal Law and Psychiatry, <https://doi.org/10.1016%2Fj.ijlp.2013.11.024>

- i) megfelelő és hatékony védelem a visszaélések megelőzésére,
- ii) a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait,
- iii) összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek,
- iv) arányosak és a személy körülményeire szabottak
- v) a lehető legrövidebb időre vonatkoznak és
- vi) hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat.

Martinez-Pujalte (2019) álláspontja szerint e pont szövegezése nagyban hasonlít a jelenlegi helyettes döntéshozatali (gondnoksági) szabályok nyelvezetéhez, ezért kétféleképpen is olvasható. Az egyik értelmezés a helyettes döntéshozatal 12. cikkel való összeférhetőségét bizonyítja, sőt, néhány fordulat kifejezetten ellentétesnek tűnik a CRPD 12. cikk 3. pontjával. Felmerülhetne előbbi vonatkozásában például az a kérdés is, hogy a támogatás miért is a lehető legrövidebb időre vonatkozzon. A másik értelmezés - Martinez-Pujalte (2019) szerint, s ez a helyes mód⁵⁰⁷ -, a 12. cikk 3. pontját erősíti meg.⁵⁰⁸

Amita Dhanda (2007) szerint a 12. cikk 4. pontja egyenesen „periszkópszerű”, miután az eljárási garanciákról szóló szöveg két eltérő típusú garanciát foglal magában: azokat, amelyek megfelelnek a támogatott döntéshozatal modelljének és azokat, amelyekre egy helyettes döntéshozatali modellben van szükség. A támogatott döntéshozatalhoz Dhanda (2007) az arányosságot, személyre szabottságot, a személy jogainak, akaratának, választásainak tiszteletben tartását és az intézkedések összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól való mentességét társítja.⁵⁰⁹ A helyettes döntéshozatal hívei rámutatnak, hogy e pont azt is előírja, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések és eljárási garanciák a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá, hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat, valamint azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.⁵¹⁰

A visszaélések megelőzésére szolgáló megfelelő és hatékony biztosíték nem a támogatás alternatívája, csupán annak egyetlen eleme, a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedés által nyújtott formában valósul meg. A támogató intézkedéseknek tehát e biztosítékot magukba kell foglalniuk, melynek elsődleges célja, hogy az intézkedések tartsák tiszteletben a személy jogait, akaratát és választásait. A támogatás tehát sohasem állhat ellentétben a személy akaratával.

A 12. cikk 4. pontja úgy foglalható össze, hogy nem specifikálja a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatás jellemzőit, legfeljebb kihangsúlyozza e támogató intézkedések néhány alapvető jellemzőjét, melyek a következők:

⁵⁰⁷ Martinez Pujalte (2019) is a cselekvőképesség támogató paradigmája felől közelíti meg a kérdést, s ezért tartja a fentiek szerintit „helyes” értelmezési módnak, mert az a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár értelmezésével ilyen formán kompatibilis in: Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2.

⁵⁰⁸ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2.

⁵⁰⁹ Amita Dhanda 2007: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: Fogyatékoság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 259.

⁵¹⁰ Amita Dhanda 2007: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: Fogyatékoság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 259.

- i) arányosság: vannak olyan támogatástípusok, melyek által időnként jelentős beavatkozásra kerül sor az érintett személy magánszférájába, ezért deklarálható elvárásnéppen jelenik meg, hogy a támogatás sohase legyen intenzívebb, mint amelyre szükség mutatkozik
- ii) a személy körülményeire szabottság: a támogatási rendszer legyen széleskörű és flexibilis annak érdekében, hogy az adott helyzethez történő alkalmazása lehetővé váljon, mindez azon különös helyzetekre (a nemzetközi szakirodalom csak „extreme” vagy „hard cases”-ként ismert esetekre) is vonatkozik, amikor nem ismerhető meg pontosan a személy akarata és beleegyezés sem kapható az érintett személytől. Ilyenkor alapelveként fogalmazódik meg, hogy a támogatás az érintett személy akaratának és választásának legjobb értelmezésén alapuljon, akár élettörténete, korábbi akarata és választásai nyomán, valamint a bizalom kifejezésének figyelembevételével, mely bizonyos személyek iránt korábban megnyilvánult. Ebből következően bizonyos jogi (vagy döntéshozatali helyzetekben⁵¹¹) a szükséges beleegyezés képviselő útján is megkapható. E képviselő azonban nem keverhető össze a helyettes döntéshozatallal: egyrészt azért, mert e képviselő csak akkor lehetséges, amikor az érintett személy előzőleg nem fejezte ki az akaratát (pl. advance directives)⁵¹² vagy az egyéb gyakorlati erőfeszítések az adott helyzetben történő akaratnyilvánításra sikertelennek bizonyulnak, másrészt azért nem tekinthető helyettes döntéshozatalnak, mert az nem az érintett személy feltételezett érdeke szerinti, hanem a fogyatékossgal élő személy akaratának és választásának a legjobb értelmezésén alapul
- iii) a lehető legrövidebb ideig történő alkalmazhatóság: (a támogató modell kontextusában) a támogató intézkedések az érintett személyt a cselekvőképessége gyakorlásában a lehető legkevesebb támogatással segítsék a jövőre nézve⁵¹³.
- iv) rendszeres felülvizsgálat tárgyát képezze a támogató intézkedések köre.⁵¹⁴

Az alapvető elvek, amelyek a támogató modellel kapcsolatos jogszabályalkotást segíthetik a következők:

- i) a jogrendszereknek el kell ismerniük a fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességét (legal agency), a cselekvőképesség korlátozása a fogyatékossgához köthető bármely okból megengedhetetlen a CRPD 12. cikke által;
- ii) a jogrendszereknek a helyettes döntéshozatali szabályozásukat fel kell váltaniuk a támogató mechanizmusokkal (a támogatott döntéshozatallal), mely azon fogyatékos személyeket támogatja, akiknek erre szükségük van a cselekvőképességük gyakorlásához, a támogató modellek mindig az érintett

⁵¹¹ Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékossgágtudományi Tudásbázis).

⁵¹² A magyar Ptk. 2:39. § szerinti előzetes jognyilatkozat intézményének felel meg (A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény X. Cím Rendelkezés cselekvőképesség jövőbeni korlátozása esetére)

⁵¹³ mindez szoros összefüggést mutat azzal az empowerment folyamattal és szemlélettel, melyről a disszertáció 1.6. alfejezetében tettem említést

⁵¹⁴ Antonio Martinez-Pujalte, 2019. Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018. pp. 2-22.

- személy akaratának és választásának⁵¹⁵ tiszteletben tartásán kell alapulnia, a döntéshozatal elősegítését (facilitálását) kell megcéloznia és a döntés kifejezését (vagy másképp: az akaratkifejezést és az akaratnyilatkozat megtételét) kell szolgálnia. A támogató mechanizmusnak elégségesen széleskörűnek és flexibilisnek kell lennie ahhoz, hogy az adott helyzetre alkalmazhatóvá váljék;
- iii) végül a jogrendszereknek megfelelő biztosítékot kell nyújtaniuk ahhoz, hogy támogató mechanizmus a támogatott személy jogait, akaratát és választásait hatékonyan tiszteletben tartsa, valamint bármely visszaélés megelőzésére alkalmas legyen, továbbá hatáskörrel rendelkező bírósági testület rendszeresen felülvizsgálja azt.

Dhanda (2007) azonban leszögezi, hogy habár a 12. cikk 4. pontjának elszigetelt olvasásával lehet úgy érvelni, hogy az megengedi a gondnokság intézményének fenntartását és a helyettes döntéshozatalt.⁵¹⁶ Ezt a fajta értelmezést azonban nem támasztja alá az egyezménynek a Bizottság által is elvárt – az általános alapelvekkel együtt történő - holisztikus értelmezése. Dhanda (2007) az utóbbi felvetés kapcsán a CRPD Preambulumára is felhívja a figyelmet, mely explicit elismeri a fogyatékos társadalmi modelljét és a fogyatékosággal élő személyek különbözőségének tiszteletét.⁵¹⁷

III. 10. Az Egyezmény végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikk 4. pontjával kapcsolatban

A CRPD 12. cikkének 4. bekezdése kihangsúlyozza a támogatást, melyet a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtott támogatói rendszernek kell biztosítani. E bekezdést a 12. cikk fennmaradó részeivel és az egész egyezménnyel összhangban kell értelmezni. A részes államoknak a cselekvőképesség gyakorlásához megfelelő és hatékony támogató rendszert kell nyújtaniuk. Az elsődleges célja ezen támogatásoknak, hogy a fogyatékosággal élő személy jogait, akaratát és választásait ismerjék el, tartsák tiszteletben. Ahhoz, hogy mindez megvalósulhasson, másokkal egyenlő alapú védelmet kell biztosítaniuk az ún. abúzusoktól.

Ahol az előzőekben ismertetett szükséges erőfeszítések megtörténtek, ott a következő lépésben a fogyatékos személyek, mint individuumok akaratát és választásait kell meghatározni, illetve ezek ún. „legjobb értelmezését” („best interpretation”)⁵¹⁸ kell előtérbe helyezni, vagyis az előzőnek fel kell váltania az ún. „legjobb érdek” fogalmkörét. Ez utóbbira a későbbiekben még visszatérek. A fogyatékos személyek jogainak, akaratának és választásainak tisztelete a

---

⁵¹⁵ Aoife M. Finnetry, Judy Laing 2022. Best interests, benefit, will and preference: The influence of international human rights and external actors on decision-making frameworks in the United Kingdom and Ireland, *International Journal of Law and Psychiatry*, 85 (2022) 101841

⁵¹⁶ Amita Dhanda 2007: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: *Fogyatékoság és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 260.

⁵¹⁷ Amita Dhanda 2007: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: *Fogyatékoság és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 260.

⁵¹⁸ Mindezt a Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 49. b) pontja is megerősíti, mely szerint: „The best interpretation of will and preferences should replace best-interest concept in all matters related to adults where it is not practicable to determine the person’s will and preferences.” In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 49. b) pontja, CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

CRPD 12. cikkének 4. bekezdésében foglaltakkal kell összhangban lennie. Az ún. „legjobb érdek” elve nem jelent védelmet a CRPD 12. cikkében foglaltak szerint a felnőtt személyek relációjában. Az „akarat és választás” paradigmája fel kell, hogy váltsa az ún. „legjobb érdek” paradigmáját, hogy a fogyatékos személyek másokkal egyenlő alapon gyakorolhassák cselekvőképességüket.

Minden személy kitett lehet indokolatlan befolyásnak, azonban e rizikófaktor különösen megnövekedhet azok számára, akik mások segítségét igénylik a döntéshozatalukhoz. E rizikófaktor a támogató és támogatott személy közötti olyan interakciókban manifesztálódhat, melyekben a félelem, agresszió, a fenyegetés, a félrevezetés és a manipuláció érhető tetten. A cselekvőképesség gyakorlásának támogatása magába kell, hogy foglalja az indokolatlan befolyással szembeni védelmet is. Mindazonáltal, hogy a támogatás elismeri a fogyatékossgal élő személyek jogait, akaratát és preferenciáit, magába foglalja a rizikóztatás és a hibázás lehetőségét is, erről szól számos cikk, így többek között Stánicz Péter (2019)⁵¹⁹.

III. 11. Tulajdonhoz, örökléshez, saját pénzügyek ellenőrzéséhez való jog – 12. cikk 5.

„E cikk rendelkezéseire figyelemmel a részes államok minden megfelelő és hatékony intézkedést megtesznek a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogának biztosítására a tulajdonhoz való joghoz és az örökléshez való joghoz, saját pénzügyeik ellenőrzéséhez, továbbá bankkölcshöz, jelzáloghoz és más pénzügyi hitelhez való egyenlő hozzáféréshez, illetve biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyeket önkényesen ne foszthassák meg vagyonuktól.”⁵²⁰

Korábban megállapítást nyert, hogy az érintett személy fogyatékossgához köthető okból a döntéshozatali képesség nem tagadható meg. Pujalte-Martinez (2019) szerint a helyettes döntéshozatal egy adott személy döntéshozatali jogának kizárását (vagy korlátozását) jelenti, melynek során a döntéshozatali képességet egy másik személyre ruházzák át. Tekintettel arra, hogy e döntéshozatali képesség átruházása a nem fogyatékossgal élő személyeknél sem fordulhat elő, ugyanúgy a fogyatékossg tényére alapítva is elfogadhatatlannal minősül a CRPD értelmében. Ezt a következtetést erősíti meg a CRPD 12. cikkének 5. pontja, mely „elismeri a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát

- i) a tulajdonhoz való joghoz
- ii) az örökléshez való joghoz
- iii) saját pénzügyeik ellenőrzéséhez, továbbá
- iv) bankkölcshöz, jelzáloghoz és más pénzügyi hitelhez való egyenlő hozzáféréshez, miközben a részes államoknak biztosítaniuk szükséges, hogy a fogyatékossgal élő személyeket önkényesen ne foszthassák meg a vagyonuktól.”⁵²¹

⁵¹⁹ Stánicz Péter (2019). Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2019/2., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 76-85.

⁵²⁰ CRPD 12. cikk 5. pont

⁵²¹ CRPD 12. cikk 5. pont

A gondnokság intézményének jogkorlátozó jellege miatt a fogyatékos személyek nagyon sokszor akadályokkal szembesülnek a pénzügyeik kezelése, intézése kapcsán.⁵²² (Pl.: nincs bankszámlájuk, nem férnek hozzá a saját pénzügyi forrásaikhoz, keresetük csak bizonyos részével rendelkezhetnek szabadon stb.)

A fentiek kapcsán azonban a „másik oldalról” is felmerül a kérdés, hogy a helyettes döntéshozatalt mellőzve, vajon milyen típusú támogatás lehet alkalmas azon személyek számára, akik bizonyos típusú visszaéléseknek jobban kitéttek, illetve saját vagy mások kárára pénzügyi veszteségeket előidéző mulasztást vagy tranzakciót követhetnek el pénzügyeikkel kapcsolatban. S vajon vannak-e olyan egyetemes – az emberek széles köre számára alkalmas - eszközök (pl. pénzügyi tervezés, ill. valamennyi ügyfél számára elérhető bizalmi alapú szolgáltatások), melyek használata észszerű támogatást garantálhat a fogyatékosággal élő személyek pénzügyeinek intézése során?

Az esetlegesen megfogalmazódó aggályok alapján is érzékelhető, hogy a CRPD 12. cikkének 5. pontja az egyik legnagyobb kihívást jelentő rendelkezés a részes államok jogalkotása számára. Egyértelmű ugyanakkor, hogy a polgári jogászok, banki szakemberek, a kereskedelmi társaságok képviselői nem rendelkeznek szakértelemmel az emberi jogok területén, ahogy fordítva is igaz, az emberi jogokkal foglalkozó jogászoknak és aktivistáknak sincs elegendő ismeretük a polgári jog (kereskedelmi jog) vagy általában a magánjog területén. Így e cikk kapcsán, s a felmerülő tárgykörben feltétlen szükség mutatkozik a két tudományterület – elsősorban az emberi jogok és a magánjog – összekapcsolására annak érdekében, hogy a megfelelő válaszok megtalálására sor kerülhessen a már létező és/vagy a jövőbeni jogi szabályozás mentén.⁵²³

A Yotam Tolub (2016) által írt jelentés többek között azért figyelemre méltó, mert éppen a fentebb felvázolt problémák feltárásával és az ezekre – a CRPD rendelkezéseinek megfelelően - adható alternatív válaszok feltárásával foglalkozik három alapvető pénzügyi területen:

- i) a tulajdonhoz való jog,
- ii) a banki ügyek vitele és
- iii) a szerződések körében.⁵²⁴

A Bizchut jelentés (2016) szerzői által feltárt alternatív megoldási javaslatok között számos kiegészítő jogintézmény alkalmazása is megjelenik, mint pl. akár a bizalmi vagyongazdálkodás, mely a hazai Polgári Törvénykönyvnek is a támogatott döntéshozatalhoz hasonló új intézménye.

A tulajdonjog körében az alábbi kiegészítő jogintézmények alkalmazása merülhet fel:

- i) Tulajdonjog fenntartás vagy haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéssel
- ii) Vagyongazdálkodás
- iii) Tulajdonjogtól elkülönülő bevétel lehetősége (pl. bérleti díj bevétel stb.).⁵²⁵

A banki ügyek területén a következő megoldások érdemelnek átgondolást:

- i) Közös bankszámla alkalmazása egy másik partnerrel (támogatóval pl.)

---

⁵²² Frances Gibson, 2011. „The Convention on the Rights of Persons with Disabilities”: The Response of the Clinic, *International Journal of Clinical Legal Education*, Summer, 2011, pp. 23.

⁵²³ Yotam Tolub (2016) *Alternatives to Guardianship in Financial Affairs* c. „Bizchut Report”

⁵²⁴ Yotam Tolub (2016) *Alternatives to Guardianship in Financial Affairs* c. „Bizchut Report” pp. 1-135.

⁵²⁵ Yotam Tolub (2016) *Alternatives to Guardianship in Financial Affairs* c. „Bizchut Report” pp. 1-135.

- ii) Bizonyos pénzügyi tranzakciók feletti aláírási, (tk. jóváhagyási jog gyakorlása bizalmi alapon)
- iii) Pénzügyi tranzakciók összeghatáros korlátozása
- iv) A bankszámla feletti rendelkezési jogok egyéb korlátozása
- v) Befektetés
- vi) Közhiteles ügyvédi meghatalmazás
- vii) Vagyonkezelés
- viii) Nem hivatalos vagyonkezelés a jövedelmek és a szociális támogatások felett.⁵²⁶

A szerződések területét érintő lehetőségek:

- i) Szerződések érvénytelensége, semmissége
- ii) Szerződések megtámadhatósága (érvénytelenné nyilvánítása iránti kereset)
- iii) Támogatási lehetőségek a fogyasztóvédelmi jog hatálya alatt
- iv) Hatékony eljárások bevezetése a szerződések semmissé nyilvánítása érdekében
- v) Anyagi jogot érintő módosítások (jogi innovációk).⁵²⁷

Mindezen fenti – az egyes CRPD részes államokban is alkalmazott, illetve megfontolás tárgyát képező – többnyire a magánjog területét érintő jogi eszközök, jogi konstrukciók nem állnak távol attól, amelyről Lábady (2000) a magánjog új emberképe kapcsán a következőképpen nyilatkozik: „a szociális egyenlőtlenségek kiigazítására nézve a magánjognak már megvan a maga megfelelő – és alkotmányosan támogatott – „eszköztára”, így a *fogyasztói érdekvédelem, a tisztességtelen szerződési kikötésekkel szembeni oltalom, vagy a metajurisztika körébe vezető generálklauzulák, mint a jóhiszem és a tisztesség, a jóerkölcs, a méltányosság stb.*”⁵²⁸ Lábady úgy látja, hogy az ún. „pozitív diszkrimináció” intézménye alkotmányosan lehetővé teszi a magánjog emberképének megfelelő *korrekcióját*, a szociális szempontok, illetőleg bizonyos magánjogi *kedvezmények* kódexbeli tételezését, a “gyengébbek” védelmét, a kereskedői kockázatok és a rászorultságok összeegyeztetését az egyenlő méltóság és az “osztó igazság” alapján.”⁵²⁹

Noha a gondnokság vs. támogatott döntéshozatal kérdése a hatályos polgári jogi szabályozás dogmatikájában nem elsősorban szociális egyenlőtlenségi kérdés, mégis a gondnokság azt eredményezi, tehát egyben azzá válik⁵³⁰ a helyettes döntéshozatal intézményét alapvetően jellemző jogkorlátozó konstrukció révén.⁵³¹ Különös figyelemmel arra, amikor a gondnokság alatt élő személyek nem tudnak hozzáférni a pl. a munkával megszerzett jövedelmükhöz vagy

⁵²⁶ Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs c. „Bizchut Report” pp. 1-135.

⁵²⁷ Yotam Tolub (2016) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs c. „Bizchut Report” pp. 1-135.

⁵²⁸ Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. 2.5.2. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/labady-tamas-alkotmanyjogi-hatasok-a-keszulo-ptk-szabalyaira-pjk-20002-13-19-o/780>

⁵²⁹ Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. 2.5.2. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/labady-tamas-alkotmanyjogi-hatasok-a-keszulo-ptk-szabalyaira-pjk-20002-13-19-o/780>

⁵³⁰ „A fogyatékoság és mentális zavarok jelentéstartalmái átfedésbe kerültek a társadalmi kirekesztődés kárvallottjait magukba foglaló halmazokkal; értelmi fogyatékosnak vagy pszichiátriai betegnek – sok esetben pedig gondnokoltak - lenni az érintettek számára dominánsan a társadalmi tagságuk feloldódását jelenti.”

Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 81.,

⁵³¹

ingó, illetve ingatlan vagyonukhoz.⁵³² Elismerve, hogy a CRPD ezen pontja rendkívül összetett megközelítést igényel, talán ezért is jellemző, hogy több ország jogi szabályozása éppen ezen a területen fenntartotta a teljes, illetve részleges hatályú gondnokság vagy a közvetlen családtagok által ellátható törvényes képviselő intézményét.⁵³³

III. 12. A CRPD végrehajtását ellenőrző ENSZ Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja (2014) a CRPD 12. cikk 5. pontjával kapcsolatban

A CRPD 12. cikk 5. bekezdése azt várja a részes államoktól, hogy tegyenek lépéseket (elsősorban jogalkotási, adminisztratív, bírósági és egyéb gyakorlati jellegű intézkedéseket) annak érdekében, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek gazdasági és pénzügyi jogainak tiszteletben tartását. A fogyatékossg medikális modellje alapján működő gondnoksági rendszerben tradicionálisan megszorították az érintett személyek tulajdonhoz és pénzügyi eszközeihez történő hozzáférését. Ez utóbbi megközelítés kizárja a fogyatékos személyek pénzügyi döntéseinek lehetőségét, melyet fel kell váltani a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatással a CRPD 12. cikk 3. bekezdésében foglaltakkal összhangban.

III. 13. A támogatott döntéshozatal végrehajtása a CRPD 12. cikkének hatálya alatt⁵³⁴

A cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható segítség egyik célja, hogy bizalmi kapcsolatok kiépítésére kerüljön sor, továbbá fejlesztésre kerüljenek a fogyatékos személyek képességei annak érdekében, hogy a cselekvőképességük gyakorlásához a jövőben kevesebb támogatásra

⁵³² Vö.: S hogy mégis kinek az érdeke? „A vagyoni érdekek is megjelentek a gondnokság alá helyezési perekben, azaz bizonyos esetekben a családi vagyon megőrzése is szempontként merült fel, azonban a felsőbbbírósági gyakorlatban a vagyoni kérdések nem a gondnokság alá helyezési perek körében jelentek meg nagyobb számban, hanem a már említett, a gondnokság alá helyezés kérdéseit is fessegető, egyéb vagyoni jogi perekben. Azonban a vizsgált 36, kúriai (legfelsőbb bírósági szintig) eljutó ügy 77,7%-ában (28 ügyben) merültek fel vagyoni aspektusok is. A 28 esetből 12 esetben (az összes eset 33,3%-ában) a bíróság kiemelte, hogy a gondnokság alá helyezés az alperes vagyonának védelmét is szolgálja. A gondnokság alá helyezettek vagy a gondnokság alá helyezési perek alperesei is több ízben hivatkoztak arra, hogy a gondnokság sérti a vagyoni érdekeiket: 8 esetben (az ügyek 22,2%-ában) azt jelezték, hogy a gondnokság alá helyezéssel vagy az ideiglenes gondnokrendeléssel „kiforgatták” őket a vagyonukból, vagy szerintük ez az eljárás arra irányul, hogy ezt elérjék, 3 esetben (az ügyek 8,33%-ában) pedig az érintett azért kérte a kereset elutasítását, illetve a gondnokság megszüntetését, hogy vagyonával rendelkezni tudjon a saját céljaira. Azon ügyekben is, ahol az alperes nem rendelkezett vagyonnal is megjelentek az anyagi kérdések: 5 esetben (az ügyek 13,9%-ában) a gondnokság alá helyezés indokaként az alperes meglévő jövedelmének védelmét (is) okként jelölték meg.” In: Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 108-109. https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_etal.pdf

⁵³³ Vö.: pl. Norvégia szabályozási gyakorlatával: Norvégiában a rendelkezésre álló adatok azt mutatják, hogy a 2013. évi és a 2019. évi jogi szabályozás eredményeként 2021-ben mindösszesen 300 fő áll cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt. Ugyannakkor Norvégia is azt a megoldást követi, hogy a gondnokság intézményét fenntartotta, kb. 40.000 fő él gondnokság alatt, de a cselekvőképesség korlátozására ezen esetekben többnyire nem kerül sor (legfeljebb a gondnokság alatt álló személyek 0,7%-a esetében). Vö.: Karl Harald Soving and Anna Vasslid Valvatne: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disability in Norway in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 387-409. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 26-27.

⁵³⁴ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

legyen szükségük. Ezt tekintjük ún. facilitáló intézkedésnek⁵³⁵, valamint facilitált döntéshozatali státusznak, melyről később Bach és Kerzner (2010) modellje kapcsán⁵³⁶ bővebb leírás található. A részes államok részéről kötelező tréningeket⁵³⁷ nyújtani a támogatást igénylő személyeknek annak érdekében, hogy megállapíthatóvá váljék, milyen fokú és típusú az érintett személy támogatási szükséglete, s végső soron kevesebb támogatás elégséges lehet-e az adott személy cselekvőképességének gyakorlásához.

A kezdeti országjelentések vizsgálatát követően a Bizottság megerősítette, hogy a részes államoknak felül kell vizsgálniuk gondnoksági rendszereiket és intézkedéseket kell tenniük, jogfejlesztő tevékenységet kell végezniük a helyettesítő döntéshozatali rendszert felváltó támogató döntéshozatali rendszer bevezetése érdekében, mely elismeri a fogyatékos személy autonómiáját, akaratát és választásait. A helyettes döntéshozatali rendszerek különböző formákban létezhetnek, beleértve a teljes és részleges hatályú gondnokságot, valamint a cselekvőképesség bírói úton történő korlátozását. Ugyanakkor ezen rendszereknek vannak bizonyos közös jellemzőik:

- i) az érintett személy döntéshozatali jogát elmozdítják, még akkor is annak tekinthető ez, amennyiben csupán egyetlen döntésről beszélünk,
- ii) a helyettes döntéshozót más személy nevezi ki, s nem az érintett fogyatékosággal élő személy
- iii) a helyettes döntéshozó által meghozott döntés az érintett vélelmezett ún. „legjobb érdekén” alapul, szemben a személy akaratával és választásaival.

A részes államok kötelezettsége tehát, hogy a helyettes döntéshozatali rendszereket váltsák fel a támogatott döntéshozatali rendszerre, mely részben azt igényli, hogy töröljék el gondnoksági rendszerüket és fejlesszék a támogatott döntéshozatali rendszer alternatíváit. A támogatott döntéshozatali rendszer fejlesztése a helyettes döntéshozatali rendszerek párhuzamos fenntartásával nem elégséges a CRPD 12. cikke értelmében.

Mindazonáltal a támogatott döntéshozatali rendszerek nem szabályozhatják túl a fogyatékosággal élő személy életét. E rendszerek számos formában működhetnek, bizonyos kulcsrendelkezéseknek meg kell felelniük a CRPD 12. cikkével összhangban:

- a) A támogatott döntéshozatali rendszernek mindenki számára elérhetőnek kell lennie, függetlenül a személy támogatási szükségletének mértékétől, vagyis a magas

---

⁵³⁵ Vö.: jelen disszertáció Helyzetkép c. I.6. alfejezetében írtakkal

⁵³⁶ Vö.: jelen disszertáció V.8.3. alfejezetében történő ismertetéssel

⁵³⁷ Vö.: „A lakókat is fel kell készíteni a támogatott lakhatásra, az önálló életre, hiszen a nagy intézet elhagyása óriási változás az életükben. Tudniuk kell, miben fog változni az életük, mi vár rájuk új otthonukban, a „kinti” világban. Éppen ezért meg kell ismerniük jogaikat és kötelezettségeiket. Meg szükséges tanulniuk maguk és társaik érdekeinek a védelmét, az önérvényesítés formáit. Fontos, hogy ismerjék meg magukat. Tudják, hogy miként kell bizonyos helyzetekben a konfliktusokat kezelni, hogyan tudnak döntést hozni, kitől kérhetnek segítséget, mi is a támogatott döntéshozatal, és a támogatott lakhatás.” Horváthné Somogyi Ildikó és Tausz Katalin: Támogatott lakhatás In: Bogdán Bianka, Cserti-Szauer Csilla, Katona Vanda, Sándor Anikó, Zászkaliczky Péter (szerk.): Problémafelvetések a támogatott lakhatás témaköréhez kapcsolódva. Tanulmánykötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2018. pp. 31. old. Ilyen típusú ún. önérvényesítő tréningekről mint felnőttképzésről, akár az életen át tartó tanulás keretében (Lifelong Learning rendszerben) történhetnek a nevezett tréningek, Magyarországon is alkalmazásra kerül az ÉFOÉSZ keretében, pl. Támogatott lakhatás ún. „Kulcsprogram keretében, 2011-ben már eredményeket mutattak fel, Tapolcán.

https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/02/33/10/dd/1/Probl_mafelvet_ek_a_t_mogatott_lakhat_s_t_mak_r_hez_kapcsol_dva.pdf

támogatási szükséglet („hard cases”)⁵³⁸ sem képezhet akadályt, hogy az érintett személy a döntéshozatalához támogatást kapjon.

- b) A cselekvőképesség támogatásában, minden támogatási forma, még a legintenzívebb támogatási forma is az érintett személy akaratán és preferenciáin kell, hogy alapuljon, s nem a feltételezett ún. objektív „legjobb érdekén”.
- c) A kommunikáció módja nem lehet akadály, hogy az érintett személy támogatást kaphasson döntéshozatalához, még akkor sem, ha e személy nem hagyományos módon kommunikál vagy csak kevesen értik őt.
- d) Az érintett személy által formálisan választott jogilag elismert támogató személynek alkalmasnak és elérhetőnek (hozzáférhetőnek) kell lennie, ezért részes állami kötelezettség a támogatás megvalósításának elősegítése, különösen az izolációban (bentlakásos intézményekben) élő személyek számára, akiknek nincs természetes hozzáférésük a közösségi támogatáshoz, mindez magában foglalja az ún. harmadik személyek azon kötelezettségét, hogy fogadják el a támogató személy azonosságát és tegyenek meg valamennyi intézkedést, amennyiben úgy vélik, hogy a támogató személy nem az érintett fogyatékkal élő személy akaratával és választásával összhangban jár el.
- e) Ahhoz, hogy a CRPD 12. cikk 3. bekezdésében foglalt támogatás rendelkezésre álljon, a részes államoknak intézkedéseket kell tenniük, hogy az igényelt támogatás hozzáférhetővé váljon, a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a támogatás névlegesen is elérhető legyen, ne jelentsen költséget az érintett személy számára, hogy a hátrányos anyagi helyzet se jelenthessen akadályt a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogatáshoz való hozzáférés során.
- f) A támogatott döntéshozatal nem használható más, a fogyatékkal élő személyek alapvető jogainak korlátozására (pl. választójog, házasságkötés, élettársi jogviszony létesítése, családalapítás, gyermekvállalás, szülői jog, szabadságjog, tájékozott beleegyezés az egészségügyi beavatkozások során.)
- g) Az érintett személynek joga van a támogatás visszautasítására, a támogató kapcsolat megszüntetésére és megváltoztatására bármely időpontban
- h) A támogatónak valamennyi folyamatot támogatnia szükséges a cselekvőképesség gyakorlása terén. A cél az, hogy a támogató biztosítsa az érintett személy akaratának és választásának a tiszteletét.
- i) A cselekvőképesség támogatásának eszköze nem függhet az érintett személy döntéshozatali képességének értékelésétől: új, a támogatási szükséglet ún. nem diszkriminatív indikátoraira van igény a cselekvőképesség gyakorlását támogató eszközökben, intézkedésekben.
- j) A törvény előtti egyenlőség joga hosszú ideje elismert polgári és politikai jog, melynek gyökerei a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához vezetnek.
- k) A polgári és politikai jogok szorosan kapcsolódnak a részes állami ratifikáció pillanatához, ezért a CRPD-t ratifikáló államok kötelezettsége, hogy lépéseket tegyenek ezen jogok azonnali megvalósulásához. A CRPD 12. cikkében deklarált jogok a ratifikáció pillanatától azonnali megvalósítást igényelnek. A részes államok kötelezettsége, hogy a CRPD 12. cikk 3. bekezdésében foglalt, a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogatást elérhetővé tegyék, mely egyben „a törvény előtti egyenlőség” polgári és politikai jogának végrehajtási kötelezettsége. A CRPD 4. cikk 2.

---

⁵³⁸ Sándor Anikó: „Úgy kell kezelni őket, mintha tényleg igazi felnőttek lennének...”. Magas támogatási szükségletű személyek önrendelkezésének lehetőségei és korlátai, Esély 2017/2.

https://www.esely.org/kiadvanyok/2017_2/Esely_2017-2.pdf

Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 15.

pontjában deklarált ún. progresszív megvalósítás (lehetősége) nem vonatkozik a CRPD 12. cikkében foglaltakra. A CRPD ratifikációját követően, a részes államoknak azonnali lépéseket kell tenniük, a 12. cikkben deklarált jogok elnyújtásra utaló megvalósítása felé. Ezen lépéseknek célzottak, jól tervezettnek kell lenniük, beleértve a fogyatékos személyek, ill. a képviselőket biztosító szervezetek érdemi részvételével folyó konzultációt is.

A CRPD 12. cikke szorosan kapcsolódik más cikkekhez is, azonban ezekből jelen téma fókuszára tekintettel az 5. cikkel való kapcsolódást emelném ki.

A CRPD 5. cikke egyenlőséget garantál minden személy számára a törvény előtt és annak hatálya alatt, s jogot is garantál az egyenlő törvényes védelemhez. Kifejezetten tiltja a fogyatékoság alapján történő megkülönböztetést. A CRPD 2. cikkében is tiltott a fogyatékoság alapján történő megkülönböztetés, miként bármely különbségtétel, kizárás és korlátozás is a fogyatékoság alapján. A cselekvőképesség tagadása kereszteződik a fogyatékos személyeknek a törvény előtti egyenlő elismeréséhez való jogával, ezáltal sérti a CRPD 5. és a 12. cikkét is. A részes államoknak ugyanakkor lehetőségük van bizonyos körülmények alapján egy adott személy cselekvőképességének megszorítására pl. bankcsőd vagy szabadságvesztés (büntetőjogi ítélet) esetén. Bár a törvény előtti egyenlőség és a diszkriminációmentesség elve is azt követeli, hogy a cselekvőképesség tagadása ugyanazon alapon történjen valamennyi személy szempontjából. A cselekvőképesség megszorítása nem alapulhat valamilyen személyes jellegzetességen (tulajdonságon) mint pl. nem, faj, fogyatékoság, s nem lehet célja és hatása az, hogy az adott személyt eltérően kezeljék másoktól.

A diszkriminációmentesség a cselekvőképesség elismerésében meghagyja a személy autonómiáját és az emberi méltóságának elismerését, összhangban a CRPD 3. cikk a) bekezdésében foglaltakkal. A saját választások szabadsága gyakran cselekvőképességet igényel. Az autonómia és a függetlenség magába foglalja a jogilag elismert döntések meghozatalának a hatalmát (egyfajta „feljogosítottság” érzést eredményez – szerző megjegyzése).

A diszkriminációmentesség magába foglalja az észszerű alkalmazkodást a cselekvőképesség gyakorlása során (vö.: CRPD 5. cikk 3. pontja). Az észszerű alkalmazkodást a CRPD 2. cikke határozza meg, ami „az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását”.⁵³⁹ Az észszerű alkalmazkodáshoz való jog a cselekvőképesség gyakorlása során elkülönül, ugyanakkor kiegészíti a támogatáshoz való jogot a cselekvőképesség gyakorlása során. A részes államok kötelesek megtenni ugyanis minden szükséges módosítást és alkalmazkodást ahhoz, hogy a fogyatékos személyek gyakorolni tudják cselekvőképességüket, akkor is, ha az aránytalan és indokolatlan terhet jelent. Ezen módosítások és alkalmazkodások magukba foglalják, de nem korlátozódnak a következőkre csupán: a meghatározó épületekhez történő hozzáférést (bankok, pénzügyi intézmények, szavazófülkék, bíróságok, szociális jóléti ellátásokat folyósító szervek stb.), a joghatással bíró döntések esetében lényeges információkhoz történő hozzáférést és személyi asszisztenciát. Az állam abszolút kötelessége, hogy hozzáférést nyújtson a cselekvőképesség gyakorlása során szükséges támogatáshoz.

---

⁵³⁹ CRPD 2. cikke

III. 14. A CRPD 12. cikke és az emberi jogok oszthatatlanságának elve

A CRPD 12. cikke is – ahogy azt korábban, a II.8. alfejezetben a nemzetközi egyezményről szólva is jeleztem -, kérdéseket vet fel az emberi jogok oszthatatlanságának elve szempontjából, különös figyelemmel a CRPD-t legkorábban ratifikáló országok részéről benyújtott első országjelentésekre, melyek rávilágítottak arra, hogy a részes államok körében félreértés tapasztalható a cikkben foglalt kötelezettségekkel kapcsolatban.

A 12. cikk is jól példázza, hogy az egymással, ill. egymástól kölcsönösen függő helyzetben lévő egyes jogok mint a cselekvőképesség joga, illetve a támogatáshoz való jog hogyan és miként nyerhetnek elismerést.

A törvény előtti egyenlőség elismerése a polgári és politikai jogok körébe tartozik, hiszen arról, ahogy már korábbiakban is említettem a ICCR 16. cikke is egyértelműen megemlékezik. S abból következően, hogy e jog a polgári és politikai természetű, az első generációs jogok között tartjuk számon, - a klasszikus megközelítés mentén - a végrehajtás negatív intézkedést igényel(ne) az adott állam részéről. Ez azt jelenti, hogy az államnak tartózkodnia kell az egyes személyek magánszférájába történő beavatkozástól, tehát ebből következően a cikk végrehajtása érdekében a gondnokság intézményének eltörlése lenne elvárható. A gondnokság megszüntetése elviekben költségmentes intézkedés, s miután polgári-politikai jogról van szó, azonnali végrehajtást igényel(ne).⁵⁴⁰

A 12. cikk 3. pontja ehhez képest a támogatáshoz való jog hozzáférhetőségének biztosítására irányuló intézkedést igényel a részes államoktól. A hozzáférhetőség biztosítása (Quinn és Rekas-Rosalbo szerint egyfajta sűrű „szociális network”, azaz különböző társadalmi kapcsolódások már létező kiépítettséget feltételezi⁵⁴¹, melynek nyomán a támogatás természetes úton (s nem kizárólag professzionális módon) történhet a társadalomban. Fontos kritériuma a támogatáshoz való hozzáférhetőségnek az ún. ’bizalmi személy(ek)’ megtalálása és más támogatási formák megnyitásának a lehetősége. Az előzőekből következően a 12. cikk 3. pontja szociális és gazdasági jogként értelmezhető, mivel az az egyes államok részéről a támogatáshoz való hozzáférés biztosítására irányuló tevéleges intézkedést vár.

Carney meg is állapítja, hogy e pont végrehajtása jelentős állami költségráfordítást feltételez, ezáltal a szükséges támogatás – s nem csak az ún. „kapacitásépítő személyiségfejlődés”⁵⁴² szempontjából – progresszíven valósítható meg. Tekintve, hogy megfelelő támogatás nélkül az érintett személyek nem tudnák a cselekvőképességüket gyakorolni, így a helyettes döntéshozatal azonnali eltörlése nem megvalósítható. Quinn az azonnali végrehajtással kapcsolatban bizonyos esetekben különböző veszélyek felmerülését látja, mialatt más személyek esetében az azonnali támogatás végrehajtását is elképzelhetőnek tartja. Számos szerző (köztük Quinn és Rekas-Rosalbo, ...) figyelemmel a támogatások kiépítésének erőforrás igényére is, vitathatónak ítéli a Bizottság azonnali végrehajthatósággal kapcsolatos elvárását. Álláspontjukat alátámasztani látszik az a tény, hogy az 1. sz. Átfogó Kommentár elfogadásakor a Bizottság tagjai között számontartott Degener a 12. cikk 3. pontjáról a következőt írja: „a támogatások a szociális szolgáltatások által valósíthatók meg, melyek a gazdasági, szociális és kulturális jogok területére tartoznak.”⁵⁴³

---

⁵⁴⁰ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

⁵⁴¹ Vö.: a disszertáció I.6. alfejezetében írt empowering környezettel

⁵⁴² Vö.: a disszertáció I.6. alfejezetében írt empowering folyamattal

⁵⁴³ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

A korábban említett hátrányos megkülönböztetés és a különböző társadalmi kirekesztő mechanizmusok eredményeként a fogyatékos személyek akár évtizedeken keresztül is izolált körülmények között, szegregáltan éltek, s ilyen módon elvékonyodott a társadalmi hálójuk, tehát nem minden esetben lehet számítani az ún. bizalmi kapcsolatok (család, szélesebb körű rokonság és barátok) köréből igénybe vehető támogatásra. Ebből következően az állam részéről is megjelenik a különböző típusú támogatások nyújtásának kötelezettsége (pl. önkéntes és fizetett támogató személyek⁵⁴⁴ elérhetőségének biztosítása) azon fogyatékos személyek számára, akiknek nincsenek ún. „természetes”⁵⁴⁵ támogatóik. Az említett kapcsolódások kialakítása, a kapcsolatrendszer és a támogatói kör felépítése állami segítséget és beavatkozást igényel. Mindezen nehézségek áthidalhatóságának kérdése egyre inkább azt sugallja, hogy a 12. cikk 3. pontja meggyőzőbben sorolható a szociális és gazdasági jogok körébe.⁵⁴⁶

A 12. cikk 4. pontja biztosítéknyújtását várja el a részes államoktól a fogyatékos személyek cselekvőképességének gyakorlásához. Carney mind a 12. cikk 3., mind pedig a 4. pontját a szociális és gazdasági jogok körébe sorolja. A 12. cikk 4. pontja biztosítékot kíván a visszaélések megelőzésére, valamint e biztosítékok összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól való mentes voltát követeli. A garantált biztosítékoknak arányosnak, személyre szabottnak kell lenniük és teljesíteniük szükséges azt a további kritériumot is, hogy a lehető legrövidebb ideig kerüljenek alkalmazásra. Mindazonáltal e cikk feltételezi és egyben elrendeli, hogy a biztosítékokat egy hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóságnak vagy igazságügyi szervnek rendszeresen felül kell vizsgálnia. A Bizottság az 1. sz. Átfogó Kommentárban nem tesz erről a vélhetően „intézményesült” adminisztratív vagy bírósági testületről említést, ugyanakkor az is tudható e cikkből, hogy a biztosítékoknak a személy jogait, akarátát és választásait is tiszteletben kell tartaniuk. Az előzőekben felsorolt tényezők arról győzik meg az olvasót, hogy az egyes államok erőforrásigényes pozitív beavatkozása elkerülhetetlennek tűnik a 12. cikk végrehajtása érdekében, mely tehát progresszív megvalósítást jelez.⁵⁴⁷

Az említett elvárások teljesítése felveti az erőforrás-igény kérdését. Az egyes intézkedések végrehajthatósága jelentős befektetést feltételez az államok részéről, mely elsősorban

- i) a támogató intézkedéseket elősegítő erőforrások biztosításában
- ii) a hatékony felülvizsgálati mechanizmusok kiépítésében
- iii) a jogi segítségnyújtás valódi és hatékony hozzáféréseinek megteremtésében
- iv) a kapcsolatépítő támogatási formákban
- v) az ügyintézésben nyújtott közreműködésben és nem utolsó sorban
- vi) a különböző tréningekben, továbbképzések fejlesztésében és lebonyolításában nyilvánulhat meg a támogatók részére.

Carney úgy foglalja össze, hogy mivel a cselekvőképesség gyakorlásának joga a támogatáshoz való jog végrehajtásának feltétele, ilyen módon a teljes cikkben feszültség tapintható a polgári-politikai és a szociális-gazdasági jogok között. S ez a fajta feszültség illusztrálja az

---

⁵⁴⁴ pl. személyi asszisztencia formájában, Finnországban e szolgáltatást ígéretes megoldásnak tekintik a támogató paradigma szempontjából

⁵⁴⁵ családi, rokoni, baráti körből kikerülő támogatókat tekintjük ún. természetes támogatóknak

⁵⁴⁶ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

⁵⁴⁷ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

oszthatatlanság elvét. Ez a gyakorlati jellegű kölcsönös függőség a jogok között felfedi a CRPD 12. cikkelyének lényegében meghúzódó paradoxont, mely az univerzális cselekvőképesség elismerését várja el, s mely paradoxon a tyúk és tojás problematikájához hasonlítható. Ennek egyik megnyilvánulása, az ún. eredet-kérdés a támogatott döntéshozatallal kapcsolatban, ahogy Parker is megragadja: eszerint az érintett felnőtt személynek egy támogatót kell választania, aki segítséget nyújt számára a döntéshozatalban, de e választása nem történhet szabadon, ha az érintettnek még nem volt támogatója.

Másik oldalról: amennyiben az oszthatatlanság elve akként idéződik fel, miszerint a cselekvőképesség gyakorolhatósága a támogatáshoz való jogtól függ, s ha a szociális-gazdasági természetű támogatáshoz való jog egyenlő jelentőségűnek tekintendő a cselekvőképesség polgári-politikai természetű jogával, akkor a felnőtt személy számára nyújtandó alternatív és értékes támogatásról hozható döntés. Ez pedig gyakorlatilag azt igényelhetné, hogy a helyettes döntéshozó hozzon döntést az adott felnőtt számára megfelelő új és különböző támogatásokról.

A Bizottság a fentiekkel szemben ugyanakkor a teljes 12. cikket a polgári és politikai természetű jogok közé sorolta azonnali végrehajtási kötelezettséggel. Ennek alapvető indoka az lehet, hogy a törvény előtti egyenlőség fordulat a polgári és politikai természetű jogokat rögzítő ICCPR-ből került átvételre. A CRPD 12. cikkének polgári-politikai jogként történő kategorizálása szorosan kapcsolódik továbbá a Bizottság azon magyarázó rendelkezéséhez is, mely szerint a cikkben foglalt cselekvőképességhez való jog biztosítása a helyettes döntéshozatal azonnali eltörlésével hajtható csak végre. (Ennek magyarázata, hogy a polgári-politikai természetű jogok az állam tartózkodási kötelezettségét feltételezik, s a felszínen mindez költségmentesnek tűnik.) Egyes szerzők azonban rámutatnak arra, hogy a 12. cikk 3. pontjában deklarált támogatáshoz való jog a szociális és gazdasági természetű jogok irányjelzője, mely az állam intézkedésétől függően szolgáltatási és befektetési jellegű eszközöket igényel, s reális lehetőségeket is figyelembe véve, csakis progresszív végrehajtásuk lehetséges.⁵⁴⁸

A 12. cikk 3. pontja által jelzett támogatáshoz való „hozzáférés” biztosítása, azt feltételezi, hogy a támogatók már rendelkezésre állnak a közösségben, s a hozzáférés biztosítása a helyettes döntéshozatali rendszert egyszerre lebontja. Ez az érintett személyi kör egy részében igaz lehet, főként azon esetekben, amikor az érintett felnőtt szorosabb társas kötelékekkel, különböző típusú szociális kapcsolatokkal rendelkezik, továbbá anyagi erőforrásokhoz is hozzá tud férni. Ugyanakkor számos esetben e „hozzáférhetőség” biztosítása pozitív állami intézkedést kíván és jelentős erőforrások előteremtését igényli. A helyettes döntéshozatali rendszer eltörlése a magánszférába történő állami beavatkozás visszavonását jelenti, s az állam visszavonulását jelzi a felszínen. A realitás ugyanakkor azt mutatja, hogy az állam beavatkozik a magánszférába és a személyközi kapcsolatokba a támogatott döntéshozatalhoz szükséges támogatások biztosítása és a támogató szolgáltatások szabályozása révén. A fentiekből következően a hagyományos kettéosztottság (megosztottság) a polgári-politikai és a szociális-gazdasági jogok között eltűnik és a történelmi hierarchia megszűnt, az emberi jogok oszthatatlansága elvének aspektusát demonstrálva.⁵⁴⁹

A fentiek nyomán a teljes 12. cikk polgári-politikai jogként történő megértése korlátozott, mivel a fentiek nyomán az nincs tekintettel a 12. cikkben belüli oszthatatlanság elvére. Az az állítás, hogy a teljes 12. cikk polgári-politikai jogok szférájába tartozik megbukik, azzal a felismeréssel, hogy e cikkben két egymással kölcsönösen összefüggő jog inkorporációjának

---

⁵⁴⁸ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 123. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

⁵⁴⁹ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 124. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

igénye fogalmazódik meg, a cselekvőképességé és a támogatáshoz való jogé. Mindez megszünteti az említett jogok hierarchiáját. Másik oldalról, amennyiben a 12. cikket az emberi jogok oszthatatlanságának elvén keresztül elemezzük, felismerhető, hogy

- i) a cikk a hagyományos két kategóriából származó jogokat foglal magába, így pozitív és negatív állami kötelezettségeket inkorporál
- ii) míg a gondnokság eltörlése költségmentes intézkedés, addig a támogató intézkedések erőforrásigényesek
- iii) s a cselekvőképesség megvalósítása az emberi jogok fenntartásával együtt beavatkozást igényel az érintett személy magánéletébe.⁵⁵⁰

III. 15. Konklúzió

E fejezetben háromrétegű jelentéselemzés alá vontam a CRPD több szempontból ellentmondásosnak tekintett ún. magrendelkezésének, vagyis a 12. cikkének egyes pontjait.

A 12. cikk üzenetét egyrészt áttekintettem a releváns szakirodalmi kánon értelmezése szempontjából. Majd figyelemmel arra, hogy az első részes állami jelentések a cikk rendelkezéseinek félreértéséről tanúskodtak, fontosnak tartottam a 12. cikk értelmezésének egyértelműsítését célzó, a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglalt (2014) rendelkezések tételes áttekintését. Mindennek ismerete – álláspontom szerint – hatással van (lehet) a CRPD további implementációjára, különösen a CRPD-t 2014 után ratifikáló részes államok szabályozásának alakítására. Ezen álláspontom is indokolta azt, hogy a CRPD európai részes államai közül vizsgálat tárgyává tegyem azon országcsoport implementációs helyzetét a 12. cikk végrehajtásával kapcsolatban, melyek 2014-et követően ratifikálták az ENSZ-egyezményt.

Végül, de nem utolsó sorban a 12. cikk részes állami végrehajtási nehézségeire rávilágítva, a CRPD Preambulumában megfogalmazódó, az emberi jogok oszthatatlanságának elve felől fókuszálva közelítettem meg az egyes pontok jelentőségét.

Az ENSZ-egyezmény 12. cikkében foglalt rendelkezések ilyen típusú és részletességű elemzése hozzájárulhat a 12. cikk mélyebb megértéséhez, s ezáltal a részes állami implementáció további lépéseinek holisztikus átgondolásához, s az implementációt segítő eszközök, erőforrások számbavételéhez.

Disszertációm fókuszában a Polgári Törvénykönyv IX. Címében „a cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal”, azaz a 2:38. § (1) és (2) bekezdéseinek, vagyis a támogató kirendelésére irányuló szabályozás tételes vizsgálata áll a cselekvőképességet támogató paradigma, konkrétan a CRPD 12. cikk 3. pontjának prizmáján keresztül.

A 12. cikk egyes pontjainak tételes értelmezése jelentős mértékben segíti központi kérdésem, a Ptk. által a CRPD implementációja révén biztosított, a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges segítséghez való hozzáférés hazai biztosításának későbbi fejezetekben történő vizsgálatát az intellektuális fogyatékos személyek jogainak érvényesülése szempontjából.

---

⁵⁵⁰ Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022, pp. 124. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

IV. A cselekvőképesség fogalma a CRPD-ben és a támogató paradigma

„A cselekvőképesség fogalma régi jogi fikció...

Olyan régi fogalom, hogy pusztán a megszokottsága is nehezé teszi a róla való reflektív gondolkodást. Miért kellene egy több, mint ezeréves fogalmat újra elfogulatlanul, a tudományosság és a praktikum igényével újra széleskörű vizsgálat tárgyává tenni?”⁵⁵¹

IV. 1. Bevezető

Az előző fejezetben ismertettem a CRPD 12. cikkében foglalt pontokat részben az egyezmény szövegének szemantikai/jogirodalmi elemzésével, részben pedig az aláíró államok számára a cikk jelentését egyértelműsítő 1.sz. Átfogó Kommentár magyarázatainak feldolgozásával. Szót ejtettem az oszthatatlanság elvének e cikkelyt átható jelentőségéről, mely a részes államok végrehajtási nehézségeire nyújthat némi magyarázatot.

Jelen fejezetben a CRPD 12. cikkének 2. pontjában deklarált és a cselekvőképesség szakirodalmában oly sokat emlegetett ún. „legal capacity” fogalmának jelentéstartalmával, valamint a kognitív fogyatékossgal élő nagykorú személyek vonatkozásában felmerülő a cselekvőképességet korlátozó bírósági eljárások egyes emberi jogi szempontból vitatható aspektusainak azonosításával foglalkozom.

A disszertáció jelen fejezete a CRPD-t aláíró államok részéről a fogalom jelentéstartalmának eltérő értelmezését reprezentálja, s bemutatja a cselekvőképességet támogató paradigma anyagi jog oldaláról történő befogadhatóságát, miszerint az azzal kapcsolatos végrehajtási kötelezettséget jelentős mértékben befolyásolhatja, hogy mely jogrendszerből és milyen szabályozási kultúrából tekintenek a „legal capacity” kérdéskörére.

Elsőként tehát a „legal capacity” fogalmának az egyes jogrendszerek részéről jellemző értelmezési kereteinek⁵⁵² sajátosságaira térnek ki.

Ahogy a CRPD keletkezéstörténete alfejezetben jeleztem, a nemzetközi egyezmény végső szövegének kidolgozására irányuló tárgyalások több szakaszból álltak, így a tárgyalások előrehaladtával is megfigyelhető volt a „legal capacity” értelmezésének fejlődése.⁵⁵³

---

⁵⁵¹ Néhai Gombos Gábor érintett személy, a Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum elnöke és a CRPD Bizottság volt tagja, független szakértő, az ír National University of Ireland Galway Fogyatékosjogi Intézetének és az indiai NALSAR Egyetem Jogi Intézetének címzetes professzora is volt. Az idézet az alábbi publikációjából származik: Gombos Gábor (2009): Cselekvőképesség és társadalom, in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4. pp. 239-240. Néhai Gombos Gábor mindazonáltal érintett személy, a Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum elnöke és a CRPD Bizottság volt tagja, független szakértő, az ír National University of Ireland Galway Fogyatékosjogi Intézetének és az indiai NALSAR Egyetem Jogi Intézetének címzetes professzora is volt.

⁵⁵² István Hoffman, György Könczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/> m

⁵⁵³ Arlene S. Kanter (2014) The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 235.

Az első szakaszban, mely a CRPD-t előkészítő bizottsági tárgyalások alapjául szolgáló szövegtervezetet kidolgozó munkacsoport tárgyalásait foglalta magában - noha valamennyi fogyatékossgal élő személy cselekvőképességét kinyilvánították -, a helyettes döntéshozatalt vagy a gondnokságot kivételes esetekben megengedhetőnek tartották megfelelő eljárásjogi garanciák mellett. A CRPD tárgyalásának második szakaszában a bizottság elnöke két alternatív megoldást tárt a bizottság elé: az egyik lehetőség megengedte a helyettes döntéshozatalt, a másik azonban csak az egyetemes cselekvőképességről és a cselekvőképesség gyakorlását segítő támogatásról szólt. A második szakasz első „elnöki” verziójában a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal tehát még párhuzamos modellként szerepelt. A harmadik szakasz az elnök vázlatáról szóló tárgyalásokat foglalta magában. E szakaszban azonban a támogatott döntéshozatal modellje már magába olvasztotta a helyettes döntéshozatal modelljét.⁵⁵⁴

A CRPD szövegezésével kapcsolatos tárgyalások fentiek szerint fejlődő álláspontjának rövid áttekintése után érdemes a „legal capacity” fogalmát további elemzés alá vonni.

IV. 2. A CRPD „legal capacity” fogalmának jelentésstartalma

„A kontinentális jogrendszer modern magánjogában – a római jogtudomány dogmatikai eredményeire hagyatkozva – egyértelműen elkülönítették egymástól a jogképességet és a cselekvőképességet.”⁵⁵⁵

Érdemes megjegyezni ugyanakkor, hogy a klasszikus magánjogi kódexek [a francia Code Civil, az osztrák Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), valamint a német Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)] rendszerében jelentős előrelépést jelentett, hogy a XX. század közepéig elfogadták és rögzítették a fogyatékossgal élő személyek általános és teljes jogképességét.⁵⁵⁶ A cselekvőképesség azonban továbbra is korlátozás és kizárás tárgyát képezte, melyre Lenkovics és Székely (2000) osztályozása szerint három kritérium mentén kerülhetett sor: életkori alapon, az akaratnyilvánításra képtelen állapot (pl. részegség) okán, valamint elmebetegség, illetve – veleszületett – „szellemi” (intellektuális) „fogyatkozás” okán.⁵⁵⁷ Általánosan jellemző volt a cselekvőképesség - gondnokság jogintézményének közbeiktatásával való – korlátozása, s a gondokolt személy jognyilatkozataira többnyire a római jogú gyökerű egyoldalú érvénytelenség eszközét alkalmazták.

„A kontinentális jogrendszerhez tartozó magánjogi szabályozással szemben a common law jogrendszerekben nem különül el élesen a jog- és cselekvőképesség. A hagyományos angolszász precedensjogokban e jog elsősorban a bíróság előtti érvényesíthetőséghez kapcsolódott, s ilyen módon a jogosultságok érvényesíthetőségét biztosító helyzetet jelölte az

---

⁵⁵⁴ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258-259.

⁵⁵⁵ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 247.

⁵⁵⁶ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 247-248.

⁵⁵⁷ Lenkovics Barnabás és Székely László (2000) A személyi jog vázlata. Eötvös József Kiadó. Budapest. pp. 23-25.

angol jogi szaknyelv „legal capacity” fogalmával, amely leginkább a kontinentális jogrendszerek eljárásjogi perképeség-fogalmához hasonlítható.”⁵⁵⁸

S ahogy már a korábbi – a fogyatékos ügy és a jog összekapcsolódásával foglalkozó – II.4. alfejezetemben említettem a XX. század közepétől a fogyatékosokkal élő személyek jogainak ún. alapjogias megközelítése⁵⁵⁹ kezdett teret nyerni az antidiszkriminációs és a különböző, az emberi méltóságot középpontba helyező alkotmányos szabályozások révén.

Az előzőek a cselekvőképesség szabályozásának alakulására is hatottak, e tekintetben több lépcsős fejlődés indult el. Az első szabályozási vonulatban a fogyatékosokkal élő személyek mindennapi, szokásos jogügyleteinek érvényességét ismerték el. Ezt követte a cselekvőképtelenség fogalmának újradefiniálási hulláma a XX. század utolsó harmadában, mely egyben azt is jelentette, hogy a fogyatékosok társadalmi szemlélete kezdett teret nyerni. A XX. század végén a korlátozott cselekvőképesség megítélése is árnyaltabb megközelítést hozott, ahogy azt a disszertáció indító gondolataiban is jeleztem bevezetésre és alkalmazásra került a fokozatosság, a szükségesség és arányosság, illetve az ultima ratio elve, s meghatározták azon ügycsoportokat, melyekben az érintett – gondnokság alá helyezett személyek – jognyilatkozatai korlátozhatóak.⁵⁶⁰

A CRPD 12. cikkében deklarált „legal capacity” jelentése a fentiek nyomán magába foglalja mind a jogképeség (to hold a right), mind pedig a cselekvőképesség (to act/to exercise the rights) fogalmát, ebből következően e szakkifejezés leginkább a common law jogrendszerben körvonalazott jelentéstartalomhoz igazodik.⁵⁶¹

Itt szükséges hangsúlyozni, hogy a fentiek nyomán a CRPD 12. cikkében is elsősorban a *jogosultságok érvényesíthetőségét biztosító helyzet*⁵⁶² szerinti értelmezés kerül a fogalom előterébe, figyelemmel a disszertáció I. és II. fejezetében leírt előzményekre, melyek a fogyatékosokkal élő személyek mindennapi életben történő akadályozott részvételére és joggyakorlásának különböző típusú akadályaira világítottak rá.

IV. 3. A cselekvőképesség korlátozhatósága és a parens patriae jogelv összefonódása

A cselekvőképesség fogalmának az egyes jogrendszerek szerinti változatos gyökereitől eltekintve, „a cselekvőképesség korai törvényi szabályozásában minden fogyatékosokkal élő

⁵⁵⁸ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek jogképeségének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékosok és Társadalom, A fogyatékosok tudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 246.

⁵⁵⁹ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek jogképeségének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékosok és Társadalom, A fogyatékosok tudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 250.

⁵⁶⁰ Vö.: 4. sz. Ajánlásban foglaltak, valamint Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek jogképeségének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékosok és Társadalom, A fogyatékosok tudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 250.

⁵⁶¹ Arlene S. Kanter (2014) The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 235.

⁵⁶² Gombos Gábor, Hoffman István, Kőnczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékosok tudományi Tudásbázis) pp. 19-40.

személyt cselekvőképtelennek tartottak. Később a törvényi diszkvalifikáció az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek esetén maradt csak fenn.”⁵⁶³

A cselekvőképesség az említett jogrendszerekben sok esetben még ma is korlátozásra kerül pusztán a fogyatékossg (illetve bármely fogyatékossg) fennállása alapján. Az érintett nagykorú személyek státuszáról, így tehát a cselekvőképességük korlátozásáról vagy kizárásáról – az egyes jogrendszerektől függetlenül – a bíróság jogosult dönteni, miközben ezen eljárások során esetlegesen a fogyatékos személyek „képtelenségét” is kinyilvánítják.⁵⁶⁴

A bíróság fentiekben hivatkozott döntése nyomán a „nyugati jog” kulturális hagyománya szerint az államra száll az a kötelesség, hogy személyi és vagyoni jogi védelmet nyújtson az érintett személynek. Ez tulajdonképpen az állam „*parens patriae*” doktrínájával kapcsolatos kötelezettség. (Salzman, 2010, 164)⁵⁶⁵

Az angolszász országokban Szépvölgyi (2021) szerint „a *parens patriae* jogelv az állam jogalanyok érdekében történő beavatkozó jellegű magatartásának legitimálására szolgál.”⁵⁶⁶

A középkori angol monarhiában (elsősorban az angol kancellária bíróságok gyakorlatában) kifejlődő *parens patriae* doktrína – a szakirodalom szerint – a XIX. századra az Amerikai Egyesült Államokban többnyire a kiskorú gyermekek érdekében⁵⁶⁷ történő beavatkozást támogatta és leggyakrabban a szülői felügyelettel járó esetekhez kapcsolódott.⁵⁶⁸

---

⁵⁶³ Amita Dhanda 2007. A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 257.

⁵⁶⁴ Vö.: Egy mozgássérült és kommunikációjában akadályozott fiatal gondnokság alá helyezési történetét, éveken keresztül élt gondnokság alatt ép kognitív funkciókkal. In: Boros Ilona: „Értek. Érzek. Gondolkodom. Hogy elmondhassam valakinek, ahhoz idő kell, és figyelem. Másféle kommunikáció. in: Fogyatékossg és Társadalom, 2019/2. Vélhetőleg éppen ezért „A joggyakorlat-elemző csoport azt is hangsúlyozta, hogy a gondnokság alá helyezést kizárólag az ügyek viteléhez szükséges belátási képességnek a mentális zavar bázisán kialakult hiánya indokolhatja, ezért általánosságban véve az önellátási képesség hiányosságai önmagukban nem eredményezhetik a cselekvőképesség korlátozását. Így a gondnokság jogintézménye nem alkalmas a mentális zavarral nem érintett alanyi kör, például kommunikációs nehézségekkel küzdő, látás-, hallás- vagy mozgássérült személyek önálló életvitelének támogatására.” In: Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070> továbbá ld. Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁵⁶⁵ Salzman, Leslie. Guardianship For Persons With Mental Illness—A Legal & Appropriate Alternative? 4 St. Louis U. J. Health L. & Pol’y 279, 306 (2011).

⁵⁶⁶ Szépvölgyi Enikő: *Parens patriae* doktrína: Beavatkozás az állam nevében, MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport ELKH blogja, 2021.

<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/b2/06/283dd730a33ad6a5c588f8ec729d539965c8ff72a2abb397b774449f0ef2/Szepvolgyi-Eniko-parens-patriae.pdf>

⁵⁶⁷ Ex parte Crouse ügy, 1838 és The People v. Degnen ügy, 1869, (idézi Szépvölgyi, 2021.) in: Szépvölgyi Enikő: *Parens patriae* doktrína: Beavatkozás az állam nevében, MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport ELKH blogja, 2021.

<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/b2/06/283dd730a33ad6a5c588f8ec729d539965c8ff72a2abb397b774449f0ef2/Szepvolgyi-Eniko-parens-patriae.pdf>

⁵⁶⁸ A modern fiataikorúak bíróságain a *parens patriae* jogelv egyik példája, amikor a gyermek felügyeleti jogát ideiglenesen elveszik a szülőktől. A gyermeket szociális szolgálatok vagy nevelőszülők gondozásába adják, amíg a bíróság meg nem határozza, mi a gyermek érdeke. A szülők bírósági felügyelet mellett látogathatják meg a gyermeket, hogy segítsék a bíróságot a velük szembeni rossz bánásmód vádjának érvényességének megállapításában. Egy másik gyakori példa az, amikor a kormány megszünteti a szülők gyámjogi jogait a bántalmazás, elhanyagolás vagy veszélyeztetés egyértelmű és vitathatatlan bizonyítékai alapján. A gyermeket nevelőotthonba helyezik, amíg végleges örökbefogadásra nem kerülhet sor, vagy a gyermeket olyan családtaghoz lehet helyezni, akivel a gyermek állandóan együtt él.

A fenti szülői felügyelettel és a fiatakorúak bíróságának eljárásával kapcsolatos⁵⁶⁹ büntetőjogi gyakorlaton túl azonban az állam szintén a *parens patriae jogelv paternalista érvényesülése nevében*⁵⁷⁰ gyakran helyezi gondnokság alá⁵⁷¹ azon felnőtt személyeket is, akiknek a fogyatékoságuk a döntéshozatali képességükben közrehat. Ahogy már fentebb és a disszertáció korábbi fejezeteiben is jeleztem, erre az eljárásra túlnyomóan az intellektuális és pszichoszociális fogyatékoság fennállása esetén kerül sor, melynek következményeként más (ún. harmadik) személyt bízunk meg az érintett felnőtt személy helyett történő döntéshozatallal.

IV. 4. A cselekvőképesség korlátozása és a gondnokság alá helyezés⁵⁷² racionális és emocionális jelentősége

Az előzőekben említett eljárást Winick (1995) „inkompetenssé nyilvánításként” vagy a „megbélyegzés” folyamatként értékeli, amikor valamely fogyatékoság miatt az állam úgy ítéli meg, hogy be kell avatkoznia a döntéshozatalba: tipikusan gondnokot rendel az egyén részére, a cselekvőképességét pedig teljes mértékben kizárja vagy korlátozza. Mindezt abból a feltételezésből teszi, hogy a fogyatékoság akadályozza az egyént a döntés kialakításában. Érdeemes figyelmet fordítani a sorrendre is: a gondnokot azután rendelik ki, hogy a személyt jogerősen cselekvőképtelenné nyilvánították.⁵⁷³

Ebből következően „a gondnokság által biztosított segítség csak azt követően válik hozzáférhetővé, hogy az érintett személyt cselekvőképtelenné nyilvánítják.”⁵⁷⁴

---

⁵⁶⁹ A *parens patriae* nevében gyakorolt hatalom és a gyermekek védelme érdekében megválasztott konkrét eszközök ugyanakkor nem feltétlenül álltak összhangban a gyermekeket megillető alkotmányos jogokkal. Nyilvános példája e diszkrpanciának az In re Gault ügy, 1967-ben, melyben felmerült, hogy a fiatakorúak bíróságának eljárása során nem érvényesültek a vádlott tisztességes eljáráshoz való alkotmányos jogai. A bíróság megállapította, hogy a *parens patriae* elvre hivatkozva nem sérthetők meg vagy hagyhatók figyelmen kívül az érintett alkotmányos jogai. (idézi: Szépvölgyi, 2021) in: Szépvölgyi Enikő: *Parens patriae* doktrína: Beavatkozás az állam nevében, MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport ELKH blogja, 2021.

<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/b2/06/283dd730a33ad6a5c588f8ec729d539965c8ff72a2abb397b774449f0ef2/Szepvolgyi-Eniko-parens-patriae.pdf>

⁵⁷⁰ A gondnoksági jog a 1290-es Praerogativa Regis-től kezdődően a *parens patriae* elvet követi a mai napig in: Kristin Booth Glen: *Changing Paradigms: Mental Capacity, Legal Capacity, Guardianship, and Beyond*

<https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/Kris-Booth-Glen-Changing-Paradigms.pdf> n.d.

⁵⁷¹ Uo.: A *parens patriae* jogalkamzás és az általános (cselekvőképtelenség kapcsolatáról lásd még Herr Stanley S (2003). *Self Determination, Autonomy, and Alternatives for Guardianship*. In: Herr, Stanley S. (szerk.) *The human rights of persons with intellectual disabilities, Different but equal*. Oxford University Press, 429-450., Winick, Bruce (1995) 24.,27.; Donnelly, Mary (2009) 1-29.; Bach, Michael (2007)

⁵⁷² Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései, PhD értekezés, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2011., pp. 38. Consultation Paper on Vulnerable Adults and the Law: Capacity (LRC CP 37-2005) by the Law Reform Commission (2005), Ireland, 26., 78. Írország gondnoksági rendszere például 2005-ig egy 1871-ben született törvényen alapult, amely ennek megfelelően nem csak anyagi és eljárásjogi értelemben, hanem szóhasználatában is alapos felülvizsgálatra szorult. Lásd erről: Consultation Paper (2005) 102. A CRPD elfogadását követő ír szabályozást ld. a disszertáció későbbi fejezetében.

⁵⁷³ Nem eljárásjogi tekintetben kerül elemzésre e fejezetben a gondnokság alá helyezés, pusztán a cselekvőképesség korlátozhatósága – azaz az érintett - szempontjából kívánom megvilágítani a jelentőségét

⁵⁷⁴ Vö.: Winick, Bruce 1995. *The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health*. *Psychology. Public Policy and Law*, (1), 31., 27. Természetesen a magyar jogi szabályozás ismeri az ún. zárgondnokrendelést azonnali beavatkozást igénylő esetben, Vö.: Ptk. 2:25. §, valamint az ún. ideiglenes gondnokrendelés intézményét is, Ptk. 2:26. § (még cselekvőképesség korlátozás nélkül), azonban Winick nagy általánosságát kíván rávilágítani a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá rendelés problematikájára, mely az ún. „előrehozott” „érdek”védelmet jelenti egy később – esetlegesen - bekövetkező döntési helyzetre.

⁵⁷⁴ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: *Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata*, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 260.

A jogi 'cselekvőképtelenség paradigmája' ugyanakkor Dhanda (2007) szerint „az elme bizonyos képességeinek privilegizálásán alapul. A jog ereje meghatározó jelentőséget tulajdonít a kognitív képességeknek a döntésben. Az emberi intelligenciával foglalkozó kutatók ugyanakkor bebizonyították, hogy a kognitív képességek csak egyetlen részt képviselnek az emberi intelligencia sok dimenziójából. Azzal, hogy az emberi elme egyéb intelligenciái nem kerülnek elismerésre, a jog „mesterségesen” a cselekvőképtelenség kategóriáját hozza létre”.⁵⁷⁵

Itt érdemes röviden utalni a posztmodern jogelméletekre, melyek „egyik legújabb hajtásaként az Egyesült Államok jogi gondolkodásában - a felvilágosodás filozófiájától, azaz az értelem (ratio) jelentőségének az érzelmek feletti szupremáciájától elmozdulva -, lassan teret nyer a jog és az érzelmek kölcsönhatásainak elemzése. A Fekete (2013) által *izolációs tézisként* megragadott jelenség lényege, hogy mivel Cassier (2007) nyomán csak „másodlagos szerepet szántak az érzelmeknek az ember megértésében, magától értetődően következtek azok a jogelméleti megállapítások és jogpolitikai célkitűzések, melyek a jogot a lehető legjobban ki kívánták vonni az érzelmek hatalma alól.” Ez tetőződött Fekete (2013) szerint Webernek „a modern formális jogról alkotott képében, mely minden olyan elemet kizárt a jogból, melyet nem lehetett racionálisan létrehozni.”⁵⁷⁶ Itt hangsúlyoznám ki Weber (1995) gondolatait, „aki a modern jog mögött rejlő formális racionalitás posztulátumainak elemzése során kifejezetten utal arra, hogy e felfogás szemszögéből az, „amit nem lehet racionálisan megkonstruálni, az jogi szempontból nem is releváns” és ezzel ab ovo kizárja az érzelmeket a modern jogból. Azonban, maga jelzi, hogy e kérdés ennél bonyolultabb: a formalizmus bomlása kapcsán rámutat arra, hogy az érzületek (bona fides, dolus) értékelése – a bizalom fenntartása érdekében – fokozatosan előkerül a magánjogban, és az „érzületetika racionalizáció” kimutat a formális racionalizáció keretei közül.”⁵⁷⁷ Fekete (2013) szerint „az izolációs tézis egyike a modern jogi gondolkodás alapelemeinek, a jogelmélet és a jogról való gondolkodás hátterében a legtöbb esetben megtalálhatjuk; olyan közhellyé vált, melyet annyira természetesnek tartunk, hogy ezért gyakran észre sem vesszük.” Azt is leírja ugyanakkor, hogy „az izolációs tézis, noha az absztrakció magas szintjén megállja a helyét, nem tekinthető általános érvényűnek” (...)⁵⁷⁸

Fekete (2013) azt is megjegyzi, hogy „a jog emberi cselekedeteket szabályoz, az emberi cselekvés egyik lényeges mozgatórugója – emberi természetünkből fakadóan – mindig az érzelem, és ezért a jog nem működhet teljesen érzelemmentesen; legfeljebb megpróbálhatja ezt letagadni, vagy a legnyilvánvalóbb jegeket elrejtteni.”⁵⁷⁹

Mindez a gondnokság alá helyezés mint bírósági eljárás figyelembevételével is hasznos szempontként szolgál, hiszen „a „jog és érzelmek” kutatása elsőként a bírói döntések vizsgálata kapcsán jelent meg az önálló mondanivaló igényével.”⁵⁸⁰ „A 20. század amerikai

---

⁵⁷⁵ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 261.

⁵⁷⁶ Vö.: Ernst Cassirer: A felvilágosodás filozófiája. Budapest. Atlantisz. 2007. pp. 19-59, idézi Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlata. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 89. 1. lj. <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/630/1/000689768.pdf>

⁵⁷⁷ Vö.: Max Weber: Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai 2/2. Budapest. KJK. 1995. pp. 22. és 87. idézi: Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlata. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 89. 2. lj. <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/630/1/000689768.pdf>

⁵⁷⁸ Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlata. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 89-90.

⁵⁷⁹ Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlata. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 91

⁵⁸⁰ Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlata. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 91

jogtörténetének meghatározó bíró egyénisége, William J. Brennan, Jr., Benjamin N. Cardozo felfogására támaszkodva 1987-ben egy szimpóziumon amellelt érvelt, hogy a bírói tevékenységet nem lehet kizárólag a tiszta értelemre alapozni...” (...) „a megértés ugyanis ennél többet igényel, mégpedig az értelmén túli „dimenziók” bevonását...”⁵⁸¹ Fekete R. A. Posner (1999) munkája kapcsán felveti annak vizsgálatát, hogy „vajon mi is lehet pontosan az érzelmek szerepe a bíró munkájában.”⁵⁸²

A disszertáció témája kapcsán felmerül, hogy a „jog és érzelmek” kutatásának kérdésfelvetéseit, vizsgálati módszereit nem csak a gondnoksági perben való bírói ítélkezési tevékenység vonatkozásában lenne érdemes alkalmazni, hanem az ún. „racionális ember” archetípusa,⁵⁸³ illetve az érzelmek döntéshozatalra gyakorolt hatása (M. A. Sommerville, 1985 és K. C. Glass (1997) nyomán)⁵⁸⁴ és azok motivációs ereje kapcsán. Feketével (2013) egyetértve e mozgalom valódi „hozzáadott értékének” tartom, hogy „a kutatás olyan dimenzióit tárja fel, melyek hagyományos keretek között láthatatlanok vagy „művelhetetlenek” maradtak volna.”⁵⁸⁵

Bandes és Blumenthal (2012) publikációjában felvetődik, hogy vajon adható-e használható munkadefiníció az érzelmek tekintetében, miszerint azok hatással van a döntéseinkre.⁵⁸⁶ „Az érzelmek olyan, az agy egészében végbemenő értékelő és motiváló folyamatok, melyek segítenek az ingerek értékelésében és az azokra adott reakciókban. Továbbá, az érzelmek társadalmi és kulturális környezetben alakulnak ki, értelmeződnek és kommunikációjuk is ott zajlik. Az érzelmek befolyásolják azt, hogyan tekintünk az információra, hogyan kategorizáljuk és értelmezzük, emellett befolyásolják a mások szándékaira és hitelességére vonatkozó értékelésünket, valamint abban is segítenek dönteni, hogy mi fontos és értékes. Talán az a legfontosabb, hogy az érzelmek arra ösztönöznek minket, hogy odafigyeljünk a döntéseinek következményeire, vagyis, hogy egyes szituációkban cselekedjünk vagy tartózkodjunk a cselekvéstől.”⁵⁸⁷ „E meglehetősen összetett meghatározás lényeges állításai az érzelmekről a következők: (i.) az érzelmek értékelő és motiváló folyamatok, (ii.) melyek társadalmi-kulturális viszonyrendszerben értelmeződnek és (iii.) befolyásolják világlátásunkat, illetve (iv.) motiválják a döntéseinket. Az érzelmek tehát agyi folyamatok, melyek megjelennek emberi kapcsolatainkban; befolyásolva, vagy ösztönözve minket.”⁵⁸⁸ Az említett kutatás nyomán azt feltételezem, hogy a cselekvőképesség vagy annak korlátozott volta megítélésével járó jogi

---

⁵⁸¹ Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 92.

⁵⁸² Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 92-96.

⁵⁸³ Vö.: Stánicz Péter (2019). Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2019/2., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 76-85.

⁵⁸⁴ Vö.: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN, illetve Vö.: Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései PhD. értekezés (Képességelméletek része). Miskolc, 2011. https://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/jakabn_ert.pdf

⁵⁸⁵ Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 104.

⁵⁸⁶ Susan A. Bandes – Jeremy A. Blumenthal: Emotion and the Law. Annual Review of Law and Social Sciences, 2012. 163–164. <http://www.susanbandes.com/wp-content/uploads/2017/04/annualreview-emotions-and-the-law.pdf>.

⁵⁸⁷ Susan A. Bandes – Jeremy A. Blumenthal: Emotion and the Law. Annual Review of Law and Social Sciences, 2012. 163–164. idézi és fordította: Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 101.

⁵⁸⁸ Susan A. Bandes – Jeremy A. Blumenthal: Emotion and the Law. Annual Review of Law and Social Sciences, 2012. 163–164. idézi és fordította: Fekete Balázs (2013): Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. Iustum Aequum Salutare, IX. 2013.3. pp. 101.

problémák új nézőpontjának kialakításában is szerepe lehet a „jog és érzelmek” dimenziójában a későbbiekben⁵⁸⁹, szisztematikusan végzett kutatásoknak. Nézeteimet erősíti Párkányi (2014)⁵⁹⁰ és Mentuszné (2018) tanulmánya, utóbbi szerint „a polgári törvénykönyvben gondnokság alá helyezés iránti perindításra jogosult hozzátartozók helyett 40 %-ban kerül sor a gyámhatóság általi perindításra, melynek oka a hozzátartozó ellenében indítandó bírósági eljárás miatti negatív érzelmekben keresendő.”⁵⁹¹ Összességében megállapítható, hogy a hazai polgári perrendtartás⁵⁹² különleges eljárásai közül a gondnoksági perek – s elsősorban azok közül is a gondnokság alá helyezés iránti perek – mindkét fél (s valamennyi résztvevő) oldaláról nem csupán érdekekkel, hanem érzelmekkel telítettek, ezen eljárásokat „a hozzátartozók morális okokból nem szívesen indítják meg”.⁵⁹³

IV. 5. A „legfőbb érdek” (best interest) mint vezérmotívum

Egyes szerzők a szakirodalomban úgy látják, hogy a gondnokság intézménye kiélesíti a feszültséget az adott személy „legfőbb”⁵⁹⁴ érdekének” védelme és az önmeghatározáshoz, ill. döntéshozatalhoz való joga között. A gondnokság keretében gyakran alkalmazott ún. „legjobb vagy legfőbb érdek” védelme a gyermeki jogok „best interest” koncepciójához⁵⁹⁵ köthető. Anniből ugyanakkor mégsem meglepő ez a párhuzam, mert sok esetben kifejezetten elismert a gyermeki jóléti jogok és a belátási képesség csökkenésével élő nagykorú személyek döntéshozatalának közös vonása.⁵⁹⁶

---

⁵⁸⁹ Miközben éppen Sommerville a tényleges képesség mérésével kapcsolatban mutat rá arra, hogy a jogban a kognitív és az érzelmi képesség között szükség van különbségtételre. Az érzelmi képességet az Ontario’s Electro-Convulsive Therapy Review Committee (Elektrosokk Kezelést Vizsgáló Ontariói Bizottság) is megkülönböztette a megértéstől és a kritikai megítéléstől. in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékosok és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

⁵⁹⁰ Párkányi Eszter: A cselekvőképességet érintő eljárások dilemmái, pp. 5. 2014/5. Esély

⁵⁹¹ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 28. 8-as lábjegyzet <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/6432709>;

⁵⁹² Vö.: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény Különleges eljárások

⁵⁹³ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 28. (Mentuszné Terék Irén a Heves Vármegyei Kormányhivatal Hatósági Főosztály Szociális és Gyámügyi osztályvezetője)

⁵⁹⁴ a magyar szerzők eltérő módon hivatkoznak e kifejezésre a „legjobb érdek” kifejezést Halmos használja vö.: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 46, 79. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> míg a „legfőbb érdek” kifejezés Tókey és társai (2024) publikációjában jelenik meg in: Tókey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 17, 27. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

⁵⁹⁵ Vö.: Convention on the Rights of the Child Article 3. 1. „best interest”, melyet az 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló törvény magyar fordításban: a gyermek „mindenek felett álló érdekéért” jelenít meg

⁵⁹⁶ Aoife M. Finnerty, Judy Laing (2022) Best interest, benefit, will and preference: The influence of international human rights and external actors on decision-making frameworks in the United Kingdom and Ireland, International Journal of Law and Psychiatry, 85 (2022), pp. 5.

Carney (2021) már 1982-ben rámutatott arra, hogy a 13. századi *parens patriae* elv keretében a paternalista típusú gondoskodási etika védelmezi a különböző típusú sérülékeny csoportok ún. „legjobb érdekét”, mely a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményben is elfogadásra került.⁵⁹⁷

Ez is megerősíti azt az álláspontot, hogy a „legjobb érdek” („best interest”) elvet a gyermeki jogok koncepciója keretében tartják egyes szerzők elfogadhatónak, a sérülékeny nagykorúak esetében ez az elv vitatható.⁵⁹⁸ Jó példa a nagykorú személyek esetén ezen elv tagadható voltára, amikor az ún. Assisted Decision-Making (Capacity) Bill 2013 (továbbiakban MCA) bemutatásra került az Oireachtas⁵⁹⁹, azaz az ír parlament mindkét házában és az ún. „best interest” elvet elutasították az ún. „will and preference,” („az akarat és a választás”) érvényesülése érdekében, így ez utóbbi vált az vezető elvvé a törvényben. A „will and preferences”-t a döntéshozatal jog-alapú megközelítéseként írják le. A fenti jogi szabályozás kapcsán Donnelly (2016) meggyőzően érvelt a „best interest” terminológiáját érintő váltás érdekében, bár azt is elismerte, hogy egy egyszerű terminológiai változás önmagában nem lehet elegendő.

A fogyatékoság szociális modellje felé történő elmozdulás, valamint a fogyatékosággal élő személyek CRPD-ben deklarált jogainak védelme és gyakorolhatósága az „akarat(kifejezés) és választás mentén” történő megközelítésre hívja fel a jogalkalmazót. Ez a megközelítés azt a szándékot foglalja magában, hogy az érintettek személyes „hangja” kifejeződjék, „hallhatóvá váljék”⁶⁰⁰, s tulajdonképpen ezt a „hangot” – vagy másképp: a polgári jogi nyelvezetén: akaratkifejezést - kívánja a CRPD maximalizálni és az érintett személyeket az életüket érintő döntéseik és döntéshozataluk középpontjába helyezni.⁶⁰¹

A CRPD Bizottság is amellet foglal állást, hogy minden személynek van/marad cselekvőképessége, azonban ez a megállapítás a fogyatékos személyek számára a helyes mértékű támogatással azt „üzeni”, hogy minden érintett képessé válik akarata és választásai kifejezésére.⁶⁰²

---

⁵⁹⁷ Terry Carney, Christine Bigby, Shih-Ning Then, Elizabeth Smith, Ilan Wiesel és Jacinta Douglas (2021): Paternalism to empowerment: all in the eye of the beholder? *Disability & Society*, Jul 2021. pp. 506. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09687599.2021.1941781?needAccess=true>

⁵⁹⁸ Vö.: a Canadian Association for Community Living (CACL) Munkacsoportjának 1992. évi beszámolójával, mely a támogatott döntéshozatal elvi állásfoglalásai között rögzítette, hogy mindenkinek van akarata és képes a választásra in: A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992. augusztus in: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 350-353.

⁵⁹⁹ Charles O’ Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 306. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-boguslaw-lackoro%20aw-lackoro%20ski>

⁶⁰⁰ Mindez szoros kapcsolatban áll az ún. terapeuta igazságszolgáltatással B. Winick és M. Perlin nyomán Vö.: Maléth Anett és Sándor Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplinák egymást megtermékenyítő lehetőségéről In: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2. DOI: [10.31287/FT.hu.2019.2.3](https://doi.org/10.31287/FT.hu.2019.2.3)

⁶⁰¹ Aoife M. Finnerty, Judy Laing (2022) Best interest, benefit, will and preference: The influence of international human rights and external actors on decision-making frameworks in the United Kingdom and Ireland, *International Journal of Law and Psychiatry*, 85 (2022), pp. 8. i

⁶⁰² George Szmukler: (2017) The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: ‘Rights, will and preferences’ in relation to mental health disabilities, *International Journal of Law and Psychiatry*, 2017. 54. pp. 90-97. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2017.06.003>

Lényegében tehát, ahogy Szmukler (2019) is fogalmaz, a „legfőbb érdeken” alapuló tradicionális megközelítés „az akaratkifejeződés és a választás lehetőségének” új doktrínája felé mozdul el.⁶⁰³

Tőkey és társai (2024) kihangosítják Douglass (2016) értelmezési javaslatát⁶⁰⁴, aki „az új-zélandi jogi környezet támogatott döntéshozattal kapcsolatos korszerűsítési lehetőségeit vizsgálva a „legfőbb érdek” fogalmát a jelentésben használt jogi terminológia keretében úgy határozza meg, hogy az magában foglalja a személy szándékát és preferenciáit.” Mindezzel áthidalja a témában uralkodó álláspontok közti feszültséget.⁶⁰⁵

Ez utóbbi értelmezés nézetem szerint kétélű lehet: egyrészt jelentős mértékben segítheti a ma még gondnokság alatt álló személyek ún. önrányított vagy önvezérelt döntéshozatali lehetőségének kialakítását, ugyanakkor alapot teremthet az ún. helyettes döntéshozatali rendszer megszüntetése iránti érvekkel szemben. Amennyiben az ún. bináris megközelítés („binary approach”)⁶⁰⁶ mentén gondolkozunk a cselekvőképesség kérdésköréről fontos, hogy a két rendszert, a helyettes és a támogatott döntéshozatali rendszereket belső összefüggéseik és a működésüket meghatározó valamennyi alapelv mentén egységben vizsgáljuk. Egy-egy a támogató paradigma szempontjából bevezetésre kerülő mainstream szakkifejezés, új vagy régi jogi fordulat értelmezése önmagában nem elégséges, fontos, hogy azok a támogatott döntéshozatali rendszer kialakítása és alapjainak megteremtése szempontjából – valamennyi lényeges tényezővel és alapelvvel együttes értelmezési keretben nyerjenek érdemi meghatározást – azaz jellemzően az ún. önvezérelt döntéshozatal irányába mutassanak.

Ezért is tekintem előre mutatónak a bináris megközelítést meghaladó ún. alapelvi megközelítést („principled approach”)⁶⁰⁷, mely azt mondja ki, hogy igen korlátozott körülmények között, ahol pl. a támogató nem képes feltárni teljes mértékben a személy akaratát és választását, a döntés a támogató részéről az érintett személy akaratát és választását illető ún. „legjobb értelmezésén” („best interpretation”)⁶⁰⁸ alapuljon. Ez a helyzet többnyire akkor fordulhat elő, ha az érintett személy nem tud kommunikálni, (kommunikációjában akadályozott), s ilyen módon akaratkifejezése gátolt. Ezen esetekben alapulhat a döntés a támogató személy részéről az érintett akaratának „legjobb értelmezésén”. Azt azonban mindenképpen látni kell, hogy rendkívül finom a határvonal az akarat és a választás, ill. a helyettes irányba mutató meggyőzés, netán befolyásolás között. Ugyanakkor éppen emiatt a „best interpretation” elvnek jelentős szerepe lehet a már emlegetett, a szakirodalom által csak ’hard cases’-nek nevezett, ún. „nehéz

---

⁶⁰³ George Szmukler: „Capacity”, „best interest”, „will and preferences” and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, World Psychiatry, 2019. London DOI:10.1002/wps.20584

⁶⁰⁴ A Douglass Mental Capacity: Updating New Zealand’s Law and Practice (Report for the New Zealand Law Foundation, Dunedin, July 2016) <http://www.lawfoundation.org.nz>

⁶⁰⁵ Tőkey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

⁶⁰⁶ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 29. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

⁶⁰⁷ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 29. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

⁶⁰⁸ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 29, 36, 40. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

esetek” megoldásában vagy a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek esetén.⁶⁰⁹ Bigby és társai (2023)⁶¹⁰ azt is leírják, hogy amennyiben egy döntéshozatali folyamat során a kockázat támogatás útján sem érthető meg az érintett személlyel, abban az esetben következhet be az ún. „legfőbb érdek” elv alkalmazása. Mindez összhangban van Douglass (2016) nézetével, aki szerint a „legfőbb érdek” követelményének ott kell érvényesülnie, ahol a támogatott döntéshozatal lehetősége kimerül, s egy másik személy által történő helyettes döntéshozatal válik szükségessé. A „legfőbb érdek” fogalma Douglass (2016) elméletében transzparens bázist nyújt a döntéshozatalra abban az esetben, amikor egy érintett személy nem tudja teljes mértékben gyakorolni a cselekvőképességét. Ilyen módon Douglass (2016) a „legfőbb érdek” követelményét a támogatott döntéshozatali rendszer lényeges kiegészítőjének tekinti. Emlékeztet arra, hogy az MCA⁶¹¹ egy olyan szempontrendszerrel állít fel, melynek elemeit gondosan át kell gondolni akkor, amikor egy személy „legfőbb érdekében” kerül sor a helyettes döntéshozatalra. E szempontok a következők:

- i) az érintett személy lehető legteljesebb körű részvétele a saját „legjobb érdekének” meghatározásában;
- ii) az érintett személy jelenlegi és múltbeli kívánságainak, érzéseinek, akaratának és választásainak megismerésére kerüljön sor az adott döntéshozatali folyamatban;
- iii) az érintett személy azon értékeinek, értékválasztásainak a figyelembevétele is történjen meg, melyek nagy valószínűséggel hatással lennének a döntésére.⁶¹²

S ha már az akarat és a választás tiszteletben tartásának témaköre ismét felmerült, akkor érdemes egy villanásnyi kitérőt tenni a „tisztelet” szó jelentésére. E téma egy londoni – az Essex Autonómia Projekt és az angol Igazságügyi Minisztérium által a Mental Capacity Act (2005) CRPD-kompatibilis voltáról történő közös gondolkodás érdekében szerveződött - workshop során került előtérbe, melynek konklúziója az alábbiak szerint foglalható össze: a jogok, az akarat, a választás tisztelete, nem azt jelenti, hogy ezekkel egyet kell érteni valakinek, hiszen a jogok, az akarat és a választás más-más irányokba is mutathatnak.⁶¹³ Mindezeket túl Carney és társai (2019) az akarat dinamikus természetére és a választásokkal, illetve a döntésekkel való komplex kapcsolatára is ráirányítják a figyelmet.⁶¹⁴

IV. 6. A tradicionális státusz-alapú modell mint kiindulás

A kontinentális országok római jogi gyökerű szabályozásában az ún. „*cura furiosi*” elmélet⁶¹⁵ formálta azt a szemléletbeli megközelítést, mely ma *tradicionális modellként* írható le.

---

⁶⁰⁹ Terry Carney: *Realising* 2019 pp. 370

⁶¹⁰ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 29, 36, 40.

<https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

⁶¹¹ Mental Capacity Act elnevezésű jogszabály Írországban, (továbbiakban ld. Mental Capacity Act, 2005)

⁶¹² A Douglass Mental Capacity: Updating New Zealand’s Law and Practice (Report for the New Zealand Law Foundation, Dunedin, July 2016) <http://www.lawfoundation.org.nz> pp. xii-xiii.

⁶¹³ George Szmukler: (2017) The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: ‘Rights, will and preferences’ in relation to mental health disabilities, *International Journal of Law and Psychiatry*, 2017. 54. pp. 96.

⁶¹⁴ Terry Carney, Shih-Ning Then, Christine Bigby, Ilan Wiesel, Jacinta Douglas and Elizabeth Smith: : *Realising ‘will, preferences and rights’: reconciling differences on best practice support for decision-making?* *Griffith Law Review*, 2019, VOL. 28, NO. 4, 357–379 <https://doi.org/10.1080/10383441.2019.1690741>

⁶¹⁵ H.N. Stelma-Roorda, dr. C. Blankman prof. dr. M.V. Antokolskaia: A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands. *Family and Law*. 2019.

Ez röviden és leegyszerűsítve abban áll, hogy az intellektuális (vagy kognitív) fogyatékoság esetén egyenes következmény a cselekvőképesség hiányának a vélelme. Ez az ún. *státusz-alapú modell*, mely annak leírására szolgál, hogy cselekvőképese-e valaki vagy sem. Az archaikus római jog legfőbb célja ezen intézménnyel az volt, hogy a család vagyonát megőrizze a jövő generációi részére. Ekkor még nem került sor hivatalos eljárásra, melynek során a személy cselekvőképtelenségét megállapították volna, hanem a legközelebbi férfi rokon automatikusan töltötte be a *curator furiosi* titulust. A klasszikus római jogban ez utóbbi változott, a *curator furiosi* kinevezésére a *magisztrátus* volt jogosult, amennyiben a legközelebbi rokon e tisztség betöltésére alkalmatlannak bizonyult. Ilyen módon idővel az egyén érdekei is nagyobb jelentőséget nyertek.⁶¹⁶

A cselekvőképtelenné nyilvánítás Dhanda (2007) részletes elemzése szerint a státusz-alapú modellhez kötődő státuszteszt, funkcionális teszt vagy az eredményteszt alapján történik, ahogy arra a 12. cikk elemzése kapcsán is már hivatkoztam. Az alábbiakban ezen tesztípusok ismertetésére térnek ki részletesebben.

- i) „A státuszteszt egy csoport minden tagjára érvényes, így szükségképpen túl széles kört foglal magába. Ez a teszt működik akkor, amikor egy törvény minden további feltétel nélkül azt deklarálja, hogy az intellektuális fogyatékosággal vagy mentális betegséggel élő személyek nem köthetnek szerződést.”⁶¹⁷ (Ezt Dhanda (2007) globális diszkvalifikációt eredményező helyzetnek tekinti).
- ii) „A funkcionális teszt kísérletet tesz arra, hogy összekapcsolja a kompetenciát az elvégzendő funkcióval. E teszt diszkriminatív tartalma ugyanakkor abból ered, hogy a funkcionális kompetenciát nem szokás megkérdőjelezni a nem fogyatékos személyek esetén, e kérdés tehát csak kirekesztett csoportok tagjai kapcsán vetődik fel: s bár minden intellektuális fogyatékos vagy mentális betegséggel élő személy kompetenciáját meg lehet kérdőjelezni, nem minden személyt fognak kizárni a szerződéskötésből, hiszen e teszt megköveteli, hogy az ítélkező szerv azt is bizonyítsa, hogy a személy fogyatékosága okán nem képes megérteni a szerződés természetét, vagy annak hatását a személy érdekeire. A teszt végeredménye attól függ, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak a küszöbfeltételnek vagy a funkcionális követelményeknek.”⁶¹⁸ A diszkvalifikáció a funkcionális tesztek esetében szelektívvé válik.⁶¹⁹
- iii) Végül az ún. eredményteszt „a kérdéses kompetenciájú személy döntései alapján határoz a személy kompetenciájáról.” Ez egy fordított irányú teszt az előzőhöz képest, azaz a kompetenciát itt a személy döntése után vizsgálják meg, konkrétan az intellektuális fogyatékoság vagy mentális betegséggel élő személy valamilyen döntése után. E teszt természetes következménye, hogy a

---

⁶¹⁶ H.N. Stelma-Roorda, dr. C. Blankman prof. dr. M.V. Antokolskaia: A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands. *Family and Law*. 2019.

⁶¹⁷ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: *Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata*, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258.

⁶¹⁸ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: *Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata*, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258.

⁶¹⁹ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: *Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata*, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258.

társadalmilag elfogadhatatlan vagy népszerűtlen döntések az inkompetencia megállapításának alapjául szolgálnak.⁶²⁰

Normatív szinten, az egyes államoknak a cselekvőképesség korlátozására irányuló szabályozását vizsgálva elmondható, hogy a státusztesztet kezdte felváltani a funkcionális teszt.⁶²¹ Ugyanakkor Fiala-Butora János (n.d.) megjegyzése alapján figyelmet érdemel, hogy „a tesztekkel kapcsolatban felvázolt klasszifikáció nem teljes.” Fiala-Butora (n.d.) szerint „sok jogrendszerben a státuszteszt összekapcsolódik a többi teszttel és újfajta státuszt hoz létre. Az eredeti vizsgálatot nevezhetjük funkció alapúnak, azonban mihelyst a személyt a bírósági eljárásban cselekvőképtelenségnek nyilvánítják, ez az újonnan megállapított globális cselekvőképtelenség lesz a személy új státusza.”⁶²²

Jakab (2009) tanulmányában azt állapította meg, hogy a CRPD végrehajtása kapcsán egyre több kutatás foglalkozott a képességmérés kérdéseivel.⁶²³

IV. 7. A cselekvőképesség bináris megközelítése

A cura furiosi fentebb már röviden ismertetett elmélete a bináris megközelítést fogadta el, mely szerint egy személy vagy cselekvőképes vagy cselekvőképtelen.⁶²⁴

A kompetencia bár jogi meghatározás⁶²⁵ a bírók által alkalmazott és többnyire kétpólusú, azaz bináris fogalom: valaki kompetens vagy sem, azaz cselekvőképes vagy sem. A bírónak tk. meg kell határozni, hogy a képességkontinuum mely pontján mozdul el az érintett személy a kompetens mivolttól az inkompetens felé. Ennek a pontnak a meghatározása jelenti azt a bizonyos küszöbértéket, mely a fenti fogalmakkal együtt döntő hatással van az érintett személy jogaira. Többek között ebből ered, hogy a különböző módszertanok (az előzőekben ismertetett tesztípusok alkalmazásával) éles kritikát váltottak ki a szakirodalomban.⁶²⁶

---

⁶²⁰ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258.

⁶²¹ Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 258.

⁶²² Amita Dhanda, 2007 A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója. in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 257.

⁶²³ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 296. Grisso, 2003 stb.

⁶²⁴ GLEN, Kristin Booth. ‘Changing Paradigms: Mental Capacity, Legal Capacity, Guardianship, and Beyond’, Columbia Human Rights Law Review 2012 vol. 44, <https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/Kris-Booth-Glen-Changing-Paradigms.pdf>

⁶²⁵ István Hoffman, György Könczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/> oldalszám

⁶²⁶ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview.
Vö.: Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), Családi Jog, 2019/4. sz. pp. 13., továbbá Glass, Kathleen C.: Refining Definitions and Devising Instruments: Two Decades of Assessing Mental Competence, International Journal of Law and Psychiatry, Vol. 20. 1/1997, 5. o., valamint Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttéréről és a szellemi egészség jogáról, 2010. Miskolci Jogi Szemle, 5. évfolyam 1. szám, 90. old.

Összességében azonban bármely jogrendszerből is közelítjük meg a „legal capacity” fogalmát, a fentiek nyomán is nyilvánvaló, hogy a cselekvőképesség rendkívül fontos attribútuma egy személynek.

Ugyanakkor a cselekvőképtelenség meghatározása (általában) egy családtag, rokon vagy az arra felhatalmazott (gyám)hatóság közreműködésével történik, keresetlevelükben foglalt azon kéréssel, miszerint az érintett személy esetében gondnokság alá helyezés szükségessége merül fel pl. egy akut betegség, pénzügyi zavarok vagy akár bentlakásos intézményi elhelyezés okán.⁶²⁷ A gondnoksági per során az orvosok, ill. a mentális egészséggel foglalkozó szakemberek szakvéleményt készítenek abból a célból, hogy értékeljék az érintett személy egészségügyi állapotát, a kognitív és funkcionális képességét, és a felülvizsgálat időpontjának szükségességét.⁶²⁸

Az eljáró bíró külön értékelést készít az érintett személy belátási képességéről, s ahogy az érintett - gondnokság alá helyezendő - személy maga is, úgy a családtagok, barátok is további információforrásul szolgálhatnak a személyes meghallgatásuk során.⁶²⁹

A cselekvőképesség korlátozásával járó bírósági eljárásban általánosságban az eljáró bíró hozza meg a végső döntést a cselekvőképesség fennállásáról vagy hiányáról, azaz dönt a gondnokság alá helyezés iránt előterjesztett kereset ügyében.

Egy bíró számára az, hogy valakit cselekvőképtelennek tartson általában két tényezőt igényel:

1. az érintett személy kárnak és/vagy jogsértő helyzetnek van kitéve, mert a személyét érintő ügyeket vagy pénzügyeit nem képes irányítani;
2. hiányzik az érintett személy azon kognitív képessége, hogy megértse és értékelje a döntéseinek jelentőségét és következményeit.⁶³⁰

Amennyiben egy bíró azt tapasztalja, hogy az érintett személy nem képes pl. az egészségi állapotával kapcsolatos ügyeit, pénzügyeit vagy mindennapi életét irányítani, akkor cselekvőképtelennek (vagy szerző megjegyzi: - a bináris modellen túl - cselekvőképességének korlátozását „szükségesnek”) találja, mely esetben az érintett személy elveszíti a jogát arra vonatkozóan, hogy saját ügyeit irányíthassa.⁶³¹

A bírói döntéssel szemben a képességmérést végző orvos a belátási képességet egy-egy speciális tevékenység vonatkozásában értékeli, míg a jog absztrakt síkjára helyezve a kérdéskört a bíró általában „minden vagy semmi” alapon dönt⁶³² a cselekvőképességről vagy a cselekvőképtelenségről.

---

⁶²⁷ Melanie Gavisk & Edith Greene, Guardianship Determinations by Judges, Attorneys, and Guardians, 25 BEHAV. SCI. & L. 339, 339–40 (2007).

⁶²⁸ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶²⁹ Melanie Gavisk & Edith Greene, Guardianship Determinations by Judges, Attorneys, and Guardians, 25 BEHAV. SCI. & L. 339, 341 (2007).

⁶³⁰ Rebekah Diller, Legal Capacity for All: Including Older Persons in the Shift from Adult Guardianship to Supported Decision-Making, 43 FORDHAM URB. L.J. pp. 500. (2016).

⁶³¹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶³² vagy ahogy Gerard Quinn fogalmaz in: Fogyatékosok és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 274. „a státuszra alapozott feltételezés a cselekvőképesség bináris értelmezésén alapul – vagy van, in toto, vagy nincs, in toto”...

Magyarországon, s más államokban is a fentebb leírt eljárási tapasztalatok, valamint a képességméréssel kapcsolatban azonosított problémák szolgálták a 20. század végén egy árnyaltabb szabályozás alapjául vagyis az ún. részleges hatályú gondnokság bevezetésére, melynek révén a cselekvőképesség korlátozása többnyire csak bizonyos ügýtípusokra (vagy döntéshozatali területekre) vonatkozhat.⁶³³

IV. 8. A „capacity” mint képességfogalom

A képesség („capacity”) alapvetően orvosi, pszichológiai meghatározás, míg a kompetencia (competency) jogi.⁶³⁴ A valóságban ezek a fogalmak azonban gyakran felcserélődnek, felcserélhetőek.⁶³⁵ Hangsúlyozást érdemel ugyanakkor e fogalom „szociális képződmény” jellege is Bruce Winick (1995) nyomán, mivel Winick úgy látja, hogy a képességet nem csak a társadalom értékei, hanem a mérést végző személyek értékei is befolyásolják.⁶³⁶

A mérést végző orvosok, pszichiáterek által használt képességfogalom általában egy konkrét tevékenységéhez kötődik és egy continuum mentén érthető meg a legjobban: a magas képességtől az alacsonyig tartó skálán variálódik.⁶³⁷

IV.8.1. A belátási képesség - „mental capacity”

Az emberek számos képességüket használják a mindennapi életük vitele során, s ezek a képességek, beleértve az információfeldolgozást, memóriát, az érvelést, az ítéletalkotást, a döntéshozatal⁶³⁸ – közösen formálják/alakítják az ún. mentális összképességről alkotható benyomást.

A kapacitás egy kontinuumon (skálán) létezik, mely a készségek, illetve gyakorlottság, jártasság szerint változik és időről időre variálódik.⁶³⁹

A nagykorú személyek cselekvőképessége számos jogrendszerben előzetes vélelem tárgyát képezi, meglétének alapvető feltételezéséből indul ki a jogalkotó, ebből következően amikor az

---

⁶³³ Hoffman István 2009.: Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: Fogyatékossg és Társadalom, A fogyatékossgtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 250.

⁶³⁴ Hoffman, István; Könczei, György. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/>

⁶³⁵ E fogalmak felcserélődését, felcserélhetőségét jól példázza Jakab a 2010-es publikációjában, miszerint a képességet jogi és orvosi fogalomnak egyaránt tekinti, ugyanakkor azt is kihangsúlyozza, hogy pl. Bruce Winick szerint inkább jogi, mint orvosi fogalomról beszélünk. (a mental health law érinti pszichológiai elméleti vizsgálódás mentén in George Szmukler: (2017) The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: 'Rights, will and preferences' in relation to mental health disabilities, International Journal of Law and Psychiatry, 2017. 54. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2017.06.003>

⁶³⁶ Winick, Bruce: The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health, Psychology, Public Policy and Law, 1(1995), pp. 31.

⁶³⁷ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview 5

⁶³⁸ Lőrincz Viktor: A cselekvőképesség korlátozása – néhány döntéseméleti és pszichológiai szempont, MTA Law Working Papers, 2017/19. https://real.mtak.hu/73199/1/2017_19_lorincz_2.pdf

⁶³⁹ Jason Karlawish, Measuring Decision-Making Capacity in Cognitively Impaired Individuals, 16 NEURO SIGNALS 91, 93 (2008). DOI: [10.1159/000109763](https://doi.org/10.1159/000109763)

adott orvosszakértő (házánkban többnyire igazságügyi pszichiáter szakértő) vizsgálat alá vonja egy személy belátási képességét⁶⁴⁰, arra mindig valamilyen konkrét okból kerül sor.

Amikor a belátási képesség értékelése szükségessé válik, általában az azt vizsgáló szakértő egy adott személy belátási képességére fókuszál egy speciális döntés meghozatala érdekében. Az értékelés módszere változó, négy kritérium azonban általánosságban beleértendő:

1. a választás és a döntés kommunikációjának képessége;
2. a releváns információk megértésének képessége, beleértve az információk felidézésének és a nyújtott információt átfogásának képessége;
3. a saját helyzet, a körülmények és a döntés következményének megértése;
4. a rendelkezésére álló információk saját értékrend alapján történő értékelési képessége (ez a legellentmondásosabb pont).⁶⁴¹

A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezési eljárással kapcsolatos vád lehet, hogy az valójában „fordítói tevékenységet jelent: a bírói döntéshozatal elsődleges és legfontosabb referenciapontja az igazságügyi orvosi szakvélemény, amely a pszichiáter szakember speciális tudására támaszkodik. A vizsgálat során a pszichiáter feladata, hogy a vizsgált alany belátási képességének felmérésével javaslatot tegyen a cselekvőképességének korlátozására vagy megtartására.”⁶⁴²

---

⁶⁴⁰ Magyarországon a belátási képesség vizsgálata időről időre probléma tárgyát képezi. 2011-ig egy az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. sz. módszertani levele szabályozta a belátási képesség vizsgálatát. 2011. január 1-je óta ez utóbbi nem alkalmazható, ugyanakkor azóta a belátási képesség vizsgálatára semmiféle protokoll, eljárásrend nem létezik, a fogalomnak jogszabályi meghatározottsága nincsen, a bírói gyakorlatban a változó polgári jogi szabályozás ellenére sincs egységes eljárásrend abban a vonatkozásban, hogy a gondnokság alá helyezési eljárás mely szereplője pontosan milyen kompetenciával bír annak meghatározása vonatkozásában. Vö.: Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1. pp. 16.; továbbá Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), Családi Jog, 2019/4. sz. pp. 13. A probléma a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának 2023. május 31. napján elfogadott összefoglaló véleményével látszik rendeződni ld. később az Összefoglaló véleményt részletesen e tárgykörben.

⁶⁴¹ Jalayne J. Arias, A Time to Step In: Legal Mechanisms for Protecting Those with Declining Capacity, 39 AM. J.L. & MED. pp. 140-143. (2013). DOI: [10.1177/009885881303900103](https://doi.org/10.1177/009885881303900103)

⁶⁴² Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 17., S habár napjainkra az ún. „szakértői bíráskodás” kérdése finomodni látszik, a belátási képesség mérése továbbra is Achilles-ina (Fiala-Butora, 2019) a gondnoksági pereknek. Fiala-Butora János: A cselekvőképesség szabályozásának eltérő megközelítései az új Ptk. vitája során. In.: Gárdos-Orosz Fruzsina és Menyhárd Attila (szerk.): Az új Ptk. első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont. Jogtudományi Intézet. Budapest. 2019. <https://real.mtak.hu/105481/1/2019Fiala-ButoraPtkcselekvokepessegnemzetkozijogtukrebenCsaladiJog2019.pdf>

[A gondnokság perek empirikus vizsgálata keretében] „vizsgált, közzétett ügyek 72%-ában (26 ügyben) a bíróságok teljes egészében elfogadták a többnyire egyetlen kirendelt igazságügyi pszichiátriai szakértő véleményét, s az esetek többségében nem is merült fel további igazságügyi szakértő véleményének szükségessége. Ugyanakkor az új Ptk. alapján elbírált ügyek körében ebben a tekintetben pozitív változás figyelhető meg. Ahol felmerült [igazságügyi pszichiátriai szakértő véleményének szükségessége], ott az esetek 27%-ában kezdeményezték is további szakértő kirendelését, melyet azonban az eljáró bíróság elutasított. Számos esetben az említett jelenségkör „az aggálytalan szakértői vélemény” fogalomhasználatban nyilvánult meg. A többi ügyben legalább egy bírósági szint eltért a szakértői véleménytől, illetve megfogalmazta azt, hogy a mentális állapotra vonatkozó orvosszakértői vélemény önmagában nem perdöntő. Ennek egyik legpregnansabb megfogalmazását a Kúria adta a korábban idézett döntésében. Már ebben az új Ptk. előtti időszakban is megjelent a szakértői vélemények bíróságok általi kritikus értékelésének igénye (ld. BH2006.46., EBH2007.1597). Ennek ellenére a [gondnoksági perek empirikus vizsgálata keretében azt találtuk, hogy], a régi Ptk. alapján elbírált 25 ügy közül 21-ben mindhárom bíróság teljes mértékben elfogadta a szakértői véleményt.

A belátási képesség fogalma több módon értelmezhető. Az egyik a belátási képesség ún. globális fogalma, mely a cselekvőképesség bináris megközelítését eredményezi, a másik az ún. csúszó-változó standard mentén történő megítélése, mely kifinomultabb ítélkezést eredményez.⁶⁴³ A kutatók úgy tartják, hogy a belátási képesség terület-specifikus és kockázat-érzékeny fogalom.⁶⁴⁴

IV.8.1.1. A belátási képesség terület- és tartalomspecifikus természete

A terület (tartalom)-specifikusság azt jelenti, hogy a belátási képesség változhat a különböző döntések és tevékenységek szerint, ebből következően egy bizonyos terület értékelését a jártassági fokozatok szerint kell figyelembe venni. Pl.: egy ismert szakaszon biztonságosan autót vezetni különbözik egy lakásfelújítás céljából történő költségvetési terv elkészítésétől. Lehetséges, hogy egy adott személynek az egyik területen van belátási képessége, a másik tevékenység vonatkozásában nincs.⁶⁴⁵

IV.8.1.2. A belátási képesség kockázatérzékenysége

A kockázat-érzékenység azt jelenti, hogy a belátási képesség küszöbértékét, megítélési szintjét a kockázat nagyságrendjéhez kell igazítani. Pl.: egy autót vagy egy fűnyírót vezetni ugyanazokat a készségeket igényli, de a felmerülő kockázat különböző mértékű. Az autóvezetés jelentősebb kockázattal járó tevékenység, elég csak a nagyobb sebességre és a körülöttünk lévő további vezetőkkel kapcsolatos interakciókra gondolni, ilyen módon az autóvezetés nagyobb belátási képességet igényel.⁶⁴⁶

IV.8.1.3. A belátási képesség döntés-specifikus természete

Végül a belátási képesség döntés-specifikus természete ellenére az értékeléséhez alkalmazott teszt eredménye nem mindig számít az aktuális döntési kontextusban, amely azt is jelentheti, hogy a döntéshozatali képességnek a valódi élethelyzetekben nem pontos az előre történő megjósolhatósága, annak értékelése absztrakt szinten marad.⁶⁴⁷

In: Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrowszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104-105. https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_etal.pdf

⁶⁴³ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. pp. 86-88. https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

⁶⁴⁴ Scott Y. H. Kim et al., Preservation of the Capacity to Appoint a Proxy Decision Maker: Implications for Dementia Research, 68 ARCHIVES GEN. PSYCHIATRY 214. (2011). DOI: [10.1001/archgenpsychiatry.2010.191](https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2010.191)

⁶⁴⁵ Scott Y. H. Kim et al., Preservation of the Capacity to Appoint a Proxy Decision Maker: Implications for Dementia Research, 68 ARCHIVES GEN. PSYCHIATRY 215. (2011). DOI: [10.1001/archgenpsychiatry.2010.191](https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2010.191)

⁶⁴⁶ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 618. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶⁴⁷ Jennifer Moye & Daniel C. Marson, Assessment of Decision-Making Capacity in Older Adults: An Emerging Area of Practice and Research, 62 J. GERONTOLOGY 3, 9 (2007). DOI: [10.1093/geronb/62.1.p3](https://doi.org/10.1093/geronb/62.1.p3), R. Ryan Darby & Bradford C. Dickerson, Dementia, Decision Making, and Capacity, 25 HARV. REV. PSYCHIATRY 270, 274 (2017). DOI: [10.1097/HRP.000000000000163](https://doi.org/10.1097/HRP.000000000000163) in: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 618. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview, Fiala-Butora

Ugyanakkor ezen értékelési eszközök legalább némi alapot nyújtanak a belátási képesség meghatározásához. Ugyanakkor számos esetben a belátási képesség formális értékelésére sem kerül sor.⁶⁴⁸ Ilyen módon további aggodalomra adhat okot, hogy a klinikusok a döntésüket az élettörténetre, a korábbi diagnózisokra, a fogyatékosságra, megjelenésre, viselkedésre vagy olyan tényre alapítják, miszerint az érintett nem hoz az adott helyzetben ún. „bölcös” döntést.⁶⁴⁹

IV.8.2. A belátási képesség értékelésének kritikai megközelítése

A belátási képesség csökkent voltának megállapítása azért is érzékeny kérdés, mert alapjául szolgál a jogi értelemben vett cselekvőképtelenség meghatározásának vagy a cselekvőképesség korlátozásának.⁶⁵⁰ Számos esetben kimutatásra került, hogy a gondnokság alá helyezési eljárások hiányos klinikai alapokon folynak le.⁶⁵¹

A belátási képesség értékelése a szakirodalomban kritikai megjegyzések sorával illetett terület.⁶⁵² Gyakran merül fel, hogy értékelése pontatlan, megbízhatatlan és ezáltal érvényessége is megkérdőjelezhető. Ez ideig nincs valódi konszenzus arra vonatkozóan, hogy mely kritériumok értékelésével határozható meg a belátási képesség, mivel az értékelési eszközök maguk is különböznek és nem feltétlenül validáltak.⁶⁵³ A belátási képesség értékelésére irányuló eszköz megválasztása vagy az értékelést végző orvos kiválasztása ezért igazán érzékeny tényezője az eljárás kimenetének.⁶⁵⁴

János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), Családi Jog, 2019/4. sz. pp. 13.

⁶⁴⁸ Megan S. Wright, Dementia, Autonomy, and Supported Healthcare Decisionmaking, 79 MD. L. REV. 257, 262 (2020). <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3852&context=mlr>

⁶⁴⁹ Hugh Series, Best Interests Determination: A Medical Perspective, in THE LAW AND ETHICS OF DEMENTIA 91 (Charles Foster et al. eds., 2014). in: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶⁵⁰ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶⁵¹ Jalayne J. Arias, A Time to Step In: Legal Mechanisms for Protecting Those with Declining Capacity, 39 AM. J.L. & MED. 146 (2013). DOI: [10.1177/009885881303900103](https://doi.org/10.1177/009885881303900103)

in: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶⁵² Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

⁶⁵³ Jalayne J. Arias, A Time to Step In: Legal Mechanisms for Protecting Those with Declining Capacity, 39 AM. J.L. & MED. 146 (2013). DOI: [10.1177/009885881303900103](https://doi.org/10.1177/009885881303900103)

in: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁶⁵⁴ Különböző orvosok ugyanazokat az értékelési eszközöket használják vagy ugyanaz az orvos különböző eszközöket használ és így is különböző következtetésekre juthat egy adott személy belátási képességét érintően különösen az értékelés és az indokolás tekintetében. Lauren Padama, Note, Informed Consent and Decision-Making After Loss of Competency in Dementia Patients: A New Model, 28 S. CAL. INTERDISC. L.J. 187. (2018). Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

IV. 9. A cselekvőképesség vizsgálatának és értékelésének táguló horizontja

Bach és Kerzner (2010) szerint a fogyatékoság szociális modelljében a cselekvőképesség vizsgálatára irányuló horizont kitágul: ilyen módon a hangsúly immár nem a személy (fogyatékos voltára) attribútumára helyeződik, hanem a relatív akadályokra is ráirányul a figyelem.⁶⁵⁵

Ezen szociális, gazdasági, jogi akadályok már nevesítésre kerültek a korábbi fejezetekben, melyekkel az érintett fogyatékosággal élő embernek szembe kell néznie a döntéshozatal során. Az akadályokat rögzíti a CRPD Preambuluma⁶⁵⁶ is, melyre a korábbiakban a fogyatékosággal élő személyek ún. „viszonyítási pontjaként” hivatkoztam.

A cselekvőképesség vizsgálatának táguló horizontjával kapcsolatban érdemes figyelmet fordítani a Curk P., Gurbai S. és Freyenhagen F., (2020)⁶⁵⁷ publikációjára, melyben a szerzők a klasszikus képességelméletekkel, képességméréssel szemben a belátási képesség értékelését befolyásoló személyközi (interpersionális), elsősorban mint társas kapcsolatok és a szociális tényezők jelentőségét foglalták össze. Munkájukban hangsúlyozzák, hogy a „belátási képesség” („mental capacity”) bár számos ország (Anglia, Ausztrália, Új-Zéland, Svédország) bírói joggyakorlatában alkalmazott kifejezés, mégis pontos jogi terminusa, elfogadott jogi definíciója.⁶⁵⁸

Mivel a belátási képesség fogalma – Fiala (2019) álláspontja szerint - alapvetően a klinikai terminológiához igazodik, (s ilyen módon a fogyatékoság orvosi modelljéhez illeszkedő kifejezés), ugyanakkor a gondnoksági eljárásokban központi szerepet betöltő jelenség, ezért etikai és emberi jogi szempontból rendkívül aggályos pontos definíciójának hiánya.⁶⁵⁹ Fiala (2019)⁶⁶⁰ szerint a belátási képesség pontos tartalmát jogszabálynak kellene meghatároznia. „Ennek hiányában ugyanis az igazságügyi szakértők saját maguk alkothatnak tartalmat a „belátási képesség” fogalom mögé, és a vizsgált személyeket a saját maguk alkotta mércéhez viszonyíthatják.” (Fiala, 2019)

Fiala (2019) arra is hivatkozik, hogy bizonyos államokban e kifejezést törvény definiálja, mely nagyban csökkenti a szakértői vizsgálatok önkényességét.⁶⁶¹ Curk P., Gurbai S. és Freyenhagen F., (2020)⁶⁶² előzőekben említett publikációjukban a belátási képesség körültekintőbb

---

⁶⁵⁵ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. supporteddecisionmaking.com.au/wp-content/uploads/sites/4/2021/03/A-New-Paradigm-for-Protecting-Autonomy-and-the-Right-to-Legal-Capacity-1.pdf

⁶⁵⁶ Vö.: CRPD Preambulum e) és k) pontjai

⁶⁵⁷ Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

⁶⁵⁸ Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full> Mindez összhangban áll Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), *Családi Jog*, 2019/4. sz. pp. 13. publikációjában foglaltakkal.

⁶⁵⁹ Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), *Családi Jog*, 2019/4. sz.

⁶⁶⁰ Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), *Családi Jog*, 2019/4. sz.

⁶⁶¹ Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), *Családi Jog*, 2019/4. sz. pp. 12.

⁶⁶² Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

megközelítésére, illetve e jelenség inkluzív szemléletű megértésének szükségességére tesznek javaslatot. Számos, a belátási képesség mérésére használt skála⁶⁶³ jellemzőinek vizsgálatával megfogalmazódó aggályaiknak adnak hangot, majd az emberi jogi szempontú konzekvenciák levonásával a belátási képesség értékeléséhez tematikus bontásban – a cél, a szocio-kulturális háttér és a terápiás szövetség/kapcsolat aspektusából – irányelveket fogalmaznak meg. Szempontjaik közül a legmeghatározóbbak alább a teljesség igénye nélkül:

- az értékelésnek a belátási képesség minél tágabb fogalmi meghatározásán⁶⁶⁴ kell alapulnia;
- a belátási képesség értékelési módszerének minden ember számára alkalmazhatónak kell lennie, elkerülve azt az előfeltételezést, hogy a vizsgált személy „beteg”;
- a belátási képesség mérésének a képessé tétel (empowerment) mint cél szolgálatában kell állnia, minél jobban megértve az érintett személy tapasztalatait és szükségleteit, valamint lehetővé kell tenni, hogy önrendelkezési jogát gyakorolhassa;
- szükséges vizsgálni azt is, hogy a különböző pszicho-szociális tényezők hogyan hatnak az érintettre, továbbá meg kell érteni és enyhíteni célszerű a lehetséges rizikófaktorok hatását;
- figyelembe kell venni az érintett személy szocio-kulturális háttérét és tapasztalatait is;
- az értékelési folyamat az érintett választásán alapuló terápiás kapcsolaton⁶⁶⁵ kell, hogy nyugodjék, melyet ő maga is megértőnek és támogatónak tart, s mindez egyúttal az értékelő személy megválasztásának és elhagyásának jogát is magába kell, hogy foglalja az érintett részéről;
- az érintett személyes körülményei, a társadalmi stigmáktól való védelme és önazonossága is képezze a belátási képesség megismerése tárgyát;
- a vizsgálat/értékelés ne csak az érintett személyre, hanem a teljes („terápiás”) kapcsolatra fókuszáljon, s kerüljön figyelembevételre a belátási képességet értékelő személy (szakember) önreflexiója is.

A cselekvőképességnek (legal capacity) a nemzetközi egyezmény 12. cikkében deklarált pontos fogalmáról azért is nehéz e helyen részletesen szólni, mert meghatározásához, körülírásához és különösen a CRPD-ben képviselt új – támogató - paradigmának a megértéséhez számos további fogalom igényel elméleti szintű tisztázást, pontosítást.

---

⁶⁶³ PANSS, ITAQ, SAI, SUMD, IS rövidítéssel ellátott, a belátási képesség vizsgálatára használt skálát hivatkoznak in: Curk P, Gurbai S., Freyhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

⁶⁶⁴ Vö.: A magyar hatályos szabályozás által átfogó értelemben használt és az új Ptk. által bevezetett ún. „mentális zavar” kifejezést, mely a belátási képesség csökkent voltának alapjául szolgál, azonban e fogalom a belátási képesség fogalmához hasonlóan egyaránt problematikus: Kussinszky A., Lux Á. és Stánicz P. (2020) is rámutatnak arra, hogy „a mentális zavar is egyértelműen orvostudományi, medikális megközelítést sugall, ami a fogyatékosság megközelítésének meghaladott, idejétmúlt modelljét tükrözi”. Mindez nem csak emberi jogi kontextusban, de a CRPD által közvetített paradigmaváltás szempontjából is meglehetősen aggályos. In: Kussinszky Anikó – Lux Ágnes -Stánicz Péter: Az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága legfrissebb megállapításai Magyarország tekintetében: a különleges jelentésből levonható főbb következtetések, *Családi Jog*, 2020/3. pp. 9-16. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4556383>

⁶⁶⁵

IV. 10. A cselekvőképesség joga diszkriminációmentesen

A nemzetközi egyezmény 12. cikkében foglalt cselekvőképesség („legal capacity”) kapcsán kulcskérdésként merül fel a fentiekben ismertetett képességtesztek nyomán, hogy annak gyakorlását hogyan lehet diszkriminációmentesen biztosítani a fogyatékos személyek számára.

E kérdésfelvetés kapcsán visszatekinthetünk a disszertáció elején említett emberi jogi egyezményekre, melyek szerint megállapítható, hogy a diszkriminációmentesség és az egyenlőség követelményére immár alapelveként tekintünk a nemzetközi jogban, miközben a fogyatékos-alapú hátrányos megkülönböztetés⁶⁶⁶ továbbra is létezik.

A CRPD Preambulumának e) és k) pontja, ahogy arról korábban szoltam egy – az érintettek személyes és mindennapi élettapasztalataiból eredő *viszonyítási és viszonyulási pontot jelent* egy egyfajta védelem által vezérelt jogszabályi környezethez (Quinn, Lawson, 2023), mely részben a paternalizmusból⁶⁶⁷ és a *parens patriae*⁶⁶⁸ elvből is ered.

„A „*parens patriae*” hatalomgyakorlás keretében az állam közhatalmat gyakorol és állampolgárai védelmében, azok érdekeit szem előtt tartva, közvetlenül be is avatkozik az egyén életébe. Így amikor életkor vagy bármilyen fogyatékoság miatt az állam úgy ítéli meg, hogy be kell avatkoznia a döntéshozatalba, tipikusan gondnokot rendel ki az egyén részére, a cselekvőképességét pedig teljes mértékben kizárja. Mindezt abból a feltételezésből teszi, hogy az életkor vagy a fogyatékoság akadályozza az egyént a döntés kialakításában”.⁶⁶⁹

Arra a kérdésre, hogy hogyan lehet a fogyatékos személyek cselekvőképességének gyakorlását diszkriminációmentesen biztosítani, a következő fejezetben a cselekvőképességet támogató paradigma és az ún. „capabilities approach”⁶⁷⁰ bemutatásával nyílik mód.

---

⁶⁶⁶ „Senki, sem gyermek, sem fiatal, sem felnőtt nem a maga konkrét és személyes teljességében fogyatékos! Sok gyermekektől, fiatal és felnőtt embertől a sajátos vagy éppen a változó környezeti feltételek – a kultúra, a nyelv, az előítéletes, a sztereotípiákat használó gondolkodás és közvélekedés, a család, a kortársak, az iskola, az oktatás-nevelés, az antihumánus és elszemélytelenítő intézményi gondozás – akadályoznak és korlátoznak, s teszik azzá, aminek megbélyegzően, stigmatizálóan s öngigazoló módon mondják őket.” In: Verdes Tamás és Zászkaliczky Péter (2004) „...A nevelés legáltalánosabb horizontján...” A fogyatékoság jelensége a filozófiai antropológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 221.

⁶⁶⁷ „Kelet-Közép-Európa alkotmányaiban az állampaternalizmus egyik jogi kifejeződése a kiterjedt szociális alapjogok összessége. Ezek valójában kodifikálják az emberek (szociális) elvárásait az állammal szemben. Míg számos nyugat-európai alkotmány szociális jogokat és minimális sztenderdeket csak óvatosan rögzít, mert nem akarnak betarthatatlant ígérni, és mert a szociális jogok mindig az egyéni szabadság korlátozásának a veszélyével járnak, a kelet-közép-európai alkotmányok bőkezűen garantálják a szociális jogokat, részben még szocialista megfogalmazásban.” In: Herbert KÜPPER: „Kelet-közép-európai és poszt-szocialista jogrendszerek” in: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovat szerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-poszt-szocialista-jogrendszerek> (2017). {27}

⁶⁶⁸ *A parens patriae* latin kifejezés az „anyaország szülője” kifejezés. A törvényben a kormány hatásköre - bíróságokon keresztül - beavatkozni olyan egyének vagy egyének csoportjai nevében, akik képtelenek képviselni saját érdekeiket. Leggyakrabban kiskorú gyermekek szülői felügyeletével kapcsolatos ügyekhez kapcsolódik Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁶⁶⁹ Winick, Bruce: The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health, Psychology, Public Policy and Law, 1(1995), 31. o., 27. o.) in: Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti hátteréről és a szellemi egészség jogáról, 2010. Miskolci Jogi Szemle, 5. évfolyam 1. szám, 90. old.

⁶⁷⁰ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 71.

IV. 11. A cselekvőképesség korlátozása vagy gyakorlásának támogatása

Napjainkban egyre gyakrabban merül fel tehát a kérdés, miszerint ha egy személynek hiányzik vagy korlátozott a cselekvőképessége, hogyan lehet mégis döntési joga az életét érintő helyzetekben.

A jogrendszerek többségében alapvetően két lehetséges válasz kínálkozik a fentire vonatkozóan:

Az első eset egy másik személy segítségének igénybevételét jelenti helyettes döntéshozatal céljából és az érintett cselekvőképtelen (vagy korlátozottan cselekvőképes) személy gondnokság alá helyezésével. A másik esetben egy érintett felnőtt ember olyan támogató személlyel működik együtt, aki segíti őt a döntéseinek meghozatalában.

Az első eset az ún. helyettes döntéshozatal intézménye, melynek a különböző gondnoksági rendszerek révén hosszú múltja és világszerte széleskörű gyakorlata van. A második eset az ún. támogatott döntéshozatal paradigmája, amely gyakran informálisan működik és csak mintegy másfél évtizede - a CRPD elfogadásával – kezd jogi elismerést nyerni a világban.

A harmadik alternatíva az ún. előzetes jognyilatkozat intézménye: ezen jognyilatkozatokat azonban még a cselekvőképesség elvesztése előtt teheti meg az érintett fél, valamely preferenciáját kifejezve a későbbi döntéseire vonatkozóan, (beleértve az egészségügyi beavatkozásokat is), amennyiben cselekvőképességét idő közben elveszítené vagy annak korlátozása bekövetkezne).⁶⁷¹

Figyelemre méltó, hogy az ún. előzetes jognyilatkozat intézménye minden jogrendszerben, ill. csaknem minden európai állam szabályozásában befogadást nyert.⁶⁷²

Ugyanakkor a cselekvőképesség támogató paradigmáját deklaráló CRPD pozitív fogadtatása⁶⁷³ ellenére a mai napig ténylegesen a helyettes döntéshozatal dominálja a modern jogi kereteket.

IV. 12. A cselekvőképesség biztosítása – utak és lehetőségek a szabályozásban

Az eltérő nézőpontok a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal viszonyrendszerében többnyire a “képesség” fogalmi különbözőségéről szólnak: az első változatban a támogatott döntéshozatal a döntéshozatali alternatívák egyik spektruma, amely együtt létezik a végső megoldásként alkalmazott helyettes döntéshozatali mechanizmusokkal. Ez utóbbinál azonban maga a jogi eljárás határozza meg, hogy melyik döntéshozatali módszer lehet megfelelő.⁶⁷⁴

---

⁶⁷¹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁶⁷² Vö.: a későbbi fejezetekben foglaltakkal, továbbá Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

⁶⁷³ 2023. február 21. napjáig 186 ország ratifikálta a CRPD-t

⁶⁷⁴ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. in: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

A másik megközelítés a támogatott döntéshozatalra teljes paradigmaváltásként tekint, s olyan megoldásként, mely maradéktalanul felváltja a helyettes döntéshozatali modelleket, nem fosztva meg az érintett személyt a jogi értelemben vett cselekvőképességétől.⁶⁷⁵

Az áthidaló megközelítés a döntéshozatalok sorát egyfajta kontinuumként látta, vagyis egy skála egyes állomásaiként (a másoktól független teljesen autonóm és a teljes mértékben más helyett meghozható döntés végpontjai között), melyeken csak a támogatás mértéke és mikéntje merülhet fel kérdésként. A lényeg tehát abban ragadható meg, hogy a döntéshozatalt bináris megközelítés mentén vagy egyfajta kontinuumként fogjuk fel.⁶⁷⁶

A vonatkozó szakirodalmi munkák elemzése alapján a helyettes és a támogatott döntéshozatal az alábbi szempontok mentén vethető össze.

IV. 13. A helyettes döntéshozatal

A helyettes döntéshozatali rendszer legfőbb jellemzői a fentiek nyomán a következőkkel írhatók le:

- i) a cselekvőképesség jogát (az ún. joggyakorlási képességet) egyfajta inkompetenssé nyilvánítási eljárás során elvonják az érintett felnőtt személytől, még akkor is, ha bizonyos kérdésekben elismerik az adott ember egyéni, egyedi döntéseit;
- ii) a jogkorlátozásra a későbbiekben sorra kerülő döntéseket megelőzően kerül sor, többnyire valamilyen diszkriminációt jelentő eljárásban;
- iii) a helyettes döntéshozót nem az érintett személy jelöli meg (választja ki), hanem más entitás (többnyire bíróság vagy közigazgatási hatóság), s az így kijelölt vagy kirendelt személyt tekintjük gondnoknak;
- iv) bármely – a helyettes döntéshozó által meghozott – döntés azzal a feltételezéssel, vélelemmel születik meg, hogy az az érintett személy ún. „legfőbb érdekét” („best interest”) szolgálja, mely szembenáll(hat) az érintett felnőtt akaratával és preferenciájával.⁶⁷⁷

---

⁶⁷⁵ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. in: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

⁶⁷⁶ Rosie Harding, Ezgi Tasciouglu (2018) Supported Decision-Making from Theory to Practice: Implementing the Right to Enjoy Legal Capacity, Societies, 2018, 8. 25. doi:10.3390/soc8020025 www.mdpi.com/journal/societies, pp. 13.

⁶⁷⁷ Rosie Harding, Ezgi Tasciouglu (2018) Supported Decision-Making from Theory to Practice: Implementing the Right to Enjoy Legal Capacity, Societies, 2018, 8. 25. doi:10.3390/soc8020025 www.mdpi.com/journal/societies, pp. 13. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. General Comment No 1 (2014) Article 12: Equal Recognition before the Law: Corrigendum crpd/c/gc/1/corr.1; Committee on the Rights of Persons with Disabilities: San Francisco, CA, USA, 2018.

Hosszú időn keresztül a társadalom a képtelenséggel kapcsolatos sérülékenységre adott „humanitárius válasz”-ként tekintett a gondnokság intézményére.⁶⁷⁸ Miközben más szerző „civil” halálként aposztrofálta ez utóbbi intézményt.⁶⁷⁹

A két fenti megosztó gondolatot félretéve általánosan megfigyelhető, hogy a gondnokságot elrendelő ítéletek számának drasztikus emelkedését az utóbbi évtizedekben a legtöbb államban nem kíséri rendszerszintű vagy egyéni kutatás, felmérés arra vonatkozóan, hogy vajon az érintett személyek igénylik-e a gondnokság által nyújtott intézményes védelmet, s hogy folyamatosan rászorulnak-e erre a típusú gondoskodásra vagy részesülnek-e bármilyen előnyben az érintettek a gondnokság jogintézményéből.

A gondnoksági reformfolyamatok egyik meghatározó vonulatát az képezi, hogy a törvényhozók a teljes hatályú korlátozás helyett bevezették a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság intézményét. Ez utóbbi során azt biztosítják, hogy a gondnok csupán a legszükségesebb területen vegye át a döntési jogosítványokat (szükségesség-arányosság elve), s kizárólag azokban az ügytípusokban járhasson el, ahol az érintett személynek erre valóban szüksége van (szubszidiaritás elve), mintegy alternatívaként a teljesen korlátozó gondnoksággal szemben, ahol a gondnoknak széleskörű döntési jogosítványai vannak az érintett egyén életét illetően. Ezen törvényhozói intézkedés célja az volt, hogy csökkentse a gondnok hatáskörét és befolyását az érintett személy élete és jogai vonatkozásában.

A fenti szabályozási hullám és annak iránya ellenére Wright (2020) problémásnak tekinti, hogy a bírók ritkán neveznek ki ún. korlátozott hatáskörű gondnokokat, mivel a teljes hatályú gondnokok kinevezése szerényebb bírói feltáró munkát igényel a személy képességeit és hiányosságait tekintve.⁶⁸⁰

Az Egyesült Államok egyes tagállamaiban érvényesülő jogi szabályozással kapcsolatban Leslie Salzman⁶⁸¹ úgy érvel, hogy a gondnokság jogintézményeknek alkalmazása vélelmezhetően sérti az ún. integrációs kötelezettséget (konkrétan az ADA II. Cikkét⁶⁸²) azáltal, hogy izolálja a fogyatékos személyeket a különböző közösségektől. Salzman megállapítása ugyanakkor túlmutat a CRPD 12. cikkéhez fűzött bizottsági 1. sz. Átfogó Kommentáron, mivel szoros összefüggést látta a sok esetben stigmatizáló és kirekesztő jellegű gondnokság felszámolása és az ún. inkluzív egyenlőség megvalósulása között is. Az inkluzív egyenlőség fogalomköre a Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjában nyer bővebb értelmezést, mely a későbbi fejezetekben részletesen ismertetésre kerül.⁶⁸³

---

⁶⁷⁸ Frolik. L. (1998). Guardianship reform: When the best is the enemy of the good. *Stanford Law and Policy Review*, 9, 347-355. (2002) Promoting judicial acceptance and use of limited guardianship. *Stetson Law Review*, 31, 735.

⁶⁷⁹ Robert D. Dinerstein, Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road from Guardianship to Supported Decision Making, *HUM. RTS. BRIEF*, Winter 2012, at 8, 9.

⁶⁸⁰ Megan S. Wright, Dementia, Autonomy, and Supported Healthcare Decisionmaking, 79 *MD. L. REV.* 257, 272 (2020). <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3852&context=mlr>

⁶⁸¹ Leslie Salzman, Rethinking Guardianship (Again): Substituted Decision Making as a Violation of the Integration Mandate of Title II of the Americans with Disabilities Act, 81 *U. COLO. L. REV.* 157, 166 n.24 (2010).

⁶⁸² Title II of the Americans with Disability Act

⁶⁸³ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, *Washington University Law Review*, (Vol. 98), 2020/2. pp. 624.

IV. 14. Konklúzió

Az előző fejezet során az ún. „legal capacity” fogalmának értelmezésének fejlődésén és az értelmezés nehézségeinek felvillantásán túl, alapvetően a kognitív fogyatékossgal élő nagykorú személyek cselekvőképességének korlátozásával összefüggő tényezőket vettem a vonatkozó szakirodalom alapján kritikai vizsgálat alá.

Foglalkoztam az angolszász országokból eredő, a sérülékeny emberek felett az állam „gyámkodását” eredményező „parens patrie” jogelv és a gondnokság intézményének összefonódásával, a gondnokság alá helyezési eljárásnak a folyamatban résztvevő felekre gyakorolt racionális és emocionális hatásával, a gondnokság intézményének működését átható ún. „legfőbb érdek”, mint vezérmotívum jelentőségével.

Figyelmet szenteltem a cselekvőképesség bináris megközelítéssel járó problematikájára, illetve az ún. cselekvőképtelenné nyilvánítási folyamat során jellemző státusz-alapú megközelítésre, valamint az eljárás során alkalmazásra kerülő különböző típusú képességtesztekre, s a képesség inkluzív szemléletű vizsgálatának lehetőségére, jelentőségére. Röviden elemeztem a belátási képesség fogalmának jogi és orvosi problematikáját, a mérésének világszerte vitatható módszereit, eszközeit és kritériumait, valamint az értékelésének kritikai pontjait.

A fejezet végén felvettem a cselekvőképesség megítélésének a fogyatékossg fogalmának változásával párhuzamosan fejlődő táguló aspektusait, kitérve a fogyatékossg jelenségében, megnyilvánulásában jelentős mértékben közreható különböző típusú akadályokra, illetve a cselekvőképesség gyakorlásának diszkriminációmentes lehetőségeire, átvezetve az olvasót a CRPD 12. cikkében deklarált támogató paradigma modelljének ismertetésére.

V. A döntéshozatal támogatása - egy lehetséges modell

*Jót s jól!" Ebben áll a nagy titok.*⁶⁸⁴

V. 1. Bevezető

A támogatott döntéshozatal mint jogintézmény nincs közvetlenül nevesítve a nemzetközi egyezményben, csupán a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges segítség hozzáférhetővé tételének elvárása fogalmazódik meg a 12. cikk 3. pontjában. Mindez figyelemmel van a 12. cikk 2. pontjában deklarált azon általános, a részes államok részéről elvárt elismerési igényre, mely szerint a fogyatékossgal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetőleg cselekvőképesség. Ez utóbbit a nemzetközi egyezmény kategórikusan kimondja, a cselekvőképesség jogának gyakorolhatóságát az érintett személyek vonatkozásában alapvetésként ismeri el.

A cselekvőképesség támogatásának mikéntjére, modelljére nézve az egyezmény nem fogalmaz meg elvárásokat, ugyanakkor mára már elmondható, hogy a támogatási eszközök, intézmények közül a támogatott döntéshozatal a leginkább ismert és elterjedt megoldás világszerte.⁶⁸⁵

Az egyes jogrendszerek, a különböző típusú támogató beavatkozásokkal kapcsolatos állami szerepvállalás, a fogyatékossgügyi politika meghatározó – a bevezetőmben ismertetett ún. maschke-i elemei⁶⁸⁶ –, valamint a fogyatékossg adott nemzet keretein belül meghatározott fogalma, továbbá az állampolgári autonómia, a diszkriminációmentesség és a „részvételiség” alkotmányos jogainak elismerése álláspontom szerint jelentős mértékben befolyásolják és alakítják az egyezmény 12. cikkének 3. pontjában meghatározott – a cselekvőképesség gyakorlásának támogatására irányuló – intézkedések végrehajtását.

A következőkben a cselekvőképesség támogatásának lehetőségeit és a támogató paradigma megvalósítását szolgáló jogi keretrendszer egyes elemeit tekintem át.

---

⁶⁸⁴ Kazinczy Ferenc: A nagy titok. in: Tövisék és virágok, 1811. idézi: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. pp. 110. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁶⁸⁵ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

⁶⁸⁶ szóba került a Maschke (2010) nyomán az egyes államok beavatkozásait jellemző ún. kompenzációorientált, rehabilitációorientált és részvételőrientált fogyatékossgügyi politika In: Michael Maschke: Fogyatékossgpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 54.

V. 2. A támogatott döntéshozatal

Ahogy az előző fejezetben is hivatkoztam rá, számos tanulmány (A. Borovoy,⁶⁸⁷ T. Staiton,⁶⁸⁸ Mental Disability Advocacy Centre,⁶⁸⁹ valamint the Roehrer Institut,⁶⁹⁰ O. Endicott and K. Pike,⁶⁹¹ R. Diller⁶⁹²) foglalkozik a helyettes döntéshozatali rendszereket, ilyen módon a gondnokságot és a gondnokság-szerű intézményeket évtizedek óta érő, s fokozódó kritikával, mely egyre inkább azt bizonyítja, hogy ezen intézménytípus nem képes megfelelni a változó társadalmi igényeknek és az érintett személyek vele szemben támasztott követelményeinek.

Fentiek nyomán a fogyatékosügyei mozgalmak hatására a korábbiakban már bemutatottak szerint megszületett a CRPD, melynek 12. cikke a cselekvőképesség jogi szabályozásának transzformációját igényli, s tulajdonképpen e kezdeményezésre tekintenek sokan paradigmaváltásként.⁶⁹³ Oliver Lewis a CRPD-t egyenesen ún. transzformatív nemzetközi jogi eszköznek tartja, mely innovatív változásokat idéz elő a részes államok belső jogrendszerében.⁶⁹⁴ Gerard Quinn szerint a CRPD 12. cikkére e paradigmaváltó nemzetközi egyezmény emblémájaként hivatkoznak.⁶⁹⁵

---

⁶⁸⁷ Alan Borovoy, 1982. „Guardianship and Civil Liberties” 3. Health L. Can. pp. 51-57. in: Orville Endicott & Kenneth Pike, „Developing Legal Approaches That Reinforce Rather Than Disregard The Capacity of Persons with Mental Disabilities to Make Choices, 1995 unpublished, archived at Ontario Association for Community Living. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 7-8.

⁶⁸⁸ Timothy Staiton, 1995, *Autonomy and Social Policy* (Brookfield, VT.: Ashgate, 1994.) Roehrer Institute, *Harm’s Way: The Many Faces of Violence and Abuse against Persons with Disabilities* (Toronto, Roehrer Institute, 1995., Steven Edwards, 1997. „The Moral Status of Intellectually Disabled Individuals” 1997. 22:1. *Journal of Medicine and Philosophy* pp. 29-42. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 7-8.

⁶⁸⁹ The Mental Advocacy Centre, 2007. „Guardianship and Human Rights in Bulgaria.” August 2007. pp. 5-6. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 7-8.

⁶⁹⁰ The Roehrer Institute, *Harm’s Way: The Many Faces of Violence and Abuse against Persons with Disabilities* (Toronto, Roehrer Institute, 1995. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 10.

⁶⁹¹ Orville Endicott & Kenneth Pike, „Developing Legal Approaches That Reinforce Rather Than Disregard The Capacity of Persons with Mental Disabilities to Make Choices, 1995 unpublished, Ontario Association for Community Living. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 34.

⁶⁹² Rebekah Diller, *Legal Capacity for All: Including Older Persons in the Shift from Adult Guardianship to Supported Decision-Making*, 43 *FORDHAM URB. L.J.* 495., 516. 2016. idézi: Rachel Mattingly Phillips (2020). *Model Language for supported decision-making statutes*, *Washington University Law Review*, (Vol. 98), 2020/2. pp. 622-623.

⁶⁹³ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 9.

⁶⁹⁴ Oliver Lewis, 2010. „The Expressive, Educational and Proactive Roles of Human Rights: An Analysis of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities” in Bernadett McSherry and Penelope Weller eds., *Rethinking Rights-Based Mental Health Laws*, Oxford: Hart, 2010 pp. 97-97. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 9.

⁶⁹⁵ Az egyezményben foglalt „legal capacity” (azaz általános cselekvőképesség fogalmát) a jog által elismert személy egyfajta támogató eszközként tartják. In: Gerard Quinn, 2010. „Personhood & Legal Capacity:

Több nemzetközi tanulmányban felmerült ugyanakkor egyfajta tudományos és kodifikációs igény a támogatott döntéshozatal konceptualizálására. Then, Carney, Bigby és Douglas kutatása nyomán (2018) világosan kirajzolódik a fogalmi alapokat, a szituatív és történelmi tényezőket érintő figyelem a támogatott döntéshozatal irányába történő elmozdulás globális tendenciájára fókuszálva. Az említettek ellenére kijelenthető, hogy a támogatott döntéshozatallal kapcsolatban eddig egyetlen egységes definíció sem került még elfogadásra.⁶⁹⁶

Néhány fogalmi meghatározás azonban példaként felsorakoztatható:

“A támogatott döntéshozatal olyan személyeknek kínálható segítségnyújtási folyamatra utal, akiknek a döntéshozatali képességük sérült, s e folyamat *képessé teszi őket* arra, hogy saját döntéseiket hozzák meg bármely területen is... ez a fogalom abból a feltételezésből indul ki, hogy a lehető legtöbb ember képes döntéseket hozni az élet minden területén, s *amikor szükséges, megfelelő segítséget kaphat* ehhez.”⁶⁹⁷

A másik fogalom-meghatározás: „a támogatott döntéshozatal során egy érintett személyt – választása szerint – egy vagy több ember támogat a lehetséges személyes és pénzügyi döntések természetének és következményeinek megértésében, mely folyamat *képessé teszi az érintett személyt* arra, hogy döntést hozzon, ill. *támogatást kapjon* az adott döntés kommunikációjában, amennyiben az egyezik az érintett akaratával”.⁶⁹⁸

A hivatkozott leírások alapján elmondható, hogy a támogatott döntéshozatal jogi esszenciája egy egységes definíció hiányától függetlenül a következő: *támogatásnyújtás egy érintett személynek, akinek segítségre van szüksége ahhoz, hogy saját döntéseket hozzon.*⁶⁹⁹

Az előző bekezdésben kihangsúlyozott esszenciális tényezőkön kívül még egy jellemzőre rá kívánom irányítani a figyelmet: eszerint a támogatott döntéshozatal egy olyan szabályozott segítségnyújtási folyamatot ölel fel, mely azon túl, hogy a személy szükségleteihez igazodó mértékben és módon kellően flexibilis, mivel időről időre és döntésről döntésre a változó érintetti igénynek felel meg, funkciójának, küldetésének lényege mégis az érintett személy képessé tétele (empowermentje)⁷⁰⁰, hogy saját döntéseket hozzon.

Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD (Paper presented at Conference on Disability and Legal Capacity under the CRPD, Harvard Law School, Boston, 20 February 2010) at 6 online: Inclusion Ireland idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 9.

⁶⁹⁶ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. in: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

⁶⁹⁷ ⁶⁹⁷ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75

⁶⁹⁸ ⁶⁹⁸ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75

⁶⁹⁹ ⁶⁹⁹ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75

⁷⁰⁰ Vö: a disszertáció I. fejezetében a Helyzetkép részben írtakkal. Az empowerment jelentése: egyfajta felhatalmazás, egyebek mellett képességek fejlesztése, tudatosítás, lehetőségekkel és jogokkal való felruházás mindenekelőtt a saját döntések meghozatalára. Mint tevékenységforma, kompetens önrendelkező embereknek tekinti az érintetteket. Vö.: Dan Goodley (2019): Fogyatékoságtudomány Interdiszciplináris bevezető, ELTE BGGYK, Glosszárium a magyar kiadáshoz 272.

Álláspontom szerint fontos kritériuma az említett empowerment folyamatnak az az alapelvi korlát, miszerint a támogató személy segítsége sohasem érheti el a helyettes döntéshozatal szintjét, mivel az sértene az érintett felnőtt autonómiáját, emberi méltóságát.⁷⁰¹

A támogatott döntéshozatali modell keretében tehát a kognitív fogyatékossgal (mentális zavarral) élő felnőtt az ún. „végső döntéshozó” olyan folyamat eredményeként, melynek keretében egy vagy több támogató személy segítséget nyújt számára: elmagyarázzák a vonatkozó döntési helyzetet, segítik az információkhoz történő hozzáférést, ill. akaratnyilvánítását, az akaratának kifejezését, kommunikációját, szükség szerint interpretálják az érintett szavait, ill. a viselkedése által meghatározott preferenciáit. (Kohn)

S bár nincsen egyetemesen elfogadott definíciója a támogatott döntéshozatalnak, a szakirodalomban és a gyakorlatban számos a támogatott döntéshozatallal közvetlenül kapcsolatba hozható elemet azonosítottak. A Mental Health Europe, 2020-as kiadványában⁷⁰² foglaltak szerint ezen elemek a következők:

- i) közvetlen kapcsolódással bír az emberi jogokhoz, s a nemzetközi joghoz, onnan eredeztethető ugyanis a jog gyakorolhatóságának biztosítása;
- ii) az autonómia biztosítása a személy akaratának és választásának elismerése révén, továbbá mindezek előnyben részesítése az ún. „legjobb érdek” külső értékelésével szemben, (illetve bármely támogatás abban, mely az alanyt a döntéshozatali folyamatban aktivizálja, de fontos kritérium, hogy a támogatás szintje ne veszélyeztesse az érintett személy autonómiáját, azaz a támogatás ne érje el a helyettes döntéshozatal szintjét);
- iii) a szabad választás lehetősége alapvető elem, beleértve a támogatás típusának módosítását, megszüntetését, sőt, esetleges visszautasításának jogát bármikor, a támogatási folyamat bármely pontján, melynek célja az emberi méltóság és az autonómia megőrzése;
- iv) a támogatás módjának és mértékének szabad megválasztása pontos és hozzáférhető információk alapján;
- v) a támogatás flexibilis jellege, azaz: a támogató személyre szabott megoldást legyen képes nyújtani, reflektálva az érintett személy változó körülményeire;
- vi) önkéntes eszköz lévén, a CRPD részes államainak pozitív kötelezettsége, hogy mindenki számára ingyenesen vagy szimbolikus áron tegyék elérhetővé a támogatást, függetlenül a támogatási szükséglet mértékétől;
- vii) a támogatás jogosulatlan és indokolatlan befolyástól mentes legyen, harmadik személyek számára válják világossá, hogy ki a támogató, s aki a támogatást nyújtja az érintett személy szükségletei szerint járjon el, (miként a legközelebbi támogatók a családtagok lehetnek általában, így alapvető a támogatói intézkedés szupervíziója, biztosítva az érintett személy jogainak és autonómiájának tiszteletét);
- viii) az államoknak közösség-alapú megközelítést kell elfogadniuk a támogatás tekintetében, azaz fel kell építeniük a létező szociális hálókat és számba kell venniük

---

⁷⁰¹ Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

⁷⁰² összhangban a Canadian Association for Community Living (CACL) elvi állásfoglalásában rögzítettekkel In: A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992. augusztus. In: Fogyatékossg és Társadalom, 2019/3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 352-353.

- az elérhető közösségi erőforrásokat, vagyis a közösséget képessé kell tenni arra, hogy szerepet játsszanak az érintett személy támogatásában;
- ix) rendszeres felülvizsgálati igény is megfogalmazódik egy hozzáértő, független, pártatlan testület közreműködésével, így az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférésnek biztosítottak kell lennie az érintett szükségleteihez igazodó megfelelő támogató rendszer felépítésével;
  - x) a kockázatvállalás lehetőségének elismerése, ilyen módon a támogató paradigma alkalmazása érzékeny egyensúlyt igényel a megfelelő támogatás és az emberi méltóság tisztelete között, teret engedve a személynek, hogy választáshoz való jogát gyakorolhassa – nagyobb hangsúly helyezve a személy azon jogaira, amikor döntése észszerűtlennek vagy kockázatosnak tűnik mások számára.⁷⁰³

S habár a terminológia változhat, Leslie Salzman a támogatott döntéshozatalt célzó megállapodások négy alapelvét azonosította:

1. az érintett személy döntéshozatali jogának fenntartása;
2. a támogatás önkéntes kezdeményezése, módosítása és befejezése;
3. az érintett személy aktív részvétele a döntéshozatali folyamatban;
4. a döntés jogi joghatásának, „érvényességének” elérése a támogató személy segítségével történik.⁷⁰⁴

Ahhoz, hogy a támogatott döntéshozatal koncepciójának lényege részleteiben érthetővé váljon, érdemes a Kanadában kidolgozott és a kutatók jelentős része⁷⁰⁵ által figyelemre méltónak tartott Bach és Kerzner-féle rendszert alapul venni. A 2010-es tanulmány⁷⁰⁶ részletesen foglalkozik a cselekvőképességhez való jog biztosításának új paradigmájával.⁷⁰⁷

V. 3. A támogató paradigma kulcsfogalmai

Bach és Kerzner (2010) a támogatott döntéshozatal mint jogintézmény körülírása során alapvető fogalmi elhatárolásokkal élnek: megkülönböztetik egymástól

- i) a döntéshozatali képességet („*decision-making ability*”),

---

⁷⁰³ ezen elem az egyik leggyakrabban vitatott aspektusához tartozik a támogatott döntéshozatallal, azonban ezt – álláspontom szerint - érdemes összhangban kezelni az ún. „best interest” alfejezetben rögzített gondolatokkal, ill. ld. továbbá Stáncz Péter (2019). Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2019/2., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 76-85.

⁷⁰⁴ PHILLIPS, Rachel Mattingly. (2020). Model Language For Supported Decision-Making Statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁰⁵ Nandini Devi: Supported Decision-Making and Personal Autonomy for Persons with Intellectual Disabilities: Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Journal of Law, Medicine and Ethics, Winter/2013, 792–806, pp. 795; Shirli WERNER, Rachel CHABANY: Guardianship law versus supported decision-making policies: Perceptions of persons with intellectual or psychiatric disabilities and parents. American Journal of Orthopsychiatry, vol. 86, 5/2016, 487. in: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁷⁰⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 21.

⁷⁰⁷ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, pp44-45. <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

- ii) a döntéshozatali támogatást („*decision-making support*”),
- iii) a döntéshozatali helyzetet („*decision-making capability*”) és
- iv) a döntéshozatali státuszt („*decision-making status*”).⁷⁰⁸

A támogató paradigma központi elemének mint a „döntéshozatali helyzet” ún. „*capability*” definíciójára Bach és Kerzner (2010) Amartya Sen fogalmi megközelítésén⁷⁰⁹ keresztül tesznek javaslatot.

Sen megközelítésében a „*capability*” fogalom nem egyéni képességre vagy képességekre utal kizárólagosan, azt a „*capabilities to function*” értelemben használja, mely legegyszerűbben döntéshozatali lehetőségként vagy helyzetként⁷¹⁰ fordítható. Magam részéről a lehetőség szerinti fordítás mellett foglalnék állást, mivel a ’helyzet’ szó sokkal direkter utal egyfajta döntéshozatali „kötelezettségre” is akár, mint inkább egy lehetőségre, mely utóbbi kifejezés esetében az érintett személynél marad azon döntéshez való jog is, hogy egyáltalán élni kíván-e a döntés lehetőségével vagy sem. Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek körében e kérdés jellemzőbben felvetődik⁷¹¹, ezért a vonatkozó ausztrál szakirodalom (Burgen, 2016)⁷¹² jelentőséget tulajdonít a döntéshozatali stratégiák kialakításának, az ún. „döntésre készen állásnak” („*decision readiness*”).⁷¹³

A döntéshozatali lehetőséget (azaz a „*capabilities*”-t) Sen az egyéni döntéshozatal működése szempontjából kombinált fogalomnak tekinti, mely egyrészt magában foglalja az egyéni döntéshozatali képességet („*decision-making ability*”), másrészt a döntéshozatali támogatást („*decision-making support*”).⁷¹⁴

A támogató döntéshozatali paradigma lényege, melyet Bach is kiemel,⁷¹⁵ hogy a leginkább inkluzív definíciós keretet alkalmazzuk az egyéni döntéshozatali képességre („*decision-making ability*”), azaz arra a döntéshozatali lehetőség és a cselekvőképesség előfeltételeként tekintünk. A döntéshozatali képesség magában foglalja az információk megértését, a döntések természetének és következményeinek értékelését, de legminimálisabb szinten a szándék vagy az akarat kifejezését bármely módon, melynek jelentését legalább egy másik személy

⁷⁰⁸ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 21.

⁷⁰⁹ Amartya Sen, 1985. „Rights and Capabilities” in Resources, Values and Development (Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1984.; and Commodities and Capabilities (Amsterdam: North Holland, 1985.), idézi Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

⁷¹⁰ GOMBOS Gábor, HOFFMAN István, KÖNCZEI György, NAGY Zita, SZABÓ Gyula: A támogató döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, *Fogyatékossgtudományi Tudásbázis*. 2009.

⁷¹¹ Vö.: a disszertáció I.5. alfejezetében írtakkal

⁷¹² Burgen, B. (2016). Reflections on the Victorian Office of the Public Advocate supported decision-making pilot project. Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities. 3(2). pp. 165-181.

⁷¹³ A legtöbb esetben a döntések feletti kontroll átvétele mind a fogyatékos személyek, mind a támogatók részéről pozitív tapasztalatot jelentettek, és hozzájárultak az érintettek jobb életminőségéhez. In: Gulya Fruzsina, Katona Vanda, Kiss Valéria, Légmán Anna, Sándor Anikó és Tóth Fruzsina: Gondnokság és támogató döntéshozatal a gyakorlatban. Egy kutatás módszertani alapvetései. pp. 146-168. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

⁷¹⁴ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 26.

⁷¹⁵ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 22.

észszerűen le tud írni. Ezen – a fogyatékoság típusa és súlyossága szerint – változó döntéshozatali képességek jelentik az egyik összetevőjét a döntéshozatali lehetőségeknek („decision-making capabilities”) a megfelelő döntéshozatali támogatással („decision-making support”) együtt és az „elégéses” biztosítékot a cselekvőképesség gyakorlásához.⁷¹⁶

Sen elméleti keretében a döntéshozatali támogatás egyfajta inputot képvisel, mely segítségképpen szolgál ahhoz, hogy a döntéshozatali lehetőség létrejöhsen, s végeredményben a cselekvőképesség gyakorolhatóvá váljék.⁷¹⁷

A cselekvőképesség létrejöttéhez szükséges döntéshozatali támogatás számos formát ölthet, a különböző kommunikációs támogatási formáktól, a választott képviseleti jellegű támogatáson és egyéb intézkedéseken keresztül az ún. személyközpontú tervezésig, mely elősegítheti, hogy az érintett személy az élete során adódó lehetőségeket számba vegye.

A CRPD-ben az alapvető fogalmak⁷¹⁸ között definiált ún. észszerű alkalmazkodás elve⁷¹⁹ a döntéshozatali folyamatban arra szolgál, hogy a különös döntéshozatali képességű személyt a döntéshozatali lehetőséget kínáló helyzetben a cselekvőképesség gyakorlására képessé tegye.

Bach és Kerzner (2010) a támogatást és az észszerű alkalmazkodást a CRPD hatálya alatti alapvető követelménynek tartják.⁷²⁰

Ahhoz, hogy felismerjük a különböző döntéshozatali lehetőségek létrejöttét, az a döntéshozatali képességek és a szükségelt támogatások különös elegyétől függ, s egyúttal azt is igényli, hogy a különböző döntéshozatali státuszokon (állapotokon) keresztül elismerjük a cselekvőképességet.

Azon személyek, akik a fentebb részletezett döntéshozatali képességekkel (mint az információk megértése, a döntések természetének és következményeinek felismerése és a döntésük kommunikációjának képessége) rendelkeznek, a tradicionális jog őket tartja cselekvőképes személynek. Helyzetüket „független döntéshozatali státusszal” jellemezhető. Azon személyek esetében, akiknél a fentebb feltételezett döntéshozatali képességek hiányosak, a teljes cselekvőképesség fenntartását a CRPD oly megoldással teszi lehetővé, hogy döntéseiket egy ún. „támogatott döntéshozatali státusz” biztosításával hozhatják meg.⁷²¹

Bach és Kerzner munkájukban Monique Dull 2003-ban kezdődött elemzésére hívják fel a figyelmet, aki számos bírósági ügyet vizsgált meg, s azt találta, hogy az ún. küszöbértéket az információk megértésének és értékelésének képessége jelenti. Ezen küszöbérték alapján

---

⁷¹⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 21.

⁷¹⁷ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 22.

⁷¹⁸ Vö.: CRPD 2. cikke

⁷¹⁹ Az „észszerű alkalmazkodás” az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását. Vö.: CRPD 2. cikke

⁷²⁰ Halmos döntési lehetőségként fordítja in: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> Halmos

⁷²¹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 25-26.

nagyon sok olyan személy cselekvőképessége korlátozásra kerül, akik lassabban sajátítanak el információkat vagy másfajta magyarázattal is képesek lennének döntéseket hozni.⁷²²

A cselekvőképesség támogató paradigmája tehát egy összeadódó megközelítést vázol fel, miszerint a képesség („ability”) + a támogatás és alkalmazkodás („supports and accommodations”) = döntéshozatali lehetőség⁷²³/helyzet⁷²⁴ („decision-making capability”). A támogatott döntéshozatal („supported decision-making”) lényege tehát a következő: mások segítségével képessé tenni az érintett egyént saját döntéseinek a meghozatalára.⁷²⁵

Ettől a kanadai jogfejlesztésre is figyelemmel meg kell különböztetnünk egy másik formát, az ún. „co-decision-making” fogalmát, mely együttes döntéshozatalt jelent. Ez utóbbi is egy másik személy segítségével történő döntéshozatali folyamat, a kettő közötti alapvető különbség mégis az a mód, ahogy a támogató személy státusza létrejön. Az együttes döntéshozatal esetében a támogatót nem a képességeiben érintett személy választja, hanem a bíróság nevezi ki, s hoz döntést arról, hogy a döntéshozatal segítéséhez támogató személy szükséges-e. Ez a megoldás a helyettes döntéshozatalhoz képest kevésbé beavatkozó alternatívát jelent a döntéshozatal során, ugyanakkor a támogató személyét érintő választás joga nem élvez teljes tiszteletet (ahogy az a támogató státusz létrejöttében is érzékelhető). A cselekvőképesség gyakorlását elősegítő fentebbi megközelítések konzisztensebbek egy inkluzívabb autonómia és méltóság felfogással, mint egy jogkorlátozó, kizáró jellegű negatív szemléleten alapuló helyettes döntéshozatali koncepció.⁷²⁶

V. 4. A cselekvőképesség jogának gyakorolhatósága

A CRPD 12. cikkének értelmezése kapcsán felmerül, hogy ki gyakorolhatja a cselekvőképesség jogát. Miután az előző fejezetben többnyire a státusz-alapú korlátozó megközelítéssel foglalkoztunk, a jogkorlátozás nélküli támogató paradigma megértéséhez további kérdéseket kell feltennünk. Quinn szerint az elméleti megközelítés során azt kell tisztázni, hogy mi a személyként történő elismerés differentia specificája vagyis azon jellemzők, melyek által egy személyt (jogi mivoltában) körbeírunk.⁷²⁷

⁷²² Monique Dull, 2009. „Starson v. Swayze, 2003-2008: Appreciating the Judicial Consequences” 2009. 17. Health L. J. pp. 53. idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 26.

⁷²³ Halmos döntési lehetőségként fordítja in: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 73. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> magam is ezzel a felfogással értek a fentebb már kifejtett érv mentén

⁷²⁴ Nagy Zita döntési helyzetként értelmezi in: Gombos Gábor, Hoffman István, Könczei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis) pp. 68.

⁷²⁵ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 26.

⁷²⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 53-56.

⁷²⁷ Gerard Quinn, 2010. „Personhood & Legal Capacity: Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD (Paper presented at Conference on Disability and Legal Capacity under the CRPD, Harvard Law School, Boston, 20 February 2010) at 6 online: Inclusion Ireland idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 60.

Bach és Kerzner (2010) szerint számos, a szerződések jogával (a tulajdonképpeni kötetmi joggal) foglalkozó publikáció⁷²⁸ a szándékot tekinti a szerződéskötés egyik szükséges összetevőjének. Eszerint a szándékot tartják az emberi cselekvés és a cselekvő ember reflexiója alapjának. A filozófia széleskörű irodalma hosszú ideje foglalkozik e témával, vagyis azzal, hogy az emberi cselekvést milyen módon határozza meg az akarat és/vagy a szándék, melyeket az ember hite és/vagy értékdimenziói motiválnak azon dolgokkal kapcsolatban, amelyeket akarunk vagy nem akarunk. Az akarat és a szándék jelentésének filozófiai fejtegetése jelen disszertáció kereteit meghaladja, ezek részletes bemutatására szerző nem vállalkozik.

Bach szerint ahhoz tehát, hogy az emberi cselekvés és a döntéshozatali képesség minimumküszöbét meghatározzuk alapvetően a szándékra és az akaratra kell utalnunk. A szándékot kifejezett vágyként, artikulált célként vagy kommunikált tervként tartjuk számon. Mindez világos irányt ad másoknak a döntéshozatali folyamat kísérésében. Közben számos súlyos és halmozottan fogyatékos személy nem képes a szándékát a fentebb leírt értelemben kommunikálni, mégis világos az általa irányított cselekvés eredménye. Mindazonáltal vannak ún. evidens akarattípusok pl. a fájdalom elkerülése vagy az öröm és a biztonság keresése.⁷²⁹ Az „akaratok” sora egészen szélsőségesen korlátozott lehet, mely fejleszthető és bővíthető az idők során a tapasztalatokkal, s azon személyek által is leírható lehet, akik jól ismerik az érintett személyt, aki ismeri a történetét, különös életútját és kommunikál vele.⁷³⁰

Kutatások sora mutat rá a súlyos és halmozottan fogyatékos személyek nem várt képességeire a döntéshozatal tekintetében, amikor választásukat fejezik ki, ha nem is verbális úton, de a kommunikáció viselkedésben megnyilvánuló formáival.⁷³¹ Ez az a helyzet, amikor a viselkedés útján történik meg a személy akaratának és/vagy szándékának a kommunikációja, hogy tegyen vagy ne tegyen valamit. Mindezzel együtt a személy alapos ismerete is szükséges a különböző támogató típusú bizalmi jellegű kapcsolatok útján.⁷³²

Bach és Kerzner (2010) a döntéshozatali képesség kritériumának a szándék vagy akarat kifejezését tartja, mely a cselekvő ember alapjául szolgál. Ez a megközelítés sokkal neutrálisabb a fogyatékoság szempontjából, mint a korábbiakban említettek: az információk megértésének, a lehetséges választások következményének értékelése.⁷³³

A támogató paradigma kapcsán érdemes rövid kitérőt tenni a személyes identitás kérdéskörére.

---

⁷²⁸ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 60.

⁷²⁹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 63.

⁷³⁰ Vö.: Verdes Tamás és Zászkaliczky Péter (2004) „...A nevelés legáltalánosabb horizontján...” A fogyatékoság jelensége a filozófiai antropológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 216-217.

⁷³¹ Vö.: Verdes Tamás és Zászkaliczky Péter (2004) „...A nevelés legáltalánosabb horizontján...” A fogyatékoság jelensége a filozófiai antropológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 216-217.

⁷³² Steven Carnaby, 2004. „People with Profound and Multiple Learning Disabilities: A Review of Research About their Lives” December 2004., idézi Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp.

⁷³³ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 63.

Ahogy korábban megállapítást nyert, az akarat és szándék kifejezése filozófiai értelemben az ember „cselekvő” minőségének leírásához szolgál alapul. Ugyanakkor mindezek önmagukban nem lehetnek elegendők egy súlyos és halmozottan fogyatékos személy döntéshozatali képességének elismeréséhez. Nem lehet meggyőző az adott személy akarata és szándéka csupán egy helyzetben vagy egy adott pillanatban. A szándéknak és az akaratnak időtálló módon megbízhatónak kell lenniük egy szerződéses jogi kapcsolat alapjául is. Ez a kritérium pedig az, melyet John Locke nevéhez kötődően Bach és Kerzner ún. „személyes azonosság”-ként idéz⁷³⁴ vagy is a tudat folytonossága ahogy Rousseau és Kant is használja a „reason” vagyis az „ész” jelentését morális tesztként és a jogi értelemben vett személy minőségének és cselekvőképességének („capacity to act”) meghatározására. Amikor általános képességkritériumként az információ megértését és a választás következményeinek és természetének értékelését határozzuk meg, ez a személyes azonosság mérését igényli. Ez a teszt azt is igényli, hogy az érintett személynek legyen emlékezőképessége, hiszen szerződéskötés esetén bizalmat jelent mások részéről a következmények megértése a jövőbeni kötelezettségek tekintetében. Ezen képességek elvárhatósága miatt is áll elő az a helyzet, mely szerint azok, akik a tudatuk és az emlékezetük különböző állapotait produkálják gyakran jogi értelemben cselekvőképtelennek vagy korlátozottan cselekvőképes személynek minősülnek a helyettes döntéshozatali rendszerekben. Ezért is van az, hogy a „személyes azonosság” széleskörű kritika tárgyát képezi a morálfilozófusok körében, mint pl. Paul Ricoeur stb.⁷³⁵ Ennek következtében a személyes azonosság előnye az ún. „narratív én” gondolkörében mutatkozik meg. E gondolkörben a „ki vagy te? s „ki ő?” kérdésekre egy koherens narratívával, egy élettörténettel lehet válaszolni, mely értelmet ad minden változásnak, veszteségnek, új irányoknak és a folytonosság megszakadásának, betegségnek, gyógyulásnak. Mások, akiknek személyes tudásuk van rólunk, egy összefüggő, koherens történetet mondhatnak el arról, hogy kik vagyunk. Cselekedeteink és szándékaink egy narratív koherencia kontextusában nyernek értelmet. Egy érintett személy különleges és egyedi élettörténetéről szóló narratív koherencia az, amely észszerűséget nyújt azon döntéseknek, melyek hatással vannak szándékaira, azaz itt nem absztrakt „észszerű személyi” standardokról beszélünk.⁷³⁶

V. 5. A cselekvőképes ember és a döntéshozatali képesség küszöbértéke

A fentebbiekben két alapvető kritérium fogalmazódott meg a döntéshozatali képesség inkluzívabb elismerésének szolgálatában:

- i) az akarat és a szándék kifejezésének képessége azok részéről legalább, akik jól ismerik az érintett személyt, és annak a képessége, hogy e támogatók
- ii) el tudják mondani, hogy ki is az érintett személy, (az élettörténetét, a szükségleteit, a kihívásait ismerjék, felhasználva az érintett személy életének ún. narratív koherenciáját arra a célra, hogy a döntésekhez nyújtott közvetlen segítség hatással legyen az fogyatékossgal élő személy szándékaira.

Lényegében az előző ismérvek állítják fel azt a minimum küszöböt, melyek körülírják azt, hogy mit jelent személynek lenni a gyakorlat szempontjából, mit jelent cselekvő személynek lenni a

---

⁷³⁴ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 64.

⁷³⁵ ⁷³⁵ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 64.

⁷³⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 64-65.

jelenben, akinek a cselekvőképessége elismerést élvez és maximális mértékben „aktivizálódik” az adott döntéshozatali lehetőségnél.⁷³⁷

Bach és Kerzner (2010) az előzőeket a következőképpen foglalja össze:

A helyettes döntéshozatalnál a hagyományos képességkritérium az egyéni gyakorlottságon és a kognitív képességeken alapul, tehát a döntéshozatali képesség bizonyítása alapján közelíti meg a kérdést. Ez utóbbi a CRPD által elutasított, a fogyatékoság személyre fókuszáló medikális modelljében gyökerező képességkritériumot határoz meg. Ez a megközelítés a fogyatékoság által meghatározott státusz-alapú megközelítést idézi fel, melyet az előző fejezetben részleteztem a cselekvőképesség korlátozó modelljének bemutatásán keresztül.⁷³⁸

V. 6. A döntéshozatali képesség küszöbértékét érintő fókuszváltás

Ez a fókuszváltás a már említett ún. „döntéshozatali lehetőség” („decision-making capability”) mint elméleti alapvetésnek a jogrendszerbe való átültetésével valósulhat meg.

Érdeemes arra gondolnunk, hogy jogainkat egy adott társadalmi, gazdasági, politikai kontextusban gyakorolhatjuk. Amartya Sen fogalmi kereteiben nagy jelentőséget kapnak az árucikkek és szolgáltatások, melyekhez az olyan képességeink révén férhetünk hozzá, mint pl. a döntéshozatal. Sen („capabilities”) megközelítése konzisztens a fogyatékoság társadalmi modelljének megközelítésével, azaz a döntéshozatali képesség nem a fogyatékos állapoton alapul.

Sen modellje nyomán a döntéshozatali képesség három fő komponense azonosítható:

- i) a fentebb már ismertetett egyéni döntéshozatali képességek (ability)
- ii) a szükséges döntéshozatali támogatás (support)
- iii) a döntéshozatali folyamatban mások részéről az ún. észszerű alkalmazkodás⁷³⁹ (különösen igaz ez a javak és szolgáltatások területén).

A döntéshozatali képesség fogalma tehát az egyén különleges döntéshozatali képességéből és a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogatásból, valamint alkalmazkodásból tevődik össze más személyek vonatkozásában beleértve a megállapodások és a szerződések megkötését is.⁷⁴⁰

Az előzőekben felvázolt paradigmaváltó koncepció kihívást jelent a cselekvőképesség olyan tradicionális szemléletű megközelítésével szemben, mely fogalom a „jogilag független” (magyarul inkább: önálló) cselekvő státuszára épül a szerződéskötési képesség vagy az ún. tájékozott beleegyezés, illetve a különböző, a személy személyhez fűződő jogait és tulajdonát érintő kötetmi jogi ügyletek önálló végrehajtása tekintetében.

A döntéshozatali lehetőség („decision-making capability”) tehát az érintett személy döntéshozatali képességének a támogatással és alkalmazkodással történő kombinációja, e

⁷³⁷ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 66.

⁷³⁸ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 66.

⁷³⁹ Vö.: CRPD 2. cikk Meghatározások, mely szerint az észszerű alkalmazkodás az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását;

⁷⁴⁰ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 71.

koncepció kulcsot kínál ahhoz, hogy a cselekvőképesség jogát a CRPD eszközeivel elismerjük és a fogyatékoság szociális modelljén keresztül közelítsük meg.

V. 7. A döntéshozatal támogatása - támogatástípusok

A fentiekre figyelemmel ugyanakkor az is megjegyzést érdemel, hogy az aktuális cselekvőképesség a döntéshozatali képességek természetétől, és attól a támogatástól, illetve alkalmazkodástól függ, melyet az a helyzet igényel, hogy a döntéshozatali képesség a döntéshozatali lehetőségbe tudjon átfordulni. Mindez döntéshozatali helyzetenként és egyéni képességekként variálódhat, ha csak arra gondolunk, hogy az érintett személy pénzügyeit intézi vagy a háziiorvoshoz látogat el.

Jelen fejezetben arra keressük a választ, hogy a CRPD 12. cikk 3. pontja szerinti döntéshozatali támogatást, mely a döntéshozatali lehetőség/helyzet integráns része, hogyan tudjuk definiálni.

Bach és Kerzner (2010) három alapvető támogatási formát írnak le:

- i) az első támogatástípus a választási lehetőségek felkutatását, az esetleges alternatívák megismerését és a döntéshozatali segítséget foglalja magában;
- ii) a második a döntéshozatali folyamatba történő bevonódást jelenti másokkal együtt, a személy döntéshozatalhoz szükséges támogatása céljából való megállapodás megkötését jelenti;
- iii) a harmadik a meghozott döntés szerinti kötelezettségek végrehajtásának támogatását jelenti.⁷⁴¹

Halmos (2019) más kutatókkal és gyakorlati szakemberekkel összhangban⁷⁴² kifejezetten párhuzamot von a támogatott döntéshozatal és támogatott lakhatás, azaz a CRPD 12. és 19. cikkeiben rögzített jogok érvényesülése között, tekintettel arra is, hogy „mindkét cikk középpontjában a fogyatékos személyek önálló, de mások által támogatott cselekvése áll.”⁷⁴³ A lakhatási kérdések, illetve a fogyatékosággal járó támogatások felhasználása mind függvényét képezik az adott személy cselekvőképességének, miután csak ez utóbbi birtokában dönthetnek az érintettek arról, hogy hol és miként kívánják élni, milyen célok mentén kívánják a támogatásaikat felhasználni.⁷⁴⁴ Ez utóbb felsorolt (jellemzően azonban az egyes államok szociális törvényeinek hatálya alá tartozó pénzügyi és természetbeni) támogatások ugyanakkor

---

⁷⁴¹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 73.

⁷⁴² „A támogatott lakhatás és a támogatott döntéshozatal elválaszthatatlan egymástól.” In: Horváthné Somogyi Ildikó és Tausz Katalin: Támogatott lakhatás In: Bogdán Bianka, Cserti-Szauer Csilla, Katona Vanda, Sándor Anikó, Zászkaliczky Péter (szerk.): Problémafelvetések a támogatott lakhatás témaköréhez kapcsolódva. Tanulmánykötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2018. pp. 35. old.

⁷⁴³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 3-4. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁷⁴⁴ Számos kutatás közvetlen összefüggést mutat abban, hogy „a gondnokság alá helyezési per megannyi esetben a bentlakásos intézményi elhelyezés érdekében történik, ennek megfelelően pedig az érintett személyről szóló bírói döntésnek a cselekvőképesség korlátozásában és gondnokság alá helyezésben *kell* végződnie.” [...] „Mindezen túl míg a családban élő értelmi fogyatékos személyek vonatkozásában a gondnokság alá helyezett aránya 58,1 %, addig a szociális intézményben elhelyezettek esetében 91,6 % mérték (Verdes, 2008)”. In: Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 81., továbbá: „Országos szinten az érintettek 50%-a tartós bentlakásos intézményekben él, 35% családja körében, és csak 14%-uk lakik önállóan. (Forrás: KSH, 2017, TASZ adatszolgáltatásra).” In: Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 107-110. 5. https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_etal.pdf

a CRPD 12. cikk 3. pontjának hatályán kívül esnek, mivel nem képezik a cselekvőképesség gyakorlásának előfeltételét, még akkor sem, ha bizonyos helyzetekben szoros összefüggés mutatkozik közöttük. (Vö.: önálló életvitel és a közösségbe való befogadás CRPD 19. cikke⁷⁴⁵, megfelelő életszínvonal és szociális védelem a CRPD 28. cikke szerint).

A CRPD 12. cikkének hatálya alá eső támogatás inkább egyfajta *iránytűként* interpretálható a különböző szolgáltatások igénybevétele és a cselekvőképesség gyakorlása szempontjából.

Bach és Kerzner (2010) legalább hat, alapvetően különböző, a cselekvőképesség gyakorlását segítő támogatástípust határoz meg a CRPD 12. cikkének 3. pontjában foglaltak szerint:

- i) személyközpontú (életút) tervezés („person-centred life planning”)⁷⁴⁶
- ii) független tanácsadás⁷⁴⁷
- iii) kommunikációs és értelmező jellegű segítségnyújtás⁷⁴⁸

---

⁷⁴⁵ Itt érdemes említést tenni a CRPD Bizottság 2022. augusztus 15. és szeptember 9. között elfogadott „Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” c. dokumentumát, CRPD/C/5, mely a kitagolási folyamatok kulcsfontosságú elemei körébe sorolja a döntéshozatali jog, az önálló akarat és személyes preferenciák tiszteletben tartását III. C, G, <https://gc-di.org/> Az V. 53. szerint „A tagállamok feladata az olyan törvények és szabályozások hatályon kívül helyezése, valamint az olyan szokások és gyakorlatok megváltoztatása vagy eltörlése, amelyek megfosztják a fogyatékossgal élő személyeket az önálló életviteltől és közösségi életbe való beilleszkedéstől. A jogi és döntéshozatali keretszabályozás célja a fogyatékossgal élő személyek teljes körű inklúziója és a kitagolási folyamatoknak az intézmények bezárása felé történő irányítása. Az ilyen keretszabályozásoknak lehetővé kell tenniük az inkluzív közösségi támogatási rendszerek és az általános szolgáltatások fejlesztését, a jóvátételi mechanizmusok létrehozását, valamint a jogorvoslatok elérhetőségének, hozzáférhetőségének és eredményességének garantálását.

⁷⁴⁶ A kiindulási alapot ismét az jelenti, hogy a fogyatékossgal élő személyek nagy része még mai is nagyobb intézményekben, a különféle közösségektől izoláltan él, ilyen módon továbbra is gyakran hiányoznak az érintettek vonatkozásában az életútjukat meghatározó döntések. Ilyen módon szélsőségesen nagy kihívást jelent számukra az arról szóló döntés, hogy hol, hogyan és kivel éljenek, s mi történik, ha nem jutnak hozzá bizonyos szolgáltatásokhoz. Az egyik terület, ahol alapvető támogatást igényelnek különösen az intellektuális fogyatékossgal élő személyek, az a személyközpontú életút tervezés (person-centred life planning) területe, mely egy folyamat, mely során azonosítják az értékeket, a célokat, döntéseket hoznak az érdekeiknek megfelelően. Támogatás nélkül bizonytalanok és tanácstalanok lennének. Számos közösségi alapú szolgáltatás nyújt ilyen típusú támogatást. In: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 76.

⁷⁴⁷ A független tanácsadók éppen ezért lehetnek szükségesek, hogy segítsenek az érintett személynek az akarata/kívánságai kifejezésében, hogy tájékoztassanak másokat az érintett személy jogairól és kötelezettségeikről, hogy tiszteletben tartsák ezen jogokat, a megfelelő alkalmazkodást (észszerű alkalmazkodást) is beleértve. A kanadai Ontario államban is ez a tapasztalat, ahol a Community Living Ontario egy ilyen független tanácsadó rendszert alapított még az 1980-as évek elején. Ezen független tanácsadó szerepe az, hogy elősegítsék a támogatást igénylő érintett személyek döntéseinek végrehajtását. A tanácsadói modell közösségi alapú, lehet önkéntesek vagy szakemberek által nyújtott támogatás. Van példa a jogszabályi keretek között működő tanácsadásra is. In: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 77.

⁷⁴⁸ Az egyik legnagyobb kihívást jelentő terület a súlyos értelmi fogyatékos (intellektuális fogyatékos) személyek döntéshozatali folyamatában a másokkal történő interakcióban a kommunikáció különleges formája. A különböző típusú az érthető beszéd hiányában alkalmazott kommunikációs formák a harmadik felek részéről nem érthetőek, ilyen formán e folyamat az ún. augmentatív és alternatív kommunikációs rendszer felépítését igényli. Ez magában foglalja a jelnyelvet, gesztusnyelvet, a különböző hangzó beszéd alapú vagy bizonyos asszisztív technológiák és elektronikus eszközök által nyújtotta segítségformákat. Vannak ugyanakkor olyan személyek, akik egyfajta interpretatív támogatást igényelnek, így pl. jelnyelvi tolmácsokat és különböző asszisztív technológiák alapján nyújtható segítségformákat. Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 78.

- iv) képviseleti típusú támogatás⁷⁴⁹
- v) kapcsolatépítő támogatás⁷⁵⁰
- vi) adminisztratív (ügyintézési) támogatás.⁷⁵¹

Összességében elmondható, hogy a fenti szolgáltatásokkal a különböző személyközpontú támogatástípusok kombinációja válhat elérhetővé az érintett fogyatékossgal élő személy saját, egyéni szükségletei szerint differenciált formában. Kiemelendő, hogy a támogatáshoz való hozzáférés joga magában foglalja a támogatástípusokhoz és azok kombinációihoz való hozzáférés jogát, mely leginkább elősegítheti az érintett személy döntési lehetőségeit, autonómiájának megélését.⁷⁵²

---

⁷⁴⁹ Nagyon fontos ugyanakkor, hogy különbséget tegyünk ezen képviseleti támogatás és a meghatalmazott ügyvédi támogatás között, mely utóbbit egy adott személy azzal hatalmaz fel, hogy képviselje őt, s különböző ügyekben eljárjon helyette. A képviseleti támogatás jelen esetben másról szól: az érintett fogyatékos személy e konstrukcióban jogi értelemben független „cselekvő” marad. Míg az egyik esetben a meghatalmazott képviseli a személyt különböző szerződéskötések során, addig a képviseleti támogató elősegíti azt, hogy az érintett személy közvetlenül kommunikálhasson másokkal, interpretációt nyújt cselekményeire és viselkedéses megnyilvánulásaira, narrálja a személy azonosságát, kívánságait, reményeit, félelmeit a harmadik személyek felé.

E támogatási forma alkalmas arra, hogy az érintett személy kinevezzen másokat annak érdekében, hogy döntéshozatalának elősegítésében közreműködjenek. In: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. *A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 79.

⁷⁵⁰ Számos súlyos intellektuális fogyatékossgal élő személy életéből hiányoznak azon bizalmi kapcsolatok, melyek szereplőivel a mindennapi élettapasztalatok megoszthatóak lennének. Ahogy már említésre került a diszkrimináció és a társadalomból kizáró, dehumanizáló bentlakásos intézményi lét idézi elő az ilyesfajta kapcsolatok nélküli helyzetet. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy az ilyen és ehhez hasonló kapcsolatok ne lennének felépíthetőek. Több jó gyakorlat, modell is létezik már arra, hogy kialakítsák, illetve fejlesszék az érintett súlyos intellektuális fogyatékos személyek másokkal történő kapcsolódásait. Habár e folyamat időigényes, a célzott kapcsolatépítés, a közösségi alapú támogatások elősegíthetik azt, hogy azonosításra kerüljenek olyan személyek, akik szerepet játszhatnak az érintett személyek támogató hálójában. Mindez előfeltételül szolgál ahhoz, hogy a súlyos intellektuális fogyatékos személyek is hozzáférhessenek a fentebb említett ún. képviseleti-típusú támogatáshoz, amely hozzájárulhat a cselekvőképességük legteljesebb mértékű gyakorlásához. In: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. *A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 80.

⁷⁵¹ Ahhoz, hogy (jog)hatást eredményező szerződést vagy valamilyen megállapodást kössünk másokkal és egyben „érvényt szerezzünk” döntéseinknek, akárcsak egy adásvételi szerződésre vagy valamilyen hitel felvételére gondolunk. Egyre jellemzőbbek az olyan fogyatékossgal-alapú támogatások és szolgáltatások, melyek egyéniesített és közvetlen formában képessé teszik az érintett személyeket a különböző típusú jogügyletekben való részvételre. Mindezen szolgáltatástípusok elterjedése nagyobb választási lehetőséget nyújt az érintett személynek, hogy milyen támogatást vegyen igénybe vagy melyik lakhatást biztosító ügynökséggel kössön szerződést. Ezek az ún. személyközpontú (vagy másképpen: egyéniesített) és közvetlen alapok jelentős mértékben elősegítik az érintett személy autonómiatörekvéseit. Mindezen szolgáltatások azonban jelentős kiadást igényelnek, s részben ebben is látja Bach és Kerzner (2010) az okát a fogyatékossgal élő személyek döntési autonómiájának korlátozásában, megszorításában. Az ügyintézésben nyújtható támogatást mindezek ellenére kulcselemnek tekintik, mely a szerződés megkötésében és/vagy végrehajtásában jelentős mértékben segíthetik az érintett személyt. In: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. *A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 80-81.

⁷⁵² Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. *A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 82.

V. 8. A döntéshozatali státusz típusai

A következőkben arra keressük a választ, hogy hogyan dönthető el, ki – mely személyi kör - kaphat támogatást a döntéshozatalhoz. Az erről történő gondolkozás a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatások tisztességes elosztását segítő elmélet kidolgozásához nyújthat fogódzót, valamint felvázolja a döntéshozatali státusz típusai közötti különbségeket is.

Minden egyes döntéshozatali státusz az egyedi döntéshozatali képességek és a támogatások, alkalmazkodások különleges kombinációjára vonatkozik. Az aktuális döntéshozatali képesség a szükséges támogatással, illetve az alkalmazkodás kombinációjával egy kontinuumon rajzolható fel, azaz a cselekvőképesség gyakorlása alapvetően két tényezőtől függ:

- i) vajon vannak-e az adott személynek különleges döntéshozatali képességei, melyek egy másik személy kommunikációs, ill. képviseleti, valamint egyéb – fentiekben ismertetett - segítségét igénylik az akarat, továbbá a szándék kifejezésében;
- ii) vajon az érintett személy eléri-e azt a fentebb ismertetett küszöbértéket, ahol legalább egy másik személy észszerűen megértheti az akaratát, szándékát, s ez utóbbiakat egy döntéshozatali folyamat során mások felé kommunikálja.⁷⁵³

A fentiek szerint Bach és Kerzner (2010) három döntéshozatali státusz jogszabályi elismerésére tesz javaslatot.

V.8.1. Az első az ún. jogilag önálló döntéshozatali státusz

E körbe tartozó személyekre gyakran úgy hivatkozunk, mint akaratnyilvánításra képes, szerződéskötési képességgel rendelkező személyek. Ők azok, akik megértik a különböző információkat, értékelik a döntésük következményeit, s képesek olyan nyilatkozatot tenni, mely szerint kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánításuk lehet a másik szerződő féllel, s az arra irányuló nyilatkozatukat befolyásmentesen teszik meg. A fentiek alapjául szolgáló döntéshozatali folyamatban más személyek formális képviselő nélküli támogatása közreható.

E státusz elismeréséhez alapvetően a „megértés és az értékelés tesztje” szolgál, vagyis:

- i) önállóan vagy valamilyen segítséggel az érintett személy képes megérteni a döntéshozatalhoz releváns információkat;
- ii) önállóan vagy más segítségével az érintett személy képes értékelni a döntés észszerűen előrelátható következményeit.⁷⁵⁴

A fentiek azt jelzik, hogy amennyiben egy személy nem teljesíti a fenti tesztet, akkor sem tekinthető inkompetensnek, hanem támogatott („supported decision-making status”) vagy facilitált („facilitated decision-making status”) döntéshozatali státuszban van.

V.8.2. A támogatott döntéshozatali státusz („supported decision-making status”)

Ez a státusz az ún. kapcsolati autonómiára épül⁷⁵⁵, azon a feltételezésen alapul, hogy senki sem él izoláltan, a döntéseinket valamennyien mások segítségével hozzuk, azonban a kölcsönös

---

⁷⁵³ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

⁷⁵⁴ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

⁷⁵⁵ Eszerint „az ember autonómiája nem szélsőségesen individualista életfelfogáson alapul, hanem kapcsolatain keresztül bontakozhat ki. A fogyatékos személyeket és környezetüket egyfajta interdependens kapcsolati

függőség az idősebb és fogyatékos személyek esetében nyilvánvalóbb. Ezen személyek leggyakrabban kommunikációs és képviseleti típusú támogatást igényelnek, mivel nem mindig tudják a saját ügyeiket maguk irányítani.

E státusz lényege, hogy a támogató személy vagy a támogató típusú képviselők az alábbi négy úton kerülhetnek kinevezésre:

- i) maga a támogatást igénylő személy nevezi ki a döntéshozatalban támogatást vagy képviseletet nyújtó személyt;
- ii) amikor a fentire nem képes az érintett személy, abban az esetben egy adminisztratív hatóság/bíróság nevez ki (rendel ki) egy személyt vagy több személyt támogatóul⁷⁵⁶, mely általában bizalmi kapcsolatot/kapcsolatokat feltételez;
- iii) amikor az érintett személynek nincsenek közvetlen személyes kapcsolatai, abban az esetben cselekvőképességének gyakorlása érdekében egy hatóság/bíróság nevezi ki az együttes döntéshozót vagy támogató személyt (ilyenkor az együttes döntéshozó, („co-decision-maker”) elégséges szinten képes kommunikálni a személlyel, megérti őt, ami viszont harmadik felek irányában már nem elegendő);
- iv) amikor az érintett személy de facto módon igényli a támogató segítségét, a támogató nyilatkozatot tesz, mely szerint elegendő személyes ismeretei, tapasztalatai vannak az érintett kommunikációját illetően, megérti akaratát és képes a személy akaratára szerinti joghatással járó szerződéskötési cselekményeknek eleget tenni.⁷⁵⁷

A küszöbérték, hogy támogatott döntéshozatal útján legyen gyakorolható a cselekvőképesség, a következő:

- i) egy olyan személy, akinek személyes ismeretei vannak az érintett félről és aki észszerűen leírhatja a személy cselekményeit, akaratát az érintett személyes identitásával konzisztens módon, továbbá
- ii) érvényt szerezhet az érintett személy nyilatkozatainak, tisztelettel viszonyulva az érintett személy kockázatvállalásának méltóságához.⁷⁵⁸

A támogató szerepét elismerve a döntéshozatali folyamatban annyit jelent, mint fókuszot váltani kompetenciáról (az érintett személy képességéről) a döntéshozatali folyamat irányába. A kompetens döntéshozatali folyamatban a támogatók és képviselők az érintett személy akaratára és szándékai szerint vesznek részt olyan módon, hogy az végül döntéshozatali lehetőséget/helyzetet eredményez.

---

támogatói hálózatban látjuk” in: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 19, 39. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> Ez a felfogás áll leginkább összhangban a CRPD-ben foglalt inkluzív egyenlőség gondolatkörével.

⁷⁵⁶ Vö.: ún. támogató körökkel Írországon – ld. Brothers of Charity Services Clare In.: AJuPID Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union

⁷⁵⁷ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

⁷⁵⁸ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 86. A kockázatvállalás méltósága iránti tiszteletről ld. bővebben: Stánicz Péter (2019) Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága [2019_2_NT_v-05.pdf \(elte.hu\)](https://www.elte.hu/2019/2/NT_v-05.pdf)

A következő feladatokat szükséges a támogató részéről végrehajtani a támogatott döntéshozatalban részesülő személy támogatási folyamatában:

- i) mások akaratának és szándékának leírása az érintett személy számára;
- ii) mások számára interpretálni szükséges az érintett személy akaratát és szándékai szerinti viselkedését és a kommunikációs megnyilvánulásokat;
- iii) az érintett személy személyes identitásának részeként különös akaratkifejezését mások számára közvetíteni szükséges, mely segíti az érintett akaratának és szándékának, valamint döntéseinek megértését, mely 'észszerűen' következhet a körülményekből;
- iv) a döntéshozatal különös körülményei közepette érvényt szerezni az érintett személy döntéseinek, „interpretálva” az érintett személy akaratát és szándékait;
- v) mások felé kommunikálni azon döntéseket, amelyek az érintett személy akaratán és szándékán alapulnak;
- vi) a döntéshozatalban érvényt szerezni az érintett személy akaratának és szándékainak, segítve megérteni és értékelni a döntés természetét és következményeit.⁷⁵⁹

A Bach és Kerzner (2010) által rögzített feladatköröket Phillips (2020) kiegészíti⁷⁶⁰, ilyen módon a támogatóval szembeni elvárások körét jelentősen bővíti.

V.8.3. A facilitált döntéshozatali státusz

Ez az a helyzet, amikor

- i) többnyire súlyos fogyatékossgal élő személyről van szó, aki nem képes jogilag önállóan döntést hozni, s nincs is olyan személy az életében, aki megfelelő tudással rendelkezik annak érdekében, hogy megértse őt vagy kommunikáljon vele, de támogatandó státuszban van;

---

⁷⁵⁹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 87.

⁷⁶⁰ A támogatótól Phillips (2020) szerint elvárható, hogy:

- i) az érintett személy akaratát és kívánságát támogassa és ne a saját meggyőződése szerint az érintett „legjobb érdekét”
- ii) az érintett személlyel kötött támogatott döntéshozatali szerződés hatályán belül cselekedjen
- iii) gondossággal cselekedjen
- iv) kerülje az érdekösszeütközéseket és adott esetben bármely ellenérdekeltséget adjon az érintett személy tudtára
- v) kötelességei teljesítésére és szolgálataira irányuló – a bíróság által előírt - tréningeket teljesítse
- vi) adjon nyilatkozatot
  - a támogató és az érintett személy közti kapcsolat minőségéről
  - ill. arról, hogy támogatóként cselekszik az érintett személy döntéshozatala során
  - a kötelezettségeiről és szolgálatairól szóló tudomásáról

vii) írásban közölje az érintett személlyel azon szándékát, ha adott esetben lemond támogatói tisztségéről.⁷⁶⁰

A támogató tevékenységét érintő tilalmak a következők:

- helyettes döntéshozóként cselekedni az érintett személy legfőbb érdekében és jogi dokumentumok aláírása az érintett személy helyett
- kényszerítőleg hatni az érintett személyre
- díjazást kapni szolgálataiért, mely a támogatói szerepkör betöltésére vonatkozik
- az érintett beleegyezése nélkül információt gyűjteni mások érdekei és szándékai szerint a döntéshozatali folyamatot segítve
- a támogatott döntéshozatali szerződés által kijelölt hatáskörét túllépni.

A jogszabály határozza meg a kötelezettségek nemteljesítésének vagy a fentebb hivatkozott ún. tiltott cselekmények elkövetésének következményeit. A megfelelő következmények a szerződés érvénytelenségétől kezdve a büntetőjogi szankciókig terjedhetnek (pl. abúzus, csalás esetei stb.). In: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

- ii) egy személy előzetes jognyilatkozatban jelzi szándékát meghatalmazott képviselő kinevezése iránt azon a jövőben bekövetkező élethelyzetre, amikor jogi értelemben már nem képes önállóan döntést hozni, de támogatott döntéshozatali státuszban sem tud lenni;
- iii) egy adott felnőtt, (többnyire pl. traumatikus agysérültek, demens betegek, kómában lévő személyek tartozhatnak ide, akiknek drámai módon sérültek a kognitív és kommunikációs funkcióik) nem tett előzetes jognyilatkozatot, s bár vannak az életében olyan személyek, akik jól ismerik őt, de ezek a potenciális támogatók képtelenek interpretálni az érintett személy aktuális kívánságait és szándékait.⁷⁶¹

A facilitált döntéshozatal létrejöttének módjai:

- i) a facilitátort közigazgatási hatóság nevezi (vagy rendeli) ki vagy
- ii) a facilitátor előzetes jognyilatkozat útján az érintett személy által kerül megnevezésre, amikor még jogilag önálló döntéshozó személyként elismert státuszban volt vagy támogatott döntéshozatalban részesült.⁷⁶²

A facilitált döntéshozatal az élet valamennyi területén egyaránt alkalmazható. A döntéshozót ebben az esetben sem tekintik jogilag képtelennek (inkompetensnek). Ahogy korábban leírtam, a facilitált döntéshozatalra kifejezetten abban az esetben kerül sor, amikor az érintett személy életében nincs olyan hozzátartozó, rokon vagy ismerős, aki alternatív módon tudna vele kommunikálni és teljesíteni tudná a támogatott döntéshozatal során megfogalmazott kritériumokat. Azon érintett személyek, akik a facilitált döntéshozatali státuszban vannak azért, mert hiányoznak (vagy elvékonyodtak) a személyes kapcsolataik, jogosultak az állam által a CRPD 12. cikk 3. pontja alapján nyújtandó intézkedésekre, melyek a kapcsolatépítésről szólnak annak érdekében, hogy cselekvőképességüket egy támogató útján maximális mértékben gyakorolni tudják.⁷⁶³

A facilitátor kötelezettsége, hogy szükséges döntés meghozatalát elősegítse azon a tudás- és információbázison, amely rendelkezésére áll vagy észszerűen várható, hogy összegyűjthető az érintett személy korábbiakban kifejtett akarataról és szándékairól. Amennyiben nincs elérhető információ vagy túlzottan korlátozott a rendelkezésre álló információk összessége, a legfőbb érdek elve lenne alkalmazandó. Bach és Kerzner (2010 néhány irányelvet nyújt⁷⁶⁴ a helyettes döntéshozónak az érintett személy legfőbb érdekében történő cselekvésre, amely a facilitátor számára is alkalmazandó.⁷⁶⁵

A legfőbb érdek elvére irányuló kritériumok, melyek az érintett személy korábbi kívánságainak, instrukcióinak és értékválasztásainak a facilitátor által történő legteljesebb megértésén alapulnak:

⁷⁶¹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 91.

⁷⁶² Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 91.

⁷⁶³ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 92.

⁷⁶⁴ Az ún. „the Ontario Substitute Decisions Act” és a „the Health Care Consent Act” dokumentumok alapul vételével történt a jelzett irányelvek meghatározása

⁷⁶⁵ Health Care Consent Act, 1996. S.O. 1996. c. 2, Schedule A. s. 21(2); Substitute Decision Act, 1992. S.O. 1992. c. 30., s 66(4) idézi: Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 93.

- i) javítja az érintett személy életminőségét;
- ii) megelőzi az érintett személy életminőségének romlását;
- iii) a legteljesebb mértékben csökkenti azon tényezőket, melyek az érintett személy életminőségének romlását idézhetik elő;
- iv) segíti az érintett személyt a káros kockázatok mérlegelésében, összevetve azokat egy alternatív döntéssel.⁷⁶⁶

Az érintett személy legfőbb érdekének elvére épülő facilitátori, de a döntéshozatalt támogató személynek is kiemelt stratégiai célja a CRPD 12. cikk 4. pontjára figyelemmel az ún. „döntésre való készenlét” („decision readiness”) megteremtése lehet.⁷⁶⁷

V.8.4. Döntéshozatali támogatások típusai és a döntéshozatali státusz kapcsolata

A Bach és Kerzner (2010) által ismertetésre került modellben a három döntéshozatali státusz keretében hat féle döntéshozatali támogatástípust vehetnek igénybe az érintett személyek. A támogatási szükséglet a személyenként változó döntéshozatali képességek és a döntés természete szerint variálódhat. Az, hogy melyik támogatástípus kerül alkalmazásra, az a döntéshozatali kapcsolattól és a döntéshozatali folyamattól függ. Amennyiben rossz támogatástípus kerül alkalmazásra, úgy az érintett személy autonómiája szükségtelenül korlátozásra kerülhet. A „tisztességes juttatás” elve azt jelenti, hogy az érintett személynek a cselekvőképessége gyakorlásához biztosítják az általa igényelt támogatás típusát és mértékét, annál se többet, se kevesebbet. Ez az elv azt jelzi, hogy a személyes képességek fejlődnek, a támogatásokat és az ún. „alkalmazkodásokat”⁷⁶⁸ adaptálni kell ehhez és a döntéshozatali státuszhoz, melyen keresztül a cselekvőképesség gyakorolható lesz. A cél az, hogy ne legyen olyan cselekvőképességi szabályozás, mely olyan képességfeltételt azonosít, miszerint a cselekvőképesség kizárható, korlátozható (elmozdítható más személy „érékében” helyettes döntéshozatali formában), amikor egy érintett személy a jogszabály szerint elvárt belátási képességi feltételnek nem tud eleget tenni. Ehelyett általános célként tűzendő ki, hogy a nagykorúak cselekvőképességének jogi szabályozása a cselekvőképesség vélelmét inkorporálja és hangsítsa ki azt alapelvként.⁷⁶⁹

V.8.5. A cselekvőképességhez való jog és a jogi önállóság vélelme

Alapvetés, hogy a támogató paradigma a cselekvőképességhez való jog elismerését javasolja a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ez azt is jelenti, hogy míg a cselekvőképességet nem lehet elmozdítani más személy „jávára”, addig a döntéshozatali státusz változhat. A javaslat a cselekvőképességi szabályozás számára egy újonnan megfogalmazott elv beillesztéséről szól, mely a jogi önállóság küszöbértékének meghatározását jelenti. Ez a

⁷⁶⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

⁷⁶⁷ ami arra utal, hogy alkalmazkodnia kell a támogatónak ahhoz, hogy milyen korábbi tapasztalatokra lehet építeni a folyamatban és mennyire állnak készen, mennyire motiváltak a személyek a döntések meghozatalára. A legtöbb esetben a döntések feletti kontroll átvétele mind a fogyatékos személyek, mind a támogatók részéről pozitív tapasztalatot jelentettek, és hozzájárultak az érintettek jobb életminőségéhez. In: Gulya Fruzsina, Katona Vanda, Kiss Valéria, Légmán Anna, Sándor Anikó és Tóth Fruzsina: Gondnokság és támogatott döntéshozatal a gyakorlatban. Egy kutatás módszertani alapvetései. pp. 146-168. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

⁷⁶⁸ Vö.: CRPD észszerű alkalmazkodás követelményének meghatározása a 2. cikkben

⁷⁶⁹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 95-100.

következő: minden nagykorú személyről vélelmezhető, hogy jogilag független döntéshozatalra képes, mely azt jelenti, hogy a személy képes önmaga vagy segítséggel a döntéshozatalhoz releváns információkat megérteni és a döntés észszerűen előrelátható következményeit képes értékelni. E vélelem különbözik a jelenlegi a belátási képesség feltételezésen alapuló cselekvőképességi szabályozástól. A jelenlegi szabályozással kapcsolatban a CRPD szempontjából a probléma kétrétegű: egyrészt az említett feltételezés megcáfolható, mert a jogi elismerés és a kapcsolódó jog kizárható, korlátozható. Másrészt a belátási képességnek („mental capacity”) a cselekvőképesség kritériumaként történő meghatározása sérti a CRPD 12. cikkét.⁷⁷⁰

V.8.6. A döntéshozatali státusz és a döntéshozatali képesség funkcionális értékelése

A fentebb javasolt elv a következő megközelítésről szól: a fókusz a döntéshozatali folyamathoz igényelt támogatásra és alkalmazkodásra helyeződik annak érdekében, hogy az adott személy a cselekvőképességét maximális szinten gyakorolni tudja. Ez eltér a cselekvőképesség funkcionális tesztjétől, melyről korábban ejtettem szót a státusz-, funkcionális- vagy eredményteszt megközelítés kapcsán. Az új elv mentén nem merül fel annak meghatározása, hogy az érintett személy cselekvőképes-e vagy sem, a döntéshozatali státusza fontos, melyen keresztül a cselekvőképességét gyakorolja. Az a kérdés ugyanakkor felmerül, hogy a szükséges támogatást vajon megkapja-e és az ún. alkalmazkodást biztosítja-e számára az állam.⁷⁷¹

V. 9. A támogatott személyekkel kapcsolatos kompetenciakövetelmények

Rebekah Diller⁷⁷² legfontosabb kritériumnak azt tartja, hogy az érintett személy legyen képes megérteni a támogató szerződést magát⁷⁷³. A támogatott döntéshozatalra irányuló szerződés és a támogató szerepének megértése lehetővé teszi, hogy az érintett személy a saját kezdeményezései, céljai mentén használja ezt az „eszközt, jogintézményt vagy szolgáltatást”. Ugyanakkor, ha az egyén nem tudja, hogy a támogató miben is segíthet, nem fogja megkapni a szükséges támogatást, amikor döntési helyzettel kerül szembe. Az érintett személy, aki a döntését a támogatóján keresztül képes kommunikálni, vagy aki a megértési képességét a támogatója közreműködésével gyakorolja, éppen olyan cselekvőképes, mint bárki más, aki támogató nélkül is az lenne.⁷⁷⁴

Ahogy azt már korábban leírtam, a hatályos jogszabályok különböző kompetenciakövetelményeket hangsúlyoznak a támogatott személy vonatkozásában, abban a tekintetben, hogy valaki támogatott döntéshozatali szerződés alanya lehessen. Ezen követelmények alapvetően meghatározzák, hogy mely „célcsoport”, milyen személyi kör vehet részt a támogatott döntéshozatali szerződésben. A támogatott döntéshozatal céljával összhangban, a támogatáshoz mint eszközhöz a jogszabályok hozzáférést nyújtanak, ezért nem

⁷⁷⁰ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 95-100.

⁷⁷¹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 95-100.

⁷⁷² diller, Rebekah. Legal Capacity For All: Including Older Persons In The Shift From Adult Guardianship To Supported Decision-Making, 43 FORDHAM URB. L.J. 495., 516. 2016. <https://lr.lawnet.fordham.edu/Ulj/Vol43/Iss3/2>

⁷⁷³ Ez a hatályos jogszabályok többsége által megkívánt kritérium, alapelv az Amerikai Egyesült Államokban

⁷⁷⁴ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

követelik meg az egyéntől, hogy teljes cselekvőképességgel bírjon. Ugyanakkor képmutatás lenne azt állítani, hogy képességére tekintet nélkül mindenki egyaránt részt vehet a TD-ben.⁷⁷⁵ Nem feledkezhetünk ugyanis meg a disszertáció V.8.2. alfejezetében rögzített küszöbértékekről, melyeket Bach és Kerzner (2010) nyomán a támogatott döntéshozatalban való részesüléshez kritériumként leírtam. Azon személyek, akik ezen küszöbértéket nem érik el, facilitált döntéshozatalban részesülnek, melynek részletei az V.8.3. alfejezetben kerültek rögzítésre.

V. 10. A támogatóval szembeni kompetenciakövetelmények

Egyetlen feltétel közös a részes államok többségében, ahol támogatott döntéshozatal működik, eszerint az a személy ne lehessen támogató vagy ne maradjon támogató, aki nem cselekvőképes.⁷⁷⁶

A texasi támogatott döntéshozatali jogszabály a legalapvetőbb formát hangsúlyozza a támogató szerepét illetően, s azt deklarálja, hogy „a támogató a támogatottnak címzett, a támogatott döntéshozatali szerződésben foglalt hatáskörét gyakorolhatja”. Észak-Dakota és Wisconsin kifejezetten kimondja, hogy a támogató nem cselekedhet helyettes döntéshozóként vagy írhat alá jogilag kötelező erejű dokumentumokat az érintett személy helyett. Négy államban (USA) elvárás, hogy a támogató egy nyilatkozatot is írjon alá, jelezve kapcsolatának minőségét az érintett személlyel, valamint, hogy az érintett személy akarata szerint cselekszik és támogatói felelőssége tudatában jár el. A támogatói felelősség határai azonban kérdésesek lehetnek.⁷⁷⁷

Észak-Dakota szabályozása elvárja, hogy a támogató képes legyen felelős döntéseket hozni (azaz, hogy cselekvőképes legyen) a támogatott döntéshozatal hatálya alatt⁷⁷⁸, habár nem a támogató személy az, aki a döntéseket meghozza, hanem az érintett, ezért e jogszabályi szöveg félrevezető (ellentmondásos).⁷⁷⁹

A támogatótól tehát elvárható, hogy „elegendő” cselekvőképessége legyen ahhoz, hogy képessé tegye az érintett személyt az ő speciális szükségletei szerinti döntéshozatalra.

A támogatóknak szintén ki kell nyilvánítniuk, hogy kötelességeik és szándékaik tudatában vannak a támogatott döntéshozatallal járó felelősségük teljesítése során. Kívánatos ezért, hogy a támogatók egy nyilatkozatot írjanak alá már a kezdet kezdetén, hogy teljesítik a támogatott döntéshozatal szerinti célokat.

Számos ügyvéd, jogász javasol ún. minősített tréninget a támogatók számára, tekintettel arra, hogy a támogatott döntéshozatal egy proaktív „eszköz.” Ugyanakkor kiegészítő kutatások

---

⁷⁷⁵ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁷⁶ Észak-Dakotában (USA) ez az egyetlen szabály mely a támogató cselekvőképességére vonatkozik. Négy másik állam azt követeli meg, hogy a támogató kompetens, azaz cselekvőképes legyen, valamint mindennapi gondossággal gyakorolja feladatait. In: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁷⁷ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁷⁸ Mattingly Phillips (2020) szerint elképzelhető olyan eset, melyben az érintett választ egy támogatót, akinek mentális sérülése van pl. egy idősebb személy a demencia korai stádiumában tekintheti házastársát személyes támogatónak, de a házastársnak is kognitív sérülése súlyosbodhat az évek folyamán. Kérdéses, hogy vajon ez a támogató képes-e megfelelő támogatást nyújtani nem a saját képessége által meghatározott módon, hanem az érintett személy akarata, kívánsága szerint. In: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁷⁹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

szükségesek annak megítélésére, hogy a támogatók eljárását, segítségnyújtását vajon a tréning hatékonyabbá tenné-e.⁷⁸⁰

V. 11. Az állam kötelezettsége és szerepe

A döntéshozatali folyamat több oldalú alkalmazkodást kíván, ahogy azt a fentiekben Bach és Kerzner (2010) modelljének ismertetésekor is említettem már:

- i) igényli az érintett személy döntéshozatalba történő bevonódását;
- ii) a harmadik személyek részéről, akik interakcióba (vagy másként jogviszonyba) kerülnek az érintett személlyel az észszerű alkalmazkodás kötelezettségét igényli a döntéshozatali folyamat során (ez kimerülhet pl. a támogató személy elfogadásában vagy akár további pozitív cselekmények megtételében is). Habár ez a kötelezettség nem korlátlan, az indokolatlan teher/nehézség pontjáig tart;⁷⁸¹
- iii) az állam pozitív intézkedését várja el az érintett személyeknek történő támogatásnyújtással a döntéshozatali folyamat során (mindezen kötelezettség a kormány működésének valamennyi szintjére vonatkozik). A támogatásnyújtás az észszerű alkalmazkodás kötelezettségén is túlmutat ebben az esetben, ugyanakkor Bach és Kerzner (2010) rámutat, hogy a CRPD 12. cikk 3. pontja csak a „megfelelő intézkedések” megtételére vonatkozik az állami kötelezettség tekintetében. A CRPD 12. cikk 3. pontját a CRPD teljességében, azaz az 5. cikk 3. pontjával összefüggésben kell értelmezni, mely szerint: az államtól az várható el, hogy csak „megfelelő lépéseket” tegyen az észszerű alkalmazkodás biztosítása érdekében.⁷⁸²

Az előzőekre tekintettel Bach és Kerzner (2010) a következő elveket és irányelveket javasolja betartani a harmadik személyek és az állam általi kötelezettségek metszéspontjában:

- i) az államnak olyan, a fogyatékos személyek számára elérhető támogatásokat kell nyújtania, melyek képessé teszik⁷⁸³ az érintetteket különböző jogviszonyok létesítésére (pl. szerződéskötésre) annak érdekében, hogy cselekvőképességüket gyakorolják;
- ii) amennyiben kiegészítő/hozzáadott támogatás szükséges az állam részéről, hogy a cselekvőképesség maximális mértékben gyakorolható legyen, a következő intézkedéseket szükséges az államnak nyújtani:

---

⁷⁸⁰ A latin-amerikai támogatott döntéshozatali projektek során – különösen Kolumbiában – a kulcselemet a minőségi támogatott döntéshozatali gyakorlat jelentette, így olyan pilot programot dolgoztak ki, hogy mindkét oldal (azaz: a támogató és a támogatott személy is) megértse, hogyan profitálhat a folyamatból – tehát egyértelmű megállapítást nyert, hogy a támogatott döntéshozatalt igénylő fogyatékos személyek számára is nyújtható ilyen típusú tréning. Argentínában a családtagok igen pozitívan értékelték azon facilitált személyes vagy csoport tréningeket, melyek tanulási lehetőséget és a döntéshozatali folyamatokkal, döntési helyzetekkel kapcsolatos reflektivitást biztosítottak. In: Alberto Vásquez Encalada, Kimber Bialik, Kaitlin Stober (2021) Supported Decision Making in South America. Analysis of Three Countries' Experiences, Int. J. Environ. Res. Public Health 2021, 18(10), <https://doi.org/10.3390/ijerph18105204>

⁷⁸¹ Vö.: Mikola Orsolya: A fogyatékossgal élő személyek jogvédelme a Fogyatékosjogi ENSZ-Egyezményben különös tekintettel az észszerű alkalmazkodás fogalmára, valamint az Amerikai Egyesült Államok, az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolódó esetjogára, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola https://real-phd.mtak.hu/701/1/Mikola_Orsolya_dolgozatv.pdf

⁷⁸² Későbbiekben a Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja szerint a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatás az észszerű alkalmazkodással k

⁷⁸³ Vö.: az I.6. alfejezetben leírt ún. empowering folyamatokkal

- egy olyan hivatal fenntartása, mely abban segíti az érintett személyeket, hogy hozzáférjenek a cselekvőképességük gyakorlását biztosító támogatáshoz, mindezt pedig egy ún. monitoringrendszer bevezetésével együtt szükséges biztosítani;
- információt és erőforrást nyújtani a támogatástípusokhoz, s olyan gyakorlati mechanizmusokat, melyek a támogatásokat átültetik a gyakorlatba;
- a döntéshozatali képesség támogatásához szükséges erőforrás biztosítása azok számára, akiknek erre szükségük van;
- a támogatott döntéshozatali szerződések nyilvántartására irányuló regiszter fenntartása (pl. képviseleti-típusú támogatásokat is beleértve), mely megnevezi a támogatókat.⁷⁸⁴

A monitoringrendszer bevezetése azért szükséges, hogy elkerülhető legyen egy alulfinanszírozott gondnoksági rendszer, vagy alulfinanszírozott támogatott döntéshozatali szolgáltatást nyújtó keretrendszer, amely képtelen betölteni azt a célt, hogy a döntéshozatali korlátokkal élő érintett személyek társadalmi inklúzióját maximális mértékben támogassa.

A monitoring rendszernek Phillips (2020) szerint három szinten, három fél felé kellene teljesítenie a feladatát.

1. biztosítani, hogy az érintett személyek folyamatosan betartják és fenntartják a támogatott döntéshozatali szerződést, s amennyiben az érintett elveszíti a szerződés megértésére irányuló képességét, akkor a bíróság érvénytelenítheti a szerződést és meghatározhatja más támogató intézkedések szükségességét;
2. a támogató által megtett intézkedések ellenőrzése, pl. nem teljesíti kötelességeit, a monitoring rendszer útján a támogató bíróság elé kerülhet. A kötelezettségek közül külön figyelmet igényel, hogy vajon a támogató túllépi-e az érintett személytől kapott hatáskörét;
3. végül felülvizsgálatot igényel, hogy az ún. harmadik felek teljesítették-e vagy sem a szerződéses kötelezettségeiket, s amikor harmadik fél megsérti a szerződést, az már valószínűleg csak a monitoring testület által kerül rögzítésre.⁷⁸⁵

A monitoring rendszer a támogatott döntéshozatal hatálya alatt valószínűleg az állami gondnoksági jogszabályon belüli monitoring rendszerre reagál.

Ahogy az már megelőzően felmerült, a gondnokság jogintézményének egyik kritikus pontja, hogy elégtelen a monitoring rendszer, mely teret enged a gyakori és jelentős ún. „rendszer-abúzusnak”. Hasonló kockázatok a támogatott döntéshozatal folyamán is felmerülhetnek, fontos tehát, hogy a jogszabályok biztosítsák, hogy ezek a szerződések ne tegyék az abúzusokra még sérülékenyebbé az érintett személyeket. Ez utóbbi a támogatott döntéshozatal legjelentősebb kihívásaként fogalmazódott meg.⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ Bach és Kerzner 2010 pp. 114. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁷⁸⁵ Nincs modell az állami erőforrások elkerülhetetlen variációjára és a jelentéstételi struktúrákra, tulajdonképpen minden jogalkotó saját monitoring keretrendszert fejleszthet. A monitoring rendszer a támogatott döntéshozatali jogszabályok hatálya alatt feltehetőleg éppen az állami gondnoksági jogszabályon belüli monitoring rendszerre reagál. In: Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁸⁶ Rebekah Diller, Legal Capacity for All: Including Older Persons in the Shift from Adult Guardianship to Supported Decision-Making, 43 Fordham Urb. L.J. pp. 509. (2016). <https://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol43/iss3/2>

Az Amerikai Egyesült Államokban a támogatott döntéshozatal alternatívaként szolgál a gondnokságra, mely megelőzheti a különböző típusú abúzusokat és megvédi a fogyatékossgal élő személyek jogait. S habár több, további kutatás is szükséges ahhoz, hogy megvizsgálják, valójában hogyan is működnek ezek a támogatói szerződések, az USA kilenc tagállamában folyó jogalkotási gyakorlat azt jelzi, hogy a támogatott döntéshozatali modell egyre inkább teret nyer az amerikai jogalkalmazásban.⁷⁸⁷

Phillips (2020) által vizsgált tagállami jogszabályok aszerint variálódnak, hogy ki vehet részt támogatott döntéshozatalban és ki profitálhat belőle. Bizonyos esetekben a támogatott döntéshozatal elérhetetlen az olyan érintett személyek számára, akik gondnokságra „jogosultak”, így ez ebben a vonatkozásban nem jelent problémát a gondnoksági rendszernek. Más tagállamok esetén, ahol az érintettek profitálhatnak a támogatott döntéshozatalból, lehetőségük van e modellt választani, elkerülve a gondnokságot vagy bizonyos területeken a támogatás által visszaszerezni döntéshozatali képességüket még akkor is, ha gondnokság alatt állnak. A jogszabályoknak meg kell határozniuk az állam szerepét a támogatók tréningjében és a támogatott döntéshozatali szerződések monitorozásában, biztosítva, hogy a szerződések keretében történő intézkedések ne okozzanak sérelmet, abúzust az érintett személynek.⁷⁸⁸

V. 12. A döntéshozatali folyamat védelme

A döntéshozatali folyamat során számos rizikófaktor merülhet fel, s ezt elismerve Bach és Kerzner (2010) külön hangsúlyt helyeznek ennek védelmére, melyhez intézményes keretrendszer felállítására tesznek javaslatot.

Miután a cselekvőképesség jogát a CRPD fogyatékossg-alapú diszkrimináció nélkül ismeri el, így annak érdekében, hogy az más személyekkel egyenlő módon legyen gyakorolható három elvet emelnek ki a 2010-es tanulmányukban:

- i) a döntéshozatal autonómiájának tiszteletben tartását;
- ii) a személyes méltóság tiszteletét;
- iii) a biztonságot és a védelem szolgáltatását.⁷⁸⁹

A fenti elvek megsértésére vagy elhanyagolására a támogatott döntéshozatal folyamán is sor kerülhet. Mindezen elvek védelme céljából Bach és Kerzner négy fő területet azonosítottak:

- i) a döntéshozatali folyamat integritásának védelmét
- ii) a megfelelő döntéshozatali státusz elismerésének védelmét
- iii) a személy integritását alapvetően érintő döntések védelmét
- iv) a védelemmel szembeni elutasítást, beleértve a hanyagolást és a jogsértést.⁷⁹⁰

⁷⁸⁷ Az Amerikai Egyesült Államok 2009. július 30-án írta alá a CRPD-hez való csatlakozását, azonban az ENSZ-egyezményt még nem ratifikálta. Vö.:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en, valamint Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁸⁸ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁷⁸⁹ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 115. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁷⁹⁰ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice,

V.12.1. A döntéshozatali folyamat integritásának védelme céljából az alábbi intézményes jogi keretrendszerre tesznek javaslatot

Ezen intézményes szintű jogi keretrendszer a cselekvőképesség és a döntéshozatal támogatásáról szól, alapvetően a támogatásnyújtásra és az ezt biztosító szolgáltatások felállítására és működtetésére irányul a részes államok (kormányok) szerepén keresztül az ésszerű alkalmazkodás fontosságának elismerésével. Rögzítésre kerül a támogató típusú képviselők és a facilitátorok jogi kötelezettsége⁷⁹¹; egy monitoring rendszer felállítása a képviselők és facilitátorok tevékenységére vonatkozóan annak figyelemmel kísérése céljából, hogy a tőlük elvárható jogi kötelezettségekkel összhangban cselekednek-e, kinevezésükre a döntéshozatali státuszában érintett személy vagy a hatóság döntése nyomán kerül-e sor. Bach és Kerzner (2010) ún. közösségi alapú „erőforrás” központ felállításának fontosságáról is szólnak, mely a döntéshozatali státuszában érintett személy, továbbá harmadik felek számára, akik az érintett szereplővel jogviszonyba kerülnek információkat, illetve gyakorlati segítséget nyújthat az alkalmazkodási folyamat során, egyben pedig a különböző, cselekvőképesség gyakorlását biztosító támogatásokhoz történő hozzáférést is biztosítja. Alapvetésnek tekinthető, hogy a kormány által felállítandó központ hatásköre jogszabályban részletesen kidolgozott legyen, s figyelemre méltó, hogy vezető testülete fogyatékosággal élő személyek⁷⁹² többségi részvételével működjön. Feladatai közé tartozhat egy olyan nyilvántartási rendszer elindítása és fenntartása, melyben valamennyi döntéshozatali támogatást és facilitációt nyilvántartanak a támogató típusú képviselők és a facilitátorok nevével, valamint a monitoring tevékenységgel kapcsolatban. Említést érdemel egy ún. „cselekvőképességi és támogatási” centrumok felállítása is, mely kettős szerepet tölthet be: egyrészt az ellenállást kiváltó „kritikus” helyzetekben történő támogatásnyújtást biztosítja, másrészt azon hivatali (bírószági) feladatokat látja el, mely a döntéshozatali ügyek feletti különös hatáskör (pl. panaszkezelés) gyakorlását jelenthetik.⁷⁹³ E keretrendszerben jelenik meg a jogi tanácsadáshoz történő hozzáférés biztosítása a különböző típusú döntéshozatali státuszban lévő személyek számára ingyenes

---

October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 116. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁷⁹¹ jogi kötelezettség a képviselők, facilitátorok tevékenységére vonatkozóan, mely azért kiemelkedően fontos, mert ezek a szereplők bizalmi kapcsolatban állnak az érintett személlyel, így az alapvető kötelezettségek a következőket foglalják magukban:

- jóhiszemű, gondos eljárás
- az alkalmazható jogszabályokkal és vonatkozó hatóság döntésével összhangban történő cselekvés
- bármely releváns megállapodásnak megfelelő tevékenységvégeztés
- az érintett személlyel kapcsolatos információk bizalmas kezelése, (titoktartás)
- valamennyi támogató tevékenység rögzítése
- a támogató családtagok és barátok bevonása;

⁷⁹² Ezalatt a tapasztalati szakértelmet kell érteni, valamint az ún. sorstárs segítők („peer counselling”) működését, melyhez hasonló példát immár Németországban is láthatunk „részvételi tanácsadók” személyében, mely 2017. január 1-jétől került bevezetésre. Vö.: jelen disszertáció 2. sz. Mellékletében foglaltakkal.

⁷⁹³ E különös hatáskör gyakorlásba az alábbiak tartoznak: alkalmazkodási kötelezettség biztosítása, állam által nyújtandó támogató intézkedések, döntéshozatali státusz, támogatók és facilitátorok kinevezésének jóváhagyása, s az informálisan kinevezett támogatók bármely ügyének meghallgatása, a monitor-személyek kinevezése, amikor a képviselő vagy facilitátor nem tesz eleget a jogi kötelezettségének, a támogatók szerepének elismerése és jóváhagyása, a támogatott státuszban lévő személyek integritását alapvetően érintő döntések, s egyben átfogó jogorvoslati eljárást nyújthat az adott döntéshozatali helyzetre szabottan. Alapvetően a bírósági és bírósági eljárások során dokumentált akadályok rögzítésének felelőse is, (mint megértési problémák, hiányos alkalmazkodás, s nem utolsósorban a részvételhez való jog kapcsán, mely a cselekvőképesség kérdésköréhez kapcsolódik), mindez pedig szorosan kapcsolódik a CRPD 13. cikkében biztosított „az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogához”. Vö.: jelen disszertáció 5. számú Mellékletében foglaltakkal, az Írországban kiépülő struktúrával, a Decision Support Service (DSS igazgatójának jogköreivel)

formában. A jogi tanácsadáson túl ügyvédek is szerepet kapnak e keretrendszerben, akiknek feladata többek között az, hogy az érintett személyeket akaratkifejezésükben segítsék, valamint informálják az adott jogügyletben a többi felet az érintett személy jogairól és kapcsolódó kötelezettségeiről.⁷⁹⁴

V.12.2. A megfelelő döntéshozatali státusz elismerésének, az alkalmazkodásnak és a támogatásnak a biztosítása

Számos olyan helyzet merülhet fel a döntéshozatali folyamat során, amikor a felek nem értenek egyet abban, hogy az érintett személy mely döntéshozatali státuszban gyakorolja a cselekvőképességét. Ilyen vitás esetekben az ún. cselekvőképességi és támogatási hivatal⁷⁹⁵ feladata, hogy kellő idejű és hozzáférhető információt nyújtson, valamint mediációt és vitarendezési eljárásokat folytasson le. Amennyiben a felek e vitarendezéssel nem elégedettek bírósághoz fordulhatnak. Az erre „kijelölt” törvényszék rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a döntéshozatali státuszt meghatározza az igényelt támogatással és a vonatkozó észszerű alkalmazkodással. Az érintett személyek jogosultak jogi tanácsadásra, s egyéb támogatásra, hogy részt vehessenek az eljárásban.

Ezen döntéshozatali státusz-típusok diszkriminatív vagy hibás kijelölése ellen történő szigorú védelmét e „kijelölt” bíróság látja el, a megfelelő védelmi intézkedések (protokoll) mentén.⁷⁹⁶

---

⁷⁹⁴ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 124. és 170. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁷⁹⁵ Vö.: jelen disszertáció 5. számú Mellékletében foglaltakkal, az Írorszáiban kiépülő struktúrával, a Decision Support Service jogköreivel

⁷⁹⁶ 1. Bármely döntéshozatali státusz meghatározása a – korábban már körülírt – ún. jogilag független státusz vélelmével kezdődik. Ahol az egyik fél egy vélelem megcáfolására törekszik, olyan vizsgálatot kell lefolytatni, melyben arról döntenek, hogy harmadik személyek és a kormány nyújtott-e az észszerű alkalmazkodást és támogatást ahhoz, hogy az érintett személy a cselekvőképességét gyakorolhassa. Amennyiben a kijelölt bíróság nem elégedett az észszerű alkalmazkodással és a kormány, illetve harmadik személyek által nyújtott támogatással jogorvoslatot rendel el erre vonatkozóan, még azt megelőzően, hogy arról határozná, miszerint az érintett személy nem hozhat jogilag önálló döntést.

1. Amennyiben az észszerűségi bizonyíték megcáfolja a jogi önállóság vélelmét és a bíróság megállapítja, hogy az észszerű alkalmazkodás és a támogatás megtörtént a kormány és harmadik felek részéről a vélelem fennáll arra vonatkozóan, hogy az érintett személy eleget tesz a támogatott döntéshozatali státusz követelményeinek.
2. Amennyiben a bíróság azt látja, hogy az érintett személy nem dönthet jogilag önálló státuszban, nem határozhat a facilitált döntéshozatali státuszról mindaddig, amíg i) nem került sor észszerű alkalmazkodásra és támogatásra az adott döntéshozatalról illetően, mely képessé tenné a személyt arra, hogy teljesítse a támogatott döntéshozatal küszöbértékének minimumát és ii) profitáljon a facilitált döntéshozatali státuszról.
3. Amennyiben a bíróság problémásnak tekinti a nyújtott észszerű alkalmazkodást és támogatást, jogorvoslatot rendel el és mindaddig nem határoz a döntéshozatali státuszról, ameddig az érintett a facilitált státuszon keresztül cselekedhet.
4. A döntéshozatali státusz meghatározása az érintett személy számára alkalmat nyújt a támogatásba történő bevonódásra bármely módon és bármilyen mértékben, szükséges továbbá az alkalmazkodás a döntéshozatali képességéhez, hogy részt vegyen az értékelési folyamatban.
5. A döntéshozatali státusz meghatározása során az érintett személynek joga van ügyvédi közreműködését igénybe venni, ugyanez vonatkozik az ún. értékelési folyamatra és az előzőekkel kapcsolatos tájékoztatásra is.
6. Mielőtt sor kerülne a döntéshozatali státusz meghatározására, az érintett személynek tájékoztatást kell kapnia az értékelés céljáról, a státusz hatásáról és jelentőségéről a körülményektől függően, miközben a személynek joga van visszautasítani a segítséget.
7. A célirányos és fogyatékos-érzékeny irányelveknek jogilag meghatározottnak kell lenniük, s ezekkel valamennyi döntéshozatali státusz értékelésének összhangban kell lenniük.

V.12.3. A személy integritását alapvetően érintő döntések

Néhány döntés az abúzus, a jogsértés, az indokolatlan befolyásolás és a „kihasználás” rizikóját veti fel, különösen azok, amelyek a személyi integritást alapvetően befolyásolják. Többek között ilyen lehet a sterilizáció, az abortusz, a cochleáris implantáció kérdésköre, stb. E döntések meghozatalából a támogatott döntéshozatali státuszban lévő fogyatékos személyeket nem lehet kizárni. Mindezzel együtt azon személyek döntéseit, akik e körben a cselekvőképességüket támogató közreműködésével gyakorolják, kijelölt bíróság felülvizsgálja a fentebb felsorolt sérelmek rizikójára figyelemmel. Ezen döntések esetében a monitorozóknak (felülvizsgálatot végzőknek) fontos védelmi szerepük van a támogatott döntéshozatali státuszban lévő személy jogai tekintetében. A monitoring tevékenységet végző személy a támogató mechanizmus létrejöttének részeként kerül kinevezésre, aki felülvizsgálja ezen döntéseket, meghatározva, hogy vajon az érintett személy szándéka pontosan került-e feltárára és a képviselő által kifejezésre.⁷⁹⁷

V. 13. Konklúzió

E fejezetben sor került az intellektuális fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének gyakorlását segítő – a CRPD 12. cikkében foglaltakhoz illeszkedő – a struktúraváltás és a hatáskörök, illetve a döntéshozatali folyamat integritásának védelme kapcsán az egyik legalaposabban átgondolt és számos kutató (Devi, 2013⁷⁹⁸; Werner-Chabany, 2016⁷⁹⁹) által a gyakorlatban is alkalmazhatónak⁸⁰⁰ tartott támogató modelljének⁸⁰¹ bemutatására.

E modellen keresztül látható, hogy a fő kérdés a továbbiakban már nem arra irányul, hogy van-e belátási képessége az érintett személynek, mely szerint cselekvőképességét gyakorolni tudja vagy sem. A kérdés ehelyett arra irányul, hogy az érintett személynek a cselekvőképesség gyakorlásához az adott döntéshozatali helyzetben, illetve konkrét döntéshozatali lehetősége esetén milyen típusú támogatásra van szüksége.⁸⁰²

-
8. Az érintett személy facilitált döntéshozatali státuszának meghatározása esetén, az állam köteles támogatást nyújtani és segíteni az érintett személyt abban, hogy személyes támogató kapcsolatokat létesítsen, amelyek elégségesek a támogatott döntéshozatalhoz vagy a jogilag önálló döntéshozatalhoz a jövőben. Időszakos felülvizsgálatra is sort kell keríteni a támogató kapcsolatok fejlődésére vonatkozóan és arra nézve, hogy az érintett személy továbbra is facilitált döntéshozatali státuszban maradjon-e.

⁷⁹⁷ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 129-130. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁷⁹⁸ Nandini Devi: Supported Decision-Making and Personal Autonomy for Persons with Intellectual Disabilities: Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Journal of Law, Medicine and Ethics, Winter/2013. pp. 795;

⁷⁹⁹ Shirli Werner, Rachel Chabany: Guardianship law versus supported decision-making policies: Perceptions of persons with intellectual or psychiatric disabilities and parents. American Journal of Orthopsychiatry, vol. 86, 5/2016, pp. 487.

⁸⁰⁰ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 62. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁰¹ A bemutatott modellt Michael Bach és Lana Kerzner dolgozta ki 2010-ben a Law Commission of Ontario nevű szervezet megbízásából Kanadában.

⁸⁰² Bach és Kerzner 2010 pp. 58. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf> és Who get to decide? Rights to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities, Issue Paper by the Council of Europe, April, 2012. (prepared by Anna Nilsson) pp. 31.

A modell azt is egyértelműsíti, hogy annak érdekében, miszerint a kognitív fogyatékosággal élő személyek élni tudjanak a cselekvőképességük adta döntési lehetőségeikkel az életüket meghatározó kérdésekben nem egyetlen jogszabályi rendelkezésre, hanem egy átfogó, támogató keretrendszer felépítésére és működtetésére van szükség.

Bach és Kerzner modelljét azért is emeltem ki a létező rendszerek, gyakorlatok sorából, mert ez - Halmos (2019) gondolataival egyetértve - különös figyelmet fordít a korábban már említett, a CRPD 2. pontjában meghatározott ún. „észszerű alkalmazkodás” kötelezettségére, mely az intellektuális fogyatékosággal élő személyek döntéshozatali potenciáljának⁸⁰³ maximalizálása szempontjából nélkülözhetetlen jelentőségű. A leírtak alapján az is kijelenthető, elsősorban az észszerű alkalmazkodás biztosításával kapcsolatos kötelezettségnek kell eleget tenniük a részes államoknak, hiszen az önálló döntéshozatali státusz alapvetően ezen keresztül biztosítható. Amennyiben az észszerű alkalmazkodás (mint horizontális elv érvényesülése) sem elegendő, azon a ponton lép be a támogató döntéshozatali státusz jelentősége.

Ebből következően e fejezet során ismertettem a támogató paradigma Amartya Sen elméleti megközelítésére épülő kulcsfogalmait⁸⁰⁴, érintettem a döntéshozatali képesség küszöbértékéről történő gondolkodás elméleti alapjait, bemutattam a döntéshozatali státusz egyes típusait, megkülönböztető figyelmet fordítva az ún. facilitált döntéshozatali státuszra, s az annak keretében történő támogatás módjára, a támogatás alapvető jelentőségű kérdéseire. Ez utóbbi az évtizedek óta bentlakásos intézményekben élő intellektuális fogyatékos személyek elvékonyodó kapcsolati hálójára tekintettel jelenthet megoldást, mely különös figyelmet érdemel a közép-kelet-európai régió államainak szabályozásában.

A lábjegyzetekben kifejtett magyarázatokkal együtt részletesen ismertettem a döntéshozatali támogatás típusait, a támogató és támogatott személy esetében megfogalmazódó kompetenciakövetelményeket, illetve néhány bekezdésben foglalkoztam az állam kötelezettségével és szerepével a támogató keretrendszert érintően.

Jogalkotási szempontból figyelemre méltónak tartom a döntéshozatali folyamat integritásának védelmi kérdéseit, a támogató keretrendszer működéséhez nélkülözhetetlen intézmények (mint közösségi alapú erőforrás központok, ill. cselekvőképességi és támogatási centrumok) felállításának szükségességét, a hatáskörök és szakmai kompetenciák jogszabályi szintű meghatározását, az érintett személyek felelősségének és jogainak szabályozását.

Kihangsúlyt érdemel Bach és Kerzner (2010) modelljében, hogy a kormány részéről felállítást igénylő ún. közösségi alapú erőforrások központok vezető testületének a különböző típusú fogyatékosággal élő személyek - az ún. peer counselling jelentőségét kiemelve -, - másokkal azonos alapon maguk is tevékeny szerepvállalói.

---

⁸⁰³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 62. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁰⁴ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 68. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

VI. A cselekvőképesség gyakorlásának támogatásához történő hozzáférés

„A margón és azon túl...”⁸⁰⁵

VI.1. Bevezető

Ahogy a CRPD-t t ismertető fejezetben említettem, számos összefüggés van az ENSZ-egyezmény egyes cikkei között, melyek erősítik egymást, s melyek között időnként inkonzisztencia⁸⁰⁶ is felfedezhető. A CRPD 12. cikke, tekintettel arra, hogy a cselekvőképességet mint valamennyi további jog gyakorlásához utat nyitó, ún. kapuór jog egyetemes biztosítását rögzíti, szerves módon kapcsolódik az ENSZ-egyezmény csaknem valamennyi rendelkezéséhez.

E fejezetben a 12. cikkben foglalt, a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatás *rendszerszintű hozzáféréseinek* lehetőségeivel, azaz a részes államok által megteendő ún. *'szükséges intézkedésekre'*, valamint a CRPD 12. cikk 3. pontjában foglalt, az érintett *személy szintjén 'hozzáférhető segítségnyújtás'* meghatározásával foglalkozom. Figyelemre méltónak tartom a cselekvőképesség gyakorlásának biztosítására irányuló állami és további, ún. harmadik személyeket érintő kötelezettségek értelmezésének kronológiai fejlődését, mely az egyezmény elfogadása (2006) óta a Bizottság egyes átfogó kommentárjaiból⁸⁰⁷ is kirajzolódik.

A VI. fejezetben tehát alapvetően a részes államok szintjén zajló átfogó, rendszerszintű változások tanulmányozásával foglalkozom.

A CRPD 12. cikkében foglalt rendelkezésekkel kapcsolatos, a Bizottság 2014-ben közzétett 1. sz. Átfogó Kommentárjában megjelent rendelkezéseket disszertációmnak „A törvény előtti egyenlőség – A CRPD 12. cikkének értelmezési keretéről” szóló III. fejezetében ismertettem. Álláspontom szerint ugyanakkor további elemzésre szorulnak a Bizottság 2018-ban közzétett 6. sz. Átfogó Kommentárjában az egyenlőségről (így többek között a törvény előtti egyenlőségről) és a hátrányos megkülönböztetés mentességéről szóló magyarázó bekezdései. Az alábbiakban tehát áttekintem, hogy a Bizottság 1. sz. (2014)⁸⁰⁸ és a 6. sz. (2018)⁸⁰⁹ Átfogó Kommentárok miként segítik a cselekvőképesség támogató modelljének részes állami

---

⁸⁰⁵ Jakab Nóra: A margón és azon túl – Az intellektuális és a pszichoszociális fogyatékossgal élő emberek cselekvőképességéről, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015. pp. 1.

⁸⁰⁶ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁰⁷ Vö.: A CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárja, (2014. április 11.); a 3. sz. Átfogó Kommentárja (2016. augusztus 26.) a nők és a lányok jogaival kapcsolatban para. 51.; az 5. sz. Átfogó Kommentár (2017. augusztus 31.) az önálló életvitel és a közösségbe való befogadás kapcsán, para. 80.; a 6. sz. Átfogó Kommentár (2018. március 9.) az egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség kapcsán para. 47-50.; a 7. sz. Átfogó Kommentár (2018. szeptember 21.) a fogyatékossgal élő személyek részvétele a képviselői szervezetekben, a CRPD Bizottság végrehajtásért és monitorozási tevékenységéért felelős testületeiben para. 79.; a 8. sz. Átfogó Kommentár (2022. szeptember 9.) a munkavállalás és foglalkoztatás tekintetében para. 71.

⁸⁰⁸ General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. április 11-én elfogadott) CRPD/C/GC/1, Közzétéve: 2014. május 19.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=Xtpj4PktzqFFqFbZZ3&fe=true>

⁸⁰⁹ General Comment No. 6. (2018) Article 5 on equality and non-discrimination (2018. március 9-én elfogadott) CRPD/C/GC/6, Közzétéve: 2018. április 26.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=dOWwUVHjuB2rPf55en&fe=true>

végrehajtását, milyen interpretatív nívummal járulnak hozzá a 2006-ban elfogadott nemzetközi egyezmény szövegéhez.

VI. 2. Paradigmaváltás pro és contra

Kohn és társai (2013) szerint a helyettes döntéshozatal támogatott döntéshozatalra történő transzformációja paradigmaváltásként írható le.⁸¹⁰

Érdeemes azonban átgondolni, hogy mit is értünk a „paradigmaváltás” kifejezés alatt: általánosságban szemlélet-, ill. gondolkodásmód váltásként utalunk e fogalomra, mely az eddig elfogadott tudományos, társadalmi és politikai elvek megváltozását jelentheti. Fekete (2010) mindezt pontosabban fogalmazza meg az alábbiak szerint: „az új paradigma legfontosabb jellemzője, hogy nem osztja a korábbi paradigma strukturális alapelveit, azaz a benne kódolt előfeltevésekre épülő tudásszerkezet különbözik a korábbi paradigmától, és ez lehetővé teszi a tudományos problémák új, a korábbtól eltérő megközelítését.”⁸¹¹ Mindezt Kuhn *a látási élmény megváltozásával* illusztrálja – írja Fekete -, hasonlata pedig arra utal, hogy az adott tudományterület által vizsgált jelenségek ugyanazok maradnak, a tudósok mégis alapvetően máshogy látják a vizsgálandó jelenségeket, mint ahogy azt korábban, az előző paradigma keretei között érzékelték.⁸¹² E látási élmény megváltozása összhangban áll a disszertáció I. fejezet 4. pontjában rögzített ún. nézőpont meghatározással és ennek kapcsán Könczei (2019) idézett gondolatával, miszerint „te onnan nézel, én meg innen és nem értünk szót”...

Ahogy arra már utaltam a CRPD-t legtöbb esetben paradigmaváltó egyezményként hivatkozva a szakirodalom, ugyanakkor az emberi jogi egyezmények sorában e megkülönböztető jelző fogalmát azért is volt érdemes tisztázni, mert Ruck Keene és társai (2023) egyben azt is hozzáteszik e minősítéshez, hogy a tudományban paradigmaváltás nem történhet addig, amíg az új elmélet el nem éri a legitimitációját mint értelmezési eszköz, mely átveszi az előző helyét, szerepét. Erre tekintettel Ruck Keene és társai (2023) felvetik, hogy egyelőre a belátási képesség (mental capacity) funkcionális megközelítésére tekintünk paradigmaváltásként.⁸¹³

Bizonyos kutatói körökben tehát vitatott, hogy milyen mértékben tekinthetők a CRPD 12. cikkében foglaltak paradigmaváltó rendelkezéseknek. Amennyiben azonban egy időre félretesszük a paradigmaváltásról történő gondolkodást, az mindenképpen megállapítható a cselekvőképesség támogató modellje kapcsán, hogy a támogatott döntéshozatal centralizálja az érintett személyt, élete „főszereplőjévé”,⁸¹⁴ azaz a saját döntései középpontjába helyezi őt. Ilyen módon Dinerstein (2012) szerint konzisztencia sem szükséges a döntés tekintetében, a döntési folyamat addig tart, ameddig az érintett személy választási lehetőségét gyakorolja, s döntését

---

⁸¹⁰ Nina A. Kohn, Jeremy A. Blumenthal & Amy T. Campbell, (2013) Supported Decision-Making: A Viable Alternative to Guardianship? 117 PENN ST. L. REV. 1111, 1131 (2013). The exact number is unknown due to insufficient recordkeeping. pp. 1121.

⁸¹¹ Fekete Balázs: A modern jogösszehasonlítás paradigmái – Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésére, Doktori értekezés, Budapest, 2010. pp. 26.

⁸¹² Fekete Balázs: A modern jogösszehasonlítás paradigmái – Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésére, Doktori értekezés, Budapest, 2010. pp. 26.

⁸¹³ Alex Ruck Keene, Nuala B. Kane, Scott Y.H. Kim, Gareth S. Owen: Mental capacity – why look for a paradigm shift? Medical Law Review, 2023. Vol. 31. No. 3. pp. 356. Oxford University Press, 2023. <https://doi.org/10.1093/medlaw/fwac052>

⁸¹⁴ dr. Könczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 24. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

meghozza.⁸¹⁵ Mindez a szemlélet merőben ellentétes a helyettes döntéshozatal (gondnokság, ill. gondnokság-szerű) intézmények működésével, ahol a tradicionális eljárás szerint a döntéshozatalra az érintett személy nevében, „legfőbb érdekében”, s számos esetben helyette kerül sor, de a gondnokságnak pl. a már jelen disszertáció bevezetőjében említett yokohamai nyilatkozat szerint megújuló intézménye és működése szerint a csökkenő abúzusok mellett⁸¹⁶ is időről időre megjelenik a személy akaratának és választásának (preferenciáinak) elve, melynek érdemi elemzésére a korábbiakban hívtam fel a figyelmet.

A helyettes döntéshozatalhoz hasonlóan, a támogatott döntéshozattal szemben is számos aggály merül fel: egyes szerzők arra hivatkoznak, hogy a döntéshozatali folyamat sérülékeny, idő- és költségigényes, valamint arra is, hogy gondot okozhat az érintett személy „rossznak, károsnak” tekintett döntéseivel kapcsolatos ún. védelmi erőfeszítés.⁸¹⁷ A döntéshozatali folyamat időnként objektíven az érintett személy perspektívájából szemlélve is érzékeny, ezért sikeresebbek azok a támogatott döntéshozatali programok, ahol mindkét „oldal”, tehát a támogatók és a támogatott személyek csoportos tréningjére kerülhet sor. Ennek során az érintettek jobban megérthetik, hogy miként profitálhatnak a döntéshozatali folyamatból.⁸¹⁸ Phillips (2020) szerint elkerülhetetlen feszültség merül fel a várakozás és a fogyatékosággal élő személy ún. legfőbb érdekének megfelelő döntés biztosításában. Miközben a támogató paradigma keretei között támogatni szükséges az egyén autonómiáját, hagyni és bátorítani őt, hogy tanuljon vagy tanulhasson a hibáiból, mindez alá is áthatja azt az ún. védelmi erőfeszítést, hogy megóvják az érintett személyt a káros következményektől.⁸¹⁹ Ez utóbbi szolgál leggyakoribb ellenérvként a cselekvőképesség egyetemes elismerésével szemben. Ezzel együtt korábban már kifejtettem, hogy amennyiben módja sincs az érintett személynek döntési képességét gyakorolni, úgy ezen jártasságai nem is fejlődhetnek, ebben a tekintetben az ún. „tanult tehetetlenség”⁸²⁰ állapotába kényszerül, a gondnoksági rendszer diszfunkciója révén az erősödik, mely rövidebb és hosszabb távon sem az érintettnek, sem az államnak nem kínál

---

⁸¹⁵ Robert D. Dinerstein, Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road from Guardianship to Supported Decision Making, HUM. RTS. BRIEF, Winter 2012, pp. 10. (quoting Robert D. Dinerstein, Guardianship and Its Alternatives, in ADULTS WITH DOWN SYNDROME 235, 236 (Siegfried M. Puschel ed., 2006)).

⁸¹⁶ Rebekah Diller, Legal Capacity for All: Including Older Persons in the Shift from Adult Guardianship to Supported Decision-Making, 43 FORDHAM URB. L.J. 495., 516. 2016. pp. 504.

⁸¹⁷ Stánicz Péter (2019) Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága [2019_2_NT_v-05.pdf \(elte.hu\)](https://www.elte.hu/2019/2/NT_v-05.pdf)

⁸¹⁸ Alberto Vásquez Encalada, Kimber Bialik, Kaitlin Stober (2021) Supported Decision Making in South America. Analysis of Three Countries' Experiences, Int. J. Environ. Res. Public Health 2021, 18(10), <https://doi.org/10.3390/ijerph18105204> In: Maléth Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitekintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. pp. 36-37. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸¹⁹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁸²⁰ Az eredeti fogalom Martin E. Seligman, Helplessness című 1975-ben megjelent könyvéből származik, s a viselkedéselméletek egyik alapelvét írja le, mely szerint bemutatja, hogy egy korábbi tapasztalat drasztikus változást tud okozni a viselkedésben, azonban a negatív várakozások eredményeként más következményei is lehetnek a cselekvésre való képtelenségnek, alacsony önértékelés, folyamatos kudarcélmény. Mindez többféle állapotnál jellemző, ilyen lehet pl. a hátrányos megkülönböztetés. S ezen a ponton kell visszaidézni egy félmondatot, itt is egy újabb „ördögi kör” rajzolódik ki. Vö: Winick, Bruce 1995. The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health. Psychology. Public Policy and Law, (1), 31., pp. 27.; Winick, B. J. & Wexler, D. B. (2003). *Judging in a Therapeutic Key: Therapeutic Jurisprudence and the Courts*. Durham, N.C: Carolina Academic Press.; Perlin, M. L. (2014). „The Ladder of the Law Has No Top and No Bottom”: How Therapeutic Jurisprudence Can Give Life to International Human Rights. *Int J Law Psychiatry*, 37(6).

„gazdaságos” megoldást.⁸²¹ Vékás (2007) ugyanakkor azt is jelzi, hogy a gazdaságossággal kapcsolatos tévedések és túlzások nem csorbíthatják az elmélet erényeit: mindenekelőtt a kiinduló szemléletváltás jelentőségét.⁸²² Tény ugyanakkor, hogy a szakirodalmi értékelések mérsékelten és összehasonlításra kevésbé alkalmas módon tartalmaztak adatokat a támogatott döntéshozatal nemzeti jogrendszerekbe történő beültetésének várható vagy becsült költségéről, ebből következő konklúzió, hogy nagy szükség lenne adatgyűjtésre ebben a tekintetben is. Összességében a latin-amerikai projekt tapasztalatok azt mutatták, hogy a támogatott döntéshozatal alacsony és közepes jövedelmű országokban is sikeresen implementálható. Megjegyzést érdemel, hogy e projektek stratégiai partnerségben működtek együtt fogyatékosügyi és más civil szervezetekkel, valamint egyetemekkel. Mindez hatékonyabb költségmegosztást és az erőforrások maximalizálását eredményezte.⁸²³

Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy a mai napig viszonylag kevés empirikus bizonyíték⁸²⁴ van arra, hogy objektív módon értékelni lehessen a támogatott döntéshozatalt, vagyis nem lehet pontosan tudni azt, hogy annak használata hogyan is érinti a támogatott személyt. Több tanulmány is arra figyelmeztet, hogy a támogató személy által elkövethető abúzus kockázata itt is fennáll, főként abban az esetben, ha nincs az érintettek számára megfelelő tréning vagy nem monitorozzák a támogató tevékenységet. A jószándékú támogató is szándékolatlanul hat az érintett személy döntéseire, ugyanakkor nincs ok azon feltételezésre sem, hogy a támogatók minden esetben jószándékúak és tisztességesek lesznek a döntéshozatali folyamat során.⁸²⁵

Ilyen értelemben a gondnokság során feltárt jogsértések csak a gondnoksági rendszer reformját segíthetik elő, vagyis az erre irányuló jogfejlesztést. Mivel azonban a támogatott döntéshozatal esetében sem zárható ki a jogsérelem veszélye – számos szerző szerint⁸²⁶ - nem szolgálhat elégséges érvként a támogatott döntéshozatal kizárólagos alkalmazására különösen a ’magas támogatási szükségletű egyének’⁸²⁷ esetében. A támogatott döntéshozatal eredményeiről és pozitívumairól, habár valóban nem áll kellő empirikus bizonyíték még rendelkezésre,⁸²⁸

---

⁸²¹ A gazdaságossági elméleteket bár kételyekkel fogadhatók, „bizonyos társadalmi értékek abszolutizálásával az ideologikusság gyanújának téve ki magukat. A jog gazdasági elmélete azáltal kerülheti el ezt a veszélyt, hogy nyíltan megfogalmazza premisszáit, és nem tart igényt arra, hogy a jogrendszer egyedül lehetséges megalapozásának tekintsék” (Behrens, 1986) idézi Vékás Lajos: Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. Magyar Tudomány. 168. 12. 2007 december. pp. 1565.

https://epa.oszk.hu/00600/00691/00048/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2007-12_1563-1566.pdf

⁸²² Vékás azonban azzal is kiegészíti fenti gondolatát, hogy „a magánjogi megoldások megválasztásánál vizsgálni kell azok költségeit, s általában gazdasági következményeit.” In: Vékás Lajos: Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. Magyar Tudomány. 168. 12. 2007 december. pp. 1565. Kétségtelen tény, hogy a támogatott döntéshozatal működtetésével kapcsolatban még kevés

https://epa.oszk.hu/00600/00691/00048/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2007-12_1563-1566.pdf

⁸²³ MALÉTH Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitekintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. pp. 36-37. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸²⁴ Vö.: a különböző szakirodalmakban fellelhető pilot projektek tapasztalataival, így (Massachusetts, New York (USA), La Trobe, Victoria (Ausztrália), Izrael, Csehország, Bulgária in: Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 47-51. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

⁸²⁵ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

⁸²⁶ Lawson, 2007; L. Salzman, 2011; K. B. Glen, 2012; T. Carney, 2012, 2015; Richardson, 2012; Richardson, 2012; Martin et al., 2014; T. Carney, 2015; Donnelly, 2016;

⁸²⁷ Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 15.

⁸²⁸ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

ugyanakkor biztató, hogy egyre több, az érintett személyek aktív részvételével zajló kutatás. Ezzel együtt azonban – elégséges mennyiségű és minőségű kutatási projekt hiányában - a fenti aggodalmak sem nyerhettek megfelelő alátámasztást.

A fentebbiekben korántsem a teljesség igényével felvázolt a paradigmaváltás pro és kontra érvei mellett alapvető hangsúlyt érdemel, hogy míg a gondnokság (helyettes döntéshozatal) esetében kritikaként jelenik meg az egyén döntéshozatali jogainak de facto sérelme, a döntéshozatali folyamatban éppen a „legfőbb érdek” elve mentén történő elhanyagolt helyzete, tulajdonképpeni ’személytelensége’, addig a támogatott döntéshozatal fenntartja és erősíti ezeket a jogokat. Ilyen értelemben pedig a támogatott döntéshozatal hozzájárul az érintett személyek akaratomegnyilvánulásaihoz, tényleges joggyakorlási lehetőségeihez, s ezen keresztül pedig a társadalomban történő teljesebb részvételéhez, személyként történő elismeréséhez. Ez pedig elvezet a CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjában megfogalmazódó ún. inkluzív egyenlőség kérdésköréhez. Az ’inkluzív egyenlőség’ („inclusive equality”) új modellje az egyenlőségnek, mely szintén a CRPD által kiérlelt fogalom, s a lényegi egyenlőségét foglalja magában.⁸²⁹

Álláspontom szerint ez utóbbi fogalom bevezetése paradigmatis erejű eredménynek tekinthető a támogatott döntéshozatal mint jogintézmény megítélése szempontjából, mivel jelentős mértékben hozzájárul(hat) az ún. magánjogi jogviszonyokban a jogegyenlőségről⁸³⁰ szélesebb horizonton történő gondolkodáshoz. Vékás (2007) is leírja, hogy „talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy több, mint kétezer éves magánjogtudomány paradigmaváltásait külső nézetrendszerek szemléletformáló kisugárzása idézte elő.”⁸³¹ A „magánjogi jogviszonyokban való jogegyenlőség, azaz az emberek egyenlő kezelésének fikciójára épülő magánjogi alapállás”⁸³², vagyis éppen „a Ptk. fogalom-meghatározó elemét jelentő „mellérendeltség és egyenjogúság”⁸³³ elve szerinti szabályozást” erősíti – szerző álláspontja szerint – a támogatott döntéshozatal, mint a klasszikus gondnokság intézménye.

Mindez pedig szorosan kapcsolódik a 12. cikk címét is adó, a törvény előtti egyenlőség fogalmához. A CRPD a következő fordulattal él „being equal before and ’under’ the law”, mely kifejezés kifejezetten a jog gyakorlására hív, s nem pusztán a jog védelmére jogosít. Mindez összhangban áll a CRPD 4. cikk 1. b) és c) rendelkezéseiben foglaltakkal⁸³⁴ is. A CRPD 5. cikk

---

⁸²⁹ A lényegi egyenlőség tartalmát a következők aspektusokban határozza meg a 6. sz. Átfogó Kommentár: a társadalmi és gazdasági hátrányok tisztességes újraelosztásának dimenziója, a stigma, a sztereotípiák, az előítélet és az emberi lény méltóságának metszéspontként történő felismerése, a participatív dimenzió, vagyis az ember társas lényként definiált mivoltjának megerősítése, az egyes társadalmi csoportokba és az emberiség teljesen elismert tagjaként a társadalomba való befogadása (inklúziója), az ún. alkalmazkodás (accomodations) dimenziója, vagyis a különbözőségek elismerése az emberi méltóság tekintetében.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=5NOIY6y2OID5hR532M&fe=true>

⁸³⁰ Megjegyzést érdemel, hogy „a magánjogi jogviszonyokban a jogegyenlőség eleve fikcióra épül”. Vékás (2023) ugyanakkor elismeri, hogy ez utóbbira vonatkozóan „a magánjog alapállása nem problémamentes”. (pp. 396-397.) Ennek ellenére jelentős fejlődésnek tekinti „az emberek törvény előtti egyenlőségének, a polgári jogegyenlőség elvi elismerését és törvényi deklarálását a klasszikus kódexekben”. (pp. 389-390) Mindazonáltal hangsúlyozza, hogy „az alkotmányos alapjogok és az alapvető emberi jogok érvényesítése a magánjogi jogviszonyokban komoly kihívást jelentenek.” (pp. 396-397 In: Vékás Lajos: A magánjog kihívásai – Történeti visszapillantás és mérleg. Magyar Jog, 2023/7-8. pp. 389-399.

⁸³¹ Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. Magyar Tudomány. 168. 12. 2007 december. pp. 1563. https://epa.oszk.hu/00600/00691/00048/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2007-12_1563-1566.pdf

⁸³² Vékás Lajos: A magánjog kihívásai – Történeti visszapillantás és mérleg. Magyar Jog, 2023/7-8. pp. 389-390.

⁸³³ Vékás Lajos: A magánjog kihívásai – Történeti visszapillantás és mérleg. Magyar Jog, 2023/7-8. pp. 389-390. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9899935?ts=2023-07-01#ss27>

⁸³⁴ „1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal

1. pontja szerinti „equal protection and equal benefit of the law”, némi eltérést tartalmaz a nemzetközi jog korábbi dokumentumaihoz képest, mivel nem csak a diszkriminációmentességtől való jog védelmére, hanem a diszkriminatív nemzeti szabályozástól való tartózkodásra hívja fel a részes államokat.⁸³⁵

A CRPD az előző bekezdésben foglaltaknál azonban még többet vár el az 5. cikkel összefüggésben a részes államoktól: „amennyiben az 1. cikket, a 3. cikket és a 4. cikket összeolvassuk, s összevetjük az 5. cikkben deklarált rendelkezésekkel, akkor megállapítható, hogy a részes államoknak kifejezetten pozitív intézkedéseket kell megtenniük annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek számára a törvény által garantált jogok másokkal azonos alapú gyakorlását segítsék elő. Mindezek feltétele a CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja szerint a *hozzáférhetőség, az észszerű alkalmazkodás és az egyéni támogatás* biztosítása.”⁸³⁶

A „being equal 'before' and 'under' the law” kifejezés összhangban a fentebb írtakkal megköveteli, hogy a CRPD részes államainak deregulálniuk szükséges a fogyatékos személyek joggyakorlását akadályozó rendelkezéseket a jogrendszerükből.⁸³⁷ Ezt megelőzően azonban a CRPD egyfajta – a fogyatékos személyek joggyakorlásának akadályait beazonosító - holisztikus felülvizsgálatot⁸³⁸ vár el minden részes államtól valamennyi jogforrási eszköz tekintetében.⁸³⁹

---

alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosokkal élő személyek hátrányos megkülönböztetését megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosokkal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékosokkal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;” CRPD 4. cikk 1. b) és c) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv>

⁸³⁵ “Equal protection of the law” and “equal benefit of the law” include related but distinct concepts of equality and non-discrimination. The phrase “equal protection of the law” is well known in international human rights treaty law and is used to demand that national legislatures refrain from maintaining or establishing discrimination against persons with disabilities when enacting laws and policies. In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 16. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

⁸³⁶ „Reading article 5 in conjunction with articles 1, 3 and 4 of the Convention, it is clear that, in order to facilitate the enjoyment by persons with disabilities on an equal basis of the rights guaranteed under legislation, States parties must take positive actions. Accessibility, reasonable accommodation and individual supports are often required. To ensure equal opportunity for all persons with disabilities, the term “equal benefit of the law” is used, meaning that States parties must eliminate barriers to gaining access to all of the protections of the law and the benefits of equal access to the law and justice to assert rights.” In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 16. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

⁸³⁷ „This interpretation of the terms “being equal before the law” and “being equal under the law” is in line with articles 4 (1) (b) and (c) of the Convention, according to which CRPD/C/GC/6 4 States parties must ensure that public authorities and institutions act in conformity with the Convention; that existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against persons with disabilities are modified or abolished; and that the protection and promotion of the rights of persons with disabilities is taken into account in all policies and programmes.” In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 15. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

⁸³⁸ A Bizottság az 1. sz. Átfogó Kommentárban hangsúlyosan, kiemeli az elvárt vizsgálat módját, azaz: „holistically examine all areas of law” General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [7.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

⁸³⁹ States parties must holistically examine all areas of law to ensure that the right of persons with disabilities to legal capacity is not restricted on an unequal basis with others. Historically, persons with disabilities have been

A nemzeti jogrendszerek komprehenzív felülvizsgálatán túl, a Bizottság fentebb idézett 6. sz. Átfogó Kommentárja szerint az államnak pozitív védelmi kötelezettsége van a diszkrimináció felmerülésével kapcsolatban. A felülvizsgálat során érdemes figyelembe venni, hogy a fogyatékos-alapú diszkrimináció vagyis a „fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés” meghatározása a CRPD 2. cikkére vezethető vissza: ide tartozik valamennyi különbségtétel, kizárás és megszorítás (korlátozás) a fogyatékoság alapján, melynek hatása és célja, hogy ellehetetlenítse a személyként történő elismerést, akadályozza valamennyi emberi jog és alapvető szabadságjog (így politikai, gazdasági, szociális, kulturális és polgári jogok) másokkal azonos alapon történő gyakorlását.⁸⁴⁰ E meghatározás a diszkrimináció nemzetközi jogi definícióján alapul. Mindezzel együtt érdemes szót ejteni arról, hogy a nemzetközi emberi jogi gyakorlat négy fő formáját azonosítja a diszkriminációnak:

- i) „az egyik az ún. közvetlen diszkrimináció, mely esetben a szándék vagy a motiváció nem releváns, amennyiben sor kerül rá;
- ii) a második: az ún. közvetett diszkrimináció, amikor a jog és a politikai intézkedések (gyakorlat) semlegesnek tűnik, de aránytalanul negatív hatással bír a fogyatékosággal élő személyekre vonatkozóan;
- iii) a harmadik: az ún. észszerű alkalmazkodás tagadása, a CRPD 2. cikkében megfogalmazottak szerint „azon elengedhetetlen és megfelelő módosításokat, ill. változtatásokat jelenti, melyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személyek alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását;”
- iv) a negyedik a zaklatás, az ellenséges, lenéző környezet, s olyan cselekmények, melyek megkülönböztetést és elnyomást eredményeznek (különösen ilyen környezetnek tekinthető a fogyatékosággal élő személyek esetében a bentlakásos intézmények és a szegregált iskolák, ill. a pszichiátriai „zárt osztályok” atmoszférája⁸⁴¹), ahol jóval nagyobb a valószínűsége a zaklatás esetkörének, de az többnyire láthatatlan természetű, feltáratlan, ill. büntetőjogi következmények nélküli marad. Mindez valamennyi diszkriminációt eredményező szituációhoz köthető.”⁸⁴²

Ez utóbbit támasztja alá az ún. „intézményes diszkrimináció” jelenségköre, mely a kirekesztés tágabb, intézményesült formájára – szerző megjegyzése szerint a bentlakásos intézményekben történő létforma és a gondnokság jogintézményének korábban már érintőleges feszegetett kapcsolatára utal. Ugyanakkor „a strukturális diszkrimináció nem jogi, hanem társadalomtudományi fogalom, a kirekesztés olyan általános, rendszerszerű formája, mely túlmutat egyes, adott esetben tágran értelmezett intézmény működésén. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a kirekesztés a társas érintkezési formákban állandósult és ismétlődő olyan szokásokon, mintázatokon is alapulhat, amelyek attitűdök, normák, értékrendek és értékválasztások formáját öltik, és hatásukban bizonyos csoportok rendszerszerű hátrányba

---

denied their right to legal capacity in many areas in a discriminatory manner under substitute decision-making regimes such as guardianship, conservatorship and mental health laws that permit forced treatment. These practices must be abolished in order to ensure that full legal capacity is restored to persons with disabilities on an equal basis with others. General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD/C/GC/1, 2014. május 19. [7.]

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=6x6rgN8l4qROosEZ0z&fe=true>

⁸⁴⁰ Disability-based discrimination is defined in article 2 as “any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation.” In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 17. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

⁸⁴¹ Ez azonban az intellektuális fogyatékosággal élő személyek szempontjából kevésbé tekinthető relevánsnak, mint pl. a pszichoszociális fogyatékos személyek esetében (vö: Kelemen cikk intellektuális fogyatékosággal élő személyek legfeljebb 10 %-a kerül pszichiátriai gyógyszerezésre)

⁸⁴² In: Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 18. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

kerülését okozzák. Nem csak hogy kimutatható egyéni kirekesztő magatartást vagy akár szándékot nem feltételez, de még az egyes társadalmi intézmények gyakorlatát meghatározó formális szabályokban sem érhető tetten.”⁸⁴³ Mindez összhangban áll Verdes és Tóth (2008) kutatásaival, mely szerint „a szociális jogok kiüresedését ma és itt a civil és politikai jogok korlátozása fedi el”.⁸⁴⁴ S ez indokolja ennek konverz rendszerével történő foglalkozást Halmos (2019) munkája⁸⁴⁵ nyomán, mely az önálló életvitel és közösségbe fogadás – CRPD 19. cikkelye szerinti - támogatott lakhatás és a CRPD 12. cikkében megjelenő cselekvőképesség gyakorlásához történő segítségnyújtást fogja át.

„Fred Pincus a kirekesztő entitások irányából vizsgálódva egyéni, intézményes és strukturális diszkriminációt különböztet meg. Henry Dovidio azt hangsúlyozza, hogy az intézményes diszkrimináció olyan szabály, szokás vagy gyakorlat, amely rendszer-szerűen jeleníti meg és termeli újra a csoportalapú egyenlőtlenségeket. Christopher McCrudden abban látja a jelenség lényegét, hogy a kirekesztő magatartás intézményesül, nincs szükség egyedi döntésre, tevékenységre ahhoz, hogy az intézmény működése hatásában kirekesztő legyen. A szervezet működési mechanizmusai és szabályai strukturálják az eredményt, maga a rendszer diszkriminál, és nincs szükség kifejezett kirekesztő döntésre, szándéokra vagy előítéletre sem. Ian Haney-López (a szervezetszociológia új institucionalizmusként ismert, a racionális döntéelméleteket meghaladó irányzatát követve) olyan, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi státusát közvetve vagy közvetlenül megerősítő gyakorlatként (szervezeti formaként vagy struktúráként) azonosítja az intézményes diszkriminációt, ahol a fogalom leginkább problémacímeként jelöl, és nem a társadalmi viselkedés koherens elméletét, továbbá az „intézmények” nem kizárólag szervezetet, hanem társadalmi gyakorlatot is jelentenek.”⁸⁴⁶

A fentebbi definíciók közül Ian Haney-López gondolatai kiemelt figyelmet érdemelnek a gondnokság alá helyezés jogintézményének globálisan alkalmazott társadalmi gyakorlata szempontjából. Az intellektuális fogyatékosággal élő személyek társadalmi státusát követve rendszer-szintű megerősítő eljárási mechanizmusról beszélhetünk.

A CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja nyomán fontos kiemelni az egyenlő és hatékony védelmi kötelezettséget a diszkriminációval szemben, mely az állam pozitív jogvédelmi kötelezettségét hívja elő specifikus és átfogó antidiszkriminációs jogalkotással, megfelelő és hatékony jogorvoslattal, széles körű, előremutató szankciókkal, különösen amennyiben a diszkrimináció rendszerszintű természetű.⁸⁴⁷

---

⁸⁴³ PAP András László: „Diszkrimináció” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/kriminologia-diszkriminacio> (2021). [11]

⁸⁴⁴ Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 129.

⁸⁴⁵ Vö.: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁴⁶ PAP András László: „Diszkrimináció” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: BARABÁS A. Tünde) <http://ijoten.hu/szocikk/kriminologia-diszkriminacio> (2021). [12]

⁸⁴⁷ Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 22. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

VI. 3. Az implementáció fokozatai

A támogatott döntéshozatal implementációjának fokozataira az egyes részes államokban – Then és társai (2018)⁸⁴⁸ kutatási megállapításai szerint – „az alábbi modellek léteznek világszerte:

1. az elvek szintjén korlátozottan elismerő modell;
2. a részleges jogi implementáció és
3. a teljes jogi keretrendszer szintjén történő elismerés”.⁸⁴⁹

„Az elvek szintjén korlátozottan elismerő modell célja, hogy minden lehetséges segítséget megadjon a felnőtt személynek, beleértve az információkhoz történő hozzáférést, illetve, hogy képessé váljon arra, hogy meghozza a saját döntéseit vagy részt vehessen a felnőtt életét érintő döntésekben. Ez a modell a támogatott döntéshozatal gyakorlatát az elvek szintjén értékeli, de nem ad konkrét ajánlásokat a támogató szerepének jogi elismerésére, s nem nevesíti az e személyt megillető jogokat, illetve az őt terhelő kötelezettségeket. Van e modellnek azonban egy másik formája is, amikor elismerésre került a támogatott döntéshozatal gyakorlata, de csak specifikus döntések esetében, azaz bizonyos döntéstípusokban. E modellben nincs kimerítő felsorolás arra nézve sem, hogy a cselekvőképesség gyakorlásának támogatása konkrétan milyen elemekből álljon (pl. sorstársi segítség, a döntéshez szükséges releváns információk megértésének elősegítése stb.)”⁸⁵⁰

A második, vagyis „a részleges jogi implementáció esetében a támogatott döntéshozatali modellre kifejezetten a gondnokot kinevező/kirendelő alternatívaként gondolnak, s hogy mely döntéshozatali alternatívát alkalmazzák, a támogatott döntéshozatalt vagy a helyettes döntéshozatalt, e kérdés átgondolásának felelősségét a bíróságokra telepítik. Noha a Bevezetőmben is említett egyes szerzők szerint a CRPD 12. cikke egyértelműen nem tiltja a helyettes döntéshozatal alkalmazását⁸⁵¹, ugyanakkor – a már említett - a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár 28. pontja szerint a CRPD 12. cikkében foglalt kötelezettségek nem valósulnak meg, amennyiben a helyettes döntéshozatali rendszer párhuzamosan működik a támogatott döntéshozatallal. Ez utóbbit a CRPD 12. cikkében foglaltak progresszív magyarázatának tekinti

---

⁸⁴⁸ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁴⁹ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁵⁰ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In: Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁵¹ Nelly Vikkula: The CRPD and a paradigm shift to legal capacity: A human rights based examination of the right to equal recognition before the law of persons with intellectual disabilities in Finland, pp. 69.

a szakirodalom, mely nem enged ún. „átmeneti időt” abban a tekintetben, hogy a helyettes döntéshozatal fenntartható legyen bármely formában.⁸⁵² A CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának magyarázata egyben szoros összefüggést mutat a jogok III. fejezetben tárgyalt ún. oszthatatlanságának elvével, s azzal is, hogy a CRPD 12. cikke átfogóan a polgári és politikai jogok kategóriájában kerül elismerésre még akkor is, ha korábban részletesen kitértem a CRPD 12. cikk 3. pontjában foglalt a ’támogatáshoz történő hozzáférés biztosításának’ szociális és gazdasági természetű jogokhoz fűződő voltára.”⁸⁵³

Ugyanakkor számos állam, amely megkezdte a CRPD 12. cikkének implementációját, azt az utat választotta, hogy fenntartja helyettes döntéshozatali rendszerét, miközben a cselekvőképesség gyakorlásához új alternatívák deklarálására is sort kerítenek. (Pl. Kanada, Svédország)⁸⁵⁴

„Egy 2012-ben készült felmérés szerint egyetlen állam – ideértve a támogatott döntéshozatal szempontjából mintának tekintett államokat⁸⁵⁵ – sem tette magáévá eddig a 12. cikk radikális értelmezését, mely a helyettesítő döntéshozatal teljes intézményrendszerét kiiktatná, és tisztán a támogatott döntéshozatal modelljét venné alapul.”⁸⁵⁶ Ez alól azóta bizonyos szempontból a radikális reformerként emlegetett Peru (2018)⁸⁵⁷ és Kolumbia (2019)⁸⁵⁸ képez kivételt, ahol sikerült a CRPD 12. cikkével csaknem kompatibilis megoldást találni.

Then et al. (2018) szerint a harmadik implementációs modell, „az ún. teljes jogi keretrendszer szintjén történő elismerés.”⁸⁵⁹ Bár az e kategóriába tartozó kritériumok részleteiben különbözőek, azonban néhány karakterisztikus vonás kiemelhető belőlük:

---

⁸⁵² Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁵³ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁵⁴ Arstein-Kerslake, Anna & Flynn, Eilionóir, 2015, The General Comment on Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: a roadmap for equality before the law, The International Journal of Human Rights 20(4), p.8.

⁸⁵⁵ Ide sorolhatjuk a szakirodalom szerint Kanadát, Ausztráliát, Új-Zélandot, Svédországot pl.

⁸⁵⁶ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf> Halmos Szilvia pp 46. és Soumitra PATHARE, Laura SHIELDS: *Supported Decision-Making for Persons with Mental Illness: A Review*. Public Health Reviews, 34/2012, 1–40.;

⁸⁵⁷ A polgári jogi kódex revíziójával találtak megoldást a CRPD 12. cikkének implementációjára 2018-ban. In: MALÉTH Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitekintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸⁵⁸ A polgári jogi kódex revíziójával találtak megoldást a CRPD 12. cikkének implementációjára 2019-ben. In: MALÉTH Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitekintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸⁵⁹ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence

- i) jellemzőjük a CRPD általános alapelveinek⁸⁶⁰ elfogadása, melyek a támogatott döntéshozatallal összeegyeztethetőek;
- ii) egyértelmű annak elfogadása, hogy a döntések a támogatott személynél maradnak;
- iii) a támogató személy jogi elismerése hivatalos kinevezési eljárás keretében történik;
- iv) a támogató személy feladatait tekintve jellemző a jogi kötelezettség meghatározása;
- v) konkrét hatáskörök telepítése történik a támogató személyekhez;
- vi) az ismeretterjesztés, a közvélemény formálás fontosságának kihangsúlyozása a támogató szereppel és az új jogi keretrendszerrel kapcsolatban.”⁸⁶¹

A teljes jogi keretrendszer szintjén a támogatott döntéshozatal elismerésére Perut és Kolumbiát említettem fentebb. Figyelemre méltó, hogy „Peru a cselekvőképességi reformját polgári törvénykönyvének módosításával hajtotta végre 2018-ban. Eltörölte a cselekvőképtelenség fogalmát és megszüntette a „mentális rendellenesség” alapú gondnoksági eljárást. Mindazonáltal a gondnokság intézménye itt is fennmaradt az alkoholisták és kábítószerélvezők, ill. az ún. tékozló személyek számára (ugyanakkor megjegyzést érdemel, hogy mindegyik csoportban fogyatékos emberek is érintettek lehetnek). Peru polgári törvénykönyvének 659. cikkével összhangban két típusa létezik a támogatásnak: önkéntes és ún. „kötelező” támogatás attól függően, hogy az érintett személy akarata hogyan jut kifejezésre. Általánosságban a fogyatékos személy egy közjegyzői vagy bírósági eljárás során maga kérheti egy önkéntes támogató kinevezését (az előzetes jognyilatkozattétel intézménye itt is működik). Kivételes esetben azonban csak a bíró nevezhet ki támogatót, amennyiben az érintett személy nem képes akaratnyilvánításra. A funkcionális modellt követve, itt is fontos hangsúlyozni, hogy az akarat kifejezésére való képtelenség megállapítása egy érdemi, átgondolt, s megfelelő állapot-

---

International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

⁸⁶⁰ Vö.: CRPD 3. cikke az általános elvekről: A jelen Egyezmény alapelvei a következők:

- a) a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét;
- b) a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség;
- c) teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;
- d) a fogyatékosokkal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;
- e) esélyegyenlőség;
- f) hozzáférhetőség;
- g) a nők és férfiak közötti egyenlőség;
- h) a fogyatékosokkal élő gyermekek formálódó képességeinek tisztelete, és a fogyatékosokkal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása.

⁸⁶¹ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75. In Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf?sequence=1

megismerési folyamat, ill. a már hivatkozott ésszerű alkalmazkodás⁸⁶² beiktatásával működik, amikor a támogató személy kinevezése a jogok gyakorlása és a jogvédelem biztosítása céljából szükségessé válik. A polgári törvénykönyv 659-G. cikke szerint a támogató csak a fogyatékos személy által nevezhető ki egy ún. önkéntes támogató kinevezési eljárásában. Ez tulajdonképpen megfelel a CRPD 12. cikkely 4. pontjának, még akkor is, ha a másik, az ún. „kötelező” támogató fenntartása nem is ellentétes a CRPD-vel, hiszen az érintett (sérülékeny) személy jogainak, akaratának és preferenciáinak védelmét biztosítani szükséges.”⁸⁶³

„Kolumbia – Peruhoz hasonlóan – fokozatos bevezetéssel egy önkéntes alapú és egy „kötelező” támogató rendszert épített fel 2019-ben. Az önkéntes támogatót egy (köz)jegyzői eljárásban a fogyatékos személy által nevezik ki, a „kötelező” támogató személyt pedig bíróság nevezi ki. Ez utóbbira az akaratnyilvánítás képtelensége esetén kerülhet sor, amikoris eleve valamilyen rizikó vagy jogsérelem veszélye forog fenn.”⁸⁶⁴

VI. 4. A részleges jogi implementáció – A párhuzamosan működő helyettes és támogatott döntéshozatali rendszer problémái

Phillips (2020) szerint nincs olyan tagállam az Amerikai Egyesült Államokban, mely a gondnokság megszüntetése érdekében lépéseket tett volna, így ahol a támogatott döntéshozatal jogintézményként elismerésre került, ott ez együtt, egymás mellett létezik a gondnokság intézményével. A képességekvetelmények tekintetében a támogatott döntéshozatali szerződések, illetve a gondnokság intézménye által „kiszolgált” személyi körben átfedések tapasztalhatók abban az esetben, ha a CRPD 12. cikkének részleges implementációjáról beszélünk.⁸⁶⁵

Egyes kutatók szerint a gondnokság azon személyek számára alkalmas inkább, akik nem teljesítik a támogatott döntéshozatali szerződés megkötésére irányuló ún. „megértési küszöböt”, így emiatt nem vehetnek részt a támogatott döntéshozatalban. E személyeknek kirendelt vagy kinevezett gondnokuk lesz, s ugyanez a helyzet áll fenn azon esetekben is, amikor az érintett személyeknek nincs támogatójuk (beszűkült vagy megszűnt a szociális kapcsolatrendszerük) és a „megértési” képességük is hiányzik, hogy önálló döntéseket hozzanak.⁸⁶⁶

Számos személy köthet ugyanakkor támogatott döntéshozatali szerződést, akik egyébiránt nem lennének gondnokságra „jogosultak.” Abban az esetben, amikor az érintett személynek már van kinevezett gondnoka, bizonyos tagállami jogszabályok (USA) megkívánják, hogy a gondnok hagyja jóvá a támogatott döntéshozatali szerződést, amennyiben az ugyanazon ügýtípusokat, döntéshozatali területeket fedné le, mint a gondnoksággal érintett területek. Ez a követelmény ugyanakkor az érintett személyt fel is jogosítja arra, hogy támogatott döntéshozatali szerződést kössön és beteljesítse akaratát, vágyait, preferenciáit a gondnok körültekintő segítségével. A jogszabály ezen esetben a gondnokság alatt álló egyén elől elmozdítja azt az akadályt, hogy

---

⁸⁶² Vö.: CRPD 2. cikk Az „ésszerű alkalmazkodás” az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását.

⁸⁶³ Maléth Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitékintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. pp. 36-37. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸⁶⁴ Maléth Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitékintés a latin-amerikai országokra. Családi Jog 2023/3. pp. 36-37. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

⁸⁶⁵ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁶⁶ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

támogatott döntéshozatali szerződésbe léphessen, ugyanakkor e helyzet jelentős konfúziókat is eredményezhet, pl. amikor a gondnok nincs tudatában a támogatott döntéshozatali szerződésnek és tovább folytatja helyettes döntéshozatali gyakorlatát, vagyis adott esetben az egyén helyett és nevében cselekszik. Az imént leírt esetben a jogszabály azonban az érintett egyén jogait úgy is védheti, hogy kifejezetten olyan mechanizmusokat állít fel, miszerint a gondnokolt a gondnok védelmi eljárása ellenére is támogatott döntéshozatali jogviszonyba, s támogatotti minőségbe léphet át, amennyiben támogatója közreműködésével képes maximalizálni döntéshozatali potenciálját, s ezáltal gyakorolni a cselekvőképességét. Ez a mechanizmus kifejezetten felszámolja, s megszünteti vagy fokozatosan korlátozza a gondnok közreműködésének szükségességét.⁸⁶⁷

Jelen alfejezet célja, hogy bemutassa a gondnokság alternatíváját jelentő támogatott döntéshozatal fokozatosan felépülő rendszerét azon felnőtt személyek esetében, akik teljesítik az alábbi követelményeket. Eszerint a felnőtt személy nem köthet támogatott döntéshozatali szerződést a gondnokság hatálya alatt, amennyiben e szerződés a gondnokának a hatáskörét megszüntetné, hacsaknem

- a) a gondnok írásban beleegyezik, hogy a felnőtt személy támogatott döntéshozatali szerződést kössön vagy
- b) az érintett felnőtt személy ahhoz a bírósághoz fordul, amely kinevezte (kirendelte) a gondnokát és reprezentálja, hogy képes a támogatott döntéshozatali szerződésben megnevezett támogatója segítségével a cselekvőképességét gyakorolni.⁸⁶⁸

Ahhoz, hogy a támogatott döntéshozatali rendszer felépülése megtörténhessen, ill. a támogatáshoz történő hozzáférés – a gondnokügyi jogintézménye mellett – fokozatosan biztosítható legyen plasztikus, leegyszerűsítő ábrákat használ Phillips (2020) tanulmánya⁸⁶⁹, melyet jelen disszertáció szerzője is nagyon hasznosnak tart a téma interpretációja céljából.

Az elkövetkező ábrák értelmezéshez segítséget jelent, hogy a vonal (az ún. kontinuum) a személy belátási képessége⁸⁷⁰ vagy másként döntéshozatali képességének (Bach és Kerzner, 2010 tanulmánya szerinti „decision-making ability”) spektrumát jelzi, a körök pedig a megfelelő jogintézményhez „dedikált” csoportokat, vagyis azon személyek körét, akiket a támogatott döntéshozatali (jelölése TD-vel) jogviszony vagy a gondnokság intézménye (jelölése G-vel) szolgálhat. Minden felnőtt személyről vélelmezhető (ahogy azt magyar Polgári Törvénykönyv⁸⁷¹ is deklarálja), hogy cselekvőképessége birtokában van, vagyis a teljes cselekvőképesség oldalán (az ún. jogilag önálló döntéshozatali státuszban), tehát az alábbi ábrákon bal oldalt helyezkedik el. S habár valamely értékelés (többnyire valamilyen képességeteszt eredményeként vö.: a disszertáció IV. fejezetében írtakkal) jelezheti egy személy bizonyos – a döntéshozatalhoz szükséges - képességeinek hiányát, ez pedig a medikális

---

⁸⁶⁷ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁶⁸ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁶⁹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁷⁰ Dr. Kovács nyomán a döntéshozatali képesség leginkább a belátási képesség csúszó-változó fogalmához illeszkedik, a disszertáció IV.8.1. fejezetében írtak szerint Vö.: Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. pp. 86-88. https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

⁸⁷¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:38. § (1) szerint „minden ember cselekvőképés, akinek cselekvőképességét e törvény vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza”.

megközelítés szerint a belátási képesség hiánya, mely jobbra tolhatja az illetőt a képzeletbeli skálán. Végül a jobb oldalon, a teljes kontinuum szélén azon személyek állnak, akiknek egyáltalán nincs (vagy tartósan nagy mértékben csökkent) belátási képességük a döntéseik tekintetében, itt foglalhatnak helyet azon személyek, akik pl. kómában vannak.⁸⁷²

A cselekvőképességükben teljes mértékben korlátozott gondnokság alatt álló személyek a fentiek alapján feltételezhetően a jobb oldalon, egészen szélső spektrumon helyezkednek el, róluk azt tartja a jog, hogy „képtelenek” magukról gondoskodni, s az életük bármely részének ügyeiről maguk dönteni. Lényeg, hogy az ún. „képtelenség” címkéje ebben a viszonylatban is megjelenik, mivel a fentebb leírt megközelítés a bináris megközelítést mintázza. (1. sz. ábra)

1. sz. ábra

*A cselekvőképesség bináris megközelítése⁸⁷³
A a belátási képesség (globális fogalma szerint)
bináris megközelítéssel*

VI. 5. A lehetséges szabályozási modellek

Az alapvető kérdés a részleges implementációt követő országok szabályozásában az, hogy kell-e vajon támogatott döntéshozattal „megszólítani” gondnokság alatt álló embereket, vagyis a kognitív fogyatékossgal élő népesség mekkora részét teszik ki azon személyek, akiket jelenleg a gondnoksági szabályok „szolgálnak ki”, miközben lehetőségük lenne a támogatott döntéshozatali (szerződéses) jogviszony használatának alternatívájára. E kérdésre négy válaszlehetőséget azonosítottak a kutatók, melyeket a következőkben bemutatott modellek prezentálnak.⁸⁷⁴

VI.5.1. Az ún. elkülönült személyi körök modellje (2. sz. ábra)

Ez a helyzet akkor állhatna fenn, ha a gondnokság és a támogatott döntéshozatal teljesen eltérő kritériumok mentén lenne elérhető azon személyek számára, akiket szolgálhatnak. Pl. USA Texas tagállamának támogatott döntéshozatali szabályozása idetartozik: azaz itt a támogatott

⁸⁷² Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

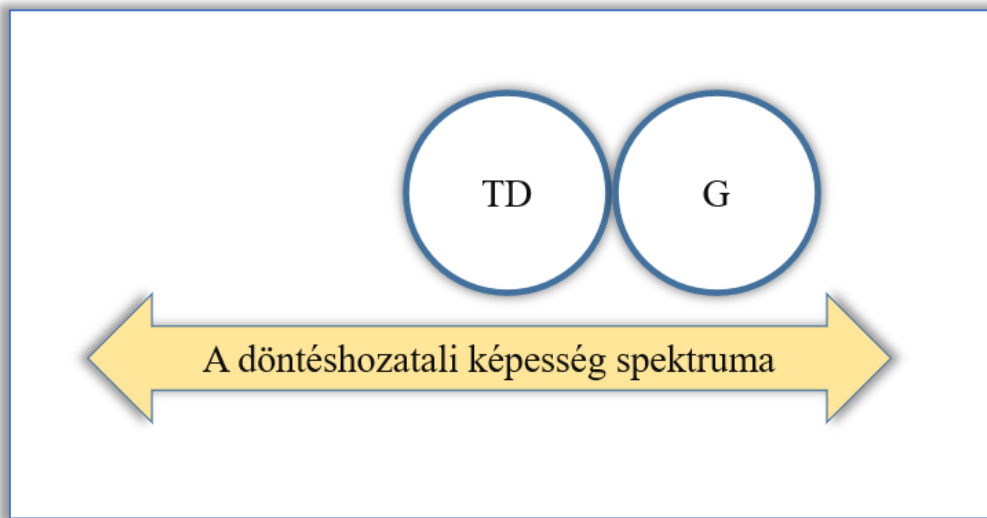
⁸⁷³ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁷⁴ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

döntéshozatal olyan személyeknek szól, akiket nem tartanak olyan fokban cselekvőképtelen személyeknek, hogy gondnokrendelés legyen szükséges számukra, azaz a legkevésbé jogkorlátozó megoldás nyílik meg a fogyatékossgal élő felnőtt személyek számára. Ebben a jogszabályban a támogatott döntéshozatal egy a gondnokságra „jogosultak” körétől teljes mértékben eltérő és elkülönült népeiséget szolgál, hiszen a cselekvőképességükben korlátozott személyeket gondnokság alá helyezik, tehát ők egyáltalán nem vehetnek részt támogatott döntéshozatalban. Előzőhöz hasonlóan USA Delaware tagállamának jogszabálya is azon személyek számára nyújt döntéshozatali segítséget (tehát a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférést), akiknek nincs szükségük gondnokságra.⁸⁷⁵

2. sz. ábra

Az elkülönült „populációk” modellje a döntéshozatali képesség spektrumán, itt már megjelenik a támogatott döntéshozatal intézménye

Forrás: Phillips tanulmánya⁸⁷⁶ nyomán

VI.5.2. A közös halmazmetszettel rendelkező személyi körök modellje (3. sz. ábra)

Ez az az eset, amikor van bizonyos átfedés a támogatott döntéshozatali szerződésben való részvétel lehetősége és a gondnokság követelményrendszere között: míg vannak olyan személyek, akik csak az egyik jogintézményre (gondnokság) vagy csak a másokra (TD) „jogosultak”, addig e modellben azonosíthatók olyan személyek is, akik mindkét jogintézmény általi „szolgáltatásban” (egyszerre védelemben és támogatásban is) részesülnek. Ilyenek Alaska és Indiana tagállamok (USA) támogatott döntéshozatali jogszabályai, melyek lehetővé teszik a gondnokságra jogosult egyének számára is, hogy támogatott döntéshozatali szerződésbe lépjenek, ehhez azonban a gondnok beleegyező nyilatkozata is szükséges, amennyiben a támogatott döntéshozatali szerződés interferál a gondnok hatáskörével. Alaska jogi szabályozása ilyen módon az egyén belátási képességének meglétét elismeri akkor is, ha az csak segítséggel működik. Abban az esetben, amennyiben potenciális támogató személy az érintett környezetében elérhető, s az érintett ilyen módon gyakorolni tudja a cselekvőképességét, akkor nem „szorul” gondnokságra; ha azonban potenciális támogató személy nem érhető el az érintett számára és még hiányos is az illető belátási (vagy másként

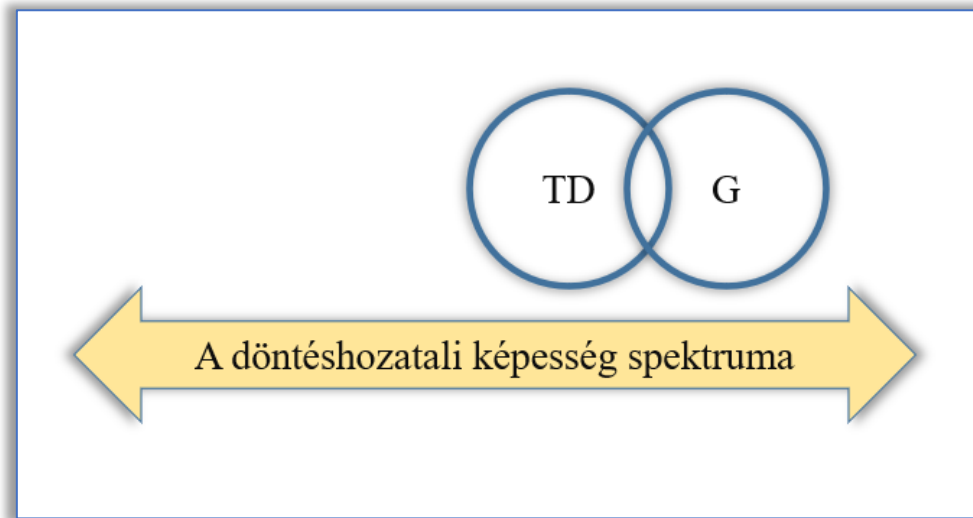
⁸⁷⁵ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁷⁶ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 631.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

döntéshozatali) képessége, gondnokság alá helyezésére kerül sor. Alaska és Indiana (USA) jogi szabályozása annyit követel meg az egyének támogatott döntéshozatalhoz való hozzáféréseben, hogy értsék meg a támogatott döntéshozatali szerződést, ugyanakkor akik erre nem képesek, azok gondnokság alá kerülnek.⁸⁷⁷

3. sz. ábra

A közös halmazmetszettel rendelkező „populációk” modellje
Forrás: Phillips tanulmánya⁸⁷⁸ nyomán

VI.5.3. A részhalmazok verziója (vagyis az ún. alárendelő, másként: bennfoglaló) modell

(4. sz. ábra)

Hasonlóan a közös metszethalmazzal rendelkező verzióhoz, ez a helyzet akkor áll fenn, amikor az egyes populációk átfedik egymást a kritériumrendszer tekintetében. Annak érdekében kerül erre sor, hogy az egyén részt vegyen a támogatott döntéshozatalban és jogosult legyen a gondnokságra is. Ez úgy következik be, hogy az egyik rendszer alárendeltje a másiknak. Így pl. minden személy, aki jogosult gondnokságra, az elvek szintjén jogosult támogatott döntéshozatalra is, azonban számos ember, aki részt vesz támogatott döntéshozatalban nem jogosult gondnokságra és fordítva. Rhode Island támogatott döntéshozatali szabályozása nyújt erre kiváló példát.

E Rhode Island-i szabályozás jogpolitikai célja, hogy a támogatott döntéshozatal a gondnokság alternatívájaként épüljön fel. A hivatkozott jogszabály a következő elv mentén interpretálható: minden személy legyen képes megválasztani, hogy milyen módon kíván élni, támogatást, segítséget elfogadni, igénybe venni vagy visszautasítani. E jogszabályi nyelvezet azt sugallja,

⁸⁷⁷ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

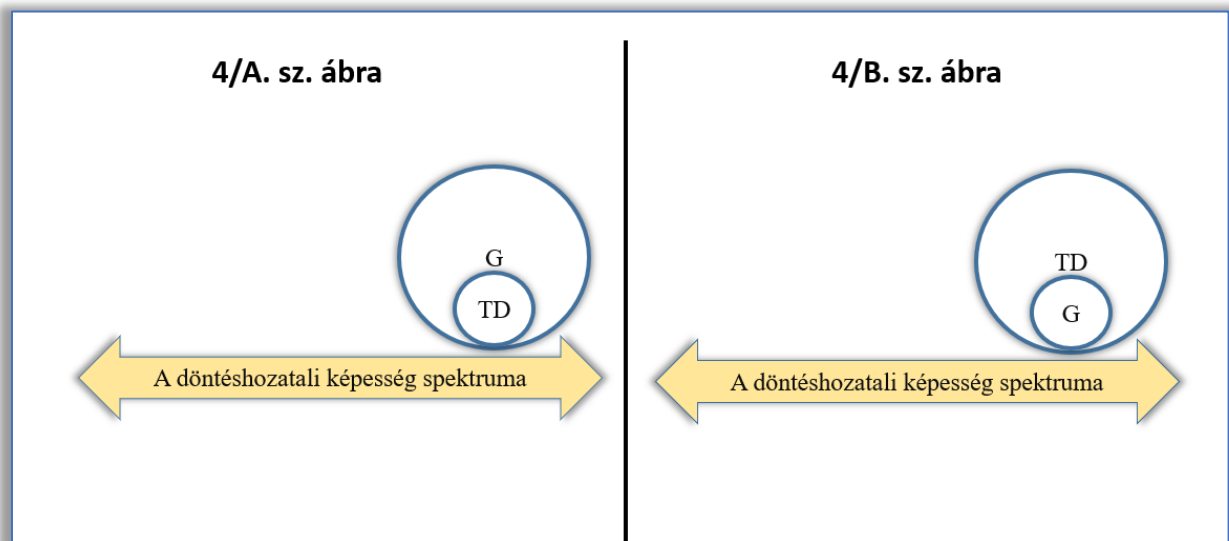
https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁷⁸ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 632.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

hogy a Rhode Island-i támogatott döntéshozatali jogviszony elérhető mindenki számára, mialatt egyben útját állja a gondnokság rendszerszintű megszüntetésének.

Másként tehát: minden érintett, akinek szüksége van támogatásra, hozzáfér a támogatott döntéshozatalhoz, és az alárendelt, (vagy tulajdonképpen bennfoglalt) személyi kör „jogosult” gondnokságra is személyes választás alapján, megfelelő támogató hiányában vagy más okból. Ez a leginkább kiterjesztő és inkluzív megoldás a támogatott döntéshozatal szempontjából részleges implementáció esetén.⁸⁷⁹ (4/B. sz. ábra)

4. sz. ábra

Alárendelő modell vagy másként „bennfoglaló” modell

Forrás: Phillips tanulmánya⁸⁸⁰ nyomán

VI.5.4. Az egyező (egymást átfedő) személyi körök modellje (5. sz. ábra)

Ez a helyzet akkor következik be, amikor a támogatott döntéshozatali szerződésben való részvétel kritériumai pontosan ugyanazok, mint a gondnokság alá helyezés feltételei. Ebben az esetben az érintett személy előre eldöntheti melyik rendszert preferálja vagy esetleg egyéb tényező lehet meghatározó, mint pl. valamely támogató személy elérhetősége. Nincs olyan jogszabály, mely ezt a modellt követné. Ennek magyarázata az lehet, hogy költségigényes párhuzamosan két rendszert ugyanazon személyi körre párhuzamosan fenntartani, ráadásul ez utóbbi esetben azonnal felmerülhetne - akár költséghatékonysági szempontból is -, hogy a gondnokságot miért nem szüntetik meg. Ez pedig azonnali paradigmaváltással egy teljes támogató rendszer létrejöttét eredményezné. A fenti elemzés is azt mutatja, hogy e modellben kis kompromisszum van a támogatott döntéshozatal és a gondnokság jogintézményeinek

⁸⁷⁹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

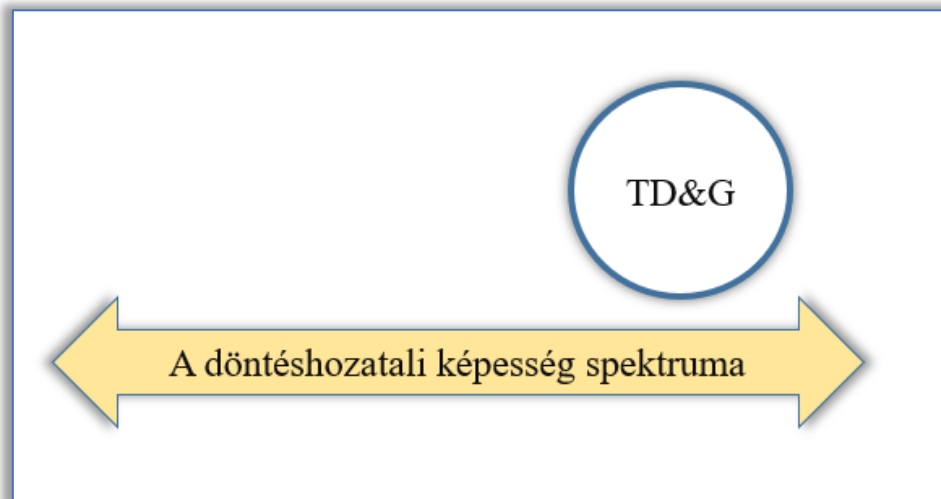
https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁸⁰ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 632.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

alkalmazása között, miszerint a támogatott döntéshozatal nem helyettesítheti teljesen a gondokság intézményét.⁸⁸¹

A felvázolt modellek komoly tanulságokkal szolgálhatnak a részleges implementációt követő államok szabályozása tekintetében. Egyértelművé teszik az adott országnak a kognitív fogyatékosággal élő nagykorú személyek cselekvőképességének gyakorlását támogató szabályozással kapcsolatos jogpolitikai célját, miszerint az a kiterjesztő támogatás, azaz a cselekvőképesség vizsgálatának és értékelésének táguló horizontja felé, s így az inkluzív megközelítés vagy a jogkorlátozó, azaz a döntéshozatali lehetőségeket szűkítő irányba mutat.

5. sz. ábra

Egymást átfedő modell – ugyanaz a „populáció” érintett mindkét jogintézmény alkalmazásában
Forrás: Phillips tanulmánya⁸⁸² nyomán

VI. 6. A támogatás hozzáférhetősége

A CRPD 12. cikkében foglaltak is szoros kapcsolatban állnak a 3. cikkben megfogalmazott alapelvekkel.⁸⁸³ Ez utóbbiak közül kiemelten fontosnak tartom a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogatásra vonatkozó „hozzáférhetőségi” alapelv teljesülését.

⁸⁸¹ Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁸² Rachel Mattingly Phillips (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2. pp. 633.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

⁸⁸³ Az Egyezmény alapelvei a következők:

- a) a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét;
- b) a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség;
- c) teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;
- d) a fogyatékosággal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;
- e) esélyegyenlőség;
- f) hozzáférhetőség;
- g) a nők és férfiak közötti egyenlőség;

Két dolgot mindenképpen érdemes tisztázni: vajon hogyan határozhatjuk meg a 'szükséges segítség' mértékét és a támogatásnyújtás típusait, hogy azokat hozzáférhetőnek tekinthessük. Egyúttal arról is érdemes gondolkodni, hogy a 'hozzáférhető segítség' biztosításának teljesüléséhez a részes államoknak milyen ún. 'szükséges intézkedéseket,' azaz pozitív lépéseket kell megtenniük. Kérdéses tehát, hogy meddig terjed a részes államok intézkedési kötelezettsége, van-e, létezik-e bármilyen zsinórmérték, mely a jogalkotó számára zsinórmértékként, követendő irányelvként szolgálhat. A következőkben ennek vizsgálatát végezzük el a nemzetközi szakirodalom alapján.

Ahhoz, hogy megértsük, mit is jelent 'hozzáférhetővé tenni' a segítséget, pillantsunk vissza Bach és Kerzner (2010) tanulmányára. Bach és Kerzner (2010) egyértelműen különbséget tesznek a CRPD-ben az egyes cikkek alatt megfogalmazódó jogok érvényesüléséhez szükséges (pénzügyi típusú, fogyatékoság-fókuszú nem pénzbeli vagy lakhatási) támogatások és a CRPD 12. cikk 3. pontjában megfogalmazódó a 'cselekvőképesség gyakorlásához szükséges segítség hozzáférhetősége' között.⁸⁸⁴ Ugyanakkor Bach és Kerzner (2010) azt is megerősítik, hogy a CRPD 12. cikkében foglalt hozzáférhetőség teljes mértékben összhangban áll a CRPD 3. cikkében megfogalmazódó alapelvekkel, így a 3. cikk f) szerinti 'hozzáférhetőség' elvével is.⁸⁸⁵

Halmos (2019) tanulmányában foglaltakkal, miszerint a CRPD „igen nagy jelentőséget tulajdonít az egyezmény alapelveinek, valamint a részes államok általános – vagyis a végrehajtás minden mozzanatát átható – kötelezettségeinek”,⁸⁸⁶ teljes mértékben egyetértek. Ezek az általános elvek olyan horizontális rendelkezéseknek⁸⁸⁷ tekinthetők, melyek láncként fűzik össze a CRPD egyes cikkelyeiben deklarált jogokat. Tekintettel arra, hogy a CRPD 12. cikkében foglalt „legal capacity”, azaz az ún. jogérvényesítő típusú cselekvőképesség a már hivatkozottak szerint kapuörként működik a további jogok gyakorlása szempontjából, kiemelt jelentőségűnek tartom a cselekvőképességet támogató, segítő alternatívákhoz történő hozzáférés részes állami biztosítását.

Ahhoz, hogy az állam pontosabb kötelezettsége az említett témában körvonalazható legyen, idéznünk szükséges a CRPD 5. cikkének 3. pontját, mely szerint „az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok 'minden megfelelő lépést' megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.”⁸⁸⁸ E rendelkezéssel három szó is belépett, mely további magyarázatot igényel: az egyenlőség, a hátrányos megkülönböztetés eltörlése és az ún. ésszerű alkalmazkodás. A CRPD Preambuluma – ahogy arra már hivatkoztam – viszonyulási pontot jelent a fogyatékos személyek részéről megélt tapasztalatokhoz, mindennapi helyzetértékelésükhöz, azaz ahogy azt a k) pont is rögzíti: „aggodalmukat fejezik ki amiatt, hogy a különböző okmányok és kötelezettségvállalások ellenére továbbra is akadályokkal szembesülnek a társadalomban való egyenlő részvételük során, és amiatt, hogy

---

h) a fogyatékosággal élő gyermekek formálódó képességeinek tisztelete, és a fogyatékosággal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása.

⁸⁸⁴ Bach és Kerzner (2010) pp. 27. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁸⁸⁵ Bach és Kerzner (2010) pp. 31. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁸⁸⁶ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 10. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁸⁷ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁸⁸⁸ CRPD 5. cikk 3. pont

emberi jogaik a világ valamennyi táján sérülnek.”⁸⁸⁹ Valamennyi rögzített jog, elvárás mögött a társadalomban való egyenlő részvétel célja és szükséglete fogalmazódik meg.

Ezt tehát az az alapvető cél, melynek szolgálatába a cselekvőképesség gyakorlásának lehetősége szegődik az élet valamennyi területén. Ilyen értelemben a CRPD 12. cikke – a korábbiakban írtakkal összhangban – valóban kulcsrendelkezés, azaz az élet minden területére kiható jelentőséggel bír. A fogyatékos személyek viszonyulásába, világlátásába ugyanakkor az is beletartozik, hogy „valamennyi okmány és kötelezettségvállalás ellenére továbbra is akadályokkal szembesülnek a társadalomban való egyenlő részvétel során.” Ilyen akadályként, sőt a Preambulum h) pontjában foglalként kifejezetten a fogyatékoság mint az ahhoz történő társadalmi viszonyulás⁸⁹⁰ alapján történő hátrányos megkülönböztetésként tekintenek a helyettes döntéshozatali intézményekre. Különösen releváns ez utóbbi gondolatkör, ha összeolvassuk a Preambulum n) pontjával, mely szerint el kell ismerni „a fogyatékosággal élő személyek számára egyéni autonómiájuk és függetlenségük fontosságát, beleértve saját döntéseik meghozatalának szabadságát.”⁸⁹¹

Az előzőekből az 5. cikk 3. pontja szerinti egyenlőség, vagyis az egyenlő társadalmi részvétel lehetősége céljából világosan kirajzolódik a helyettes döntéshozatali rendszereket általában jellemző státuszalapú megközelítéssel összefüggő ún. ’fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés’. Ez utóbbira a fogalmi „meghatározások” tekintetében releváns 2. cikk nyújt magyarázatot. Azaz „a ’fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés’ nem más, mint „a fogyatékoságon alapuló bármilyen különbségtétel, kizárás vagy korlátozás, amelynek célja vagy hatása valamennyi emberi jog és alapvető szabadság másokkal azonos alapon történő elismerésének, élvezetének vagy gyakorlásának csorbítása vagy semmibe vétele a politikai, a gazdasági, a szociális, a kulturális, a civil élet terén, vagy bármely egyéb területen”.⁸⁹² Ez a hátrányos megkülönböztetés minden formáját magában foglalja, egyebek között az ún. ésszerű alkalmazkodás megtagadását is.”⁸⁹³ Az 5. cikk 3. pontjában deklarált ún. ’megfelelő lépéshez’ szintén az ’ésszerű alkalmazkodást’ biztosító intézkedést kapcsolja a jogalkotó.⁸⁹⁴

Fontos megjegyezni, hogy a CRPD 12. cikke és az 5. cikk, különösen ezek 3. pontjai rendkívül szoros összefüggésben állnak egymással. Nem véletlen, hogy a CRPD Bizottság által 2018. április 26. napján közzétett 6. sz. Átfogó Kommentár 47. bekezdése kereszthivatkozással él az 1. sz. Átfogó Kommentár 15. bekezdésére nézve. E bekezdések pedig a következőt mondják ki:

„A cselekvőképességhez való jog küszöbjog, majdnem minden más, a CRPD-ben deklarált jog gyakorlásának követelményeként tekinthetünk rá, beleértve az egyenlőséget és a hátrányos megkülönböztetés mentességet magában foglaló 5. cikket, mely a 12. cikkel alapvetően összekapcsolódik, tekintettel arra, hogy a törvény előtti egyenlőség a fogyatékos személyek cselekvőképességének másokkal egyenlő alapon történő gyakorlását is magában kell, hogy foglalja. A cselekvőképesség tagadásán keresztül megvalósuló diszkrimináció különböző módon lehet jelen, beleértve a státusz-alapú, a funkcionális és az eredmény-alapú rendszereket. A döntéshozatali fogyatékoság alapján történő megtagadása bármely rendszeren keresztül is diszkriminatív.”⁸⁹⁵

---

⁸⁸⁹ CRPD Preambulum k)

⁸⁹⁰ Vö.: a korábbiakkal Bánfalvy Csaba fogalommeghatározása nyomán

⁸⁹¹ CRPD Preambulum h)

⁸⁹² CRPD 2. cikk A fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés...

⁸⁹³ CRPD 2. cikk A fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés...

⁸⁹⁴ CRPD 2. cikk Az ésszerű alkalmazkodás"-ról

⁸⁹⁵ CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 47. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

A fenti – a fogyatékossgal élő emberek helyzetét kevésbé ismerők számára - korántsem egyszerűen követhető fogalmi láncolat útján visszajutottunk a disszertáció szempontjából leginkább releváns CRPD 12. cikk 3. pontjában foglalt részes állami 'szükséges intézkedés' fogalmának meghatározásához és a részes államok részéről kötelező megtételéhez annak érdekében, hogy a cselekvőképesség gyakorlásához esetlegesen 'szükséges segítség hozzáférhetővé' váljék.

A kiindulópontot e körben az érintett személy cselekvőképessége gyakorolhatóságának biztosítása képezi, hiszen ez szolgálja a hátrányos megkülönböztetéstől mentes, egyenlő társadalmi részvétel célját.

Amennyiben visszatekintünk a Bach és Kerzner (2010) által Amartya Sen megközelítése nyomán hivatkozott támogató modellre⁸⁹⁶, akkor a másokkal egyenlő társadalmi részvétel biztosítása érdekében az adott döntéshozatali lehetőség (decision-making capabilities) áll a középpontban, melyhez az érintett személy döntéshozatali képessége (decision-making ability) és a döntéshozatali támogatás (decision-making support) összeadódása útján juthatunk el. Ez utóbbi pedig megteremti és létrehozza a fogyatékos személy cselekvőképességének gyakorlásához szükséges alaphelyzetet, s egyben a döntéshozatali lehetőséget. E helyzetben az esetlegesen 'szükséges segítség', mely valójában a fenti képlet szerint maga a döntéshozatali támogatás (tehát az ún. 'support'), az észszerű alkalmazkodáson túlmutató kötelezettség hozzáférhetővé tételére irányuló ún. 'szükséges intézkedést' kívánja meg a részes államoktól. A hozzáférhetőség biztosításának kötelezettsége ugyanakkor proaktív, átfogó, rendszerszintű és mindenre kiterjedő kötelezettséget jelent.⁸⁹⁷

Az állam részéről Bach és Kerzner (2010) szerint megteendő ún. 'szükséges intézkedések' körére az V. fejezet 11. pontjában tértem ki részletesebben, ahogy az észszerű alkalmazkodás pontos magyarázatát is ismertettem.

VI.7. Részes állami kötelezettségek az észszerű alkalmazkodás vonatkozásában

Ahhoz, hogy a CRPD 5. és 12. cikke közti konzisztencia biztosított legyen a Bizottság, 6. sz. Átfogó Kommentárjában tételesen rögzítette az állam kötelezettségét az észszerű alkalmazkodás vonatkozásában a 12. cikket illetően. Ezen a részes állam részéről megteendő kötelezettségek a következők:

- i) a cselekvőképesség tagadását lehetővé tévő diszkrimináció tilalmára irányuló reform a létező szabályozásra vonatkozóan: legyen az státusz-, funkcionális- vagy eredmény-alapú modell, számításba véve a *felöltt* személy egyetemes cselekvőképességét a diszkrimináció bármely formája nélkül;
- ii) olyan erőforrás és jogi szabályozás megteremtése, mely összhangban van a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának 29. pontjában azonosított a „törvény előtti egyenlőség” fogalmára irányuló rendelkezéssel. Mindez magában foglalja bármely támogató rendszerre történő építkezést, mely hatással van a támogatott személyek

⁸⁹⁶ Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario. pp. 1-196. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>

⁸⁹⁷ A key difference between the reasonable accommodation obligation under article 5 of the Convention and the support that must be provided for persons with disabilities exercising their legal capacity under article 12 (3) is that there is no limit on the obligation under article 12 (3). The fact that support to exercise capacity may impose a disproportionate or undue burden does not limit the requirement to provide it. In: CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 48. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

- akarataira, választásaira és jogaira, inkább, mint az érintett személy vélelmezett 'legfőbb érdekére'. Az érintett személy akaratának és a választásainak legjobb értelmezése (interpretációja) helyettesítse az ún. 'legfőbb érdek' koncepcióját a fogyatékossgal élő személy minden olyan ügyében, ahol nehezen határozható meg (vagy hajtható végre) az akarata és a választása;
- iii) a részes államok nyújtsanak védelmet a diszkrimináció minden formája ellen, egy hozzáférhető, helyben elérhető, ún. alacsony küszöbű, ám magas minőségű, ingyenes jogi tanácsadó és jogi segítségnyújtó hálózat felállításával, mely tiszteletben tartja az érintett személyek akaratát és választásait, továbbá ugyanolyan szinten védi eljárási jogait, mint ahogy azt más jogi képviselők is teszik. A részes államok konzisztensen biztosítsák, hogy ezen jogvédelmi eszközök nem a cselekvőképesség elmozdításán vagy korlátozásán, ill. az érintett személyek igazságszolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek akadályozásán alapulnak;
- iv) a Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának 50. bekezdésben kiemeli továbbá a tréningek és az oktatás szükségességét a támogató személyek, valamint a szolgáltatásnyújtók és fenntartók számára egyaránt. A részes államok arra is kötelezettek a 6. számú Átfogó Kommentár szerint, hogy a társadalom által nyújtott szolgáltatások és dolgok egyenlő igénybevételi lehetőségét biztosítsák, beleértve a CRPD 12. cikk 5. pontjában meghatározott dolgokat és szolgáltatásokat⁸⁹⁸, amelyekből a fogyatékossgal élő személyek különösen ki vannak zárva. Ugyanez a követelmény vonatkozik a magánszektor szereplőire is. Ilyen módon erősíteni kell az ún. antidiszkriminációs szabályozást, mely a privát szektorra vonatkozik.⁸⁹⁹

Mindezek – s hangsúlyosan a legutóbb említettek - a korábban írtakkal összhangban ismételt felvetik a magánjogi jogegyenlőségről történő gondolkodás fejlődését.

Halmos (2019) szerint „az észszerű alkalmazkodás különleges strukturális pozícióban helyezkedik el a CRPD-ben, egyfajta „hídszerepet” tölt be a CRPD-ben megfogalmazott első generációs (polgári és politikai) jogok, valamint a második generációs (gazdasági, szociális és kulturális) jogok között.”⁹⁰⁰ Az észszerű alkalmazkodás ilyen módon azért is figyelemre méltó, különleges szerepet betöltő jog, mert tulajdonképpen áthidalhatóvá teszi az emberi jogok generációjának klasszikus elhatárolását az egyes cikkelyeken és az egyezményen belül. Ezáltal pedig kiegészíti a disszertáció korábbi fejezetében jelzett oszthatatlanság elvét is, melyet a CRPD a Preambulumában rögzít, s valamennyi cikkben – így kifejezetten a CRPD 12. cikkén – belül is megjelenik.⁹⁰¹

A fogyatékossgal kontextusában az antidiszkriminációs kötelezettségek pozitív intézkedéseket felölelő sajátos és azonnal alkalmazható eleme az észszerű alkalmazkodás (ezért is tekintik a

⁸⁹⁸ CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja, 47. bekezdés, CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően, 2018. április 26. napján tett közzé

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIUI0S&fe=true>

⁸⁹⁹ CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja, 13. bekezdés, CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően, 2018. április 26. napján tett közzé

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIUI0S&fe=true>

⁹⁰⁰ Janet E. LORD, Rebecca BROWN: The Role of Reasonable Accommodation in Securing Substantive Equality for Persons with Disabilities: The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. 2010, <http://ssrn.com/abstract=1618903>, 4; Anna LAWSON: The UN convention on the rights of persons with disabilities and European disability law: A catalyst for cohesion? In: Oddný ARNARDOTTIR – Gerard QUINN (eds.): The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: European and Scandinavian perspectives. Leiden, Martinus Nijhoff, 2009., 103. idézi: Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 13. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

⁹⁰¹ Vö.: jelen disszertáció III.14. alfejezetében foglaltakkal

hivatkozott szerzők különleges strukturális pozícióban lévő követelménynek), mely a következőket foglalja magában:

- i) „a létező szolgáltatások és az információnyújtás területén jellemző követelmény az ún. 'egyetemes tervezés'⁹⁰² és a különböző segítő technológiák alkalmazása, melyek egyenlő esélyű hozzáférést biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára;
- ii) ex ante hatályú kötelezettség a fogyatékossgal élő személyek számára másokkal azonos alapon történő hozzáférhetőséget biztosítani az épületek és a szolgáltatások akadálymentes eléréséhez. Mindez ún. „hozzáférhetőségi sztenderdek” felállítását követeli meg a részes államok részéről, melyek fejlesztése a fogyatékossgal élő személyekkel vagy a képviselőtüket biztosító szervezetekkel való aktív konzultáció során valósulhat meg, (Vö.: CRPD 4. cikk. 3.)⁹⁰³
- iii) ex nunc hatályú kötelezettség: az észszerű alkalmazkodás ex nunc hatályú alkalmazásáról akkor beszélünk, amikor egy fogyatékossgal élő személy hozzáférést igényel egy számára nem hozzáférhető helyzethez vagy gyakorolni kívánja a jogait, s ennek kapcsán merül fel e kérdéskör.⁹⁰⁴

Gyakran, de nem szükségszerűen egyetlen személy által igényelt hozzáférésről van szó, előfordul, hogy ez igény csoportosan merül fel. Ilyenkor az észszerű alkalmazkodás megtárgyalást igényel, melynek révén bizonyos körülmények között az észszerű alkalmazkodás kollektív joggá vagy ún. közjává válik.⁹⁰⁵

VI.8. Konklúzió

E fejezetben a cselekvőképesség gyakorlását biztosító támogatáshoz történő hozzáférésre irányuló kötelezettség tartalmát igyekeztem kibontani. Részletesebben tárgyaltam a paradigmaváltás lényegéről, párhuzamot vontam a CRPD 12. cikkében megjelenő és a magánjogi kodifikációban folytatandó paradigmaváltás között. A jogfejlesztési út feltárása céljából a CRPD-t ratifikáló államok részéről „szükséges intézkedéseket” és a CRPD 12. cikk 3. pontja szerint az egyén számára hozzáférhető támogatás meghatározásával foglalkoztam. Mindezen vizsgálódásaimhoz támpontot jelentett a Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja a törvény előtti egyenlőség, a hátrányos megkülönböztetésmentesség és az észszerű alkalmazkodás fogalmainak elemzésén keresztül.

Külön foglalkoztam Then és társai (2018) osztályozási rendszere szerint a CRPD 12. cikke implementációs fokozatainak ismertetésével, melynek nyomán különös figyelmet szenteltem a gondnoksági rendszert megőrző – a világ túlnyomó részében – ún. részleges implementációt követő országok szabályozási jellemzőivel. Tekintettel arra, hogy ez utóbbi kategóriába tartozó országokban a döntéshozatali jog nem nyert egyetemes elismerést a kognitív fogyatékossgal élő nagykorú személyek körében, ugyanakkor a gondnokság alá helyezés mellett már a támogatott döntéshozatal is megjelenik alternatív jogintézményként, elemzés alá vontam az említett jogintézmények egymáshoz való viszonyát az ún. hozzáférhetőségi kritériumrendszer

⁹⁰² Vö.: CRPD 2. cikkében foglaltakkal

⁹⁰³ CRPD 4. cikk 3. bekezdése, mely szerint: 3. A jelen Egyezmény végrehajtására irányuló jogalkotás és politikák kidolgozása és végrehajtása során, továbbá a fogyatékossgal élő személyeket érintő kérdésekkel kapcsolatos más döntéshozatali eljárásokban a részes államok szorosan egyeztetnek, amelybe aktívan bevonják képviselői szervezeteiken keresztül a fogyatékossgal élő személyeket...

⁹⁰⁴ CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja, 24. bekezdés, a) és b) in: CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően, 2018. április 26. napján tett közzé

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIUI0S&fe=true>

⁹⁰⁵ CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárja, 24. b) bekezdés, CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően, 2018. április 26. napján tett közzé

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIUI0S&fe=true>

és a vonatkozó jogintézmények által érintett személyi körök mentén. A részleges implementációban érintett, az USA tagállami szintű gondnoksági-támogatott döntéshozatali szabályozását kutató és azt plasztikusan modellező Phillips (2020) tanulmánya mentén megfigyelhető mintázatokot elemeztem, rövid összegzést adva arról, hogy melyik szabályozási modell mutat ténylegesen a cselekvőképességet támogató paradigma alapelvi megközelítése irányában. A támogatás hozzáférhető voltának meghatározásához visszatekintettem a disszertáció korábbi - Bach és Kerzner (2010) támogató modelljét ismertető fejezetének - megállapításaira, valamint segítségül hívtam a Bizottság 1. és 6. számú Kommentárjának kereszthivatkozásait.

Ezen elemzésem végeredményeként összefoglalóan megállapítottam, hogy az érintett személyek cselekvőképességének gyakorlását biztosító támogatás hozzáférhetővé tételére irányuló kötelezettség az észszerű alkalmazkodáson túlmutató, s egyben átfogó, rendszerszintű és mindenre kiterjedő kell, hogy legyen, melynek a részleges implementációval jellemezhető államok szabályozási gyakorlata aligha felelhet meg. Amennyiben nem tesz eleget az adott CRPD részes állam a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglalt azonnali végrehajtási kötelezettségének a fogyatékos személyek cselekvőképességének támogatására nézve, úgy további kodifikációs lépések megtételére van szükség az ENSZ-egyezmény 12. cikkében foglaltak progresszív megvalósításhoz. A törvény előtti egyenlőség és a már említett magánjogi jogviszonyokban érvényesülő jogegyenlőség megteremtése irányába haladva, egyetlen szabályozási modell tűnik ígéretesnek, mely a cselekvőképesség vizsgálatának és értékelésének táguló horizontja felé és ilyen módon az inkluzív egyenlőség (azaz alapjogias megközelítés) irányába mutat.

Ez a szabályozási modell Phillips (2020) plasztikus vázlati közül – álláspontom szerint - a 4/b. sz. ábrát jelenti, azaz a cselekvőképesség gyakorlását biztosító jogintézmény hozzáférési kritériumrendszerének táguló horizontját tükrözi.

A döntéshozatal támogatásához szükséges alapelvi megközelítés az egyetemesen elfogadott irányelveket demonstrálja, melyek a következők:

- i) a döntéshozatalhoz való jog egyenlősége,
- ii) a támogatáshoz való hozzáférés joga,
- iii) a támogatók jelentősége, melyek

különböző kontextusokban alkalmazhatóak.⁹⁰⁶

---

⁹⁰⁶ E három irányelv mentén szükséges további jogfejlesztő lépéseket tenni azon államokban, melyek a CRPD 12. cikkének részleges implementációjának „fázisában” tartanak. In: Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 47-51. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

VII. A sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképessége a magyar polgári jogi szabályozásban az ezredfordulótól - nemzetközi hatásokkal

„Talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a több, mint kétezer éves magánjogtudomány paradigmaváltásait külső nézetrendszerek szemléletformáló kisugárzása idézte elő.”⁹⁰⁷

VII. 1. Bevezető

A disszertáció korábbi fejezeteiben kitértem arra, hogy a több szálon futó nemzetközi jogi szabályozás – kötelező⁹⁰⁸ és nem kötelező⁹⁰⁹ erejű eszközeivel - az ezredforduló óta miként kíván hatással lenni a sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozására, támogató gyakorlatára. Tekintettel arra, hogy dolgozatom fókuszában az érintett – elsősorban az intellektuális fogyatékossgal élő – személyek cselekvőképességének gyakorlását támogató szabályozás áll, mely a hatályos hazai Ptk-ban egyelőre csupán a 'döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú' számára aposztrofált lehetőség, a cselekvőképesség új perspektíváinak⁹¹⁰ vizsgálati körében e fejezetben elsősorban a támogatott döntéshozatal intézményének hozzáférhetőségét biztosító normatív magyar rendelkezésekre koncentrálok.

Ahhoz, hogy pontosabban érthetővé váljék a támogatott döntéshozatal mint jogintézmény magyar „jogtestbe” iktatásának és leginkább a Polgári Törvénykönyv 2:38. § (1)-(3) bekezdéseiben való deklarációjának problematikája, valamint a hatályos szabályozással kapcsolatban felmerülő aggályok köre, szükségesnek tartottam a támogatott döntéshozatal nemzetközi szintű szabályozási előzményeinek és az e jogintézményt életre hívó elméleti keretrendszer részletes megvilágítását.

Korábbi fejezeteimben éppen ennek érdekében foglalkoztam többek között a fogyatékossgal élő személyek joggyakorlásának problematikájára reflektáló, s különösen a cselekvőképesség szabályozásával kapcsolatban paradigmaváltónak tekintett, s a disszertációmban CRPD-ként hivatkozott nemzetközi egyezmény és az érintett 12. cikk részletes bemutatásával. Kitértem a vonatkozó 12. cikk által deklarált jogérvényesítő típusú cselekvőképesség (azaz a „legal capacity”) fogalmára, értelmezésére, valamint az érintett személyek cselekvőképességének gyakorlását támogató, a szakirodalom alapján a gyakorlatba leginkább átültetésre alkalmasnak tartott Bach-Kerzner-i modell alapvető koncepciójának bemutatására. Elemeztem a nemzetközi egyezmény által szabályozott, a támogatáshoz való hozzáférhetőség biztosítása érdekében megtenni szükséges részes állami intézkedéseknek a Bizottság 1. és 6. számú Átfogó Kommentárjaiból megismerhető legfontosabb kritériumokat.

Mindezen lényegi előzmények és elméleti alapvetések szakirodalmi tanulmányozását követően jutottam el a vonatkozó területet érintő magyar szabályozás ezredfordulóval kezdődő vizsgálatához, s kiemelten a hatályos Polgári Törvénykönyvben megjelenő releváns rendelkezések elemzéséhez.

⁹⁰⁷ Vékás Lajos: Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. Magyar Tudomány. 168. 12. 2007 december. pp. 1563. https://epa.oszk.hu/00600/00691/00048/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2007-12_1563-1566.pdf

⁹⁰⁸ CRPD (2008)

⁹⁰⁹ 4. sz. Ajánlás, illetve világszerte egyéb: pl. Yokohamai Nyilatkozat stb., a Bevezetőmben felsorol ún. „puha” jogi szabályozás

⁹¹⁰ előzetes jognyilatkozat intézménye is ide értendő, mint a CRPD 12. cikk által kínált lehetőség, azonban ez jelenlegi formájában – álláspontom szerint – elsősorban a pszichiátriai beteg személyek köre számára alkalmas jogintézmény

VII. 2. A sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozása Magyarországon az ezredfordulótól

A sérülékeny nagykorú személyek cselekvőképességét – túlnyomórészt inkább cselekvőképességük korlátozását - érintő hazai szabályozás változása területén a 2000-es évektől napjainkig tartó időszakban négy meghatározó vonulatra kívánok kitérni.

Az első figyelmet érdemlő változásra – azaz az érintett nagykorú személy jogainak fokozottabb védelme irányába mutató elmozdulásra a cselekvőképesség korlátozásával együtt járó gondnokság alá helyezés intézményével – a régi Ptk. vagyis az 1959. évi IV. törvény 2001. évi novelláris módosítására került sor, mely jogszabály 2001. november 1-jén lépett hatályba.⁹¹¹

„A Polgári Törvénykönyv és egyes más törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény az ún. tematikus jellegű, novelláris hatású módosítások közé sorolható. A Ptk. módosításának alapvető célja a cselekvőképességre és gondnokságra vonatkozó jogszabályi kereteknek az emberi méltóság követelményeivel összhangban lévő újraszabályozása”⁹¹² [volt]. A vonatkozó magyar polgári jogi reformot a disszertációm bevezetőjében már említett a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelméről szóló az Európa Tanács R. (99) 4. sz. Ajánlása (továbbiakban 4. sz. Ajánlás)⁹¹³ mint ’puha jogi’⁹¹⁴ eszköz hozta el. A következőkben ezen első hazai reformhullám legfontosabb novumait tekintem át, melyeket a későbbi szabályozás előfutárainak tekinthetünk.

VII.2.1. Kitekintés a gondnoksági szabályozás első reformhullámára

Mielőtt részletezném a 4. sz. Ajánlás legfontosabb, a későbbi hazai szabályozásra gyakorolt hatásait rövid kitérőt tennék arra, hogy átfogó képet nyújtsak Jakab (2009) és Gurbai (2015) munkássága nyomán az Európa Tanács tagállamainak akkori (többnyire az 1990-es évek) gondnoksági rendszereiről.

Jakab (2009) szerint 1990-es évek elején a gondnokság intézményes szabályozását érintő első reformhullám⁹¹⁵ során a változások arra irányultak, hogy

- i) „minimalizálják a gondnoksági szabályokat;
- ii) olyan alternatív megoldásokat kínáljanak, melyek maximalizálják az egyén autonómiáját és lehetővé teszik az egyén számára a társadalmi döntési folyamatokban való részvételt.”⁹¹⁶

A nyugat-európai országok gondnoksági szabályozását érintő módosítások közös vonásaként írta le Jakab (2009), hogy

⁹¹¹ Vö.: A cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény

⁹¹² Osztoivits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 66.

⁹¹³ https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

⁹¹⁴ A doktori munka II. fejezetében érintett emberi jogi dokumentumokon (egyezményeken) mint ’kemény jog’-on kívüli eszközként említeném.

⁹¹⁵ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 311.

⁹¹⁶ Herr, Stanley S. (2003) 429. idézi: Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 301. 30. lj.

- i) „a kizáró gondnokság több állam esetében eltörlésre került az 1980-as években;
- ii) új szolgáltatások, többnyire segítő és támogató személyek (mint mentor, kontaktszemély, személyes segítő, családtagok, szűkebb környezetben élők bevonása) intézményesítése történt meg, akik, s amelyek az intellektuális és pszichoszociális fogyatékossgal élő emberek társadalmi integrációját és önálló életvezetését segítették;
- iii) nagykorúak helyett történő döntéshozatalra csak kivételesen került sor, és az optimális reformokban a gondnokság nem érintette a cselekvőképességet.”⁹¹⁷

Gurbai (2015) három vonulatban jellemezte az akkori gondnoksági rendszereket eredményező reformlépéseket, mely szerint:

- i) „a tradicionális szabályozási rendszerrel bíró tagállamokban a gondnokság alá helyezett személyek cselekvőképességét kizárták vagy korlátozták, az élet szinte minden területét érintő döntéseket gondnoki képvisellettal biztosítva;
- ii) a funkcionálisan megváltozott tradicionális rendszerben a jogi keretek mellett már a szociális szükségletek is figyelembevételre kerültek, melynek révén flexibilisebb megoldásokra is lehetőség kínálkozott;
- iii) a radikálisan átdolgozott rendszerek határozottan és következetesen a védelemre és a támogatásra [együtt] helyezték a hangsúlyt a cselekvőképesség elmozdítása helyett.”⁹¹⁸

A fenti leírások áttekintésével világosan kirajzolódik az a kép, mely alapján eltérő „sebességgel” és szemléleti megközelítéssel jellemezhető az európai államok szabályozásának koncepcióváltása. Ezen nem kis különbséget mutató tagállami gondnoksági rendszereket igyekezett a 4. számú Ajánlás közös fejlődési irányba terelni, a szabályozás reformfolyamatoknak közös irányt szabni.

VII.2.2. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 4. sz. Ajánlása

A fentebb már hivatkozott 4. sz. Ajánlással „az Európa Tanács célja a tagjai közötti szorosabb egység megvalósítása [volt] és hogy e cél elérésének egyik módszere közös jogi szabályozás elfogadásának elősegítése,”⁹¹⁹ melyre az alábbiakra tekintettel került sor:

- i) „a demográfiai és az egészségi állapotot érintő változások eredményeképpen egyre több nagykorú személy nem képes a saját érdekeinek védelmére a „személyiségükben rejlő” fogyatékossg miatt;
- ii) a társadalmi változások az „ilyen” polgárok védelmét szolgáló jogszabályok megalkotását növekvő mértékben teszik szükségessé;
- iii) a cselekvőképtelen felnőttekre vonatkozó jogi szabályozás reformját, amely védelmet és képvisellettet biztosít ezeknek a személyeknek, több Tagállam elvégezte, vagy az előkészítés fázisában van, és ezek a reformfolyamatok számos közös vonással rendelkeznek;

⁹¹⁷ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékossgpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 311.

⁹¹⁸ Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 64-65.

⁹¹⁹ https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

- iv) ezen a területen nagy eltérések vannak a Tagállamok jogrendszerében, meggyőződve ebben az összefüggésben is minden ember emberi jogai és méltósága védelmének fontosságáról.”⁹²⁰

A 4. sz. Ajánlás öt fő részből áll: 1) a hatályát ismertető szabályozásból, 2) az alapelvekből, 3) az eljárási alapelvekből, 4) a képviselő szerepét ismertető rendelkezésekből és 5) az orvosi beavatkozásokra irányadó szabályozásból.

A disszertációm fókuszát képező, az intellektuális fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének gyakorlása, illetve gyakorlásának támogatását biztosító hozzáférhető segítség szempontjából a 4. számú Ajánlásból az alábbi alapelveket emelném ki:

- i) az emberi jogok tiszteletben tartása, beleértve az emberi méltóság tiszteletét, valamint a jogszabályi környezet, eljárásrend és gyakorlat kialakítását (1. alapelv);
- ii) a jogi környezet rugalmasságának fontosságát (2. alapelv);
- iii) az egyén döntési képességének maximális biztosítását (3. alapelv);
- iv) a szükségességet és szubszidiaritást (5. alapelv);
- v) az arányosságot (6. alapelv);
- vi) a tisztességes és hatékony eljárás követelményeit (7. alapelv);
- vii) az érintett jólétének és érdekeinek elsődlegességét (8. alapelv);
- viii) az érintett kívánságainak a tiszteletben tartását (9. alapelv);
- ix) a konzultáció fontosságát (10. alapelv).

A 2. sz. alapelvből egy fontos, előre mutató szabályozásra szeretném felhívni a figyelmet, mely szerint „a rendelkezésre álló jogi lehetőségek között kell lenniük olyanoknak is, amelyek nem korlátozzák az érintett személy cselekvőképességét.”⁹²¹ Ez volt tehát a támogatott döntéshozatali jogintézmény előfutára, habár ilyen direkt módon nem lett nevesítve e dokumentumban (noha akkor már a tulajdonképpeni támogató rendszer több európai országban megvalósult, mint Svédországban és Németországban)⁹²². E tekintetben tehát a 4. sz. Ajánlás már a jövőbe tekint, ill. néhány a korábbiakban ismertetett „radikálisan átdolgozott rendszerben” bekövetkezett reformfolyamatra reflektál az e fázisban még nem járó tagállamok jogalkotóit megerősítő szándékkal.

Ugyanígy kiemelésre tartom érdemesnek a 3. számú, az egyén döntési képességének maximális biztosítására irányuló alapelv egyes rendelkezéseit. Eszerint a 4. sz. Ajánlás már jól láthatóan felismeri a belátási képesség idő-specifikus változó karakterét, s az ehhez igazodó rugalmas jogi környezet megteremtését javasolja, másrészt a cselekvőképesség automatikus megvonását kifejezetten elutasítja. Szintén már az egyéni döntéshozatali támogató szemléletet tükrözi az 5. cikkben foglalt fordulat, mely szerint „annak eldöntése során, hogy milyen intézkedés megfelelő, figyelembe kell venni az informális lehetőségeket, és a segítségnyújtás azon formáit, amelyeket a családtagok vagy más személyek nyújthatnak”.⁹²³

Mindezen pozitív megjegyzésekkel együtt megállapítható, hogy a kor szellemének megfelelően előre mutató (és a vonatkozó társadalmi változásokra reflektáló) nemzetközi jogi dokumentum

⁹²⁰ https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

⁹²¹ https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

⁹²² Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogyatékossg és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 324.

⁹²³ 4. számú Ajánlás 5. cikk

https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

- nagy valószínűséggel éppen a „több sebességes” európai szabályozás miatt – nem tudott elmozdulni az alapvetésem keretében ismertett ún. medikális modellről, melyre korántsem a teljesség igényével az alábbi rendelkezései utalnak:

- i) a képtelenség fogalmának és a cselekvőképtelenség okának megjelenése „gyengelméjűség, betegség és más hasonló okok révén;
- ii) a belátási képességgel nem rendelkező felnőttekre utaló fordulat, s összességében a *belátási képesség fókuszba helyezésével*;
- iii) azon egyértelmű állásfoglalással, miszerint a *cselekvőképesség korlátozására a jogszabályoknak lehetőséget kell adni* azokban az esetekben, amikor az érintett személy védelme érdekében ez feltétlenül szükséges;
- iv) s azáltal, hogy e dokumentum elsődlegesen még az érintett *érdekeinek* figyelembevételére összpontosít.⁹²⁴

VII.2.3. A 2001. évi XV. törvény – Első szakasz - Szemléletváltás

A fentebb elemzett 4. sz. Ajánlás előre mutató, pozitív rendelkezéseivel, ugyanakkor a medikális modellhez illeszkedő szemléletének megőrzésével együtt érdemi változásokat hozott a gondnokság alá helyezett személyek jogainak védelmére irányuló magyar jogi szabályozásban is. A szabályozás legfőbb elemei a vonatkozó törvény [(1959. évi IV. törvény A cselekvőképesség c. újraszabályozott fejezete),⁹²⁵ a Ptk. Nagykommentárja⁹²⁶ és Boros (2023) tanulmánya⁹²⁷] nyomán az alábbiakban foglalhatók össze:

- i) a szabályozás kettévált: a bíróság által cselekvőképességükben korlátozott nagykorú személyek és az életkoruknál fogva korlátozottan cselekvőképes személyek vonatkozásában; (Vö.: rPtk. 14. §)⁹²⁸
- ii) differenciált jogszabályi rendszer állt fel a cselekvőképességre, a gondnokságra és a gondnokság alá helyezésre; (Vö.: rPtk. 14. §)⁹²⁹
- iii) egyik legjelentősebb eredménynek tekinthető, hogy bevezetésre került az ún. ügycsoportos korlátozás a már lábjegyzetben hivatkozott 2001. évi XV. törvényben való példálózó felsorolással (Vö.: rPtk. 14. § (6) bekezdése)⁹³⁰, ezzel együtt a gondnokság általános korlátozása és a cselekvőképességet kizáró gondnokság intézménye továbbra is megmaradt; (Vö.: rPtk. 15. §)⁹³¹
- iv) törvénybe iktatták a gondnokság kötelező felülvizsgálatára irányuló rendelkezéseket, a jogerős ítéletben erről rendelkezni kellett, s a maximalizált időtartamot az ítélet meghozatalától számított 5 évben jelölte meg a jogszabály, a kötelező felülvizsgálat alól kivételt bizonyos véglegesnek tekinthető állapotok esetén a kizáró gondnokság jelenthetett; (Vö.: rPtk. 14/A. §)⁹³²
- v) módosításra kerültek a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményei;

⁹²⁴ https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf

⁹²⁵ A cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény, melyet a 2012. évi LXXVI. törvény 3. § (2) bekezdés 21. pontja helyezett hatályon kívül 2012. június 27. napjával.

⁹²⁶ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 67.

⁹²⁷ Boros Zsuzsa: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében, Családi Jog, ORAC, 2023/2., pp. 19-25.

⁹²⁸ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 14. §

⁹²⁹ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 14. §

⁹³⁰ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 14. § (6) bekezdése

⁹³¹ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 15. §

⁹³² 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 14/A. §

- vi) változtak a gondnokolt érdekében a gondnok eljárására és tevékenységére irányuló szabályok; (Vö.: rPtk. 20. §- 20/D. §)⁹³³
- vii) többes és helyettes gondnokrendelésre is módot adott a szabályozás; (Vö.: rPtk. 19./B. § (1))⁹³⁴
- viii) azonnali intézkedést igénylő esetekben a gyámhatósági zárlat és ideiglenes gondnokrendelése is szabályozásra került, majd az ezzel kapcsolatos időkorlátos garanciális jellegű gondnokság alá helyezés iránti perindítás; (Vö.: rPtk. 14. § (3))⁹³⁵
- ix) üdvözlendő, hogy sor került a gondnokolt „kívánságának” jogszabályi deklarációjára; (Vö.: rPtk. 15/A. §)⁹³⁶
- x) és végül a gondnokság által érintett személy véleményének figyelembevétele is beiktatásra került kizáró gondnokság esetén is⁹³⁷ (Vö.: rPtk. 15/A. §), ráadásul a fokozatosság, szükségesség, arányosság és hatékonyság fő szabályozási kritériumai⁹³⁸ a cselekvőképesség korlátozása során alapvető szintű jelentőségre tettek szert.⁹³⁹

A törvény az anyagi jogi szabályok módosulására tekintettel újraszabályozta a Polgári Perrendtartás⁹⁴⁰ gondnokság alá helyezésre vonatkozó fejezetét is.⁹⁴¹

Kétségtelen tény, hogy a rPtk. módosításával a 2001. évi XV. törvény tette meg az első lépést a gondnokolt jogainak mind teljesebb körű megőrzését biztosító szemléletváltás útján. Ettől kezdődően már nem csupán a cselekvőképességében korlátozott személy, s különösen annak vagyona képezte a védelem tárgyát, hanem a személy, a maga egyediségében és emberi méltóságában is alanyává vált a szabályozásnak,⁹⁴² így az érintett személy véleménye, kívánságai, kérései is elkezdtek előtérbe kerülni. Az új rendelkezések – a korábbi szabályozáshoz képest - rugalmasságot, egyénre szabott gyakorlatot kínáltak és a személyre szabottabb, csak a szükséges mértékű gondnokság alá helyezéssel kecsegtettek.

Az előzőekben rögzített, a nemzetközi trendekhez közelebb lépő átfogó magyar jogszabályváltozás ellenére megállapíthatjuk, hogy továbbra is a cselekvőképesség korlátozásával együtt járó gondnoksági szabályozásunkkal a tradicionális gondnoksági rendszerrel bíró országok mezőnyében maradtunk, tehát az európai államok 1980-90-es években zajlott első reformhullámát nem sikerült elérnünk a kétezres évekre.

Érdeemes ugyanakkor még egy pillantást vetnünk a 2001-es nagy horderejű módosítást követő bírói gyakorlat szemléletváltására, melyet Kőrös (2009) tanulmánya az alábbiakban foglal össze:

„Az egyik kollégiumi ülésre készült előterjesztés [...] 2003-ban megállapította, hogy "az eljárási szabályok változását a bíróságok többnyire követik. Az anyagi jogszabályok

⁹³³ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 20. § - 20/D. §

⁹³⁴ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 19/B. §

⁹³⁵ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 14. § (3) bekezdése

⁹³⁶ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 15/A. §

⁹³⁷ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 15/A. §

⁹³⁸ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 66.

⁹³⁹ Maléth Anett: Az intellektuális képességgel élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség körét érintő hazai szabályokról, 2018/1. Családi Jog, pp. 9-12.

⁹⁴⁰ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról A gondnokság alá helyezéséről szóló XVIII. fejezete

⁹⁴¹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 67.

⁹⁴² Győrök Katalin: A gondnokság alá helyezési eljárás fejlődése Magyarországon 1945-től 2001-ig. Iustum Aequum Salutare, 2008/2. pp. 153. idézi: Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében. Jogtudományi Közöny, 2021/2. pp. 85-92.

alkalmazása során viszont a bíróság intézkedései nem kellően rugalmasak: a gyakorlatban az arányosság alkotmányos elve nem érvényesül és a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés esetén a gondnokoltak döntési autonómiájának védelmét szolgáló, ügycsoportonkénti korlátozás nem honosodott meg.” Problémaként merült fel, hogy a váltás az igazságügyi orvosszakértőknek is nehézséget okozott: több szakértői vélemény kifejtette, hogy nem tudja a belátási képesség korlátozottságát a törvényben meghatározott kategóriák szerint értelmezni.”⁹⁴³

Körös (2009) összességében úgy értékelte, hogy a 2001-ben bekövetkezett jelentős változás a bírák számára olyan gyökeres újdonságot jelentett, amihez a bírói gyakorlat nehezen alkalmazkodott.⁹⁴⁴ Ezt mi sem bizonyítja jobban, állítja Megyeri (2014), mint az, hogy „a bíróságok tartották magukat a 2001-es törvényben példálózó módon felsorolt törvényi példákhoz, azok sorát a bírói gyakorlat mindössze a perindítási képesség ügycsoportjával bővítette közel tíz év alatt.”⁹⁴⁵ Ilyen módon a rugalmas, egyénre szabott gondnokság alá helyezés is kevésbé érvényesülhetett. Végül azonban Körös (2009) összegzése szerint „az évtized közepére a gondnoksági perek gyakorlata egyre inkább olyan irányba mozdult el, ahogyan azt a törvényhozó 2001-ben - vélhetően - elképzelte. Egyrészt kifejezésre jutott, hogy a belátási képesség fogyatékosága még nem feltétlenül vonja maga után a gondnokság alá helyezés szükségességét, másrészt széles körben elterjedt a cselekvőképesség ügycsoportokban való korlátozása.”⁹⁴⁶

Az érintettek és az őket képviselő szervezetek viszont úgy látták - Kovács (2009)⁹⁴⁷ tanulmánya és egy, a gondnokság intézményének jogi elemzéséről szóló kiadványban⁹⁴⁸ foglalt adatok alapján -, hogy „a polgári törvénykönyv 2001-es módosítása hiába pozitív, előremutató változás a gondnokság rendszerében, a gyakorlatban mégsem érvényesülnek a szabályai. [...] a bírói gyakorlat túlnyomó többségében továbbra a kizáró, általános korlátozó gondnokság intézményét alkalmazza.”⁹⁴⁹ Kovács (2009) azt a következtetést is levonja, hogy „a cselekvőképesség korlátozása kapcsán Magyarországon még napjainkban is a fogyatékoság orvosi modellje érvényesül. Holott a világ több pontján évtizedek óta elismerést nyert a

---

⁹⁴³ Körös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁴⁴ Körös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁴⁵ Megyeri Nóra (2014): A cselekvőképesség szabályozásának új irányai. Jogi Tanulmányok, 2014/1. pp. 568.

⁹⁴⁶ Körös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁴⁷ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 375-390.

⁹⁴⁸ E kiadványt a Központ a Mentális Sérültek Jogairól Alapítvány (MDAC) jelentette meg 2007-ben. E tanulmány célja a magyarországi gondnoksági jogszabályok és gyakorlat vizsgálata volt, emberi jogi nézőpontból szemlélve. A kutatás során 52 lezárt bírósági ügyet és 33 bírósági tárgyalást figyeltek meg. A vizsgálat részeként a gondnokság alá helyezési eljárás során eljáró szakemberekkel (bírákkal, gondnokokkal) és magukkal az érintettekkel is készítették interjúkat. A bírák legnagyobb része úgy jellemezte az orvosi szakvéleményt, mint aminek „döntő szerepe van” a gondnokság alá helyezési eljárásban. A bírók egyetértettek abban is, hogy az ilyen döntés meghozatala az egyén életére nézve „nagy felelősség”. Számosan közülük felhívták a figyelmet az Európán belüli jogharmonizáció szükségességére is. In.: Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése, Központ a Mentális Sérültek Jogairól Alapítvány, Mental Disability Advocacy Centre, 2007. pp. 72-74. idézi: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 386.

⁹⁴⁹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 386-387.

fogyatékoság társadalmi modellje.”⁹⁵⁰ E modellek rövid ismertetésére korábban - a doktori dolgozatom Alapvetések alfejezetében - részletesebben kitértem.

Ez volt tehát egy újabb elrugaszkodásra lehetőséget nyújtó szemléletváltó, azonban még mindig a fogyatékoság orvosi modelljén nyugvó szabályozási alap a cselekvőképességet korlátozó gondnokság tradicionális modelljével, melyről a jogalkotó több kísérletben próbált újra elmozdulni.

VII.2.4. Újabb nemzetközi hatás – a paradigmaváltó CRPD 12. cikkében foglaltakkal

A disszertációm megelőző részeiben hosszasan foglalkoztam a CRPD keletkezéstörténetével, hatályba lépésével, illetve a Bevezetőmben külön kitértem hazánknak az ENSZ-egyezményhez történő csatlakozására⁹⁵¹ és ratifikációs időpontjára⁹⁵². E két, utóbb említett időpont között nem sok idő telt el, így más országokkal történő összehasonlításban joggal vetődik fel az ún. illeszkedési vizsgálat⁹⁵³ alaposabb megtörténének kérdése.

Feltételezhetően a CRPD tartalma és a belső jog rendelkezéseinek holisztikus, átfogó vizsgálatára, összevetésére a hazai ratifikációt megelőzően nem került sor, hiszen egy a korábbiakban (Gurbai, 2015 alapján)⁹⁵⁴ bemutatott európai regionális térben Magyarország a cselekvőképesség korlátozásával automatikusan együtt járó tradicionális gondnoksági rendszerével aligha állt készen a paradigmaváltást jelentő nemzetközi egyezmény szellemének befogadására és rendelkezéseinek implementációjára.⁹⁵⁵ Mindezzel együtt a fogyatékosággal élő emberek és az őket képviselő szervezetek részéről az akarat és a készség is egyértelműen megvolt e hatalmas – a korábbiakban jelzettek szerint bizonyos fázisokat kihagyó – progresszív jogalkotási lépés megtételére, s a továbbra is túlnyomórészt jogkorlátozó gondnokság alá helyezés reformfolyamatával felmerülő problémáinak áthidalására. Ezen elletmondásos helyzet teremtett alapot a 2009-es Ptk. több szálon futó kodifikációjára, majd a végső, a cselekvőképességet támogató paradigma perspektivikus megközelítésének napirendről való

---

⁹⁵⁰ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387.

⁹⁵¹ 2007. március 30. vö.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

⁹⁵² 2007. július 20. vö.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

⁹⁵³ a nemzetközi jog és a belső jog közti illeszkedési vizsgálatáról ld.: MOLNÁR Tamás: „A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018)

⁹⁵⁴ Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 64-65.

⁹⁵⁵ Mindez önmagában nem jelentette volna akadályát annak, hogy a CRPD 12. cikkének jogkövető (későbbi) érdemi végrehajtása céljából Magyarország – más országokhoz hasonlóan – fenntartó nyilatkozatot, magyarázatot fűzzön (fűzött volna) az ENSZ-egyezmény 12. cikkéhez a gondnokság átmeneti időszakra történő fenntartásával kapcsolatban. Ez utóbbi határozott jogalkotói gondolkodást mutatott volna e kérdéskörrel, s talán ezzel együtt egy jól átgondolt stratégiai tervezés is elindulhatott volna e fontos, Magyarországon több tízezer ember jogait érintő témáról. A CRPD 12. cikkéhez fűzhető, a gondnokság intézményét fenntartó nyilatkozattételre vagy magyarázatra azonban nem került sor, mely álláspontom szerint önmagában is jelzésértékűnek tekinthető az ügy jelentőségének megítélése, ill. a joghoz (ezen jogokhoz) történő hozzáállás szempontjából. Mindez összhangban áll Dr. Jobbágyi Gábor azon gondolataival, hogy „Bevezetésként állapítsuk meg, hogy a gondnokság kérdése - s vele összefüggésben a anykorú személyek cselekvőképességének kérdése a magyar polgári jog egyik legelhanyagoltabb része jelenleg is, amely miatt már nemzetközi emberjogi szervezetek is elmarasztalták hazánkat (pl. a Mental Disability Rights International 2002).” In: Dr. Jobbágyi Gábor: A kormány Ptk. tervezetéről. Magyar Jog, 2009/2. pp. 98-103.

lekerülésére⁹⁵⁶ (egy időre). Tekintettel arra, hogy e második magyar reformhullám a disszertáció témája és a hatályos szabályozás értékelése szempontjából is rendkívül értékes dialógusokat foglal magában, így a következő alfejezetben e párbeszéd témámban releváns elemeinek fókuszált elemzésével foglalkozom.

VII.2.5. Az Egyezmény ratifikációját követő 2009-es Ptk. – Második szakasz – Nézet-eltérés

A következő sorokban egy a hatályba lépése előtt hatályon kívül helyezett, a 2009. évi Polgári Törvénykönyv⁹⁵⁷ szabályozási megoldásáról, kifejezetten „a nagykorú személy döntéshozatalának és jognyilatkozata megtételének segítése c. III. fejezetéről kívánok megemlékezni.

A 2009-es Polgári Törvénykönyv alapvetően a 1959-es Ptk. megújítására volt hivatott, mely munka a rendszerváltás kezdeti időszakában indult el Harmathy Attila és Vékás Lajos professzorok vezetésével létrejött Kodifikációs Bizottságban. 1998-ban elfogadták a Polgári Törvénykönyv átfogó korszerűsítésére irányuló munkálatok megkezdéséről szóló 1050/1998. (IV. 24.) kormányhatározatot⁹⁵⁸ azzal a kifejezett céllal, hogy egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak megfelelő új Polgári Törvénykönyvet alkossanak.⁹⁵⁹

A Kodifikációs Szerkesztőbizottság első vitára alkalmas tervezete Vékás Lajos professzor vezetésével, együttműködve az [akkori] Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (továbbiakban: IRM) Polgári Jogi Kodifikációs Főosztályával 2006-ra készült el. A tervezetet az IRM honlapjára nyilvános vitára bocsátották. 2007 első félévéig zajlott a széleskörű egyeztetés.⁹⁶⁰

Kőrös (2009) álláspontja szerint az 1959. évi IV. törvény 2001-es módosítása „1) alapján véve a nemzetközi elvárásoknak megfelelően szabályozta újra a cselekvőképességet a Ptk.-ban., 2) a bírói gyakorlat ennek alkalmazása során alapvetően jó úton halad, az új jogintézmények egyre inkább az ítélkezés részévé válnak. A helyes tendenciát alátámasztja az új Polgári Törvénykönyvnek az 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozattal (továbbiakban. Korm. határozat) elfogadott Konceptiója és Tematikája.⁹⁶¹

A hivatkozott Korm. határozat⁹⁶² leszögezi, hogy „a magánautonómia egyik legfontosabb következménye a szerződési szabadság elve. A magánjognak ezt a pillérét csak ott és annyiban indokolt korlátozni, ahol és amennyiben ez a szociális igazságosság követelménye érdekében elengedhetetlenül szükséges, a piaci verseny szabadságának feltételei között pedig még lehetséges. A magánautonómia határainak kijelöléséhez elsősorban a forgalmi erkölcs, azaz a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményének támasztása szolgálhat eszközként. Az etikai befolyástól vezetett (pl. a fogyasztó vagy az ún. gyengébb fél védelme érdekében alkalmazandó) szociális célzatú magánjogi korlátoknak is a lehető legnagyobb mértékben

---

⁹⁵⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló CXX. törvény jogrendszerünkben történő teljes „kiiktatását” a 2010. évi LXXIII. törvény 1. §-a végezte el.

⁹⁵⁷ 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről A nagykorú személy döntéshozatalának és jognyilatkozata megtételének segítése c. III. fejezet

⁹⁵⁸ 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat a polgári jogi kodifikációról

⁹⁵⁹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 74.

⁹⁶⁰ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés.

⁹⁶¹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmazatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁶² 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat végrehajtásáról és módosításáról II. Az új Ptk. társadalmi modellje, a szociális piacgazdaság társadalomképe részben <https://jogkodex.hu/doc/8458679>

összhangban kell tehát lenniük a piacgazdaság követelményeivel, és nem szabad veszélyeztetniük a piaci versenyegyenlőség feltételeit.”⁹⁶³

A vonatkozó Korm. határozat azt is előírja, hogy „az új Polgári Törvénykönyvnek - diszpozitív szabályaival is - érdekkiegyenlítő szerepet kell betöltenie. A jogalanyok magánjogi cselekvési autonómiájának kivételes korlátozásánál a lehető legszűkebb körre szorítva kell meghatározni az állami beavatkozás eseteit, ideértve a bírói beavatkozást is. Ez utóbbi jogi eszközök körét magának a Kódexnek kell meghatároznia.”⁹⁶⁴

A fentiek nyomán – bár jelen disszertáció terjedelmi korlátai erre nem nyújtanak lehetőséget – érdemes lenne egy összehasonlító esettanulmányban megvizsgálni, hogy a kötelmi jog sarkalatos elvét képező magánautonómia széles körű elismerése mennyiben áll összhangban egy támogatott döntéshozatalban részesülő személy és egy részlegesen korlátozó gondnokság alatt álló személy lehetőségeivel.⁹⁶⁵ S bár tudható, hogy a szerződéses szabadság elvének korlátozására csak a szociális igazságosság érdekében elengedhetetlenül szükséges esetekben kerülhet sor, s egyben erre is szolgál „védelmül” a gondnokság évezredes intézménye „tételezett céljaira tekintettel”⁹⁶⁶, mégis a gondnoksági perek joggyakorlatának elemzése közel sem azt az összképet mutatja, hogy a gondnokság az érintett személy védelmét látja el: „a gondnokságnak az érintett jogait védő jellege helyett inkább az adott személy jogait korlátozó funkciója nyilvánul meg.” „E gondnoksági perek sokkal inkább szólnak az anyagi, intézményi érdekekről, a társadalom, az állami szervek érdekeiről, illetve a családi vagyon megőrzéséről, mint magáról az érintett személy magánautonómiájáról.”⁹⁶⁷ Mindez Verdes és Tóth (2010) tanulmánykötetében⁹⁶⁸ foglaltakkal összhangban alapot adhat a cselekvőképesség korlátozásával együtt járó gondnokság mint „védelmi” célú jogintézmény létjogosultságának átgondolására.

Körös (2009) kiemeli, hogy „az öt év szakértői munkájával kidolgozott és a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által jóváhagyott anyag [szerz: szerint] "az emberre mint jogalanyra vonatkozó szabályozás lényeges változtatására nincs szükség." Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium internetes honlapján 2007 nyarán közzétett [Törvénytervezet] ennek megfelelően, kisebb változtatásokkal még a hatályos szabályozást⁹⁶⁹ vette át. Változtatás igénye csupán

---

⁹⁶³ 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat végrehajtásáról és módosításáról II. Az új Ptk. társadalmi modellje, a szociális piacgazdaság társadalomképe részben <https://jogkodex.hu/doc/8458679>

⁹⁶⁴ 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat végrehajtásáról és módosításáról II. Az új Ptk. társadalmi modellje, a szociális piacgazdaság társadalomképe c. részben <https://jogkodex.hu/doc/8458679>

⁹⁶⁵ A szerződéskötés jogával és a CRPD 12. cikkének összefüggéseivel számos tanulmány foglalkozik, ezek közül fogyatékoságtudományi jellegére is külön kiemelném az alábbi munkát: Cliona de Bhailís: Introduction to contractual capacity. In.: Eilionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailís and Maria Laura Serra: Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories, Routledge Research in Human Rights Law, 2019. pp. 47-113. Az anyag jogász szakemberek számára is segít megérteni a cselekvőképesség gyakorlásának jelentőségével összefüggő kérdéseke éppen a kötelmi jog körébe eső jogügyletek kapcsán.

⁹⁶⁶ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 107-110. 5. Kinek az érdekét szolgálja a gondnokság elrendelése vagy fenntartása? https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_etal.pdf

⁹⁶⁷ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 107-110. 5. Kinek az érdekét szolgálja a gondnokság elrendelése vagy fenntartása? https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_etal.pdf

⁹⁶⁸ Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 58-99.

⁹⁶⁹ A 2001-ben módosított 1959. évi IV. törvény előző fejezetben hivatkozott szabályozását vette át a hivatkozott Törvénytervezet, melyet időben tulajdonképpen keresztetett a CRPD ratifikációja 2007. július 20-án

abban merült fel, hogy a bírói ítéletben főszabály legyen a cselekvőképesség meghatározott ügycsoportokban való részleges korlátozása és csak kivételes, indokolt esetben kerülhessen sor általános korlátozásra, bővüljön a korlátozottan cselekvőképes ember személyes jellegű jognyilatkozatainak köre, valamint a megfelelő képesítési feltételekkel rendelkező személyt foglalkoztató civil szervezetek is jelölhessenek gondnokot.⁹⁷⁰

Noha „a Kodifikációs Szerkesztőbizottság megbízatása megszűnt, az továbbra is folytatta a megkezdett kodifikációs munkát és a hivatalos IRM javaslattal⁹⁷¹ párhuzamosan elkészítette a 2006-ban közzétett szerkesztőbizottsági vitatervezet átdolgozott változatát, az ún. *Szakértői Javaslatot*, mely „magántervezetként” 2008-ban jelent meg.”⁹⁷²

Kőrös (2009) megjegyezte, hogy „ez utóbbi Szakértői Javaslat is lényegében a hatályos szabályozással egyezik meg, kicsit feszezebbre szabva annak rendszerét [...] és mellőzve az ügycsoportok példálózó felsorolását, teljesen a bírói eseti mérlegelésére bízva, hogy adott esetben mely területeken látja indokoltnak a gondnokság alá helyezést.”⁹⁷³

A fentebb hivatkozott IRM javaslat előzménye, hogy „2007. augusztus 30-án az igazságügyi miniszter – a Kormány felhatalmazása alapján – magához vonta a törvénytervezet „hivatalos” normaszövegének elkészítését, valamint a további kormányzati feladatok összehangolását.⁹⁷⁴ „A Kormány a 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozatot⁹⁷⁵ nem helyezte hatályon kívül, de a Kormánykabinet döntése alapján a Szerkesztőbizottság elnökének és tagjainak felelőssége a kodifikáció további menetéért megszűnt.”⁹⁷⁶

Idő közben – 2007. július 6-án - a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetésre került.⁹⁷⁷

Mindeközben a Mental Disability Advocacy Center kezdeményezésére 2007-ben létrejött az az ún. Civil Munkacsoport,⁹⁷⁸ mely 2007. június 22. napján közzétette a gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei címet viselő álláspontját (továbbiakban: *Javasolt alapelvek*).⁹⁷⁹ Érdemes megjegyezni, hogy az ún. Javasolt alapelvek - az IRM honlapján első körben közzétett - korábban hivatkozott Törvénytervezetre való reakcióként született meg.

---

⁹⁷⁰ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁷¹ E javaslat az IRM honlapján első körben közzétett - korábban hivatkozott Törvénytervezetre való reakcióként született meg, már tartalmazva a CRPD ratifikációjával kompatibilissé tehető szabályozási javaslatot

⁹⁷² Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

⁹⁷³ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094> Vö.: Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

⁹⁷⁴ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 75.

⁹⁷⁵ 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat a polgári jogi kodifikációról

⁹⁷⁶ Vékás Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései, Magyar Jog, 2008. 2. 65-66., továbbá idézi: Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 75.

⁹⁷⁷ Vö.: 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

⁹⁷⁸ Az együttműködésben a következő szervezetek vettek részt: Down Alapítvány, ÉFOÉSZ, Kézenfogva Alapítvány, MDAC, Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum és a Soteria Alapítvány. In: Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogyatékossg és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 324.

⁹⁷⁹ Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogyatékossg és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 323.

A Javasolt alapelvek szerint a Törvénytervezet nem állt összhangban más országok progresszív gyakorlatával, ill. a vonatkozó nemzetközi szabályozással sem, melyet e területen a már ismertetett Emberi jogok európai egyezménye, a cselekvőképtelen felnőttek jogi védelméről szóló 4. sz. Ajánlás, ill. a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény tartalmazott. A Civil Munkacsoport nyolc fejezet harminchárom pontjában ismertette Javasolt alapelveit.⁹⁸⁰ Pontjaik közül – nem a teljesség igényével – most csak a disszertáció témája szempontjából releváns csomóponti kérdéseket emelném ki:

VII.2.5.1. Javasolt alapelvek

- i) „*a cselekvőképesség korlátozása nélküli segítő modell tekintetében*: átmeneti időszakra tartották elfogadhatónak a cselekvőképesség korlátozását és a gondnoksági rendszer megváltozott formában való fennmaradását;
- ii) szükségesnek tartották *a fogyatékos személyek döntéshozatalát segítő jellegű jogintézmények létrejöttét*, mely nem jár a cselekvőképesség korlátozásával, s rögzítették a támogatott döntéshozatal rendszerét meghatározó alapelveket, valamint az előzetes jognyilatkozat lehetőségét;
- iii) *a gondnoksági rendszer felülvizsgálatát* a módosítás hatályba lépését követő öt éven belül szükségyszerűnek tartották;
- iv) *a gondnokság elrendeléseinek feltételei körében*: kihangsúlyozták az interdependens önrendelkezés elvét és a cselekvőképesség korlátozását végső jogi lehetőségként fogadták el, figyelemmel az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatára is, mely szerint a cselekvőképesség korlátozása súlyos beavatkozásnak minősül a magánélethez való jogba.⁹⁸¹ A nyelvi, kommunikációs fogyatékosággal élő személyek esetében rögzítették, hogy nem a gondnokság a megfelelő intézmény az akaratnyilatkozatok megtételének segítésére, ill. azt is hangsúlyozták, hogy gondnok kijelölésére a nagykorú személy cselekvőképességének korlátozása nélkül is sor kerülhessen;
- v) *az eljárási garanciák tekintetében*: a döntéshozatali képesség vizsgálatát leválasztották a belátási képesség vizsgálatáról, azt kiegészítették a környezeti tényezők [akadályok] vizsgálatának szükségességével, a személyes meghallgatás követelményét rögzítették mint az érintett személy eljárásbeli jogainak biztosítékát, hangsúlyozták a fogyatékos szervezetek képviselői jogát, a jogi hivatásrendekbe tartozó szakemberek fogyatékosággal-specifikus képzésére tettek javaslatot;
- vi) *a gondnokság terjedelme körében*: a képtelenség fogalmának kizárását hangsúlyozták, a törvényi szintű ügycsoportos meghatározás eltörlését fogalmazták meg, ehelyett az eljárás során történő egyedi döntés meghozatalára helyezték a hangsúlyt, törvény szintjén rögzíteni kívánták, hogy cselekvőképesség korlátozása nélkül mely területekre rendelhető ki gondnok, megfogalmazták az ún. „védett területek”⁹⁸² Ptk-beli szabályozásának igényét, melyeken a cselekvőképesség korlátozására nem kerülhet sor;
- vii) *a gondnokság időtartama tekintetében*: lehető legrövidebb időre vonatkozzon (ügyhöz kötött időtartamban), cselekvőképesség további korlátozása esetén a törvény hatályba lépésének napjától három éven belüli felülvizsgálat meghatározása;

⁹⁸⁰ Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogyatékoság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 323.

⁹⁸¹ Vö.: Matter v. Szlovákia, 31534/96. sz. ügy. In: Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogyatékoság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 325.

⁹⁸² Más országok jogi szabályozásához hasonlóan ez az ún. legszemélyesebb jognyilatkozatok körére vonatkozó rendelkezéseket jelentette

- viii) *a gondnokolt és a gondnok jogügyleteire vonatkozóan:* kijelölt képviselő és a gondnokolt jognyilatkozatának együttes érvényességére tettek javaslatot, a gondnokolt személy véleményének előtérbe helyezésével a „legjobb (legfőbb) érdek” elvével szemben, továbbá felmerült, hogy adott esetben több gondnokot is ki lehessen jelölni;
- ix) *a gondnok kijelölése vonatkozásában:* a gondnok bíróság által történő kijelölhetőségének megteremtésére tettek javaslatot, ideiglenes gondnokrendelés esetén pedig arra, hogy ezen esetekben se kerülhessen sor generális jogkorlátozásra;
- x) *a gondnokok és gyámhatóságok hatékonyabb felügyelete körében:* a gondnoki zárszámadáshoz a gondnokolt hozzáférése, illetve a perbeli cselekvőképesség legyen biztosított, valamint az érdekvédelmi szervezetek meghatalmazás nélküli közigazgatási eljárás indításának lehetőségére legyen mód a gondnokolt érdekében, illetve felmerült a gondnokok tevékenységét részletesen szabályozó etikai kódex megalkotásának szükségessége, végül, de nem utolsó sorban, a gondnokoltak független hatósághoz telepített hozzáférhető panaszmechanizmusának működtetése.”⁹⁸³

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium az új Polgári Törvénykönyv első hivatalos tervezetét - mindezen egymást keresztező események: a CRPD hazai elfogadása - Törvénytervezet közzététele – Civil Munkacsoport megalakulása és Javasolt alapelveinek ismertetése – a CRPD hazai ratifikációja – után - 2007. október 29-én az IRM honlapján közzétéve bocsátotta nyilvános vitára és nyitotta meg a széleskörű véleményezés lehetőségét.⁹⁸⁴

A benyújtott vélemények alapján véglegesített ún. második IRM Javaslat 2008. március 25-re készült el.⁹⁸⁵

Az új Ptk. második IRM javaslatával (továbbiakban: Javaslat)⁹⁸⁶ kapcsolatban Kőrös (2009) a következőket állapítja meg: a Javaslat „cselekvőképességre vonatkozó szabályozása alapjaiban szakítani kíván a hatályos Ptk. rendszerével. A cselekvőképesség teljes újraszabályozását a Javaslat olyan, "merész ötletei" közé sorolja Vékás Lajos, a Kodifikációs Főbizottság elnöke, "amelyek sem a koncepcionális alakítás fázisában, sem a korábbi vitatervezet szakmai tárgyalása során nem merültek fel, és gyakorlati alkalmazhatóságuk több vonatkozásban is komoly kételyeket támaszt.”⁹⁸⁷ A Javaslat koncepcionális újdonságainak a következőket tartotta Kőrös (2009): 1. a cselekvőképességet kizáró gondnokság intézményének eltörlését, 2. a cselekvőképességet korlátozó gondnokságnak minden esetben kizárólag meghatározott ügycsoportokban való elrendelhetőségét (ezáltal a cselekvőképességet általános jelleggel érintő

⁹⁸³ Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: Fogytékosság és Társadalom, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4., pp. 325.

⁹⁸⁴ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

⁹⁸⁵ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

⁹⁸⁶ T/5949. sz. törvényjavaslat, amely indokolással együtt hozzáférhető az Országgyűlés honlapján: http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=38&p_izon=5949. Ennek kritikája során a szerző felhasználta Makai Katalin legfelsőbb bírósági bírónak és Pomeisl András bírósági titkárnak a Legfelsőbb Bíróság észrevételeinek kialakításához készült feljegyzéseit. in: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. 11. sz. látjegyzet <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁸⁷ Dr. Vékás Lajos: Bírálattal és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához. Magyar Jog, 2008/9. pp. 577-590. 3. <https://ptk2013.hu/szaccikk/dr-vekas-lajos-biralat-es-jobbito-eszrevetelek-az-uj-ptk-kormanyjavaslatához-mj-20089-577-590-o/906>

gondnokság megszűnne), 3. a gondnokság alá helyezés mellett új jogintézmények: az előzetes jognyilatkozat és a támogatott döntéshozatal bevezetését.⁹⁸⁸ „A szabályozás fő elve tehát, hogy 14. életévét betöltött személyt általános jelleggel ne lehessen sem cselekvőképtelennek, sem korlátozottan cselekvőképessé tekinteni, a cselekvőképesség korlátozására mindig csak egyes ügyekben vagy ügycsoportokban kerülhessen sor, továbbá rendelkezésre álljanak olyan eszközök, amelyek a cselekvőképesség érintése nélkül nyújtanak segítséget az arra rászorulóknak. Ebből kiindulva a [első hivatalos tervezet] a cselekvőképesség általános szabályairól (Második Könyv 2. cím I. fejezet) valamint a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség (II. fejezet) után a nagykorú személy döntéshozatalának segítéséről (III. fejezet) rendelkezik. A döntéshozatalt segítő jogintézmények: a) az előzetes jognyilatkozat, b) a támogatott döntéshozatal, amelyek a cselekvőképességet nem érintik, valamint c) a cselekvőképességet korlátozó gondnokság.”⁹⁸⁹

Vékás Lajos ugyanakkor azt is kiemelte, hogy kétségtelen tény: a Javaslatot „a fogyatékos cselekvőképességű személyek jogállásának rendezésénél nemes szándékok vezették.”⁹⁹⁰

Nem volt azonban nyitott minden jogász még a Javaslat mögötti szándék elismerésére sem. A Javaslatot széleskörű értetlenség fogadta szakmai körökben, a fogalomhasználat is komoly ellenállást váltott ki.⁹⁹¹

A Javaslatot és a Szakértői Javaslatot összehasonlító válasz-tanulmányban Gadó Gábor szakállamtitkár rámutatott, hogy a két javaslat „szemlélete, az új Polgári Törvénykönyv szerepére, rendeltetésére vonatkozó jogpolitikai megközelítése az alapvető kérdések tekintetében nem tér el egymástól.”⁹⁹² Ugyanakkor Gadó Gábor (2008) Vékás Lajos professzor úrnak írt nyílt levelében azt is kihangsúlyozta, hogy „a fogyatékkal élők jogi státuszának, jogaik védelmének árnyaltabb, empatikusabb szabályozása nem csupán - mint említet - "nemes szándékra" vall, hanem érdemi, mindnyájunk gondolkodására is kiható modernizációs lépésnek minősül.”⁹⁹³

Gadó Gábor (2008) a két Polgári Törvénykönyv két tervezetének vázlatos egybevetése során az alábbi álláspontra jut⁹⁹⁴:

- i) „a Szakértői Javaslat nem kíván változtatni a nagykorú személyek cselekvőképességének korlátozására irányadó szabályokon, lényegében a Ptk. hatályos szabályait építi be a tervezetbe (lásd a 2:10. § - 2:33. §-ban foglaltakat).

⁹⁸⁸ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁸⁹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

⁹⁹⁰ Dr. Vékás Lajos: Bírálattal és jobbitó észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához, Magyar Jog, 2008/9. pp. 577-590. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/dr-vekas-lajos-biralat-es-jobbito-eszrevetelek-az-uj-ptk-kormanyjavaslatahoz-mj-20089-577-590-o/906>

⁹⁹¹ A jelen szakaszokat is a teljes szakszerűtlenség, s tájékozatlanság jellemzi. Miközben érthetetlen, s eddig nem alkalmazott fogalmakat alkalmaz, pl. "döntéshozatalt elősegítő intézmények", "támogatott döntéshozatal" stb., figyelmen kívül hagyja azt a római jogtól létező kiinduló tény, hogy a gondnok képviselő, akinek eljárására azért van szükség - mert képviseltje teljesen vagy részben beszámíthatatlan (pl. az elmeszociális intézetekben sok ezer olyan ember van, ki értelmi képességei szerint beszélni sem tud! / A tervezet nem is ismeri a cselekvőképességet kizáró gondnokság fogalmát sem!). In: Dr. Jobbágyi Gábor: A kormány Ptk. tervezetéről. Magyar Jog 2009/2. pp. 98-103. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8238533>

⁹⁹² Gadó Gábor: „Eltérő és egyező álláspontok az új Ptk. előkészítése során”, Magyar Jog, 2008. 6. pp. 385.

⁹⁹³ Dr. Gadó Gábor (2008) Módszerek és célok az új Ptk. megalkotása során (Magyar Jog, 2008/11., 795-796. o.)

⁹⁹⁴ Dr. Gadó Gábor: Eltérő és egyező álláspontok az új Ptk. előkészítése során (Magyar Jog, 2008/6., pp. 385-398.)

ii) az [IRM] Javaslat ezzel szemben úgy foglal állást, hogy

- „szükség van olyan új jogintézmények (előzetes jognyilatkozat, illetve támogatott döntéshozatal bevezetésére, amelyek esélyt adnak arra, hogy a fogyatékos ember cselekvőképességének korlátozása (alapvető jogainak korlátozása) elkerülhető legyen (lásd a 2:16. § -2:21. §-ban foglaltakat);⁴

- a cselekvőképesség korlátozása önmagában nem múlhat azon, hogy az érintett személy belátási képessége milyen mértékben sérült, hanem a bíróságnak azt is figyelembe kelljen vennie, hogy a konkrét életkörülményekre tekintettel a cselekvőképesség korlátozása szükséges és arányos beavatkozásnak minősül-e (lásd a 2:22. §-ban foglaltakat);

- a cselekvőképesség korlátozására ne kerülhessen sor általános jelleggel, a bírónak (a szakértői vélemények alapján) indokolnia kell majd, hogy mely ügycsoportban vagy ügycsoportokban szükséges ún. korlátozó gondnok kinevezése (lásd a 2:22. §-ban foglaltakat);

- az ideiglenes gondnokrendelés kivételével a gondnok személyéről a bíróság határozzon akkor, amikor dönt a cselekvőképesség korlátozásának tárgyában, a két döntés egymásra figyelemmel hozható meg (lásd a 2:32. §-ban foglaltakat);

- a cselekvőképesség korlátozása nem lehet végleges és nem járhat teljes jogelvonással, az IRM Javaslat ezért a cselekvőképességet kizáró gondnokság intézményét a cselekvőképesség korlátozásának differenciált szabályozásával pótolja (lásd a tervezet 2:38. §-ban foglaltakat).”⁹⁹⁵

A Javaslatnál kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság is megfogalmazza észrevételeit, melyek átfogóban a következők, mosta azonban leginkább a disszertáció fókuszában lévő kérdéskörre irányítanám a figyelmet:

- i) „a korábbiól teljesen eltérően szabályozza a Javaslat a cselekvőképességet és a gondnokságot, kevésbé átgondolt koncepcionális változásra tesz javaslatot;
- ii) sematikusan egyetlen jogi kategóriában operál, a cselekvőképesség ügycsoportonkénti korlátozását tenné csak lehetővé, amennyiben gondnokság alá helyezés szükséges;
- iii) a gondnokkal való közös döntés előírása csak illúzió;
- iv) a támogatott döntéshozatal bevezetésével elviekben egyetért, ugyanakkor a tervezeti megoldás sok problémát vet fel, aggályos;
- v) a jogintézményre vonatkozó szabályozást, s valamennyi törvényi szintű rendelkezését egy helyen, a Ptk-ban szükséges elhelyezni;
- vi) dilemmaként vetődik fel, hogy a támogatott döntéshozatalhoz való hozzáférésre csak gondnoksági perben vagy önállóan is van-e lehetőség;
- vii) a támogatott döntéshozatali megállapodás bíróság által történő jóváhagyását látná indokoltnak.”⁹⁹⁶

A Javaslatot végül - a lefolytatott egyeztetést követően - a Kormány 2008. május 28-án fogadta el.⁹⁹⁷

---

⁹⁹⁵ Dr. Gadó Gábor: Eltérő és egyező álláspontok az új Ptk. előkészítése során (Magyar Jog, 2008/6., pp. 385-398.)

⁹⁹⁶ A Legfelsőbb Bíróság észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetére pp. 6-14.

https://web.archive.org/web/20081031113901/http://www.lb.hu/tajekozt/uj_PTK_eszrevetelek.pdf

⁹⁹⁷ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

„A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949-es számú törvényjavaslatot⁹⁹⁸ a Kormány az Országgyűlésnek 2008. június 5-én nyújtotta be. A törvényjavaslat általános vitája 2008. december 9-én zárult le.”⁹⁹⁹ „A zárószavazásra 2009. szeptember 21-én került sor. Az Országgyűlés által elfogadott törvényt 2009. szeptember 28-án küldték meg Sólyom László köztársasági elnöknek kihirdetésre, aki azonban nem írta alá¹⁰⁰⁰, hanem 2009. október 13-án megfontolásra visszaküldte az Országgyűlésnek. A köztársasági elnök részletesen kifejtette az aggályait a törvényjavaslat mind tartalmi, mind kodifikációs hiányosságait illetően. Az Országgyűlés néhány pontosító módosítással 2009. november 9-én újra elfogadta.”¹⁰⁰¹

A 2009. évi CXX. törvényt 2009. november 20-án hirdették ki a Magyar Közlönyben.¹⁰⁰²

VII.2.5.2. A javaslat kritikája

Kőrös (2009) a fentiekben ismertetett Javaslat kritikája nyomán tanulmányában¹⁰⁰³ a Ptk. új szabályozásával kapcsolatos elvi hibákat és gyakorlati problémákat vet fel.

Az elvi hibák között az alábbi észrevételeit hangsúlyozza (nem a teljesség igényével):

- i) jogszabályszerkesztési problémákra hívja fel a figyelmet a cselekvőképességet érintő és nem érintő intézmények bevezetésével;
- ii) súlyosabb elvi hibának tekinti valamennyi nagykorú személy segítséggel történő jogilag értékelhető, illetve értékelendő döntéshozatali képességének feltételezését;
- iii) a belátási képesség mint ténykérdés elhanyagolását rója fel az érintett jognyilatkozattételi képessége kapcsán;
- iv) a forgalom biztonságának akadályoztatását, illetve annak veszélyét látja abban, hogy harmadik személyek szempontjából nem látható előre a jogügylet érvényessége, tekintettel arra, hogy jognyilatkozataiért mindenkinek felelősnek kell lennie, melynek az új szabályozás szerint a jogkövetkezményei sem jósolhatók be előre;
- v) a cselekvőképességet korlátozó gondnokság védelmi funkcióját hangsúlyozza, így a javaslat védelmi rendszerének gyengeségét kifogásolja;
- vi) a cselekvőképességet korlátozó gondnokság intézményét nem tartja hátrányos megkülönböztetésnek;
- vii) a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés megszűnését aggályosnak tartja a differenciáló szabályozásra nézve, mivel így ez a fokozatok sematizálása irányába hat, tekintve, hogy így összemosódnak a cselekvőképtelenekre és a korlátozottan cselekvőképes személyekre vonatkozó szabályok;

⁹⁹⁸ A Magyar Köztársaság Kormánya T/5949. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, előadó: Dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter, Budapest, 2008. június <https://www.parlament.hu/irom38/05949/05949.pdf>

⁹⁹⁹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 76.

¹⁰⁰⁰ Sólyom László álláspontja szerint a Ptk. átgondolatlanságai és ellentmondásai miatt nem alkalmas a mindennapi életben való alkalmazásra, másrészt aggályosnak tartotta a lépcsőzetes hatálybaléptetést is a jogalkalmazók felkészülése szempontjából. Mindezek ellenére Sólyom a levelében leszögezte: „sajnálatosnak tartja a hiányosságokat, hiszen a Polgári Törvénykönyv üdvözlendő újításokat is tartalmaz, mint például a cselekvőképesség szabályainak új alapokra helyezése”. Sólyom László nem írta alá az új Ptk. hatályba lépéséről szóló törvényt, 2009. 12.22. In: <https://www.jogiforum.hu/hir/2009/12/22/solyom-laszlo-nem-irta-ala-az-uj-ptk-hatalyba-lepeserol-szolo-torvenyt/>

¹⁰⁰¹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 77.

¹⁰⁰² Magyar Közlöny 2009. november 20. szám <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/8341c411880cdb69f22c0d9c3478888cb0fb084e/megtekintes>

¹⁰⁰³ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

- viii) a belátási képesség teljes és végleges hiányának megszüntetését problematikusnak minősíti;
- ix) a cselekvőképesség általános korlátozásának megszüntetését is hibás megközelítésnek ítéli;
- x) az ügycsoportokra irányuló példálózó felsorolás törvényi szintű megjelenését hiányolja;
- xi) a cselekvőképtelenség kategóriájának hiányát kifogásolja.¹⁰⁰⁴

Az új szabályozás „súlyos kételyeket felvető” gyakorlati problémái közé (szintén nem a teljesség igényével) az alábbiakat sorolja Kőrös a 2009-es tanulmányában¹⁰⁰⁵:

- i) az előzetes jognyilatkozat intézményével kapcsolatos kettős törvényi hivatkozást és kétlépéses megoldást elhibázottnak tartja (nyilvántartásba vétel és hatályba léptetés tekintetében), ugyanígy e nyilatkozat visszavonásával, módosításával kapcsolatos alakisági követelményekkel kapcsolatos szabályozást, továbbá ugyancsak ezzel kapcsolatban a hatályba léptetést és nyilvántartásba vételt is aggályosnak tekinti;
- ii) a támogatott döntéshozatal kapcsán a támogató személy feladatainak ellátása során történő esetleges visszaélésekkel kapcsolatos védelmi intézkedéseket nem tartja elégségesnek, ugyanígy a támogató kirendelésének alapjául szolgáló nyilatkozattal stb. kapcsolatos követelményeket is hiányosnak tekinti, a támogató személy kirendelésére vonatkozóan a hatóságnak nagyobb döntési jogkört látna szükségesnek nyújtani, a jogkört a gyámhatósághoz telepítené, mivel a jogintézmény maga a cselekvőképességet nem érinti, e gyámhivatali határozat bírósági úton történő megtámadását tartja indokoltnak szabályozni;
- iii) a cselekvőképességet korlátozó gondnokság feltételrendszerét túlságosnak bonyolultnak tartja;
- iv) nem ért egyet azzal, hogy a cselekvőképesség korlátozását kimondó bírósági ítéletnek összetett szakértői véleményen kell alapulnia, a kötött bizonyítás visszatérésének veszélyét veti fel;¹⁰⁰⁶
- v) az akaratnyilvánításra („kommunikációra”) képtelen személyek jognyilatkozattételére irányuló szabályozás bonyolultságát teszi kritika tárgyává, mely az új szabályozás menetét indokolatlanul és életszerűtlenül időigényesnek tartja a következő szerint: „gondnok - kommunikációs szakember - eredménytelen kísérlet a kommunikációra - összetett szakértői vélemény a kommunikációképtelenségre – bíróság;”

¹⁰⁰⁴ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁰⁵ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁰⁶ Figyelemre méltó, hogy Kőrös az összetett szakértői vélemény kérdése kapcsán felveti: miért is vizsgáljon egy elmebeteg személyt gyógypedagógus, ugyanakkor ez erőteljesen rárimel a bevezetőmben hivatkozottak fordítottjára is Kelemen pszichiáter tollából: tekintettel arra, hogy „Jóllehet az értelmi akadályozottság állapotának diagnózisa mindenekelőtt intelligenciavizsgálaton alapul, mind a phrenos, mind a mentális fogalma a lelki működések széles (értelmi, érzelmi, kognitív, viselkedési, kapcsolati) körére utal, nem csupán az intellektuális tényezőre... Az értelmileg akadályozott emberek beilleszkedési nehézségei pszichiátriai gyógyszerezésének gyakorlata nem alapul tudományos elméleten, kihull a bizonyítékokon alapuló orvoslás rostáján. [...] az értelmi akadályozottság tárgykörében a mai pszichiátria valóban kevés tennivalót lát, amiért önállóan felelősséget vállalhatna.” Másik oldalról Kőrös (2009) veti fel: „Attól az eljárásjogi nonszensztől eltekintve, hogy ez a rendelkezés a kötött bizonyítás több mint száz éve megszünt rendszerét hozná vissza a magyar jogba, értelmetlen is: miért szükséges pl. egy súlyos hasadásos elmezavarban szenvedő embert gyógypedagógusnak megvizsgálnia,” in: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

- vi) az értelmező rendelkezések között bonyolultnak és a jogi szaknyelvvvel összeegyeztethetetlennek tartja a „kommunikáció a kommunikációra képtelenség szempontjából” fogalmat;
- vii) bizonytalanságot érzékel az egyes döntések egyes hatósági jogkörökhöz rendelésében is;
- viii) nem látja tisztázottnak a gondnoki tisztség megszűnése és a gondnoki tisztségből való felmentés eseteinek elhatárolását.¹⁰⁰⁷

Kőrös (2009) leszögezi, hogy „egyetért Vékás Lajossal abban, hogy a Javaslatot a fogyatékos cselekvőképességű személyek jogállásának rendezésénél nemes szándékok vezették”.¹⁰⁰⁸ Ezeket a nemes szándékokat azonban – álláspontja szerint – „a Polgári Törvénykönyv alkotóinak le kell fordítaniuk a polgári jog nyelvére, bele kell illeszteni az intézményrendszerébe, és olyan szabályozást kialakítani, ami az életviszonyoknak a polgári jog által szabályozott területén (a személyi és vagyoni kihatásokkal járó jognyilatkozatok tekintetében) képes a kívánt célok megvalósítására. [Vagyis:] nem elég jól akarni (helyes célokat kitűzni), azt jól is (a célok eléréséhez adekvát eszközökkel) kell tenni.”¹⁰⁰⁹

Szerző figyelemre méltónak tekinti továbbá azt is, hogy Kőrös (2009) a nemzetközi egyezmény 5. cikk 4. pontjára hivatkozik, mely szerint "a fogyatékossgal élő személyek tényleges egyenlőségének biztosításához és eléréséhez szükséges különleges intézkedések a jelen Egyezmény értelmében nem tekinthetők hátrányos megkülönböztetésnek." [Kőrös (2009)] ilyen különleges intézkedésnek tekinti a polgári jogban a cselekvőképesség korlátozásának, illetve kizárásának a lehetőségét, amennyiben az az érintett személy védelme érdekében feltétlenül szükséges. Ez alapján - értelmezése szerint – a cselekvőképesség korlátozását, illetve kizárását mint végső eszközt - megtagadni nemcsak jogi szempontból elvi hiba és okozhat gyakorlati nehézségeket, hanem a nemzetközi tendenciákkal összhangban álló, hangoztatott célokkal is ellentétes eredményre, a fogyatékos emberek károsodására vezethet.¹⁰¹⁰

„Mivel Sólyom László nem értett egyet a Kódex lépcsőzetes hatályba léptető szabályaival és nem találta megfelelőnek a biztosított felkészülési időt, a Parlament által 2009. december 14-én elfogadott, a Polgári Törvénykönyvről szóló CXX. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról szóló törvényt (új Ptké.) első változatban ugyancsak visszaküldte. Végül az Országgyűlés által változatlan formában elfogadott, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról szóló 2010. évi XV. törvény 1. §-ának (1) bekezdését, valamint a 208. §-át az Alkotmánybíróság 51/2010. (IV. 28.) határozata – az új szabályok alkalmazásához szükséges „kellő” felkészülési idő hiányára és ezzel összefüggésben a jogbiztonság súlyos veszélyeztetésére hivatkozással – alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette.”¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁷ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁰⁸ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁰⁹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰¹⁰ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰¹¹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 77.

E törvénykönyv jogrendszerből történő teljes „kiiktatását” a 2010. évi LXXIII. törvény 1. §-a végezte el.¹⁰¹²

VII.2.5.3. Reflexió a Javaslat kritikájára

Körösnek (2009) az új, hatályba nem lépett 2009-es Ptk. szabályozására irányuló kritikájára az alábbi fő kérdéskörökben¹⁰¹³ Kovács Melinda¹⁰¹⁴ (2009) a következőkben bemutatandó érvek mentén reflektált, majd az egyes érvek-ellenérvek megállapításaira vonatkozóan Jakab Nóra (2009) kritikai jellegű elemző álláspontját ismertetem¹⁰¹⁵ nem a teljesség igényével. Az egyes álláspontok bemutatását a doktori dolgozatom témájának fókuszára¹⁰¹⁶ kívánom leszűkíteni.

Meg kívánom jegyezni, hogy az alábbiakban felmerülő érvrendszer további elemzést nem igényel, hiszen az azt követő 2009-es Ptk. nem lépett hatályba. Az akkori, 2009-es Polgári Törvénykönyv inkább egy elszalasztott reformlépésnek tekinthető mind a hazai cselekvőképességi szabályozásban, mind a gondnokság alá helyezés intézményének megújításában, nem is beszélve a CRPD-hez illeszkedő új jogintézmények bevezetésének késlekedéséről. Komoly relevanciája van ugyanakkor e tanulságos szakmai nézeteltérés kivonatos bemutatásának, mivel ez – álláspontom szerint - nagyban befolyásolta a támogatott döntéshozatal későbbi (2013. évi) Ptk.-beli szabályozásának alakulását és immár tízéves távlatból történő értékelhetőségét, melyet azonban kifejezetten vizsgálatom tárgyának tekintek.

A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből c. írásban¹⁰¹⁷ Körös (2009) csokorba szedett kritikai megjegyzéseivel kapcsolatban Kovács (2009) átfogó módon leszögezi, hogy az új, hatályba nem lépett Ptk. cselekvőképességi szabályai a Magyarország vonatkozásában is 2008. május 3. óta hatályos CRPD paradigmaváltó szemléletét tükrözik, alapvetően új megközelítésre építenek. A disszertáció Alapvetés c. alfejezetében bemutatott nézőpontokból kibontakozó alábbi – egyúttal a későbbi szabályozásra is kiható - dialógus hét csomóponti kérdésre koncentrálok, melyek a következők: 1) a belátási képesség kérdésköre, 2) az új jogintézmény rendszertani elhelyezése, 3) a cselekvőképesség kizárása és általános jellegű korlátozása, 4) a támogatott döntéshozattal kapcsolatos kérdések helye a törvényben, 5) a támogató és a támogatott személy közötti bizalmi viszony, 6) a támogató bíróság által történő kinevezése 7) a támogató megtámadási joga.

VII.2.5.3.1. A belátási képesség vonatkozásában:

- i) Kovács (2009) kihangsúlyozza, hogy Javaslatukban „a globális értelmezés felé mutat a belátási képesség (közelebről egyébként meg nem határozott) értelmezése, amely e képesség meglétét vagy hiányát ténykérdésként kezeli. Az igazságügyi elmeorvos-szakértők e globális standardhoz igazodva végzik munkájukat, csak

¹⁰¹² Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 77.

¹⁰¹³ 1.) a belátási képesség megítélése és értékelése tekintetében, 2.) a szabályozás védelmi rendszerének hatékonysága: ebben a cselekvőképességet kizáró gondnokságnak és a cselekvőképesség általános korlátozásának az eltörlése 3.) Az előzetes jognyilatkozatra vonatkozó szabályok 4.) A támogatott döntéshozatalra vonatkozó szabályok 5.) A cselekvőképességet korlátozó gondnokságra vonatkozó szabályok 6.) A támogató személy megtámadási joga.

¹⁰¹⁴ Kovács Melinda az Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szervezetének ügyvezető igazgatója

¹⁰¹⁵ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 387.

¹⁰¹⁶ Ilyen értelemben kihagyom az érvek-ellenérvek ismertetésének rendszerében az előzetes jognyilatkozattal kapcsolatos kérdéseket

¹⁰¹⁷ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 375-389.

általános kérdéseket vizsgálnak és gyakran megelégednek pusztán a(z) (intellektuális) fogyatékoság tényének megállapításával. Az új hatályba nem lépett Ptk. alapja a belátási képesség értékelésének a pszichiátriai szakirodalomban régóta jelen lévő, a 2001-es Ptk. módosításban is tetten érhető ún. csúszó standardja¹⁰¹⁸, mely szerint a belátási képesség értékelésének döntésspecifikusnak kell lennie. A cselekvőképesség az illető belátási képessége és a meghozandó döntés által megkövetelt képességek közötti viszony függvénye. A belátási képesség általános értékelése helyett a döntés-specifikus értékelését kívánja meg az új, hatályba nem lépett Ptk. A statisztikai adatok alapján problematikusnak tartja, hogy a 2001. évi módosításban egyszerre jelen van a belátási képesség értékelésének két különböző megközelítése. Eszerint a cselekvőképesség általános korlátozása globális értékelésen alapul, míg az ügycsoportos korlátozás lehetősége már a döntés-specifikus értékelés irányába mutat. Az új, hatályba nem lépett Ptk. - Kovács álláspontja szerint - egyértelmű szabályozást teremt a pontosabb és differenciáltabb módszerekkel történő szakértői munka tekintetében és egy megalapozottabb döntés lehetőséget kínálja.”¹⁰¹⁹

- ii) Jakab (2009)¹⁰²⁰ hozzátette, hogy a képességmérés angolszász irodalma is hatott a belátási képesség értékelésére, valamint a komplex rehabilitáció, melynek eredményeként a fogyatékos személy társadalmi életben való részvételét és önálló életvitelét segítjük elő, képességeinek fejlesztésével és szintentartásával. Ráadásul – ahogy Szerző korábbiakban már hivatkozott rá – a gondnoksági rendszerek elmozdulása a cselekvőképességet nem érintő gondnokság, valamint segítő intézmények irányában számos európai országban megtörtént, pl. Svédországban, Hollandiában és Németországban. Jakab (2009) felhívja a figyelmet arra is, hogy a németországi és a magyarországi jogrendszerben másképpen ragadható meg a cselekvőképesség és jogügylet kötési képesség (belátási képesség) kapcsolata. A németországi jogrendszerben a jogügyletkötési képesség a cselekvőképesség szerves része, a magyar jogrendszerben pedig a belátási képesség ténykérdés („fekete vagy fehér”), a cselekvőképesség ettől elkülönül, az a ténykérdés jogi minősítése, azaz jogkérdés. A feltételezés azonban az új, hatályba nem lépett Ptk-ban abból indul ki, hogy a belátási képesség és a vele szoros összefüggésben lévő döntési képesség esetről esetre változik, mérése összetett képességmérési módszeren alapul és nem pusztán orvosi kérdés, ráadásul a belátási képesség megítélése nem feltétlenül ténykérdés. Mindezen feltételezések bizonyítása vezet a jogalkotót az új szabályozás könnyebb megértéséhez.¹⁰²¹
- iii) Jakab (2009) – a témában releváns nemzetközi szakirodalommal összevetésben „Winick, 1995¹⁰²², Dhanda, 2007¹⁰²³ nyomán is - kiemeli, hogy a belátási képesség mértéke jogügyletről jogügyletre változik, tehát „folyamatosan változó” képesség,

¹⁰¹⁸ Vö.: Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. pp. 229 és 272. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

¹⁰¹⁹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 377.

¹⁰²⁰ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 377. 6JN.

¹⁰²¹ Vö.: jelen disszertáció IV. fejezetében foglaltakkal

¹⁰²² Winick, Bruce. 1995. The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health. Psychology. Public Policy and Law, (1).

¹⁰²³ Dhanda, Amita. 2007. Legal Capacity in the Disability Rights Convention: Stranglehold of the Past or Lodestar for the Future? 34 Syracuse j. Int'l l. & com. 2007.

mintha két végpont között mozogna. A képességmérésnek többféle módszere létezik az ún. szellemi egészség jogán (mental health law) belül. Az utóbbi két évtizedben a szellemi egészség jogán belül is megjelent az autonómia, az önmeghatározás, az emberi méltóság tiszteletének elve, melyek egyben a CRPD alapelvei is. A 70-es évektől a képességmérés alapvető két kritériuma 1) a megértés (a döntéshozatal szempontjából releváns információk vonatkozásában), valamint a 2) a kritikai megítélés, mely a döntési képesség elemző természetét jelöli. Ehhez kapcsolódik még két követelmény, miszerint 3) a választás észszerű következményekkel jár, valamint 4) az egyén észszerű indokokkal szolgáljon a választás igazolására. Ezek azonban vitathatóak, így új szemléletek jelentek meg. Jakab (2009) Sommerville-t (1985)¹⁰²⁴ idézve rámutat, hogy a jogban a kognitív és az érzelmi képesség között szükség van különbségtételre. Az érzelmi képesség mellett megjelent az élettörténet vagy – Nancy Dubler (1985)¹⁰²⁵ nyomán – az életút során összegyűjtött tapasztalatok jelentősége. Benjamin Freedman¹⁰²⁶ nevéhez fűződik az ún. észszerű indokok elmélete.¹⁰²⁷ Amartya K. Sen elméletének középpontjában – ahogy azt korábban a disszertáció V. fejezetében leírtam – a döntési lehetőség (capability approach) áll, azaz azt gyakorlati lehetőségként fogja fel. Jakab összefoglalóan azt állapítja meg, hogy a képesség mérésének összetett módszeren kell alapulnia, melyben egy orvosnak, egy a fogyatékossgal élő személlyel bizalmi kapcsolatban állónak – aki ismeri az érintett kommunikációs szükségleteit – és egy jogásznak kell lennie. E képességmérésnek pedig az adott döntésre kell vonatkoznia. A döntési képesség vizsgálatára Kanadában már alkalmazzák a döntési képesség tesztjét. E mérés a döntési képesség mérését jelenti, melyben benne foglaltatik a belátási képesség, azaz a belátási képesség a döntési képesség része az angolszász jogrendszerben.¹⁰²⁸

- iv) Jakab (2009) a belátási képességet a megítélés tekintetében többnek tartja annál, hogy az egyén egészségi állapotát, kívánságait, meggyőződéseit tényállásként fogja fel, ugyanis – úgy látja, hogy az összegyűjtött tények alapján a cselekvőképesség szempontjából releváns megállapítás következik, azaz, hogy a szóban forgó személy

¹⁰²⁴ Sommerville, Margaret A. 1985. Refusal of Medical Treatment in „Captive” Circumstances. Canadian Bar Review. (63) pp. 59-90. idézi: Jakab, 2009 In: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

¹⁰²⁵ Dubler, Nancy 1984. The Dependent Elderly: Legal Rights and Responsibilities in Agent Custody. In: SF Spicker, SP Ingman and IP Lawson (szerk.): Ethical Dimensions of Geriatric Care., Dordrecht, Boston, Lancaster, Tokyo: D. Reidel Publishing Co., Philosophy and Medicine Series. pp. 137-159. idézi Jakab 2009. In: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

¹⁰²⁶ Freedman, Benjamin: 1981. Competence, Marginal and Otherwise. International Journal of Law and Psychiatry, 4. pp. 53-72. In: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

¹⁰²⁷ Uo. Az elmélet lényege Jakab (2009) leírásában: elfogadva olyan érveléseket, melyeket talán nem tartunk döntő jelentőségűnek, de elfogadjuk a tény, hogy az adott meghozatalakor relevánsak voltak.

¹⁰²⁸ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

rendelkezik-e belátási képességgel az adott (konkrét) jogügyletre vonatkozóan. Ez pedig már inkább jogkérdés.¹⁰²⁹

- v) Kőrös (2009) nem tartja helytállónak azt a 2009-es szabályozást sem, miszerint a „cselekvőképesség korlátozására irányuló határozatnak összetett – így orvosi, gyógypedagógiai és pszichológiai vizsgálatot is magába foglaló – szakértői véleményen kell alapulnia”¹⁰³⁰. Kőrös (2009) „eljárásjogi nonszensznek” tekinti e felvetést, s aggályként azt fogalmazza meg, miszerint „e szabályozás az ún. kötött bizonyítás több, mint száz éve megszűnt rendszerét hozná vissza a magyar jogba”.¹⁰³¹ Mindezt pedig értelmetlennek tekinti. Egyúttal pedig felteszi a kérdést, hogy „miért szükséges pl. egy súlyos hasadáson szenvedő embert gyógypedagógusnak megvizsgálnia?”¹⁰³² A komplex bizonyítás és a konkrét bizonyítási eszközök alkalmazása között éles határt húz, fontosnak tartja, hogy ne kerüljön sor a kötött bizonyítás „visszahozatalára”.¹⁰³³
- vi) Szintén e téma kapcsán érdemel figyelmet Kőrös (2009) azon álláspontja, miszerint „a kommunikációra képtelenség” fogalmának Ptk-ban történő értelmezését, törvényi szintű megjelenítésének célszerűségét vitatja.¹⁰³⁴

VII.2.5.3.2. Az új jogintézmények új, hatályba nem lépett Ptk.-beli rendszertani elhelyezését illetően:

- i) Kőrös (2009) kritikái közt szerepel a cselekvőképességet érintő és nem érintő jogintézmények egy fejezetben történő szerepeltetése, az előzetes jognyilatkozatra és a támogatott döntéshozatalra kitérve. Erre Kovács (2009) akként érvel, hogy „az előzetes jognyilatkozat és a támogatott döntéshozatal egyaránt új jogintézmények, amelyek a cselekvőképességgel kapcsolatos paradigmaváltó gondolkodás termékei. Így elhelyezkedésük sem értékelhető a korábbi, a cselekvőképességet érintő és nem érintő dichotómia szerint. Leírja, hogy a támogatott döntéshozatal a gondnokság alternatívájaként jelenik meg az új, hatályba nem lépett Ptk.-ban. [...] Komoly jelentőséggel bír az a tény, hogy az új struktúra, a cselekvőképesség paradigmaváltó szemlélete alapján készült, s e szemlélet nemcsak az új jogintézményeket, hanem a korábban használatos fogalmak (ld. belátási képesség) korábbi jelentéstartalmának megváltozását is magában hordozza”.¹⁰³⁵
- ii) Jakab (2009) visszautal Kőrösnek (2009) a 2001-es Ptk. újrakodifikációval kapcsolatos fordulatára, miszerint akkor „cezúraszerű változás” következett be¹⁰³⁶ a fél évszázada gyakorlatilag változatlan szabályozásban. Jakab (2009) akként reflektál, hogy „az új, hatályba nem lépett Ptk. rendelkezései is ilyen cezúraszerű

¹⁰²⁹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 378. 8/bJN

¹⁰³⁰ Vö.: A 2009. évi Ptk. 2:23. § (4) bekezdésével

¹⁰³¹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰³² Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰³³ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰³⁴ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰³⁵ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 379-380.

¹⁰³⁶ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

változást jelentenek. A változás kulcsa abban rejlik, hogy elfogadjuk: mindenki képes saját életét érintő döntésekre, önállóan vagy segítséggel, s ezáltal joga van arra, hogy cselekvőképességét gyakorolja.”¹⁰³⁷

VII.2.5.3.3. A cselekvőképességet kizáró gondnokság és az általános jellegű korlátozás eltörlése szempontjából:

- i) Kovács (2009) szerint az alcímbe jelzett „mindkét megoldás azon alapul, hogy a belátási képesség csökkenése olyan súlyos mértékű, hogy az nem teszi szükségessé annak vizsgálatát, hogy mely területen van szükség korlátozásra. Gyakori, hogy az általános korlátozás kizárólag a személy súlyos fogyatékoságának megállapítására szűkül. A fogyatékoság mértéke és a belátási képesség között azonban nincs egyenes arányosság. Két azonos orvosi diagnózisú személy képességei között – melynek a vizsgálat valódi tárgyát kellene képeznie – az eltérő életkörülmények, a rokoni, baráti kapcsolatok száma, a rendelkezésre álló támogatási formák jelentős mértékű eltérést okoznak.”¹⁰³⁸ Kőrös (2009) szerint „gyakori az az érvelés a két jogintézmény fenntartása mellett, hogy a bírói gyakorlatban igenis vannak olyan esetek, amelyekben megállapítható a belátási képesség teljes hiánya és ennek az állapotnak a végleges fennmaradása, és ezekben az esetekben, az egyén védelmének érdekében a cselekvőképesség kizárása az egyetlen megoldás.”¹⁰³⁹ Kovács (2009) „az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2008. március 27-i, a Shtukaturov v. Oroszország, 44009/05. számú ügyben meghozott döntésére utal, mely szerint „a pszichiátriai betegség, még ha nagyon súlyos állapotról van is szó, nem lehet a cselekvőképesség teljes korlátozásának egyedüli oka”. A bíróság az Európa Tanács R(99) 4. sz. ajánlására hivatkozik, amely „személyre szabott választ” kíván meg a döntésükben akadályozott személyek helyzetének segítésére, és megállapította, hogy a kizáró gondnokság nem ilyen személyre szabott jogintézmény.”¹⁰⁴⁰ Kovács (2009) további érvei közé tartozik, hogy „a szükségesség és arányosság elvének alkormányos és nemzetközi jogi követelményére tekintettel a bíróságoknak nem az a feladatuk, hogy az ügycsoportok minél szélesebb körű meghatározásával bebiztosítsák az egyént minden lehetséges, eshetőleges kockázattal szemben, hanem az, hogy személyre szabottan, a korlátozással érintett életviszonyokat a gyakorlati szükségesség mentén vizsgálva, ügycsoportról ügycsoportra határozzanak, mérlegelve a személy környezetében fellelhető anyagi és emberi erőforrások és a kevésbé korlátozó alternatívák használhatóságát is.”¹⁰⁴¹

---

¹⁰³⁷ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 379. 10/aJN.

¹⁰³⁸ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 380.

¹⁰³⁹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 380.

¹⁰⁴⁰ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381.

¹⁰⁴¹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381.

- ii) Ezen érvrendszert Jakab (2009) a következőkkel egészíti ki: „az önálló vagy segítséggel történő döntéshez kapcsolódik a kockázat tiszteletének elve (Verma, Sarita-Silberfeld, Michel¹⁰⁴² (1997) és Gordon, Robert M.¹⁰⁴³ (2000) nyomán). A kockázatkezelés szorosan kapcsolódik az önmeghatározáshoz való joghoz. Ugyanis a támogatott döntéshozatal során abban is segíteni kellene a támogatottat, hogy megtanulja kezelni a döntés előtt nyitva álló választási lehetőségeket, és a különféle élethelyzetekben adódó kockázatokat. A támogatott döntéshozatal a kockázatkezelés során szolgáltatásként fogható fel, melyet a támogatott döntéshozatali hálózat szereplői kínálnak, s a támogatott embereknek el kell sajátítaniuk az erre vonatkozó ismereteket és gyakorlatokat.”¹⁰⁴⁴
- iii) Jakab (2009) példaként megjegyzi, hogy a németországi jogrendszerben nem létezik cselekvőképességet kizáró gondnokság, mert az azt jelentené, hogy az élet minden területén helyettes döntéshozatal történne, ami nem felel meg a szükségesség és arányosság elvének, valamint az alkotmányos alapjogok védelmének. Mindazonáltal a németországi gondnoksági rendszert a világ egyik legmodernebb intézményének tartják, ahol a gondnokrendelés még a jogügyletkötési képességet sem érinti. Mindezekon kívül a német BGB-ben vannak olyan, a személyhez legszorosabban kötődő döntési helyzetek, amikor a helyettes döntéshozatalt nem lehet elfogadni. Ilyen döntési helyzetek: a házasságkötés, az élettársi viszony létrehozása, a halál esetére szóló rendelkezés (Jürgens, Andreas (2010)¹⁰⁴⁵. Jakab szerint az új, hatályba nem lépett Ptk.-ban nincs ilyen szabályozás, ezt szükséges lenne pótolni. Alapvetően Jakab (2009) szerint három nagy ügycsoportot különíthetünk el, ezek a vagyoni viszonyok, a tartózkodás meghatározása, valamint az egészségügyi kérdések. Az „ügycsoport” elnevezés ellenére a bíróság meghatározhatja egyes konkrét feladatokat (bármilyen igényérvényesítést a különböző ellátások tekintetében). Felhívja ugyanakkor arra is a figyelmet Jakab (2009), hogy gyakorlati szempontból mégsem szerencsés az ügykör túl szűk meghatározása, hiszen annak bővítése miatt újabb eljárást kellene lefolytatni.¹⁰⁴⁶

VII.2.5.3.4. A támogatott döntéshozatallal kapcsolatos kérdések helye a törvényben

- i) Kőrös (2009) szerint „az egész jogintézmény nem a polgári jogba, hanem a gyámügyi szabályok körébe tartozna, hiszen nincs összefüggésben – még a jövőbeni

¹⁰⁴² Verma, Sarita – Silberfeld, Michel. 1997. Approaches to Capacity and Competency: The Canadian View, *International Law and Psychiatry*. 20. (1) pp. 35-46. in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381. 15JN

¹⁰⁴³ Gordon, Robert M. 2000. The Emergence of Assisted (Supported) Decision-Making Law in the Canadian Law of Adult Guardianship and Substitute Decision Making. pp. 1-15. in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381. 15JN

¹⁰⁴⁴ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381. 15JN

¹⁰⁴⁵ Jürgens, Andreas. 2010. *Betreuungsrecht, Kommentar zum materiellen Betreuungsrecht, zum Verfahrensrecht und zum Vormünder- und Betreuervergütungsgesetz*, 4. Auflage. Verlag. C.H. Beck. München. in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381. 8/aJN

¹⁰⁴⁶ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 381. 16JN

lehetőségeket sem (mint az előzetes jognyilatkozat) – a cselekvőképességgel, hanem egyszerűen a csökkentő belátási képességű személy segítése céljából – a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés elkerülése érdekében alkalmazandó – jogi eszköz.¹⁰⁴⁷ Kovács (2009) szerint „a támogatott döntéshozatal szabályainak mindenképpen helye van az új, hatályba nem lépett Ptk.-ban, hiszen csak formális szempontból nem érinti a cselekvőképességet, gyakorlatilag azonban nagyon fontos szerepet játszik abban, hogy valaki cselekvőképes marad-e vagy sem.”¹⁰⁴⁸ Kovács álláspontja szerint „azért fontos, hogy megjelenjen az új, hatályba nem lépett Ptk.-ban, mert így a gondnoksági eljárásban is mint tényleges alternatíva tud megjeleníteni.”¹⁰⁴⁹

- ii) Jakab (2009) a fentieket a következővel egészíti ki: „a jogintézmény szervesen illeszkedik a fokozatosság elvén alapuló rendszerbe, a cselekvőképesség gyakorlásának alternatívája, az indokolja az új, hatályba nem lépett Ptk.-ban való elhelyezését.”¹⁰⁵⁰ Mindezzel együtt a vonatkozó hatályba nem lépett Ptk. 2:18. § szakaszát idézi.

VII.2.5.3.5. A bizalmi viszony kapcsán

- i) Kőrös (2009) szerint kevés a Javaslatnak az a rendelkezése, hogy a bíróság a támogató kinevezéséről az érintetteknek minősített alakiségű okiratban foglalt megállapodása, avagy a bizalmi viszony fennállását tanúsító, személyesen tett, közös nyilatkozata alapján határoz. (E támogató nyilatkozat megtétele vonatkozásában a támogatásra szoruló segítségigényének garanciáját hiányolja.) Azaz – álláspontja szerint - a támogató személyek köréből kizártakra vonatkozó negatív felsorolás sem képes önmagában minden visszaélést kiszűrni.¹⁰⁵¹ Kovács (2009) reakciója az, hogy „a támogatott döntéshozatal szemléletéből következően a támogató kinevezése során az új, hatályba nem lépett Ptk. [a gondnok kinevezése] során érvényesülő rangsor első elemét emeli ki és alkalmazza, hiszen a támogatott döntéshozatal lényege épp az, hogy lehetőség szerint olyasvalaki segítse az érintettet döntései során, aki jól ismeri szükségleteit, kívánságait, kommunikációjának módját, ebből következően közeli kapcsolatban áll vele. Kovács (2009) álláspontja szerint a visszaélések kiszűrésére a kizáró okok között lehetőség van a támogató

---

¹⁰⁴⁷ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

¹⁰⁴⁸ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

¹⁰⁴⁹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

¹⁰⁵⁰ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

¹⁰⁵¹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2969094>

in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

személy kinevezésének megtagadására, ha a kinevezés a támogatott személy érdekeinek sérelmével jár, illetve, ha a kinevezés ellen az érintett tiltakozik.”¹⁰⁵²

- ii) Jakab (2009) kihangsúlyozza, hogy „az új, hatályba nem lépett Ptk. alapvetően a régi gondnoksági rendszer működését igyekszik átalakítani, segítő szemléletűvé tenni, elsősorban a cselekvőképesség érintése nélkül. Megjegyzi ugyanakkor, hogy a Ptk.-ban meghatározott csoport mellett közösségi szinten is szükség van olyan hivatalokra (például gyámhivatalok), melyek ahhoz szükségesek, hogy a támogató hálózatokat összefogják, megfelelő technológiai segítséget adjanak, nyilvántartást vezessenek, és természetesen bizonyos programok koordinálásában vegyenek részt.”¹⁰⁵³ Mindezt megerősíti a disszertációm V. fejezetében ismertetett támogatási keretrendszer Bach és Kerzner (2010) modellje alapján. Mindemellett szükség van a támogatott döntéshozatalt segítő jogi környezet kialakítására, mely a felelősségi viszonyok átgondolását szorgalmazza. „Hiszen ebben a többszereplős hálózatban, amikor is a döntéshozatalban fázisokat különíthetünk el (információk megismertetése, az egyén élettörténetének megismerése, egyéni tervek készítése) több szereplő is felelősséggel tartozhat, ha a támogatottat hátrány éri, így felelőség terhelheti az államot, a szolgáltatókat, az orvosokat, a szociális munkásokat stb.”¹⁰⁵⁴

VII.2.5.3.6. A támogató bíróság általi kinevezése vonatkozásában

- i) Kőrös (2009) alapvetően nem ért egyet a munkajogba illő „kinevezés” kifejezéssel, ugyanis álláspontja szerint – „a jogintézmény lényegénél fogva – a támogatott cselekvőképességét semmiben nem érinti. Ebben az esetben pedig Kőrös szerint nem indokolt a kirendelés bírósági hatáskörbe telepítése, arra a gyámhatósági eljárás is elegendő lenne.”¹⁰⁵⁵ Kovács (2009) szerint a „kinevezés” kifejezés a kirendeléssel szemben a bíróság passzív szerepére utal, azaz a bíróság csupán jóváhagyja a támogatott személy által megjelölt személy támogatóként való működését. A támogató személy bíróság általi kinevezése pedig azért indokolt – érvel Kovács -, mert ez fontos garanciális elemet jelent a gyámhatósági kinevezéssel szemben, hiszen ezáltal elkerülhetővé válik az érdekösszeütközés, arról nem is beszélve, hogy ez már számos országban jól bevált gyakorlat. A bírósági ügyteherrel növekedésével kapcsolatban felhozható ellenérvnek tekinti, hogy álláspontja szerint a bíróságok adminisztratív terhei inkább csökkennek, hiszen a támogatott döntéshozatal elrendelése és ellenőrzése is egyszerűbb, mint a gondnokságé.”¹⁰⁵⁶
- ii) Jakab (2009) a fentebbi érvek és ellenérvek kapcsán kifejti, hogy a cselekvőképesség gyakorlása és annak segítése a személy jogi és polgári értelemben vett gyakorlati

¹⁰⁵² Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 383.

¹⁰⁵³ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382. 21 JN

¹⁰⁵⁴ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382. 21 JN

¹⁰⁵⁵ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁵⁶ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 382.

¹⁰⁵⁶ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 384.

autonómiáját jelöli meg, és egyben érintkezik az emberi méltósághoz való joggal, s ezáltal az általános személyiségi joggal. E tekintetben Jakab a 8/1990. (IV.23.) AB határozatot¹⁰⁵⁷ hívja be és idézi. Álláspontja szerint ezen alkotmánybíróági határozat alapján a védett jogi érdek indokolja a támogató kinevezésének bírósági hatáskörbe telepítését.¹⁰⁵⁸

VII.2.5.3.7. A támogató személy megtámadási jogával kapcsolatban

- i) Kőrös (2009) szerint indokolatlan, hogy „a támogató saját nevében is megtámadhassa a létrejött szerződést, hiszen a támogatott személy cselekvőképessége nem korlátozott: az ő joga eldönteni, hogy a támogató utólagos tanácsa alapján megtámadja-e a korábbi jognyilatkozatát vagy sem”.¹⁰⁵⁹ Kovács (2009) ezzel szemben „más jogszabályokhoz által biztosított megtámadási joghoz hasonló jogosultságokra hivatkozik”.¹⁰⁶⁰
- ii) Jakab (2009) az új, hatályba nem lépett Ptk. 2:19. § (3) bekezdésének elfogadott szövegére utal, miszerint – „a javaslattal ellentétben – a támogató nem rendelkezik megtámadási joggal, szerepe a tanácsadásban és segítségben merül ki. Ugyanakkor tényként elismeri, hogy e kérdés a javaslat szerint heves vitákat váltott ki szakmai körökben és az érveket, ellenérveket felsorakoztató felek is ehhez fűzték még álláspontjukat.”¹⁰⁶¹

VII.2.5.3.8. A támogatott személy oldaláról

- i) Kovács (2009) szerint „a megtámadási jog valójában a támogatott döntéshozattal érintett személy védelmét szolgálja, mégpedig a védelem fontos, garanciális eszköze. Ha kivennénk a szabályozásból a megtámadási jogot, akkor a támogatott személy – ha nem is teljesen lenne védtelen, de – nem részesülne abban a szintű védelemben, ami a többi emberrel azonos szintű társadalmi szerepvállalását lehetővé tenné. A másik oldalon a védelem túlszabályozása a támogató személy részére többletjogosítványok adása elvonná azt a pluszt, sértené azt a döntési szabadságot, ami a támogatott döntéshozatal lényege. Kovács (2009) arra emlékeztet, hogy a támogatott döntéshozatal ugyanazon személyi körre alkalmazandó (többnyire enyhe fokú intellektuális fogyatékos személyek) részesülnek ebben, akik a támogatott döntéshozatal intézménye nélkül gondnokság alatt állnának. Kovács azt is kihangsúlyozza, hogy természetesen e személyeknek is szükségük van megfelelő védelemre, de a hangsúly a megfelelő szóra esik. Az érintett személy önálló döntési jogát sértő túlzott „gyámkodásra” nincs szükség. A védelem természetesen úgy tud

---

¹⁰⁵⁷ 8/1990. (IV.23.) AB határozat a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény 15. § (2) bekezdés második mondatának megsemmisítéséről in: Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 384.

¹⁰⁵⁸ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 384. 24 JN

¹⁰⁵⁹ Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. Magyar Jog, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

¹⁰⁶⁰ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 384.

¹⁰⁶¹ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 384. 26 JN

maradéktalanul érvényesülni, ha ehhez a megfelelő intézményrendszer és társadalmi szemlélet is kialakul, illetve felzárkózik a támogatott döntéshozatal bevezetéséhez.”¹⁰⁶²

- ii) Jakab (2009) megállapítja, hogy a szabályozásból a megtámadási jog kivétele megtörtént.¹⁰⁶³ Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy – álláspontja szerint – „a támogatott döntéshozatal szabályozás akkor következetes, hogy a támogató tanácsadással segíti a támogatottat a megtámadási jog gyakorlásában. Ugyanis, ha a támogató megtámadási joggal rendelkezne, akkor a támogatott döntéshozatalnak azt a jellegét erősítené, mintha a jogügyletben egy harmadik fél jelenne meg. Holott a támogató közel sem a jogügylet harmadik szereplője.”¹⁰⁶⁴

VII.2.5.3.9. Harmadik személyek (a forgalom biztonsága) oldaláról

- i) Főszabály szerint – Kovács (2009) megjegyzi – „a támogatott személy jognyilatkozata érvényes, a támogató személy közreműködése és a megtámadás csak lehetőség. Ellentétben a gondnokság intézményével, ahol kötelező a gondok hozzájárulása a jognyilatkozat megtételéhez, és így közreműködése szükségszerű, annak hiánya pedig semmisségi ok. Hozzáteszi, hogy a támogatott döntéshozatal célja, hogy a résztvevők ne alkalmazzák kényszerűen a közös eljárást, ha erre nincs szükség. Kihangsúlyozza, hogy a támogató kinevezésének tényét tartalmazó közhiteles nyilvántartásból – bizonytalanság esetén – teljes mértékben nyilvánvalóvá válhat, hogy az illető támogatott személy-e.”¹⁰⁶⁵ Mindezeket Kovács (2009) a legfőbb érvek tartja arra nézve, hogy a támogatott döntéshozatal intézménye nem korlátozza jobban a forgalom biztonságát, mint a gondnokság.

Fentiek nyomán említésre méltó Csehi Zoltán nézőpontja (2010), aki publikációjában kérdésesnek tekintette, hogy „mennyiben a CRPD-nek tudható be a cselekvőképesség megítélésére vonatkozó újítás és milyen más okoknak”, ugyanis Csehi szerint „magából a nemzetközi szerződésből a 2009-es Ptk. szabályai önmagukban nem levezethetőek.”¹⁰⁶⁶ Ennek ellenére Csehi (2010) is elismeri, hogy a cselekvőképesség szabályozása területén a 2009-es Ptk. nem a korábbi korlátozott és kizárt cselekvőképességből indul ki, hanem modernebb megoldásra törekszik.¹⁰⁶⁷

A gondnokság rendszere szempontjából Kőrös (2009), Kovács (2009) és Jakab (2009) által írt szempontokat, érveket részleteiben ismertettem a disszertáció megelőző alfejezeteiben, így ezzel ehelyütt ismételtelen már nem foglalkozom. A fenti nézőpontokból a tanulságokat

---

¹⁰⁶² Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 385.

¹⁰⁶³ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 385. 28 JN

¹⁰⁶⁴ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 385. 29 JN

¹⁰⁶⁵ Kovács Melinda (2009) A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In. Fogyatékoság és Társadalom, 200/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 385.

¹⁰⁶⁶ Csehi Zoltán: A 2009. évi CXX. törvényről, az új Ptk. meghíúsult kísérletéről, annak előkészítéséről és tartalmáról, Iustum Salutare, 2010/3. pp. 76.

¹⁰⁶⁷ Csehi Zoltán: A 2009. évi CXX. törvényről, az új Ptk. meghíúsult kísérletéről, annak előkészítéséről és tartalmáról, Iustum Salutare, 2010/3. pp. 76.

későbbiekben levonva, tovább lépnek a szabályozás következő állomásához, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.

VII.2.6. A 2013. évi V. törvény – Harmadik szakasz – Rés(z)nyitány, avagy tágulni látszik a hazai magánjog klasszikus emberképének horizontja

A fentiek nyomán a 2010-ben hivatalba lépő új Kormány egy új Polgári Törvénykönyvkönyv elfogadásáról döntött a 1129/2010. (VI. 10.) kormányhatározat elfogadásával. Az abban foglaltak szerint egy „korszerű, az európai uniós tagságból származó kötelezettségeknek megfelelő, a külföldi és a hazai jogtudomány és joggyakorlat eredményeit hasznosító törvényt kell alkotni.” Figyelembe kell venni a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény hasznosítható megoldásait.¹⁰⁶⁸ A Kodifikációs Főbizottság és a Szerkesztőbizottság vezetésével Vékás Lajos akadémikus kapott megbízást. A 2013. évi V. törvényt 2003. február 26-án hirdették ki a Magyar Közlönyben. Az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépésének időpontja 2014. március 15. volt. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez kapcsolódó átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket a 2013 december végén elfogadott 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptk.) állapította meg. Ez utóbbi hatályba lépésének időpontja megegyezett a Ptk. hatálybalépésével, azaz 2014. március 15. volt.¹⁰⁶⁹

Miközben tehát - ahogy Landi (2021)¹⁰⁷⁰ fogalmaz – „visszakozott a jogalkotó a [szerz.: a nemzetközi egyezményben] is megfogalmazott emberi jogi modell 2009. évi [hatályba nem lépett] Ptk.-ban megvalósult szabályozásától, egyúttal ’visszaadta’ az új Ptk. kodifikációs előkészületi munkálatait a Kodifikációs Főbizottságnak, ami párhuzamosan készítette elő a 2013. évi V. törvényt és egy, a Ptk.-n kívüli, külön törvényben szabályozott, a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvényt, de ennek során legalább annyira értő, mint féltő szemmel tekintett vissza a 2009. évi Ptk. által tett lépésekre.”¹⁰⁷¹

Vékás (2013) hangsúlyozta, hogy „az új, a 2013. évi Ptk. az Európai Unióban tömörül államokban elfogadott társadalomképet, vagyis a szociális piacgazdaság társadalmi modelljét tekinti mintának. A törvény kiindulási alapja, hogy a magánautonómiára épülő, szociális elemekkel átszőtt, alkotmányosan védett piacgazdaság magánjogi feltételeit kell megteremtenie. E törvény merített a külföldi kodifikációs példákból, ahogy a korábbiak is¹⁰⁷², de nem választ modellt. Ugyanakkor Vékás megjegyzi, hogy az újabb nemzeti kódexek közül a holland törvénykönyv (1992) és a kanadai Québec állam (1991) új magánjogi kódexe tekinthető a legmodernebbnek. Eszerint e kódexek mintákat is adtak, de szabályozási modellként nem kerültek figyelembe.¹⁰⁷³ Az új Ptk. – megjegyzi Vékás – „tanult a nemzetközi egyezmények és a modelltörvények eredményeiből. Alapvetően azonban az élő jogból indult ki, csak ott kívánt változtatni, ahol és amennyiben az a gazdasági és társadalmi viszonyok mai

¹⁰⁶⁸A Kormány 1129/2010. (VI. 10.) Korm. határozata az új Polgári Törvénykönyv megalkotásáról

¹⁰⁶⁹ Osztoivits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 79.

¹⁰⁷⁰ Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9101057>

¹⁰⁷¹ Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében. Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 89-90. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9101057>

¹⁰⁷² A korábbi magánjog szabályozásunkra a német, osztrák, svájci szabályozás volt hatással in. Vékás Lajos (2013) Az új Polgári Törvénykönyv, Jogtudományi Közlöny, 2013/5. pp. 228-229. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8217224>

¹⁰⁷³ A korábbi magánjog szabályozásunkra a német, osztrák, svájci szabályozás volt hatással in. Vékás Lajos (2013) Az új Polgári Törvénykönyv, Jogtudományi Közlöny, 2013/5. pp. 228-229. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8217224>

követelményei vagy a jogi szabályozás tökéletlensége miatt szükségesnek mutatkozott. Elvi jelentőségű módszertani kiindulópontja, hogy fenntartja az 1959. évi IV. törvény szabályait, melyet a felsőbbírószági gyakorlat normatív formába öntésével egészíti ki. Vékás leszögezi, hogy e törvénykönyv kétség esetén a létező jogot választja, és újító alternatív megoldásokat sem fogad el akkor, ha azok a jogrendszerben indokolatlan bizonytalanságot okoznának. Ugyanakkor számos kérdésben változásra volt szükség. A módosítások okait két csoportba sorolja: az extern és az intern okok közé. Az extern okok által előidézett új megoldásokra a gazdasági és társadalmi körülmények változása miatt, intern okok által előidézett változásokra pedig a jogi szabályozásban magában rejlő okok által kiváltott módosítások révén került sor.”¹⁰⁷⁴

Éppen a nemzeti magánjogi kódexekhez fűződő szabályozási koncepciók közül Vékás (2013) által emlegetett legmodernebbek sorából a kanadai támogatott döntéshozatali modellt - Bach és Kerzner, 2010 munkássága alapján - ismertetem mintaként, de az európai CRPD részes állami jogfejlesztések közül a holland, a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal közötti ún. „középutas” jogi megoldást is ismertetem a disszertációm 5. számú Mellékletében és Függelékében.

Figyelemre méltó, hogy Vékás fentiekben idézett publikációjában a támogatott döntéshozatallal mint új jogintézménnyel kapcsolatos jogalkotói szándékról nem esik szó. Az előző gondolatokból nyilvánvalóan következik, hogy miután a 2009-es Ptk. nem lépett hatályba, így a támogatott döntéshozatal nem képezte az élő jog részét, ilyen módon mégis csak az ún. „változást hozó jogintézmények” közé kellett volna sorolódnia.

Amennyiben pedig ún. „változást hozó jogintézménynek” tekintjük a támogatott döntéshozatalt, felmerül a kérdés, hogy vajon melyik típusú változás kategóriájába esik: az extern vagy az intern okok csoportjába. Nagyobb valószínűséggel tartom a támogató paradigma felé elmozdulást az extern okok közé sorolhatónak Csehi (2010) álláspontjával szemben, hiszen előzmény nélküli jogintézményről beszélünk. Amennyiben viszont extern okból következett be a támogatott döntéshozatal beiktatása a törvény szövegébe, még ha csupán „jelzés-szerű” terjedelmet és jelentőséget is tulajdonítva neki, a jogalkotó a kódexbe történő iktatásával - ezek szerint - e kérdésben a társadalmi körülmények változását elismeri. S miután korábban idéztem, Vékás leszögezi, hogy „újító alternatív megoldásokat sem fogad el [az új Ptk. (2013. évi V. törvény, továbbiakban: Ptk.)] akkor, ha azok a jogrendszerben indokolatlan bizonytalanságot okoznának”, így joggal vonható le az a következtetés, hogy a támogatott döntéshozatal megjelenését a jogalkotó immár nem tekinti indokolatlan bizonytalanságot előidéző jogintézménynek.

Felmerülhet ugyanakkor az a kérdés is, hogy vajon Vékás ezen elemző típusú, 2013-as publikációjában, sőt a későbbi, az új Ptk. első hét évéről szóló összegző tanulmányában¹⁰⁷⁵ azért sem került szóba a támogatott döntéshozatal rövidke passzusa (az új lehetőséggel kapcsolatos tapasztalatok, meglátások vonatkozásában), mivel polgári jogi kodifikátoraink annyira mégsem tulajdonítanak e jogintézménynek jelentőséget... Vajon csupán annyit jelent ezen új jogintézményünk Ptk.-beli, illetve külön törvényi¹⁰⁷⁶ megjelenése, hogy a fennálló nemzetközi kötelezettségünk végrehajtása vonatkozásában egyfajta „adminisztratív” jellegű implementációs feladatnak eleget tettünk?

---

¹⁰⁷⁴ Vékás Lajos (2013) Az új Polgári Törvénykönyv, Jogtudományi Közlöny, 2013/5. pp. 231-232.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8217224>

¹⁰⁷⁵ Vékás tanulmányainak címét ide lehet idézni

¹⁰⁷⁶ A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény (továbbiakban: Tdtv.)

Az új Ptk. nagykorúak cselekvőképességére irányuló hatályos szabályozási keretrendszerét a fentiekre is reagálva a következő alfejezetben mutatom be.

VII. 3. A nagykorú személyek cselekvőképességének hatályos szabályozási keretrendszere a 2013. évi Ptk.-ban

A Ptk. a 2001-ben megkezdett szabályozási utat tovább folytatta, a szükségesség és arányosság elveit a 4. sz. Ajánlás nyomán megtartotta, s igyekezett olyan szabályozási keretet teremteni, hogy az egyén személyes és vagyoni érdekeinek védelmét szolgáló intézkedések kellően rugalmasan igazodhassanak az érintett belátási képessége csökkenésének mértékéhez. Ezt a korábbi (2001-es) szabályozásnál flexibilisebb és újító szemléletű megközelítést több ponton foglalhatjuk össze:

VII.3.1. A strukturális megközelítés az új jogintézmények tekintetében

- i) megjelent a támogatott döntéshozatal és az előzetesjognyilatkozat intézménye a szabályozásban: azaz a jogalkotó a Ptk. Második Könyv, Második Részé alatt a nagykorú cselekvőképességének korlátozó intézkedések (V. Cím-VIII. Cím) után, ha csak egy nagyon rövid rendelkezés erejéig is, de besorolta a IX. Cím alatt a cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatalt és X. Cím alatt az ún. előzetes jognyilatkozat intézményét.

Mindez azért üdvözlendő, mert a hatályba nem lépett 2009-es Ptk. Javaslatával és végső szövegezésével kapcsolatban éles nézeteltérés merült fel abban a tekintetben is, hogy a támogatott döntéshozatal – mint a cselekvőképesség korlátozását nem érintő jogintézmény – egyáltalán polgári törvénykönyvi szintű szabályozást igényel-e. Fentiekén túl az is az érvekről és ellenérvekről szóló párbeszéd tárgyát képezte, hogy amennyiben a támogatott döntéshozatal a Ptk.-ban helyet nyer mint cselekvőképességet nem érintő jogintézmény, aggályos, hogy egy fejezetben kerüljön-e szabályozásra a cselekvőképességet korlátozó jogintézményekkel, azaz a gondnokság intézményével. A 2009-es hatályba nem lépett Ptk. szabályozás tekintetében az a magyarázat merült fel, hogy e rendszer immár nem értékelhető a hagyományos dichotómiát tükröző felfogás szerint.

VII.3.2. A szükségesség-arányosság elvét szolgáló szabályozási megoldás

- i) eltörlésre került a korábbi (2001-es Ptk.) példálózó jellegű ügycsoportos felsorolása, az eltörlés célja az volt, hogy az egyedi ügyekben eljáró bíró számára további mozgásteret nyújtson a cselekvőképesség korlátozása és annak jogkövetkezményei meghatározása tekintetében – azaz minél szűkebb és egyénre szabottabb legyen a korlátozó intézkedések köre, s minél nagyobb fokban maradjon meg az érintett személy szabadsága és önrendelkezési joga,
- ii) a cselekvőképesség korlátozásának a következő két kategóriára történő felosztása a fokozatosság figyelembevételével is: a cselekvőképesség részleges (Ptk. 2:19.) és teljes hatályú korlátozása Ptk. 2:21. § (s ilyen módon a cselekvőképesség kizárásának megszüntetése, noha ez utóbbi (a kutatók egy részének álláspontja szerint hasonló jogkövetkezményekkel jár, mint az említett cselekvőképesség kizárása),
- iii) jelentős változást hozott e tekintetben a Ptk. 2:38. (2) bekezdése, mely szerint, ha a bíróság a gondnokság alá helyezési perben úgy ítéli meg, hogy az érintett személy belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt a cselekvőképesség részleges korlátozása sem indokolt, ám az érintett mégis segítségre szorul, akkor a bíró a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja és határozatát közli a

gyámhatósággal. A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésbe a gyámhatóság rendeli ki.¹⁰⁷⁷

Ebben a tekintetben érdemes megjegyezni, hogy a fokozatosság elvét is szolgálva, a cselekvőképesség részleges korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet érintő más módon – támogatott döntéshozattal – nem biztosítható.¹⁰⁷⁸

VII.3.3. A belátási képesség vizsgálata

- i) a 2001-es Ptk. ún. „pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség” fogalmait összefoglalóan a ’mentális zavar’ kifejezés váltotta fel. Az új fogalmat átfogóbbnak és korszerűbbnek ítélte a jogalkotó. A mentális zavar megállapításának kérdését továbbra is kizárólag orvosi szakértelmet és ilyen módon igazságügyi szakértői véleményezést igénylő kérdéskörnek tekintik. A gondnokság alá helyezendő személy mindennapi döntéseit érintő belátási képesség meghatározása¹⁰⁷⁹ azonban, - melynek alapja az esetlegesen fennálló mentális zavar -, az érintett nagykorú személyes meghallgatásával, valamint további egyéb körülményeinek megismerésével a bíró hatáskörébe tartozik.
- ii) Kiemelendőnek tartom, hogy orvosszakmai szempontból a cselekvőképességet korlátozó gondnokság elrendeléséhez alapvetően két ok együttes fennállása szükséges a Ptk. Nagykomentárja szerint: „egyrészt az érintett személy károsodott egészségi állapotának ténye, másrészt, hogy ezen állapota belátási képességére olyan kihatással legyen, amely a személyes döntési autonómiájának korlátozását indokolja.”¹⁰⁸⁰ Azaz a belátási képesség csökkenése – a cselekvőképesség korlátozásának fokozatai szerint - tartós vagy időszakonként visszatérő legyen. Vö.: Ptk. 2:19. (2) és 2:21. § (2)

Ezt a törvény szerint az igazságügyi pszichiáter szakértő véleményezési hatáskörébe tartozó kérdést árnyalja a következő – álláspontom szerint – igen hangsúlyos kitétel:

¹⁰⁷⁷ 2013. évi V. törvény 2:38. (2) nem teljesen szó szerinti hivatkozása

¹⁰⁷⁸ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykomentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Szikora Veronika idézi a Fehér Könyvet, (2013) [pp 6-7.,] pp. 171.

¹⁰⁷⁹ A fentiek nyomán itt hívnám fel a figyelmet az Igazságügyi Minisztérium honlapján közzétett információkra, mely szerint a tárca részéről még 2014 őszén elkészült az igazságügyi szakértői terület „problématérképe”. Megoldásra váró területként került megjelölésre többek között a szakmai kompetenciák értékelésének szükségessége, a minőségbiztosítás kérdésköre, az igazságügyi szakértők nyilvántartásának aktualizálása, a szakértői névjegyzék felülvizsgálata, egy automatikus ügyelosztó rendszer kiépítése, a szakértői munkában a területi egyenlőtlenségek felszámolása, fegyelmi és etikai kérdésekben hatékonyabb eljárási-rendszer kialakítása¹⁰⁷⁹. Jelen cikkben és a korábbiakban már említésre került, hogy a Ptk. alapján a bíróság (hiszen személyesen maga is meghallgatni köteles az érintettet) nem alapozhatja ítéletét kizárólag az orvosszakértő véleményére, mivel a szakértő csupán a cselekvőképesség korlátozásához szükséges egyik feltételről, az érintett elmeállapotáról, mentális zavaráról nyilatkozik. Erre tekintettel is további kérdéseket vetnek fel a belátási képesség vizsgálatának módszerei, eszközei, tényállításai, az ezekből levont következtetések, valamint a vonatkozó vizsgálati eljárás, a szakmai protokoll hiánya, továbbá az eljárás zsinórmértékét adó (korábban az igazságügyi elmeorvos szakértők által sokszor hivatkozott) az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. számú módszertani levélben (továbbiakban: 14. sz. módszertani levél) foglaltak – sajnos, a gyakorlatban tovább élő – alkalmazhatósága. Az alapvető jogok biztosa az AJB 512/2013. sz. ügy alapján készült jelentésében leszögezte, hogy a Szaktv. 30/D. §-a értelmében a módszertani levelek a szakértő számára tevékenysége ellátása során útmutatásul szolgálnak, így azok a tárgykör jogi szabályozásának részét képezik.¹⁰⁷⁹ In: Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség körét érintő hazai szabályokról, 2018/1. Családi Jog, pp. 9.

¹⁰⁸⁰ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykomentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Szikora Veronika idézi a BH 46/2006-ot. pp. 173.

VII.3.4. Az egyén körülményei, családi és társadalmi kapcsolatai

- i) a gondnokság alá helyezés feltételeit képezi immár az egyéni helyzet, a családi és társadalmi kapcsolatinak vizsgálata az eljáró bíró részéről, így ezen szempont is megjelent a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés együttes feltételei között. Mindez tovább árnyalja az érintett személy által esetlegesen igénybevehető segítséggel, támogatással kapcsolatos mindennapi döntésekben való részvételi lehetőségének megítélését,
- ii) a gondnokság alá helyezés további negatív feltétele, hogy „a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható. (Vö.: Ptk. 2:19. § (4).

VII.3.5. A gondnokság alá helyezés időtartama

- i) a Ptk.-nak a nagykorú személyek vonatkozásában a gondnokság alá helyezési perekben a cselekvőképesség teljes és részleges korlátozása esetén is kötelező erejű felülvizsgálati időpont meghatározása, mely garanciális jelentőséggel bír. (Vö.: Ptk. 2:29. § (1) a)¹⁰⁸¹ és b)¹⁰⁸² szerint.)

VII.3.6. A CRPD 12. cikkének hazai részleges implementációját biztosító jogintézmény

Fentiek arra sarkallnak, hogy a disszertációm fókuszában álló, a gondnokság és a támogatott döntéshozatal „fogaskerekeinek” működésére irányítsam a figyelmet.

A szabályozás legfőbb irányainak vizsgálatán túl, indokolt az érintett személyeknek a támogatott döntéshozatal jogintézményéhez történő közvetlen, ill. az ahhoz vezető közvetett, több lépcsős, a gondnoksági per különböző válfajaira (mint gondnokság alá helyezésre, a gondnokság módosítására és megszüntetésére¹⁰⁸³) is tekintettel lévő, ezáltal pedig „az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek” (nemzetközi egyezmény 13. cikkben foglalt) módját alaposabban górcső alá venni.

Mindezen vizsgálat relevanciája a következőkkel támasztható alá: figyelemmel arra, hogy Magyarországon a cselekvőképességet korlátozó gondnokság intézménye a támogatott döntéshozatal megjelenése ellenére továbbra is csaknem változatlan jelentőséggel él tovább, sőt, a vonatkozó statisztikai adatok fényében egyértelmű hegemoniával bír az előbbi, így a CRPD 12. cikkének a disszertáció VI. fejezet 3. alpontjában bemutatott ún. részleges implementációjáról is csupán elvi síkon beszélhetünk.

Emlékeztetőül jegyezném meg, hogy a részleges jogi implementáció esetében a támogatott döntéshozatali modellre kifejezetten a gondnokot kinevező/kirendelő alternatívaként gondol a nemzetközi szakirodalom (Then et al., 2018)¹⁰⁸⁴. S hogy ezen sajátos helyzetű jogalanyi körbe tartozó¹⁰⁸⁵, azaz az intellektuális fogyatékossgal élő személyek¹⁰⁸⁶ tekintetében mely döntéshozatali mód, - a támogatott döntéshozatal vs. a helyettes döntéshozatal - kerülhet

---

¹⁰⁸¹ a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év;

¹⁰⁸² a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított tíz év.

¹⁰⁸³ A 2016. évi CXXX. törvény a Polgári Perrendtartásról 436. § A gondnokság per

¹⁰⁸⁴ Then, Shih-Ning, - Carney, Terry - Bigby, Christine – Douglas, Jacinta: Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence International Journal of Law and Psychiatry, 61 (2018) pp. 64-75.

¹⁰⁸⁵ Láposy Attila, Pásztor Emese, Somody Bernadette, Stánicz Péter: Az ember alapjog-gyakorlási képességének dogmatikája I. rész., MTA Law Working Papers, 2022/1., Eötvös Loránd Kutatói Hálózat. pp. 9.

¹⁰⁸⁶ vagy tágabb megközelítéssel: a kognitív fogyatékossgal élő személyek körében

alkalmazásra, a magyar szabályozás e kérdéskör eldöntésének felelősségét – közvetett (másodlagos) úton – a gondnokság alá helyezési perben eljáró bíróra „telepíti”.

A részleges jogi implementáció tehát a korábban (a disszertáció V. fejezetében) ismertetett, merőben más filozófiai alapokon nyugvó támogatott, illetve a helyettes döntéshozatali rendszerek párhuzamos, tulajdonképpen egymás mellett történő működését jelenti. Ennek az ún. twin-track vagy „párviadalszerű”¹⁰⁸⁷ együttes létezésnek a disszertáció VI. fejezet 5. alpontjaiban különböző modelljeit láthattuk. Figyelemmel a cselekvőképesség támogató paradigmáját meghatározó nemzetközi (jog)elvekre (mint: szükségesség/arányosság, fokozatosság, az érintett személy akaratának, autonómiájának elsődlegessége, személyközpontú támogatás biztosításának az érintett szükségleteinek megfelelően, ill. a legkisebb korlátozás elve) a két jogintézmény párhuzamos működése során – szerző álláspontja szerint – flexibilitást, könnyebb ún. „átjárhatóságot” *kell(ene) biztosítani*. Ez az ún. „átjárhatóság” abban az esetben működhet csak jól, *ha* az érintettek személyes szükségleteire kellő rugalmassággal képes reflektálni nem csupán a jogi szabályozás, hanem maga a jogalkalmazás és a szolgáltató rendszer¹⁰⁸⁸ is.

E nagyobb mértékű rugalmasság – a párhuzamos működtetésű rendszer keretei között - alapvetően három úton biztosítható: 1) a cselekvőképességet nem korlátozó, ún. támogató típusú vagy másképp: facilitáló gondnokság intézményének bevezetésével, 2) a belátási képesség döntés-specifikus értékelésével és/vagy 3) az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés megkönnyítésével.

S miután a cselekvőképesség gyakorlásának joga a támogatott döntéshozatalhoz való „általános” jellegű hozzáférhetőség biztosításával nem nyer alapjogias elismerést a részleges implementációval jellemezhető rendszerekben, így ezen országokban a cselekvőképességet érintő gondnokságot kevésbé korlátozó irányba módosító vagy a gondnokságot megszüntető peres eljárások lefolytatása körében fokozott figyelemmel kell lenni az igazságszolgáltatáshoz való jog érvényesülésére és az igazságszolgáltatási rendszer *hozzáférhetőségére* az érintett intellektuális fogyatékosággal élő személyek szempontjából.

A fenti vizsgálódási irányt az is erősíti, hogy Magyarországon a nagy számú gondnokolt személy miatt továbbra is jellemző a gondnokok túlterheltsége¹⁰⁸⁹, így a gondkokok alig tudnak időt fordítani egy-egy gondnokolt problémájára. Ebből következően eljárásuk általában kevésbé tekinthető személyközpontúnak, nem is beszélve arról, hogy a gondnoksági rendszerben tetten érhető visszasságok, visszaélések számos okból, többek között éppen az érintettek kiszolgáltatottsága, jogérvényesítő képességének korlátai, gyengeségei (a már korábban említett láthatatlansága és hallhatatlansága, illetve az ún. hatalmi asszimetria) okán aligha kerülnek nyilvánosságra. Részben talán a fentieknek is tulajdonítható, hogy meglehetősen ritka az az eset, amennyiben valamelyik érintett gondnokának esetében hivatalból történő eltávolítását eredményező visszaélést tárnak fel.

Fenti körülmények erősen aláhúzzák tehát annak a jelentőségét, hogy az intellektuális fogyatékosággal élő személyek ún. „joghoz jutás”-ának, valamint a CRPD 13. cikkébe foglaltak szerinti *igazságszolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek, panasztételi*

---

¹⁰⁸⁷ Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyoni védelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

¹⁰⁸⁸ Ebben a tekintetben (is) a részvételőrientált fogyatékoságügyi politikát folytató országok messze a kelet-európai államok előtt járnak

¹⁰⁸⁹ Vö.: Az alapvető jogok biztosának jelentése a 1709/2016. számú ügyben, 4. és 11. oldal (a jelentést készítette: dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes, továbbá a Központi Statisztikai Hivatal vonatkozó adatai vagy az Integrált Jogvédelmi Szolgálat éves beszámolóival 2019-2022.

mechanizmusainak, azok nem csupán formális működtetésének kiemelt szerepet kell(ene) kapniuk jogrendünkben.

A következő alfejezetben a doktori disszertáció szűkebb témájából kifolyólag már a támogatott döntéshozatal Pkt.-beli helyzetére, ill. a támogatott döntéshozatal és a gondnokság egymáshoz való viszonyára, kapcsolódási pontjaira és szabályozási dinamikájára fókuszálok.

VII. 4. A támogatott döntéshozatal a hatályos hazai Polgári Törvénykönyvben

A polgári jog területén az utóbbi 15-25 évben, a nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozására irányuló reformfolyamat keretében megjelenő támogatott döntéshozatalra mint új jogintézményre távolabbi horizontról, tágabb összefüggésben érdemes rátekinteni, s elgondolkodni arról, hogy vajon az érdemi (valós) alternatívát kínálja-e a gondnokság jogintézményével szemben.

Landi (2021) szerint „a 2013. évi Ptk. bár visszakozott a 2009. évi [hatályba nem lépett] Ptk. szabályozásától, de nem lépett, nem léphetett vissza az azt megelőző és közel 125 évre visszatekintő, elsődlegesen medikális jellegű és a cselekvőképességében érintett személy, s annak vagyonának védelmét célzó szabályozáshoz. Az új koncepció, bár de facto megőrzi a cselekvőképtelenség jogi kategóriáját vagyis nem fogadja el [szerz.: a nemzetközi egyezmény] szerinti cselekvőképesség korlátozhatatlanságát, ugyanakkor „[...] a korábbi szabályozást felülvizsgálva a cselekvőképtelenség helyett a cselekvőképesség teljes korlátozását szabályozza. [...] A szabályozás – a nemzetközi követelményekkel – összhangban hangsúlyosan meg kívánja jeleníteni a fokozatosság elvét. E szabályozási koncepció célja, hogy az érintett jogvédelmét lehetőleg a cselekvőképesség korlátozása nélkül kell megvalósítani. Ezt biztosítja mindenekelőtt a támogatott döntéshozatal (2:38. §) intézménye, amely épp azon a felismerésen alapul, hogy az érintettnek a cselekvőképessége korlátozása nélkül is nyújtható védelem.”¹⁰⁹⁰

Mit jelent vajon, de facto megőrzése a cselekvőképtelenség jogi kategóriájának? Elsősorban azt, hogy milyen is „atipikus” állampolgárnak lenni. „A cselekvőképességtől való megfosztás vagy annak korlátozása minden esetben húsba vágó tapasztalattá és a személyes identitás lényeges elemévé válik, amelynek hozadéka és következményei az érintett ember mindennapjaira és életvitelére messzemenő következményekkel járnak. Cselekvőképességünk megtartása vagy elvesztése ezért mindannyiunk számára mérhetetlen fontosságú: emberi méltóságot, beleszólási jogot, önbecsülést ad és lehetőséget arra, hogy felnőtt személyenként úgy és azt kezdjük az életünkkel, ahogyan és amit vonzalmaink és érdekeink szerint akarunk.”¹⁰⁹¹

S arra, hogy miért is oly fontos az érintettek számára a cselekvőképességük korlátozása nélkül is nyújtható védelem, Verdes (2010) megfelelő választ nyújt:

„A cselekvőképesség kategóriája a jogegyenlőség kategóriájának gyakorlati vetülete, azon terület, amelyen az általánosan felfogott polgár konkrét és gyakorlati létezését nyer, s az egyedi személy reális jogi cselekmények autonóm alanya lesz.”¹⁰⁹²

---

¹⁰⁹⁰ Landi Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében. Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

¹⁰⁹¹ Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 14.

¹⁰⁹² Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 13.

„Persze jól tudjuk: még ha az ember cselekvőképessége vagy cselekvőképtelensége döntő szerepet játszik is abban, hogy valaki hogyan él, milyen életlehetőségei és kilátásai vannak, mennyiben lehet önnön sorsának alakítója, cselekvőképességének jogi keretei csak lehetőséget jelentenek, megnyitják és kijelölik a választható tevékenységek és a lehetséges együttműködések kereteit, de annak tartalmait és az egyéni cselekvés konkrét terepét nem jelzik előre.”¹⁰⁹³

A fentiek nyomán két kiemelt témát érintek a tágabb horizontú polgári jogi megközelítés kapcsán: egyrészt érintőlegesen a Ptk. emberképe és a támogatott döntéshozatal mint jogintézmény deklarációja közti kapcsolatról szólnék, másrészt a szabályozás rendszertani összefüggéseit elemzem.

VII.4.1. A Ptk. emberképe és a támogatott döntéshozatal jogintézménye

A támogatott döntéshozatal egyetlen apró szakasznyi felvillanása polgári jogi kódexünkben a cselekvőképesség gyakorlásának, a saját élet feletti irányítás jogának szélesebb személyi kör számára való megnyílását jelenti, mely a jogérvényesítés tekintetében is esélyt teremtő erővel bír. Az érintettek életét, mindennapjait érintő döntési lehetőségek ígérését hordozza.

2014 óta elmondható, hogy ha nem is a 2009-es szabályozás szerinti léptékben, de – a CRPD nyomán - tágulni látszik a hazai magánjog klasszikus emberképének horizontja, mely elsősorban az „öntudatos, autonóm, bátran kockáztató, saját ügyeit felnőtt módon intézni tudó emberben leledzik, akinek nincs szüksége minden oldalról állami megtámasztásra, még kevésbé az állam gyámkodására” (Landi, 2016¹⁰⁹⁴; Lábady 2000¹⁰⁹⁵).

Ily módon a Ptk. 2:38. § (1) –(3) bekezdése a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés biztosítása révén az egyenlő emberi méltóság alkotmányos mércéjének is immár megfeleltethető, teljes értékű, jogait, ha segítséggel is, de gyakorolni tudó cselekvőképes nagykorú személyként (vagy ha úgy tetszik 'jogalakító jog-alanyként') aposztrofálja azon embertársak egy részét is, akiknek eddig – belátási képességük kisebb mértékben csökkent volta, s annak történelmi gyökerű megközelítése révén – csak a gondnokolti státuszt nyújthatta. A társadalmi élet viszonyaiban, a különböző jogviszonyokban, az egyes szerepeink betöltése nyomán nélkülözhetetlen a cselekvőképesség gyakorolhatósága. Nem csupán a kötelmi jog sarkalatos elve, a magánautonómia, s annak legfontosabb következménye, a szerződéses szabadság szempontjából kiemelendő érték a cselekvőképesség, hanem egyúttal a társadalmi részvétel záloga is.

Kódexünk ezzel a csupán „jelzésértékű” rendelkezéssel is egyfajta „kivezető utat” nyit a korábbi, kirekesztő gyakorlaton alapuló jogkorlátozó gondnoksági rendszerből, mely az érintett személy szempontjából ún. anti-terápiás hatású¹⁰⁹⁶ jogintézménynek tekinthető. (Maléth &

¹⁰⁹³ Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 13.

¹⁰⁹⁴ Landi Balázs: Emberkép, magatartásmérték, felelősség, *Iustum Aequum Salutare*, 2016/1. pp. 51-52.

¹⁰⁹⁵ Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályozására, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 15.

¹⁰⁹⁶ a gondnok ún. anti-terapeuta magatartást tanúsít, elvileg óv, mindent megcsinál az érintett helyett vagy sem, vagy éppen nem az érintett akarátára, szükségleteire figyelemmel, ilyen módon a „képtelenség” üzenetét hordozza, képtelenségi determinációval bír, melynek jellemzője az ún. empowerment célú segítségnyújtás nélküliség, ilyen módon pedig az érintett személy elveszíti vagy a korábbiakhoz képest jobban elveszíti az önmaga, a saját élete feletti kontroll képességét és lehetőségét. Vö.: MALÉTH Anett és SÁNDOR Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplínák egymást megtermékenyítő lehetőségéről. (Anti-terapeuta igazságszolgáltatás). In: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2. DOI: 10.31287/FT.hu.2019.2.3 https://fogyatekosagtudomany.elte.hu/wp-content/uploads/2019/12/2019_2_NT_v-03.pdf

Sándor, 2019¹⁰⁹⁷; Perlin, 2013¹⁰⁹⁸; Jakab¹⁰⁹⁹, 2011, Winick & Wexler, 2003¹¹⁰⁰). Noha a 2013-as Ptk. – „visszakozva a 2009-es szabályozástól”¹¹⁰¹ - rendkívül óvatos vagy tartózkodó jogalkotói megfontolásból kifolyólag valójában csupán „résnyire nyitotta a kaput” a támogatott döntéshozatal saját maguk jogán (önként) „igénylő” „ügyfelek” [Ptk. 2:38. (1)], illetve a gondnokság alá helyezési peres eljárásban „lehetőséget kapó” [Ptk. 2:38. § (2)] „alperesek” előtt a cselekvőképesség gyakorlásának „mezsgyéjén.” A korábban gondnoksággal érintettek szűkebb köre számára a Ptk. 2:38. §-a – a saját személyükben történő jognyilatkozattétel és ügyleti akaratnyilvánítás, ill. végső soron a különböző jogviszonyokba történő belépés alternatívája révén – lehetőséget nyújtott a társadalmi-gazdasági befogadásra, személyük mások (harmadik személyek) számára is érzékelhető érvényessé és hitelessé válására, valamint a legkülönbélebb társadalmi, gazdasági szerepek vállalásának lehetőségére.

Fentiekre figyelemmel Landi (2016, 2021¹¹⁰²) is kiemeli, hogy „a ’közjogias emberkép’ megjelenése önmagában nem semlegesíti a fentebb idézett klasszikus polgári jogi emberkép szerepét és jelentőségét a polgári jogi jogviszonyokban, sőt épp ellenkezőleg! S bizony erre nyújt példát a 2013. évi Ptk. e tekintetben is, amikor ugyan megengedi a szociális jogi jellegű UNCRPD – 2009. évi Ptk.-hoz képest mérsékelt – érvényesülését, ugyanakkor egy másik rendelkezésben, ti. a bizalmi vagyonkezelés keretében ’a király új ruháját varrja meg,’ ezzel potenciálisan megőrizve és a jövőben is biztosítva az emberi jogi modell szerint „veleszületett és mindenkinek egyaránt biztosítandó” cselekvőképesség esetén is a vagyonvédelem lehetőségét.”¹¹⁰³

A fentebb idézett gondolatokkal kapcsolatban két lényegi szempontra hívnám fel figyelmet: egyik: amikor azt írja, Landi (2021)¹¹⁰⁴, hogy „a 2013. évi Ptk. *megengedi* a szociális jellegű UNCRPD érvényesülését,” akkor emlékeznünk szükséges arra, hogy hazánk minden fenntartás és magyarázat nélkül írta alá és ratifikálta a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezményt és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet 2007-ben. Ilyen módon maradéktalanul köteles annak betartására, az abban foglaltak végrehajtására. Itt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a CRPD 12. cikkével összefüggésben tett értelmező nyilatkozatok és fenntartások kardinális szerepet töltenek be, hiszen ezek olyan egyoldalú

---

¹⁰⁹⁷ Maléth Anett és Sándor Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplínák egymást megtermékenyítő lehetőségéről In: Fogyatékoság és Társadalom, 2019/2. DOI: 10.31287/FT.hu.2019.2.3

¹⁰⁹⁸ Michael L. Perlin, “Striking for the Guardians and Protectors of the Mind”: The Convention on the Rights of Persons with Mental Disabilities and the Future of Guardianship Law, 117 Penn State L. Rev. 1159, 1177 (2013)

¹⁰⁹⁹ Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Miskolc. 2011.;

¹¹⁰⁰ Winick, B. J. & Wexler, D. B. 2003. Judging in a Therapeutic Key: Therapeutic Jurisprudence and the Courts. Durham, N.C: Carolina Academic Press.; WINICK, Bruce. 1995. The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health. Psychology. Public Policy and Law, (1).

¹¹⁰¹ Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. Landi 2021

¹¹⁰² Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

¹¹⁰³ Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. Landi, 2010

¹¹⁰⁴ Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

nyilatkozatok, melyekkel az adott állam kifejezésre juttatja, hogy az Egyezmény „bizonyos rendelkezéseinek jogi hatályát a reá való alkalmazásban kizárni vagy módosítani óhajtja.”¹¹⁰⁵ Hazánk nem tett ilyen tartalmú nyilatkozatot, ezáltal is köteles a CRPD 12. cikkében foglaltak szerinti implementációra.

Magyarországon a nemzetközi jog és a hazai jogrendszer közötti összhang biztosításáról az Alaptörvény Q cikk (2) bekezdése gondoskodik. A nemzetközi jog kötelezettségeinek jóhiszemű teljesítéséről a (3) bekezdés rendelkezik. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az összhangbiztosítás nem egyszeri feladat, hanem folyamatosan érvényre juttatandó alkotmányos parancs. Ellenkező esetben a magyar állam nemzetközi jogi felelőssége felmerülhet.¹¹⁰⁶ Az összhangbiztosítás során első lépésként az érintett nemzetközi normát a hazai „jogtest” részévé kell tenni. A témánk fókuszában álló CRPD hatálybaléptetésével, azaz hazánkban (a dualista-transzformációs jogtechnika révén) e nemzetközi egyezmény törvényi szintű kihirdetésével a nemzetközi jog és a belső jog ún. egymáshoz igazodása, igazítása nem két irányú többé, hanem a nemzetközi eredetű norma felveszi a *kontroll mércéjének* szerepét.¹¹⁰⁷

A 6/2014. (II. 26.) és a 23/2015. (VII. 7.) Alkotmánybírósági határozatok ugyanakkor azt is hangsúlyozzák, hogy a nemzetközi jog és a magyar jog közti összhang biztosítása nem pusztán a jogalkotó feladata, hanem valamennyi állami szervnek kötelezettsége, amikor a jogszabályokat értelmezni kell.¹¹⁰⁸

Az előzőekre visszatérve: e nemzetközi kötelezettségvállalást teljesítenünk szükséges, „megengedésről” ebben a tekintetben – álláspontom szerint - kevésbé beszélhetünk. Másrészt: Landi (2021) álláspontjával egyetértve, az emberi jogi modellt képviselő nemzetközi egyezmény fókuszából a bizalmi vagyonkezelés intézménye, ahogy azt a disszertáció III. fejezet 11. pontjában is jeleztem - egy másokkal azonos alapon igénybe vehető -, a vagyon feletti rendelkezést lehetővé tévő szolgáltatásként működhet(ne). Mindazonáltal kétségtelen tény, hogy a nemzetközi egyezmény 12. cikk 5. pontjába foglalt „tulajdonhoz, örökléshez, saját pénzügyek ellenőrzéséhez való jog” végrehajtása okozza az egyik legkomolyabb kihívást a részes államok számára Tolub (2016)¹¹⁰⁹ szerint. Ilyen tekintetben a bizalmi vagyonkezelés intézménye is „kiszegítő” lehetőséget nyújt arra, hogy más területeken (más ügcsoportokban) cselekvőképességükben korlátozott személyek számára „facilitálja” a döntéshozatalhoz való

---

¹¹⁰⁵ A szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Szerződés 18. cikk a) bekezdése értelmében: „Az állam tartózkodni köteles azoktól a cselekményektől, amelyek megghiúsítanak a szerződés tárgyát és célját, midőn a) megerősítés, elfogadás vagy jóváhagyás fenntartásával írta alá a szerződést vagy cserélte ki a szerződést létrehozó okiratokat, mindaddig, amíg nem válik nyilvánvalóvá az a szándéka, hogy a szerződésnek nem válik részesévé (...)” Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről. Kihirdetve: 1987. szeptember 15. Továbbá: Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében Doktori értekezés, Budapest, 2015. pp. 160. Vö.: Észtország, Lengyelország, Grúzia, Norvégia értelmező nyilatkozatai a CRPD 12. cikke vonatkozásában, továbbá ue. Írország és Kanada, ill. még számos részes állam esetében

¹¹⁰⁶ Molnár Tamás: „A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia 4.2. <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

¹¹⁰⁷ Molnár Tamás: „A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018). [46], [82].

¹¹⁰⁸ Molnár Tamás: „A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018). [89].

¹¹⁰⁹ Yotam Tolub (2016.) Alternatives to Guardianship in Financial Affairs c. „Bizchut Report”

jog támogatással történő érvényesülését, ahogy Nagy (2000)¹¹¹⁰ és Dr. Pongrácz (2016)¹¹¹¹ tanulmánya is érinti ezt a kérdéskört. Más országok szabályozási gyakorlatában (pl. Hollandia¹¹¹²) a pénzügyek kezelésére más típusú segítő személy (szolgáltatás) létezik, mint a szociális vagy egészségügyi döntéseire.

Az új jogintézmény, s az általa érintett immár valóban 'jog-alakító' vagy 'jogviszony-alakító' jogalanyi kör (vagy másként a polgári jog fogyasztóvédelmi területet is ötvöző nyelvezetével és a betölthető szerepekkel élve akár „fogyasztó”) polgári jogi alapokon épülő társadalmi inklúzióját méltató szavak mögött alapvető kritikai kérdések is meghúzódnak.

VII.4.2. A támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés a szabályozás szintjén

A támogatott döntéshozatal tehát a Ptk. egészen rövid szakaszában (2:38. §) lelhető fel, alig „észrevehető módon”, hiszen a nagykorú személy cselekvőképességének korlátozását – azaz a gondnoksági szabályokat a szükségesség és arányosság, illetve a fokozatosság elve mentén – taglaló passzusok után(!)¹¹¹³ található. S bár a jogalkotó a nemzetközi elvárásoknak megfelelően többek között a 4. sz. Ajánlás nyomán, mely a támogatott döntéshozatal koncepciójának fontos alappillére (Gurbai, 2015¹¹¹⁴; Stánicz, 2019¹¹¹⁵) a szabályozás elveit illetően a szükségességet és arányosságot, továbbá annak következetes betartását hangsúlyozza a cselekvőképességet érintő bírósági ítélethozatal során,¹¹¹⁶ azonban a szabályozás struktúrája tekintetében áthágja ezt az elvet. E megközelítés árulkodó, hiszen elsődlegesen említendőnek a jogalkotó továbbra is a nagykorú cselekvőképességének korlátozását, s különösen az azt részlegesen korlátozó gondnokság intézményét tekinti, majd halad a jogkorlátozást lehetővé tévő és a szükségesség-arányosság elvei szerint „ultima ratio”-ként „engedő” teljes korlátozás felé. A Ptk. 2.38. §-a támogatott döntéshozatalt mindezen jogkorlátozó intézmények mögé sorolja rendszertani tekintetben, s teszi ezt annak ellenére, hogy a bírói joggyakorlatban a cselekvőképességről történő döntéshozatal során a fenti elv – szükségesség és arányosság – szigorú betartását követeli, melynek nyomán a gondnokság, s különösen a teljes hatályú gondnokság csak végső eszközként kerülhet(ne) alkalmazásra.

A jogalkotó gondolkodását két tényező befolyásolta ezen szabályozási koncepció kialakítása során:

- i) a támogatott döntéshozatallal kapcsolatban elsődleges eljárási fórumként a gyámhatóságot jelöli meg a Ptk. 2:38. § (1) bekezdésében, s csak másodlagos szerepet kínál a bíróságnak ezen jogintézmény tekintetében (vö.: Ptk. 2:38. § (2)). Ilyen módon a bíróság csak a már megindult gondnokság alá helyezési polgári per

¹¹¹⁰ Nagy Györgyi: A bizalmi vagyonkezelés alkalmazásának lehetősége a cselekvőképességükben korlátozott személyek esetében c., a Családi Jog, 2020. 3. pp. 21-23.

¹¹¹¹ Dr. Pongrácz Dóra: A bizalmi vagyonkezelés családjogi vonatkozásai, Családi Jog, ORAC, 2016/4.

¹¹¹² Vö.: jelen disszertáció 5. sz. mellékletében foglaltakkal

¹¹¹³ Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, *Családi Jog*, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/7199814>

¹¹¹⁴ Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015.

¹¹¹⁵ Stánicz Péter (2019). Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága in: Fogyatékoság és Társadalom, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2019/2., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó.

¹¹¹⁶ A 4. sz. Ajánlás elvi követelménye az új Ptk. 2:19. § (4) „cselekvőképességet nem érintő más módon” és 2.21. § (3) bekezdéseiben „cselekvőképességében nem érintő módon” fordulattal nyer a kódex szintjén megfogalmazást.

során, a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasításával tud reagálni az esetlegesen felmerülő támogatási lehetőségre.

A Ptk. 2.38. § (2) bekezdését éppen ezért kiemelendő vizsgálódási körnek tartom a CRPD részleges implementációja és a támogatott döntéshozatalt jóváhagyó döntési fórumról kialakult 2009-es dilemma nyomán.

A helyzet azt mutatja, hogy a Ptk. 2.38. § (2) bekezdése a támogatott döntéshozatal tárgykörében a (járás)bírósnak (az egyébként közvetlenül elérhető - döntési hatáskörrel rendelkező – gyámhatóság mellett) másodlagos, egyfajta „váltó” (’elirányító’) szerepet „kínál” a gondnokság alá helyezési per során. A bíróságnak a támogatott döntéshozatallal kapcsolatos valódi eljárási garanciáját a gondnokság alá helyezésre irányuló negatív fordulatában a Ptk. 2:19. § (4) bekezdésében találjuk, mely szerint „a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő *más módon* biztosítható.” Azaz a cselekvőképességet nem érintő „*más módon biztosítható*” feltétel fennállását szükséges látnia a döntéshozónak a támogatott döntéshozatal felé történő elmozduláshoz. Amennyiben a jelzett feltételek fennállásáról a bíróság meggyőződik, „a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a gyámhatóság rendeli ki.”

Muszáj azonban alaposabb górcső alá vennünk a gondnokság alá helyezési perben a bíróságnak az alperes támogatott döntéshozatal felé történő elirányításának lehetőségét:

A Ptk. 2: 38. § (2) bekezdésében rögzítettek szerint amennyiben „a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság *„úgy ítéli meg”*, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása „sem indokolt” [(tehát itt voltaképpen a Ptk. 2:19. § (4) bekezdésében foglalt, a jogalkalmazásra, vagyis az eljáró bíróságokra telepített felelősség „felpuhított változata” fogalmazódik meg, mely ténylegesen az alábbi, a szükségesség-arányosság elvét tükröző kógens rendelkezésben ölt testet: a cselekvőképesség *részlegesen sem korlátozható*, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő *más módon biztosítható*”¹¹¹⁷], s ekkor jön az a bizonyos „*de*” *kötőszó*, mely a gondnokság alá helyezési eljárásból jogintézmény’váltó’ helyzet lehetőségét vázolja fel.

Mi is tehát a gondnokság alá helyezési perben eljáró bíró feladata, s az hogyan is hat a támogatott döntéshozatalra a Ptk. szabályozása szerint:

i) elsőként meg kell győződnie arról, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása *sem* indokolt (a Ptk. 2:19. § (4) bekezdése szerint), de mindehhez el kell rendelnie a Ptk. 2.19. § (2) foglaltakra irányuló bizonyítási eljárást, hiszen mind az érintett (alperes) belátási képességéről (az azt megalapozó mentális zavar fennállásáról) meg kell bizonyosodnia, mind pedig fel kell mérnie az érintett személy (alperes) egyéni körülményeit, valamint családi és társadalmi kapcsolatainak fennállását, e kapcsolatrendszer minőségét, működőképességét. Tehát a gondnokság elrendelésének szükségességéről vagy annak kizárhatóságáról dönt a bíró első körben, s abban az esetben, ha a Ptk. 2.38. § (2) fordulata szerint *’úgy ítéli meg’* hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása *sem* indokolt, „*de*”

ii) az érintett személy meghatározott ügyei intézésében belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szorul, akkor érkezünk el a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasításához, és a határozat gyámhatósággal történő közlésének pontjához. A Ptk. 2:38. § (2) bekezdése tehát csupán egy a támogatott döntéshozatal lehetőségét felvázoló helyzetet teremt, mivel e bekezdés utolsó fordulata szerint a „támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a gyámhatóság rendeli ki.”

---

¹¹¹⁷ Vö.: Ptk. 2:19. § (4) a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén történő szabályozásánál

Azaz a Ptk. 2:38. § (2) bekezdés szerint felvázolt lehetőség rendkívül bonyolult, nem életszerű, kifejezetten megnehezíti a támogatott döntéshozatalhoz ilyen módon történő hozzáférés lehetőségét. Mindezeket a következő megállapításra alapozom: a gondnokság alá helyezés iránti perkezdeményezés mint előzmény után a támogatott döntéshozatal igénybevételi lehetőségéhez legalább négy feltételnek teljesülnie szükséges: 1) a bíróság – a gondnokság alá helyezési per bizonyítási szakasza végén - úgy ítéli meg, hogy a gondnokság alá helyezés iránti keresetet „el kell” utasítania, mivel azt látja, hogy az érintett jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon biztosítható 2) a bíróság a belátási kisebb mértékű csökkenése miatt az alperes segítségigényét tapasztalja 3) a bíróság a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasító határozatát közli a gyámhatósággal, s mindezen felül egy további feltételnek is teljesülnie kell, 4) az érintett is kérelmezze támogató kirendelését, ezt azonban immár az illetékes gyámhatóságon kell megtennie.

Ez utóbbi két pont igen lényeges, mivel a Ptk. 2:38. § (2) bekezdése esetén azonban határt kell húzni, hiszen a támogató kirendelését a bíróság valójában véve nem kezdeményezheti, arra csak az érintett személy egyetértése vagy a gyámhatóság felé benyújtásra kerülő kérelme esetén van mód és lehetőség.

Talán épp a fentiek miatt – Landi (2021)¹¹¹⁸ által „a cselekvőképesség részleges korlátozása és a támogató kirendelése közötti látszólagos átfedésnek (’átmenetnek’) minősített helyzetből adódó téves következtetés” kiküszöbölése érdekében hangsúlyozza az új Ptk. Tanácsadó Testülete külön véleményében az alábbiakat:

„A támogatott döntéshozatal és a cselekvőképesség korlátozása a szabályozás szintjén nem kapcsolódik egymáshoz. E jogintézmények célja és funkciója is különbözik egymástól, továbbá a szabályozás sem kapcsolja össze őket. A családi környezet adhat olyan hálót, amely mellett nincs szükség a cselekvőképesség korlátozására. A támogatott döntéshozatal nem a cselekvőképesség korlátozásának alacsonyabb szintje, és nem is előzménye a részleges korlátozásnak, hanem egy attól teljesen külön álló jogintézmény. Ha a bíróság úgy látja, hogy valakit legalább részlegesen gondnokság alá kell helyezni, akkor nem utasíthatja el a keresetet amiatt, hogy inkább támogató kirendelésére lenne szükség. Ha viszont a bíróság lefolytatja a bizonyítást, és azt találja, hogy a gondnokság alá helyezést az érintett családi és társadalmi körülményei nem teszik szükségessé, mert pl. a családtagjaitól kellő támogatásban részesül, a keresetet elutasítja. A bíróságnak így nem azt kell vizsgálnia, hogy hipotetikusán létezhet-e a cselekvőképesség kereset szerinti korlátozásánál kevésbé korlátozó megoldás, hanem hogy ténylegesen megvalósul-e ez.”¹¹¹⁹

A következőkben az új Ptk. Tanácsadó Testületének (továbbiakban: Tanácsadó Testület) fentebb leírt gondolatait elemezném az előzőekben áttekintett Ptk. rendelkezésekre tekintettel:

- I. A támogatott döntéshozatal nemzetközi jogi gyökereinek és a cselekvőképesség támogató modelljének szakirodalmi kutatások alapján végzett bemutatása után teljes mértékben egyetérthetünk a Tanácsadó Testület azon megállapításával, miszerint a gondnokság és a támogatott döntéshozatal jogintézményeinek célja és funkciója is különbözik egymástól. Korábbiakban végzett vizsgálódásaink nyomán megállapítást nyert, hogy a gondnokság (helyettes döntéshozatal) elsősorban védelmi célú jogintézmény, ez a szempont az alapelv, noha érdemes pillantást vetni

---

¹¹¹⁸ Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátzsma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92.

¹¹¹⁹ Idézi: Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátzsma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9101057>

az egyre inkább a szükségesség-arányosság elve irányába mutató minél kevésbé korlátozó irányba gondnoksági intézmény jogfejlődésére.¹¹²⁰

II. Azzal is egyet lehet érteni, hogy a támogatott döntéshozatal nem a cselekvőképesség korlátozásának alacsonyabb szintje, hiszen e tekintetben eleve nem korlátozó, hanem a cselekvőképesség gyakorlását segítő jogintézményről beszélünk. A támogatott döntéshozatal a következő alapelvekre épül, melyeket a Canadian Association for Community Living (CACL) 1992. augusztusi munkacsoport beszámolója¹¹²¹ nyomán az alábbiak szerint foglalhatunk össze:

- i) minden felnőttnek joga van az önmeghatározáshoz, az életét érintő döntésekhez;
- ii) mindenkinek van akarata és képes választásra;
- iii) vannak emberek, akik a választási vagy döntési helyzetekben személyi támogatást igényelnek¹¹²², fontosnak tartom ugyanakkor megjegyezni, hogy a személyi támogatás minden formája megerősíti az egyént, érvényt szerez a kívánságainak és kizárhatja az érdekösszeütközést;
- iv) az emberek kölcsönösen függenek egymástól (azaz az autonómia interdependensen is megvalósítható)¹¹²³, mely tény a jognak figyelembe kell vennie és a mások segítségével hozott döntésnek érvényes státuszt kell biztosítani¹¹²⁴;
- v) tiszteletben kell ugyanakkor tartani a személynek azt a jogát, hogy mások segítségével hozzon döntéseket, az érintettnek joga van elutasítani mások segítségét is;
- vi) a támogatott döntéshozatal alapja a támogatást adó és a támogatást elfogadó személyek közti bizalmon alapuló viszony. Amennyiben valaki elszigetelődik a közösségtől, - ahogy ez a fogyatékossgal élő személyek bentlakásos intézményeiben való „kényszerű” elhelyezésével is történt - az állam kötelessége, hogy megfelelő forrásokat biztosítson az informális személyes hálózatok (újja)építésében;¹¹²⁵
- vii) a törvény nem diszkriminálhat a személy képességének vagy kompetenciájának értékelése alapján. Sőt a törvény kötelessége, hogy minden felnőtt számára biztosítsa a személyes döntéshozatal előnyeit és megszüntesse a jelenlegi jogi és gazdasági korlátokat, amelyek megakadályozzák, hogy részt vegyen a közösség életében;¹¹²⁶
- viii) a harmadik fél érdekei és aggályai nem szoríthatják háttérbe a személyek döntéshozatalhoz való jogát és nem érvényteleníthetik a döntéshozatali folyamatot;¹¹²⁷
- ix) egyetlen személy kompetenciáját sem lehet minősíteni, kizárólag az egyéni döntéseket tekintheti át külső fél, hogy eldöntse: a) a személy akaratát tiszteletben tartják-e, b) a döntést nem befolyásolás hatására hozta-e, c) a támogató személyek nem húznak-e hasznot a döntésből a támogatott személy tudta és engedélye nélkül.¹¹²⁸

---

¹¹²⁰ Vö.: a disszertáció Bevezetőjében írtakkal: miszerint a gondnokság intézménye is az önirányított döntéshozatal biztosítása felé fejlődik cselekvőképesség korlátozása nélkül

¹¹²¹ A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992 augusztus, in: Fogyatékossg és Társadalom, 2019/3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 352-353.

¹¹²² Vö.: a disszertáció V. fejezetében foglalt a cselekvőképesség támogató paradigmájával a Bach-Kerzner-i modell alapján

¹¹²³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>Halmos

¹¹²⁴ Vö.: a disszertáció V. fejezetében foglalt a cselekvőképesség támogató paradigmájával, a Bach-Kerzner-i modell alapján az V. 8. alatt meghatározott döntéshozatali státuszról írtakkal

¹¹²⁵ Vö.: a disszertáció V. fejezetében foglalt a cselekvőképesség támogató paradigmájával, a Bach-Kerzner-i modell alapján, valamint

¹¹²⁶ Vö.: a disszertáció Bevezető I.6. Részleges helyzetértékelés c. alfejezetben a társadalmi integrációhoz való jog sérülésével

¹¹²⁷ Vö.: a disszertáció V. fejezetében a döntéshozatali folyamat integritásának védelmével

¹¹²⁸ A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992. augusztus in: Fogyatékossg és Társadalom, 2019/3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 352-353.

III. A Tanácsadó Testület fentebb idézett sorai közül a következők – álláspontom szerint - koncepcionális átgondolást igényelnek és a szabályozás átalakítását kívánják:

„A támogatott döntéshozatal és a cselekvőképesség korlátozása a *szabályozás szintjén* nem kapcsolódik egymáshoz.”¹¹²⁹ Az előző állítással szemben számos érv bizonyítja, hogy több aspektusból is kapcsolódik egymáshoz a szabályozás szintjén a két jogintézmény:

i) a Ptk. 2:38. § (2) bekezdése kapcsán, mely a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés egyik lehetséges - valójában másodlagos - lépcsőjeként tekint a gondnokság alá helyezést célzó polgári perre; vagyis a támogató kirendelésére kétféle módon kerülhet sor, az ímént hivatkozott rendelkezés éppen a *bíróági megkeresés útján* történő támogatott döntéshozatali lehetőséget rögzíti;

ii) figyelemre méltó továbbá, hogy mind a cselekvőképesség korlátozásánál, mind a támogatott döntéshozatalnál a *belátási képesség csökkenésének kritériumát* határozza meg a jogalkotó egyik vizsgálandó szempontként;

ii) további szabályozás szintű kapcsolódási elemet jelent a Ptk. 2:19. § (4) bekezdésének fordulata, mely szerint a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a *cselekvőképességet nem érintő más módon* biztosítható;

iii) a családi és társadalmi kapcsolatok fennállásának vizsgálata a gondnokság alá helyezési eljárás során a bizonyítás részét képezi – s a Tanácsadó Testület által írtak szerint „a bíróságnak így nem azt kell vizsgálnia, hogy hipotetikusán létezhet-e a cselekvőképesség kereset szerinti korlátozásánál kevésbé korlátozó megoldás, hanem hogy ténylegesen megvalósul-e ez.”¹¹³⁰ Ez utóbbi hivatkozás felveti a belátási képesség csökkenésére irányuló vizsgálat létjogosultságát. A támogatott döntéshozatal elve szerint, amennyiben az érintett személy erős és megbízható, kölcsönös bizalmi kapcsolaton alapuló családi, rokoni, társadalmi kötelekekkel rendelkezik, akkor a belátási képesség csökkenése vizsgálatának nincsen relevanciája. Relevanciája a támogatási szükséglet megismerésének van, vagyis annak, hogy az érintett milyen típusú és mértékű támogatással tud döntést hozni vagy leginkább a döntéshozatali folyamatban részt venni. S egy további megjegyzés: amennyiben a bíróság ténylegesen azt vizsgálja, hogy az érintett személy és közvetlen környezete, kapcsolati hálója keretében a cselekvőképesség működtethető-e, akkor a bíróság a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasításával és határozatának gyámhatósággal való közlése során csupán „ismeretterjesztő” szerepet tölt be, a támogató kirendelésére az érintett személy kezdeményezése függvényében vagy sor kerül vagy nem. Az eljárás ezen pontja felveti a támogatott döntéshozatalhoz történő nehézkes hozzáférést és felvetheti a kérdést, hogy a bemutatott statisztikai táblázat (4. és 5. számú táblázat összehasonlítása) szerint miért „tűnnek el” (morzsolódnak le) a támogatott döntéshozatal kezdeményezéséből az érintettek (az összeadott támogatást igényői kör kb. 10%). Kétségtelen azonban, hogy a jogintézmény alapvetően az ügyfél kezdeményezésével működik.

---

¹¹²⁹ Idézi: Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9101057>

¹¹³⁰ Idézi: Landi Balázs n.d. „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, Jogtudományi Közlöny, 2021/2. pp. 85-92. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9101057>

S a fentiekén túl három további érv mellett, hogy a támogatott döntéshozatal és a gondnokság intézménye összekapcsolódik Magyarországon:

- i) a disszertáció korábbi, VI.3. alfejezetében ismertettem a CRPD 12. cikkének implementációs fokozatait, mely szerint – miután a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal a magyar szabályozásban egymás mellett működik - megállapítható, hogy a magyar szabályozás a részleges implementációt követi. Figyelemmel a két különböző jogintézmény Ptk-ban történő együttes deklarációjára, valamint a cselekvőképesség - szükségesség-arányosság, fokozatosság és ultima ratio elve szerinti - korlátozására, a támogatott döntéshozatal nem független jogintézmény, hanem a Ptk-ban a cselekvőképesség korlátozása, azaz a gondnokrendelés árnyékában meghúzódó jogintézmény;
- ii) a támogatott döntéshozatal előzményes jellegét, vagyis a gondnokság alá helyezést megelőző jelentőségét a Ptk. szabályozása nem tükrözi, többek között ez is hozzájárul ahhoz a bírósági jogalkalmazási gyakorlathoz, mely az utóbbi tíz évben folyt, s mely visszaköszön a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának megállapításaiban¹¹³¹;
- iii) mindaddig, amíg Magyarországon a támogatott döntéshozatal a cselekvőképességet korlátozó gondnokság mellett létezik, annak – a belátási képesség csökkenése mértéke szerinti - esetleges alternatívája, addig a két jogintézmény részben alapvető szálon (fokozatosság, szükségesség-arányosság), részben a belátási képesség csökkenésének mint alapvető kritériumnak a révén kapcsolódik egymáshoz.¹¹³²

VII.4.3. A támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés a gyakorlatban

Érdemes mindezek után rápillantani a bíróságoknak a támogatott döntéshozatalt érintő, az előzőekben részletesen elemzett szabályozásának a gyakorlatban történő megvalósulásának egyes kérdésköreire. A támogatott döntéshozatalnak a gyakorlati manifesztációját alapvetően a Központi Statisztikai Hivatal adatainak és a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának 2023-ban megjelent összefoglaló véleményének, illetve néhány – a témában releváns – szakirodalmi forrásnak az elemzésével vizsgálom.

A téma kapcsán az alábbi „csomóponti” kérdések elemzését tartom kiemelten szükségesnek:

- i) A támogatott döntéshozatalban részesülők és a támogatott döntéshozatalhoz vezető „utak” statisztikai megjelenését;¹¹³³
- ii) A belátási képesség vizsgálatát és értékelését – a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának aktaelemzése és a vonatkozó szakirodalom nyomán;¹¹³⁴

¹¹³¹ Összefoglaló vélemény [5]: [Szerz: A gondnoksági pereknek] [n]em célja ugyanakkor az, hogy az adott kérdésben felelős döntéshozatalra képes személyeket is korlátozzon. A Ptk. által felállított rendszer – a szükségesség, arányosság kritériumrendszer érvényesülését biztosító garanciák – sikeressége tehát abban áll, hogy mennyire képes összhangot teremteni a valós (döntési) helyzet és az érintett személyek jogi státusza között. Ezen gondolatkör egyértelműen Fiala-Butora János szavait csengik vissza. Figyelemre méltó, hogy a Kúria átvette az ún. döntési helyzet fogalmát is (mely kifejezetten a támogatott döntéshozatalt támogató szakkifejezés). Vö.: Fiala-Butora János: A cselekvőképesség szabályozásának eltérő megközelítései az új Ptk. vitája során. pp. 7. In.: Gárdos-Orosz Fruzsina és Menyhárd Attila (szerk.): Az új Ptk. első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont. Jogtudományi Intézet. Budapest. 2019. <https://real.mtak.hu/105481/1/2019Fiala-ButoraPtkcselekvokessegsnemzetkozijogtukrebenCsaladiJog2019.pdf>

¹¹³² Ettől elválik az cselekvőképesség alapjogias megközelítésének esete (vagyis a tényleges paradigmaváltás a teljes jogi implementációval, azaz a támogatott keretrendszer felépítésével), amikor tisztán a döntéshozatali képesség megismeréséről és a támogatás mértékéről, illetve típusáról beszél a jogi szabályozás.

¹¹³³ A Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományának feldolgozása útján

¹¹³⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

- iii) A családi és társadalmi kapcsolatok feltárását - a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának aktaelemzése és a vonatkozó szakirodalom nyomán.¹¹³⁵

VII.4.3.1. Statisztikai adatok a támogatáshoz történő hozzáférésről

Elsőként a támogatott döntéshozatalhoz történő „hozzáférés” fentebb már ismertetett eljárási „útvonalai” szerinti statisztikai adatokat tekintem át.

Ma Magyarországon a támogatott döntéshozatal jogintézménye alapesetben¹¹³⁶ három úton érhető el:

- i) a gondnokság alá helyezés iránt megindított perben eljáró bíróság által – a kereset elutasításával járó – a gyámhatóság felé támogató kirendelésére irányuló kezdeményezéssel (ezt röviden közvetett útnak tekintem, melynek előfeltétele a gondnokság alá helyezési per megindítása, azaz az eddig elemzett Ptk. 2:38. § (2) bekezdése szerinti eljárásról van szó)
- ii) a segítségre szoruló nagykorú személy által történő gyámhatósághoz benyújtott kérelem alapján (ezt közvetlen útnak tekintem, mivel az érintett közvetlenül fordulhat segítségért a hatáskörrel bíró szervhez, melyet a Ptk. 2:38. § (1) bekezdése tesz lehetővé)
- iii) a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek által támogató kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál (ezt is közvetlen útnak tekintem, azonban ezen esetben egy, már cselekvőképességében korlátozott személy részéről kerül sor támogató segítségének igénybevételére természetesen a gondnokság alá helyezést érintő ítéletben meghatározott ügycsoporton kívüli körben)¹¹³⁷

A Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „A támogatott döntéshozatal” és a „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállománya a következő képet mutatja a tárgyév folyamán *az i) azaz a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál* országos szintű adat tekintetében.

Az alábbi táblázat tehát a támogatott döntéshozatalhoz *közvetetten* – azaz a bíróság gondnokság alá helyezési eljárás megindulását követően, de a gondnokság alá helyezésre irányuló kereset elutasításával – (elviékben) eljutók számát mutatja országos szinten tárgyévi bontásban a jogintézmény hatályba lépésének évétől.

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹³⁵ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹³⁶ Nem tekintem a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a támogatott döntéshozatal alapeseti elérésének azt, amikor a támogató jogintézmény alkalmazását gondnokság megszüntetése vagy gondnokság kevésbé korlátozó irányba történő módosítása iránti bírósági peres eljárás előzi meg. Ezen eseteket a vizsgálatomból – elsősorban a disszertáció terjedelmi korlátaira irányuló okból – zárom ki, továbbá azért, mivel ilyenkor egy ún. alapeljárás, vagyis a Polgári Perrendtartás szerinti polgári per előzi meg a támogatott döntéshozatal jogintézményének alkalmazását. Ezen esetek száma – álláspontom szerint – elenyésző éppen az érintettek szempontjából az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés nehézkes volta miatt, ugyanakkor mint többlépcsős eljárási „útvonal” semmiképpen sem zárható ki.

¹¹³⁷ Ezen esetkör kiemelt figyelmet érdemel, mivel álláspontom szerint ez tanúskodik leginkább arról, miszerint a mai hatályos magyar szabályozásban hiányzó intézmény – a facilitáló gondnokság – iránti igény mutatkozik

1. sz. táblázat

A tárgyév folyamán bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezéséről¹¹³⁸

Tárgyév	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tárgyév folyamán a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezése	76 fő	126 fő	100 fő	152 fő	83 fő	103 fő	99 fő	69 fő	80 fő

Megállapítások:

A bíróság által támogató kirendelésére irányuló kezdeményezések száma – az elmúlt nyolc évből rendelkezésre álló statisztikai adatok ismeretében – 2017-ben érte el az eddigi csúcstérteket, azóta a bírósági aktivitás e tekintetben csökkenni látszik. Ez utóbbinak az oka nem tudható, legfeljebb sejtethető, összefüggésben állhat az új jogintézménybe vetett bizalommal az igazságszolgáltatás részéről. Kérdésként merülhet fel, hogy vajon mikor került sor az eljáró bírók szemléletváltó továbbképzésére e témában, melynek során számos civil szervezet is tevékeny szerepet vállalt.¹¹³⁹ Feltehető, hogy van némi korreláció a bírók továbbképzése, az új jogintézményről történő konzultációk és a bírói támogatói kirendelő kezdeményezések számában. A bíróság útján a támogató kirendelésére irányuló kezdeményezésre oly módon kerül sor, hogy a bíróság a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasító határozatát megküldi az illetékes gyámhatóságnak. A támogatott döntéshozatal alkalmazásánál azonban alapvető feltétel, hogy támogatót kizárólag az érintett egyetértésével rendel ki a gyámhatóság.

Ebből következően érthetővé válik, hogy az 5. számú táblázatban foglalt támogató kirendelésére irányuló kezdeményezések és kérelmek éves adatainak összege miért prezentál magasabb számot, mint a 4. számú táblázatban látható támogatott döntéshozatalban részesülő éves szintű teljes létszáma. A jogintézmény hatályos szabályozás szerinti működése mögötti háttértényezők pontos megértéséhez további információt igényelne, hogy milyen mértékű e tekintetben az érintett felek részéről az ún. „lemorzsolódás”, azaz hány fő nem él a bíróság kezdeményezése útján megnyíló támogatás lehetőségével. (Tekintettel arra, hogy a korábbiakban bemutatott szabályozás, a Ptk. 2:38. § (2) bekezdése bonyolulttá teszi a támogatáshoz való hozzájutást.

Figyelemmel kell lennünk ugyanakkor támogatott döntéshozatalhoz történő „hozzáférés” *közvetlen útjára* is a Ptk. 2:38. § (1) bekezdése alapján, miszerint „a gyámhatóság az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú számára, annak kérelmére – cselekvőképessége korlátozásának elkerülése érdekében – támogató kirendeléséről határoz.”

Az ügyfél által tehát közvetlenül kezdeményezett támogató kirendelése iránti esetkörre vonatkozó országos szintű adatokat tárgyévi bontásban az alábbi táblázat tartalmazza:

¹¹³⁸ Az adatok a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származnak (táblázatotörredék)

¹¹³⁹ Ez utóbbi továbbképzéseknek volt egy ideig központi kormányzati támogatása, kérdés, hogy rendszerességében ez működik-e. Vö.: a 15/2015. (IV.7.) Ogy. határozat az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025), mely 7.1. pontja szerint „a támogatott döntéshozatal intézménye az érintett fogyatékos személyek életét alapvetően befolyásoló új elemként jelent meg a magyar jogrendben, ezért az érintett ágazatok és szakterületek együttműködésével a jogintézmény hatályosulásának fokozott figyelemmel kísérésére, az ezzel kapcsolatban kialakuló bírói és hatósági joggyakorlat rendszeres áttekintésére van szükség. Ehhez kapcsolódóan fontos cél a támogatók, támogatottak, illetve a bírók és az érintett hatóságok szakembereinek - az érintett érdekvédelmi szereplők bevonásával történő - megfelelő felkészítését szolgáló rendszer kialakítása is.”

2. sz. táblázat

A tárgyév folyamán ügyfél által támogató kirendelésének kezdeményezéséről¹¹⁴⁰

Tárgyév	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tárgyév folyamán ügyfél által támogató kirendelésének kezdeményezése	51 fő	47 fő	59 fő	47 fő	58 fő	35 fő	35 fő	41 fő	49 fő

Megállapítások:

A közvetlen, s egyben az ún. gondnokság alá helyezés iránti peres előzmény nélküli ügyfelek támogató kirendelésére irányuló kérelmei - a rendelkezésre álló adatok ismeretében – az elmúlt nyolc évben stagnálnak (azaz évente átlagosan kb. 50 fő támogató iránti kérelmről beszélhetünk). Ez az adat azt is mutathatja, hogy egyrészt nem nőtt a jogintézmény ismertsége, másrészt a jogintézmény iránti bizalom sem mélyült az elmúlt évek során. Az alacsony „közvetlen” kezdeményezői létszám arról tanúskodik, hogy valójában csak nagyon szűk kör érzi „megszólítva” magát támogató személy kirendelésének kezdeményezése tekintetében. Az adatok akár ügyis olvashatók, hogy a hatályos szabályozással nem nyert valódi értelmet a jogintézmény, azaz nem igazán tudja betölteni érdemi funkcióját. Felmerülhet egyben az is, hogy – a belátási képesség kisebb mértékű csökkenésével jelzett szabályozási kritérium - túlságosan szűkre szabott személyi kör számára jelenthet a cselekvőképesség gyakorlásához megfelelő támogatást vagy éppen az is feltételezhető, hogy a vonatkozó törvények által megcélzott személyi kör támogató kirendelése nélkül is „boldogul” a mindennapi döntéseiben.

Figyelmet érdemelnek ugyanakkor az átlaghoz képest 20-30 %-os csökkenést mutató kérelmek a Covid-19 pandémia éveire jellemző adatok szerint.

Eltérő szabályozási megközelítés mutatkozik ugyanakkor a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés tekintetében a belátási képesség kisebb mértékű csökkenésének bizonyított voltában. A bíróság által történő támogató kirendelésének kezdeményezésére – a szükségesség és arányosság elveinek figyelembevételével - számos esetben az igazságügyi pszichiáter szakértő által a belátási képesség szakértői véleményben „bizonyítottan” megállapított kisebb mértékű csökkenése esetén kerül sor, s a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasítása is részben ennek mentén történik (konkrétan a Ptk. 2:19. § (4) bekezdés második fordulatának alkalmazásával¹¹⁴¹). Ezzel szemben a gyámhatósághoz támogató kirendelése iránt közvetlen kérelemmel fordul nagykorú személyek esetében a belátási képesség kisebb mértékben csökkent voltának vizsgálatára a támogatott döntéshozatalról szóló törvény 3.§ (3) bekezdése értelmében nem kell sort keríteni, a szakértői vélemény gyámhivatali beszerzésére „különösen” akkor kerül sor, ha felmerül a jogintézmény visszaélészerű alkalmazásának gyanúja.¹¹⁴² Mindez összhangban áll a támogatott döntéshozatal gyámhivatali eljárásrendjéhez készült útmutatóval.¹¹⁴³ A fentiekre irányuló hatályos szabályozás - a korábbiakban leírtakkal

¹¹⁴⁰ Az adatok a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származnak (táblázattörődék)

¹¹⁴¹ Ptk. 2: 19. (4) A cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható.

¹¹⁴² Vö.: A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm.rendelet összhangban a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény 3. § (3) bekezdésében foglalttal

¹¹⁴³ A belátási képesség kisebb mértékű csökkenésének kötelező vizsgálatát nem írja elő a támogatott döntéshozatalról szóló törvény. Az új Ptk. azonban a támogatott döntéshozatalt a belátási képesség kisebb mértékű csökkenésével élő személyeket segítő jogintézményként definiálja. A támogatott döntéshozatal célja a

konzekvens módon - felveti a képességvizsgálat egyenetlenségének (eljárásrendjének) kérdését, az ún. küszöbérték meghatározásának problematikáját, továbbá a belátási képesség szak- vagy jogkérdésként történő minősítését. Erre a későbbiekben a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának összefoglaló véleménye során visszatérek.

A fentiekben már szót ejtettem egy a támogatott döntéshozatal jogintézményéhez vezető harmadik lehetőségről is, mely szintén közvetlenül „ügyféli” kérelemre indul, a különbség az előző esetkörhöz képest az ügyfél személyi státuszában van: ezen esetben ugyanis gondnokolt az érintett személy, azaz alapvetően (legalább egyetlen ügycsoportban) cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyről beszélünk. Ezt a „hozzáférési” utat a vonatkozó jogszabályok explicit nem nevesítik, azonban semmi nem zárja ki a támogatott döntéshozatal ilyen irányú további „ügycsoportokban”¹¹⁴⁴ meghatározott alkalmazását. Figyelemre méltó, hogy ezen típusú támogató kirendelése iránti kérelmek – 2018. és 2019. kivételével - évről évre növekedést mutatnak. A Covid-19 pandémia idején és azt követően a kérelmek számra jelentősen megugrik. Kérdéses, hogy valóban van-e összefüggés a kérelmek megnövekedett száma és a lezajlott világjárványt kísérő általános „bezártság” és korlátozó intézkedések alkalmazása között. Az alábbi táblázat szerint tehát (az egyébként gondnokolti státuszban álló) személy támogató kirendelése iránt a gyámhivatalhoz fordul annak érdekében, hogy a cselekvőképessége korlátozását nem érintő ügycsoportban döntéshozatalához segítséget kérjen. Az e csoportba tartozó gondnokolti személyi kör jól példázza a cselekvőképesség gyakorlásának támogatása iránti igény megjelenését. Álláspontom szerint ez az igény jelzésértékű mivel utat nyithat a más államok szabályozásában már deklarált cselekvőképesség korlátozása nélkül történő „facilitáló” típusú segítő gondnokság¹¹⁴⁵ bevezetéséhez.

A Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállománya az előzőekben említett esetkörrel az alábbi képet mutatja:

3. sz. táblázat

A tárgyév folyamán cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló ügyfelek támogató kirendelésének kezdeményezéséről¹¹⁴⁶

Tárgyév	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
---------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

belátási képesség kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú személy támogatása a cselekvőképesség korlátozásának elkerülése érdekében. A két törvény együttes értelmezéséből az vezethető le, hogy a gyámhivatal főszabály szerint nem vizsgálja a támogatott döntéshozatalt kérő személy belátási képességének kisebb mértékű csökkenését. Ha azonban felmerül a támogatott döntéshozatal visszaélészerű alkalmazásának lehetősége (pl. valamely eljárás elhúzására, valamely kötelezettség alóli mentesülésre irányul a támogató kirendelésének kérése, vagy az érintett rutinszerűen kéri a támogató kirendelését, majd felmentését), a gyámhatóság szakértő közreműködésével megvizsgálhatja az érintett belátási képességét. In: Útmutató a támogatott döntéshozatal gyámhivatali eljárásrendjéhez, összefoglalt eljárásrend a gyámhivatalok számára http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/tdejarasrend.pdf

¹¹⁴⁴ Vö.: a szóhasználatot a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm.rendelet 126/A. § (4) ab) foglaltakkal, mely egyben azt is mutatja, hogy a támogatott döntéshozatal terminológiája és szabályozási logikája szoros kapcsolatban áll a gondnoksággal (Pl. a hivatkozott Korm. rendelet 126/A. § (7) db) szerint általános jellegű támogatott döntéshozatal vagy ügycsoportokra meghatározott jellegű)

¹¹⁴⁵ Vö.: Németország szabályozásával in: Hoffman István-Gulya Fruzsina-Tókey Balázs: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása pp. 92. oldal In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹¹⁴⁶ Az adatok a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származnak (táblázattörödékek)

Tárgyév folyamán ügyfél által támogató kirendelésének kezdeményezése (cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek az ügyfelek)	5 fő	14 fő	19 fő	25 fő	3 fő	14 fő	144 fő	323 fő	148 fő
---	------	-------	-------	-------	------	-------	--------	--------	--------

Az országos szinten tárgyévenként támogatott döntéshozatalban részesülők statisztikai adatainak alakulását a következő tábla¹¹⁴⁷ foglalja össze: eszerint a támogatott döntéshozatalban részesülők száma – habár összességében és különösen a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt élő személyek számához képest szinte észrevehetetlen¹¹⁴⁸ - 2015 és 2022 között folyamatosan növekedett. Az elmúlt nyolc évben a támogatott döntéshozatalban részesülő személyek száma csaknem megháromszorozódott, s bár ilyen formán is elenyésző adatokról beszélünk, mégis azt jelzik, hogy az új jogintézmény iránt igény mutatkozik. Figyelmet érdemel, hogy a jelenlegi igen szűk hozzáférést biztosító, valójában a magánjogon túlmutató támogató keretrendszer nélküli, és egyéb anomáliákat is jelző hatályos jogi szabályozás ellenére is van létjogosultsága a jogintézménynek.

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy habár a fentebb bemutatott „hozzáférési esetkörökben” 2014-re egyértelmű adatokat jeleznek a Központi Statisztikai Hivatal „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i saját szerkesztésű adattáblái, alább „A támogatott döntéshozatalban országos szinten részesülők számáról” szóló táblázatban már csak 2015-től szerepelnek összesített adatok, tehát a megelőző táblázatokkal csupán a 2015-ös naptári évtől kezdődően érdemes összevetést végezni.

4. sz. táblázat

A támogatott döntéshozatalban országos szinten részesülők száma¹¹⁴⁹

Tárgyév	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Támogatott döntéshozatalban országos szinten részesülők száma	91 fő	149 fő	167 fő	206 fő	195 fő	207 fő	242 fő	257 fő

Megállapítások:

A fenti 1., 2., és 3. számú - támogató kirendelése iránt évenkénti kezdeményezéseket tartalmazó - táblázatok áttekintésével és a támogatott döntéshozatalban részesülők körét éves szinten összegző 4. számú táblázattal összevetve jól látható, hogy a jogintézmény valódi „manifesztációja”, azaz a támogatott döntéshozatal regisztrált igénybevétele között tárgyévenként nem kis „veszteség” mutatkozik. Fontos lenne megismerni részleteiben ezen „veszteség” okát, hátterét. Kérdésként merül fel az is, hogy az 1., 2., és 3., számú táblázatban megjelenő kérelmek, ill. támogató kirendelése iránti kezdeményezések hozzáadódnak-e a támogatott döntéshozatalban részesülők körének éves regisztrációjához (legalább töredékben), fontos lenne feltárni azt is, hogy átlagosan mennyi ideig (milyen időintervallumban) működnek

¹¹⁴⁷ Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállománya (saját szerkesztésű kivonat)

¹¹⁴⁸ Fiala-Butora (2019) is ezt erősíti meg

¹¹⁴⁹ Az adatok a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „A támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származnak (táblázattöredék)

ténylegesen a hatályos szabályozás szerint létrejövő és regisztrált támogató kirendelések, s hogy sor kerül-e idő közben támogatói kirendelések megszüntetésére. Nélkülözhetetlen lenne sokkal mélyebben ismerni a támogatott döntéshozatalban részesülő személyi kör szociológiai hátterét, kapcsolódásait, támogatási szükségleteit, a jogintézménnyel kapcsolatos elvárásait, s eddigi tapasztalatait, fennálló nehézségeit, ugyanezeket a támogatói oldal tekintetében is hasznos lenne kutatás tárgyává tenni, továbbá a jogintézmény működésének szabályozáson túlmutató részleteit, a támogató kapcsolat belső dinamikáját megismerni.

A támogatott döntéshozatalban részesülő „valódi ügyféllé” válás mögött érzékelhető statisztikai „veszteség” eredete egyértelműen nem látható, legfeljebb feltételezhető, hogy az a támogatás irányában kevésbé motivált ügyfelek körének (nagyobb valószínűséggel inkább a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezésével kapcsolatos szegmensnek) tulajdonítható. Ez utóbbi mindenképpen további vizsgálódást igényel ahhoz, hogy egyértelmű bizonyítást nyerjen a támogató kirendelésével kapcsolatos fórumrendszer problematikája.

A fenti statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy ma Magyarországon a releváns jogszabályok által meghatározott potenciális érintetti kör, de a gondnokság alá helyezett személyek vonatkozásában sem beszélhetünk a támogatott döntéshozatal jogintézmény felé ösztönző, annak alkalmazását elősegítő facilitáló működésről.

5. sz. táblázat

Az 1-3. számú táblázatok adatainak éves bontású összevetéséről¹¹⁵⁰

Megnevezés	tárgyév								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tárgyév folyamán a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál	76	126	100	152	83	103	99	69	80
Tárgyév folyamán az ügyfél által támogató kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál	51	47	59	47	58	35	35	41	49
Tárgyév folyamán az ügyfél által támogató kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál: cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek	5	14	19	25	3	14	144	323	148

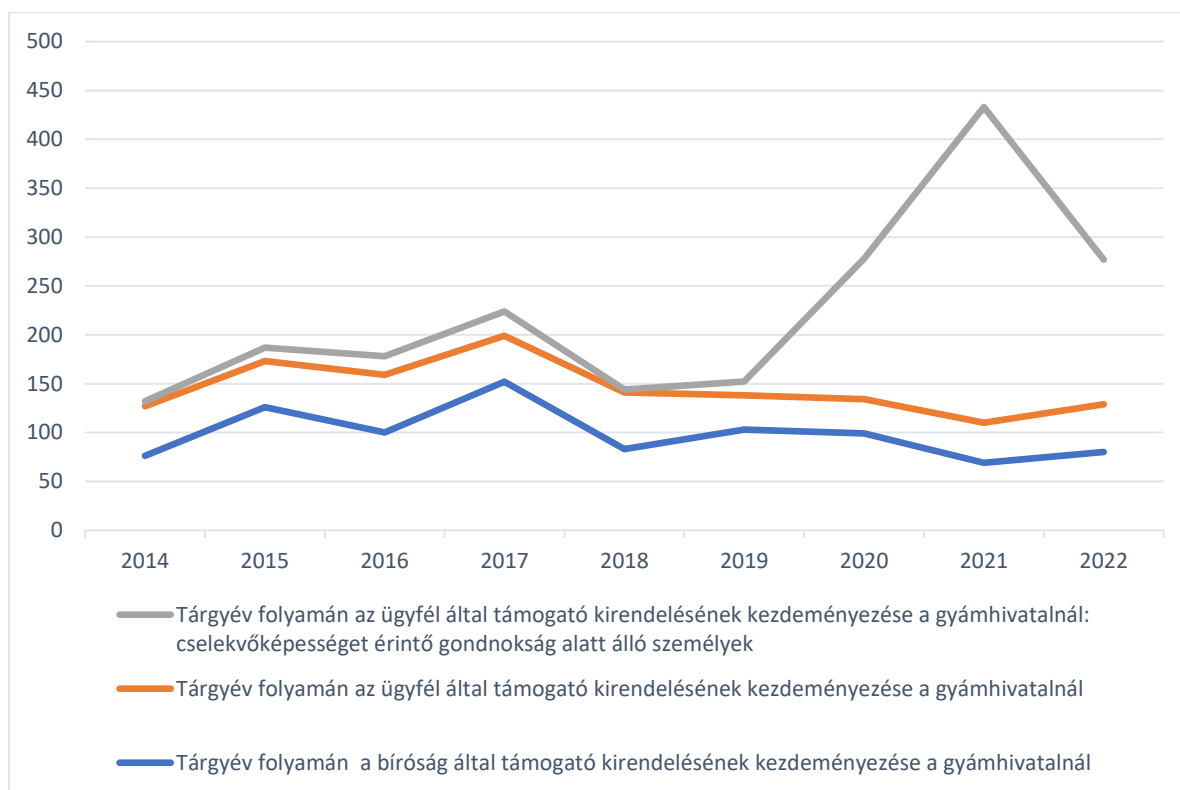
Megállapítások:

Az 5. számú táblázatból ugyanakkor a támogatott döntéshozatalhoz történő „hozzáférési utak” vonatkozásában az látható, hogy 2019-ig a bíróságok támogató kirendelése iránti kezdeményezése volt a leginkább meghatározó a gyámhivataloknál, míg 2020-ban megfordult a helyzet – vélhetőleg a Covid-19 pandémia következtében – s akkortól a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek támogató kirendelése iránti kérelme válik jellemzőbbé, 2021-ben ez a törekvés egészen látványos „kitörést” mutat.¹¹⁵¹ 2019-től a bírósági kezdeményezés csökkenő tendenciát jelez, míg általában, a potenciális (gondnokság alatt nem álló) érintetti kezdeményezések száma viszonylagos egyenletességet – tulajdonképpen mérsékelt érdeklődést – vagy inkább érdektelenséget tükröz.

¹¹⁵⁰ Az adatok a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származnak (táblázattörödékek)

¹¹⁵¹ Az adatok áttekinthetősége és összevethetősége azonban nem mutat transzparenciára, ilyen módon a fenti adatokból messzemenő következtetések álláspontom szerint nem vonhatók le.

1. sz. grafikon
A támogatók kirendelésének kezdeményezése a gyámhivatalnál (eset) 2014-2022
(forrás: KSH)¹¹⁵²

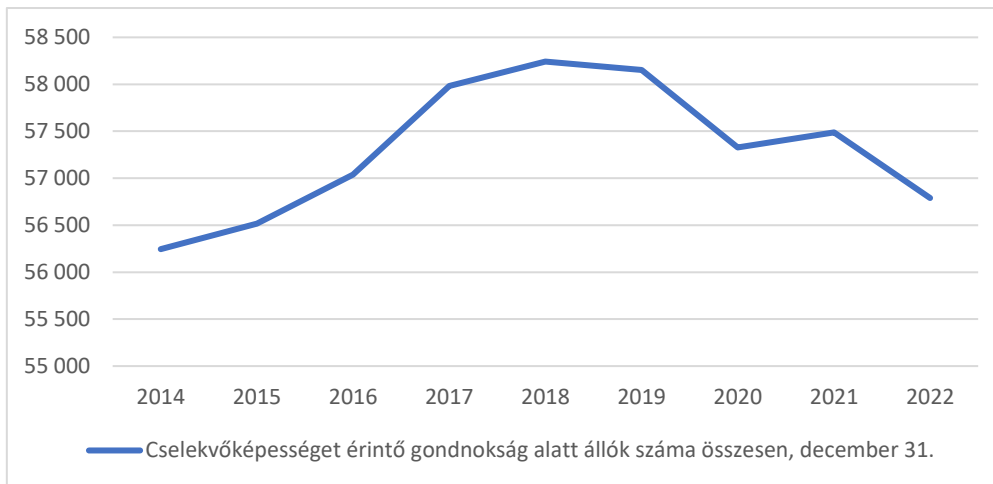
6. sz. táblázat

A tárgyév folyamán cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek és gondnokság alá helyezett személyek számáról

Megnevezés	tárgyév								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cselekvőképességet érintő gondnokság alatt állók száma összesen, december 31.	56 245	56 515	57 039	57 983	58 242	58 153	57 327	57 489	56 790
Támogatott döntéshozatalban részesülők száma Magyarországon (tárgyév december 31-én, gyámhivatali döntés alapján)	n.a.	91	149	167	206	195	207	242	257

¹¹⁵² A Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállományából származó adatok feldolgozásával került sor a grafikon elkészítésére Vö.: 5. számú táblázatban foglalt adatokkal

Megállapítás:

A gondnokság alatt álló és a támogatott döntéshozatalban részesülő személyek számának nagyságrendje éves bontásban – 8 év elteltével is - drasztikusan távol áll egymástól. Az új jogintézmény által érintett kör az elmúlt évek során is csupán jelzés-értékű maradt a gondnokolt személyek szám mellett.

A 2018. év ugyanakkor fordulatot mutat, tekintettel arra, hogy a gondnokság alatt álló személyek száma csökkenni kezdett, a támogatott döntéshozatalban részesülők száma viszont a 2019-2020-as év (átmeneti stagnálás és némi csökkenés) után is egyenletes növekedést mutat a jogintézmény bevezetését követő évtől (2015-től), mely a támogatott döntéshozatal alkalmazásának lehetőségével kapcsolatban némi reményre adhat okot.

A két jogintézmény által érintett kör egymáshoz viszonyított arányát tekintve azonban, - ha nagyságrendjében nagyon távolról is -, kifejezett közeledést mutat a rendelkezésre álló statisztika. Mindez arra enged következtetni, hogy habár nagyon lassan indul be az új jogintézmény alkalmazása, összességében a cselekvőképességet korlátozó gondnokság mellett vagy annak alternatívájaként van létjogosultsága.

Szerző álláspontja szerint nagyon fontos lenne tudni, hogy a támogatott döntéshozatalban részesülők esetén hány főnek nyújtanak a cselekvőképesség gyakorlásához a gondnokokból átképzett ún. hivatásos támogatók segítséget.

7. sz. táblázat

A tárgyév folyamán cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személyek és gondnokság alá helyezett személyek számáról

Megnevezés	tárgyév								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tárgyév folyamán a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezése	76 fő	126 fő	100 fő	152 fő	83 fő	103 fő	99 fő	69 fő	80 fő
Az év folyamán a bíróság által cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezett személyek száma	3 727	3 601	3 966	3 901	3 539	3 661	3 288	3 466	3 798

Megállapítás:

A 7. számú táblázat a bírósági döntésre fókuszál a két jogintézményt érintő gondnokság alá helyezés iránti per – a támogatott döntéshozatal szempontjából mint ún. előzményes (Ptk. 2:38. § (2) bekezdése szerinti) út - vonatkozásában, s azt mutatja be, hogy éves szinten hány esetben került sor a bíróság által támogató kirendelésének kezdeményezésére és hány fő esetében került sor cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre. A számok nagyságrendje itt is óriási eltérést mutat, mely egyértelműen visszatükrözi a jogalkotó és a jogalkalmazó „tapogatózó” jellegű megoldás keresését. A két adatsor közötti belső arányok éves ingadozást mutatnak, nem látható egyértelmű elmozdulás, mely a bírósági jogalkalmazás egyértelmű szemléletváltására engedne következtetni.

8. sz. táblázat
A támogatott döntéshozatalban részesülők számáról vármegyei bontásban
2015. december 31. és 2022. december 31. között

Terület*	városi gyámhivatali (2012-ig), járási gyámhivatali (2013-tól)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bács-Kiskun vármegye	1	6	3	7	3	4	3	12
Baranya vármegye	2	1	3	4	4	4	5	4
Békés vármegye	5	11	9	10	10	10	10	10
Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	3	4	6	10	6	8	16	10
Budapest	21	40	43	49	49	53	54	56
Csongrád-Csanád vármegye	5	8	3	6	3	6	10	14
Fejér vármegye	5	9	5	7	10	10	12	12
Győr-Moson-Sopron vármegye	2	4	5	5	3	2	2	3
Hajdú-Bihar vármegye	6	9	11	15	15	15	16	19
Heves vármegye	–	1	9	11	15	16	14	22
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	1	–	–	–	–	–	–	–
Komárom-Esztergom vármegye	–	1	3	2	3	4	12	4
Nógrád vármegye	5	7	9	9	13	9	16	10
Pest vármegye	11	13	13	15	13	14	25	33
Somogy vármegye	1	1	1	1	3	4	6	8
Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye	7	5	6	6	4	7	2	7
Tolna vármegye	2	2	5	9	6	4	3	1
Vas vármegye	3	5	8	12	11	10	15	5
Veszprém vármegye	4	8	10	9	8	11	9	9
Zala vármegye	7	14	15	19	16	16	12	18
Ország összesen	91	149	167	206	195	207	242	257

Forrás: OSAP 1210 Jelentés a gyámhatóság tevékenységéről

*2013-tól járási gyámhivatali adat. Gyámhatósági tevékenységi vármegyéje szerinti adatok.

Megállapítások:

A fenti, megyei bontásban látható – éves szinten összesített - támogatott döntéshozatalban részesülő személyek száma tekintetében kijelenthető, hogy alapvetően nagyvárosias jellegű (túlnyomóan Budapesten és Pest megyében alkalmazott) jogintézményről beszélünk. Az ugyanakkor a fenti táblázatból nem állítható – csupán valószínűsíthető -, hogy a budapesti és Pest megyei gyámhivatalokhoz érkezik a legtöbb kérelem támogató kirendelésére. Feltételezésem szerint a fenti adatok szoros kapcsolatban állnak a főváros és Pest megye országosan is kiemelkedő lakosságával, valamint – esetlegesen - az egyéb támogató típusú szolgáltatások akadálymentesebb elérhetőségével, s nem utolsósorban az információkhoz történő hozzáféréssel. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy amennyiben a fenti táblában szereplő 2017-es támogatott döntéshozatalban részesülők adatait összevetjük Hoffman és társai (2024) 3. számú táblázatában¹¹⁵³ a gondnokság alatt állók számát Magyarországon regionális eloszlásban rögzítő adatokkal, akkor a fentebb jelzett lakosságszámhoz viszonyítva arányosan – várakozásaink szerint - azt láthatjuk, hogy 2017-ben Közép-Magyarországon álltak legtöbben gondnokság alatt. Ugyanakkor Közép-Magyarország (Budapest és Pest megye) után „az észak-magyarországi, az észak-alföldi és a dél-alföldi régiókban volt a legmagasabb a cselekvőképességben korlátozott nagykorúak száma”. Szintén ebben az évben, azaz 2017-ben a jelzett (Budapest, Pest megyét felölelő) közép-magyarországi régió kivül a nyugat-dunántúli és az észak-magyarországi régióban részesültek legtöbben – azaz régióként 20 fő felett – támogatott döntéshozatalban az érintett személyek. Közép- és Észak-Magyarország a fentiekből következően 2017-ben mindkét jogintézmény alkalmazását illetően a régiós átlag feletti adatot mutatott.

VII.4.3.2. Konklúzió a rendelkezésre álló statisztikai adatokkal kapcsolatban

Gulya és Hoffman (2019), valamint Hoffman és társai (2024) megállapítják, hogy a támogatott döntéshozattal és a támogató kirendelésével kapcsolatos statisztikai adatok hozzáférése problematikusnak tekinthető annak ellenére, hogy ugyanazon közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik a támogatók kirendelésének nyilvántartására irányuló feladatkör¹¹⁵⁴ és a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt állók számának éves szinten történő rögzítése.¹¹⁵⁵ Az imént említett szerzők azt is rögzítik, hogy „a támogató személy kirendelésével kapcsolatos adatok elemzését és értelmezését megnehezítik a különböző forrásokban¹¹⁵⁶ található, egymástól magyarázat nélkül eltérő számok. [...] Az adatok ilyen módú felhasználása nem teszi átláthatóvá és következetessé a különböző beszámolókat, és megkérdőjelezi a tudományos elemzések hitelességét.”¹¹⁵⁷ Mindezen megállapításokat nem

¹¹⁵³ Hoffman István-Gulya Fruzsina-Tőkey Balázs: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása – hazai jogi keretek és az azzal kapcsolatos főbb adatok 3. táblázat, pp. 102. oldal In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹¹⁵⁴ A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény 11. § (1), (7) és (7a), továbbá

¹¹⁵⁵ Vö.: Hoffman István-Gulya Fruzsina-Tőkey Balázs: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása – hazai jogi keretek és az azzal kapcsolatos főbb adatok 2. táblázat, pp. 104. oldal In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

¹¹⁵⁶ A témához kapcsolódó különböző szakirodalmi publikációk összevetésével (Hoffman, 2024, Boros, 2023 és Fiala-Butora, 2019) is jól látható, hogy a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Bírósági Hivatal adatközlései eltéréseket mutatnak az azonos időszakra jelzett gondnokság alá helyezett és támogatott döntéshozatalban részesülő személyek számában

¹¹⁵⁷ Gulya Fruzsina, Hoffman István: A támogatott döntéshozatal sorsa Magyarországon. Fogyatékosok és Társadalom 2019/2. DOI: 10.31287/FT.hu.2019.2.2

árnyalja az, miszerint a fenti nyilvántartási és statisztikai adatszolgáltatási feladatokért egy – a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatoktól eleve súlyosan leterhelt közigazgatási szerv látja el.¹¹⁵⁸

Megjegyzés igényel, hogy a fenti vizsgálódásom során a Ptk. 2:38. § (1) és (2) bekezdéseire figyelemmel nem tekintettem a támogatott döntéshozatalhoz vezető „út” alapesetének azt a megoldást, amikor a támogató jogintézmény alkalmazását gondnokság megszüntetése vagy gondnokság kevésbé korlátozó irányba történő módosítása iránti bírósági peres eljárás előzi meg. Ezen ún. „kétlépcsős” eseteket a vizsgálatomból – elsősorban a disszertáció terjedelmi korlátaira irányuló okból – zárom ki, továbbá azért, mivel ezen helyzetekben egy, a Polgári Perrendtartás szerint lefolytatásra kerülő teljes (többnyire gondnokság megszüntetése iránti) és az érintett felperes szempontjából eredményes polgári peres eljárásnak kell megelőznie a támogatott döntéshozatal jogintézményének általános jellegű alkalmazását. Ezen esetek száma – álláspontom szerint – elenyésző, részben az érintettek igazságszolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek nehézkes volta, részben a gondnoksági perekben az ügygondnokoknak a disszertáció helyzetképet rögzítő I.6. alfejezetében már említett formális szerepe miatt.

A gondnokság alá helyezések megszüntetésére (Mentuszné, 2018) szerint is ritkán kerül sor, ezért „nincs is számottevő gyakorlata a megszüntetéssel egyidejűleg a támogatott döntéshozatal kezdeményezésének”.¹¹⁵⁹ Kiss és társai (2021) szerint „megállapítható, hogy a [a gondnoksági perek empirikus vizsgálatára irányuló kutatás keretében] vizsgált ítéletek 27%-ában a gondnoksági pert (módosítás, megszüntetés céljából) a gondnokolt, azaz általában pszichoszociális vagy értelmi fogyatékossgal élő felnőtt személy kezdeményezte. A gondnokoltak szemszögéből feltételezhető, hogy az általuk kezdeményezett perrel kevésbé jogkorlátozó irányba kívántak elmozdulni, vagyis a cselekvőképesség kizárását, teljesen vagy részlegesen korlátozó jellegét kevesebb ügycsoportra szándékozták csökkenteni, s ezáltal nagyobb szabadságot „kivívni” maguknak vagy adott esetben a gondnokság hatályának megszüntetésével teljes mértékben szabadulni a korábbi korlátozások alól. Lényegi céljuk tehát, hogy életük felett nagyobb döntési autonómiát, szélesebb körű rendelkezési jogot „nyerhessenek vissza”. Az esetek 18,9%-a a cselekvőképességet korlátozó gondnokság, illetve 8,1%-a a kizáró vagy teljesen korlátozó gondnokság megszüntetését célozta. S bár az utóbbi évek jogi szabályozásában történt némi elmozdulás⁸⁴ az érintettek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek megkönnyítésében (pl. az idézésnek és a per során kézbesített tájékoztatónak a fél mentális állapotához kell igazodnia, illetve támogató igénybevételére és jelenlétére van lehetőség többek között a polgári peres eljárás során is, amennyiben támogató kirendelésére irányuló eljárást az érintett a pert megelőzően megindítja), azonban ezek korántsem olyan mértékű változások, hogy tömeges perkezdeményezést (elsősorban gondnokság alá helyezés módosítása kevésbé korlátozó irányba vagy gondnokság megszüntetését) eredményezzenek.”¹¹⁶⁰ Fiala-Butora (2019) bemutatja, hogy „a rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint mind a cselekvőképesség visszanyerése, mind a gondnokság módosítása rendkívül ritka, 2016-ban 6468 jogerős ítélettel felülvizsgálat gondnokság alá helyezéséből 208 esetben rendelte el a bíróság a gondnokság megszüntetését, ami 3,25%-os arány. 2017-ben 6776 ítéletből 270 esetben rendelt el megszüntetést, ami 4%-os arány. A gondnokság módosítása 2016-ban az összes felülvizsgálat 6%-a (390 eset), 2017-ben az összes felülvizsgálat 5,5%-a (375 eset) volt.

¹¹⁵⁸ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 26-33. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6432709>; Mattenheim Gréta (szerk.). Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez. Budapest, Wolters Kluwer, 2017.

¹¹⁵⁹ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 26-33. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6432709>;

¹¹⁶⁰ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 112. https://real.mtak.hu/127667/1/2021-02-tan_Kiss_et_al.pdf

Fentiek az Országos Bírósági Hivatal közléséből származó adatok.¹¹⁶¹ Mindezen adatok azért fontosak vizsgálódásunk szempontjából, mert részben visszatükrözik azt, hogy a hatályos szabályozás és a kifejezetten hiányos, hatékonyan nem nevezhető jogi képviselő¹¹⁶² esetén is mennyire nehézkes az érintettek számára a gondnokság „kategorijából”, az ún. gondnokolti státusból a támogatott döntéshozatal irányába elmozdulni. E kérdéskör ismételen a facilitált gondnokság jelenlegi szabályozásunkból hiányzó elemét veti fel.

Az imént jelzett alacsony „eset” számok ellenére a fentebb említett, a támogatott döntéshozatalhoz vezető ún. többlépcsős eljárási „út” semmiképpen sem zárható ki az általános vizsgálódásból - összhangban a CRPD 13. cikkében foglalt igazságszolgáltatáshoz történő hozzáféréssel - mindaddig, amíg a fogyatékossgal élő személyek cselekvőképessége nem élvezhet alapjogias megközelítést, tehát alapvető támogatást.

A fenti esetkörön kívül azonban nem feledkezhetünk meg a Ptké. szerint¹¹⁶³ elrendelt gondnoksági felülvizsgálatokról:

a fentebbi adatokat tovább árnyálja a Ptké.¹¹⁶⁴ 6. §-a nyomán elrendelt, azaz a 2013-as Ptk. hatályba lépése előtt kizáró gondnokság alá helyezett személyek (felülvizsgálati kötelezettséget nem tartalmazó) határozatainak kötelező felülvizsgálata, melyre legkésőbb 2019-es határidővel kellett volna sort keríteni. Ezen kötelezően elrendelt bírósági felülvizsgálatok „a gyámhatóságok számára – éves ütemezésben – folyamatos perelőkészítő és utólagos hatósági döntéshozatali munkát jelentettek.”¹¹⁶⁵

A Társaság a Szabadságjogokért Szervezet a fenti témában adatigényléssel fordult a kormányhivatalokhoz annak érdekében, hogy látni lehessen, miszerint a cselekvőképességet 2013 előtt kizáró, gondnokság alá helyező ítéleteket felülvizsgáló határozatok közül hány esetben került sor

- i) a gondnokság megszüntetésére támogató egyidejű kirendelése nélkül;
- ii) gondnokság megszüntetésére támogató egyidejű kirendelése mellett; illetve a cselekvőképesség részleges korlátozására; és a cselekvőképesség teljes korlátozására.

A Kormányhivatal adatközléséből a disszertációban vizsgált támogatott döntéshozatali fókusz tekintetében a következők nyertek megállapítást: „a gondnokság alá helyezés megszüntetése -

---

¹¹⁶¹ Fiala-Butora János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére (2019), Családi Jog, 2019/4. sz. pp. 9.

<https://szakcikkladatbazis.hu/doc/2677812>

¹¹⁶² Vö.: ügygondnokok eljárásával kapcsolatos megállapítások In: Boros Ilona - Szegi Péter György: Gondnoksági perekben tapasztalt visszásságok, a jogalkalmazás egységességének hiánya, Acta Humana, 2019/3. pp. 20. DOI: 10.32566/ah.2019.3.1

¹¹⁶³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez kapcsolódó átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket a 2013 december végén elfogadott 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptké.) állapította meg, melyből a cselekvőképességükben korlátozott nagykorú személyekkel kapcsolatos eljárásokra a 4.§-7.§ közötti rendelkezések tartalmazzak előírásokat. A gyámhatóság a határozatok felülvizsgálata iránti kötelezettségét a Ptké. 6. § tartalmazza.

¹¹⁶⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez kapcsolódó átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket a 2013 december végén elfogadott 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptké.) állapította meg, melyből a cselekvőképességükben korlátozott nagykorú személyekkel kapcsolatos eljárásokra a 4.§-7.§ közötti rendelkezések tartalmazzak előírásokat. A gyámhatóság a határozatok felülvizsgálata iránti kötelezettségét a Ptké. 6. § tartalmazza.

¹¹⁶⁵ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 27. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/6432709>;

a Ptké. 6. §-a szerint kezdeményezett felülvizsgálati eljárások során - egyik megyében sem éri el az 1%-ot.¹¹⁶⁶

„Baranya megyében 0,1%-ban szüntették meg a gondnokságot támogató kirendelése nélkül, és 0,4 %-ban támogató kirendelésével, Békés megyében, Fejér megyében 0,4%-ban szüntették meg a gondnokságot támogató kirendelése nélkül, és 0,2 %-ban támogató kirendelésével, Komárom-Esztergom megyében az eljárások 0,3%-ában került sor a gondnokság megszüntetésére, Somogy megyében az eljárások 0,2%-ában került sor a gondnokság megszüntetésére, ekkor támogatót rendeltek ki, Tolna megyében eljárások 0,9%-ában döntöttek a gondnokság megszüntetéséről támogató kirendelésével, Vas megyében az eljárások 0,4%-ában került sor a gondnokság megszüntetésére, Veszprém megyében a megindult felülvizsgálati eljárások 0,3%-ában került sor a gondnokság megszüntetésére támogató kirendelése nélkül és 0,1%-ban támogató kirendelésével.”¹¹⁶⁷

Ez utóbbi arányok – valamennyi fentebb elemzett statisztikai adattal egybevetve - is azt mutatják, hogy a 2013-as Ptk., habár a jogalkotás szintjén utat nyitott a támogatott döntéshozatal alkalmazására, nem volt valós jogalkotói szándék a támogató paradigma irányába történő elmozdulásra.

VII.4.3.3. Joggyakorlat-elemzés - a belátási képesség vizsgálata és értékelése

E témában „A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai”¹¹⁶⁸ című anyagot (továbbiakban: Összefoglaló vélemény) veszem alapul, s ennek mentén vizsgálom a belátási képesség fogalmának alkalmazását.¹¹⁶⁹ „E joggyakorlat-elemzés célja a joggyakorlat-elemzés célja a gondnoksági perek – gondnokság alá helyezés, módosítása, megszüntetése, felülvizsgálata – átvilágításával az anyagi jogi és az eljárási szabályok gyakorlati érvényesülésének vizsgálata, az ítélkezési gyakorlat átfogó feltárása és elemzése, továbbá szükség esetén szempontrendszer kidolgozásával a bírói gyakorlat egységesítése [volt].”¹¹⁷⁰ A joggyakorlat-elemzés alapjául a 2018. július 1. után és 2019. december 31. között másodfokon jogerősen befejezett ügyekben az eljáró törvényszékek által megküldött iratok szolgáltak. Törvényszékenként 15-15, a Budapest Környéki Törvényszéktől 20 ügy, a Fővárosi Törvényszéktől 30 ügy, összesen tehát 320 ügy feldolgozására került sor.¹¹⁷¹

Mindez, miszerint ismét a gondnoksági perek gyakorlati elemzése körében vizsgálódom, nem mond ellent az alapvetően gyámhatósági hatáskörbe tartozó támogatott döntéshozatal mint új jogintézmény felőli megközelítésnek, mivel a belátási képesség csökkenésének kritériuma – ahogy azt korábban a szabályozás alapján is megállapítottam - egy fontos „*kapocsfogalom*” a magyar szabályozás szintjén a gondnokság alá helyezés és a támogatott döntéshozatal között. Az előbbi jogintézmények adott esetben történő alkalmazhatósága – az alperes körülményei és családi, valamint társadalmi kapcsolatai elemzésén túlmutatóan – jelentős mértékben az érintett személy belátási képességétől, illetve annak csökkent mértékétől függ.

¹¹⁶⁶ Vö.: Cselekvőképességet kizáró gondnokság kötelező felülvizsgálata – Társaság a Szabadságjogokért Alapítvány <https://tasz.hu/wp-content/uploads/2024/04/Cselekvokepesseget-kizaro-gondnoksag-kotelezo-felulvizsgalata.pdf>

¹¹⁶⁷ Cselekvőképességet kizáró gondnokság kötelező felülvizsgálata – Társaság a Szabadságjogokért Alapítvány <https://tasz.hu/wp-content/uploads/2024/04/Cselekvokepesseget-kizaro-gondnoksag-kotelezo-felulvizsgalata.pdf>

¹¹⁶⁸ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁶⁹ Baloginé Faiszt Judit cikkéből a vizsgálat idejét idézni

¹¹⁷⁰ Baloginé Faiszt Judit (2019): A gondnokság alá helyezési perek bírósági gyakorlata. Forum Sententiarum Curiae, 2019/1. pp. 6-7.

¹¹⁷¹ Baloginé Faiszt Judit (2019): A gondnokság alá helyezési perek bírósági gyakorlata. Forum Sententiarum Curiae, 2019/1. pp. 6-7.

VII.4.3.3.1 Összefoglaló vélemény 1.

Az Összefoglaló vélemény is leszögezi a [7] pontjában, hogy „nem hagyható figyelmen kívül, hogy a nemzetközi elvárások – a 2007-ben ratifikált CRPD alapján – a cselekvőképességet minél kevésbé vagy egyáltalán nem korlátozó segítségnyújtási módok felé mutatnak, és a jogirodalom is a cselekvőképesség szabályozásának ilyen irányú megváltoztatását szorgalmazza. A CRPD ratifikálása és törvénybe iktatása *az egész jogalkalmazói gyakorlat számára szemléletváltást tesz szükségessé* a pszichoszociális fogyatékossgal élők tekintetében a cselekvőképességet érintő jogi beavatkozások korlátozására és alternatív, korlátozás nélküli támogatást biztosító megoldások alkalmazására.”¹¹⁷²

A szükségesség és arányosság elveinek rendszerére épülő szabályozás szintjén a kapcsolódó jelentő belátási képesség csökkenésének fokozatait a jogalkotó az alábbiak szerint határozta meg, mely egyben a jogintézmények szabályozási szintű sorrendjét is jelenti:

- i) az ügyei viteléhez szükséges belátási képesség *tartósan vagy időszakosan visszatérően nagymértékben* csökkent volta a Ptk. 2:19. § (2) bekezdése szerint a cselekvőképesség részleges korlátozást,
- ii) az ügyei viteléhez szükséges belátási képesség *tartósan, teljeskörűen hiányzó* volta a Ptk. 2:21. § (2) bekezdése szerint a cselekvőképesség teljes korlátozását vonhatja maga után.
- iii) A Ptk. a korábbiakban jelzettek szerint elkülönítve kezeli - a cselekvőképességet nem érintő - támogatott döntéshozatal intézményét, melynek alkalmazhatóságát a Ptk. 2:38. § (1) és (2) bekezdései esetében a belátási képesség kisebb mértékű csökkenéséhez köti.

VII.4.3.3.2. Összefoglaló vélemény 2.

Az Összefoglaló vélemény szerint „a belátási képességgel nem, vagy csak korlátozottan rendelkező személyekre nézve *meghatározó jelentőségű* a Ptk. szellemének megfelelő, helyes bírói gyakorlat kialakítása.”¹¹⁷³

Az Összefoglaló vélemény [8] pontja rögzíti ugyanakkor, hogy a [7 pontban] „ismertetett tendenciák a Ptk. alkalmazása során a bíróságoktól a konkrét ügyek korszerű, *előremutató szemlélettel való megközelítését*, ennek keretében annak elősegítését igénylik, hogy a gondnoksági perek ügyfelei emberi méltóságukat megőrizve, alapjogaik sérelme nélkül jussanak át a peres eljárásokon, amelyek eredménye az érdekeiknek megfelelő, optimális döntés. A gondnokság alá helyezést, módosítást kizárólag az ügyek viteléhez szükséges belátási képességnek a *mentális zavar bázisán kialakult hiánya* indokolhatja, ezért általánosságban véve az önellátási képesség hiányosságai önmagukban nem eredményezhetik a cselekvőképesség korlátozását. Így a mentális zavarral nem érintett alanyi kör, pl. kommunikációs nehézségekkel küzdő, látás-hallás- vagy mozgássérült személyek önálló életvitelének támogatására a gondnokság jogintézménye nem alkalmas.”¹¹⁷⁴

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a következő problémák állnak fent az idézett megállapítással:

¹¹⁷² A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁷³ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [5] <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁷⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo> [8]

- i) a mentális zavar¹¹⁷⁵ bázisán kialakuló meghatározás medikális szemléletet tükröz;¹¹⁷⁶
- ii) a belátási képesség-alapú megközelítés¹¹⁷⁷ – a deficit és a tartós, teljeskörű hiány rögzítésével – jogkorlátozó megoldást von maga után¹¹⁷⁸;
- iii) nem az ügyfél érdeke az elsődleges szempont, hanem az akarata.¹¹⁷⁹

A mentális zavar kifejezésnek dr. Kovács (2006) két hibát tulajdonít: az egyik a konstrukcionista modell szerinti, mely e fogalomban a viselkedésnek és a gondolkodásnak a társadalmi normától való eltérését látja. Másik hibának a mentális zavar tudományosan objektív, értékmentes fogalomként történő kezelését tekinti.¹¹⁸⁰

A belátási képesség fogalmával kapcsolatos alapvető problémának tekinthető, hogy gyakran a globális, ún. küszöb-standard mellett érvelők megközelítése kerül előtérbe (ez a helyettes döntéshozatali rendszerek alkalmazása esetén jellemző). Ezzel szemben azonban a belátási képesség döntés- vagy feladat-specifikus jellege miatt korszerűbb szemléletet tükröz az ún. csúszó-változó standard melletti érvelés. Ez utóbbival jobban összhangban áll egy a cselekvőképesség „elismerő” – vagyis a támogató paradigmára épülő - törvény.

Az ügyfél legfőbb érdekéről mint a gondnoksági rendszerek vezérmotívumáról korábbiakban írtam részletesen így erre itt külön nem térnek ki.

VII.4.3.3.3. Összefoglaló vélemény 3.

Visszatérve a gondnoksági perekre a bizonyítási eljárást érintően az Összefoglaló vélemény [41] pontja a következő összefoglalást nyújtja:

„A [Joggyakorlat-Elemző] vizsgálat rámutatott arra, hogy a gyakorlatban a cselekvőképességet részlegesen, illetve teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés – a Ptk. 2:19. § (2) és (4) bekezdésében, illetőleg a Ptk. 2:21. § (2)-(3) bekezdésében foglalt négy-négy elemből álló, áttekinthető és logikus – anyagi jogi feltételrendszere nem megfelelően tudatosult: egyfelől

- i) az első (mentális zavar) és
- ii) a második feltétel (a mentális zavar következtében a belátási képesség csökkenése vagy hiánya), valamint
- iii) a harmadik (az első és második feltétel fennállása miatt a fél egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel indokolt a gondnokság alá helyezése) és
- iv) negyedik (az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható) feltétel vizsgálata a bizonyítás és a döntéshozatal során összemosódik, nem érzékelhető különbségtétel, nincs sem előadás, sem bizonyítás valamennyi feltételre, másrészt *az első két feltétel javára rendkívüli a hangsúlyeltolódás. Nem világos, hogy csak az*

¹¹⁷⁵ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006.pp. 86-88.
https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

¹¹⁷⁶ A medikális szemlélet diszkriminatív eljárást és megközelítést eredményez, ahogy azt a disszertáció korábbi fejezetében és kiemelten az Alapvetés alfejezetben említettem

¹¹⁷⁷ Vö.: a képességvizsgálat problematikájával és kritikájával In.: Fiala-Butora János: A cselekvőképesség szabályozásának eltérő megközelítései az új Ptk. vitája során. In.: Gárdos-Orosz Fruzsina és Menyhárd Attila (szerk.): Az új Ptk. első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont. Jogtudományi Intézet. Budapest. 2019.
<https://real.mtak.hu/105481/1/2019Fiala-ButoraPtkcselekvokpessegnemzetkozijogtukrebenCsaladiJog2019.pdf>

¹¹⁷⁸ Mindez a cselekvőképesség bináris megközelítésére épül, s nem a döntés-specifikus, tágabb spektrumú cselekvőképességi fogalomra Vö.: a disszertáció IV. fejezetében foglaltakkal

¹¹⁷⁹ Vö.: a disszertáció IV.5. alfejezetében a „best interest” megközelítésről írtakkal.

¹¹⁸⁰ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest. 2006. pp. 86-88.
https://real-d.mtak.hu/347/3/Kovacs_Jozsef_PDFa.pdf

első, vagy pedig a második feltétel is tisztán orvosszakértői kérdés-e. A gondnoksági ügyek helyes kezelésének egyik gócpontja annak a kérdésnek a tisztázása, hogy meddig terjed a szakértő kompetenciája, és hol kezdődik a bíróság érdemi feladata.”¹¹⁸¹

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

- i) hangsúlyeltolódás mutatkozik a képességhiányon alapuló medikális megközelítés javára, ez teljesen ellentétes a cselekvőképesség gyakorlásának támogatására irányuló támogatott döntéshozatal szemléletével;¹¹⁸²
- ii) amennyiben orvosszakértői kérdéskörbe tartozik a belátási képesség-csökkenés alapjául szolgáló mentális zavar megállapítása, a támogatott döntéshozatal tekintetében hatáskörrel bíró gyámhatóság a hozzá közvetlenül fordulók esetében ilyen vizsgálatot nem végez, arra kompetenciával nem rendelkezik (Mentuszné, 2018)¹¹⁸³, miközben a belátási képesség csökkent volta a támogatott döntéshozatal valamennyi hozzáférési „útja” [(Ptk. 2:38. § (1) és (2)] esetében egyaránt a polgári jogi kódexben deklarált kritérium. Mindez tehát megkérdőjelezhetővé teszi a belátási képesség mint „kapocsfogalom” alkalmazhatóságát a támogatott döntéshozatal esetében;
- iii) ez utóbbi pedig a támogatott döntéshozatalhoz bírósági „közvetett úton” és a közvetlen hozzáférést biztosító gyámhatóság jogalkalmazásában végső soron azonos jogintézmény tekintetében eredményez nem összevethető bizonyítási helyzetet a belátási képesség kritériuma kapcsán: ismételten felmerül tehát a küszöbérték meghatározásának igénye – vagyis a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése miként, milyen módon írható körül szakértő alkalmazása nélkül -, s ez ilyen módon az érintettek szempontjából jogbiztonsági kérdést vet fel, nem eredményez egyenlő bánásmódot és a jogalkalmazók által transzparens módon követhető eljárási protokollt. Megfelelő eljárási protokoll hiányában e kérdéskör veszélyezteti a különböző fórumokon, de azonos jogintézményre irányuló jogalkalmazási gyakorlat egységességét.

VII.4.3.3.4. Összefoglaló vélemény 4.

Az Összefoglaló vélemény [42] szerint „az alsófokú bíróságok szemszögéből nézve erre a kérdésre a válasz nem egyértelmű. A Kúria Pfv.20.198/2019/7., (megjelent: EBH2019. P.2.) és a Pfv.II.21.317/2019/4. számú határozatából kitűnően a szakértő kompetenciája kizárólag a mentális zavar fennállására terjed ki. „A szakvélemény mint bizonyíték a mentális zavart bizonyítja, a belátási képesség terjedelmére vonatkozó jogi következmény levonása – a személyi autonómia szükséges és arányos korlátozása – viszont a bíróság feladata: az érintett személy ügyviteli képességét és a jogi korlátozás szükségességét az egyéb peradatokkal együtt kell értékelni.”[...] „Nincs helye automatizmusnak: a mentális betegség ténye önmagában a belátási képesség korlátozott voltát nem alapozza meg, és a belátási képesség korlátozottsága

¹¹⁸¹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁸² Vö.: a disszertáció V. fejezetében a döntéshozatali képességről írtakkal

¹¹⁸³ „a szabályozás módosulása több jogi lehetőséget ad a gyámhatóság számára a cselekvőképességet érintő intézkedések mérlegelésére. Ugyanakkor a tágabb körű mérlegelés nagyobb felelősséget is jelent az érintett személy jövőbeni cselekvőképességét – az önrendelkezését – meghatározó intézkedési eszköz megválasztásánál. Ezért elengedhetetlen, hogy a gyámhatósági szakemberek speciális tudással rendelkezzenek a fogyatékoság vagy a mentális betegségek megítélése terén is, amely tudás az alapképzettségük szerinti ismeretek elsajátításával, vagy a számukra szervezett továbbképzések során, illetve önképzéssel valósítható meg.” in: Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi jog, HVGORac, 2018/2. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/6432709>

esetén is az egyedi körülmények értékelésével lehet – kizárólag az érintett jogainak megóvása érdekében – a cselekvőképesség korlátozásáról dönteni.”¹¹⁸⁴

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

- i) az érintett jogainak megóvása egyéb támogató megoldásokkal is történhet, nem szükséges hozzá a cselekvőképesség korlátozása, mindezt összevetésre ajánlom a disszertáció V. fejezetében ismertetett Bach és Kerzner (2010) modelljével.

VII.4.3.3.5. Összefoglaló vélemény 5.

„A kommentárirodalomban dr. Kőrös András kissé szélesebben vonja meg a szakértői kompetencia határait. Szerinte a pszichiáter szakértő feladata annak feltárása, hogy az alperes szenved-e mentális zavarban, az mennyire súlyos és tartós. Azt viszont, hogy a mentális zavar következtében az alperes ügyei viteléhez szükséges belátási képessége korlátozott-e – a rendelkezésre álló valamennyi bizonyíték alapján – a bíróságnak kell eldöntenie.” Ehhez hasonlóan foglal állást több kúriai határozat is.”¹¹⁸⁵

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

- i) a bíróság csaknem teljeskörű bizonyítást folytat le, mely után esetlegesen arra a megállapításra jut („úgy ítéli meg”), hogy a cselekvőképesség korlátozása nem indokolt, a gondnokság iránti keresetet elutasítja és támogató kirendelését kezdeményezi a gyámhatóságnál
- ii) a gyámhatóságoknak a belátási képesség tekintetében jóval szűkebbek a „vizsgálódási” lehetőségei és bizonyítási eszközei, mint ahogy azt a korábbiakban említettem.¹¹⁸⁶

VII.4.3.3.6. Összefoglaló vélemény 6.

„A kúriai iránymutatásokból tehát az a feladatmegosztás következik, hogy a mentális zavar megállapítása és jellemzőinek meghatározása minősül szakkérdésnek, míg a belátási képesség korlátozottsága vagy hiánya jogkérdés. Ezzel szemben az igazságügyi szakértők működéséről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet (a továbbiakban: IRM rendelet) 18. § (2) bekezdése szerint ha a szakkérdés annak megállapítására irányul, hogy a vizsgált személynek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége mentális zavara miatt a) meghatározott ügycsoportok vonatkozásában tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent vagy b) tartósan teljes mértékben hiányzik, elmeállapotának orvosszakértői vizsgálatát kell elvégezni. Az IRM rendelet idézett rendelkezése tehát „szakkérdésként”, vagyis szakértői kompetenciaként kezeli a mentális zavar miatti belátási képesség csökkent vagy hiányos voltának megállapítását. Ugyanígy (a már hatályon kívül helyezett) 14. számú módszertani levél teljesen egyértelműen szakkérdésnek tekintette, hogy a szakértő a pszichés állapot alapján milyen következtetésre jutott a beszámítási-belátási képesség, illetve a cselekvőképesség

---

¹¹⁸⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [43]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁸⁵ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [43]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁸⁶ Mentuszné Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, Családi Jog, 2018/2. HVG Orac, pp. 28. 8-as lábjegyzet

<https://szacikkadatbazis.hu/doc/6432709>;

tekintetében, és kötelező módon előírta mindezeknek a szakértői véleményben való szerepeltetését.”¹¹⁸⁷

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

- i) *a szakkérdés eldöntésében hatáskörrel bíró igazságügyi pszichiáter szakértő kompetenciahatárainak tisztázatlan volta és a vonatkozó jogi szabályozások ellentétes tartalma*

„A gondnokság alá helyezés céljából, anyagi jogi szabályozásából és a kúriai határozatokból egyértelmű a szakértői és a bírói kompetencia elhatárolása. A szakértő feladata annak véleményezése, hogy az érintett szenved-e mentális zavarban, és ha igen, akkor az mennyire súlyos. Azt azonban – a rendelkezésre álló valamennyi bizonyíték alapján – a bíróságnak kell eldöntenie, hogy a mentális zavar következtében az érintett ügyei viteléhez szükséges belátási képessége korlátozott-e, és ez – részleges korlátozás esetén – milyen ügycsoportban jelentkezik.”¹¹⁸⁸

- i) az elhatárolt szakértői és bírói kompetencia a cselekvőképesség korlátozásának egyik fontos kritériumát jelentő belátási képesség csökkent voltának megállapítását szolgálják, miközben egyetlen rendelkezés sem említi az érintett személy (alperes) döntéshozatalára irányuló támogatási szükségletét: külön fontos lenne tisztázni, hogy mit is gondol a magyar jogalkotó a döntési képeségről és annak támogatásáról már a bizonyítási eljárásban az intellektuális fogyatékossgal élő személyek szempontjából, akiknél számos esetben kommunikációs akadályozottság is fennáll;
- ii) ez utóbbi pedig jelentős mértékben akadályozhatja a belátási képesség tradicionális vizsgálatát, annak megítélését jelentősen rothatja különösen azért, mert a polgári peres bírósági eljárások (beleértve a bizonyítási eljárást is) verbális alapon folynak; e helyzet megoldására kínálkozhat – amennyiben a belátási képesség vizsgálata továbbra is fennmarad -, hogy az érintett személy olyan támogatójával vehessen részt e vizsgálaton, akivel akadálymentesen tud kommunikálni. Mindez szintén elősegítené a támogatott döntéshozatal jogintézmény hozzáférhetőségét. Ez utóbbi a szabályozás módosítását igényli, s egyúttal összhangban áll a lentebb írt bizonyítási eszközök igénybevehetőségével is.

VII.4.3.3.7. Összefoglaló vélemény 7.

„A gondnoksági perekben minden ügyben kötelező igazságügyi pszichiáter szakértő kirendelése. Magánszakértői bizonyításnak nincs helye, de nincs akadálya más eljárásban beszerzett szakvélemény figyelembevételének. Az ügy sajátosságaitól függően indokolt lehet más szakértő, vagy szakkonzultáns (például pszichológus, gyógypedagógus, orvosszakértő) bevonása is.”¹¹⁸⁹

A támogató paradigma felől megközelítve a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

---

¹¹⁸⁷ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [44]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁸⁸ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [45]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁸⁹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [46]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

- i) az érintett (alperes) jogainak védelme irányába hatna, amennyiben egyesített szakvélemény¹¹⁹⁰ alapján történne az cselekvőképesség esetleges korlátozásáról történő döntés

VII.4.3.3.8. Összefoglaló vélemény 8.

„A szakértőt az érintett fél személyes meghallgatása, valamint a szükség szerint lefolytatott tanú- és okirati bizonyítás után kell kirendelni, mert az eljárásnak csak ebben a szakaszában lehet a kirendelő végzésben feltüntetendő tényállást megállapítani és tisztázni azt, hogy milyen kérdéseket lehet feltenni a szakértőnek. A megalapozott orvosszakértői véleményhez szükség lehet egészségügyi dokumentációra is, amelyet a bíróságnak indokolt esetben hivatalból is be kell szereznie.”¹¹⁹¹

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fent idézett megállapítással kapcsolatos probléma:

- i) az egészségügyi dokumentáció és medikális szempont ismét fókuszba kerül.

Az Összefoglaló vélemény szerint a szakértőnek feltett kérdések körében is törekedni kell a túl általános, formális kérdések elkerülésére, továbbá figyelembe kell venni az érintett fél személyi körülményeit, állapotát és az adott ügy sajátosságait. A mentális zavar fennállásának tényére, fennálló mentális zavar esetén annak az érintett belátási képességére történő kihatására, a kihatás mértékére, tartosságára, a fél életében kihatással érintett területekre.”¹¹⁹²

VII.4.3.3.9. Összefoglaló vélemény 9.

A Kúria Összefoglaló véleménye összhangban a gondnoksági perek empirikus vizsgálatának tapasztalataival (2021)¹¹⁹³ is elismeri, hogy ezen perekben a szakértői bizonyítás legnagyobb veszélye a formalizmus, a valódi tartalom nélküli eljárás.”¹¹⁹⁴

A fentiek kiküszöbölése céljából az Összefoglaló vélemény hangsúlyozza, hogy „ki kell tűnnie a szakvéleményből, hogy a szakértő megvizsgálta az érintett személyt, milyen vizsgálati módszert alkalmazott, az iratok áttanulmányozása is megtörtént, a szakvélemény kialakításakor a szakértő értékelte az érintett fél személyes meghallgatása során előadottakat és a már lefolytatott egyéb bizonyítás – szakértői szempontból jelentős – eredményét.”¹¹⁹⁵

A gondnoksági perekben meghozott ítéletek sablonossága több vizsgálatban is felmerül, mely szerint „a vizsgált iratok tükrében az ítéletek a megállapított tényállást általában nem kellő

---

¹¹⁹⁰ Vö.: 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről, Értelmező rendelkezés 2. egyesített szakvélemény

¹¹⁹¹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [47]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁹² A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [49]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁹³ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tőkey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.; Kiss, Valéria és Maléth, Anett és Tőkey, Balázs és Hoffman, István (2021) *An empirical study of actions on custodianship in Hungary*. International Journal of Law and Psychiatry, 78. ISSN 0160 <https://real.mtak.hu/127844/1/1-s2.0-S0160252721000480-main1.pdf>

¹¹⁹⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [56]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁹⁵ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [57]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

részletességgel, hanem igen tömören, gyakran a szakvéleményben foglaltakat átemelve tartalmazzák. Ez pedig rendkívül aggályos, mert így előfordulhat, hogy az indokolásból az ítéleti döntés és a megállapított tényállás közötti összefüggés egyáltalán nem vezethető le. Különösen a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés esetén, és e körben is elsősorban a hatósági, hivatalos ügyekben tett jognyilatkozatokkal kapcsolatos korlátozást tartalmazó döntéseknél lenne kiemelt jelentősége, hogy a tényállás kellően részletesen bemutassa: az egyes vitatott területeken az alperes milyen fokú belátási képességgel rendelkezik, illetve milyen problémái, nehézségei merültek fel.”¹¹⁹⁶

A támogató paradigma szemszögéből nem a hiányosságok, problémák rögzítésén van a hangsúly. A fókusz a megoldásra, a joggyakorlás lehetőségének biztosítására helyeződik egy érintett bizalmi személy, vagyis a támogató bevonásával.

A támogató paradigma felől is elfogadható az az álláspont miszerint „ az ítélet tényállási része akkor tekinthető kellően részletesnek, ha rögzíti a gondnokság alá helyezéssel érintettnek a személyközi viszonyaira (családi állapot, hozzátartozók, segítő kapcsolatok, baráti kör), professzionális életére (iskolai végzettség, foglakozás, munkavégzés), anyagi helyzetére (vagyon – jövedelmi viszonyok, lakhatási körülmények, pénzkezelés), egészségi állapotára, döntési képességére és egyéni érdeklődésére (szabadidős tevékenységek, rövid- és hosszútávú tervek) vonatkozó tényeket.”¹¹⁹⁷

Mindezeket a támogató paradigma az érintett személy lehetséges „erőforrásainak” tekinti, melyre a Helyzetkép alfejezetben leírt ún. empowering folyamat alapozhat. Az előbbieket feltárása a facilitáló vagy támogató típusú gondnokság esetleges bevezetése szempontjából is megoldást jelenthet.

Végül, de nem utolsó sorban felhívom a figyelmet az Összefoglaló véleménynek a támogató paradigma oldaláról a legfontosabbnak tekinthető [9] pontjára, mely szerint „a szükségesség – arányosság követelményrendszerére tekintettel a bíróságok nem mellőzhetik annak részletes vizsgálatát és indokolását, hogy a helyettes döntéshozatal körén kívül eső, az egyén autonómiájának érvényesülését biztosító védelmi, segítő lehetőségeket mérlegelték és azok milyen objektív okokból bizonyultak alkalmatlannak.”¹¹⁹⁸

A támogató paradigma felől közelítve a kérdéskört, a fenti gondolat éppen a szükségesség-arányosság követelményére tekintettel fordítva fogalmazandó meg, mely szerint: a bíróságok nem mellőzhetnék annak részletes feltárását és indokolását, hogy a helyettes döntéshozatal körén kívül eső, az egyén autonómiájának érvényesülését biztosító védelmi, támogatási lehetőségeket mérlegelték és azok milyen módon bizonyulnak alkalmasnak

---

¹¹⁹⁶ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [73]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁹⁷ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [74]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹¹⁹⁸ „A fenti szempontok megfelelő alkalmazása a hatályos szabályozás alapján is elengedhetetlen. A gondnoksági perek gyakorlatában érzékelhetőek a pszichoszociális fogyatékkal élőket támogató, segítő, gondozó szociális ellátórendszer hiányosságai. A gyakorlat részvevői sok esetben – emberi felelősségérzetük által vezetve – a gondozási feltételeket próbálják kiegészíteni, vagy hiányukat pótolni a gondnokság alkalmazásával, az érintett egzisztenciális, fizikai biztonságának megteremtése érdekében. A szociális felelősség azonban nem jogi kategória, nem pótolhatja a törvényi feltételek maradéktalan megvalósulását szigorú vizsgálatát. A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai” [9] <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

VII.4.3.4. Konklúzió a belátási képesség vizsgálatával és értékelésével kapcsolatban

Visszatekintve Curk P., Gurbai S. és Freyenhagen F., (2020)¹¹⁹⁹ kutatási eredményeire, azzal összhangban a következő jogalkotási lépéseket tartom elgondolásra érdemesnek.

Az alfejezetben kifejtett problémák okán a mentális zavar eltörlése indokolt. Amennyiben a belátási képesség vizsgálata fennmarad, úgy annak döntés-specifikus változata kompatibilisebb a támogató paradigma alkalmazásával együtt, ugyanakkor a döntéshozatali képesség törvényi meghatározása haladóbb, s egyben CRPD-szemléletet tükrözne. Mindez ugyanakkor együtt jár a cselekvőképesség általános korlátozásának megszüntetésével. Ez utóbbi összhangban áll azzal a pszichiátriai állásponttal, mely szerint olyan rendkívül ritka, hogy valakinek a belátási képessége minden döntés vonatkozásában teljesen hiányzik.¹²⁰⁰ Az inkább előfordul, hogy a hagyományos/verbális úttól eltérő módon, alternatív és augmentatív módon vagy egyéb, asszisztív technológiák igénybevételével szükséges az érintettel kommunikálni.¹²⁰¹

A belátási képesség időről-időre változó, feladat-specifikus jellege okán szükséges lenne annak vizsgálatára irányuló protokollt meghatározni, különös tekintettel arra az esetre, amennyiben a támogatott döntéshozatalhoz továbbra is alapvetően két úton – a bíróság közreműködésével vagy a gyámhatóság útján – lehet hozzáférni. Fontos lenne korrigálni a belátási képesség vizsgálatánál a medikális hangsúlyeltolódást a környezeti erőforrások, bizalmi kapcsolatok feltárása felé. A teljes bírósági eljárás során figyelemmel kell lenni az érintett személy esetleges kommunikációs akadályozottságára, így már a belátási képesség vizsgálatánál a támogató személy jelenlétét és segítségét garantálni szükséges.

A vizsgálatnak az ún. empowerment („képesé tétel”) mint cél szolgáltatán kellene alapulnia. Az érintett szocio-kulturális háttérével együtt a tapasztalatait és az esetleges rizikófaktorokat is fel kellene tárni. Az érintett személy önazonosságának¹²⁰² is a vizsgálat és megismerés tárgyát kellene képeznie.

Az értékelés a belátási képessé tágabb fogalmi meghatározásán alapuljon. A vizsgálat az érintett választásán alapuló ún. „terápiás” kapcsolat legyen, mivel a belátási képesség a környezettől és a körülményektől is függ.¹²⁰³

VII.4.3.5. Joggyakorlat-elemzés - A családi és társadalmi kapcsolatok feltárása

Nyíróné (2023) álláspontja szerint „az új Ptk. szabályozása hangsúlyosabbá tette az egyéniesítést és a fogyatékossgal élő személyek szociális háttérének vizsgálatát, mely utóbbiról elsősorban az érintett tud nyilatkozni.”¹²⁰⁴

Erre már a bizonyítási eljárás megkezdése előtt – az ún. perfelvételi szakaszban¹²⁰⁵ – sort kell keríteni, s lehetőséget kell adni az érintett felnőtt részletes és személyes meghallgatására, mely e személyállapot per szempontjából alapvető jelentőségű, tehát nem mellőzhető és nem is

¹¹⁹⁹ Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

¹²⁰⁰ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. pp. 147-148.

https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

¹²⁰¹ Sándor Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei, Budapest, 2018, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, pp. 145-147. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/62071/sandor_aniko_disszertacio.pdf?sequence=1

¹²⁰² Vö.: a disszertáció V. fejezetében, Bach és Kerzner modelljének (2010) ismertetéséről írtakkal

¹²⁰³ Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

¹²⁰⁴ Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, *Családi Jog, ORAC*, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/6861070>

¹²⁰⁵ Vö.: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 432. § (6) bekezdésével

helyettesíthető pl. a szakértői vizsgálattal.¹²⁰⁶ Ennek során a bíró feladata, hogy feltárja a fogyatékossgal élő személy élethelyzetét, életkörülményeit, családi és társadalmi (lakókörnyezeti, baráti, segítő jellegű) kapcsolatait.¹²⁰⁷

„Az érintett felnőtt személyes meghallgatásának gyakorlata azonban - a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának aktavizsgálata nyomán¹²⁰⁸ – jól láthatóan egyenetlen, számos kérdést és problémát vet fel.”¹²⁰⁹ „S habár az érintett személyes meghallgatása hangsúlyozottan nem tekinthető bizonyítási cselekménynek, mégis óriási jelentősége lehet a későbbi bizonyítási eljárás szempontjából. A bizonyítás sok esetben azonban szűk körű.”¹²¹⁰ „Az érintett személy egybefüggő előadására ritkábban kerül sor¹²¹¹, jellemzőbb a bíró által az ún. irányított kérdések mentén történő meghallgatás. A bírósági gyakorlat azt mutatja, hogy az eljáró bírók jellemzően az „alperesi” pozícióban lévő intellektuális fogyatékos fél személyes körülményeit tárják fel kérdéseik során, kevésbé helyeződik hangsúly és figyelem az érintett családi, rokon és szélesebb körű társadalmi kapcsolatainak [szerző megjegyzése: a tulajdonképpeni társadalmi erőforrásainak] megismerésére. Az érintett önellátásával kapcsolatos körülmények sem kerülnek minden esetben tisztázásra, még ritkábban kerülnek szóba a fogyatékossgal élő személy jövőbeni tervei és az erre irányuló előremutató megoldások, az életcélokat, életperspektívákat segítő lehetséges eszközök és személyek köre.”¹²¹²

Az érintett felnőtt perfelvételi tárgyalásra – a Pp. szerinti¹²¹³ „a fél mentális állapotához igazodó tájékoztatásával történő – idézése is kihívások elé állítja az ügyben eljáró bíróságot, hiszen sokszor bonyolultnak és [szerző megjegyzése: a bírói ügyteher szempontjából akár időigényesnek is] tekinthető a fél szükségleteinek megfelelő kommunikációs módszer¹²¹⁴ megtalálása, sőt esetenként a meghallgatás „kihelyezésének” szükségessége¹²¹⁵ is felmerül.¹²¹⁶

---

¹²⁰⁶ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [36]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²⁰⁷ Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

¹²⁰⁸ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [9]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²⁰⁹ Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

¹²¹⁰ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [14]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²¹¹ nyilvánvalóan a nehezített kommunikációs helyzet és esetlegesen az érintett személy kommunikációs akadályozottságai miatt

¹²¹² Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

¹²¹³ Vö.: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 443. § (4) bekezdésével

¹²¹⁴ könnyen érthető kommunikáció vagy vizuális segítséggel megtámogatott kommunikáció, augmentatív és alternatív kommunikáció, jelbeszéd stb.

¹²¹⁵ Nem tekinthető egyértelműnek a bíróságok eljárása abban a tekintetben sem, hogy a tárgyalótermen kívüli személyes meghallgatásra ún. megkeresett bíróság útján egyértelműen nem kerülhet sor. Vö.: „az alperes személyes meghallgatását a bíróságnak a személyi állapotot érintő perek közös szabályai szerint a Pp. 432. § (6) bekezdésnek megfelelően a perfelvételi tárgyaláson kell foganatosítania, ami egyértelműen nem bizonyítási cselekmény.” in: A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [37]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²¹⁶ előfordult olyan eset, hogy a fél mozgásképtelensége okán nem tudott a tárgyalóterembe bejutni vagy szóban nem kommunikált ez utóbbiakat számos alkalommal a bíróság a személyes meghallgatás elháríthatatlan akadályának tekintette in: Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

Az érintett (többnyire) „alperesi” pozícióban lévő fél személyes meghallgatására amennyiben a perfelvételi szakaszban nem került sor, számos alkalommal azt az érdemi tárgyaláson – a tanúk és a szakértői meghallgatás után – pótolják.¹²¹⁷ Ez utóbbi a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja szerint „semmiképp sem követhető [...] gyakorlat, amely szerint a bíróság először szakértőt rendel ki és a szakvélemény ismeretében hallgatja meg a felet személyesen.”¹²¹⁸

Amennyiben szigorú eljárási garanciákkal övezett személyállapotú perként teszünk említést a gondnokság alá helyezés eljárásról, mely egyébként a Ptk. 2:38. § (2) bekezdése értelmében akár – közvetett úton – a támogatott döntéshozatali jogintézmény alkalmazásához is vezethet, fontosnak tartom a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja összefoglaló véleményének [38] pontjában foglalt megállapítását. Eszerint „az alperes meghallgatása a bírótól türelmet, figyelmet, elfogadást, tiszteletet igényel, amely során kerülni kell a leereszkedő hangnemet. Fontos a meghallgatás nyugodt légkörének megteremtése, valamint a kérdések feltevésénél az alperes életkori és mentális szintjéhez igazodó szóhasználat alkalmazása.”¹²¹⁹

Az érintett személy családi és társadalmi kapcsolatainak feltárása – és ilyen módon közvetve a támogatott döntéshozatal kezdeményezése - szempontjából nagy jelentősége lehet a gondnokság alá helyezési perek bizonyítási szakasza során a tanú-meghallgatásnak. Ilyenkor kerülhet sor a rokoni kör, a professzionális segítő személyek, illetve az érintett egyéb társadalmi kapcsolatait jelentő szomszédok, ismerősök, barátok információinak megismerésére. A tanú-meghallgatás keretében számos körülmény feltárására¹²²⁰ kerülhet sor. A legfontosabb mégis az, hogy ennek keretében a bíróság képet kapjon az érintett személy potenciális támogató jellegű társadalmi erőforrásairól, mely elősegíthetné a személy cselekvőképességének legkevésbé korlátozó irányú szemléletének kialakítását. Ezzel szemben éppen e tényezőkre fordítanak az eljáró bíróságok a legkevesebb figyelmet. Ugyanakkor a tanúk előadásait veti össze a bíróság az érintett fél személyes meghallgatása során mondottakkal, s ebből következtet(het) „a belátási képesség korlátozottságára vagy annak meglétére.”¹²²¹

Ez utóbbi összevetés ugyanakkor nem mindig megbízható, hiszen a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja összefoglaló véleményének [14] pontja éppen arra hívja fel az eljáró bíróságok figyelmét, hogy az érintett fél meghallgatása többször elmarad és nem kellően részletes.

Mindezen ellentmondásokat áthidalni szükséges a bírói gyakorlatban ahhoz, hogy az érintett személy és körülményeinek alapos megismerésével – amennyiben az adott helyzet lehetővé teszi – a cselekvőképesség gyakorolhatóságának irányába mutasson a bírói döntés. Azaz – amennyiben az érintett személy társadalmi, kapcsolati erőforrásai lehetővé teszik és/vagy amennyiben az érintett személy részéről nyitottság mutatkozik az általa potenciálisan igénybevehető támogatások kezdeményezése iránt – kerüljön sor a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasítására és a támogató gyámhivatali kirendelésének kezdeményezésére.

---

¹²¹⁷ Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/6861070> Nyíróné

¹²¹⁸ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [37]

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloj>

¹²¹⁹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [38]; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloj>

¹²²⁰ A tanú-meghallgatás keretében gyűjt információt a bíróság az érintett személy mindennapjairól, magatartásáról, társadalmi- és családi kapcsolódásairól, intézendő ügyeiről, egészségi állapotáról, betegségbelátásáról, önellátási képességéről, pénzkezeléséről, vagyoni helyzetéről, vagyonkezeléséről, lakhatási körülményeiről. in: A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [59]; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloj>

¹²²¹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai [59]; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloj>

A Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának összefoglaló véleményéből a támogatott döntéshozatal hatályos jogi szabályozás alapján történő alkalmazására levonható következtetések:

- i) az összefoglaló [5] pontjában megfogalmazott vélemény illuzórikus abban a tekintetben, hogy „a gondnokság célja elsődlegesen a mentális zavarral élő személy jogvédelmének biztosítása,¹²²² ill. annak támogatása a jog eszközével, hogy a fogyatékosága ellenére, annak keretei között minél teljesebb önrendelkezéssel alapuló életet tudjon élni, miközben személyes és egzisztenciális biztonságát védi a gondnokság egyéniesített intézménye.”¹²²³ Legfeljebb az eljáró bíróság célja lehet a jogvédelem biztosítása, mert amennyiben visszatekintünk a fogyatékosággal élő személyek hazai helyzetképre, különösen a disszertáció Bevezető rész I. 6. pontjára, illetve az azt megalapozó számos ott hivatkozott hazai szakirodalmi munkára, egyértelműen látható, hogy a gondnokság régóta rendkívül diszfunkcionálisan működő jogintézményével nehezen vethető össze az érintett személy valódi jogvédelmének kérdése hazánkban;
- ii) az összefoglaló vélemény [5] pontjának második része érdemben helytálló, miszerint az eljáró bíróságnak” nem célja az, hogy az adott kérdésben felelős döntéshozatalra képes személyeket is korlátozzon. A Ptk. által felállított rendszer – a szükségesség, arányosság kritériumrendszer érvényesülését biztosító garanciák – sikeressége tehát abban áll, hogy mennyire képes összhangot teremteni a valós (döntési) helyzet és az érintett személyek jogi státusza között.”¹²²⁴ A bíróság fentebb leírt attitűdjét a támogatott döntéshozatal alkalmazása irányában jól demonstrálják a Központi Statisztikai Hivatal adatai, mely szerint a bírók az új cselekvőképesség gyakorlását támogató jogintézmény hatályba lépésétől (2014-től) kezdődően – a hatályos jogi szabályozás szerint támogatott döntéshozatalra „alkalmasnak tekinthető” érintettek gyámhivatal felé történő – „terelését” érdemben megkezdték. Érdemes ezen adatokat összevetni a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférést bemutató statisztikai táblázatokkal. A bírói mozgástér a nagykorú személyek cselekvőképességének általános védelmére épülő hatályos szabályozás¹²²⁵ ellenére is minimális, ahogy a támogatott döntéshozatalra a jogalkotó által „alkalmasnak tekintett” személyek köre is igen szűkre szabott. Mindezzel együtt a jelenlegi szabályozási keretrendszer a bírókra helyezi annak felelősségét, hogy miért nem rendeli el az adott ügycsoportban a korlátozást (az adott indokolási kötelezettség erről szól), s nem arról, hogy az érintett milyen társadalmi erőforrásai miatt látja biztosíthatónak a cselekvőképesség gyakorlásának támogatást;
- ii) az összefoglaló vélemény [7] pontja teljes mértékben összhangot képez a CRPD 12. cikkében megfogalmazott rendelkezésekkel, miszerint „nem hagyható figyelmen kívül, hogy a nemzetközi elvárások – a 2007-ben ratifikált CRPD alapján – a

¹²²² Vö.: a disszertáció Helyzetkép fejezetében írtakkal és az Integrált Jogvédelmi Szolgálat által rögzített jogsérelmekkel

¹²²³ Vö.: Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB 2709/2016. sz. ügyben – dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes;

https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%A9s+a+gondnoks%C3%A1gi+rendszer+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3+2709_2016.pdf/3938285b-9498-4417-b012-95a74ed88ac9?version=1.0&t=1467123479303

¹²²⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²²⁵ Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére pp. 120-130.;

cselekvőképességet minél kevésbé vagy egyáltalán nem korlátozó segítségnyújtási módok felé mutatnak¹²²⁶, és a jogirodalom is a cselekvőképesség szabályozásának ilyen irányú megváltoztatását szorgalmazza¹²²⁷. A CRPD ratifikálása és törvénybe iktatása az egész jogalkalmazói gyakorlat számára szemléletváltást tesz szükségessé a pszichoszociális fogyatékosokkal élők tekintetében a cselekvőképességet érintő jogi beavatkozások korlátozására és alternatív, korlátozás nélküli támogatást biztosító megoldások alkalmazására.¹²²⁸ E pont legfeljebb annyival egészíthető ki, hogy a támogatott döntéshozatal alkalmazásában érdekelt személyi kör a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja által megnevezett 'pszichoszociális fogyatékos' felnőttek körénél jóval tágabb, javasolom összevetni ezt a disszertáció Bevezetőjében az érintett személyi kör meghatározásáról szóló I.5. alfejezettel történő összevetést. Megjegyzést érdemel továbbá, hogy a magyarországi helyzetképet és a hatályos szabályozást tekintve, az egész jogalkalmazói gyakorlat szemléletváltása sem elégséges a cselekvőképesség gyakorlását valóban támogató hazai keretrendszer kialakításához;

- iii) az összefoglaló vélemény [7] pontja a hatályos szabályozás értelmében helyesen állapítja meg a következőket: „az önellátási képesség hiányosságai önmagukban nem eredményezhetik a cselekvőképesség korlátozását. Így a mentális zavarral nem érintett alanyi kör, pl. kommunikációs nehézségekkel küzdő, látás-, hallás- vagy mozgássérült személyek önálló életvitelének támogatására a gondnokság jogintézménye nem alkalmas”.¹²²⁹ Ugyanakkor a támogatott döntéshozatal alkalmazási lehetősége és különösen a CRPD 12. cikke szempontjából nem fogadható el az a megállapítás, miszerint „a gondnokság alá helyezést, módosítást kizárólag az ügyek viteléhez szükséges belátási képességnek a mentális zavar bázisán kialakult hiánya indokolhatja.”¹²³⁰ A disszertáció korábbi fejezeteiben leírtak rámutatnak e felfogás – s ilyen módon a hatályos hazai szabályozás – problematikájára. A támogatott döntéshozatal jogintézménye nem valamilyen képesség (itt konkrétan mentális zavaron alapuló belátási képesség) csökkenésének kritériumán alapulhat, hanem kizárólag valamilyen támogatási szükségleten, mely az érintett személyt támogatásra teszi jogosulttá. E pontban tehát a bírói jogalkalmazói gyakorlat sem tudja már korrigálni a hatályos magyar szabályozásnak a CRPD 12. cikkére nézve aggályos voltát;
- iv) az összefoglaló vélemény [9] pontja szerint „a szükségesség – arányosság követelményrendszerére tekintettel a bíróságok nem mellőzhetik annak részletes vizsgálatát és indokolását, hogy a helyettes döntéshozatal körén kívül eső, az egyén autonómiájának érvényesülését biztosító védelmi, segítő lehetőségeket mérlegelték és azok milyen objektív okokból bizonyultak alkalmatlannak”.¹²³¹ E tekintetben a

¹²²⁶ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²²⁷ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²²⁸ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai; <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²²⁹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²³⁰ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²³¹ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

jogalkotó részéről ismételten a jogalkalmazóra, jelen esetben a bíróságokra hárított felelősség kérdése vetődik fel. Azaz az egyes eljáró bíró bármennyire is igyekszik feltárni az érintett személy cselekvőképességének gyakorlását támogató erőforrásokat, nemlétező közösségi és helyi támogató szolgáltatásokkal találja szemben az érintettet. Marad tehát a jogalkalmazó számára az az eszköz, de leginkább illúzió, melyet az i) pontban fentebb már leírtam, azaz Verdes és Tóth (2010) szavaival élve „nyugatosodásunk ígéretes álmának keleties realitása”¹²³², miszerint a cselekvőképességet korlátozó gondnokságunk intézményének célja a jogvédelem biztosítása. A következő mondatok arról tanúskodnak, hogy a jogalkalmazó e helyzetben önmagában tehetetlen, tompítja a gondnokság jogvédelmi szerepébe vetett bizalmát, miszerint azt írja, hogy „a gondnoksági perek gyakorlatában érzékelhetőek a pszichoszociális fogyatékkal élőket támogató, segítő, gondozó szociális ellátórendszer hiányosságai. A gyakorlat részvevői sok esetben – emberi felelősségérzetük által vezetve – a gondozási feltételeket próbálják kiegészíteni, vagy hiányukat pótolni a gondnokság alkalmazásával, az érintett egzisztenciális, fizikai biztonságának megteremtése érdekében. A szociális felelősség azonban nem jogi kategória, nem pótolhatja a törvényi feltételek maradéktalan megvalósulásának szigorú vizsgálatát.”¹²³³ E gondolatkörben egyértelműen megjelenik, hogy a támogatott döntéshozatal intézménye a hatályos szabályozási feltételek között a legjobb szándékú jogalkalmazói attitűddel sem tud meggyökeresedni. Nincsen ugyanis részvételt célzó fogyatékosügyi politikánk, koordinált támogató kultúránk, ilyen közegben kérdéses, hogy hogyan is tudna gyökeret eresztetni egy – a disszertációm I.6. alfejezetében említett - „empowerment-megközelítésen alapuló jogintézmény;

- v) a CRPD 12. cikke szerint megvalósítandó támogató keretrendszer szempontjából fontos a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának azon kihangsúlyozott tapasztalata a bírósági eljárásokkal kapcsolatban, hogy az érintett személyes meghallgatása keretében „a kérdésekkel elsőként célszerű felmérni, hogy az alperes [...] a gondnokság alá helyezést elfogadja-e, vagy ellenzi; felülvizsgálat esetén arra lehet szükséges rákérdezni, hogy valamiben akadályozza-e a gondnokság alá helyezése. A családi állapotra, hozzátartozói, ismerősi kapcsolatokra irányuló kérdések feltevésének célja annak tisztázása, hogy rendelkezik-e az alperes a gondnokság alá helyezést kizáró támogatói körrel, családi és társadalmi kapcsolatokkal, így ezek alkalmazása is fontos.”¹²³⁴ Mindezekkel a hatályos jogi szabályozás szintjén egyet lehet érni. Az már ismét jogalkotói kérdéskör, hogy amennyiben nincs az érintettnek támogatási szükségleteinek megfelelő erősségű kapcsolati hálója vagy amennyiben a gondnokolti minőséget „választja” vajon miért nincs az érintett személy döntéshozatalát facilitáló típusú gondnokság vagy akár – a cselekvőképesség korlátozás nélküli – ún. önirányított gondnokságra lehetőség;
- vi) az Összefoglaló vélemény [59] pontja szerint a gondnokság alá helyezési perben eljáró bíró által „felderíthető, [szerző megjegyzi.: leginkább felderítendő] hogy vannak-e, és ha igen, kik azok a személyek, akiknek a segítségére számíthat az

---

¹²³² Verdes Tamás - Tóth Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 130.

¹²³³ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²³⁴ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

érintett, melyek azok az ügyek, amelyek intézésében támogatásra szorul. A tanúvallomásokat a fél személyes meghallgatásával összevetve következtetni lehet a belátási képesség korlátozottságára vagy annak meglétére, a belátási képesség korlátozottsága miatt a gondnokság alá helyezéssel érintett ügycsoportokra is.”¹²³⁵ Az érintett személy kapcsolati hálójának és társadalmi támogató erőforrásainak feltérképezése a perben eljáró bíróság alapvető feladata a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alkalmazásának elkerülése érdekében, ezért ez nem lehetőségnek, hanem a bíróság kötelező feladatának tekinthető – álláspontom szerint. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, ahogy éppen az imént idézett pontban a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja finomítja a sokat támadott – s mint ahogy az aktaelemzés is mutatta – a belátási képesség igazságügyi pszichiáter szakértő kizárólagos privilégiumát élvező megállapításának módszertanát, melynek révén a gondnoksági alá helyezési pereket gyakran „szakértői pereknek” aposztrofálták¹²³⁶. A jogértelmezési irány a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának munkájával előremutató lehet, ugyanakkor a hatályos jogszabályok adta lehetőségek rendkívüli mértékben korlátozottak, s nem kis problémákat rejtenek.

A támogatott döntéshozatalnak leginkább a hozzáférhetőségét deklaráló rövid szakasz a Ptk-ban a gondnoksági szabályozást követően helyezkedik el. Ezzel a koncepcióval a 2013-as Ptk. a támogatott döntéshozatal bevezetése szempontjából a szükségesség-arányosság, fokozatosság szabályozásának ívét megtöri. Mindennek a CRPD 12. cikk részleges implementációja szempontjából különös jelentősége van, mert azt tükrözi vissza a 4. számú Ajánlás szempontjából is, hogy a jogalkotó a támogatott döntéshozatalra nem tekint a gondnokság érdemi alternatívájaként. Ezzel együtt a cselekvőképesség korlátozásával nem járó facilitáló gondnokságot sem vezetett be, mely az önrányított döntéshozatal felé mutat. Ennek következtében e szabályozási struktúrával – szerző álláspontja szerint – a jogalkotó burkoltan üzen a jogalkalmazónak, a társadalomnak és az érintetteknek: elsúlytalanítja, elbogatellizálja a nemzetközi jogi gondolkodásban, valamint a jog szerepéről¹²³⁷ való tudományos diskurzusban is új utakat nyitó jogintézményt. Mindezzel jelentős önmérsékletre inti az egyes szereplőket a támogatott döntéshozatal alkalmazását, alkalmazhatóságát, s hozzáférhetőségét illetően.

„Savigny rendszertani értelmezése nyomán is felmerül, hogy a Ptk. nagykorú személyek cselekvőképességi szabályozása nincs tekintettel a szükségesség és arányosság, valamint a fokozatosság elvére. Hiszen egy jogi rendelkezés értelmére nézve az alapján is levonható következtetés, hogy az hol helyezkedik el a jogi normák rendszerében, illetve, hogy azt milyen típusú és rendeltetésű jogi normák veszik körül. Ilyen módon nem véletlenül vetődik fel a kérdés a támogatott döntéshozatali-rendekezés érdemi, törvénykönyvi pozícióját illetően, melynek – a fenti kulcsfontosságú szabályozási elvet (szükségesség-arányosság tesztjét, fokozatosságot) kihangsúlyozva – a nagykorú személyek cselekvőképességét korlátozó

---

¹²³⁵ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai

<https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²³⁶ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tőkey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovszky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.; Kiss, Valéria és Maléth, Anett és Tőkey, Balázs és Hoffman, István (2021) *An empirical study of actions on custodianship in Hungary*. International Journal of Law and Psychiatry, 78. ISSN 0160

¹²³⁷ Vö.: anti-terapeuta igazságszolgáltatással kapcsolatos szakirodalom vagy a jog antropológiai funkciója (a jogszociológia antropológiai és perszonális-funkcionális megközelítése

rendelkezések előtt kellene helyet kapnia az új Ptk.-ban.”¹²³⁸ Mindez nem mond ellent annak a körülménynek, hogy a magyar Ptk. a 2:8. § (1) bekezdésében alapvetően minden ember cselekvőképességét feltételezi, az azt követő törvényi megszorításokkal.

VII. 5. Konklúzió

Makai Katalin (2013) szavaival¹²³⁹ zárnam e fejezetet, mely szerint megállapítható, hogy a Ptk-ban a gondnoksági szabályozás immár „súlyosan megfelelő terjedelemben szerepel” ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy a támogatott döntéshozatal a Ptk. „jelzés-szerűen” jeleníti meg, s utal arra, hogy a gyámhatóság és a bíróság fogja kialakítani ennek a jogintézménynek a gyakorlatát. Makai szerint „a támogatott döntéshozatal egymásra épülő rendszerré válhat a gondnokság alá helyezéssel, illetve amellet is működhet.”

Hazai szakirodalmi, statisztikai, joggyakorlat-elemző és nemzetközi kitekintő kutatásaim eredményeként megállapítható, hogy a nagykorú személyek cselekvőképességére irányuló polgári jogi szabályozásban 10-15 év távlatából - különösen a cselekvőképesség gyakorlását támogató paradigma oldaláról tekintve a vonatkozó jogintézményekre, s az így kialakult joggyakorlatra - a gondnokság nemhogy „súlyosan megfelelő terjedelemben”, hanem változatlanul (szinte „érintetlenül”) és továbbra is túlsúlyosan van jelen a magyar jogrendszerben, miközben a két jogintézmény (a támogatott döntéshozatal és a gondnokság) sem válhatott ezideig egymásra épülő rendszerré.

Fentebbi állításaimat a következőkkel támasztom alá, s ezzel egyben át is térnék a támogatott döntéshozatal hozzáférhetőségét érintő hatályos magyar szabályozásnak (Ptk. 2:38. § (1)-(2) a disszertációm bevezetőjében megcélzott - az előző fejezetekben leírt - elvek és módszerek mentén történő értékelésére.

1. Then és társai (2018) elemzései nyomán (visszautalva a disszertáció VI.3. alfejezetére) a különböző részes állami szabályozások nemzetközi vizsgálatának fókuszából egyértelműen megállapítható, hogy a magyar jogalkotó a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben a gondnokság mellett a támogatott döntéshozatal jogintézményének bevezetésével a CRPD 12. cikkének részleges implementációja mellett foglalt állást. Megjegyzést érdemel, hogy e megoldásra is éveket kellett várni (a disszertációban nyomon követhettük a 2009-es Ptk. körüli ellentétes nézőpontok alakulását, a támogatott döntéshozatalt érintő vitatott szabályozási csomópontokat, s az azokkal kapcsolatos érveket, ellenérveket) aztán, hogy hazánk 2007-ben csatlakozott az ENSZ-egyezményhez¹²⁴⁰, s még ugyanebben az évben ratifikálta¹²⁴¹ azt. A végrehajtási kötelezettség a CRPD polgári-politikai jogokat tartalmazó cikkelyei tekintetében – s ennek kapcsán is kitértem a 12. cikk megítélésére - azonnali, kiváltképp, hogy hazánk nem fűzött sem magyarázatot, sem fenntartást az egyezményhez, mely arra irányult volna, hogy a cselekvőképességet korlátozó gondnokság intézményét továbbra

¹²³⁸ : Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1.;

¹²³⁹ Interjú Makai Katalin bíróval (Készítette: Sáriné Simkó Ágnes, 2013. szeptember 2.)

<https://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-cselekvokepessegre-vonatkozoz-szabalyairol-interju-makai-katalin-kuriai-biroval/2470>

¹²⁴⁰ 2007. március 30. Vö.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹²⁴¹ 2007. július 20. Vö.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

is fenn kívánjuk tartani. Meg kell ugyanakkor említeni, hogy ebben a problémakörben (tulajdonképpen jogsértő helyzetben) számos részes állam „osztózik” velünk, melyek fenntartást, kiegészítő nyilatkozatot hazánkhoz hasonlóan nem fűztek az ENSZ-egyezmény 12. cikkelyéhez, miközben a gondnokság intézményét továbbra is alkalmazzák.¹²⁴² Ettől függetlenül szükséges leszögezni, hogy mindez a jogkövető magatartással kapcsolatos kételyt ébreszti, ráadásul a ratifikációt megelőzően a CRPD 12. cikkének, s tulajdonképpen maga az ENSZ-egyezmény tartalma és a belső jog közötti ún. illeszkedési vizsgálat lefolytatása is megkérdőjelezhető.

2. A hazai részleges implementáció sajátosságairól a következőkben írnék bővebben:

A nagykorú személyek cselekvőképességére, illetve cselekvőképességének korlátozására irányuló hatályos szabályozási keretrendszerrel kapcsolatban megállapítható, hogy habár az a szükségesség-arányosság, fokozatosság, szubszidiaritás és elviekben az „ultima ratio” elvét követi a Ptk. kommentárok interpretációs szintjén¹²⁴³ a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alkalmazása tekintetében, az említett alapelveket valójában véve a szabályozás és a joggyakorlat is ellentmondásosan képezi le. Korábban megállapítottam, hogy a CRPD részes államai többségének szabályozása – a 2014-ben közzétett CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglaltak ellenére¹²⁴⁴ - ma még a részleges implementáció kategóriájába sorolható. Az egyes részes állami vizsgálódásaim a támogatáshoz történő hozzáférés tekintetében arra mutattak, hogy a részleges implementáció kategóriája esetén különös figyelmet érdemel a két, alternatív jogintézmény kapcsolódásának, viszonyrendszerének vizsgálata. A jogintézményi kapcsolódás vizsgálatából, a kritériumrendszer és a „megtisztított” személyi kör jellegéből Phillips (2020) vizsgálatai nyomán érdemi következtetések vonhatók le azon jogpolitikai szándéokra nézve, hogy az *de iure* és *de facto* mennyire kiterjesztő és mennyire mutat az inkluzív irányba a támogató paradigma szempontjából. A következőkben erre irányul a vonatkozó hatályos magyar polgári jogi szabályozási keretrendszert célzó értékelésem.

Annak ellenére, hogy a magyar polgári jogi szabályozás a támogatott döntéshozatal jogintézményének hazai jogtestbe ültetésével a részleges implementáció szintjén lévő államok szabályozási kategóriájába – s elviekben a támogató paradigma felé elmozduló¹²⁴⁵ országok körébe - sorolható, a vonatkozó statisztikai adatokból és a gondnoksági perek elemzéséből az rajzolódik ki, hogy az ítélezési gyakorlatban a támogatott döntéshozatalra mint jogintézményre aligha gondol a jogalkalmazó a gondnokság alternatívájaként. Ezért – álláspontom szerint - részben a támogatott döntéshozatal hozzáférhetőségét taglaló, a jogintézmény elérhetőségét szabályozó „jelzés-szerűen” megemlíttett kódex-beli rendelkezés (Ptk. 2:38. (1)-(2) több szerző által

---

¹²⁴² Vö.: A magyar polgári jogi szabályozásra hatással lévő országok gyakorlatát még akkor is, ha Németország jogi szabályozása és joggyakorlata szélesebb körben támogató típusúnak tekinthető, Ausztriában is sor került a nagykorúak cselekvőképességének gyakorlásával kapcsolatos jogfejlesztésre (2018) Vö.: a jelen disszertáció 2. sz. mellékletében foglaltakkal, ettől függetlenül ezen országokban – ha többnyire választás elvén működtetve is - a képviseleti típusú helyettesítés a döntéshozatalban megmaradt, mely elveiben igyekszik követni a támogatott döntéshozatal intézménye által kínált támogató paradigma elvárásait. Ettől függetlenül megjegyzést érdemel, hogy a CRPD Bizottság több országjelentésében is kifejtette, hogy a cselekvőképesség gyakorlását támogató megoldást vár.

¹²⁴³ Osztoivits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

¹²⁴⁴ CRPD/C/GC/1, 19 May, 2014.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/031/20/pdf/g1403120.pdf?token=dOWjiCUnBag8soD0GZ&fe=true>

¹²⁴⁵ Tekintettel arra, hogy a támogatott döntéshozatal intézménye bevezetésre került a magyar jogrendszerbe

is kritika tárgyává tett helyzete¹²⁴⁶ tekinthető felelősnek, melynek nyomán tulajdonképpen egy „feje tetejére állított” szükségesség-arányosság, fokozatossági elvet követ – a sajátos szabályozás következtében - a bírósági jogalkalmazási gyakorlat. A gondnoksági perekre irányuló, a Kúria-Joggyakorlat-elemző Csoportjának Összefoglaló véleményéből is egyértelműen látható, hogy a gondnokság alá helyezés iránt indított polgári peres eljárások során elsődleges vizsgálódási szempontot a Ptk. 2:19. § (2) bekezdésében foglaltak érdemelnek, (a belátási képesség csökkent volta, az érintett alperes egyéni körülményei, ill. családi és társadalmi kapcsolatai vizsgálatával), erőteljesen kiegészítve a Ptk. 2:19. § (4) bekezdésében foglaltakkal, miszerint „a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható”. Ilyen módon az látható, hogy a 2001-es szabályozásra hatással lévő alapelveket követő Ptk. a támogatott döntéshozatalt független jogintézményként, némileg „idegen testként” kezeli, azt valójában nem tekinti a polgári jogi szabályozás részének. Erről tanúskodnak a disszertációm különböző részeiben megjelenített kodifikációs dilemmák is a támogatott döntéshozatal rendszertani elhelyezéséről.¹²⁴⁷

3. Nemzetközi és hazai vizsgálódásaim nyomán többszintű problémaforrást jelent a belátási képesség (többnyire globális értelmezésű¹²⁴⁸) fogalma, részben a két jogintézmény közötti ún. „kapocsfogalom” deklarációja és alkalmazása. E fogalom a két jogintézmény alkalmazhatóságát összeköti, ezzel tulajdonképpen mintha egy – a szükségesség-arányosság elvén felépülő - keretrendszerbe foglalná őket, hiszen minden vizsgálat tárgyává tett személy esete, azaz a gondnokság alá helyezés és a támogatott döntéshozatalban való „részvétel” is a belátási képesség valamely fokban csökkent voltának fennállásáról szól, mindeközben azonban a belátási képesség fogalmának alkalmazása „fogyul ejti” a támogató lehetséges kirendelését, azaz a támogatott döntéshozatal intézményét.

Meghatározó probléma a támogató paradigma felé történő tényleges elmozdulásban a belátási képesség fogalmának alkalmazásával kezdődik. A disszertáció IV. fejezetében részletesen írtam a képességvizsgálatok problematikájáról, valamint a küszöbértékek meghatározásának – a belátási képesség globális fogalmának - tudományos bizonyítékot nélkülöző voltáról, a belátási képesség mérésének, megítélésének a tudományos közösséget megosztó voltáról, az eljárás kritikájáról. A Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának Összefoglaló véleménye is arról tanúskodik, hogy a belátási képesség megítélésével¹²⁴⁹ kapcsolatos szakértői és bírói kompetenciák is „összecsúsztak” az

---

¹²⁴⁶ Vö.: E tekintetben figyelemre méltó és a magyar Ptk. szabályozási megoldásához képest előrébb mutató a cseh Ptk. szabályozása, továbbá ld. az erre irányuló kritikákat: Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, Családi Jog, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1.; Kussinszky Anikó – Lux Ágnes -Stáncic Péter: Az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága legfrissebb megállapításai Magyarország tekintetében: a különleges jelentésből levonható főbb következtetések, Családi Jog, 2020/3. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4556383>

¹²⁴⁷ Vö.: Osztovíts András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 236. továbbá Petrik Ferenc (2011) Az új Polgári Törvénykönyv tervezeteivel kapcsolatos dilemmák, Magyar Jog 2011/2. 65-76.

¹²⁴⁸ Vö.: Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. pp. 229 és 272. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

¹²⁴⁹ A Ptk. 2:19. § (2) és (4) bekezdésében, illetőleg a Ptk. 2:21. § (2)-(3) bekezdésében foglalt négy-négy elemből álló, áttekinthető és logikus – anyagi jogi feltételrendszere nem megfelelően tudatosult: egyfelől az első (mentális zavar) és a második feltétel (a mentális zavar következtében a belátási képesség csökkenése vagy hiánya), valamint a harmadik (az első és második feltétel fennállása miatt a fél egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel indokolt a gondnokság alá helyezése) és negyedik (az érintett

elmúlt időszakban¹²⁵⁰ és nem voltak transzparens módon követhetőek, egységesen alkalmazottak a bírói gyakorlatban. S habár az Összefoglaló vélemény a támogatott döntéshozattal nem vagy inkább csak érintőlegesen foglalkozott, mégis itt kell szót ejteni a gyámhatóság szakmai kompetenciájának és lehetőségeinek határaitól a Ptk. 2:38. § (1) bekezdésében foglaltak szerinti, a belátási képesség kisebb mértékű csökkenésének megállapítása vonatkozásában. Mentuszné Szociális és Gyámügyi osztályvezető (2018) tanulmányában elismeri, hogy a Ptk.-ban a gyámhatóság szélesebb jogkörben kapott felhatalmazást a gondnokság megújuló szabályozása és a támogatott döntéshozatal bevezetése révén, azonban az ezzel kapcsolatos feladatokat hiányzó kompetenciák birtokában kénytelenek gyakorolni. Ezen álláspontot erősíti közvetve a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának Összefoglaló véleménye, mely kimondja, hogy „a belátási képesség terjedelmére vonatkozó jogi következmény levonása - a személyi autonómia szükséges és arányos korlátozása – viszont a bíróság feladata.”¹²⁵¹ E ponton merül fel a kérdés, hogy a gyámhatósági közvetlen és a bíróság által közvetett (gondnokság alá helyezés iránti per előzményes beiktatásával, de kereset elutasításával záródó eljárás) útján hozzáférhető támogatott döntéshozatal intézménye esetén alapvető kritériumként meghatározott „a belátási képesség kisebb mértékben csökkent voltának” megállapítása vajon milyen küszöbértékig tarthat gyámhatósági kompetenciakörbe, ahol ráadásul a belátási képesség csökkenésének alapjául szolgáló mentális zavar igazságügyi pszichiáter szakértő által történő megállapítására nem kerül sor. A fenti szabályozási és jogalkalmazási, valamint a belátási képesség nemzetközi és hazai szakirodalmi szintű kritikai értékelésével is megállapítható, hogy e fogalom ilyen értelemben történő alkalmazása aggályos¹²⁵², komoly transzparencia kérdéseket felvető, az eljárás tisztességes voltát megkérdőjelező azon túl, hogy a korábban - a CRPD Bizottság egyes Átfogó Kommentárjaival összhangban – lefektetett tézisem nyomán diszkriminatív¹²⁵³ is.

A magyar szabályozásból és joggyakorlatból bár egyértelműen látható, hogy a belátási képesség csökkent volta a két jogintézmény közt ún. „kapocs” szerepet tölt be, mely ugyanakkor mint hozzáférhetőségi kritérium a támogatott döntéshozatal vonatkozásában eleve aggályos, hiszen e jogintézmény és a támogató paradigma alapelveinek ellentmondó alkalmazást eredményező. (A támogató paradigma központi elemeit a következők képezik: a cselekvőképességnek az érintett személyek által

---

személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható) feltétel vizsgálata a bizonyítás és a döntéshozatal során összerosódik, nem érzékelhető különbségtétel, nincs sem előadás, sem bizonyítás valamennyi feltételre, másrészt az első két feltétel javára rendkívüli a hangsúlyeltolódás. [41] Összefoglaló vélemény https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/2019.el._ii._jgy_.p.1.kivonat.pdf

¹²⁵⁰ Vö.: „Nem világos, hogy csak az első, vagy pedig a második feltétel is tisztán orvosszakértői kérdés-e. A gondnoksági ügyek helyes kezelésének egyik gócpontja annak a kérdésnek a tisztázása, hogy meddig terjed a szakértő kompetenciája, és hol kezdődik a bíróság érdemi feladata.” [41] Összefoglaló vélemény https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/2019.el._ii._jgy_.p.1.kivonat.pdf

¹²⁵¹ Összefoglaló vélemény [42] https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/2019.el._ii._jgy_.p.1.kivonat.pdf

¹²⁵² Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf, vö. továbbá Jakab (2011) doktori disszertációjában részletezett képességlelméletekkel és vizsgálatokkal, valamint Fiala (2019, Családi Jog, ill. Az ötéves Ptk...publikációjában a belátási képesség fogalmával és definíciós hiányosságának problematikájával.

Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: A félreértett politikai nagykorúság ára. <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1942418> (2019.04.05.) Bodnár Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai. HVG-ORAC, Budapest 2014. 193. o.

¹²⁵³ Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentárjának a CRPD 12. cikkével kapcsolatos 47. bekezdése CRPD/C/GC/6, melyet a CRPD Bizottság a 19. ülészakát követően 2018. április 26. napján tett közzé. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/119/05/pdf/g1811905.pdf?token=DDN7GQr7Uv1bTIU10S&fe=true>

egyetemesen gyakorolható joga, a támogatás, illetve a támogató személy hozzáférhetősége). Ilyen módon a támogatott döntéshozatal esetén pusztán az érintett személy erőforrásainak feltárása, azok megismerése történhet meg, mely egyaránt vonatkozik a fogyatékossgal élő személy döntéshozatali képességére („decision-making ability”)¹²⁵⁴, ez utóbbi tekintetében elsősorban az erősségeire, ’a megmaradt képességeire’ koncentráltan, valamint a potenciális támogatás („decision-making support”)¹²⁵⁵ és támogató „kör” feltérképezésére vonatkozóan. A megközelítés, a szemlélet, a nézőpont, a dogmatikai alapok a két jogintézmény esetében – a jogalkotóval egyetértve - merőben eltérőek. A belátási képesség csökkenés fogalmának átfogó szabályozásával felmerül, hogy a magyar jogalkotó nem csak megtöri a támogatott döntéshozatal intézményének alapvető szintű megközelítését, de a cselekvőképességet korlátozó paradigmátikus keretrendszerben foglalja is el az új jogintézményt, ilyen módon az nem tudja betölteni lehetséges szerepét, feladatát.

A támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés kritériumaként a Ptk. 2:38. § (1)-(2) bekezdéseiben deklarálta a „belátási képesség kisebb mértékű csökkenése” a „deficit” – korántsem átlátható módon bizonyítható - fokozatmeghatározásával valamelyest leválasztja ezen személyi kört az új jogintézmény bevezetése előtt (nagy valószínűséggel) gondnokság alá került személyi körről, azonban a támogatott döntéshozatal ezen igénybevevői köre a fenti – szűkítő jellegű - szabályozási megoldás következtében alig észrevehető Magyarországon. Ilyen módon – álláspontom szerint – a Ptk. hatályos szabályozása, habár bevezette a támogatott döntéshozatal jogintézmény alkalmazását, de iure és de facto alig-alig nyitotta meg a támogatáshoz való hozzáférés lehetőségét, sőt, túlnyomórészt inkább abból történő „kirekesztő” hatást ér el a potenciális igénybevevői személyi kör tekintetében.

Fentiek nyomán – álláspontom szerint - két jogalkotói megoldás kínálkozhat:

- i) a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés feltételül csupán a döntésspecifikus¹²⁵⁶ belátási képesség csökkenése köthető mint kritérium, a jogalkotó e tekintetben fokozati különbséget nem deklarál, ilyen módon többnyire az érintett személy választásán és elérhető támogatási erőforrásain múlik, hogy melyik jogintézmény kerül alkalmazásra. Ezzel – a belátási képesség fogalmát fenntartó - kevésbé korszerű megoldással a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés fórumrendszerét mindkét tekintetben a bíróságnak lenne szükséges ellátnia: közvetlenül és közvetetten – a gondnokság alá helyezési eljárás megindításának közbeiktatásával is. Ennek nyomán a bírósági előzményes eljárást követően is kevésbé lenne tapasztalható a rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint detektált „lemorzsolódás”;
- ii) a másik potenciális út a támogató paradigma felé mutató progresszív jogalkotói lépést jelentené: amennyiben a jogérvényesítő típusú cselekvőképesség gyakorlásához való támogatási szükséglet feltárására és a döntéshozatali képesség feltérképezésére, s ennek nyomán az ún. döntéshozatali státusz¹²⁵⁷ meghatározására kerülne sor interprofesszionális rendszer¹²⁵⁸ keretében, egy támogatás-centrikus, megoldást kereső együttműködés felé történő elmozdulással.

Összességében megállapítható, hogy miután a támogatott döntéshozatal nem jogkorlátozó típusú „intézményesült” segítséget kínál(hat) a gondnok kinevezésével szemben, „így ennek

¹²⁵⁴ Bach és Kerzner (2010) jelen disszertáció V. fejezetében említettek szerint

¹²⁵⁵ Bach és Kerzner (2010) jelen disszertáció V. fejezetében említettek szerint

¹²⁵⁶ Ellentétben a globális megközelítésű belátási képességi fogalom alkalmazásával

¹²⁵⁷ Vö.: Bach és Kerzner (2010) V.3. alfejezetében foglaltak szerint

¹²⁵⁸ széleskörű szakmai bázisra épít, különböző területen működő szakemberek részvételével zajlik

két szintű (tehát egyéni szinten a cselekvőképesség megítélésének, ugyanakkor a jogalkalmazás általános szintjén a rendszer átalakításának¹²⁵⁹) felelőssége – a statisztikai adatok tükrében is (Fiala-Butora, 2019, Gulya-Hoffman, 2019) – többnyire a bíróságokra van ruházva, *tehát a gondoksági perekben eljáró bírónak kiemelkedő és kifejezetten meghatározó szerepet tulajdonít a jogalkotó a cselekvőképesség fogalmáról való gondolkodás (át)alakításában.*¹²⁶⁰ Ezért is üdvözölhető, hogy az utóbbi időben több tanulmány¹²⁶¹, kutatás¹²⁶² és joggyakorlat-elemzés¹²⁶³ is vizsgálódási fókuszává tette a gondnoksági perek gyakorlatát. Mindez azonban nem elégséges. A tudományos vizsgálódás azt mutatja, hogy a szabályozás átalakítása nem halogatható.

Hazánkban – a fentebb leírtakra tekintettel - a belátási képesség csökkent volta mint döntő kérdés (vagy másként ún. „tudatossági korlát”), s egyben deklaráltan mint meghatározó kritérium mérlegelése révén alapvetően egy jogi eljárás (a gondnoksági per, s annak kimenetele) határozza meg, hogy melyik jogintézmény lehet „megfelelő” az érintett felnőttek számára. Említésre méltó ugyanakkor, hogy a Tdtv.¹²⁶⁴ számos rendelkezést foglal magában, melyek támpontjaira építve, a Then és társai (2018) által osztályozott implementációs rendszerben a szabályozás további átalakítást igényelne a Bach és Kerzner (2010) munkájában részletesen leírt támogató paradigma *teljes jogi keretrendszer szintjén történő elismerése felé.*

Magyarországon a támogatott döntéshozatal a gondnokságnak csaknem elméleti síkon létező alternatívája, s a rendelkezésre álló fentebb már hivatkozott statisztikai adatok tükrében, a cselekvőképesség támogatásának alig érzékelhető térnuma. Ebből következően – még ha az érintett közvetlenül fordulhat is a gyámhatósághoz a támogató személy kirendelése céljából, számos okból továbbra is túlnyomó részben és döntő mértékben inkább egy ún. „megelőző” polgári jogi eljárás (valamely gondnoksági per¹²⁶⁵) határozza meg, hogy az adott személy számára¹²⁶⁶ melyik döntéshozatali metódus lehet a megfelelő.

A valódi paradigmaváltáshoz „kevés a nyugatias fogalmak és modellek lemásolása, hiszen ezek csak akkor tudnak meggyökeresedni és működni kultúránkban, ha teljes rendszereket építünk

---

¹²⁵⁹ Vö.: a 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló (továbbiakban: Ptké.) 5. § (3) bekezdésében és a 6. §-ban rögzített gondnoksági felülvizsgálatok körét Ld. gondnokság alá helyezések kötelező felülvizsgálata, illetve a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:29. § (A gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata)

¹²⁶⁰ Maléth Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére.* ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2021.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

¹²⁶¹ Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs, Hoffman István, Zsille Katalin, Dombrovsky Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, Állam- és Jogtudomány, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. pp. 104.; Kiss, Valéria és Maléth, Anett és Tókey, Balázs és Hoffman, István (2021) *An empirical study of actions on guardianship in Hungary.* International Journal of Law and Psychiatry, 78. ISSN 0160

¹²⁶² A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása témában Prof. Hoffman István egyetemi tanár által vezetett Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított FK 132513 sz. kutatás

¹²⁶³ A gondnoksági perek vizsgálata tárgykörében felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

¹²⁶⁴ Vö.: A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény

¹²⁶⁵ Pl.: elsősorban a gondnokság alá helyezés módosítása, gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perek esetén, de a gondnokság alá helyezési per is végződhet a kereset elutasításával és a támogatott döntéshozatal kezdeményezésével

¹²⁶⁶ Vö.: Ptk. 2:38. § (1) bekezdése

egészen az alapoktól vagy egészen egyértelműen struktúrát, eljárásrendet, szemléletmódot váltunk, s leszámolunk a hosszú évtizedek óta diszfunkcionálisan működő rendszerekkel”.¹²⁶⁷ A fogyatékoságtudomány participatív kutatások lehetőségét kínálja, melynek keretében az érintettek szempontjainak megfelelően vizsgálható felül hatályos szabályozásunk.¹²⁶⁸ A CRPD elvárásai, s az abban vállalt kötelezettségeink szerint megkerülhetetlen, hogy mindezen kérdésekről a jogalkotók, jogalkalmazók, emberi jogokkal foglalkozó kutatók és polgári jogászok, valamint a tudomány egyéb területein működő szakemberek, s főként a témában érintettek közösen gondolkodjanak, szembenézve „beidegződött gyakorlatainkkal, kényelmes megszokásainkkal.”¹²⁶⁹ Ami felett pedig oly sok éven át szemet hunytunk, most nyíltan rá kell tekintünk. Érdemi párbeszédet kell folytatni az érintettek aktív részvételével. S ezek után lehet dönteni...

Amennyiben röviden összefoglaljuk, a gondnokság alá helyezéssel kapcsolatban¹²⁷⁰ a következő kritikai észrevételek említhetőek:

- i) disszertációmban a korábbiakban megállapításra kerültek a gondnoksági peres eljárással és a gondnokság alá helyezéssel együtt járó érzelmi és morális kihívások;
- ii) bizonyítást nyert az egyes kutatások és a hivatkozott joggyakorlat-elemzés keretében a gondnoksági perek sematizmusa, túlnyomóan szakértői, ezáltal medikalizáló, diszkriminatív jellege;
- iii) a bizonyítási eljárás során az orvosszakértői és bírói kompetenciahatárok tisztázatlanok voltak a belátási képesség csökkenése tekintetében;
- iv) több elemzés is megállapítja, hogy érdemi jogorvoslatokra kevésbé tud sor kerülni a gondnoksági perek (elsősorban a gondnokság kevésbé korlátozó irányba történő módosítására és megszüntetésére vonatkozóan), mely erősen összekapcsolódik az ügygondnokok feladatellátásával, jogvédelmi szerepének kérdéskörével;
- v) problémaként említhető a gondnoksági jogintézmény komplexitása¹²⁷¹, annak szabályozási és alkalmazási szintű töredezettsége, miközben maga a támogatott döntéshozatal is összetett¹²⁷², átfogó szabályozási körbe tartozik;
- vi) nehézséget jelent, hogy a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatokkal eredendően „megterhelt” gyámhivatalok járnak el a nagykorú személyek cselekvőképességének gyakorlását segítő támogató vagy a gondnok kirendelése kapcsán - gyámhatósági jogkörben;

---

¹²⁶⁷ Verdes Tamás – Tóth Marcell: A per tárgya. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE, Eötvös Kiadó, 2010. pp. 72.

¹²⁶⁸ Vö.: dr. Könczei György, dr. Hernádi Ilona, dr. Sándor Anikó (szerk.): Esély? Egyenlőség? Taigetosz? Egy fogyatékoságtudományi kutatás tapasztalatai ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2019. pp. 23.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42798/OTKA_Z%C3%A1r%C3%B3k%C3%B6tet_boritos_A.pdf

Katona Vanda, Cserti-Szauer Csilla, Sándor Anikó: Együtt oktattunk és kutattunk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019.

¹²⁶⁹ Verdes Tamás – Tóth Marcell: A per tárgya. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE, Eötvös Kiadó, 2010. pp. 72.

¹²⁷⁰ jelen esetben csak a magyar szabályozásról szólnok

¹²⁷¹ Dr. Ádámkó Viktória: A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés alkalmazásának kihívásai a Ptk. fényében a bíróság és a gyámhivatal gyakorlatában Családi Jog, 2016/3., pp. 19-24.

<https://szakikkadatbazis.hu/doc/8753313>

¹²⁷² Az egyébként is túlterhelt gyámhivatalok feladatköre, szakmai kompetenciák felvetődő hiányossága

- vii) aggályos az adatnyilvántartások, szempontrendszere, átláthatósága, az adatok rögzítése, pontossága, hitelessége;
- viii) az intellektuális fogyatékos személyek tekintetében kétszeres akadályozottságot mutat a jogok érvényesíthetősége: egyrészt a fogyatékoság társadalmi kontstrukciójából eredően a „társadalmi” akadályozottság okán, másrészt az egyéni akadályozottság (pl. kommunikációs és kognitív nehézség kapcsán);
- ix) problematikus a fogyatékossgal élő személyek bírósági úton történő jogérvényesítése¹²⁷³, nem csupán az érdemi jogvédelmet és jogorvoslatot segítő szakemberek hiányában (ld. fentebb ügygondokok eljárásával kapcsolatos tapasztalatok), hanem a CRPD értelmében vett hozzáférhetőség, észszerű alkalmazkodási kérdések tekintetében is.

A fentebb hivatkozott szempontok ugyanakkor nem igényelnének kettős korrekciót, pusztán az állami védelmi-támogató típusú beavatkozás más megközelítését igénylik, azaz a korlátozásból a joggyakorlás elősegítését a legkülönfélébb támogató technikákkal, eszközökkel, az igazságszolgáltatás „hozzáférhetőségének”¹²⁷⁴ megteremtésével, valamint az észszerű alkalmazkodáshoz való jog és a cselekvőképesség gyakorlásának biztosításáig.

A fentiek következtében és különösen a támogató paradigma irányába történő tovább lépéshez fontos lenne:

- i) transzparens, multidiszciplináris megközelítésen alapuló támogató keretrendszer felépítése, - Halmos (2019) publikációjában foglaltakkal egyetértve, az észszerű alkalmazkodás jogának deklarációjával, továbbá megfelelő empowerment környezet¹²⁷⁵ kialakítása – ez a polgári jog szabályozásán és eszközein túlmutató megoldást kíván;
- ii) a Ptk-ban rögzített, a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférést biztosító hatályos szabályozás módosítása;
- iii) a döntés-specifikus belátási képesség és/vagy a döntéshozatali képesség fogalmának deklarációja, bevezetése a vonatkozó jogszabályba;
- iv) a két jogintézmény közötti átjárhatóság rugalmasságának biztosítása, s különösen az önirányított döntéshozatal felé mutató facilitáló gondnokság előnyben részesítése, mely a támogató kapcsolatok kialakításának irányába hat, s elősegíti az ún. kapacitásbővítő személyiségfejlesztést, a döntésre történő készen álláshoz;
- v) a magánjog emberképének átgondolása a támogató paradigma szempontjából, tekintettel arra, hogy a magánjognak megvan a maga megfelelő eszköztára, akár a különböző típusú jogfejlesztési eszközökkel is;¹²⁷⁶
- vi) a támogató paradigma előnyének hangsúlyozása, mely a támogatott döntéshozatal szempontjából csak annyi beavatkozást jelent, amennyire az egyénnek éppen aktuálisan – az adott élethelyzetéből következően – szüksége van, nem többet és nem kevesebbet, miközben nem korlátozza az egyén jogait;

¹²⁷³ A polgári eljárásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 443. § (4) bekezdésben foglaltak ellenére is, annak alkalmazása mind a bíróságoknak, mind az érintetteknek problémát okoz.

¹²⁷⁴ Vö.: CRPD 13. cikkében foglaltakkal, továbbá a korábban hivatkozott ún. AJUPID projektben foglaltakkal

¹²⁷⁵ Vö.: jelen disszertáció Helyzetkép alfejezetében írtakkal.

¹²⁷⁶ Vö.: Tókey Balázs, Kiss Valéria, Hoffman István és Maléth Anett: Hogyan lehet a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024., valamint a disszertáció III.11. alfejezetében írt megoldásokkal

- vii) a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata kapcsán: egyfajta reparációs elvként garantált hozzáférést kell nyújtani a fogyatékossgal élő személyeknek a cselekvőkéesség gyakorlásának a támogatásához, azaz a még gondnokolti státuszban lévő személyek esetében egy bizonyos „átmeneti” szakaszt érdemes bevezetni a különböző alternatív kommunikációs módszerek támogatásával és szisztematikus kapcsolatépítéssel, a támogatási lehetőségek mobilizálásával (ún. facilitáló gondnokság formájában)
- viii) mindezen empowering eszközöket, folyamatokat szisztematikusán be szükséges vonni általánosan a nagykorúság elérése előtti életszakaszokban a különböző típusú döntéseket segítő, támogató szolgáltatásokkal annak érdekében, hogy felmenő rendszerben egyértelműbben elkerülhető legyen a gondokság intézménye.¹²⁷⁷

VIII. Következtetések a nemzetközi és az egyes európai államok szabályozását érintő tendenciavizsgálat nyomán

Szakirodalmi és a részes államok országjelentéseit elemző kutatásaim azt igazolták, hogy a disszertációmban ismertetett - a CRPD 12. cikkének implementációs fokozatait mérlegelő Then et al. (2018) - osztályozási rendszer szerint az európai országok szabályozásának többsége 10-15 év távlatából is az elvek szintjén korlátozottan elismerő, valamint a részleges implementáció kategóriájába esik. Ez azt jelenti, hogy valamennyi, általam vizsgált állam esetében - habár jelentős vagy kevésbé jelentős mértékben szűkülő körben is – fennmaradt a cselekvőkéesség/döntéshozatali kéesség korlátozásának lehetősége gondnokság vagy gondnokság típusú intézmény (pl. administrator) formájában.

Mindezzel együtt megjegyzést érdemel, hogy a részleges implementáció kategóriája rendkívül széles sávot ölel fel. Megítélésem szerint e sávba tartoznak azon (többnyire kelet-európai) államok (pl. Csehország és Magyarország) is, melyek a támogatott döntéshozatal jogintézményét a jogrendszerükbe bevezették, a szükségesség-arányosság, fokozatosság elvét igyekeznek érvényre juttatni a cselekvőkéesség korlátozó joggyakorlatuk során, azonban a helyettes döntéshozatali jogintézmény mint ultima ratio alkalmazásától rendkívül távol állnak (hisz a cselekvőkéesség teljesen korlátozó megoldásukat is fenntartották). Ez utóbb említett államok szabályozási rendszerei továbbra is alapvetően jogkorlátozó jellegűnek tekinthetők, ezáltal pedig felvethető, hogy ezen részes államok jogalkalmazási gyakorlatában átfogó szemléletváltásra az új, támogató jogintézmény beiktatásával sem került sor. Megjegyzés érdemel, hogy a magyar szabályozás számos szempontból leginkább a cseh szabályozással vethető össze. A két állam polgári törvénykönyvének átfogó módosítására és hatályba léptetésére közel egyidőben került sor, a CRPD elfogadását követő kodifikációs megoldása és a szabályozási struktúrája hasonló: a fentebb jelzettek szerint a támogatott döntéshozatal jogintézményének bevezetésével a cselekvőkéességet részlegesen és teljesen korlátozó gondnokság megtartása mellett. A rendelkezésre álló adatok – a támogatott döntéshozatalban részesülők számát illetően – is hasonlóak, miközben a két ország geopolitikai helyzete, múltja, és lakosság száma is összevethető. Ebből következően a támogatott döntéshozatal jogintézményét érintő jogösszehasonlító vizsgálatot a magyar szabályozással ezen állam

---

¹²⁷⁷ E témának is széleskörű szakirodalma van, melynek kutatása nem képezte szerző disszertációjának tárgyát.

tekintetében látnám leginkább relevánsnak, melyre azonban jelen disszertáció terjedelmi korlátai miatt nem kerülhet sor.

Ugyanakkor Then et al. (2018) osztályozási rendszere szerint az előzőleg említett országokkal együtt a részleges implementációt követő államok kategóriájába tartoznak a magyar magánjogi szabályozásra évtizedek óta meghatározó befolyással bíró országok (Ausztria, Németország, Svájc) is, melyeket egykoron hazánkhoz hasonlóan kiépült gondnoksági rendszer jellemezett. E körben említésre érdemes azonban, hogy pl. Németország teljesen más alapokról indult a CRPD hatályba lépésekor, mint a környező európai államok, mivel itt már 1992-ben megszűnt a gondnoksággal automatikusan együtt járó, cselekvőképesség korlátozása. Németország tehát még a Jakab (2009) szerint jelzett első gondnoksági reformhullámban radikális jogfejlesztést hajtott végre, s ez a helyzet szolgált „elrugaszkodási” alappal a CRPD-hez történő csatlakozás során. Mindezzel együtt hangsúlyozásra érdemes, hogy Németország a korábban végrehajtott reformokba nem „kényelmesedett bele”, a CRPD implementációjára akciótervet (2011, 2016, 2021) készített, melyet egy szövetségi szintű koordinációs hivatal facilitál. Ilyen vonatkozásban komoly előrelépést tett ezen állam az ún. inkluzív társadalomfejlesztés érdekében, az akcióterv részeként „részvételi tanácsadókat” működtetnek, tehát a Bernek, Koncz és Lamm (2008) által jelzett struktúraváltás kiépítése is megindult, továbbá 2018-tól bevezették az ún. könnyen érthető nyelvezet (easy language) használatát a vonatkozó területen, mely a működési modernizáció felé való elmozdulást is magában hordozza a 2021-es támogató típusú gondnoksági intézmény újabb reformjával együtt.

Ausztriában a hagyományos gondnoksági rendszert 2018-ban egy új, szubszidiárius jellegű szabályozás beiktatása révén a korábbitól eltérő, az érintett személyek autonómiájára, önrendelkezésére és döntéshozatalára nagyobb hangsúlyt helyező megközelítés váltotta fel. Ez utóbbi jogalkotás és az ennek mentén történő jogalkalmazás a „döntéshozatali képesség” központi fogalma köré épül, azonban a forgalom biztonság érdekében a döntéshozatali képesség korlátozhatósága itt is megmaradt. Az osztrák jogi szabályozás 2018 óta a lehető legmagasabb szintű támogatást biztosítja az érintett személyeknek a cselekvőképességük gyakorolhatóságához, lehetőséget teremtve a fogyatékossgal élő személyeknek a legkülönbözőbb jogügyletekben való széleskörű részvételére, a jognyilatkozattétel során a lehető legnagyobb önállóságra és függetlenségre. Fontos megjegyezni, hogy a fenti elvek bevezetésével együtt terminológiai újításra is sor került. A cselekvőképesség biztosítása a 2018-as jogreformot követően alapvetően négy pilléres szerkezetben történhet a fokozatosság, szükségesség-arányosság elvéhez igazodva: eszerint az első fokozat az ún. előzetes jognyilatkozat intézménye, majd ezt követi az érintett részéről történő választott képviselő lehetősége, amennyiben az előző megoldás nem működik, úgy kerülhet szóba a közeli hozzátartozók által ellátható törvényes képviselő intézménye, illetve legvégső esetben – közeli hozzátartozó hiányában – a bíróság által kirendelt képviselő intézményének alkalmazására. Svájc jogalkotása szintén a támogató és választott képviselően alapuló rendszer felé mozdult el az implementációs folyamatban – az osztrák kodifikációs megoldáshoz hasonlóan - egy szubszidiárius szabályozás révén, mindezzel együtt az ún. jogkorlátozó „beleegyező” típusú és általános jellegű képviselőt eredményező jogkorlátozást fenntartotta. Mélyreható változások a kantonális szintű szabályozásban következtek be az utóbbi években a CRPD implementációjával kapcsolatban.

Szakirodalmi kutatásaim nyomán megállapítottam, hogy a CRPD hatályba lépése (2008) és az egyes részes államok csatlakozási (elfogadási) időpontjához képest elhúzódó ratifikációt¹²⁷⁸ követő európai országok (Finnország, Hollandia, Írország) esetében, amikor is idő közben - 2014-ben a CRPD Bizottság az 1. sz. Átfogó Kommentárban - a CRPD 12. cikkének

---

¹²⁷⁸ az érintett államok: Finnország, Hollandia, Írország

iránymutató értelmezésére és egyértelműsítésére került sor, miszerint a helyettes döntéshozatali rendszerek (így a gondnokság és a gondnokság-típusú intézmények) teljes eltörlése várható el a csatlakozó országoktól, sem járt „átütő”, paradigmaváltó eredménnyel. Az 1. sz. Átfogó Kommentár magyarázó, pontosító célú közzétételét követő részes állami ratifikáció és az annak nyomán születő intézkedések sem eredményezték a helyettes döntéshozatali megoldások teljes körű megszüntetését, legfeljebb jelentős mértékű szűkítését (Vö.: Finnország – cselekvőképesség részleges korlátozása és Hollandia átalakuló gondnoksági típusú szabályozása, mentorshap, ügyintéző típusú gondnokság mentén). Álláspontom szerint Then et. al. (2018) kutatásai szerint lefektetett elvek mentén, vagyis a támogató modell ún. teljes jogi keretrendszer szintjén történő elismerését biztosító implementáció egyik (e bekezdésben) érintett államban sem következett be, ugyanakkor mindegyik államban egyértelműen láthatók olyan jogalkotói és a társadalmi inklúzió megteremtését célzó erőfeszítések, melyek a cselekvőképesség gyakorlását támogató modellre történő átállás érdekében, vagyis az ún. rendszertranszformáció (egyres államokban a struktúraváltás¹²⁷⁹) érdekében történtek. Az itt felsorolt államok közül kiemelt figyelmet érdemel Írország jogreformfolyamata, melynek párhuzamos megítélése nem lenne teljesen korrekt a másik két, itt említett országgal (Finnországgal és Hollandiával). Ez utóbbi megjegyzés alapját az képezi, hogy Írország a CRPD-t valóban később, azaz a 2014 után ratifikáló államok körébe is beletartozik, azonban egyúttal a következő országcsoporthoz vizsgálataiban, a maschke-i tipológiában az ún. részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytató államok körébe is besorolható. Ebből következően itt is azzal a helyzettel állunk szembe, mint az előző országcsoporthoz Németország esetében, hogy Írország – feltehetőleg - más alapokról indult a CRPD-hez történő csatlakozást követően, mint Hollandia és Finnország. A helyzet adta megközelítéskülönbséget mégis enyhíti, hogy Finnországban a gondnoksági rendszer átalakítására már 1999-ben sor került, bevezették az ún. önrányított támogatással (ÖIT) működő rendszert¹²⁸⁰, ráadásul az itt specifikus, ám világszerte emlegetett, ún. „open dialogue” modell is az érintett személyek inklúzióját szolgálja.

Hollandiában szintén a 2000-es évek táján került sor egy alapvető szemléletváltást eredményező eljárás mód, az ún. családi csoportos döntéshozatali modell beültetésére, mely a CRPD rendelkezéseinek implementációját valamilyen szinten megkönnyíthette. Hollandiában egyébiránt 2014-ben regisztrálható érdemi fordulat a szabályozásban, amikor a CRPD-nek megfelelő támogató típusú intézkedéseket vezettek be az ún. elérhető és megfelelő támogató intézkedések céljából, továbbá a közeli hozzátartozók bevonása is megtörtént. S habár a jogkorlátozó jellegű megoldás ultima ratioként fennmaradt, a három következő jogintézmény 1) mentorship 2) fiduciary administration 3) guardianship között nem csak határhúzásra került sor, hanem egyben egy rugalmasabb, átjárhatóságot biztosító rendszer kialakítása is megtörtént. Az egyes döntéshozatali helyzetekhez igazodó, az érintett személyek azokban történő legnagyobb fokú önállóságát biztosító megközelítést és különösen az említett mentorship-fiduciary administration-guardianship közötti átjárhatóság garanciáját, azaz a rendszer flexibilitását rendkívül fontos, szintén a támogató paradigma felé történő előremutató lépésnek tekintem.

Írország reformtörekvései és szabályozása, ahogy azt korábban említettem, valamelyest átvezet a következő országcsoporthoz a részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytató államok sorába. Írország esetében kiemelendő az ún. Nemzeti Fogyatékosügyei Inklúziós stratégia (2017-2021), illetve a CRPD ratifikációját megelőző az ún. The Assisted Decision Making (Capacity) Act (ADMC) 2015-ös szabályozása, mely kiindulási alapul szolgált a

---

¹²⁷⁹ Írország szabályozását vizsgálva egyértelműen kirajzolódik, hogy egy több szintű, támogató struktúrát igyekeznek felépíteni hasonlóan a disszertáció V. fejezetében bemutatott – több szerző által a gyakorlatban is megvalósíthatónak tartott – ideáltípusú modellje szerint.

¹²⁸⁰ Vö.: jelen disszertáció 5. sz. Mellékletével

cselekvőképesség gyakorlását célzó támogatási típusú reformokhoz. Ez utóbbi jogszabály a gondnokság eltörlésével utat nyitott a további jogfejlesztés számára, ugyanakkor a helyettes döntéshozatal lehetőségét megtartotta az ún. döntéshozatali képviselő intézményével, mely egyébiránt támogató típusú képviseletet jelent az érintett személy akaratát rögzítő alapelvi megközelítéssel. Az ADMC további módosításaira került sor: a 2019-es módosítás átvezetést nyújtott a döntéshozatal támogatását bevezető rendszerhez, 2022-es módosításával pedig érdemben bekövetkezett a struktúraváltás is: az ún. Decision Support Service tényleges felállításával, s a vonatkozó hatáskörök tisztázásával. Az ír szabályozás szerint a támogató rendszer alapvetően háromszintű: 1) a döntéshozatalt támogató, 2) az együttes döntéshozó és végül a már említett 3) támogató típusú döntéshozatali képviselővel.

A fentiek alapján látható, hogy a döntéshozatal korlátozása bizonyos szinten valamennyi vizsgált állam szabályozásában fennmaradt, azonban a köztes intézkedések, reformfolyamatok valóban a jogkorlátozó lehetőségek végső esetben – ultima ratio-ként - történő alkalmazhatósága felé mutatnak. Az is figyelemre méltó, hogy a cselekvőképesség definíciója és korlátozhatósága irányából a jogváltozás a döntéshozatali képesség meghatározása felé mutat, miközben a korlátozások továbbra is többnyire a döntéshozatali képesség/belátási képesség funkcionális értékelésén alapulnak. A cselekvőképesség/döntéshozatali képesség korlátozásának alapját a következő szempontok jelenthetik az érintett személy esetében:

- i) az érintett személy a döntéshez szükséges releváns tényeket nem érti
- ii) a döntéshez szükséges releváns információt nem képes megőrizni
- iii) nem tudja sem felhasználni, sem mérlegelni a releváns információkat
- iv) asszisztív technológiával sem képes kommunikálni.

Álláspontom szerint fontos szemléletbeli váltást jelent, amennyiben a támogató paradigma felé haladó államok gyakorlatában a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogató jogintézmények, modellek igénybevételét pozitívan írják le. Ez utóbbi szerint a következő képességeket tekintik elvárhatónak az érintett személy szempontjából:

- i) megérti a támogatott döntéshozatal lényegét
- ii) a döntéshez szükséges releváns információk hozzáférhetősége biztosítható
- iii) a döntéshozatallal kapcsolatos környezeti tényezők alapos átgondolására kerül sor a támogató erőforrások feltárása tekintetében
- iv) szükség esetén segítségnyújtás igénybevétele történhet.

Mindazonáltal megjegyzést érdemel, hogy az előző ún. „képességvizsgálat” többnyire a CRPD 12. cikkének végrehajtására irányuló progresszív megközelítést képviselő és a részleges implementációs fokozatba sorolható államok esetében működik. A teljes paradigmaváltás, azaz a teljes támogató keretrendszer esetén a fentiek szerinti képességvizsgálatra sem kerülhet sor, hiszen ezen esetben a CRPD szempontjából a cselekvőképesség egyetemes, alapjogias típusú elismerésére kerül sor. Erre azonban alig-alig lehet példát látni a leghaladóbb szemléletet képviselő országok körében is.

A részvételt célzó fogyatékosügyi politikát követő államok közül a svéd szabályozásban a cselekvőképtelenség fogalma 1989 óta nem létezik, e fogalomtól egyértelmű elmozdulás történt. A cselekvőképesség helyett itt is inkább a döntéshozatali képesség definíciója került középpontba. Mindazonáltal a jogkorlátozó szabályozás Svédországban is fennmaradt, de fontos, hogy az mindig együtt jár azzal a feltétellel, hogy az érintett személynek nincsen támogatója. A döntéshozatali képességet itt is összetett módszerekkel vizsgálják és átfogó értékelésre kerül sor, mely során a támogató személy is jelen lehet. Megjegyzést érdemel továbbá, hogy Svédországban a segítő típusú szolgáltatások oly mértékben áthatják a teljes társadalmat, s biztosítják az érintett személyek társadalmi részvételét, - miközben jóval a CRPD hatályba lépését megelőzően több síkon is elindult a struktúraváltás pl. a personal ombudsman

(PO) rendszer vagy az intellektuális fogyatékosoknak nyújtott támogató szolgáltatások sorával -, hogy Svédországot az egyik leginkább támogató rendszerrel bíró országgént tartja számon a szakirodalom.¹²⁸¹

A részvételt célzó fogyatékosügyei politika tekintetében Spanyolország is érintett. Az érdemi jogfejlesztésre fokozatosan került sor, de a legnagyobb horderejű változás 2021-ben következett be. Nem csak a polgári kódex vonatkozó fejezetcímét változtatták meg, hanem az alapelvi megközelítést is: immár nem a cselekvőképesség korlátozása az alapelvi megközelítést, hanem a támogatás rendszerének kiépítése. Ilyen módon a spanyol jogi szabályozásban a támogatás szélesen meghatározott fogalom, s míg a korábbi kódex a vagyoni jogi kérdésekre fókuszált, addig a hatályos törvényben a személyes aspektusokra, azaz a mindennapi élet tárgyköreire is hangsúly helyeződik. Mindezzel együtt erőteljes terminológiai változás is történt, továbbá egyéb, önkéntes, önjáró intézkedések is előtérbe kerültek a szabályozás során. Egészen újszerű és figyelemre méltó a spanyol szabályozásban, hogy megjelent egy alternatív önkéntes igazságszolgáltatási lehetőség, melynek révén a tradicionális peres eljárás elmozdul egy interprofesszionális tanácsadó típusú rendszer felé.

Szélesebb körű nemzetközi vizsgálódásaim során figyelemre méltó, hogy a cselekvőképesség gyakorlásának támogató paradigmáját kezdeményező – és az ún. támogató modelleket a CRPD elfogadását megelőzően is alkalmazó – államok közül néhány, már az ENSZ-egyezmény aláírásakor fenntartást vagy magyarázatot fűzött a CRPD 12. cikkéhez, miszerint a gondnoksági (helyettes döntéshozatali) rendszerét fenn kívánja tartani. Mindez – álláspontom szerint – jól példázza az egyes államok joghoz való hozzáállását és az egyezményben vállalt kötelezettségekkel szemben megnyilvánuló jogkövető magatartásra irányuló szándékát. Ugyanakkor az a feltételezés sem elvethető, hogy az említett – fenntartással, magyarázattal élő – részes államok a támogató modellek működésének tapasztalatával alaposabb ismeretek birtokában voltak a paradigmaváltás követelte rendszertranszformációról, s egyben a struktúraváltást is igénylő feladat volumenéről, melynek azonnali végrehajtására a csatlakozást követő „belátható” időn belül nem tudtak felelősséggel vállalkozni. Ez utóbbi elméleti feltevést valamennyire ellenpontozza Észtország példája, ahol a CRPD ratifikációját megelőzően nem került sor holisztikus vizsgálatra a cselekvőképesség szabályozása tekintetében a teljes „belső”, azaz a nemzeti jogrendszer szintjén, mégis az észt állam fenntartással élt a CRPD 12. cikke vonatkozásában.

Figyelemre méltó ugyanakkor az is, hogy az ENSZ-egyezmény elhúzódozó ratifikációját követő, korábban tárgyalt európai államok a CRPD és a belső joguk „illeszkedési vizsgálatának” lefolytatásával magyarázták késlekedésüket a ratifikáció tekintetében. Írország esetében a vonatkozó jogi szabályozás folyamatos módosítása révén kifejezetten nyomon követhető a támogató keretrendszer megteremtésére irányuló jogalkotói szándék és szabályozási tendencia, míg más államok esetében kevésbé jellemző az ilyen típusú stratégikus „építkezés”.

A részleges implementációt követő európai államokban egyúttal – a bevezetőmben is említett nem kötelező erejű nemzetközi normák mentén - megfigyelhető a gondnoksági szabályozás „felpuhítására” átalakítására (pl. Hollandia) mutató szándék és irányvonal is, de a Phillips (2020) által plasztikusan felvázolt, az egyes személyi körök által a cselekvőképesség gyakorlását támogató modellekhez történő hozzáférés tekintetében a folyamat irányának egyértelmű azonosítása – álláspontom szerint – további átfogóbb, a disszertációm kereteit szétfeszítő, a magyar szabályozás elemzésénél is mélyebbre ható vizsgálódást igényelne.

---

¹²⁸¹ Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 61. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

Ezáltal a támogató típusú és a jogkorlátozó megoldások „kritériumrendszerének” összehasonlító elemzése és a CRPD végrehajtásának, különösen a belső jogi szabályozás eredményeit is visszatükröző longitudinális szabályozási és statisztikai vizsgálódások nyomán az egymás mellett működő jogintézmények alakulásáról jóval finomabb és plasztikusabb képet kaphatnánk.

A jelen disszertációban eltérő szempontok mentén kiemelt európai országcsoportok, s azon belül az egyes államok elmúlt 20-25 éves belső jogi szabályozásának tendenciájára irányuló vizsgálatom összességében azt tükrözte vissza, hogy a cselekvőképesség bináris megközelítése helyett ma már egy sokkal árnyaltabb, jogterületek szerint szegmentált szemléletet biztosító, a cselekvőképesség gyakorlását támogató alapelvek mentén történő szabályozási irány rajzolódik ki, ahogy erre Bigby, 2023¹²⁸² tanulmánya is rámutat. Számos esetben a cselekvőképesség korlátozása helyett a döntéshozatali képesség kerül szabályozásra, s annak az adott döntéshozatali státuszhoz szükséges kritériumai. A támogató rendszerek meglehetősen rugalmasak, könnyű átjárhatóságot biztosítanak, s a támogatást fogalmát szélesen értelmezik. Terminológiai változások mellett struktúraváltást is kezdeményeznek a haladóbb államok, illetve eljárási és működési változásokra is sor került a fentebb rögzítettek szerint.

A CRPD 12. cikkének, s különösen a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának fókuszából továbbra is fejlődést okoz valamennyi országban a jogkorlátozás teljes elkerülhetősége, a cselekvőképesség/döntéshozatali képesség funkcionális értékelése (vagyis az ún. képességvizsgálat kérdésköre), s ez utóbbi esetében az ún. küszöbértékek vagy egyéb (nem diszkriminatív) hozzáférési kritériumrendszer rögzítése.

Kihangsúlyozandó tapasztalatom a vonatkozó szabályozás tendenciavizsgálata és az annak hatásait tükröztető statisztikai adatok nyomán, hogy az egyes államok jogkorlátozó gondnoksági, ill. támogatott döntéshozatali rendszerének releváns összehasonlításra lehetőséget nyújtó statisztikai adatai nem érhetőek el vagy nehezen nyomon követhetőek longitudinális tekintetben. Számos állam esetében a vonatkozó statisztikai adatok nem kerülnek rögzítésre vagy nem átláthatóak kellőképpen, az eltérő szabályozási struktúrák és fogalmi megközelítések különbözősége miatt az adatok nemzetközi szinten legtöbb esetben nem vagy csak felszínes összehasonlítást tesznek lehetővé. Mindezt részben az egyes jogintézmények mögött meghúzódó strukturális és szabályozási különbségek (eltérő jogintézményi jelentéstartalmak, változó fogyatékoságdefiníciók), részben pedig az adatszolgáltatás hiányossága, s ennek következményeként az adatok átláthatóságának problematikája, továbbá az adatnyilvántartás és az adatok közzétételének felelősségét felvető kérdéskörök¹²⁸³ indokolhatják.

Megfigyelhető ugyanakkor, hogy amennyiben egy adott részes állam tekintetében a cselekvőképesség korlátozására (gondnokságra) vonatkozó adatok az elmúlt 15-20 év intervallumában elérhetőek, úgy a CRPD ratifikációját megelőzően számos államban komoly növekedés volt tapasztalható a gondnokság alá helyezett személyek számában. Ez részben összefügghet a bevezetőmben említett és hivatkozott, a fogyatékoságügyi politikát kihívások elé állító ún. maszkke-i tényezőkkel, így az átlagéletkor emelkedésével, másrészt a családok szétesésével, a családi struktúra és funkciók változásával, a pénzügyi megszorítások következtében a szociális (és egészségügyi) intézmények szolgáltatásainak beszűkülésével, csökkenésével. Amennyiben azt szeretnénk megtudni, hogy az egyes részes államokban a CRPD ratifikációjára – a 12. cikk vonatkozásában – reflektáló jogalkotás, azaz a változó (belső) jogi szabályozás milyen eredménnyel járt a gyakorlatban, különösen hasznos lenne, ha az éves

---

¹²⁸² Christine Bigby: The Right to Participate in Decision Making: Supported Decision Making in Practice 2023, pp. 201-223. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-99-6143-6_11#chapter-info

¹²⁸³ Vö.: CRPD 31. cikk. 2. és 3. pontjával

szintű ún. „első” gondnokrendelések számát összehasonlíthatnánk a CRPD implementációját szolgáló belső jogi szabályozást megelőző (korábbi) évek adataival, természetesen megfelelő figyelmet fordítva az idő közben bekövetkező szélesebb spektrumú jogszabály (és esetlegesen az adott állam teljes népességszámában bekövetkező) változásokra.

Az egyes részes állami szabályozási tendenciavizsgálat nyomán megfigyelhető volt az ún. előzetes jognyilatkozat-típusú (vagyis az „advance planning-type instruments”) rendelkezések visszatérő megjelenése, nyilvánvalóan némi változással a különböző fogalmi meghatározások mentén. Kutatásaim során egyértelműen kirajzolódott, hogy e „jogintézmény” okozza a részes államok jogalkotói részéről a legkevesebb fenntartást, fennakadást. Az előzetes jognyilatkozat belső jogi implementációja bizonyul láthatólag a legkönnyebbnek és leggyorsabban alkalmazhatónak a kontinentális jogrendszerhez tartozó országok körében is, feltehetőleg azért, mert a polgári jogi dogmatika szempontjából a legszervebben illeszthető a korábbi szabályozási szemlélethez és legkönnyebben „kezelhető” az így megtételre kerülő akarat-, s egyben jognyilatkozat. Ezen jogintézmény esetén ugyanis még nincs vagy legalábbis „regisztráltan” nincs (nem következett be) a nyilatkozatot tevő személy esetében a kognitív funkciókat érintő kapacitásvesztés. E modell igen közel áll a klasszikus, a polgári jog ún. „választott (meghatalmazotti) képviselői” megoldásához, ráadásul CRPD-kompatibilisnek is tekinthető, mivel alkalmazásakor egyértelműen megjelenik a személyes választás – preferencia - és a személyes akarat elem). E jogintézmény tekintetében tehát alapvetően egy bizonyos feltétel (valamely kognitív működési zavar következtében előálló, a döntéshozatali képességet érintő kapacitásvesztés) bekövetkezése esetére előre megtehető jognyilatkozatról beszélünk. A CRPD-kompatibilitás kérdését azonban továbbra is felveti az a kérdés, hogy az előzetes jognyilatkozat megtétele esetén valójában miről is rendelkezik az érintett személy (ebben eltérések is voltak tapasztalhatóak az egyes részes állami szabályozásokban). A kérdés tehát, hogy az előzetes jognyilatkozat egy a jövőbeni jogkorlátozással együtt járó gondnok személyének kinevezésére vagy egy jövőbeni támogató személy kijelölésére szól-e. Már a részes állami szabályozás e tekintetben körvonalazódó megközelítése, nyelvezete is roppant sokat elárul az adott állam jogalkotói szemléletéről. Amennyiben az ENSZ-egyezmény szerinti teljes paradigmaváltás keretrendszerében gondolkodunk, akkor – a gondnokság jogintézményének megszűnésével vagy megszüntetésének későbbi céljával – elvi szinten ilyen típusú előzetes jognyilatkozat megtételére nem is lesz szükség, hiszen ez esetben a döntéshozatali képesség („decision-making ability”) bármely szintű csökkenése esetén is érvényesen jelölhet ki az érintett személy támogatót, hisz ezen rendszer a cselekvőképesség meglétét, a döntéshozatali képességet az érintett személy szükséglete szerinti támogatással együtt – alapjogias módon - ismeri el. E jogintézmény a támogató keretrendszerek tekintetében csupán azon legnehezebb esetekre maradhat fenn, amikor tk. egy hirtelen bekövetkező kapacitásvesztésre kerül sor, mely pl. egy agysérülés esetén kóma bekövetkezésével járhat.

A következőkben szeretnék szót ejteni a disszertációmban alkalmazott ún. tendenciavizsgálat korlátairól, melyek álláspontom szerint (nem kimerítően) a következők:

1. terminológiai problémák (nem egységes a terminológia a gondnokság és az egyes, támogató paradigmát reprezentáló jogintézmények területén, ráadásul eltérő jogrendszerekről, különböző jogi kulturális háttérrel bíró államokról beszélünk);
2. az egyes jogintézményekhez történő „hozzáférhetőség” vizsgálata vagyis az ún. kritériumrendszer mélyrehatóbb elemzést igényel, hogy a jelen disszertációban foglaltaknál pontosabban láthatóvá válják az egyes „szolgáltatásokat” igénybevevő vagy arra potenciállal bíró személyi kör karaktere;
3. a tendenciavizsgálat során a tágabb horizonton elvégzendő kutatások vagy azok eredményeinek megismeréséről sem szabad elfeledkezni: ilyen módon az egyes részes államok csaknem teljes jogrendszere szintjén (alkotmányos szabályozásának mikéntje

az emberi méltóság, az autonómia, az önrendelkezés és a hátrányos megkülönböztetés kérdéskörében, figyelemmel a szociális jogok alkotmányos szintű deklarációjára is), ill. a fogyatékosügy és a szociális/egészségügyi jogterülethez tartozó joganyag vizsgálatáról, mivel disszertációmban több ponton is megállapítást nyert, hogy a fogyatékoság jelensége nem pusztán tény vagy állapot, hanem egyben társadalmi értékítélet kérdése is);

4. az észszerű alkalmazkodáshoz való jog, alapelv, valamint a szolgáltatásokhoz és az információkhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés vizsgálata is felmerül az egyes részes államok szabályozásában, ez utóbbi kérdéskörön belül kiemelt figyelemmel a CRPD 13. cikkében foglalt, az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférésre.

IX. Jövőkép a cselekvőképességet támogató keretrendszerrel

„Nem vagyunk felelősek a korért, amelyben élünk, de azért igen, mennyire követjük szellemét, és milyen módon hatunk közre az alakításában.”¹²⁸⁴

A fogyatékossgal élő nagykorú személyek cselekvőképessége a polgári jog, a fogyatékossgügyi politika, a szellemi egészség jogával foglalkozó tudományok napjainkban egyik központi – a helyettes döntéshozatal (vagyis gondnokság) vs. támogatott döntéshozatal formájában megfogalmazódó – kérdéséről elégséges tudományos bizonyíték; átlátható és hozzáférhető adatnyilvántartások; országokon átívelő, megfelelő összehasonlítást lehetővé tévő statisztika; továbbá minősített gyakorlatorientált támogató eljárások hiányában, nehéz valamennyi jogtudós, jogalkotó és jogalkalmazó számára egyértelműen elfogadható álláspontot kínálni. Abban azonban nincs ellentét a különböző nézőpontot képviselő akadémikus jogtudósok, kodifikátorok és jogalkalmazók között, hogy a fogyatékossgal élő nagykorú személyek cselekvőképességéről történő, illetve annak korlátozását középpontba helyező mélyen meggyökeresedett jogi kultúrában, s az ahhoz szorosan kötődő gondnoksági rendszerekben jelentős változás tapasztalható az utóbbi évtizedekben,¹²⁸⁵ s mindez az átalakulás az egyes nemzetközi jogi dokumentumoknak, de kiemelkedően a CRPD-nek köszönhetően 2008-tól¹²⁸⁶ felgyorsult.

A CRPD 12. cikkének implementációs megoldásaira fókuszáló tudományos kutatások, elemzések nyomán a cselekvőképesség megítélésére, az alapját jelentő képességvizsgálatokra, az értékelésre és ezek megközelítésére irányuló fejlődési tendenciák plasztikusan kirajzolódni látszanak, melyre az egyes államok jogfejlődésének érdemes figyelemmel lennie.

A cselekvőképesség megítélése tárgykörében, annak korlátozásáról vagy inkább az érintett személy által való gyakorlásának támogatási lehetőségeiről történő jogalkotói gondolkozást a kognitív funkciók működésében segítséget igénylő egyre növekvő népesség is indokolja.

A releváns nemzetközi szakirodalom tanulmányozása alapján megállapítható, hogy a helyettes döntéshozatal felváltása támogatásalapú rendszerekkel úgy történhet meg, hogy a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogató eszközök, eljárásrendek, támogató regim-ek fejlesztésére valamennyi területen/ágazatban együtt és koordinált módon kerül sor. A támogatásalapú rendszer kiépítése iránti állami elköteleződés kulcseleme, amennyiben a cselekvőképesség kizárásának/teljes korlátozásának lehetőségét megengedhetetlennek tekintjük, s azt a CRPD-t elfogadó és ratifikáló országok részéről akként kell értelmezni és

¹²⁸⁴ Elisabeth Lukas gondolatát idézi Schaffhauser Franz A fogyatékossg jelensége a neveléstudományban c. munkájában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: Tágabb értelemben vett gyógypedagógia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 209.

¹²⁸⁵ Vö: Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései (PhD értekezés) Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2011. 39. „A döntéshozatali képesség vizsgálata már C.A.C.L. Riport (A gondnoksági rendszer alternatíváiról, 1992) előtt felmerült a szellemi egészség jogában. S mindez történt Kanadában négy évtizeddel ezelőtt. A kontinentális jogrendszer pedig a common law jogrendszerben elindult új szellemi áramlat hatókörébe került. Két hulláma érzékelhető a jogalkotásban, az egyik az 1990-es évek német, osztrák, holland, új-zélandi, svájci, kanadai gondnoksági-rendszer reform, a másik pedig 2000-2005 között Nagy-Britannia gondnoksági reformja. A harmadik hullám minden bizonnyal az ENSZ Egyezményt ratifikáló országokban bekövetkező reformok lesznek, amelyet Magyarországon a Polgári Törvénykönyv kodifikációja már el is indított.”

¹²⁸⁶ a CRPD általános hatályba lépése

végrehajtani. Az egyes ügyekben történő helyettes döntéshozó személyének más által való kirendelésének (gondnokság alkalmazásának) lehetőségét minimalizálnia szükséges a jogalkotónak, s az esetleges képviselő – bizalmi alapon történő - kijelölésére elsősorban az érintett személyt kell feljogosítani, ennek lehetősége hiányában bizonyos jogrendszerek (osztrák, svájci szabályozás) a törvényes képviselő intézményéhez nyúlnak vissza, de kizárólag a támogató megoldások alkalmazását követően.

A jogalkotónak továbbá el kell utasítania az érintett nagykorú - más, egy ún. harmadik személy által vélelmezett - „érdekében” történő eljárás lehetőségét, az érintett „valós akaratával, kívánságával, preferenciáival” szemben.

A támogatásalapú rendszer olyan eljárásokat foglal magában, amelyek az érintett felnőtt akaratát, preferenciáit és támogatási szükségleteit mentén az egyén másokkal való részben segítő típusú kapcsolatán felépülő autonómiáját és a szabadsághoz való különböző jogainak érvényesülését segíthetik elő. Ugyanakkor a CRPD Preambulum c) szerint e kölcsönösen összekapcsolódó jogok¹²⁸⁷ csak akkor válnak ténylegesen gyakorolható, „érvényesíthető” jogokká, amennyiben érdemi választási lehetőségek, alternatív szolgáltatások, az azokhoz történő hozzáférés lehetősége, illetve az észszerű alkalmazkodás különböző módozatai bontakoznak ki az érintett személyek számára.

A támogatásalapú rendszer a jogérvényesítés lehetőségét magába foglaló cselekvőképességet, de leginkább a döntési képességet minden ember vonatkozásában – fogyatékoságára (illetve a kognitív működéseinek zavara(i) okozta képességdeficitekre) tekintet nélkül – alapjogként¹²⁸⁸ ismeri el (Lápossy és társai, 2022; Fiala-Butora, 2019; Hoffman 2009). Megközelítésének kiinduló pontja az a szemlélet, hogy mindenki rendelkezik valamilyen alapvető – ha csak „megmaradt” képességgel is – hogy bizonyos, az életét érintő kérdésekben dönteni tudjon. E rendszer kellően rugalmas ahhoz, hogy lehetőséget nyújtson a támogatási eszközök megválasztására és megváltoztatására az érintett szükségletei szerint. E modell a bizalmi kapcsolatokon alapuló támogatott döntéshozatali rendszer elsődlegességét, csaknem kizárólagosságát ismeri el. Világos szerepet, ugyanakkor rugalmas – a fogyatékos személy szükséglete szerinti - mozgásteret (hatáskört) kínál a támogatóknak az információnyújtás tekintetében az érintett választásaira nézve, segít e választások harmadik személyek felé történő kommunikációjában. Jól átgondolt struktúrába rendezi a támogatási eszközök monitoringját, hogy biztosítsa a túlszabályozás elkerülését az érintettek életének vonatkozásában.

Kulcseleme, hogy „harmadik személyek” ismerjék el jogi értelemben is egyenrangú félként a fogyatékosággal élő személyt akkor is, ha segítségével hoz döntéseket.

A disszertáció bevezetőjére visszautalva megerősítést érdemel, hogy a gondnoksági rendszer megreformálása, az érintett legfőbb érdekeinek védelmére és a fogyatékosággal élő személy akaratát előtérbe helyező szemléletének megváltoztatására világszerte különböző típusú elmozdulások történtek, néhány államban a cselekvőképesség korlátozásával együtt járó gondnokság intézményének alkalmazása is visszaszorult, megszűnt az elmúlt két-három évtizedben.

Az érintett személyek döntésének érdemi segítését biztosító valódi támogatásalapú rendszerek felé történő valódi elmozduláshoz a CRPD részes államoknak egy minden tekintetben rugalmas

---

¹²⁸⁷ CRPD Preambulum c) „újólaj megerősítve valamennyi emberi jog és alapvető szabadság egyetemességét, oszthatatlanságát, egymástól való kölcsönös függőségét és egymással való kölcsönös kapcsolatát, és annak szükségességét, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára biztosítsák ezek teljes mértékű gyakorlását hátrányos megkülönböztetés nélkül”;

¹²⁸⁸ Lápossy Attila – Pásztor Emese – Somody Bernadette- Stáncz Péter (2022/1.): Az ember alapjog-gyakorlási képességeinek dogmatikája – I. rész, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, pp. 38.
<file:///D:/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/FULCAP.pdf> letöltés dátuma: 2023. 11. 09.

szabályozási keretrendszert szükséges megalkotniuk, minden irányú elmozdulást biztosítva az érintett időben és az ügyek mentén változó szükséglete szerint. Ebből következően egy több dimenzióban is „átmozgató” személyközpontú rendszer felépítéséről beszélünk, melyben egyrészt a személy döntéshozatali státusza változhat, másrészt maga a szabályozás is a területi rétegződés irányába mutat. Ezért is érthető, hogy egyes országok (pl. Hollandia) különválasztják bizonyos ügytípusokra a támogató intézmény működését. S habár Magyarországon is jellemző volt a 2001. évi jogszabálmódosítás nyomán a törvényben deklarált ügytípusok szerinti cselekvőképességet korlátozó gondnokság intézménye, azonban ezt a jogalkotó a 2013. évi V. törvényben (Ptk.-ban) foglalt szabályozásban éppen az ítélkezési gyakorlat rugalmasabb irányba történő elmozdítása érdekében vette ki. Ennek nyomán némi eredménynek tekinthető, ahogy Fiala-Butora (2019)¹²⁸⁹ is megállapította, miszerint a gondnokság alá helyezési adatok belső arányában változás történik: a teljesen korlátozó gondnokság irányából a részlegesen korlátozó gondnokság irányába mutat elmozdulást az ítélkezési gyakorlat. A támogatott döntéshozatal esetében – a jogintézmény polgári jogi kódexünkbe való beültetése ellenére – nem detektálható az előzőekben említett eredményhez hasonló (néhány százalékos) érdemi változás. Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy valójában véve hova, milyen személyi kört „célzott” meg a jogintézmény, s ennek megfelelően betölti-e a hatályos szabályozás a CRPD-ben megfogalmazódó célját.

A részleges implementációt követő ún. „átmeneti” rendszerekben, ahol a helyettes döntéshozatal a támogatott döntéshozatallal együtt, párhuzamosan létezik (Maléth, 2021), - az egyes szolgáltatásokhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés jegyében – a magasabb támogatási szükségletű személyek számára is tere kell, hogy nyíljon az ún. facilitált¹²⁹⁰ vagy ún. önirányított döntéshozatalnak. E rendszerekben meghatározó jelentőségű a jogfejlődés és a jogfejlesztés iránya, különösen abban a tekintetben, hogy az mennyire kiterjesztő, vagyis mennyire az inkluzív irányba mutat, ahogy azt korábban Phillips (2020) modelljeinek bemutatásával, illetve arra tekintettel a magyar szabályozást elemző fejezet végén, a konklúzióban rögzítettem. A facilitált döntéshozatal¹²⁹¹ – álláspontom szerint – kiemelkedő szereppel bír részleges implementációval jellemezhető rendszerek esetében. A cselekvőképesség ebben az esetkörben sem lehet korlátozás tárgya, csupán ún. külső döntéshozó kijelölésére kerül sor. A deficitek, hiányosságok helyett kizárólag a fennmaradó döntéshozatali képességre koncentrálnak a facilitált döntéshozatal, s a hangsúly olyan konkrét célok megfogalmazására helyeződik, melyek a támogatott döntéshozatal irányába mutatnak. Mindez tehát egy átmeneti megoldás, mely átmeneti építkezést (ún. empowering környezetben egy folyamat-jellegű empoweringet¹²⁹²) tesz lehetővé az érintett személy vonatkozásában. Konkrétan ekkor – ebben az átmeneti fázisban – kerülhet sor a támogató network kialakítására, kiépítésére, a kommunikációs helyzetek és alkalmak elősegítésére, azok gyakoriságának növelésére. Fontos szempontnak kell lennie, hogy az érintett csak minimális időszakot töltsön ebben az ún. átmeneti fázisban, és csakis akkor legyen számára nyitott ez a lehetőség, ha feltétlenül szükségesnek és kikerülhetetlennek mutatkozik a támogatott döntéshozatal, mint jogintézmény, ill. eszkörendszer alkalmazása előtt.¹²⁹³ A monitoring rendszer működtetése tehát kihagyhatatlan eleme az előbb említett gyakorlatnak. Az előzőek összhangban állnak a CRPD Bizottság 2022. augusztus 15. és szeptember 9. között elfogadott „Irányelvek az

---

¹²⁸⁹

¹²⁹⁰ Vö.: a disszertáció V.8.3. A facilitált döntéshozatali státuszról írtakkal

¹²⁹¹ Vö.: Mental Disability Advocacy Center: Legal Capacity in Europe – A call to Action to Governments ant to the EU, October 2013. https://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/legal_capacity_in_europe.pdf

¹²⁹² Vö.: jelen disszertáció I.6. alfejezetében írtakkal

¹²⁹³ Vö.: Mental Disability Advocacy Center: Legal Capacity in Europe – A call to Action to Governments and to the EU, October 2013. pp. 28. https://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/legal_capacity_in_europe.pdf

intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” c. dokumentumában foglaltakkal, mely a kitagolási folyamatok kulcsfontosságú elemei körébe sorolja a döntéshozatali jog, az önálló akarat és személyes preferenciák tiszteletben tartását¹²⁹⁴ Említésre méltó, hogy az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés biztosításának fontossága ritkábban merül fel a CRPD 12. cikkének vonatkozásában. Ennek részben az az oka, hogy a CRPD alapvetően minden fogyatékossgal élő személy tekintetében – a mentális zavar súlyosságától függetlenül -, a cselekvőképesség egyetemleges gyakorlásának biztosítása mellett foglal állást, s szembeszáll az inkompetenssé nyilvánító eljárások, mint pl. a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés alapjául szolgáló klasszikus peres eljárások fenntartásával. Itt érdemes kihangsúlyozni a legutóbbi spanyol reformot, ahol egy 2015-ben bevezetésre került szabályozás nyomán bizonyos esetekben az ún. „önkéntes igazságszolgáltatást” tekintik preferált „eljárási fórumnak”, megkönnyítve annak során a fogyatékossgal élő személy részvételét, akaratának és választásainak kifejeződését. Az eljárás előítéletmentes, s átalakulást mutat egy tanácsadó típusú igazságszolgáltatás felé. A tradicionális bírósági eljárás is elmozdul tehát egy ún. interprofesszionális rendszer¹²⁹⁵, egy kerekasztal jellegű támogatás-centrikus, megoldást kereső együttműködés felé.¹²⁹⁶

A részleges implementáció esetén - álláspontom szerint - nélkülözhetetlen foglalkozni a CRPD 13. cikkének elvárásaival a cselekvőképesség megítélésének kérdéskörét érintően is.

Az „igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés joga”¹²⁹⁷ magába foglalja a fogyatékossgal élő személyek érdemi részvételének biztosítását az egyes bírósági és hatósági eljárások során, – az érintett választása szerinti - közvetlen vagy közvetett formában valamennyi őt érintő eljárásban.¹²⁹⁸

---

¹²⁹⁴ „Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” c. dokumentumában III. C, G, <https://gc-di.org/> Az V. 53. szerint „A tagállamok feladata az olyan törvények és szabályozások hatályon kívül helyezése, valamint az olyan szokások és gyakorlatok megváltoztatása vagy eltörlése, amelyek megfosztják a fogyatékossgal élő személyeket az önálló életviteltől és közösségi életbe való beilleszkedéstől. A jogi és döntéshozatali keretszabályozás célja a fogyatékossgal élő személyek teljes körű inklúziója és a kitagolási folyamatoknak az intézmények bezárása felé történő irányítása. Az ilyen keretszabályozásoknak lehetővé kell tenniük az inkluzív közösségi támogatási rendszerek és az általános szolgáltatások fejlesztését, a jótételi mechanizmusok létrehozását, valamint a jogorvoslatok elérhetőségének, hozzáférhetőségének és eredményességének garantálását.

¹²⁹⁵ széleskörű szakmai bázisra épít, különböző területen működő szakemberek részvételével zajlik

¹²⁹⁶ Vö.: a legújabb szabályozási reformokkal Spanyolországban (a disszertáció mellékletében foglaltakkal) Maria José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain, 2023. pp. 466-509. in: Maciej Domanski and Bogusław Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2023. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-boguslaw-lackoro%20ski>

¹²⁹⁷ Vö.: CRPD 13. cikkében foglaltakkal, mely szerint: 1. A részes államok a fogyatékossgal élő személyek számára másokkal azonos alapon biztosítják az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést, beleértve az eljárás során az életkornak megfelelő alkalmazkodás biztosítását annak érdekében, hogy megkönnyítsék tényleges részvételüket mind közvetlen, mind közvetett formában, csakúgy, mint tanúként, minden jogi eljárásban, beleértve a nyomozati szakot és más előkészítő szakaszokat.

2. A fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférése biztosításának elősegítése érdekében a részes államok előmozdítják az igazságügyi igazgatás területén dolgozók, beleértve a rendőrségi és büntetés-végrehajtási alkalmazottakat, megfelelő képzését.

¹²⁹⁸ Erre igyekezett reflektálni az Országos Fogyatékossgügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési Tervéről szóló 1187/2020. (IV. 28.) sz. Kormányhatározat is, melynek 7.1. pontja az alábbi feladatokat rögzíti: az érintett érdekvédelmi szervezetek bevonásával képzéseket kell indítani a bírák, ügyészek, igazságügyi orvos-szakértők, gyámhatóságoknál és szociális intézményekben dolgozó szakemberek, gyermekvédelmi gyámok, továbbá a hivatásos támogatók és a hivatásos gondnokok fogyatékossg-specifikus felkészítése és a támogatott döntéshozatal megfelelő gyakorlati alkalmazása érdekében. Országos, regionális és

E téma kapcsán érdemes még szólni (White et al., 2020) átfogó tanulmányáról „a súlyos kommunikációs akadályozottsággal élő személyek igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférése érdekében a világ különböző nemzeti bíróságainak – a CRPD 13. cikke alapján – megtett intézkedéseiről. Az ilyen módon biztosítandó ún. transzformatív egyenlőség és a bíróságok „alkalmazkodása” a különböző akadályok lebontása érdekében immár globális emberi jogi prioritásként fogalmazódik meg. A kutatás során számos olyan dokumentumot azonosítottak a bíróságok által megtett intézkedésekről, melyek a súlyos kommunikációs akadályozottsággal élő személyek egyenlő és diszkriminációmentes bírósági részvételét segítik elő.¹²⁹⁹ Megjegyzést érdemel, hogy az azonosított ún. intézkedési komponensek (tisztélet, méltóság, részvétel és hangadás, valamint megértés) rendkívül szoros összhangban állnak Winick (1995)¹³⁰⁰ nevéhez fűződő terapeuta igazságszolgáltatás Winick & Wexler (2003)¹³⁰¹ többször hangsúlyozott alapelveivel (Perlin, 2013)¹³⁰², melyek a fentiekkel harmóniában a következő kulcsfogalmakra épülnek¹³⁰³: mellérendeltség, partnerség, bizalom, választás, kreativitás, megbecsülés, a hang és nem utolsó sorban az emberi méltóság kérdésköre.¹³⁰⁴ Mindezen elemek, ahogy a támogatott döntéshozatal alapelvei is rárimelnek a polgári jog alapértékeire: a mellérendeltségre, a partnerségre, (az egyenrangúsága), a bizalomra (jóhiszeműség és tisztesség elvére), s nem utolsó sorban a doktori dolgozatban tárgyalt magánjogi jogegyenlőség kérdéskörére.

A cselekvőképességről szóló gondolkodást és a gondnoksági perekkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot érintően az ún. átmeneti időszakban – amíg a helyettes döntéshozatal és a támogatott döntéshozatal párhuzamosan létezik a jogrendszerünkben – a következő területek érdemelnek kiemelt figyelmet, s kívánnak további tanulmányozást, kiemelten participatív

---

helyi szinten kellő fogékonyságot szükséges kialakítani pl. a támogatott kommunikációs módszerek megismerése iránt mint a könnyen érthető kommunikáció (KÉK), az alternatív és augmentatív kommunikáció, a gesztusnyelv, a jelnyelv, illetve a bírósági személyes meghallgatás “technikái” is komoly segítséget jelenthetnek az eljáró bírók, hatósági ügyintézők számára.

¹²⁹⁹ A különféle adatbázisokból származó információk és a témában megjelent publikációk nyomán összesen 302 féle intézkedést sikerült azonosítani. A vizsgált intézkedéseket az igazságügyi eljárásjogi keretrendszer tekintetében 4 komponens mentén kategorizálták:

- a megtett intézkedések 62 %-a a tisztélet és megbecsülés tényezőjére vagyis a méltóság elismerésére irányult,
- 27,4% vonatkozott a „hangra”, vagyis az érdemi és aktív megnyilvánulás lehetőségére,
- 19,47 % a megértésre és

15,51 % a semlegességre, pártatlanságra. Az előbbieken túl a legnagyobb gyakoriságú intézkedések a különböző „közvetítők” (személyek, eszközök és módszerek) alkalmazására mutattak, beleértve az *augmentatív és alternatív kommunikációt, a megfelelően és személyre szabottan alkalmazott kérdezőtechnikai stratégiát, a gyakori szüneteket, a zártláncú televíziót és a szakértő tanúk bevonását.* in: White, R., Bornman, J., Johnson, E. & Msipa, D. (2020). Court accommodations for persons with severe communication disabilities: A legal scoping review. *Psychology, Public Policy, and Law.*

¹³⁰⁰ Winick, B. (1995). The Side Effects on Competency Labeling and the Implications for Mental Health. *Psychology, Public Policy and Law*, 1(1), 6–42.

¹³⁰¹ Winick, B. J. & Wexler, D. B. (2003). *Judging in a Therapeutic Key: Therapeutic Jurisprudence and the Courts.* Durham, N.C: Carolina Academic Press.

¹³⁰² Perlin, M. L. (2014). „The Ladder of the Law Has No Top and No Bottom”: How Therapeutic Jurisprudence Can Give Life to International Human Rights. *Int J Law Psychiatry*, 37(6).

¹³⁰³ Maléth Anett: Fogyatékosággal élő felnőtt személyek lehetséges útja a támogatott döntéshozatal felé és az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés, pp. 132-151. in: Rékasi Nikolett – Sándor Anikó – Bányai Borbála – Kondor Zsuzsanna: Széttartó összhang. Fogyatékoságtudomány Magyarországon. FOTRI Digitális Könyvek 4., 2021. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

¹³⁰⁴ Maléth Anett, Sándor Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplínák egymást megtermékenyítő lehetőségeiről. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2. <https://doi.org/10.31287/FT.hu.2019.2.3>

módszertanú kutatásokat¹³⁰⁵. A gondnokság alá helyezés módosítása kevésbé korlátozó irányba a szabályozás és a jogalkalmazás szintjén, illetve a gondnokság megszüntetésére irányuló egyéni eljárásjogi kezdeményezések elősegítésének sikeressége, valamint a gondnoksági felülvizsgálatok kérdésköre, a rövidebb ciklusú¹³⁰⁶ felülvizsgálatok, illetve monitoring megoldások módszertana, rendszeressége. Leggyakrabban ezen polgári peres eljárásokban tűnhet fel a gondnokság alatt álló személy mint érdekelt fél perkezdeményezőként – az anyagi jogi jogérvényesítő típusú cselekvőképesség alapjogias megközelítésének hiányában – „kényszerű” felperesi minőségben, a rendszer működését orientálva az „átjárhatóság”, azaz a támogatott döntéshozatal mind szélesebb körű alkalmazása és anyagi jogi hozzáférhetőségének biztosítása irányába.

Az előzőleg kiemelt gondnoksági pertípusok¹³⁰⁷ és az azok keretében történő jogérvényesítési lehetőségek útjainak és eszközeinek vizsgálata nélkülözhetetlen az érintettek szemszögéből és aktív bevonódásukkal ahhoz, hogy valóban hatékony, jól körvonalazott jogalkotói és jogalkalmazói intézkedések történhessenek a helyettes döntéshozatali rendszertől a támogató paradigma felé való elmozdulás irányába. Mindezek keretében nem hagyható figyelmen kívül az ügygondnokok, meghatalmazott képviselők (ügyvédek) és a Tdtv. szerinti támogató személyek, érdekképviselői szervek, gyámhatóságok, bíróságok együttműködési lehetőségeinek értékelése, a folyamatban betöltött szerepüknek, feladataiknak, szakmai kompetenciáiknak és eljárási hatékonyságuknak az elemzése, felülvizsgálata. (dr. Hajdu, 2014¹³⁰⁸; Körös, 2018;¹³⁰⁹ Boros és Szegi, 2019; Kiss és társai, 2021; a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportjának összefoglaló véleménye, 2023; Nyíróné 2023).

Az inter- és multidiszciplinaritás, illetve az ún. tapasztalati szakértők bevonásának jelentőségéről: a gondnoksági perek gyakorlatának vizsgálatára fókuszáló, a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja számára készült tanulmányomban (2021) többször előkerült az inter- és multidiszciplinaritás gondolata, többek között abból is kiindulva, hogy a polgári perrendtartás szerinti ún. különleges eljárások¹³¹⁰ (perek) attól minősülnek különlegesnek, hogy a szokott jogtárgytól eltérően az eljárásjog figyelme valamely „különlegesen védendő érdek”-re irányul. Ez a különlegesen védendő érdek – álláspontom szerint – elsődlegesen a fogyatékossgal élő felnőtt ember emberi méltóságának, az ahhoz kötődő autonómiájának biztosításában és egyidejűleg a joggyakorlását védelmező támogatásában nyilvánul meg. Így az ilyen típusú perek összetett – álláspontom szerint - több tudományterület evidencia-alapú bizonyítékaiból, eredményeiből táplálkozó megközelítést, különleges szakértelmet és a tudomány legfrissebb eredményeinek megfelelően tárguló szakismereteket, kompetenciát követelnek.¹³¹¹

---

¹³⁰⁵ Katona Vanda, Cserti-Szauer Csilla, Sándor Anikó: Együtt oktatónk és kutatónk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019.

¹³⁰⁶ Vö.: cseh és spanyol szabályozással

¹³⁰⁷ vö.: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 436. § foglalt A gondnoksági per fogalma alá tartozó valamennyi pertípus közül az előző bekezdésben kiemelték

¹³⁰⁸ dr. Hajdu Csaba: A gondnokság alá helyezési perekre irányadó új szabályok és azok alkalmazása során eddig felmerült gyakorlati problémák, Jogi Fórum. 2014.

[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hajdu_csaba_gondnoksag_ala_helyezesi_perek\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hajdu_csaba_gondnoksag_ala_helyezesi_perek[jogi_forum].pdf)

¹³⁰⁹ Körös András: Gondnoksági perek. in: Varga István (szerk.): A gondnoksági perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2018.

¹³¹⁰ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény Hetedik része szerinti Különleges eljárások alá tartozó pertípusok, így többek között pl. a személyállapotú perek

¹³¹¹ vö.: a 2021-es spanyol eljárásjogi szabályozással (a disszertáció korábbi fejezetében írtakkal)

A multidiszciplinaritásra visszatérve, dr. Kovács (2006)¹³¹², Jakab (2011)¹³¹³, Maléth (2018)¹³¹⁴, Fiala-Butora (2019)¹³¹⁵ tanulmánya szerint a Ptk-nak a belátási képességet érintő dogmatikai megalapozottsága továbbra is kérdéseket vet fel a legújabb kutatások fényében.¹³¹⁶ Ugyanakkor az intellektuális fogyatékossgal élő személyek belátási képességének vizsgálata körüli immár több, mint tízéves egységes joggyakorlat, protokoll alkalmazásának hiánya miatt, de leginkább a CRPD-vel kompatibilis döntéshozatali képesség gyakorlásához szükséges támogatási szükséglet megismerése érdekében¹³¹⁷ Szerző a belátási képesség csökkent voltának a korábban említett széles horizontú¹³¹⁸ szakértői vizsgálata helyett a támogató keretrendszer felé történő elmozdulást javasolja.

Szerző ez utóbbi érdekében az érintett személy társadalmi erőforrásainak megismerésére, illetve az előzőek nyomán a cselekvőképesség gyakorlásához szükséges egyéni támogatási igény feltárására irányuló multidiszciplináris team-munka bevezetésére javasolja helyezni a hangsúlyt. E támogatási szükséglet-feltáró munka lefolytatásának korszerű és átlátható eljárásrendjére, továbbá egy szakmai protokoll megalkotására tesz javaslatot, miközben az említett gondnoksági perekben a spanyol modellhez hasonlóan egy alternatív tanácsadó-típusú igazságszolgáltatási fórum kialakítása mellett érvel.

A disszertációban hivatkozott szakirodalmakra is reflektálva számos, korábban ismertetett érv mentén határozottan képviselhető az az álláspont, miszerint a belátási képesség szakértői vizsgálata és az annak csökkent voltáról történő döntés helyett, a döntéshozatali képességhez szükséges támogatás mértékének és típusának megismerése szükséges az érintett meglévő kompetenciáira építve, mely alapvetően nem igazságügyi pszichiátriai szakkérdés, hanem számos, korábban felsorolt ok miatt komplex szaktudást, annak eredményeként pedig a döntéshozatali támogató stratégia kialakítását igényli. A cselekvőképesség gyakorlásához szükséges támogatási folyamat tervezése során fontos, hogy a hangsúly a meglévő döntéshozatali képességek figyelembevételével a döntési autonómia maximalizálásra, valamint a szocio-adaptív készségeket mozgósító evidencialapú eljárások alkalmazására, továbbá a különböző típusú támogató kommunikációs módszerek és eszközök bevonására helyeződjék. Nélkülözhetetlen, hogy az intellektuális fogyatékossgal élő személyek támogatási szükségleteinek megismerése során az ún. akadálymentes kommunikációs lehetőségek biztosítása alapvető és garantált jogként kerüljön rögzítésre valamennyi, a cselekvőképesség gyakorlása szempontjából releváns ágazati jogszabályban.¹³¹⁹

---

¹³¹² Dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában, Budapest, 2006. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

¹³¹³

¹³¹⁴

¹³¹⁵

¹³¹⁶ Érdemes figyelemmel lenni többek között pl. az Autisták Országos Szövetsége és az Eötvös Loránd Tudományegyetem EFOP-1.1.5-17-2017-00007 kódszámú Dr. habil. Győri Miklós vezette DATA vagyis a Digitális autonómia-támogatás az autizmus spektrumon c. konzorciumi kutatás folyamatára és eredményeire.

¹³¹⁷ Vö.: Kelemen e disszertáció I.5. alfejezetében idézett gondolataival a pszichiátriai kompetencia és az állapot jellegű intellektuális fogyatékossgal között, illetve megfordítva Kőrös (2009) a 2009-es Ptk-ban foglalt „kötött bizonyítással összefüggő gondolatát, miszerint „miért szükséges pl. egy súlyos hasadásos elmezavarban szenvedő embert gyógypedagógusnak megvizsgálnia?” Éppen így fordítva is felmerül a kérdés szerző részéről: vajon egy pszichiáternek egy intellektuális fogyatékossgal élő embert miért szükséges megvizsgálnia?

¹³¹⁸ támogató személy is jelen lehet a belátási képesség vizsgálatánál, szemlélete pedig a következő tanulmányban foglaltka szerinti: Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, Frontiers in Psychiatry, 17 September 2020. <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

¹³¹⁹ Vö.: a disszertáció korábbi fejezetében ismertetett német jogalkotási gyakorlattal a kommunikáció megkönnyítése érdekében, illetve vö.: dr. Bolyky Orsolya - Lányiné dr. Engelmayer Ágnes - dr. Maléth Anett – Mlinkó Renáta – dr. Perlusz Andrea – Verdes Tamás: Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek státuszát,

Mindezzel együtt az igazságszolgáltatásnak, a bírának a cselekvőképesség megítélése kapcsán meglévő és jövőbeni hatáskörén túl, szerepet szükséges vállalniuk az ún. koordinált támogatás kultúrájának kialakításában. Ez utóbbi felépítése során a különböző ágazatok együttműködését biztosító¹³²⁰ és az érintett személyek mindennapi döntéshozatalát alapjaiban meghatározó egymással összefüggő rendszerek vizsgálatának kérdésköre sem elhanyagolható.

Így az egyik leginkább meghatározó aspektusa a multidiszciplináris feltáró munkának az érintett személyt körülvevő potenciális támogató közeg összetételének, méretének, jellegének megismerése az ún. közösségi háló kiépítése érdekében, valamint ebből kiindulva a támogatói kör/háló cselekvési lehetőségeinek számbavétele az érintett személy életútjára irányuló személyközpontú tervezés perspektívái mentén, s mindezzel párhuzamosan az fogyatékossgal élő személy lakó- vagy tartózkodási helyén helyben elérhető ún. közösségi-alapú szolgáltatások tervezésének és fogaskerek-szerű összekapcsolódásának biztosítása.¹³²¹

Shogren és társai (2019)¹³²² leírásában szereplő ún. Koordinált Támogató Modell Kultúrája¹³²³ által képviselt értékek állami szintű elfogadásával és térnyerésével, a többszörösen összetett rendszerek együttműködése oly módon válik lehetővé, mely a fogyatékossgal élő személyeket abban támogatja, hogy a támogatott döntéshozatal eszközeit és gyakorlatát használják.

Mindez azonban csak úgy valósulhat meg, amennyiben a fogyatékossgal szociális, ill. emberi jogi modellje, valamint a támogatott döntéshozatal paradigmája valamennyi ágazat működését áthatja. A jogi és a gyakorlati lehetőségeknek együtt, egymást kiegészítve kell működniük, a változást az egyén, a szervezet és a társadalom szintjén egyaránt előidézőve. Nem pusztán az írott és a jogalkalmazói jog szintjén, hanem a társadalomban és a gyakorlatban egyaránt – valamennyi társas közösségben történő alkalmazáshoz és a legkülönbözőbb szolgáltatásokat nyújtó intézményekben, szervezetekben – szükségesek e változások.

A kutatóknak a jövőre nézve együtt kell működniük abban, hogy hiteles és érdemben összehasonlítható adatok, hozzáférhető adatbázisok álljanak rendelkezésre abból a célból, hogy értékelni lehessen a támogatott döntéshozatal eredményeit a rögzített szempontok mentén és össze lehessen hasonlítani más támogató gyakorlatokkal.

S hogy mit is kíván a CRPD a részes államoktól a disszertációban vizsgált 12. cikkében? A kérdésre Gérard Quinn (2013) szavai nyomán¹³²⁴ a következő válasz adható: „először is

---

cselekvőképességének megítélését, illetve gondnokság alá helyezésére irányuló eljárását támogató „igazságügyi szakértő gyógypedagógus” kompetencia meghatározása és szükségességének indoklása Munkaanyag – ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2017.

¹³²⁰ Vö.: német gyakorlat az állami koordinációs hivatal szövetségi kormánybiztossal történő felállítása

¹³²¹ In: Maléth Anett: Tanulmány a [CRPD 12. cikkének](#) implementációját segítő kodifikációs eszközökről és joggyakorlati irányokról részletes nemzetközi kitekintéssel. Kézirat lezárva: Bp., 2021. május 31. (A tanulmány hosszabb, részletesebb változata elérhető volt a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja számára a hivatkozott részletes szakirodalommal együtt.) Hivatkozva: Nyíróné Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, Családi Jog, ORAC, 2023/2. pp. 1-7. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

¹³²² Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252., továbbá Vö.: német állami koordinációs hivatalról e disszertáció mellékletében stb.

¹³²³ Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252., továbbá Vö.: német állami koordinációs hivatalról e disszertáció mellékletében stb.

¹³²⁴ Gérard Quinn: 'Libération Cloaking Devices and the Law'. On a personal Reflection on the Law and Theology of Article 12 of the UNCRPD, Sofia, Bulgaria, 16 October, 2013, pp. 17-23.

<https://www.universityofgalway.ie/media/centrefordisabilitylawandpolicy/files/archive/Rights-Enforcement---The-Next-Steps,-UNCRPD-article-12-standards-and-their-implementation-in-legal-frameworks.docx>

figyeljünk jól a CRPD és különösen a 12. cikk nyelvezetére, mely arról a 'támogatáshoz való hozzáférésről' beszél, ami képessé teszi az érintett személyt a cselekvőképességének gyakorlására. S hogy mit is jelent e támogatás?

- i) érintkezési felületet, kapcsolódási lehetőséget az érintett személy és a támogatók között – ezt tekintjük „támogató paradigmának”
- ii) mindez ugyanakkor mélyebbre és messzebbre megy, mint a támogatott döntéshozatal, hisz különösképpen szól azon személyekhez, akik a bentlakásos intézményi létezésük során elveszítették kapcsolódásaikat (elvékonyodott a társadalmi hálójuk), s ezáltal valamelyest önmagukat is elveszítették.”

S hogy milyen is a CRPD 12. cikke szerinti támogatás?

Mindenekelőtt olyan, amely az érintett felnőtt életébe, döntési helyzeteibe más személyeket bevon, segítségül hív. Mindez nem sokat jelent a többségnek, de mélyreható változást eredményez egy fogyatékossgal élő személy életében, különösen azokéban, akik még ma is szociális intézményekben élnek. A CRPD 12. cikk 3. pontja szerinti 'támogatáshoz való hozzáférést' biztosítani nem az állam kötelessége.

A részes államok feladata az, hogy olyan *támogató keretrendszer* alapjait rakják le, mely elősegíti a támogató szerepkörbe más személyek bevonódását, s hogy ennek eleget téve egy új közösségi dinamikát teremtsen. Mindehhez az egyes államoknak teret kell nyitniuk a jogfejlesztési folyamatokra, a különböző típusú jogi innovációkra.¹³²⁵

A CRPD 12. cikke által inspirált következő generációs jogfejlesztés során a már hivatkozott ún. „koordinált támogató modell” a támogatott döntéshozatalt a legfontosabb elvnek tartja az állami szolgáltatásnyújtók, hivatalok működése során az érintett önrendelkezésének elősegítésében és a hatékony szolgáltatásnyújtás rendszerében. (Martinis & Gustin, 2017a)¹³²⁶. E modell rögzíti, hogy a különböző szolgáltatásnyújtók gyakran siló-szerűen működnek, vagyis csak az egyéni szolgáltatásokra fókuszálnak és számos esetben nem tudnak más szolgáltatásnyújtókról, amelyek szintén az adott ügyben közreműködnek. (Gustin & Martinis, 2016)¹³²⁷.

Ez a tipikusan széttöredezett állami szolgáltatórendszer a felnőttek ellátása területén is gyakran azt eredményezi, hogy az érintett személyek kevesebb támogatást kapnak, mint az optimális lenne számukra, vagy akár duplikált, ellentmondásos támogatást, a szolgáltatásnyújtók időt, energiát és pénzt pazarló működése útján. (Katsiyannis, deFur, & Conderman, 1998.)¹³²⁸

A fentiek nyomán kommunikáció és koordináció hiányában a szolgáltatásszervezők tudtukon kívül akár két vagy több malomban is örölhetnek, így például akár konfliktus generáló

---

¹³²⁵ Gérard Quinn: 'Libération Cloaking Devices and the Law'. On a personal Reflection on the Law and Theology of Article 12 of the UNCRPD, Sofia, Bulgaria, 16 October, 2013, pp. 17-23.

<https://www.universityofgalway.ie/media/centrefordisabilitylawandpolicy/files/archive/Rights-Enforcement---The-Next-Steps.-UNCRPD-article-12-standards-and-their-implementation-in-legal-frameworks.docx>

¹³²⁶ Martinis, J. & Gustin, J. (2017a). An equal right to make choices: Supported decision-making. The Advocate. in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

¹³²⁷ Gustin, J. & Martinis, J. (2016). Change the culture, change the world: Increasing independence by creating a culture of coordinated support. Apostrophe Magazine. in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

¹³²⁸ Katsiyannis, A. de Fur, S., & Conderman, G. (1998). Transition services – system change for youth with disabilities? A review of state practices. The Journal of Special Education, 32, pp. 55-61. in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

tanácsokat nyújtva (Gustin & Martinis, 2016). Következésképpen, az érintettek szegényes és/vagy nem hatékony szolgáltatásokat, illetve támogatásokat kaphatnak (Martinis & Gustin, 2017b)¹³²⁹. Ez a helyzet hozzájárul ahhoz a nézethez és általános közfelfogáshoz, hogy az érintett fogyatékosággal élő személyeknek gondnokra van szükségük ahhoz, hogy döntést hozzanak helyettük (Blanck & Martinis, 2015)¹³³⁰.

Figyelemre méltó, hogy 2016-ban, Vermont volt az első állam az Amerikai Egyesült Államokban, ahol rendszerszintű elköteleződés történt a támogatott döntéshozatal és a Koordinált Támogató Modell Kultúrája irányában (Gustin & Martinis, 2016). Vermontban létrejött egy támogatott döntéshozatali „rendkívüli munkacsoport” („Task Force”) az érintett személyekből, családtagjaikból, szakemberekből, szolgáltatókból, beleértve az egészségügyi, jogi, oktatási, foglalkoztatási és tanácsadó szervezetet (Martinis & Gustin, 2017c)¹³³¹. E rendkívüli munkacsoportja célja az volt, hogy csökkentsék az aránytalanul túlzó és indokolatlan gondokság alá helyezéseket a támogatott döntéshozatal használatával, s ezáltal rendszerszintű együttműködést építsenek ki (Gustin és Martinis, 2016).

A fentiek folytatásaként Vermont számos, a „Koordinált Támogató Modell Kultúráját” elősegítő programkezdeményezést indított, melyek a következőkben öltöttek testet:

- i) „célirányos együttműködést kezdtek a fogyatékosággal élőket segítő szolgáltatók, szolgáltatások, a gyámhatóságok és az ügyvédek között annak érdekében, hogy beazonosítsák a gondokság alatt élő személyek közül azon érintett felnőtteket, akik megfelelő támogatással képessé válhatnak életük vezetésére, így személyközpontú tervezéssel és a szükséges segítségnyújtással támogatnák őket, ennek révén pedig a bíróságok megszüntet(het)nék a gondnokságukat;
- ii) középiskolák és önérdékvényesítő szervezetek, valamint szolgáltatásnyújtók együtt kezdtek el dolgozni annak érdekében, hogy azonosítsák azon fiatalokat, akiknél fennáll a gondnokság alá helyezés kockázata, s a gondnokság alá helyezési eljárás megelőzéséül életpálya-tervezést kezdtek alkalmazni a szükséges támogatások és szolgáltatások bevonása céljából azoknál, akik az életüket maguk akarták vezetni;
- iii) a tagállami kormány koordináltan a gyámhatósággal és az állami szolgáltatókkal, ügynökségekkel, valamint a fogyatékosügyi szervezetekkel egy olyan irányelv kialakításán fáradozott, mely az érintett személyek funkcionális képességeire/erősségeire helyezi a hangsúlyt a támogatott vagy támogatás nélküli döntéshozatal tekintetében;
- iv) az állami szolgáltatók olyan stratégiákat és gyakorlatokat alakítottak ki, melyek lehetővé teszik az érintett személyek és partnereik számára, hogy a saját támogatási szükségleteik mentén felülvizsgálják az egyes szolgáltatások működését és javaslatot tegyenek olyan szolgáltatások bevezetésére vagy kialakítására, melyek célirányosabban szolgálhatják a szükségleteiket”. (Martinis & Gustin, 2017b).

---

¹³²⁹ Martinis, J. & Gustin, J. (2017b). A culture of coordinated support. *The Frontline Initiative*, 14, pp. 14-15. In: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) *Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

¹³³⁰ Blanck, P. & Martinis, J. (2015). „The right to make choices”: National Resource Center for Supported Decision-Making. Inclusion. 3, pp. 24-33. in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) *Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

¹³³¹ Martinis, J. & Gustin, J. (2017c) Supported decision-making as an alternative to overbroad and undue guardianship. *The Advocate*, 60. pp. 41-46. in: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) *Supported Decision-Making. Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019. pp. 247-252.,

Az előzőekben leírtam, hogy melyek azok a lehetőségek, melyek a jogalkotáson kívül, illetve azt kiegészítve pozitív hatással bírnak a támogatott döntéshozatal bevezetésére, széleskörű hozzáféréseinek biztosítására, s ilyen módon a fogyatékossgal élő személyek önrendelkező(bb) életére.

A figyelem középpontjába kerültek a támogatott döntéshozatal azon alapvető jellemzői, melyek kifejezetten elvárhatóak és használatosak az állami eszközrendszerben és a helyi szolgáltatások szintjén a fogyatékossgal élő személyek számára.

A vermonti esettanulmány azt mutatta meg, hogy a támogatott döntéshozatal rendszer szinten bevezethető az életút - életpályatervezéssel annak érdekében, hogy elősegítsük az érintett személyek önrendelkezését és életkilátásaikat javítsuk.

Mellékletek

1. számú melléklet

Az európai országokat érintő tendenciavizsgálat módszertana, indoka, szempontrendszer

A CRPD 12. cikkének az egyes nemzeti jogrendszerekbe történő transzformációja implementációja komoly kihívás elé állítja a jogalkotókat. Amennyiben a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában (2014) foglalt értelmezés mentén vetődik fel a kognitív fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének egyetemes elismerésének és az annak gyakorlását támogató rendelkezések implementációs eredményességének kérdésköre, akkor egyértelműen az ENSZ-egyezmény ratifikációját követő azonnali paradigmaváltás megoldásairól, tehát a cselekvőképességet támogató paradigma innovatív jogi eszközeiről kellene beszélnünk. A paradigmaváltás kontextusában pedig jellemző módon a támogató modell megvalósulását biztosító egyes jogi rendelkezéseket kellene összevetni egy szisztematikus jogösszehasonlító elemzés formájában, vizsgálódási körbe vonva a támogatott döntéshozatal mint a cselekvőképességet támogató paradigma legelterjedtebb jogintézményének egyes részes állami jogrendszerekben történő deklarációját.

Tekintettel azonban arra, hogy a CRPD-t ratifikált államok többségében az 1. sz. Átfogó Kommentárban megfogalmazódó paradigmaváltás helyett csupán részleges implementációról beszélhetünk, ezért a különböző államokban, s jogrendszerekben megindult jogi reformfolyamatok, ill. a lehetséges jogfejlesztést szolgáló pilot projektek tanulmányozása és az abból nyerhető tapasztalatok szisztematikus elemzése segítheti a hazai kodifikátorok jogfejlesztő munkáját is.

Világszerte jelentős változás tapasztalható a nagykorú sérülékeny személyek cselekvőképességének szabályozásában. E változási folyamatra a CRPD 12. cikke által katalizált jogfejlesztésként, a támogató paradigma irányába történő elmozdulásként tekinthetünk. A cselekvőképesség egyes részes állami szabályozásának alakulása az elmúlt 15 évben különböző tendenciákat mutat.

A disszertáció bevezetőjében jelzett szándékaim szerint a CRPD egyes – európai (általam meghatározott szempontok mentén választott) - államai vonatkozásában a *cselekvőképesség korlátozó és támogató szabályozásának több, mint 10-15 éves időintervallumot felölelő változó tendenciáját* tekintem át hangsúlyosan nem jogösszehasonlító módszertannal¹³³². Elsősorban a vonatkozó szabályozásváltozás irányát, ütemét vizsgálom néhány kiemelt szempont mentén - alapvetően a CRPD hatályba lépését¹³³³ követően -, elsősorban az elmúlt 15 év időintervallumában.

---

¹³³² A jogösszehasonlító módszer kizárásának indoka elsősorban az, hogy az egyes részes államok nagyobb terjedelmű, változásban lévő joganyagának, elsősorban a nagykorú kognitív fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességét korlátozó és támogató szabályozásának irányát, a változások intenzitását vizsgálom eltérő jogrendszerekben, különböző kulturális, társadalmi és gazdasági háttérrel rendelkező országok vonatkozásában. Kutatásom során figyelemmel kell lennem az egyes államok szabályozásának eltérő fogalomhasználatára, a fogyatékossg fogalmára vonatkozóan is, tekintettel arra, hogy a fogyatékossg ún. „mozgó” szociális konstrukció, mely a részben a társadalom értékítéletétől függ, s amelynek határai kulturális és társadalmi alkufolyamatoktól függnnek. Vö.: Stone, 1985). Ennek következménye, hogy az egyes országokban a fogyatékossg sokféle különböző meghatározása, osztályozása és különböző típusú fogyatékossgügyi politika lelhető fel. In: Michael Maschke: Fogyatékossgpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2010. pp. 238. Ebből következően jellemzően a fogyatékossggal élő személyek cselekvőképességét korlátozó vagy támogató jogszabályváltozás tendenciájára és a változó szabályozás mögött meghúzódó jogi gondolkodás irányváltására helyezem a hangsúlyt vizsgálódásaim során.

¹³³³ 2008. május 3.

A vizsgálat időintervalluma az egyes részes államok esetében a CRPD aláírásának és ratifikációjának időpontjára figyelemmel az előzetesen jeletteknel rövidebb is lehet, éppen ezért minden egyes részes állami elemzést - némi előzményi ismertető beiktatásával - a CRPD elfogadásának és ratifikációjának adott államra vonatkozó dátumával indítok.

Országcsoportos vizsgálódásaim során azt feltételezem, hogy bizonyos tényezők – így például az egyes részes államok geopolitikai elhelyezkedése, történelmi múltja, jogrendszere, fogyatékosügyei politikájának karaktere és nem utolsósorban az ENSZ-egyezmény ratifikációjának időpontja - hatással lehetnek a CRPD-ben foglaltak, s különösen a 12. cikk rendelkezéseinek végrehajtására.

Néhány oldalas részes állami összefoglaló elemzéseim fókuszát az képezi, hogy a vizsgált államok részéről a CRPD ratifikációja, s különösen a 12. cikk implementációja a cselekvőképesség szabályozása területén miként hatott a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogalkotói megközelítésre, a személyközpontú támogató szemlélet milyen kodifikációs lépésekben, eszközökben nyilvánult meg, ill. esetlegesen az arról történő gondolkodás milyen típusú jó vagy ígéretes gyakorlati megközelítésekben¹³³⁴ ölt testet.

Azt feltételezem, hogy más részes államok szabályozási irányainak, a CRPD 12. cikkével kapcsolatos megközelítéseinek, kísérleti modelljeinek (projektkezdeményezéseinek) megismerése – akár az eltérő jogrendszerekre figyelemmel is - hozzájárulhat a nagykorú intellektuális fogyatékosokkal élő személyek cselekvőképességének gyakorlását támogató hatályos hazai rendelkezések eredményéről, értékéről, kihívásairól, s a támogatott döntéshozattal kapcsolatos csaknem 10 éves tapasztalatról folytatható vitához, s az esetleges jogfejlesztés irányát meghatározó konszenzus kialakításához.

A nemzetközi kitekintés és az utóbbi években világszerte dinamikusan változó jogi szabályozásról készült pillanatfelvétel nem jelenti azt, hogy el kellene fogadni (vagy adaptálni kellene) egyes szabályozási megoldásokat, ezt a korábban felsorolt eltérő kulturális, gazdasági, szociális háttér sem tenné lehetővé, de nyilván levonhatók a leírásokból olyan konzekvenciák, s felfedezhetőek bennük olyan példák, szabályozási megoldások is, amelyek elgondolkozathatják a magyar jogalkotót, hogy felülvizsgálhassa azon nézeteit, melyek nyilvánvalóan jogtörténeti előzményeinkkel és jogi, szabályozási kultúránkkal is összefüggenek.

Azt gondolom, hogy fellelhetőek a rövid részes állami tanulmányok között olyan szabályozási tendenciák, modellkísérleti programok, melyek mindenképpen gazdagíthatják a cselekvőképesség gyakorlását támogató paradigmáról való gondolkodásunkat, árnyalhatják nézeteinket, tovább finomíthatják a témával kapcsolatos megközelítési módunkat.

Az országcsoportos részes állami vizsgálódásaim eredményeként összefoglalni tervezem azoknak az alapjogvédelmi irányba mutató ún. paradigmaváltó, ill. azt elősegítő jogalkotói intézkedéseknek a körét, melyek jelentős mértékben hozzájárulnak a fogyatékosokkal élő felnőtt emberek cselekvőképességének másokkal egyenlő alapon való gyakorlásához és az érintett személy saját életét érintő döntéshozattal való mind teljesebb részvételéhez.

Célom ugyanakkor beazonosítani azon jogalkotói lépéseket, szabályozási tendenciákat, megközelítéseket is, melyek a cselekvőképesség támogatására irányuló – a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglalt - paradigmaváltást gátol(hat)ják vagy akadályozzák.

A vizsgálódásaim tárgyát képező részes államok körét aszerint szűkítettem, hogy egy előzetes átfogó szakirodalmi tájékozódás és a CRPD-t aláíró nemzetek országjelentéseinek

---

¹³³⁴ Ilyen módon vizsgálódásom időnként – a rendelkezésekre álló információkra tekintettel - a joga kívüli eszközökre, gyakorlatokra és modellprogramokra (projekt-szinten) is kiterjed.

tanulmányozása során mely európai államok¹³³⁵ esetében volt fellelhető a vizsgált források szerint tetten érhető karakteresebb jogalkotói szándék vagy valamely sajátos intézkedés (akár pilot projekt formájában is) a CRPD 12. cikkének implementációjára.

Ezen országok köre képezte az első vizsgálódási fősoportot. Majd kutatásaimat leszűkítettem azon államok körére, amelyek jogrendszere a hazánkkal közös történelmi gyökerek lévén hatással volt a magyar polgári jogi szabályozásra, jogalkotásra (német, osztrák, svájci szabályozás).

Külön vizsgáltam azon országok körében, melyekkel nem csupán geopolitikai helyzetünk, hanem majd' negyvenéves közös jogi-kulturális¹³³⁶ örökségünk a szocialista múlt¹³³⁷ (s a posztoszocialista jogrendszer¹³³⁸) köt össze (Csehország, Észtország.) „Nyilvánvaló, hogy egy ilyen örökség nem tűnik el egyik pillanatról a másikra, hanem a diktatúra vége után is megmarad. Ez főleg a szocialista jognak azokra a részeire áll, amelyek ideológiai háttére nem olyan kézenfekvő vagy magától értetődő. Ennek megfelelően a jogi kultúra kemény tényezőit nagyjából már sikerült átalakítani, bár a tételes jogban is maradtak szocialista elemek. A jogi kultúra puha tényezőit azonban – például a gondolkodási mintákat, a szokásokat és a mentalitást – már sokkal nehezebb megreformálni. Ezért egész Kelet-Közép-Európában tetten érhetőek még a szocialista jog maradványai.¹³³⁹ Ez utóbbi szempontra különös figyelmet kívántam fordítani az egyébként angolszász eredetű támogatott döntéshozatali jogintézmény hazai meggyökeresedésével kapcsolatban. S habár „a túlélő szocialista elemek szerepe csökken ugyan, mégis különös vetületet adnak a kelet-közép-európai jogi kultúrának. Ez a vonás Kelet-Közép-Európa országaira a többi volt szocialista országgal együtt jellemző.”¹³⁴⁰ Itt érdemes megemlékezni arról, hogy a Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény több, mint ötven évig volt hatályban, sőt egyes szabályait az új Ptk. hatálybalépése után is alkalmazni kell

---

¹³³⁵ Nem volt célom ugyanakkor az, hogy a legnagyobb jogrendszerek (kontinentális és common law) közti eltérések és karakterisztikus jellemzők szerint folytassak elemzéseket.

¹³³⁶ Kelet-Közép Európa államai, melyek a szocializmus uralma alatt álltak Vö.: Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {7} Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia és Horvátország. [8] Az adott definíció elvileg a három balti köztársaságra (Észtország, Lettorság, Litvánia) is vonatkoztatható. Ott azonban a szovjet uralom és annak joga közvetlenül hatályosult, a rendszerváltás óta pedig sajátos skandináv befolyás érvényesül, és ezért a balti jogi kultúra olyan mértékben speciális, hogy indokolt lehet önálló északkelet-európai jogi-kulturális területről is beszélni

¹³³⁷ Uo. azaz: Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {29} Oroszországban a szocialista diktatúra több mint hetven évig tartott, Kelet-Közép-Európa államaiban több mint négy évtizedig. A szocializmus azt célozta, hogy az emberi együttélés összes szféráját: a gazdaságot, a társadalmat, az államot, a magánéletet stb., teljesen más, állítólag igazságosabb, történelmileg szükségszerű alapokra helyezze. Ehhez teljesen új, a megszokottól minden vonatkozásban lényegesen eltérő jogra volt szüksége.

¹³³⁸ Uo. Ezt a sajátos szocialista jogot a 1920-as években a Szovjetunióban kezdték kialakítani. Az új jog legfontosabb forrásai elsősorban a jogról és az igazságosságról fennálló hagyományos orosz elképzelések, másodsorban az ideológia követelményei voltak.^[14] 1944/45 után a kelet-közép-európai szovjet csatlósok kötelesek voltak átvenni ezt a megközelítést. In.: Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {29}

¹³³⁹ Herbert Küpper: „A szocialista maradványok szerepe a magyar alkotmányban” *Fundamentum* 2007/4, 53–60;

¹³⁴⁰ Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {30}

azokra a jogviszonyokra, jogi tényekre és jognyilatkozatokra, amelyek 2014. március 15. előtt keletkeztek és átnyúlnak az új Ptk. alkalmazási idejére is.¹³⁴¹ Nótári Tamás és Fazekas Judit (2014) szerint az „1959-ben megalkotott törvénymű korszerűségét jól jelzi, hogy az eredetileg a szocialista polgári jogi viszonyok szabályozására szolgáló Törvénykönyv az 1990-es évek elején végrehajtott neutralizáló-depolitizáló hatású módosításokat követően alkalmassá vált a piacgazdaság áruviszonyainak szabályozására is.”¹³⁴² A közép-kelet-európai térségből ugyanakkor kiemelttem egy olyan államot, mellyel az össznépeség száma alapján a gondnokságban vs. támogatott döntéshozatalban részesülők statisztikai adatai is összevethetőek, s ilyen módon is érdemi információkkal is szolgálhatnának a cselekvőképességet érintő szabályozási reformfolyamatról (cseh szabályozás).

További országsoportot képeztem azon európai államok köréből, melyek a CRPD-ben részes európai államok többségéhez képest jóval később – az 1. sz. Átfogó Kommentár közzétételét¹³⁴³ követően – hosszabb megelőző ún. „illeszkedési vizsgálatot követően - ratifikálták a CRPD-t (finn, holland, ír szabályozás.) Ilyen módon tehát nem hagyom ki az eltérő jogrendszerű (common law alapú országok közé tartozó) és földrajzi tekintetben tőlünk távolabb eső európai állam szabályozási tendenciáját, pilot projektjeit (Írország) sem az elemzésem során.

Írországot is beleértve, azzal rokon, a maschke-i kategorizáció¹³⁴⁴ értelmében ún. részvételt támogató fogyatékosügyei politikát folytató országok szabályozási tendenciáját is külön vizsgáltam. Ezen elméleti megközelítés jegyében került sor a svéd¹³⁴⁵ és a spanyol, a cselekvőképesség gyakorlását támogató szabályozási tendencia elemzésére).

Országsoportos vizsgálódásom szempontrendszerét az alábbi kérdések képezték¹³⁴⁶:

1. A CRPD adott részes állami elfogadásának időpontja
2. A CRPD adott részes állami ratifikációjának időpontja
3. Az érintett részes állam élt-e fenntartással, nyilatkozattal a CRPD 12. cikkének vonatkozásában vagy fűzött-e bármilyen magyarázatot e cikkelyhez?¹³⁴⁷

---

¹³⁴¹ Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 73.

¹³⁴² Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az 1959. évi IV. törvény korszerűségét a kodifikáció előkészítésében európai műveltséggel és kitekintéssel bíró olyan jogtudósoknak köszönhetjük, mint Eörsi Gyula, Világhy Miklós, Kemenes Béla, Csanády György. Az új Ptk. Általános indokolása kiemeli, hogy a törvény mértéktartóan csak ott és annyiban kíván változtatni, ahol és amennyiben ez a gazdasági és társadalmi viszonyok mai követelményei szerint szükségesnek mutatkozik. In.: Osztovits András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. Nótári Tamás – Fazekas Judit: Bevezetés, pp. 73.

¹³⁴³ CRPD/C/GC/1 2014. május 19. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-1-article-12-equal-recognition-1>

¹³⁴⁴ In: Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2010. pp. 238..

¹³⁴⁵ Shih-Ning Then, Julia Duffy, 2022 Christine Bigby, Craig Sinclair, Ilan Wiesel, Terry Carney, Jacinta Douglas: Delivering decision making support to people with cognitive disability – what more has been learned from pilot programmes in Australia and internationally from 2016-2021? Australian Journal of Social Issues, 2023, 00, 1-22. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/ajs4.295>

¹³⁴⁶ Vizsgálódási szempontrendszerem alapjául a következő projektösszefoglaló szolgált: „Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union, e programnak szerző maga is résztvevője volt 2015-ben a Kézenfogva Alapítvány delegáltjaként. <https://www.firah.org/upload/notices3/2015/ajupid-final-research-report-may-2015.pdf>

¹³⁴⁷ E kérdés az adott nemzet jogtudatosságára és a joghoz való hozzáállására, az előzetesen esetlegesen lefolytatott ún. „illeszkedési vizsgálat” megtörténe világhatárán rá a tekintetben, hogy mennyire veszi komolyan az adott részes állam a nemzetközi egyezményben foglalt előírásokat, s ilyen módon mennyiben tekinti lényegesnek a fogyatékosággal élő személyek jogainak érvényesülését

4. Az adott részes állam CRPD ratifikációs időpontja miként viszonyul a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának (továbbiakban: 1. sz. Átfogó Kommentár) közzétételi időpontjához¹³⁴⁸, tehát azelőtt vagy azt követően (az abban megfogalmazott teljes paradigmaváltás tartalmi ismeretében és tudatában)¹³⁴⁹ került-e sor az egyezmény ratifikációjára?
5. Az érintett állam a CRPD ratifikációját megelőzően milyen szemléletet képviselt a nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozása során, hogyan viszonyult a CRPD 12. cikkéhez a vonatkozó és hivatkozott szakirodalmak alapján, s esetlegesen milyen dilemmákat fogalmazott meg ezzel kapcsolatban?¹³⁵⁰ (vö.: előzmények)
6. A cselekvőképességet többnyire korlátozó gondnokság (vagy másként helyettes döntéshozatal) jogintézménye milyen formában és volumenben maradt fenn az adott állam szabályozási rendszerében vagy mennyire „puhult fel” annak tartalma egy jogkorlátozással kevésbé jellemezhető ún. „szolgáltató” vagy „támogató” szemléletű, az érintett akaratát, választását képviselő, személyre szabott (akár ún. önirányított)¹³⁵¹ gondnoksági szabályozási irányba?
7. Milyen típusú szabályozás rendelkezik a cselekvőképesség esetleges korlátozásáról, s milyen a támogató jogintézményekről?
8. Milyen fórumrendszer keretében történik a cselekvőképesség korlátozásáról vagy gyakorlásának támogatásáról szóló döntés?
9. A gondnokság mellett vagy azt felváltva megjelenik-e az adott ország szabályozásában valamilyen más, a helyettes döntéshozataltól elmozdulást jelentő, a CRPD 12. cikkében megfogalmazottakhoz (jobban) illeszkedő, a cselekvőképesség másokkal azonos alapú gyakorlását támogató típusú, az ún. támogató paradigmához sorolható jogintézmény? Pl. facilitáló gondnokság cselekvőképesség korlátozása nélkül, együttes döntéshozatal stb. vagy kifejezetten a támogatott döntéshozatal megjelenéséről van-e szó?
10. Ez utóbbi, azaz a cselekvőképesség gyakorlását másokkal egyenlő alapon támogató, a CRPD 12. cikkéhez illeszkedő (vagy illeszkedni próbáló¹³⁵²) jogintézmény milyen típusú jogszabályban (külön jogszabályban vagy a polgári jogi kódex keretében)¹³⁵³, illetve a fogyatékoságügyi szabályozásban, netán szétszórta, több jogszabályon keresztül kerül deklarálásra)?¹³⁵⁴
11. Melyek a gondnokság vagy a cselekvőképesség gyakorlását támogató típusú jogintézményhez történő „hozzáférés” kritériumai (képességmérés, képességvizsgálat részletei)

¹³⁴⁸ 2014. május 19.

¹³⁴⁹ Habár az 1. sz. Átfogó Kommentár nem kötelező erejű jogi állásfoglalás, mégis fontosnak tekintem e dokumentum tartalmi ismeretének a vizsgálati szempontok körébe történő beemelését, hiszen a CRPD egyes cikkeire irányuló kommentároknak az egyes részes állami implementáció során nyitva maradó kérdésekkel szemben rendszerező, az értelmezést egyértelműsítő szerepük van.

¹³⁵⁰ Erre leginkább az országjelentésekben megfogalmazódó szándéknyilatkozatokból vagy akár a CRPD elfogadásához képest a ratifikáció időpontjának elhúzódsából lehet következtetni

¹³⁵¹ figyelemmel az ún. Yokohamai Deklarációban foglaltakra

¹³⁵² Előfordul, hogy hiába lelhető fel az adott jogrendszerben a cselekvőképesség másokkal azonos alapú gyakorlását támogató jogintézmény deklarált formában, ha az nem működik (nem élő jogintézmény), mivel a gyakorlat a helyettes döntéshozatal irányába billen, s a vonatkozó statisztikai adatok is ezt támasztják alá

¹³⁵³ Ez nyilvánvalóan inkább a kontinentális jogrendszerű országokban jellemző,

¹³⁵⁴ Ez a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogi kultúráról, ill. a cselekvőképességi szabályozás, ill. a CRPD átfogó implementációjának holisztikus szemléletéről nyújthat némi információt

12. A cselekvőképesség gyakorlását támogató típusú jogintézmény mennyiben „nyer teret” a tradicionális gondnokság jogintézményéhez képest? (Amennyiben lehetőség kínálkozik az erre irányuló statisztikai adatgyűjtésre)¹³⁵⁵
13. Az ún. „advance planning-type instruments”¹³⁵⁶ (magyarul: az előzetes jognyilatkozati körbe tartozó jogintézmény mennyiben került „befogadásra” az egyes CRPD részes államok jogrendszerébe?¹³⁵⁷
14. Fellelhető-e a rendszerszintű ún. strukturális változás az adott részes állam vonatkozó jogreformfolyamatai körében, ill. sor került-e bármely eljárási, ill. működési modernizációra?¹³⁵⁸

A fentebb felsorolt szempontokra figyelemmel az előzetesen meghatározott több, mint 15 éves vizsgálódási ciklus a nagykorú személyek cselekvőképességének szabályozási területén egyes államokban a hipertrofizáló gondnokság jogintézményére tekintettel akár 25 évet is felölelhet, mivel a több évtizeden (évszázadon) keresztül viszonylag stabil és változatlan, a cselekvőképességet korlátozó szabályozás többek között az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága R(99) 4. számú „a cselekvőképtelen nagykorúak védelméről szóló” Ajánlása nyomán kezdett „felpuhulni”.¹³⁵⁹

Nem hagyható figyelmen kívül ugyanakkor az sem, hogy a későbbiekben a nagykorú személyek gondnokságának kérdéskörét érintő első világkongresszus (2010) keretében csaknem húsz ország - akadémikusaiból, bíráiból, ügyvédeiből, gondnokaiból és kormányzati képviselőiből álló - delegációja készítette elő az ún. Yokohamai Nyilatkozatot. A nagykorúak gondnokságáról szóló nem kötelező erejű ún. Yokohamai Nyilatkozat¹³⁶⁰ – összhangban a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglaltakkal – irányelveket fogalmaz meg a gondnokság és az önrendelkezés tárgykörében a nemzetek számára.¹³⁶¹ Ahogy a CRPD, úgy a Yokohamai Nyilatkozat is támogatja a fogyatékossgal élő személyek törvény előtti

¹³⁵⁵ Sajnos, sok esetben a gondnoksággal, ill. a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogintézménnyel kapcsolatos nemzeti statisztika nem áll rendelkezésre, nem elérhető, többek között ezért is bír különös jelentőséggel a CRPD 31. cikk 3. pontja

¹³⁵⁶ Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union (2015) és a Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union pp. 98-100. <https://www.firah.org/upload/notices3/2015/ajupid-final-research-report-may-2015.pdf>

¹³⁵⁷ Nagyon fontos megjegyezni, hogy a támogatott döntéshozatali definíciójába ez az intézmény nem tartozik mindig bele, vannak olyan definíciók, melyek kifejezetten kizárják ezt vö.: LANA KERZNER, PAVING THE WAY TO FULL REALIZATION OF THE CRPD'S RIGHTS TO LEGAL CAPACITY AND SUPPORTED DECISION-MAKING: A CANADIAN PERSPECTIVE (2011), http://www.anth.ubc.ca/fileadmin/user_upload/CIC/documents/In_From_The_Margins_Paper-Lana_Kerzner-FINAL-April_22_2011_2_.pdf; BACH & KERZNER, BACH & KERZNER, és Soumitra Pathare & Laura S. Shields, Supported Decision-Making for Persons with Mental Illness: A Review, 34 PUB. HEALTH REVS. 1, 4 (2012) (describing such advance planning tools as a form of supported decision-making).

¹³⁵⁸ Bernek Ágnes, Koncz István, Lamm Vanda (2008): Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai, Harsányi János Főiskola, MTA Jogtudományi Intézete, pp. 331-348. https://hirmagazin.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/strategiai_kutatasok_2008_2009/pages/14_Uj_vilagrend.pdf

¹³⁵⁹ Maléth Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség körét érintő hazai szabályokról, 2018/1. Családi Jog, pp. 9.

¹³⁶⁰ Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Japan, October 4th, 2010. revises by 2016 <https://www.international-guardianship.com/pdf/Draft%20Yokohama%202016%20International%20Part-1.pdf>

¹³⁶¹ Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. pp. 130

egyenlőségének elvét. A Yokohamai Nyilatkozat a tradicionális gondnoksági jogintézményt jellemző helyettes döntéshozatallal szemben az ún. „önirányított” döntéshozatal alkalmazásának lehetőségére hívja fel az államokat, s ahogy a Yokohamai Nyilatkozat fogalmaz, ez utóbbit konzisztensnek tekinti a támogatott döntéshozatallal. (World Congress on Adult Guardianship, 2013, I (1)(6)).¹³⁶² A Nyilatkozat azt is kinyilvánítja, hogy a gondnoksági szabályozás során elsődlegesen kerüljön figyelembevételre a személy akarata és választása, valamint kívánságai, s oly módon alkalmazzák a jogintézményt, hogy az támogassa az egyéni önrendelkezést és óvja meg a személyt a lehetséges károktól.¹³⁶³

Mіндеzen fentebbi, ún. „puha jogi eszközökre” figyelemmel és a gondnoksággal kapcsolatos Európa Tanács álláspontjára (miszerint „a gondnokság nem diszkriminatív jogintézmény”) is tekintettel, azt gondolom, hogy nem tekinthetek el vizsgálódásaim során a helyettes döntéshozatali szabályozás tendenciáitól sem, noha korábban már megállapítást nyert, hogy a cselekvőképesség (ill. döntéshozatal) megítélése nem értelmezhető a klasszikus bináris megközelítés¹³⁶⁴ mentén. Egyre inkább teret kap a kontinuum¹³⁶⁵ mentén történő döntéshozatali felfogás és ezáltal a cselekvőképességet támogató paradigma ún. alapvető közelítése, a támogatott döntéshozatal jogintézményének bevezetésével együtt.

A CRPD részes államai körében – a disszertáció terjedelmi korlátaira figyelemmel – nem a teljesség igényével, de a fenti szempontrendszer mentén történő dokumentumelemző ún. „desk research” módszerrel végzett vizsgálódásaim során többnyire angol, néhány esetben francia, illetve magyar nyelvű alábbi forrásokkal dolgoztam¹³⁶⁶:

---

¹³⁶² Dinerstein, R., Grewal, E., & Martinis, J. (2016). Emerging international trends and practices in guardianship law for people with disabilities. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 22(2), pp. 436-460

¹³⁶³ Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) *Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019. pp. 130.

¹³⁶⁴ GLEN, Kristin Booth. ‘Changing Paradigms: Mental Capacity, Legal Capacity, Guardianship, and Beyond’, *Columbia Human Rights Law Review* 2012 vol. 44, pp. 93-166. <https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/Kris-Booth-Glen-Changing-Paradigms.pdf>

¹³⁶⁵ Rachel Mattingly Phillips (2020). *Model Language for supported decision-making statutes*, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6433&context=law_lawreview

- ¹³⁶⁶ Gombos Gábor, Hoffman István, Köncei György, Nagy Zita, Szabó Gyula: *A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata*, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2009. (Fogyatékoságtudományi Tudásbázis)
- European Foundation Center kiadásában megjelent *Study on Challenges and Good Practices in the Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, mely a CRPD-ről részletes elemzést készített és a végrehajtásra irányuló ajánlásokat fogalmazott meg 2010-ben.
- Fundamental Rights Agency 2013-as (továbbiakban: FRA, 2013) összehasonlító jogi kutatása és elemzése¹³⁶⁶ az Európai Unió országain belüli jogi szabályozási keretrendszerre vonatkozóan az intellektuális és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének korlátozását érintően. (A vizsgált 9 európai uniós ország: Bulgária, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Lettország, Románia, Svédország, Egyesült Királyság¹³⁶⁶ szabályozása volt). E kutatás figyelemre méltó abból a szempontból is, hogy a gondnoksággal érintett személyek is bevonásra kerültek félig strukturált interjúk formájában, így 115 pszichoszociális és 105 intellektuális fogyatékosággal élő személy szemszögén keresztül engedett a (FRA, 2013) bepillantást a gondnokság működésébe, hogy az valójában hogyan is érinti a fogyatékosággal élő személyek alapjogainak gyakorlását¹³⁶⁶. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013-annual-report-2013>
- Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union (az alábbi országok körében folyt kutatás: Bulgária, Finnország, Franciaország, Írország és Magyarország) (2015)

-
5. Voices project (2016), melynek célja az volt, hogy láthatóvá tegyék a fogyatékossgal élő személyek megélt tapasztalatait is a cselekvőképesség kizárásával, korlátozásával kapcsolatos kutatásokban, s ezeket a tapasztalatokat már a jogi, szociális és politikai reform kezdeti fázisában is használják fel. A projekt egyik alapvetése, hogy minden résztvevő, így különösen a fogyatékos személyek is kapjanak szót, „hangot”, fejthessék ki, mondhassák el a véleményüket a különböző (2016 és 2017 között zajlott) workshopok keretében. A projekt tehát a megélt tapasztalatok rögzítése és dokumentációja révén új tudást generált, érdemi információkkal szolgált a jogalkotók számára abban a tekintetben, hogy miért és milyen módon szükséges segíteni a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapú döntéshozatali jogát, cselekvőképességének gyakorlását.¹³⁶⁶ A projektben tizenegy ország résztvevői képviseltették magukat: Ausztrália, Bulgária, Kanada, Kína, Csehország, Németország, India, Írország, Kenya, Svédország, s az Egyesült Királyság. (A projektről bővebben Eilionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, Cliona de Bhailis and Maria Laura Serra: *Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories*, Routledge Research in Human Rights Law, 2019. könyv nyújt tájékoztatást.
6. A nemzetközi gondnoksági hálózaton fellelhető dokumentumok <https://www.international-guardianship.com/guardianship.htm>
  7. Implementing Supported Decision-Making. Developments across Europe and the role of National Human Rights Institutions, 8 June 2020, Mental Health Europe, European Network of National Human Rights Institutions <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>
  8. Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf
  9. Implementing the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Human rights indicators, Guidance for independent national monitoring frameworks, European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, 2023
  10. Bigby C. Douglas, J., Carney, T., Then, S.-N. Wiesel, I & Smith E. (2017) Delivering decision making support to people with cognitive disability – what has been learned from pilot programs in Australia from 2010-2015, *Australian Journal of Social Issues*, 52, 222-240.
  11. Shih-Ning Then, Julia Duffy, Christine Bigby, Craig Sinclair, Ilan Wiesel, Terry Carney, Jacinta Douglas: Delivering decision making support to people with cognitive disability – what more has been learned from pilot programmes in Australia and internationally from 2016-2021? *Australian Journal of Social Issues*, 2023, 00, 1-22.
  12. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2023-as kutatásai 25 ország cselekvőképességi szabályozási keretrendszerére vonatkozásában <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>
  13. az egyes CRPD országjelentések és a hozzájuk fűződő civil szervezeti árnyékjelentések
  14. a vonatkozó – angol vagy francia nyelven elérhető - hatályos nemzeti jogi szabályozás
  15. országspecifikus jogi szakirodalom, elemző tanulmányok
  16. az ún. grey literature szférájába tartozó dokumentumok
  17. elérhetőség szerint az egyes államok statisztikai adatforrásai

2. sz. melléklet

A magyar polgári jogi szabályozásra hatással lévő országok

Bevezető

A magyar magánjogi szabályozásra évszázadok óta meghatározó befolyássalvan a szomszédos Ausztria¹³⁶⁷ és Németország, illetve Svájc jogalkotása, mely részben a közös történelmi múltból, részben pedig a római jogi gyökerekből ered. Ez utóbbiból is következik, hogy az általam e körben tárgyalandó államok (Ausztria, Németország és Svájc) hagyományosan „erős” gondnoksági rendszerekkel bírtak, ilyen módon a helyettes döntéshozatal jellemzője volt a szabályozásuknak. Habár az említett országok jogfejlesztése időnként modellként szolgál a magyar jogalkotás számára, azonban Gurbai (2012) szerint „a német gondnoksági rendszer 1992. január 1-jén hatályba lépett változásairól ez a hatás annak ellenére nem mondható el, hogy a német gondnoksági reformhoz hasonló tendenciák figyelhetőek meg több, a közép-kelet európai és a Baltikumhoz tartozó ország jogalkotási folyamataiban.”¹³⁶⁸ A jelzett országokban a cselekvőképesség és gondnokság területén utóbbi évtizedekben zajlott jogfejlesztéssel számos magyar kutató foglalkozott behatóbban, köztük említhető meg Dósa Ágnes (2001)¹³⁶⁹, Jakab Nóra (2009)¹³⁷⁰, Hoffman István-Könczei György (2010)¹³⁷¹, Gurbai Sándor (2012)¹³⁷², illetve Izsó Krisztina (2021)¹³⁷³, valamint Szeibert Orsolya (2021)¹³⁷⁴. Munkáik támogató háttérrel jelentettek vizsgálódásomhoz, de az országcsoportos elemzésem módszertanát leíró fejezetben említett források is jelentős mértékben hozzájárultak a jogfejlesztés tendenciáját feltárni szándékozó kutatásomhoz.

A következő alfejezetben az egyes államok CRPD 12. cikke által generált – a cselekvőképesség területét érintő – jogreform-folyamatát az országcsoportos tendenciavizsgálatot ismertető fejezetben előzetesen jelzett szempontokra figyelemmel vizsgálom alapvetően hármas tagozódás mentén. Minden, vizsgálatom tárgyát képező állam tekintetében kitérek a CRPD adott állam általi elfogadásának és ratifikációjának (megerősítésének) időpontjára, ezáltal láthatóvá válik az ún. felkészülési – vagy a nemzetközi jog és a belső jog összhangját megteremtési szándékozó ún. illeszkedési vizsgálatra szánt - időintervallum és esetlegesen a szabályozás viszonyítási pontjai. Majd röviden valamennyi vizsgált részes állam tekintetében említést teszek a reformfolyamat előzményeiről, a második szakaszban bemutatom az adott állam által megtett legfontosabb intézkedéseket, s végül amennyiben elérhető információ áll rendelkezésemre, abban az esetben a jogi reformfolyamat volumenét, hatékonyságát statisztikai adatokkal igyekszem alátámasztani.

---

¹³⁶⁷ Izsó Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog összehasonlító elemzése, Állam- és Jogtudomány 2021. (2). (Ausztria) pp. 32.

¹³⁶⁸ Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 256-257.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

¹³⁶⁹ Dósa Ágnes: Cselekvőképesség és gondnokság Németország, Svájc, Ausztria és egyes-kelet-európai államok jogában, Állam- és Jogtudomány, 2001/1-2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6915597>

¹³⁷⁰ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.

(Németország)

¹³⁷¹ István Hoffman, György Könczei. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol. 33. 2010/1. (átfogó elemzés)

¹³⁷² Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 256-257.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

¹³⁷³ Izsó Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog összehasonlító elemzése, Állam- és Jogtudomány 2021. (2). (Ausztria)

¹³⁷⁴ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

Ausztria

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹³⁷⁵

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2008. szeptember 26.¹³⁷⁶

Fenntartást, magyarázatot nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹³⁷⁷

Előzmény:

A cselekvőképesség szabályozását az osztrák polgári törvénykönyv, az 1811-es Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (továbbiakban: ABGB) tartalmazta. Ez a 200 éves jogszabály folyamatos módosításokon esett át. Az ABGB megkülönböztette a jogképesség, cselekvőképesség „Geschäftsfähigkeit” és a vétőképesség „Deliktsfähigkeit” fogalmát. Az ABGB-ben a döntéshozatali képesség definíciója a következőt takarta: minden joghatással bíró ügyben megérteni a cselekmény jelentőségét és következményét. Az osztrák polgári törvénykönyv is deklarálta azt vélelmezte, hogy minden felnőtt személy döntéshozatalra képes. (§24 (2) ABGB)¹³⁷⁸ Az osztrák jogalkotók azt az álláspontot képviselik, hogy a forgalom biztonságának az érdeke egységes szabályozás elfogadását igényli, mely a cselekvőképesség szabályozását a természetes személy életkora mentén árnyalja. A cselekvőképesség csak akkor képezheti korlátozás tárgyát (pl. fogyatékossgal élő felnőtt személyeknél), ha az adott személy nem érti a saját döntéseinek a jelentőségét.

A 18 év feletti nagykorú személyek esetében az ún. mental capacity (vagy másként belátási képesség) vizsgálatára akkor kerül sor, ha felnőtt személyek mentális állapotuk miatt nem képesek másoktól független jognyilatkozatok megtételére. Ilyen esetekben alkalmazták korábban a gondnokság „Sachwalterschaft” intézményét. Az ABGB sokáig nem tartalmazott fokozatossági szabályozást a felnőtt személyek cselekvőképességének megítélésére vonatkozóan. Ilyen módon két pólusú megközelítést alkalmaztak, valaki vagy cselekvőképessé volt vagy sem.¹³⁷⁹

A nagykorúak esetében az ún. köztes kategória (korlátozott cselekvőképesség) az osztrák jogban a XX. századelőn hozott módosítással született meg.¹³⁸⁰ Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek, akik nem vagy csökkent mértékű belátási képességgel rendelkeztek gondnokság alá helyezésre kerültek. Az érintett személy - mentális állapotától függően - minden ügyre vagy csak az ügyek egy-néhány csoportjára nézve kapott gondnokot. A gondnok kinevezésére bírósági nemperes eljárásban került sor. A jogügyletek során az érintett személyek helyett gondnokuk járt el az érintett személy kifejezett vagy „tacit” beleegyezésével. A gondnok által támogatott intellektuális fogyatékossgal élő felnőtt személyek cselekvőképessége a 7-14 éves gyermek cselekvőképességi tartományával egy sorban került megítélésre. 2018 előtt is jellemző volt, hogy a gondnokság jogintézményét csak kiegészítő

¹³⁷⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹³⁷⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹³⁷⁷ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹³⁷⁸ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 69.

¹³⁷⁹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 70-72.

¹³⁸⁰ Izsó Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog összehasonlító elemzése, Állam- és Jogtudomány 2021. (2). pp. 49.

jelleggel, ultima ratio-ként alkalmazták, s más családtag is képviselhette az érintett személyt. Lehetséges volt a gondnok személyének és a gondnokság hatályának a megváltoztatása, a gondnokság alá rendelés pedig öt évente került felülvizsgálatra.¹³⁸¹

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:

Ausztriában 2018. július 1-jén lépett hatályban az ún. Zweites Erwachsenenschutzgesetz 2. (továbbiakban: 2. ErwSchG) vagy „The Second Protection of Adults Act” elnevezésű törvény¹³⁸², melynek központi alapelvei közé tartozik a hatálya alá tartozó személyek autonómiájának, önrendelkezésének és döntéshozatalának elősegítése.

Az alapvető cselekvőképességi szabályokat továbbra is a ABGB (§§239-259 ABGB) tartalmazza, mely minden típusú képviseletre és jognyilatkozatra vonatkozik. A 2. ErwSchG-ben rögzített képviseleti típusokkal kapcsolatban az ABGB hangsúlyozza azok szubszidiáris természetét, vagyis csak akkor alkalmazhatók, amennyiben az érintett személy érzi a szükségességüket jogai és érdekei védelmében.¹³⁸³

Szorosan ez utóbbival összefügg, hogy az osztrák alkotmánymódosítás utáni szabályozás, amennyire csak lehetséges, figyelembe veszi az érintett személy autonómiáját. Utal a 2. ErwSchG bevezető indoklására, mely szerint a képviselet intézménye csupán jogügyletekre vonatkozik, azaz a képviselet jogintézménye és a bíróság nem vesznek át a szociális ellátásokért vagy a fogyatékos személyek támogatásáért felelős intézményektől feladatokat.¹³⁸⁴

A fogyatékos személyek cselekvőképessége szempontjából az osztrák jogrendszerben jelenleg a 2. ErwSchG a leginkább releváns jogszabály. Célja, hogy a lehető legtöbb támogatást nyújtsa a fogyatékossgal élő személyek számára, hogy a különböző jogügyletekben részt vehessenek, s ezzel együtt a jognyilatkozattételük során a lehető legfüggetlenebbek lehessenek.¹³⁸⁵

Kiemelendőnek tekintem, ahogy Szeibert (2021) tanulmánya is megjegyzi „a sérülékeny nagykorúak védelmével kapcsolatos új szabályozás átalakította a vonatkozó jogi szövegeket is, tekintve, hogy a korábban használt terminológia már nem bizonyult időszerűnek. A gondnok¹³⁸⁶ osztrák megnevezését felváltotta a „nagykorú képviselője”, s a

---

¹³⁸¹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 73.

¹³⁸² E törvény több más jogszabály mellett a Polgári Törvénykönyvet is módosította (része egyúttal az ABGB reformálására irányuló törekvéseknek) in.: Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25. (Susanne Ferrari és Tanja Guggenberger: Neues Erwachsenenschutzrecht in Österreich. FamRZ 2017. 18. alapján – („A törvény előkészítése hosszabb ideig tartott, a folyamatba az igazságügyi minisztérium mellett a gondnokokat tömörítő szakmai szervezet és több bíróság is bekapcsolódott”.)

¹³⁸³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 76.

¹³⁸⁴ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 76.

¹³⁸⁵ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 68.

¹³⁸⁶ „Az osztrák ABGB szerint azon nagykorúak mellé, akik mentális fogyatékossg miatt nem tudják az ügyeiket ellátni, gondnokot (Sachwalter) kell kijelölni. A fogyatékossg mértéke szerint a Sachwalter eljárása vonatkozhat csak egyes ügyek ellátására, az ügyek meghatározott körére, vagy lehet ennél tágabb körű, minden ügyre kiterjedő is. A gondnoknak személyesen kapcsolatot kell tartania a gondnokkal, és az ellátását is biztosítania kell.” in: Izsó Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog

szellemi fogyatkozás kifejezést éppúgy nem tartották fenn, mint a fogyatékos személyre történő utalást. Utóbbi helyett a jogszabályszöveg a nagykorú, illetve az érintett vagy képviselt személyre hivatkozik.¹³⁸⁷

A fentebb hivatkozott törvény a döntéshozatali képesség csökkenése esetén 4 pilléres modell (eljárástípus) lehetőségét rögzíti, melyekkel szemben alapvető követelmény, hogy egyik sem eredményezheti a cselekvőképesség automatikus elvesztését. A jogalkotó kifejezetten hangsúlyozza a CRPD 12. cikkében foglaltak nyomán, hogy a 2. ErwSchG a mindennapi ügyekben kibővítette az érintett személy független eljárási lehetőségeit, s az e jogszabályban rögzített képviselő jogintézménye nem jár együtt automatikusan a felnőtt személy cselekvőképtelenségével. (A 2018 előtt alkalmazott gondnokság jogintézménye ugyanis azzal járt).¹³⁸⁸

Az alkalmazhatóság és a hatáskör tekintetében 2. ErwSchG-ben deklarált 4 modell teljesen eltér egymástól, egymáshoz képest fokozatossági sorrendet képeznek.¹³⁸⁹

1. Az első a fenti eljárások közül az ún. *előzetes jognyilatkozat intézménye*¹³⁹⁰, azaz a „Vorsorgevollmacht” vagy a nagykorúak képviselője „Erwachsenenvertreter”, mely – már a 2. ErwSchG előtt is létezett, de újra szabályozták a korábbi tapasztalatokra tekintettel¹³⁹¹ - lehetővé teszi azt, hogy amennyiben az érintett nagykorú a jövőben elveszítené a döntéshozatali képességét, az általa megjelölt személy járhatson el ügyeiben, végső megoldásként azonban a bíróság nevezhet ki képviselőt az érintett személy számára.¹³⁹² Az előzetes jognyilatkozat intézményére irányuló nyilatkozat közjegyző, ügyvéd vagy a nagykorúak védelmét szolgáló testület/szövetség előtt tehető meg, s az „Österreichisches Zentrales Vertretungsverzeichnis” ún. ÖZVV¹³⁹³ nyilvántartásába kerülő nyilatkozatról van szó.

összehasonlító elemzése, Állam- és Jogtudomány, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének folyóirata, Vol. LXII. 2021. 2. pp. 52.

¹³⁸⁷ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹³⁸⁸ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 76. és Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹³⁸⁹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 69., 76.

¹³⁹⁰ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹³⁹¹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 78-79.

¹³⁹² Ez utóbbi a személy körülményeinek részletes vizsgálatával jár, s a bíróság által kinevezett képviselő csak különös esetre és meghatározott időszakra szólhat, miközben bizonyos döntéseket nem hozhat meg a képviselő (pl. a legszemélyesebb döntéseket, mint házasságkötés stb.). in.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 69., 76.

¹³⁹³ Osztrák központi nyilvántartás: angolul: the Austrian Central Directory of Powers of Attorney (németül az Österreichisches Zentrales Vertretungsverzeichnis, melynek ÖZVV a rövidítése) <https://www.bmeia.gv.at/en/austrian-embassy-tbilisi/service-for-citizens/social-affairs-health/health-care-proxy> in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 82.

2. A *nagykorúak választott képvisellete*¹³⁹⁴, vagyis a „gewählter Vertreter” új intézmény, azon nagykorú személyek védelmére szolgál, akik nem rendelkeznek önálló döntési képességgel és képviselötük sem megoldott, s már abban a helyzetben sincsenek, hogy a későbbiekre vonatkozóan (előzetes jognyilatkozattétel formájában) a képviselötüket ellátó személy kilétéről rendelkezzenek. E jogintézmény tulajdonképpen képessé teszi az érintett felnőtt személyt a képviselőnevezésre, ilyen módon az érintett személy érti a képviselőnevezés jelentőségét és következményeit, képes ilyen tartalmú akaratnyilatkozat megtételére, nem csak döntését erre vonatkozóan meghozni, de azt ki is képes fejezni. Egy vagy több ilyen választott képviselő nevezhető meg, nem csak a vérrokonok közül lehetséges nevezni, hanem bármely bizalmi személy, barát vagy szomszéd is felmerülhet.¹³⁹⁵ Írásbeli megállapodással jön létre közjegyző, ügyvéd vagy a nagykorúak védelmét szolgáló testület, szövetség előtt.¹³⁹⁶ ÖZVV-ben szükséges regisztrálni a megállapodást, s a képviselöt intézménye konstitutív hatállyal jön létre. Kétség esetén az ÖZVV visszautasíthatja a regisztrációt és értesíti a bíróságot.¹³⁹⁷
3. A *nagykorúak törvényes képvisellete*¹³⁹⁸, másként a „gesetzlicher Vertreter” jogintézmény az érintett személy közeli hozzátartozói¹³⁹⁹ által nyújtott törvényen alapuló képviselöti feladatkör¹⁴⁰⁰ (némileg különböző, mint a közeli hozzátartozó általi 2018 előtti képviselöt intézménye), abban az esetben kerül rá sor, amikor az érintett személy bizonyos, az ABGB által kategorizált ügyekben¹⁴⁰¹ nem tud önállóan eljárni, s mentális zavara miatt, a belátási képessége korlátozottságának okán nem tud döntést hozni és nem tud vagy nem kíván más képviselöt választani és a törvényes képviselője sem emel ez ellen kifogást. További feltétele, hogy az érintett nagykorú személy károsodás veszélye nélkül nem tud gondoskodni az ügyeiről, s fennáll a károsodás

¹³⁹⁴ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹³⁹⁵ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 79-80.

¹³⁹⁶ Az írásbeli megállapodás tartalmazza a képviselt személy és a képviselőjének személyazonosságát, a képviselöti jogkör mértékét, így a képviselő által képviselt ügyek körét (bíróság előtti képviselöt kivételével) és a képviselöti jogosultság hatályát is. E jogintézmény kapcsán a jogalkotó a képviselt személy autonómiájára különösképpen hangsúlyt helyez. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 79-80.

¹³⁹⁷ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 79-80.

¹³⁹⁸ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹³⁹⁹ érintett személy szülei, nagyszülei, nagykorú gyermek, nagykorú unoka, testvére, testvér gyermeke, házastársa, élettársa, bejegyzett partnere vagy akit az érintett személy közeli hozzátartozóként megjelöl

¹⁴⁰⁰ Mindkét előzőleg említett képviselő (a megállapodáson és a törvényen alapuló is a bíróság ellenőrzése mellett működik). A nagykorú törvényes képviselötét a közvetlen hozzátartozók láthatják el, erre vonatkozóan nincsen törvényi sorrend. Korlátozott ideig, a regisztrációt követő 3 évre szól.

¹⁴⁰¹ Az ABGB által a kategorizált ügyek a következők: 1. hatósági, ügyintézési, 2. bírósági eljárások, 3. pénzügyek kezelése, menedzsmentje, 4. ápolási szükségletekhez kötődő jogügyletek, 5. egészségügyi szolgáltatások igénybevétele, ilyen jellegű jognyilatkozatok megtétele, 6. a lakóhely megválasztása 7. személyes ügyek, 8. egyéb jogügyletek. In: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 81.

veszélye, rizikója. Érvényességének feltétele az ÖZVV nyilvántartásba történő bejegyzésével konstitutív hatállyal.¹⁴⁰²

4. A *nagykorú személyek bíróság által kirendelt képviselote*¹⁴⁰³, németül a „gerichtlicher Vertreter”, mely ultima ratioként kerül alkalmazásra kérelemre vagy hivatalból.¹⁴⁰⁴ Ez a jogintézmény tulajdonképpen ekvivalens a régi (2018 előtti) gondnokság „Sachwalterschaft” intézményével, azonban csak az ABGB által meghatározott, különösen indokolt esetben merülhet fel az elrendelése. A nagykorú személyek bíróság általi kirendelt képviselétének fontos kritériuma, hogy az érintett felnőttnek nincs más képviselője, nem tud és nem is lehetséges képviselőt nevezni számára az előzőekben említett módon és károsodás veszélye is fennáll az esetében. A bíróság a kirendelő ítéletben pontosan meghatározza a képvisellel érintett ügycsoportokat. A bíróság által kirendelt képviselő 3 évre szól, mely bírósági ítélettel szűnik meg. A kinevezésre/kirendelésre ugyanakkor az érintett személy véleményének figyelembevétele mellett nemperes eljárásban kerül sor.¹⁴⁰⁵

A gondnokság témában rendelkezésre álló statisztikai adatok:

2018. július 1. előtt azaz a 2. ErwSchG hatályba lépése előtt magas volt a gondnokság alatt álló személyek száma, mintegy 52.746 fő. A 4 pilléres, cselekvőképesség gyakorlását támogató rendszer bevezetését követően a bíróság által kinevezett képviselő 36.500 személyt érintett. Négy év alatt tehát 30%-os csökkenés volt tapasztalható a statisztikában. Ugyanakkor a választott képviselők száma 200 %-kal emelkedett. Ezek az adatok azt jelzik Igor Adamczyk és Jakab Fortunat Stagl (2024) által, hogy az osztrák szabályozási reform hatékony volt a 4 pilléres modellt érintő joghatás tekintetében. Álláspontjuk szerint a szubszidiaritás és az autonómia szabályozási elve is működőképességről tesz tanúbizonyságot. A képviselők kinevezése 2021-ben átlagban négy hónapos eljárást vett igénybe az osztrák Igazságügyi Minisztériumból származó információk szerint.¹⁴⁰⁶

Németország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁴⁰⁷

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2009. február 24.¹⁴⁰⁸

Fenntartást, magyarázatot nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹⁴⁰⁹

---

¹⁴⁰² Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 80-81.

¹⁴⁰³ Szeibert Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, Családi Jog 2021. március XIX. évf. 1. pp. 25.

¹⁴⁰⁴ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 81.

¹⁴⁰⁵ A bírósági kirendelt képviselőt is rögzítik az ÖZVV-ben, ugyanakkor itt a regisztráció csupán deklaratív jellegű az előző képviselői regisztrációjával szemben.

¹⁴⁰⁶ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 83.

¹⁴⁰⁷ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=enUN

¹⁴⁰⁸ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁰⁹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

Előzmények:

A német polgári törvénykönyv, a Bürgerliches Gesetzbuch (továbbiakban: BGB) az elveszületéssel minden ember jogképességét „Rechfähigkeit” garantálja. A cselekvőképesség vagyis a „legal capacity” tágabb fogalmi kört ölel át: a jognyilatkozattételi képességet „Geschäftsfähigkeit”, a deliktuális felelősséget az okozott kár kapcsán, „Deliktsfähigkeit”, a kötelezettségszegést, „Zurechnungs-fähigkeit” és az egészségügyi típusú ún. tájékozott beleegyezést, „Einwilligungsfähigkeit”.¹⁴¹⁰

A teljes, vagyis a korlátozás nélküli aktív cselekvőképesség a nagykorúság - a BGB szerint 18. életév - eléréseivel általános vélelem tárgyát képezi. Az aktív jogi cselekvőképtelenséget azon kiskorú személyek esetére alkalmazható, akik a 7. életévüket nem töltötték még be vagy patológiásan a mentális zavar állapota akadályozza az akaratkifejezést, s akkor is ez megjelölés használható, amikor az állapot – természete ellenére is – ideiglenes. Nincs olyan jogi eljárás, melynek révén egy személy aktív cselekvőképességét korlátozzák, 1992. január 1-jén teljesen új gondnoksági rendszert vezettek be¹⁴¹¹, külön bíróságra helyezték azon ügyeket, melyek esetén az eljárást specifikus esetben le kell folytatni¹⁴¹². Ugyanakkor, ha a BGB úgy rendelkezett, akkor a személy a bíróság döntése nélkül is cselekvőképtelen maradt.¹⁴¹³ A cselekvőképtelenség Németországban is jogi fogalom, azt az orvosszakértői vélemény kritikai értékelésével kell megállapítani.¹⁴¹⁴

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:

A német jogi szabályozás egyszerűen csak elrendeli a CRPD alkalmazását a belső jogban, azaz nem transzformálja azt a nemzeti jogi szabályozás szintjére.¹⁴¹⁵ A CRPD-ben foglaltak

---

¹⁴¹⁰ A GCC a cselekvőképesség három fokozatát tartalmazza: 1. a korlátozás nélküli aktív cselekvőképességet, 2. az aktív jogi cselekvőképtelenséget 3. a korlátozott aktív cselekvőképességet, ez utóbbi a cselekvőképtelenség és a cselekvőképesség között, 7 éves kortól különbözteti meg a törvénykönyv.

¹⁴¹¹ Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. (Németország) pp. 305.

¹⁴¹² a 1992. január 1-jén hatályba lépett ún. nagykorúak gyámságáról és gondnokságáról szóló törvény megszüntette a nagykorúak teljes gondnokság alá helyezését. Jakab Nóra (2009) leírja, hogy a németországi szabályozásra nagy mértékben hatottak az Ausztriában 1984. július 1-jén hatályba lépett gondnoki szabályok. in: Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékoság és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. (Németország) pp. 306.

¹⁴¹³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 248.

¹⁴¹⁴ A szakértői vélemény legutolsó sorban, csupán egyetlen jelzésként vehető figyelembe a cselekvőképtelenség megítélése esetén. Ilyen esetben az érintett minden jognyilatkozata érvénytelen (semmis), csak a mindennapi, csekély értékű jogügyleteket kötheti meg érvényesen.

¹⁴¹⁵ A CRPD implementációja tehát a további jogi intézkedésektől függ, melyeket nem lehet a ratifikáció bázisán megítélni. A CRPD implementációjához¹⁴¹⁵ a fókuszpontot a különböző nemzeti testületek biztosítják, melyek a következők:

1. a szövetségi szintű munkaügyi és szociális minisztérium – „Bundesministerium für Arbeit und Soziales
2. az implementáció monitorozásáért felelős független testület – „Deutsches Institut for Menschenrechte”, amely ajánlásokat fogalmaz meg
3. az ún. állami koordinációs hivatal a szövetségi kormánybiztossal – „Staatliche Koordinierungsstelle bei dem Beauftragten der Bundesregierung für die Belange von Menschen mit Behinderungen”, mely facilitálja az implementációt, felel a fogyatékosággal élő személyek aktív bevonásáért, ill. az állam és a

implementációjára a német kormány ún. nemzeti akciótervet vázolt fel, melyek a legfőbb intézkedéseket fogalmazzák meg. (Az első akcióterv 2011-ben, a második 2016-ban indult, a harmadik 2021-ben kezdett formálódni).¹⁴¹⁶ A CRPD elfogadását követően különböző szövetségi szintű törvények előkészítésére került sor.¹⁴¹⁷

A CRPD elfogadását követően a cselekvőképesség szabályozását érintő jogfejlesztési folyamat: a korlátozás nélküli aktív cselekvőképesség védelme továbbra is változatlan maradt a nagykorú személyekre irányuló szabályozásban.¹⁴¹⁸ A legfontosabb reform a gondnokság témakörét érintően következett be.¹⁴¹⁹

A német jogrendszernek a CRPD 12. cikkéhez történő legjelentősebb adaptációjára egy 2021. március 5. napján elfogadott törvénnyel került sor, mely átfogóan alakította át a gondnokság rendszerét.¹⁴²⁰ Ennek során a német jogalkotó tisztázta az ún. „custodianship”, azaz a gondnokság szerepét, mely szerint e jogintézmény elsődlegesen támogatást biztosít az érintett személy szükségleteihez illeszkedően az ügyei vitelében, az önrendelkezése szerint. A képviselő fogalma csak annyiban és akkor használatos, amennyire, s amikor szükséges. A gondnoksági jogi szabályozás elsődleges alapelve a gondnokság alatt álló személy akarata és kívánsága lett. További elv, hogy az érintett személy minél tájékozottabb legyen, s kerüljön minél inkább bevonásra a gondnoksági eljárások során. Különösen vonatkoznak az előbbiek a gondnokjelölésre, gondnokválasztásra irányuló bíróság döntésre.¹⁴²¹

---

civil társadalom közti közvetítő szerepet tölti be, egyben tudatosságnövelő és ismeretterjesztő feladatot lát el.¹⁴¹⁵

¹⁴¹⁶ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 252-253.

¹⁴¹⁷ A CRPD elfogadását követően kiemelendő a német szövetségi szintű ún. the Federal Participation Act („*Bundesteilhabegesetz*”) törvénytervezet előkészítése és a the Federal Equal Opportunities for Persons with Disabilities Act („*Behindertengleichstellungsgesetz*”) módosítása. A the Federal Participation Act („*Bundesteilhabegesetz*”) indokolásában a következő célok jelentek meg a CRPD-ben foglalt rendelkezésekre tekintettel: az inkluzív társadalom megértésével a fogyatékos új fogalma kerül bevezetésre, a felelősségre irányuló időpazarló intézményi konfliktusok elkerülése, a munkaerőpiacon a foglalkoztatási ráta személyi és intézményi szintű javítása, az oktatásban történő aktív részvétel javítása. 2017. január 1-jén lépett hatályba, mely országos szinten független ún. „részvételi tanácsadókat” működtet a fogyatékos személyek és családjaik segítségére hivatott (ún. The Complementary Independent Participation Advisory Service, azaz EUTB) tanácsadó központokban. E központok ingyenesen járnak el a hozzájuk forduló személyek támogatási szükséglete szerint. Fókuszuk az ún. sorstársi („peer counselling”) tanácsadón van, azaz a tanácsadók ún. tapasztalati szakértők, s általánosságban szociális szolgáltatásokkal, ellátásokkal foglalkoznak. Nem azzal nyújtanak segítséget az érintett személynek, hogy elmondják mit kell tennie, hanem meghallgatják a hozzájuk forduló nagykorú szükségleteit, beszámolnak saját tapasztalataikról és felkutatják az igénnyel kapcsolatos releváns lehetőségeket, s támogatják az érintett személyt a problémára történő ún. saját megoldása megtalálásában. Németországban országsszerte kb. 500 ilyen jellegű tanácsadó központ működik.¹⁴¹⁷

¹⁴¹⁸ „Az [akkori] német szabályozás nem ismerte a cselekvőképességet kizáró gondnokság intézményét és a segítő kirendelése nem érinti a "segített személy" cselekvőképességét. A korábbi német szabályozás "gondnokához" képest az új rendszer "segítője" nem rendelhető ki a nagykorú személy szabad akarata ellenére”. In: Gurbai Sándor: Autonómia, akarat, választás, Jogtudományi Közlöny, 2012/6. pp. 255-257.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

¹⁴¹⁹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 254.

¹⁴²⁰ Az 1900-a évek óta ezt tartják a legnagyobb horderejű változásnak In: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 253.

¹⁴²¹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 253.

Nélkülözhetetlen alapelv „a támogatás a képviselőt megelőzően” ez helyettesíti a korábbi, a képviselő által dominált megoldásokat. A gondnok intézkedése során is meghatározó kritériummá lett a személy akarata és kívánsága. Általánosan elmondható tehát, hogy a gondnoksági jogi szabályozás a helyettes döntéshozattól a támogatott döntéshozatali irányba mozdult el. Mindezek központi normává váltak a gondnok valamennyi cselekménye számára, tulajdonképpen „magna chartájává” vált az egész gondnoksági rendszernek, melynek révén a korábbi „legjobb érdek” mentén való eljárás, azaz a gondnokolt érdekében történő intézkedés gyökeresen megváltozott.¹⁴²²

A CRPD implementációjának hatása a magánjogon kívül, de érintve a cselekvőképesség területét:

Az ún. „támogatás a képviselőt megelőzően” elv a döntéshozatalban történő segítséget nem helyettesítés formájában tekinti elfogadhatónak, hanem az „önrendelkező döntéshozatalra” helyezi a hangsúlyt.¹⁴²³ Mindezt számos további jogszabályi rendelkezés segíti, így pl. Németországban 2018. január 1-jétől bevezetésre került¹⁴²⁴ az ún. „easy language” vagyis a könnyen érthető nyelv használata, s a különböző felépülés-alapú tréningek is elterjedtek, továbbá a 2017-től működő ún. részvételi tanácsadók intézményéről is érdemes szót ejteni.¹⁴²⁵

2023. január 1-jétől a gondnoknak jelentést kell készítenie a gondnokság alatt álló felnőtt személyes körülményeiről, céljairól, kívánságairól a gondnoksággal kapcsolatban, mindezt a gondnoksági ügyben eljáró bíró átbeszéli az érintett személlyel és a gondnokával is, hasonlóan az előzőhöz a gondnok éves jelentésének tartalmát is át kell beszélnie az érintett felnőtt személlyel).¹⁴²⁶

Az eljárásjogi szabályok keretében figyelmet érdemel, amint azt korábban írtam, 1992 óta nincsen általános eljárás az érintett személy cselekvőképességének korlátozására. A „custodian”, azaz a gondnok kinevezése nem érinti a gondnokság alatt álló személy cselekvőképességét.¹⁴²⁷ A német gondnoksági jog speciális pozícióját az is eredményezi, hogy az érintett személy széles körben megőrzi mind a passzív, mind pedig az aktív

---

¹⁴²² Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 254. (A legfontosabb alapvető változás kulcsrendelkezése a § 1901 BGB 2023. január 1-jétől (a korábbi § 1821 BGB helyett).

¹⁴²³ A gondnokság intézményi aspektusa: az ún. hivatásos gondnokok szövetség és hatóság alkalmazásában álló személyek lehetnek, egyes bonyolultabb esetekben maga a szövetség vagy a hatóság is gondnokul nevezhető ki, amennyiben a gondnokként eljáró személy önmagában nem elegendő a feladat ellátására. A hivatásos gondnokrendelés kiegészítő jellegű, amennyiben az önkéntesség bázisán nincs más, kinevezésre alkalmas személy. A gondnoktól elvárható szakképzettségen és személyes alkalmasságon túl, a személy akarata hangsúlyos szerepet játszik. 2023. január 1-jétől új törvény lépett hatályba a regisztrált hivatásos gondnokokról az ún. Custodianship Guardian Act „Betreuungsorganisationsgesetz” formájában. Ebben is rögzítik a gondnok eljárásának szakmai minőségi standardjait, melynek fejlesztése a támogatott döntéshozatalra irányul.

¹⁴²⁴ Vö.: § 11, paragraph, 2 („Behindertengleichstellungsgesetz” (of the Act on Equal Opportunity for Persons with Disabilities) Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 255.

¹⁴²⁵ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 256., a részvételi tanácsadók intézményének ismertetését ld. korábbi lábjegyzetben

¹⁴²⁶ Vö.: § 1863, paragraph, 1 BGB

¹⁴²⁷ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 257.

cselekvőképességét a más jogrendszerekben elrendelt gondnoksági jogintézmény jellemzőihez képest.¹⁴²⁸

Az eljárásjogi szabályok között kiemelt figyelmet érdemel a gondnok kinevezése (kirendelése), mely hivatalból vagy kérelemre történik, s a gondnoksági ügyben eljáró bíró azon személy számára rendel ki gondnokot, aki teljesen vagy részben sem képes a saját - jogi hatással is bíró – ügyeinek intézésére. Figyelemre méltó a gondnok kirendelését megelőző intézkedéssor, illetve az ún. gyámhatóság szociális beszámolójának tartalma.¹⁴²⁹

Az előzőekben említettek ismeretében dönt a bíróság a gondnokrendelés szükségességéről, de ezt megelőzően az érintett érdekeinek védelme céljából ideiglenes gondnokrendelésre is sor kerülhet. Amennyiben az eljárás végén gondnokrendelésre kerül sor, akkor az eljáró bíró meghatározza a gondnokrendelés hatályát (a gondnok felelősségi területeit), ill. a gondnokság időbeni hatályát (időintervallumát). A BGB szándékosan nem nyújt katalógust a gondnokrendelés során érinthető lehetséges ügycsoportokról, inkább képessé teszi a bírókat arra, hogy azonosítani tudják a gondnokság által érinthető személyes életterületeket.

A gondnokságnál magasabb „védelmi” fokozatot jelent „a beleegyezés fenntartásának”, az ún. „reservation of content” intézménye, mivel utóbbi a cselekvőképesség korlátozásához vezet. Ez azonban a legszemélyesebb területekre nem terjeszthető ki (pl. házasságkötés, élettársi kapcsolat létesítése, családjogi és öröklési ügyek). A beleegyezés fenntartása sem rendelhető el azonban az érintett nagykorú akaratával szemben.¹⁴³⁰

Támogató modellek, megoldások:

A gondnokság elkerülése céljából, aki igényli, választás alapján *meghatalmazott képviselő* „Vorsorgevollmacht” útján járhat el. Németországban is létezik orvosi kezelésre tekintettel az ún. előzetes jognyilatkozat intézménye, mint „Patienteverfügung”, melynek keretében az érintett nagykorú kinyilváníthatja azon akaratát, hogy a jövőre nézve bizonyos ügyekben mely személy lássa el gondnokságának feladatkörét. A gyakorlatban az értelmi fogyatékos nagykorú személyek számára létező támogatott döntéshozatal jogintézménye elhanyagolt.¹⁴³¹

A vonatkozó statisztikai adatok:

A German Institut for Human Rights szerint, mely a CRPD 33. cikke szerinti monitorozási feladatokat látja el, a gondnokságra vonatkozó adatok nem átláthatóak, idejélmúltak. 2015-ben 1.280.900 ember állt Németországban gondnokság alatt, vagyis a német lakosság 1.55 %-a.

---

¹⁴²⁸ Richard Giesen (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Federal Republic of Germany In: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 259-261.

¹⁴²⁹ A gondnok kirendeléséről az eljáró bíróság ítéletben hoz döntést, mely ellen jogorvoslattal lehet élni. A gondnoksági eljárást az érintett személy maga, családtagja vagy egy intézmény is kezdeményezheti. Sor kerül orvosszakértő véleményezésére is a gondnokrendelés egyik bizonyítékaként. A gyámhatóság pedig ún. szociális beszámolót készít az egyéb támogató eszközöknek az érintett személy esetében történő alkalmazhatóságáról, az érintettel folytatott személyes egyeztetés tartalmáról és a gondnokság tartalmáról Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 258.

¹⁴³⁰ A beleegyezés fenntartására irányuló bírói ítélet a hivatalbóliság elvét követi, azonban ehhez az orvosi vélemény önmagában nem elégséges.¹⁴³⁰ in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 259-261.

¹⁴³¹ Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 259-261.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy számos szövetségi állam nem jelenti az adatokat¹⁴³², tehát a német szövetségi igazságügyi minisztérium nem tud hiteles adatokat közzétenni. Annyit azonban lehet látni, hogy 1995-ben még csak 625.000 fő állt gondnokság alatt, tehát csaknem 20 év alatt a létszám megkétszereződött. (Mindemögött demográfiai okok is állnak, pl. a népesség átlagéletkorának emelkedése, családok széthullása, a családok szerepének megváltozása stb.¹⁴³³). A gondnokrendeléshez képest az ún. beleegyezés fenntartása (vagyis a cselekvőképesség korlátozásához vezető jogintézmény) alkalmazása csekély kb. 10 %-nál kevesebb az összes gondnokrendeléshez képest, mely azt mutatja, hogy a bíróság rendkívüli körülményekkel alkalmazza ezt a jogintézményt. A rendelkezésre álló statisztikai adatokból összességében megállapítható, hogy Németországban az első gondnokrendelések száma 2010-ben volt a csúcson, azóta pedig folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, 2011 és 2016 között 20 %-kal csökkent az első gondnokrendelések száma.¹⁴³⁴

Svájc

A CRPD elfogadásának időpontja: n.a.¹⁴³⁵

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2014. április 15.¹⁴³⁶

Fenntartást, magyarázatot nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹⁴³⁷

Előzmény:

Svájc 26 állam (kanton) szövetségéből áll, s szövetségi szinten szükséges igazolni a Bizottság felé a CRPD 12. cikkének való megfelelést az egyes országjelentések alkalmával.

A fogyatékos személyekkel szembeni diszkrimináció tilalma az ún. Antidiszkriminációs törvényben jelent meg, mely 2004. január 1-je óta van hatályban. Annak ellenére, hogy Svájc fontosnak tartja a fogyatékos személyek teljes és hatékony részvételét, integrációját a társadalomban, a kezdeti országjelentésekben a fogyatékos személyek jogait illetően a fogyatékos ügyi politika „töredezett” szabályozásának jellemzője fogalmazódik meg. A felnőtt személyek védelméről szóló jogszabály az ún. „swiss adult protection law reform” eredményeként 2013. január 1-jén lépett hatályba, melyre a CRPD-nek még alig volt hatása.¹⁴³⁸

---

¹⁴³² Egy Baden-Württembergi tartományi adat áll rendelkezésre, mely szerint 2011-ben a gondnokrendelések 63 %-a önkéntes alapon történt, 37 %-ban hivatásos gondnokrendelésre került sor. 2020-ban ez a következőképpen változott: 53 %-ban önkéntes gondnokság, 47 %-ban pedig hivatásos gondnokkirendelés volt a jellemző.

¹⁴³³ vö.: a bevezetőben jelzettekkel Michael Maschke: Fogyatékos ügyi politika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógynevelési Kar, Budapest, 2010. pp. 16-17.

¹⁴³⁴ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 259-261.

¹⁴³⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴³⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴³⁷ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴³⁸ Philippe Meier and Vanessa Orville (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Switzerland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 533.

A cselekvőképesség szabályozását a 1912 óta hatályban lévő – hosszú ideig változatlan - svájci polgári törvénykönyv, a Swiss Civil Code (Art. 12-19 d of the CC) tartalmazza. A cselekvőképesség szabályozása életkor-függő, nagykorú személyek esetében a bírósági ítélettel cselekvőképtelennek nyilvánított személy nem tehet jognyilatkozatot, s ezen személyek helyett és nevében jogi képviselőjük jár el az egyes jogügyletek során. A legszemélyesebb jogok gyakorlása tekintetében azonban a képviselet lehetősége kizárt (ilyen jog pl. a házasságkötés, gyermekelismerés). A svájci jogi szabályozás szerint a mentális fogyatékoságnak nincs közvetlen hatása a cselekvőképességre. A polgári törvénykönyv néhány módosítással együtt járt a felnőtt személyek védelméről szóló törvény bevezetésével, ugyanakkor ez utóbbi egy viszonylag flexibilis rendszert épít fel, mely az érintett személyek legmagasabb szintű autonómiáját garantálja.¹⁴³⁹

A cselekvőképesség négy kategóriáját különböztetik meg:

1. A teljes aktív polgári cselekvőképesség, mely magába foglalja a szerzőképességet, a kárfelelősséget és a perbeli cselekvőképességet.
2. A teljes aktív polgári cselekvőképtelenség fogalma szerint, aki cselekvőképtelen, az jogi képviseletre jogosult akár a szülő, akár a gondnok vagy a hatóság által kinevezett ún. helyettes által. Ebben az esetben mindent a helyettes képviselő intézhet, kivéve a legszemélyesebb jogokat, s azt az esetet, amikor érdekütközés van a képviselt és a képviselő személye között. Ez a képviseleti intézmény az érintett személy helyett történő specifikus joggyakorlásra jogosít. A gyakorlatban ez az eset rendkívül ritka, kómában lévő vagy rendkívüli pszichés állapotban lévő személyek esetében alkalmazzák.
3. Korlátozott aktív polgári cselekvőképesség esetén a helyettesítés több altípusa is létezik, ezek közül a legjellemzőbb az ún. beleegyezési és a képviseleti helyettesítés. A „beleegyezési helyettesítésre” az ún. Felnőttvédelmi Hatóság döntésében felsorolt ügyek esetén kerül sor akkor, amikor az adott ügytípusokban automatikusan korlátozásra kerül a cselekvőképesség, míg a „képviseleti helyettesítésre” csak bizonyos specifikus ügyek esetén kerül sor, ez utóbbinak nincsen hatása az érintett személy cselekvőképességére.
4. A korlátozott aktív polgári cselekvőképtelenség a felnőtt személyek jogain belül az általános helyettesítés hatálya alá tartozik. Az érintett személyek az autonómia bizonyos fokával rendelkeznek, melyet a svájci polgári törvénykönyv határoz meg. Ide tartoznak pl. az egészségügyi döntések, házasságkötés és csak nagyon kevés kivétel merül fel, amikor a jogi képviselő segítsége megkövetelt (pl. gyermekelismerés). Az érintett személy ilyenkor szerződést köthet ugyan, de annak érvényessége a jogi képviselő beleegyezését kívánja meg.

A svájci jog a teljes polgári cselekvőképesség két feltételét ismeri: az egyik a nagykorúság elérésére, azaz a 18. életév betöltése, a másik, hogy ne hiányozzon az ún. racionális ítélőképesség mentális fogyatékoság vagy rendellenesség miatt. Ez utóbbi előfeltétele a következő: fel kell ismernie és meg kell értenie az érintettnek egy cselekmény jelentését, észszerűségét és hatását az adott helyzetben (ez az ún. intellektuális vagy kognitív elem),

---

¹⁴³⁹ Philippe Meier and Vanessa Orville (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Switzerland, pp. 531-544. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

szabadon és befolyásmentesen kell tudnia cselekedni, s akaratát kinyilvánítani a külső „nyomással” szemben is, továbbá a cselekmény érzelmi aspektusát¹⁴⁴⁰ is figyelembe kell venni.

A svájci jogban a cselekvőképesség szabályozása a bizalom védelme és a forgalom biztonsága érdekében szükséges. A teljes cselekvőképesség körülményei és feltételei változóak az érintett személy ítélőképességétől, a kérdéses cselekménytől, annak természetétől és jelentőségétől függően.

A svájci jog szerint a helyettesítés különböző altípusai léteznek, s a felnőttek védelméről szóló törvény szerint egy ún. „Felnőttvédelmi Hatóság” nevű adminisztratív vagy bírósági szerv (kanton, régió vagy helyi önkormányzati szintű) hatáskörébe tartozik, hogy döntést hozzon a helyettesítés altípusáról.

A helyettesítés típusai:

1. Az ún. „támogató helyettesítés” (Assistance or supporting deputyship), mely a polgári törvénykönyvben¹⁴⁴¹ kerül szabályozásra, s az érintett személy cselekvőképességét nem korlátozza, tisztán támogató jellegű, kíséret, információgyűjtést, kommunikációt jelent különböző hivatali ügyek intézése során (pl. adóügyek) vagy egészségügyi beavatkozások során történő támogatás nyújtás, mely minden esetben az érintett személy beleegyezését igényli. Korlátozott cselekvőképesség esetén ez a jogintézmény nem alkalmazható.
2. Az ún. „képviseleti helyettesítés” (Representation deputyship), mely úgy jön létre, hogy az ún. Felnőttvédelmi Hatóság bizonyos esetekben korlátozhatja a cselekvőképességet, s ezen ügyekben képviseletet rendel el, mely során az érintettek mindketten, a képviselt személy és a képviselő párhuzamosan gyakorolhatják¹⁴⁴² a cselekvőképességet. Ugyanakkor a helyettes e körben specifikus ügyekre is vagy szélesebb hatáskörrel (akár adminisztratív feladatok ellátására is) kinevezhető. Vannak olyan ügyek, melyek a Felnőttvédelmi Hatóság jóváhagyását igénylik (pl. háztartás felszámolása, az érintett személy lakhatását érintő hosszabb távú szerződések megkötése, hitelfelvétel stb. A svájci polgári jogi kódex tartalmazza az ún. rizikós (kiemelt kockázatú) ügyek¹⁴⁴³ és az ún. jóváhagyást igénylő komplex ügyek¹⁴⁴⁴ felsorolását. Bizonyos cselekményeket azonban a képviselő sohasem hajthat végre az érintett személy helyett pl. szokásos mértékű ajándékozás stb.¹⁴⁴⁵
3. Az ún. „beleegyező helyettesítés” („consenting deputyship vagy másként advisory deputyship”) esetén a helyettes felülvizsgálja az érintett személy jogcselekményeit, s amennyiben azokról úgy látja, hogy az érintett személy érdekében áll, beleegyezését adja ezekhez, s ezáltal a jogügylet érvényessé válik. Ezen ügycsoportok listáját az ún. Felnőttvédelmi Hatóság határozata tartalmazza. Az érintett személy cselekvőképessége korlátozott, következésképpen itt már nem kell külön határozni a cselekvőképesség megszorításáról. A beleegyező helyettes ugyanakkor nem képviseli az érintett személyt.

---

¹⁴⁴⁰ Itt utalnék vissza a Fekete által hivatkozott tanulmány „law and emotions scholarship” kapcsán írtakra, mely szerint döntéseinknek nem pusztán racionális aspektusai vannak

¹⁴⁴¹ 393 § svájci Ptk. In: Philippe Meier and Vanessa Orville (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Switzerland pp. 537-538. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁴⁴² 394-395 § svájci Ptk.

¹⁴⁴³ 416. § svájci Ptk.

¹⁴⁴⁴ 417. § svájci Ptk.

¹⁴⁴⁵ 412. § svájci Ptk.

4. Az ún. „általános helyettesítés”, („a general deputyship”)¹⁴⁴⁶, a leginkább jogkorlátozó intézménynek tekinthető, hiszen többnyire korlátozza az érintett személy cselekvőképességét. Az érintett személy jogcselekményei semmisnek minősülnek a törvény ereje által, ugyanakkor bizonyos jogok gyakorlását ezen esetben is nyitva hagyják számára. E kategória esetén a személyes és pénzügyi felelősség csaknem minden aspektusa az eljáró helyettesnél van a képviseleti feladatkörrel együtt. Rendkívül ritkán alkalmazott, 2013 óta sokkal gyakoribb az ún. képviseleti jogú helyettesítés.¹⁴⁴⁷

A fenti helyettesítési altípusok kombinálhatóak, vagyis egy helyettes kinevezhető a háztartási ügyekben történő segítségnyújtásra, pénzügyi és adminisztratív képviseletre is. A jogi szabályozás lehetőséget nyújt arra, hogy a fenti, kombinált helyettesítési feladatok egy azonos személy lássa el, de általánosságban külön kompetenciakörönként változik a helyettesítési feladatok típusainak személyi ellátása.

---

¹⁴⁴⁶ 398. § svájci Ptk.

¹⁴⁴⁷ Philippe Meier and Vanessa Orville (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Switzerland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 538.

3. számú melléklet

A kelet-európai országok jogfejlődése

Bevezető

A kelet-közép-európai országok közül a hazánk lakosságával nagyságrendjében összehasonlítható (Csehország) mint „posztszocialista” és Észtország, mint szintén kelet-európai állam szabályozását vizsgálom e fejezetben. Ezen országokban a fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének gyakorlását – a CRPD elfogadását követően - szolgáló szabályozás megkülönböztetett kutatására azért kerül sor, mivel ezen államok történelme, jogfejlődése¹⁴⁴⁸, s ennek nyomán az állam és az egyén viszonya eltérően alakult az eddig említett német nyelvű, ám szintén kontinentális jogrendszerbe tartozó országokéhoz képest. Ezt a sajátos jogfejlődési utat pontosan körülírják alább Herbert Küpper sorai.

A kelet-közép-európai jogi kultúra jellemzői

- az állampaternalizmus,
- a szocializmus csökkenő maradványai, valamint a
- „bepótló modernizációnak” a térség mai napig fennálló periferikus helyzetéből adódó szükségessége.¹⁴⁴⁹

Herbert Küpper (n.d.) szerint „mialatt a nyugati társadalmak és tagjai a XIX. és XX. században függetlenedtek a gondviselő, gyámkodó államtól, azaz egyre inkább emancipált, autonóm egyénekké, polgárokká váltak, addig Közép-Európában és főleg Kelet-Közép-Európában szinte érintetlen maradt az állampaternalizmus jelensége. [...] A XX. század diktatúrái pedig minden egyéni kezdeményezést elleneztek, és így tovább fokozták a hagyományos paternalista mentalitást”¹⁴⁵⁰

„Az elvesztegetett évtizedek eredményeként Kelet-Közép-Európa országai és jogi kultúrájuk a rendszerváltáskor a szokásosnál elmaradottabb volt. „Bepótló modernizációra” (németül: „*nachholende Modernisierung*”) volt szükség. Ez azt jelenti, hogy a volt szocialista országoknak, társadalmaknak egyszerre kellett a szocialista időszak alatt elvesztett időt

---

¹⁴⁴⁸ különös tekintettel a szociális jogok fejlődésére, mivel „a jog az állam általános cselekvési eszköze a régióban. Kelet-Közép-Európa alkotmányaiban az állampaternalizmus egyik jogi kifejeződése a kiterjedt szociális alapjogok összessége. [10] Ezek valójában kodifikálják az emberek (szociális) elvárásait az állammal szemben. Míg számos nyugat-európai alkotmány szociális jogokat és minimális sztemderdeket csak óvatosan rögzít, mert nem akarnak betarthatatlant ígérni, és mert a szociális jogok mindig az egyéni szabadság korlátozásának a veszélyével járnak, a kelet-közép-európai alkotmányok bőkezűen garantálják a szociális jogokat, részben még szocialista megfogalmazásban¹⁴⁴⁸ Ugyanakkor az új magyar alkotmány, a 2011. évi Alaptörvény megpróbálja normatív szinten ellensúlyozni ezt a mentalitást azzal, hogy egyrészt szociális jogokat viszonylag visszafogottan fogalmaz meg, másrészt az egyén felelősségét is hangsúlyozza.¹⁴⁴⁸ Nem véletlen, hogy az Alaptörvény e cikkét Svájcából vették át¹⁴⁴⁸, ahol a nyugati viszonyokhoz képest is erősen hangsúlyozzák az egyén szabadságát és felelősségét az állami gondviseléssel szemben.¹⁴⁴⁸ in: Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztszocialista jogrendszerek” in: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztszocialista-jogrendszerek> (2017). {27}

¹⁴⁴⁹ Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztszocialista-jogrendszerek> (2017). {22}

¹⁴⁵⁰ Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztszocialista-jogrendszerek> (2017). {23}

bepótolniuk, hogy Nyugat-Európa fejlődési szintjét elérhessék, és lépést kell tartaniuk az ott egyre jobban felgyorsuló folyamatokkal, a jelenkor nyugat-európai „modernizációjával”.¹⁴⁵¹

Kelet-Közép-Európa jogrendszerei mind történelmi, mind mai perspektívából szerves részét képezik a latin eredetű nyugat-európai jogi kultúrának. A középkortól azonban a térség periferikus jellegéből adódóan a kelet-közép-európai jogi kultúrák inkább csupán követik a nyugat-európai fejlődések áramlatait és mintáit, mértékadó impulzusokat ritkán adnak. A perifériajelleg és az elmaradottságot a második feudalizmus tovább fokozta. Az államiság kora modern kori elvesztése a mai napig érezhető kölcsönös bizalmatlanságot szült az állam és az emberek között. A szocialista évtizedek tévútnak bizonyultak, és Kelet-Közép-Európában tovább erősödött az elmaradottság Nyugat-Európaéhoz képest. A rendszerváltás óta bepótló modernizáció jellemzi Kelet-Közép-Európa jogi kultúráit: egyrészt vissza kell állítani mindazt, amit lerombolt a szocializmus, főleg a jogállamiságot. Másrészt be kell pótolni mindazokat a fejlesztéseket, amelyek a szocializmus idején végbementek Nyugat-Európában, és lépést kell tartani azokkal a folyamatokkal is, amelyek a rendszerváltás óta meghatározzák az európai államok jogfejlődését. A paternalista államtól, beleértve a jogi paternalizmust is, még nem sikerült megszabadulnia a kelet-közép-európai országoknak, társadalmaknak, már csak azért sem, mert ezt a paternalizmust nemcsak az állam gyakorolja, hanem a nép jelentős része meg is követeli.¹⁴⁵²

A posztoszocialista országok külön történő tárgyalását az is indokolja, hogy a cselekvőképesség támogatásának kérdésköre szorosan összefügg az ún. intézménytelenítés folyamatával, ahogy erre Halmos (2019) is rámutatott, s a kelet-európai térségben e tekintetben is csak jóval később indult el az a szemléletváltás a szegregáló és kirekesztő fogyatékoságpolitikával szemben, mely Nyugat-Európa országait már az 1950-es évektől jellemezte.¹⁴⁵³

A következő alfejezetben az egyes államok CRPD 12. cikke által generált – a cselekvőképesség területét érintő – jogreform-folyamatát az országcsoportos tendenciavizsgálatot ismertető fejezetben előzetesen jelzett szempontokra figyelemmel vizsgálom alapvetően hármas tagozódás mentén. Minden, vizsgálatom tárgyát képező állam tekintetében kitérek a CRPD adott állam általi elfogadásának és ratifikációjának (megerősítésének) időpontjára, ezáltal láthatóvá válik az ún. felkészülési időintervallum és esetlegesen a szabályozás viszonyítási pontjai, majd röviden említést teszek a reformfolyamat előzményeiről, a második szakaszban bemutatom az adott állam által megtett legfontosabb intézkedéseket, s végül amennyiben elérhető információt találok, akkor a jogi reformfolyamat hatékonyságát statisztikai adatokkal igyekszem alátámasztani.

---

¹⁴⁵¹ Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {53}

¹⁴⁵² Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017). {57}

¹⁴⁵³ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 21-22. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁴⁵⁴

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2009. szeptember 28.¹⁴⁵⁵

Fenntartást, nyilatkozatot fűzött a CRPD-hez.¹⁴⁵⁶

Előzmény:

A Cseh Köztársaságban a cselekvőképesség kérdésköre hagyományosan a polgári jogi kódexben szabályozott. A CRPD elfogadásakor a cseh polgári jogi szabályozás rekodifikációja már folyamatban volt - 2000 és 2012 között zajlott -, s az új cseh polgári törvénykönyv 2012-ben került elfogadásra. A kodifikáció során az eredeti szándék a korábbi, 1964-es polgári törvénykönyv cselekvőképességi definíciójának szóról szóra történő megtartása volt. E koncepció azonban idővel változott, mely változás különösen a cselekvőképtelenség intézményének felszámolásában öltött testet. A cselekvőképesség korlátozásának intézménye azonban megmaradt számos támogató intézkedéssel kiegészítve. Az új cselekvőképességi koncepció a polgári jogi kodifikáció folyamatában az emberi jogok cseh kormányzati biztosának hatására 2008 novemberében fogalmazódott meg. Az új cseh polgári jogi törvénykönyv végső kommentárja is megerősíti, hogy a szabályozási koncepció a CRPD-ben foglaltakra figyelemmel változott meg, mely a totalitárius jog koncepciójától jelentősen eltér, s már a modern jogi keretekre reflektál.

A korábbi cseh szabályozás négy különböző terminussal írta le egy személy jellemzőjét a jog perspektívájából. Megkülönböztették a legal competence (ernyőfogalom), a legal personality (kvázi jogképesség), a legal capacity (kvázi cselekvőképesség) és a delictual capacity (vétőképesség) fogalmait. Egy személy jogi státuszát, jogi helyzetét valós időben, valós helyen másokkal való kapcsolatrendszerében, viszonyában írtak le. A cselekvőképesség passzív és aktív oldalát különböztették meg a magyar szabályozáshoz hasonlóan. A jogképességet általános, veleszületett jogként ismerték és ismerik el. A szabályozás során a cselekvőképességet az életkortól és az „intellektuális” képességtől teszik függővé, mely utóbbi magába foglalja a cselekmény következményeinek megértését, az akarati érettséget és a viselkedés kontrollját. A cseh szabályozásban a személy - a magyar kódexben foglaltakhoz hasonlóan - a 18. életéve betöltésével nyeri el nagykorúságát. A mentális zavar¹⁴⁵⁷ az alapja a cselekvőképesség korlátozását megalapozó bírósági döntésnek, ugyanakkor egy adott személy „csupán” mentális zavara következtében nem minősülhet cselekvőképtelennek. A cseh szabályozás a cselekvőképesség teljes és részleges fokú korlátozását tartalmazza. Az eredeti, vagyis az 1964-es és az új, 2012-es cseh polgári jogi szabályozás nem azonos, mivel a 2012-es szabályozás a cselekvőképesség korlátozása során sokkal részletesebben rendelkezik az érintett személy jogairól¹⁴⁵⁸, ugyanakkor a cselekvőképesség aktív és passzív válfaja szerinti megosztás fennmaradt.¹⁴⁵⁹

¹⁴⁵⁴ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁵⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁵⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁵⁷ a korlátozó rendelkezések előfeltételeként tekintenek rá

¹⁴⁵⁸ 81. § 2012. évi cseh polgári törvénykönyv

¹⁴⁵⁹ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 140-144.

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:

A teljes jogi cselekvőképességet az emberek nagykorúságuk, azaz a 18. életév betöltésével érik el. A nagykorú személyek cselekvőképessége csak bíróság által korlátozható¹⁴⁶⁰, melynek során a bíróságnak minden szükséges intézkedést meg kell tennie az érintett személy véleményének megismerése céljából, s ebbe a személy által választott kommunikációs módszer használata is beleértendő. Ugyanakkor a kommunikáció akadályozottsága önmagában nem lehet alapja a cselekvőképesség korlátozásának. A nagykorú személy cselekvőképességének korlátozására csak meghatározott ügyekben, s csak a szükséges időtartamban, s nem hosszabb, mint három évre rendelhető el. Amennyiben az érintett személy körülményei, állapota nem javul, úgy az előzőekben említett időintervallum öt évre meghosszabbítható. E szabályozás célja az érintett személy állapotának és körülményeinek rendszeres időközönként történő felülvizsgálata.¹⁴⁶¹ A 2012-es cseh polgári jogi kódex sokkal világosabban hangsúlyozza az ún. ultima ratio elvét, mely szerint a cselekvőképesség korlátozására csak a személy érdekének védelmében kerülhet sor, s csakis olyan esetben, amikor más, kevésbé korlátozó megoldás nem alkalmazható. Ilyen korlátozásra akkor kerül sor, ha az érintett valamilyen kockázatnak, veszélynek, jogsérelemnek van kitéve, s nincs olyan kevésbé korlátozó intézkedés, mely elegendő lehet a személy érdekeinek védelme céljából.¹⁴⁶²

A nagykorú személy cselekvőképességének korlátozása esetén a bíróság gondnokot rendel ki a személy érdekében történő döntéshozatal biztosítása céljából, azonban az érintett kívánságaira, szükségleteire és javaslataira figyelemmel van. A nagykorú személy cselekvőképességének korlátozása ugyanakkor nem zárja ki az érintett személyt abból, hogy a mindennapi életét érintő általános ügyekben döntéseket hozzon.¹⁴⁶³

A legjelentősebb változást a 2012-es polgári jogi kódex a nagykorúak esetében – mentális zavar fennállása ellenére is - a teljes cselekvőképtelenség fogalmának eltörlésével hozta. Az új szabályozásról elmondható, hogy a cselekvőképességükben korlátozott nagykorú személyeknek jóval szélesebb joggyakorlást biztosít a törvénykönyv, mint a korábbi kódex.¹⁴⁶⁴

A 2012-ben megreformált cseh polgári törvénykönyv 2014-ben lépett hatályba. A *támogatott döntéshozatal* jogintézményét e jogszabály¹⁴⁶⁵ tartalmazza, s azon felnőtt személyek számára szól, akik csökkent döntéshozatali képességgel rendelkeznek. A cseh polgári törvénykönyv további eszközöket is tartalmaz ezen személyek cselekvőképességének, (döntéshozatali képességének) elősegítésére: így megjelenik az ún. *legközelebbi hozzátartozó által nyújtható képviselő* intézménye is.¹⁴⁶⁶ A támogatott döntéshozatal ugyanakkor csak a gondnokság alatt nem álló értelmi sérült személyek esetében alkalmazható, mely utalás jelzi, hogy a cseh polgári kódex inkább a medikális, mint funkcionális megközelítés talaján áll a cselekvőképesség gyakorlásának támogatását érintően. A támogatott döntéshozatal jogintézmény alkalmazására

---

¹⁴⁶⁰ 55-70. § 2012. évi cseh polgári törvénykönyv

¹⁴⁶¹ 59. § 2012. évi cseh polgári törvénykönyv

¹⁴⁶² 55. § 2012. évi cseh polgári törvénykönyv In: Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 140-144.

¹⁴⁶³ 64. § új cseh polgári törvénykönyv uo.

¹⁴⁶⁴ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁶⁵ 45-48. szakasz 2012. évi cseh polgári törvénykönyv

¹⁴⁶⁶ 49-54. szakasz 2012. évi cseh polgári törvénykönyv

akkor kerülhet sor, amikor az érintett személy mentális zavarral küzd a döntéshozatal során, de cselekvőképességét nem szükséges korlátozni. Ezen jogintézmény keretében több támogatóval is megállapodás köthető, akik közül egy személy jelen van a különböző eljárási cselekmények, ügyintézésük során.¹⁴⁶⁷

A támogatott döntéshozatali megállapodás – ahogy a családtag útján történő képviselő intézménye is - bírósági jóváhagyást igényel, ennek megtörténtét követően lépnek hatályba. A polgári törvénykönyv vonatkozó szakaszai a támogató hatáskörét, a bíróság által jóváhagyott támogatott döntéshozatali szerződés kötelező elemeit tartalmazza. Fontos kritériumként jelenik meg, hogy a támogató nem kockáztathatja a támogatott személy érdekeit, ill. nem gyakorolhat indokolatlan befolyást a támogatott személy vonatkozásában. Egy érintett személy egy vagy több támogatót választhat, s a támogató feladatkörét természetes vagy jogi személyek egyaránt elláthatják. A támogatói feladatkör a következő tevékenységeket foglalja magába: jogi ill. egyéb hivatali eljárások során történő jelenléte, kíséret, adminisztratív cselekmények megtétele során való jelenléte, melynek keretében megfelelő információkat és tanácsokat nyújthat a támogató. A támogatói szerződés írásbeli vagy szóbeli formában egyaránt érvényes, minden esetben a bíróság hagyja jóvá. A támogatás tárgyi, időbeli stb. hatálya és a támogatói szerződés tartalma az azt megkötő felek akaratnyilatkozatától függ. A bíróság közbelépésre jogosult, amennyiben a szerződő felek (a támogató és a támogatott személy) érdekei ellentétesek vagy a támogató indokolatlan támogatást nyújt az érintett személynek. Fogyatékosággal élő személyek részére lehetőség kínálkozik a támogatás speciális típusára: jogi képviselő által ellátott feladatkörrel van szó, amikor a személy az ún. nem önkéntes alapú bentlakásos intézményi elhelyezés során kaphat segítséget. (Ez külön jogszabályban szabályozott).¹⁴⁶⁸

2016-ban 155 támogatott döntéshozatali szerződés volt hatályban országos szinten¹⁴⁶⁹, mellyel kapcsolatos általános tapasztalat, hogy e jogintézmény lehetséges alanyai és családjaik vonakodnak kezdeményezni a kérelem benyújtását, mivel az állam részéről nincs átfogó, általánosan elérhető információ a támogatott döntéshozatal működéséről. A támogató szerepe számos jogi jellegű eljárási cselekmény során tisztázatlan. Az előzőeken túli problémaként jelenik meg, hogy a bentlakásos intézményekben élő személyek elvékonyodott kapcsolati hálójuk nehézkessé teszi a jogintézményhez történő hozzáférés lehetőségét.¹⁴⁷⁰

Említésre méltó az ún. QUIP pilot projekt, melyre 2009 és 2017 között került sor Csehországban.¹⁴⁷¹ Jogon kívüli, a támogatott döntéshozatalt elősegítő gyakorlatként

---

¹⁴⁶⁷ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁶⁸ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁶⁹ Magyarországon ugyanebben az évben 149 fő részesült támogatott döntéshozatalban

¹⁴⁷⁰ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁷¹ E program keretében a megfelelő bírósági/hatósági eljárásokra készítették fel az érintett személyeket annak érdekében, hogy a támogatott döntéshozatal elérhető legyen számukra és a cselekvőképességüket megőrizhessék. Összesen 33 ilyen esetre került sor, melyből 23 sikerrel zárult, 3 kompromisszumos esetet jelentettek és 7 fő esetében nem érték el az eredetileg kitűzött célt. E program során ügyvédek és szociális munkások együttműködésére került sor az Európai Szociális Alap támogatásával. In: Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework

emlékezhetünk meg a „Skok do zivota” nevű Hradec Kralové Régióban működő szervezetről, mely professzionális segítséget nyújt az érintett személyeknek. Támogatásuk a cselekvőképesség gyakorlását elősegítő közvetlen segítségnyújtás formájában, irányelvek fejlesztésében és a jogintézmény gyakorlatával kapcsolatos tudatosság növelésében foglalható össze.¹⁴⁷² Az előzetes jognyilatkozat intézménye a cseh polgári jogi szabályozásban is deklarálásra került.

Rendelkezésre álló statisztikai adatok:

Az új cseh polgári törvénykönyv 2014. január 1-jén lépett hatályba, mely egyben már a CRPD 12. cikkében foglalt cselekvőképességi rendelkezésekre is reflektál.¹⁴⁷³ A statisztikai adatokból¹⁴⁷⁴ látható, hogy 2014 és 2019 között jóval több, a cselekvőképesség korlátozását megváltoztató és helyreállító bírósági döntés született, ugyanakkor a Magyarorszáéhoz hasonló népességszámú¹⁴⁷⁵ Cseh Köztársaságban is 2021-ben 44.342 fő állt cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt.¹⁴⁷⁶

Észtország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. szeptember 25.¹⁴⁷⁷

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2012. május 30.¹⁴⁷⁸

Fenntartást, nyilatkozatot tett a CRPD 12. cikkéhez.¹⁴⁷⁹

---

for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 260-262. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

¹⁴⁷² Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁷³ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁷⁴ Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁷⁵ Cseh Köztársaság népessége: 10,67 millió (2022.) [Világbank](#)

¹⁴⁷⁶ A rendelkezésre álló adatok alapján különböző ciklusok statisztikai adatai vethetők össze (így a 2009-2013 közötti, majd a 2014-2019 közötti időintervallum intézkedései) in: Dita Frintová (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 144-148.

¹⁴⁷⁷ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁷⁸ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁴⁷⁹ *Declaration*: “The Republic of Estonia interprets article 12 of the Convention as it does not forbid to restrict a person’s active legal capacity, when such need arises from the person’s ability to understand and direct his or her actions. In restricting the rights of the persons with restricted active legal capacity the Republic of Estonia acts according to its domestic laws.”

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en Vö.: Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and

Előzmény:

Jogrendszeri besorolása némileg sajátos.¹⁴⁸⁰

Az cselekvőképességre vonatkozó rendelkezések az észt polgári jogi kódex általános részében találhatóak. Az észt polgári jogi szabályozás passzív és aktív cselekvőképességet különböztet meg, a passzív cselekvőképesség (a tulajdonképpeni jogképesség) egyenlő minden ember vonatkozásában, születéstől a haláláig megilleti az embert, tehát nem korlátozott. Lényege, hogy az emberi lénynek jogai és kötelezettségei lehetnek. Az aktív cselekvőképesség az észt szabályozásban is a jognyilatkozattételi képességre utal, kortól és mentális állapottól függ. A nagykorúság az észt jogi szabályozásban is 18. év betöltésével kezdődik. Ennél fiatalabb életkorban 7-18 éves kor között a cselekvőképesség korlátozott, ahogy a mentális zavar fennállása esetében is.¹⁴⁸¹

A jelenleg hatályos polgári jogi szabályozást 2002-ben fogadták el, amikor megszüntették a cselekvőképtelenség és a kizáró gondnokság kategóriáját.¹⁴⁸² A 2009-es jogszabály-módosítás szerint a 18. életévüket betöltő személyek aktív cselekvőképessége törvényi védelem tárgyát képezi. Cselekvőképességet korlátozó gondnokság elrendelésére mentális betegség, illetve értelmi fogyatékoság esetén kerül sor, azon ügyekben, melyekben az érintett nem érti cselekménye következményeit, ilyen módon nem is képes irányítani cselekményeit. Más ügyekben azonban e személyeknek is lehet aktív a cselekvőképességük.¹⁴⁸³

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:¹⁴⁸⁴

Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168. A nyilatkozat szerint az észt állam az aktív cselekvőképesség korlátozását a CRPD 12. cikkében foglaltakkal összhangban lévőnek tekinti.

¹⁴⁸⁰ Kelet-Közép-Európa jogi-kulturális térsége azokból az államokból áll, amelyek egyrészt Közép-Európához (és ezzel a kétpólusú Európában a latin Nyugat-Európához) tartoznak, másrészt a szocializmus uralma alatt álltak: Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia és Horvátország. Az adott definíció elvileg a három balti köztársaságra (Észtország, Lettország, Litvánia) is vonatkoztatható. Ott azonban a szovjeturalom és annak joga közvetlenül hatályosult, a rendszerváltás óta pedig sajátos skandináv befolyás érvényesül, és ezért a balti jogi kultúra olyan mértékben speciális, hogy indokolt lehet önálló északkelet-európai jogi-kulturális területről is beszélni. In: Herbert Küpper: „Kelet-közép-európai és poszt-szocialista jogrendszerek” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-poszt-szocialista-jogrendszerek> (2017). [7]

¹⁴⁸¹ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168.

¹⁴⁸² Hiányzó eljárásjogi cselekvőképesség esetén ugyanis az érintett fél nem tudott a bírósághoz fordulni az őt korlátozó döntések ellen. In: Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

¹⁴⁸³ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

¹⁴⁸⁴ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

A CRPD elfogadásakor – a fentebb már jelzettek szerint - az észti állam a 12. cikkhez magyarázatot fűzött¹⁴⁸⁵, azonban nem került sor jogszabály módosításra. Ehelyett egy progresszív intézkedési reformfolyamatot indított el a CRPD nyomán a cselekvőképesség szabályozása területén. Az észti állam azonnali beavatkozásként egy szupervizori és monitoring mechanizmust indított el.¹⁴⁸⁶

A CRPD ratifikációjára anélkül került sor, hogy az észti jogalkotók átnézték volna a cselekvőképességre irányuló nemzeti jogi szabályozást. Ilyen módon a vonatkozó jogi szabályozás¹⁴⁸⁷ 2009 óta változatlan, a cselekvőképesség korlátozása nem a fogyatékoság jelenségétől függ, hanem az érintett személy megértési képességétől. A fentiekből megállapítható, hogy a CRPD 12. cikk elfogadásának nem volt azonnali hatása a cselekvőképességi szabályozásra, mivel úgy tartották, hogy a CRPD-hez általában illeszkedik az észti magánjogi szabályozás, eltekintve attól, hogy fordítási problémák adódtak az intellektuális fogyatékoság kapcsán az országjelentések során.¹⁴⁸⁸

Érdemes megemlíteni, hogy a 2004-es Európai Unió csatlakozást megelőzően Eve Pilt görcső alá vette a cselekvőképesség korlátozására irányuló észti eljárási szabályozást, különös tekintettel az érintettek jogaira. Munkája konklúziójaként kritizálta az eljárásban használt nyelvezetet (változatlanul maradt régimódi szakkifejezésekkel), továbbá az ún. „permanently” szóra is kiemelt figyelmet fordított.¹⁴⁸⁹ 2015-ben került sor az első észti országjelentés benyújtására a CRPD Bizottság felé.¹⁴⁹⁰

E 2015-ös jelentés szerint „a cselekvőképesség korlátozása az aktuális szükségszerűségeken nem terjeszkedik túl”. Amennyiben a bíróság gondnokság elrendeléséről és gondnok kinevezéséről dönt, az ítéletnek világosan ki kell mondania milyen mértékű a gondnokszággal érintett korlátozás és mely ügyekben releváns. E jelentés azt is hangsúlyozza, hogy az érintett személy jogai támogatásra kerülnek a gondnokrendelés során. Ugyanakkor e jelentés megjegyzi: Észtország folytatja jogalkotási tevékenységét a CRPD ratifikációjához fűzött nyilatkozattal összhangban annak érdekében, hogy pusztán a fogyatékoság megléte okán ne lehessen korlátozni egy adott személy cselekvőképességét. Az észti kormány tehát kevésbé ismerte fel bármely reform szükségességét a CRPD 12. cikkének implementációja kapcsán, miközben a jogtudósok és a gyakorló szakemberek ezzel ellentétes álláspontot képviseltek.¹⁴⁹¹ 2015-ben Müller és Parrest rámutattak az észti szabályozás CRPD 12. cikkével össze nem egyeztetetőségre.

---

¹⁴⁸⁵ E nyilatkozat szerint az észti állam az aktív cselekvőképesség korlátozását a CRPD 12. cikkében foglaltakkal összhangban lévőnek tekinti.

¹⁴⁸⁶ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

¹⁴⁸⁷ Az észti polgári törvénykönyv általános részében: 98. § (2)

¹⁴⁸⁸ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

¹⁴⁸⁹ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 173.

¹⁴⁹⁰ Vö.: CRPD/C/EST/1. 2015. december 4. napján benyújtott Initial report submitted by Estonia under article 35 of the Convention, due in 2014. pp. 15-17.

¹⁴⁹¹ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 173.

legkritikusabb rendelkezésére¹⁴⁹², mely szerint a hivatkozott passzus az aktív cselekvőképesség korlátozását „csupán” engedélyezi, de nem teszi lehetővé a korlátozás teljes tagadását.¹⁴⁹³

A Bizottság, ahogy arról korábbi fejezeteimben már részletesebben is írtam, a funkcionális megközelítésre utalással diszkriminatívnak tartja a cselekvőképességet korlátozó szabályozásokat. Az észt szabályozás ilyen módon sem felel meg a Bizottság által elvártaknak, mivel lehetővé teszi az aktív cselekvőképesség korlátozását és a cselekvőképesség gyakorlását más személy útján, amennyiben gondnokkinevezésre kerül sor, szemben a cselekvőképességet támogató eszközök, módszerek alkalmazásával. 2019-ben a fogyatékos személyek észt képviselői szervezete (rövidítve az ECDP¹⁴⁹⁴) árnyékjelentést¹⁴⁹⁵ nyújtott be a Bizottságnak, melyben a CRPD 12. cikkével kapcsolatos problémákat ismertették, így pl. azt is, hogy a cselekvőképesség korlátozása esetén a bíróság által kinevezett gondnokok nem vonják be az érintett személyt az életét érintő döntések meghozatalába. A gondnokság kinevezése kapcsán a bíróság felelőssége, hogy elégségesen vizsgálta, elemezte-e az érintett személy képességét a gondnokság hatályának szükségessége vonatkozásában.¹⁴⁹⁶

2020-ban Arrak és Uusen-Nacke¹⁴⁹⁷ részletes elemzést készített a fennálló gondnoksági rendszer kritikájáról, az észt magánjog hatálya alatti gondnokság és az aktív cselekvőképesség koncepciójára vonatkozóan. Munkájukban a modern orvostudomány elméletére is ráirányították a figyelmet különösen az egyes fogalmak használata kapcsán, s kifogás tárgyává tették azt is, hogy a cselekvőképesség korlátozásának a kritériuma sem világos.¹⁴⁹⁸

Az észt polgári eljárásjog szerint korlátozott cselekvőképesség esetén nincs aktív perbeli cselekvőképesség, kivéve, hogy a cselekvőképesség korlátozása nem ezen ügycsoportra vonatkozik. Amennyiben nincs aktív perbeli cselekvőképessége a félnek, úgy jogi képviselőre van szüksége a különböző perbeli eljárások során. A magánjogi területen történő cselekvőképességi korlátozás egyértelműen kötődik az észt szabályok szerint az eljárásjogi cselekvőképességhez, azonban ennek jelentősége sem merült fel a CRPD elfogadásakor.¹⁴⁹⁹

---

¹⁴⁹² Az észt polgári törvénykönyv általános részében: 98. §

¹⁴⁹³ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 173.

¹⁴⁹⁴ The Estonian Chamber of Disabled People, (Röv.: ECDP) <https://epikoda.ee/en/contact-us/contact-information>

¹⁴⁹⁵ Elaborated by The Estonian Chamber of Disabled People, the disability network in Estonia.

¹⁴⁹⁶ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 174.

¹⁴⁹⁷ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 173.

¹⁴⁹⁸ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 175.

¹⁴⁹⁹ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 168-183.

Észtországban a cselekvőképesség korlátozása nem jelenti automatikusan a gondnokság alá rendelést. Ugyanakkor fordítva, amennyiben gondnokság alá rendelésre kerül sor, úgy egyértelmű a cselekvőképesség korlátozása. Az előzőekből következik, hogy addig, ameddig nincs gondnok kinevezve, bírósági vita tárgyát képezi a magánjogi és közigazgatási jogi cselekmények érvényessége.¹⁵⁰⁰

Észtországban a gondnok a bírósági eljárás során kerül kinevezésre. Az érdekelt felek kérésére, ill. a hatóság, valamint a bíróság által hivatalból kezdeményezhető eljárás keretében történik mindez. A gondnokság alá helyezési eljárás¹⁵⁰¹ első kérdése, hogy kell-e képviselőt rendelni a gondnokság alá helyezendő fél számára. A bíróság az eljárás során szakértői vizsgálatot rendel el a gondnok kinevezésének szükségessége vonatkozásában, amennyiben kétsége van a mentális zavar, mentális betegség vagy fogyatékoság tekintetében. Az észt szabályozás szerint a gondnokság maximum 5 éves időtartamra rendelhető el, azonban ezen időtartam hosszabbításra is kerülhet, amennyiben az érintett személy meghallgatása és az egészségügyi helyzetére irányuló dokumentumok ezt támasztják alá.¹⁵⁰² Észtországban is szabályozott az előzetes jognyilatkozat intézménye, arra az esetre, ha valakinél később következik be olyan körülmény, mely által cselekvőképessége korlátozásra kerül és gondnokság alá helyezésre szorulna.¹⁵⁰³

A gondnokság témában rendelkezésre álló adatok:

2011-ben kb. 1600 fő¹⁵⁰⁴ állt gondnokság alatt, majd a CRPD ratifikációját követően ez csaknem felére (kb. 900 főre) csökkent, 2021-ben több éves ingadozás után ismét 900 fő körüli létszámot rögzítettek.¹⁵⁰⁵

---

¹⁵⁰⁰ Kart Pormeister (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 175.

¹⁵⁰¹ az észt polgári törvénykönyv 53. fejezete tartalmazza, melynek

¹⁵⁰² Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 179.

¹⁵⁰³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 178.

¹⁵⁰⁴ Észtország lakossága 1.374.687 fő, ilyen módon 2011-ben a gondnoksági rendszere túlsúlyosabb volt, mint Magyarorszáé, mára kb. hasonló arányok állnak fenn. Az észt civil szervezetek részéről felmerült, hogy olyan adatok megismerésére lenne szükség, miszerint a CRPD ratifikációja óta hány fő „nyerte vissza” a cselekvőképességét. Erről egyelőre nem találtam információt.

¹⁵⁰⁵ 2010. július 1. előtti időszakból nem állnak rendelkezésre megbízható adatok. Ezt követően is inkább a bíróság által kirendelt gondnokság alatt álló személyek számáról vannak információk, noha a cselekvőképességükben korlátozott felnőttek száma ennél jóval magasabb. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 179. Viszonytásként megjegyezném, hogy az Estonian Population Register szerint 2021. november 30-án 1.330.068 főt tett ki az észt teljes népesség létszáma.

4. számú melléklet

A részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytató európai államok

Bevezető

Európában az 1980-as évektől kezdődően különböző programokat, ellátásokat, jogokat biztosítottak a fogyatékosokkal élő személyek számára. Ez utóbbiak a fogyatékosügyei politika címkéje alatt foglalhatók össze. Maschke (2010) hat kulcskérdésre¹⁵⁰⁶ adott válaszok mentén határozza meg a nemzeti fogyatékosügyei politikák alakítását, melynek nyomán viszonylag egyszerűen megállapítható, hogy a nemzeti fogyatékosügyei politikák lényegesen különböznek egymástól. A realizált állami kiadások és a támogatási struktúrák mentén minden ország fogyatékosügyei politikája mindhárom „ideáltipikus” területen (kompenzációorientált, rehabilitációorientált és részvételiorientált) tartalmaz elemeket, annak különféle keverékeit képezik. Az egyes országok súlypontozását az említettek fényében Maschke (2010) többnyire egyértelműnek tekinti.¹⁵⁰⁷

A fogyatékosügyei politika részvételiorientált elemei közül az alábbiak emelhetők ki: „a fogyatékos emberek minden élethelyzetben történő részvételét hivatottak biztosítani és ugyanolyan lehetőségeket megnyitni számukra, mint az összes többi polgár számára. [...] nemcsak formális szabadságra és formális egyenlőségre kell törekedni, hanem a szabadságot és az egyenlőséget strukturálisan kell rögzíteni. Ez azt jelenti, hogy a formális szabadság mellett eszközöket is rendelkezésre kell bocsátani a szabadság gyakorlásához, tehát jogok és intézkedések kombinációját.”¹⁵⁰⁸

Maschke (2010) részletes vizsgálódás alapján készült táblázatok segítségével bizonyítja, miszerint Európában „elsősorban részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytat Írország, Spanyolország, Nagy-Britannia és Svédország”.¹⁵⁰⁹ Tekintve, hogy Írország vonatkozásában a fogyatékos személyek döntéshozatalát támogató szabályozásváltozását már megvizsgáltam, jelen alfejezetben a fentebbi országok közül Svédország és Spanyolország jogi reformfolyamatát tekintem át a CRPD 12. cikk implementációjának fényében. Azt feltételezem, hogy ezen államokban éppen a részvételiorientált elemek hangsúlyos volta, s az azt átható társadalmi szemlélet miatt az ENSZ-egyezménynek a cselekvőképesség tekintetében paradigmaváltó 12. cikke nagyobb hatással volt a belső jog átalakítására.

A következő alfejezetben az egyes államok CRPD 12. cikke által generált – a cselekvőképesség területét érintő – jogreform-folyamatát az országcsoportos tendenciavizsgálatot ismertető fejezetben előzetesen jelzett szempontokra figyelemmel vizsgálom alapvetően hármas tagozódás mentén. Minden, vizsgálatom tárgyát képező állam tekintetében kitérek a CRPD adott állam általi elfogadásának és ratifikációjának (megerősítésének) időpontjára, ezáltal láthatóvá válik az ún. felkészülési időintervallum és esetlegesen a szabályozás viszonyítási pontjai, majd röviden említést teszek a reformfolyamat előzményeiről, a második szakaszban

¹⁵⁰⁶ E hat kulcskérdés a következő: 1. a fogyatékoság definíciója, a fogyatékos emberek „osztályozása” 2. milyen ellátásokat rendel az állam az előbb említett „besorolásokhoz” 3. milyen elosztási feltételek szerint itélik oda ezeket az ellátásokat és jogokat 4. milyen feltételekhez kötik ezeket az ellátásokat 5. milyen pénzügyi terjedelme van a segélyrendszernek és hogyan finanszírozzák 6. milyen nemzetközi és nemzetek feletti jogi szabályok és előírások határozzák meg a nemzeti fogyatékosügyei politika terjedelmét és struktúráját in: Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 101.

¹⁵⁰⁷ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 145.

¹⁵⁰⁸ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 135.

¹⁵⁰⁹ Michael Maschke: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2010. pp. 235.

bemutatom az adott állam által megtett legfontosabb intézkedéseket, s végül amennyiben elérhető információt találok, akkor a jogi reformfolyamat hatékonyságát statisztikai adatokkal igyekszem alátámasztani.

Svédország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁵¹⁰

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2008. december 15.¹⁵¹¹

Fenntartást, magyarázatot nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.

Előzmény:

Jogrendszeri klasszifikációja tekintetében megoszlik a vélemény a komparatista jogtudósok körében.¹⁵¹²

Jóléti állam, melyben az esélyegyenlőségnek fontos szerepe van. A svéd alkotmányban nem szabályozott a nemzetközi egyezmény szerepe, de a svéd felsőbbíróság fokozatosan egy dualista megközelítést dolgozott ki, mely szerint a CRPD közvetlenül nem vonatkozik a belső jogra, azt belső jogként kell hatályba léptetni. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a svéd jogban a CRPD nem szerezte meg az ún. „belső jogi státuszt” mindaddig. Nem történt meg tehát a transzformáció, ettől függetlenül azonban egyezmény-konform magyarázó elveket kell a nemzeti jogszabályok szintjén nyújtani.¹⁵¹³

A cselekvőképtelenség fogalma Svédországban már nem létezik. A cselekvőképesség a jogi cselekmények felvállalására való képességet jelenti, bár általános definíciója hiányzik a svéd jogban. Ettől eltér a döntéshozatali képesség fogalma. Ez utóbbi különböző helyzetekben jogilag érvényes döntések meghozatalának képességét fogja át. A jogi szabályozás különböző „küszöböket” állít fel az aktív cselekvőképesség gyakorlásához. E küszöbök/kritériumok a jogviszonyok jellegétől függően kerülnek meghatározásra. Az egyes jogterületeket érintően szegmentált a szabályozás, van olyan, hogy valaki egy adott jogterületen döntéshozatalra képtelen, jognyilatkozatai semmiesek vagy jogcselekményei érvénytelenek. A mentális zavar és a jogcselekmények következményeinek előre látásának okozati összefüggései a cselekvőképesség gyakorlását akadályozhatják.¹⁵¹⁴

¹⁵¹⁰ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵¹¹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵¹² Hiányzik a konszenzus az észak-európai államok (Skandinávia, Finnország és Izland) jogrendszereinek klasszifikációja tekintetében. Míg vannak szerzők, akik speciális *civil law* jogrendszereknek tekintik őket, több sajátos jellemzőjük is azt indokolja külön jogcsaládként kezelésük. Olyanok is vannak, akik egyes jogrendszerekként tekintenek rájuk [2] in: KELEMEN Katalin – MEZEI Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2023). [2]

¹⁵¹³ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 509-510. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵¹⁴ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 512-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski

Amennyiben egy érintettet bizonyos „gondnoktípus” („administrator”) intézménye alá rendelnek, az bizonyos jogcselekményeinek az érvénytelenségét jelentheti. A mentális zavar akadálya lehet az aktív cselekvőképesség gyakorlásának.¹⁵¹⁵

1989. január 1-jétől lépett hatályba az idő közben módosításra került ún. Családjogi Kódex. Ekkor törölték el a cselekvőképtelenné nyilvánítás lehetőségét.¹⁵¹⁶ Ez utóbbi változásra elsősorban súlyosan stigmatizáló és traumatizáló hatása miatt került sor.¹⁵¹⁷

A svéd Családjogi Kódexben a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható segítség a következő formákban érhető el:

1. az ún. förvaltare („administrator”)
2. az ún. speciális képviselő („god man”)
3. a jogszabályon alapuló ún. törvényes képviselő intézménye
4. az előzetes jognyilatkozat intézménye.¹⁵¹⁸

Az „administrator” és a „god man” kinevezése a bíróság útján történik. Kinevezésük előfeltétele: mentális zavar fennállása és a „belátási képesség” meghatározott „küszöbértékének” elérése, továbbá az ún. speciális képviselő esetében az is, hogy az érintett személynek szüksége van képviselőre, azonban nincsen megfelelő hozzátartozója. Mindkét előbb említett jogintézmény jogkorlátozó jellegű, alkalmazásuk ezért megszorító módon történik orvosi vélemény igénybevételével. Az említettek közül leginkább jogkorlátozó az „administrator” intézménye, kirendelése magasabb támogatási szükségletű személy esetén történhet meg. Mindazonáltal a speciális képviselő kinevezésére is csak átfogó értékelést követően kerülhet sor, melynek keretében számos személyes tényezőt figyelembe szükséges venni. Az eljárás során olyan harmadik személy is jelen lehet, aki az érintett személy döntéshozatali képességének gyakorlását segíti. A speciális képviselő kinevezése az érintett személy beleegyezését igényli. A fenti intézmények elrendelése között a fokozatosság elve

---

szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵¹⁵ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 513-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵¹⁶ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 513-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵¹⁷ Itt érdemes kitérni az ún. terapeuta igazságszolgáltatással kapcsolatban írtakra: Vö.: Maléth Anett és Sándor Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplínák egymást megtermékenyítő lehetőségéről In: Fogyatékoság és Társadalom, 2019/2. DOI: [10.31287/FT.hu.2019.2.3](https://doi.org/10.31287/FT.hu.2019.2.3)

¹⁵¹⁸ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 513-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

érvényesül, azaz, amennyiben a képviselő intézménye nem elegendő és más kevésbé jogkorlátozó segítség sem biztosítható, akkor kerülhet sor az „administrator” kinevezésére.¹⁵¹⁹

Svédországban is érvényesül az arányosság, a szükségesség és fokozatosság elve. Minden esetben legelőször a kevésbé jogkorlátozó intézkedést kell alkalmazni.¹⁵²⁰

A CRPD elfogadása nyomán történő intézkedések:

megjegyzést érdemel, hogy Svédországban ún. holisztikus intézményi megközelítés érvényesül. Annyira átfogó a fogyatékos személyek társadalmi részvételét segítő különböző típusú támogatások köre, hogy nem tervez módosítást a svéd állam. Ez utóbbi arra is vonatkozik, hogy mivel a svéd cselekvőképességi szabályozás a fentebb említettek szerint rendkívüli módon szegmentált, így az állam nem kívánja megszüntetni a fentebb bemutatott helyettes döntéshozatali típusokat (a „förvaltare” és „god man” intézményét) sem.¹⁵²¹

Svédország esetében, habár nem feltétlenül jogszabályi alapú támogatásról beszélünk, muszáj szót ejteni a világszerte ismert – a CRPD 12. cikkével kompatibilisnek tekintett - „Personal Ombudsman Programme”-ről (továbbiakban: PO), mely „personal ombudsman” kinevezésével támogatja a súlyos fogyatékos és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyeket.¹⁵²²

2000 óta 10 projekt keretében egész országra kiterjedő PO rendszert működtet többnyire professzionális alapon a szociális szakterület képviselői közreműködésével. A PO teljes munkaidejében a kliens érdekében jár el. Tevékenysége során a kliens szükségleteihez alkalmazkodik, így munkaidejét a rugalmasság jellemzi, munkája során kreatív megoldásokra törekszik és ún. nem konvencionális utakat keres a cselekvőképesség támogatására a fogyatékos személyek problémáira reagálva. Támogatása az egyszerűbb családi ügyektől a lakhatásig, ill. a különböző szolgáltatásokhoz történő hozzáférés biztosítására, a foglalkoztatással kapcsolatos problémák megoldásának elősegítésére terjed ki, ebből eredően követelményként jelenhet meg a támogató személlyel kapcsolatban, hogy jól képzett legyen, s jól tudjon érvelni a kliens jogainak érvényesítése érdekében a különböző hivatalok, hatóságok előtt.¹⁵²³

---

¹⁵¹⁹ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 513-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵²⁰ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 513-514. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵²¹ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 530. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵²² Implementing Supported Decision-Making. Developments across Europe and the role of National Human Rights Institutions, 8 June 2020, Mental Health Europe, European Network of National Human Rights Institutions <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf> <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>

¹⁵²³ Implementing Supported Decision-Making. Developments across Europe and the role of National Human Rights Institutions, 8 June 2020, Mental Health Europe, European Network of National Human Rights Institutions <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>

Fontos kritérium, hogy a támogatott személy megszüntetheti a támogatóval kötött szerződést, amennyiben valamilyen oknál fogva a támogatóval nem kíván a továbbiakban együttműködni.¹⁵²⁴

2012-ben kb. 300 PO támogatott 6-7000 felnőtt személyt. Elsősorban pszichoszociális fogyatékos (pszichiátriai kórképpel bíró, mint skizofrénia, pszichózis, idült alkoholbetegség és hajléktalanságban, valamint különböző típusú izolációban élő) személyeknek nyújtanak támogatást. Nincs felelősségük szociális vagy egészségügyi területen.¹⁵²⁵

A PO rendszer sikere az alábbiakban ragadható meg:

eljárását nem a bürokratizmus jellemzi, segítségnyújtása egy egyszerű kérés benyújtásával történik, rugalmas a munkaidejének beosztása, esténként és hétvégén is rendelkezésre áll a kliens szükségleteinek megfelelően, tulajdonképpen egy felhasználó, vagyis a támogatott személy által irányított „szolgáltatást” nyújt, s olyan helyzetekben is működőképesnek bizonyul, amikor a támogatott személy prioritása nem egyezik a családtagok vagy a hatóságok álláspontjával.¹⁵²⁶

Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek esetében az „Act (1993:387) on Support and Service to Certain Disabled Persons” mint a teljes társadalmi részvételt elősegítő jogszabály érdemel említést. Habár ez utóbbi jogszabály jóval a CRPD elfogadása előtt került elfogadásra olyan intézkedéseket¹⁵²⁷ tartalmaz, melyek a CRPD rendelkezéseivel kompatibilisek.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok:

Míg 2004-ben 1466 „administrator” és 3745 „speciális képviselő” működött regisztráltan, 2021-re ezen számok - a korábbiakban már említett demográfiai, ill. a családszerkezetben

---

[supported-decision-making.pdf](https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf) <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>

¹⁵²⁴ JESPERSON, Maths, PO-Skåne – a concrete example of supported decision-making. Presentation at the OHCHR Symposium on the Human Rights of Persons with Psychosocial Disabilities, available here; MHE video on Personal Ombudsman, available at <http://www.right-to-decide.eu/2014/08/swedish-personal-ombudsman-service-po-forpeople-with-mental-health-problems/>

<https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9> pp. 33.

¹⁵²⁵ JESPERSON, Maths, PO-Skåne – a concrete example of supported decision-making. Presentation at the OHCHR Symposium on the Human Rights of Persons with Psychosocial Disabilities, available here; MHE video on Personal Ombudsman, available at <http://www.right-to-decide.eu/2014/08/swedish-personal-ombudsman-service-po-forpeople-with-mental-health-problems/>

¹⁵²⁵ Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities. Issue paper by Council of Europe Commission for Human Rights (Anna Nilson), April 2012. pp.33.

<https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9>

¹⁵²⁶ Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities. Issue paper by Council of Europe Commission for Human Rights (Anna Nilson), April 2012. pp.33.

<https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9>

¹⁵²⁷ személyes tanácsadás, személyes asszisztencia, kísérőszolgáltatások, kontaktszemély, otthon helyettesítő támogatás, átmeneti elhelyezés, észszerű alkalmazkodást nyújtó szolgáltatások stb., mindezek a társadalmi részvételt segítik in: Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 526. in: in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-boguslaw-lackoro%20ski>

bekövetkezett stb. változások miatt - nőttek. 2021-ben 11.395 „administratort” és 18.063 „speciális képviselőt” tartottak nyilván.¹⁵²⁸

Az „Act (1993:387) on Support and Service to Certain Disabled Persons” említett szolgáltatásai közül legalább egy szolgáltatást 76.700 személy vett igénybe.¹⁵²⁹

Spanyolország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁵³⁰

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2007. december 3.¹⁵³¹

Fenntartást, magyarázatot nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.

Előzmény:

A cselekvőképesség fogalmát úgy határozza meg a spanyol jog, miszerint a személy jogcselekmények közvetlen és érvényes megtételére jogosult. A teljes jogi cselekvőképesség az embert a nagykorúságának – itt is a 18. életév – elérésével illeti meg. A spanyol jogban, amennyiben az érintett nagykorú személy döntéshozatali képessége sérül, jogi eljárás során mód nyílik a cselekvőképesség korlátozására, gondnok kirendelésére és ez utóbbi útján helyettes döntéshozatal alkalmazására. Mindez többnyire a fogyatékossgal élő személyeket érintő eljárás. Mindazonáltal a fogyatékossg ténye önmagában nem lehet egyedüli oka a cselekvőképesség korlátozásának vagy az alapvető jogok gyakorlásából történő kizárásnak.¹⁵³²

A gondnok („curator”) a korlátozottan cselekvőképes személy helyett, annak képviselőjeként jár el. A spanyol jogban a teljes és részleges cselekvőképtelenség esetét különböztetik meg, mely esetekben a fogyatékos személy részlegesen vagy teljes mértékben elveszíti jogai közvetlen gyakorlásának lehetőségét. Gondnokság alá helyezéshez nem szükséges az érintett személy részéről beleegyezés, de van joga az érintett személynek a gondnokválasztáshoz. Mindezen fenti szabályozást teljes mértékben inkompatibilisnek tekintette a CRPD Bizottság az ENSZ-egyezménnyel, így a spanyol kormányt a vonatkozó jogszabályok módosítására szólította fel. Ezt követően különböző szabályozások léptek hatályba, melyek fokozatosan adaptálják és harmonizálják a spanyol jogrendszert a CRPD-ben foglalt alapelvekhez. Az

---

¹⁵²⁸ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 524. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵²⁹ Yana Litins'ka: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden pp. 526. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁵³⁰ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵³¹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵³² María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 468-508. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

előzőek nyomán került sor a 26/2011. augusztus 1. napján hatályba lépett szabályozás megalkotására, melyet egyszerűen csak a CRPD normatív adaptációjának neveztek az alkotói. Ez utóbbit a 6/2021. áprilisban hatályba lépett jogszabály tovább korrigálta, immár csaknem száz alapelvet magába foglalva egy modern, koherens és szilárd jogrendszer hangsúlyozásával. Elveit a következőképpen lehet összefoglalni.¹⁵³³

A polgári jog anyagi és eljárásjogi szabályozásának módosítására is sor került annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek cselekvőképességük gyakorolni tudják. Egyértelmű jogalkotói szándékként fogalmazódott meg, hogy az addigi, a helyettesítés és képviselőlet alapjain álló döntéshozatali rendszert meg kell változtatni és az érintett személy akaratának és választásainak tiszteletén felépülő rendszerré kell formálni. E jogalkotói törekvésnek az eredménye lett a 8/2021-es június 2-án hatályba lépett törvény, melyet alapvető mérföldkőnek tekintenek a spanyol jogrendszer átalakítása során. A spanyol polgári törvénykönyv Első Könyvének 11. címe is átírásra került az „Age and emancipation” fejezetcímet a következő szerint alakították át: „Measures to support persons with disabilities in the exercise of their legal capacity”, azaz „támogató intézkedések a fogyatékos személyek cselekvőképességének gyakorlásához”.¹⁵³⁴ Már e címből is látható, hogy a kódex központi eleme nem a cselekvőképességet korlátozó eljárás, s nem is a cselekvőképesség módosítása, hanem egy új támogató rendszer felépítése azon személyek számára, akik ezt a segítséget igénylik. A támogatás itt szélesen meghatározott fogalom, számos tevékenységet és intézkedést foglal magába: a személyes kíséréstől az akaratnyilatkozat kommunikációjának akadálymentes megvalósításán túl a tanácsadásig, illetve az érintett személy által delegált döntéshozatalig. Másképp, más módon nem lehet segítséget nyújtani csak e jogszabály szerint és csakis az ún. „lehetetlen helyzetekben” nyílhat mód döntéshozatal tekintetében képviselőlettel élni.¹⁵³⁵ Szükséges ugyanakkor azt is kihangsúlyozni a címmel ellentétben, hogy bárki, akinek segítségre van szüksége, részesülhet e támogatási módszerekből, tekintettel nélkül arra, hogy fogyatékoság valamely adminisztratív úton elismerést nyert-e. A 19. századi kódextól eltérően, mely leginkább a személy vagyoni jogi, pénzügyi természetű érdekeire fókuszált, az új szabályozás tágítja a horizontját, immár személyes aspektusokra, sőt a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos döntéshozatalra is koncentrál (pl. lakhatási kérdések, egészségügy, kommunikáció stb.). Az új kódexet a terminológia tekintetében is jelentős változás jellemzi elmozdulva a cselekvőképtelen és cselekvőképtelenség fogalmainak alkalmazásától. Az új szabályozás előnyben részesíti mindazonáltal az önkéntes intézkedéseket, azokat, melyeket a fogyatékosággal élő személy maga tehet meg. Az önkéntes intézkedések középpontjában preventív hatáskör és kötelezettség telepítés is áll, ahogy különös fontosságú az öngondoskodás szerepe is. Mindezen kívül érdemes hangsúlyozni az ún. „de facto gondnokság”¹⁵³⁶ formájának erősödését, mely támogató jogintézménnyé alakul át, megszüntetve azt az átmeneti, időszakos helyzetet, amikor azt „bizonyítja”, hogy elégséges és megfelelő a fogyatékos személyek jogainak védelmére.¹⁵³⁷

A valós helyzet azt mutatja, hogy a fogyatékos személyek megfelelően támogatottak a döntéshozatalban akkor is, amikor az ún. „de facto gondnokság” útján gyakorolják döntéshozatalukat a családtagjaik bevonásával. Az önkéntes támogatói kör tagjai nem

---

¹⁵³³ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 474.

¹⁵³⁴ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 468-508

¹⁵³⁵ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 486. old.

¹⁵³⁶ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 488. de facto guard in Article 52 of Law on Voluntary Jurisdiction

¹⁵³⁷ Uo. 487. old.

igényelnek hivatalos – kvázi gondnokság alá helyezési - bírósági eljárást, mely eleve több szempontból vitatható.¹⁵³⁸ Azon ügyekben, ahol a gondnoktól képviseleti jellegű cselekmény várható el, csupán egy ad hoc bírósági jóváhagyásra mutatkozik szükség. Egy-egy ilyen ügy megoldása céljából nem kell megnyitni egy teljes, általános gondnokság alá helyezési eljárást, természetesen csak akkor, amikor az adott ügy körülményeinek vizsgálata során az előzőleg említett ad hoc eljárás elegendőnek tekinthető. Spanyolországban nem csupán a gondnokság intézménye került megszüntetésre a fogyatékosok területén, hanem a szülői jóváhagyás is, mindez elősegíti azt, hogy a kódex a fogyatékos személy autonóm döntései mellett foglaljon állást.¹⁵³⁹

Az új kódex beemeli az ún. „jogi védelem” formuláját bizonyos előre látható helyzetekre, melyekben érdekütközés merülhet fel a támogató és a fogyatékossgal élő személy között, s amely helyzetben időszakosan lehetetlen a szokásos támogatásnyújtás.¹⁵⁴⁰

Minden, a bíróság útján elfogadott támogató intézkedést időszakosan felül kell vizsgálni egy maximális, hároméves perióduson belül, különleges esetben hat éven belül. Bármely esetben, illetve az érintett személy helyzetének bármely változása felülvizsgálat alá esik, ennek megfelelően kérhető módosítás a támogató intézkedések vonatkozásában.

A támogatásnyújtásra irányuló eljárás bírósági döntés alapján kerül meghatározásra, vagyis a bíróság meghatározza azon cselekményeket/ügyeket, melyekben az érintett személy támogatást igényel. Nincs azonban olyan helyzet, hogy az érintettet cselekvőképtelenség nyilvánítja, ennél kevésbé jogkorlátozó intézkedés ugyanakkor történhet. A „de facto gondnok” (támogató típusú gondnokság intézményéről) fentebb említést tettem már, viszont az ún. „curatela”¹⁵⁴¹ megújult intézményéről az új kódex vonatkozásában még nem esett szó. Ez egy stabil támogatási forma azon érintettek számára, akik esetében a „de facto gondnok” lehetősége már nem elégséges. A bírósági döntésnek valamennyi specifikus esetre vonatkoznia kell és egyben illeszkednie kell a fogyatékos személy támogatási szükségleteihez. Megjegyzést érdemel, hogy a fogyatékos személy maga is felléphet a saját védelme és képviselése érdekében. A kereset magában foglalhatja a jogi tanácsadó kinevezését, aki ügyvéd útján járhat el. A kirendelt ügyvéd a szükséges adaptációt (illeszkedést) megteszi a képviselést során annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személy megértse az eljárás tárgyát, a célját és az eljárás lényegét, mely érinti őt. Ezt követően kerülnek a támogató intézkedés elfogadását szolgáló ún. hiteles dokumentumok (egészségügyi, szociális területről a szakértői vélemények¹⁵⁴²) benyújtásra a megfelelő támogatási formát javasolva, mely megfelelő lehet minden esetben. A bírósági meghallgatás során az említett tényeket, körülményeket a fentiek ismeretében szükséges átgondolni. További szakvélemény is kérhető az eset körülményeiről, melyet figyelembe célszerű venni. Az érintett személy meghallgatása az általa szükségesnek mutatkozó és a kapott támogatási alternatívák helyzetéről szól, valamint a társas körülményekről, illetve a kapott önkéntes jellegű támogató intézkedésekről. Lényeg, hogy bármely javaslat a meghallgatás

---

¹⁵³⁸ vö.: terapeuta igazságszolgáltatás, intézményes kirekesztő mechanizmusok és a gondnokság alá helyezési eljárások rutinszerű jellege

¹⁵³⁹ A fogyatékos személyek új autonómia koncepciója kétségessé teszi, hogy vajon minden esetben a szülők-e azok a leginkább megfelelő személyek, akik bátorítják a nagykorúságot elérő fogyatékossgal élő gyermekeiket a lehető legnagyobb mértékű önállóságra. Különösen fontossá válik ez a szempont, amikor idősödő szülőkről van szó és a szülői jóváhagyás igencsak megterhelővé válhat számukra.

¹⁵⁴⁰ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 468-508.

¹⁵⁴¹ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 494.

¹⁵⁴² a lehetséges támogatási alternatívákról más hatóságoktól, szervektől is érkehetnek szakvélemények

tárgyát képezheti. A bíróság által nyújtott információk ismeretében a fogyatékos személy dönt egy alternatív támogató intézkedés igénybevételéről.

Végül bizonyos esetekben ún. jogi képviselő¹⁵⁴³ kinevezésére kell sort keríteni. Az a jogi gondnok („legal adviser of the Administration of Justice”) kerülhet kinevezésre, aki alkalmas a pozícióra, hatáskörét pontosan meghatározva, melyet az ún. „civil registry” (nyilvántartásban) is rögzítenek.

Összességében tehát amikor az érintett személy maga által épített önkéntes támogató eljárások nem működnek vagy nem elégségesek, a spanyol jogrendszer három intézkedést nyújthat:

1. „de facto gondokságot”
2. „curatorship” formájában történő támogatást és
3. ún. jogi gondnokságot.

Figyelemre méltó, hogy egy 2015-ös szabályozásnak köszönhetően az ún. „önkéntes igazságszolgáltatás” szabályozza ezen intézményeket, s nyújt eljárási szabályokat az elfogadásukra. Ambíciózus reformnak tekinthető, hogy az önkéntes igazságszolgáltatást tekinti preferált eljárási fórumnak, lényegesnek tekintve a fogyatékos személy részvételének megkönnyítését, akaratának és választásainak kifejeződését, ahol a bíróság érdeklődést mutat a szükséges információk iránt, s minden esetben alkalmazza a szükségesség és arányosság elvét. Ez az eljárás előítéletmentes, átalakulást mutat egy tanácsadó típusú igazságszolgáltatás felé. A tradicionális eljárás elmozdul egy ún. interprofesszionális rendszer¹⁵⁴⁴, egy kerekasztal jellegű támogatáscentrikus megoldást kereső együttműködés felé.

Csak említésképpen a polgári eljárásjogi törvény – a szükséges terminológiai módosításokat követően – teljes revízió ment át. A fogyatékos személy által érintett bírósági eljárásban szükséges ún. „alkalmazkodás” lehetővé tétele, ill. a kommunikációs akadálymentesítés érdekében szakértőket vagy ún. facilitátorokat használnak.

E reformfolyamat eredményeként elmondható, hogy Spanyolország a lehető legnagyobb mértékben teljesítette a CRPD 12. cikkének előírásait, azonban mindezt kifogásolható lassúsággal érte el. Mindezzel együtt megállapítható, hogy az utóbbi időben jelentős fejlődésnek lehetnek tanúi e témában a spanyol jogrendszert illetően.

Spanyolországban a polgári jog területén 2010-ben ment végbe egy jogi reformfolyamat a fogyatékos és a komplex szükségletű személyek számára a cselekvőképesség gyakorlásához nyújtható támogatások átkeretezése céljából. E reform magába foglalta a cselekvőképesség biztosítását és a támogató eljárás szabályozását. Az ún. „assistance mechanism” egy szakaszos és flexibilis eszköz a támogatandó személy életét érintő adott ügy vagy ennél jóval összetettebb kérdéskörök (egészségügy, pénzügyek, hivatali ügyek) megoldásában. E reform nem kapcsolódik a cselekvőképesség korábbi korlátozásához. A segítségnyújtási folyamat kizárólag azon érintett személy által kezdeményezhető, akinek támogatásra van szüksége. A támogató szerepét természetes személy és jogi személy is elláthatja, a támogatás valamennyi formája a katalán kormány által támogatott formában valósul meg. A kormány maga finanszírozza azon szervezeteket és támogatást nyújtó személyeket, akiknek a tevékenységet egyébként a bíróság ellenőrzi és vizsgálja felül éves szinten. A segítségnyújtás nem terjedhet ki a legszemélyesebb jogok területére: mint pl. házasságkötés, választójog gyakorlása vagy örökösödés.¹⁵⁴⁵

---

¹⁵⁴³ Article 250 of Civil Code

¹⁵⁴⁴ széleskörű szakmai bázisra épít, különböző területen működő szakemberek részvételével zajlik

¹⁵⁴⁵ María José Bravo Bosch and Ines Celia Iglesias Canle: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Spain pp. 468-508.

Az „assistance mechanism” egyre gyakrabban használatos a helyettes döntéshozatali módok elkerülése céljából. 2016-tól az ún. asszisztensek száma megelőzi a bíróság által kinevezett gondnokokét. Mindazonáltal nincs hivatalos adat arra nézve, hogy az érintett személyek hányan igényelnek formálisan támogatást. Az azonban közzétételre került, hogy 2019. június 30-án összesen 124 támogató személy volt, akik közül 70 fő az ún. „Support” nevű szervezet foglalkoztatottja.

5. számú melléklet

A CRPD-t utoljára ratifikáló európai államok

Bevezető

Az államok szuverén joga annak eldöntése, hogy mely nemzetközi egyezményekhez kívánnak csatlakozni. A 2023. február 21-i állapot szerint, a CRPD-t 186 ország ratifikálta, 8 ország csupán az egyezmény aláírója és mindösszesen 4 ország nem jelezte ezideig¹⁵⁴⁶ az egyezményhez történő csatlakozási igényét. Az Európai Unió tagállamainak mindegyike, sőt az Európai Unió maga is mára már aláírta¹⁵⁴⁷ és ratifikálta is az egyezményt.¹⁵⁴⁸

S noha több ország a csatlakozási folyamatban fenntartással élt vagy magyarázó rendelkezést¹⁵⁴⁹ fűzött (pl. Cseh Köztársaság, Észtország, Hollandia, Írország)¹⁵⁵⁰ éppen a CRPD 12. cikkének alkalmazásához, számos állam már a CRPD elfogadása előtt különböző támogató döntéshozatali modellekkel kísérletezett¹⁵⁵¹, s ezek a specifikus gyakorlati kezdeményezések jelentős mértékben elősegítették a cselekvőképesség gyakorlását támogató paradigma elterjedését. Ilyen gyakorlati megoldásnak tekinthetők Penzenstadler et al. (2019) szerint a személyes ombudsman „personal ombudsman” intézménye (Svédországban), az ún. nyitott párbeszéd modellje, „open dialogue model” (Finnországban), a Soteria projekt (Görögországban), az előzetes jognyilatkozat intézménye, „advance directives” (angolszász államokban), az ún. sorstárs közösségi tanácsadás/támogatás a „peer advocacy/support-on keresztül, a támogató megállapodás, vagyis a „support agreements” az office of the public advocate segítségével, az ún. képviseleti megállapodás, „representation agreement”, valamint a facilitált döntéshozatal, „facilitated decision making”, továbbá az „ASK ME” modell.¹⁵⁵²

Figyelemre méltó ugyanakkor az a tény, hogy a CRPD-t az európai uniós részes államok többsége 2007 és 2012 októbere között ratifikálta, tehát viszonylag rövid időn belül az egyezmény elfogadását követően.

Az Európai Unió tagállamai sorából azonban e fejezetben mégis három államot (Írország, Hollandia és Finnország) emelnék ki, mivel ezek voltak a CRPD korai - hazánkhoz hasonló módon azt 2007. március 30. napján - aláíró országai közül azok, melyek a Bizottságnak az egyezmény 12. cikkére irányuló 1. sz Átfogó Kommentárjának elfogadását követően ratifikálták az egyezményt.

Mindhárom ország ugyanakkor az egyezmény aláírását követően jelezte, hogy „még a ratifikáció előtt biztosítani kívánják belső joguk és a CRPD összhangját”¹⁵⁵³, így az említett

---

¹⁵⁴⁶ 2023. február 21. napjáig volt elérhető adat

¹⁵⁴⁷ 2007. március 30. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵⁴⁸ 2010. december 23. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵⁴⁹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵⁵⁰ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵⁵¹ Pl. Kanada a bevezetőben mondottak szerint vagy Európában Hollandia, más kontinensen: Új-Zéland és Ausztrália

¹⁵⁵² Louise Penzenstadler, Andrew Molodynski and Yasser Khazaal: Supported decision making for people with mental health disorders in clinical practice: a systematic review, 2019 International Journal of Psychiatry in Clinical Practice pp. 3-4.

¹⁵⁵³ Lásd: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): *Fundamental rights: challenges and achievements in 2012*, Annual Report 2012, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 140. in: Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében Doktori értekezés, Budapest, 2015. pp. 159. 1117-es számú lábjegyzet

országok későbbi ratifikációs időpontjainak ismeretében talán joggal feltételezhetjük, hogy az Egyezmény 1. sz. Átfogó Kommentárjában foglaltakra tekintettel is, egy CRPD-tudatosabb illeszkedési vizsgálatot folytattak le a belső joguk és az Egyezmény rendelkezései szempontjából.

Szakmai feltételezésem alapja, hogy a cselekvőképesség gyakorlását támogató jogintézményekhez, ill. konkrétan a támogatott döntéshozatalhoz történő hozzáférés biztosítása tekintetében - s ezzel nem a radikális értelmezés¹⁵⁵⁴ mellett lándzsát törve -, a Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának 2014. május 19-én történt közzététele akkor is mérvadónak, irányadónak tekinthető az egyes részes állami ratifikáció előkészítésekor, ha a kommentárszöveg nem bír kötelező erővel az azt elfogadó államokra nézve.

Álláspontom szerint a Bizottság kommentárjainak nem kötelező erejű jogi minősítése ellenére is érdemes a részes állami belső szabályozás megalkotásában azokra irányítónak tekinteni, mivel a kommentárok minden esetben feltárják az elemzett jog egyezménybeli, rendszertani helyét és kapcsolódását az alapelvekhez, illetve a horizontális rendelkezésekhez¹⁵⁵⁵ (Halmos, 2019), s nem utolsó sorban a korábbi emberi jogi egyezményekben foglaltakhoz is kapcsolódást teremtenek.

Az előzőekben foglalt szempontokra való hivatkozással, feltehetőleg egy alaposabb, időigényesebb illeszkedési vizsgálat nyomán a CRPD szemléletét tükröző és a 12. cikk rendelkezéseivel konform részes állami szabályozás megalkotására került sor a késői ratifikátor (Írország, Hollandia és Finnország) országokban a fogyatékos személyek cselekvőképességére vonatkozó szabályozás megalkotásában. Vizsgálódásom során azt feltételezem, hogy az említett három állam cselekvőképességi, s azon belül különösen a támogató modellre irányuló szabályozása kiforrottabb a CRPD-t korábban (2007-2012 között ratifikáló) részes államokénál.

Álláspontom szerint különösen fontos vizsgálódási aspektus az egyes cikkekhez tartozó kommentárok közzétételének időpontja, mivel éppen Halmos (2019) érvelésére visszanyúlva felmerülhet, hogy „a CRPD belső következetlenségei, a paradigmák közti feszültségre visszavezethető önellentmondásai (az egyes jogok kompetitív helyzete) ahhoz vezetnek, hogy ezek a konfliktushelyzetek a végrehajtás számára dilemmákat idéznek elő. A kommentárok éppen ezeknek az esetleges feszültségeknek a feloldására szolgálnak magyarázatképpen.”¹⁵⁵⁶ Mindezzel együtt Halmos (2019) úgy találja, hogy „az ilyen helyzetekben – melyek éppen a paradigmák közti feszültségre visszavezethető önellentmondásokra hívják fel a figyelmet - hasznos, ha az egyezmény végrehajtásával kapcsolatban döntéseket hozók szilárd fogódzókat találnak a fogyatékos személyek *emberi méltóságának* és magas szintű *életminőségének alapértékeiben*, ezek fényében értelmezik az egyezmény alapelveit, s ezekkel összhangban

---

¹⁵⁵⁴ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

¹⁵⁵⁵ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>
Halmos pp. 18.

¹⁵⁵⁶ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>
Halmos, pp. 18.

kísérik meg létrehozni az egyes jogok érvényesítésének helyes kompromisszumát, egyensúlyát.”¹⁵⁵⁷

A következő alfejezetben az egyes államok CRPD 12. cikke által generált – a cselekvőképesség területét érintő – jogreform-folyamatát az országcsoportos tendenciavizsgálatot ismertető fejezetben előzetesen jelzett szempontokra figyelemmel vizsgálom alapvetően hármas tagozódás mentén. Minden, vizsgálatom tárgyát képező állam tekintetében kitérek a CRPD adott állam általi elfogadásának és ratifikációjának (megerősítésének) időpontjára, ezáltal láthatóvá válik az ún. felkészülési időintervallum és esetlegesen a szabályozás viszonyítási pontjai, majd röviden említést teszek a reformfolyamat előzményeiről, a második szakaszban bemutatom az adott állam által megtett legfontosabb intézkedéseket, s végül amennyiben elérhető információt találok, akkor a jogi reformfolyamat hatékonyságát statisztikai adatokkal igyekszem alátámasztani.

Finnország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁵⁵⁸

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2016. május 11.¹⁵⁵⁹

Fenntartást, nyilatkozatot, magyarázatot Finnország nem fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹⁵⁶⁰

Előzmény:

Jogrendszeri klasszifikációja tekintetében megoszlik a vélemény a komparatista jogtudósok körében.¹⁵⁶¹

Finnország 1999-ben alakította át a gondnoksági szabályozását, a korábbi törvény az ún. Gondnoksági Szolgáltatásról szóló Törvény¹⁵⁶² csaknem százéves volt ekkor, s jelentős

---

¹⁵⁵⁷ Halmos Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, Pázmány Law Working Papers, 2019/3. pp. 65. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>
Halmos, pp. 18.

¹⁵⁵⁸ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁵⁵⁹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en A ratifikáció elhalasztásra került (egy korábbi időpontra tervezték volna), mert a finn jogi szabályozás néhány rendelkezése nem elég jól tükrözte a CRPD szellemét, szabályait. In.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 191

¹⁵⁶⁰ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 191

¹⁵⁶¹ Hiányzik a konszenzus az észak-európai államok (Skandinávia, Finnország és Izland) jogrendszereinek klasszifikációja tekintetében. Míg vannak szerzők, akik speciális *civil law* jogrendszereknek tekintik őket, több sajátos jellemzőjük is azt indokolja külön jogcsaládként kezelésük. Olyanok is vannak, akik vegyes jogrendszerekként tekintenek rájuk (→[vegyes jogrendszerek](#)). [2] in: KELEMEN Katalin – MEZEI Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in JAKAB András – KÖNCZŐL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2023). [2]

¹⁵⁶² „the Guardianship Services Act” in: Tuulikki Mikkola (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities of the Republic of Finland pp. 185. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

mértékben korlátozta a gondnokság által érintett személyek pénzügyeinek gyakorlását. E törvény az érintett személyek alárendelt helyzetét sugalmazta, s a társadalom sem tanúsított érzékenységet a gondnokság témaköre iránt. Az 1970-es években a finn parlamenti ombudsman egyenesen arra a következtetésre jutott, hogy a gondnokság a közigazgatás legelhanyagoltabb területe.¹⁵⁶³

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének az intellektuális fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességéről készült 2013-as jelentése¹⁵⁶⁴ szerint Finnországban az arányosság elvére¹⁵⁶⁵ tekintettel a gondnok képviseleti joggal bírt a gondnokság alá helyezett személy vagyona és a pénzügyei területén vagy akár – a megfelelő felhatalmazást megszerezve – a személyes ügyeinek vitele területén is. Az érintett döntéshozatali joga többnyire a házasságkötés, az örökbefogadás, az apaság elismerése kapcsán és egyéb személyes ügyekben maradt meg¹⁵⁶⁶. A gondnok hatásköre számos más európai országban¹⁵⁶⁷ is a fentebb leírtak szerint szabályozott. Olaszországhoz, az Egyesült Királysághoz – Skóciához hasonlóan Finnországban is a bíró hozhat döntést arról, hogy a gondnokot határozott vagy határozatlan időre nevezi ki.¹⁵⁶⁸

Az érintett (gondnokság alá helyezett) személy – ahogy a legtöbb európai országban¹⁵⁶⁹ Finnországban is jogorvoslással élhet a cselekvőképességét korlátozó döntéssel szemben.¹⁵⁷⁰

Támogató modellek a gyakorlatban (a ratifikációja előtt): Finnországban még a CRPD ratifikációja előtt alkalmazták az e fejezet bevezetőjében hivatkozott ún. nyitott párbeszéd, „*open dialogue*” modellt (Haarakangas et al., 2007)¹⁵⁷¹, mely többnyire a pszichiátriai gondoskodás rendszerében nyújtott támogatást az érintett személyeknek.¹⁵⁷²

---

¹⁵⁶³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 184.

¹⁵⁶⁴ Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013.

¹⁵⁶⁵ a bevezetőben is hivatkozott 4. sz. Ajánlásra figyelemmel

¹⁵⁶⁶ Finland, Guardianship Services Act, No. 442/1999, Chapter 5, Section 29. In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 36.

¹⁵⁶⁷ Vö.: Dánia, Németország, Szlovákia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 36.

¹⁵⁶⁸ Finland, Government Bill HE 146/1998, see Section 4.2 on guardianship administration (Holhousasioiden hallinto) Királyság In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 38.

¹⁵⁶⁹ Vö.: Ausztria, Csehország, Dánia, Észtország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Olaszország, Luxemburg, Lengyelország, Spanyolország, Svédország és Egyesült Királyság In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 39.

¹⁵⁷⁰ In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 39.

¹⁵⁷¹ Haarakangas, K., Seikkula, J., Alakare, B., & Aaltonen, J., (2007). Open dialogue: An approach to psychotherapeutic treatment of psychosis in northern Finland. In Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference pp. 221-233, New York, London, Routledge

¹⁵⁷² Elsősorban az egészségügyi beavatkozásokra, ill. kezelési tervekbe irányuló döntések meghozatalában volt e módszernek szerepe, mely erőteljesen épít a családi közösségre és az érintett személyt körülvevő társadalmi hálóra (barátok, ismerősök körére), akik aktívan bevonód(hat)nak a döntéshozatali folyamatokba. Louise Penzenstadler, Andrew Molodynski and Yasser Khazaal: Supported decision making for people with mental health disorders in clinical practice: a systematic review, 2019 International Journal of Psychiatry in Clinical Practice pp. 3-4.

Az Értelmi fogyatékos emberek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése (AJuPID) projektnek¹⁵⁷³ is tagja volt Finnország 2014 és 2016 között, mely során öt ország jogrendszere került összehasonlításra a CRPD 12. cikke (a cselekvőképesség) és a fogyatékos emberek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése (CRPD 13. cikk) tekintetében¹⁵⁷⁴. A projekt során az értelmi fogyatékos felnőttek számára biztosítandó ún. „önirányított támogatással”¹⁵⁷⁵ (továbbiakban: ÖIT) és a személyközpontú tervezéssel kapcsolatban is készültek szakmai dokumentumok. A finn jogszabályokban addig nem szerepelt az önirányított támogatás fogalma, ugyanakkor a projektben folyó kutatás tapasztalatai szerint ez a támogatás forma akkor is megvalósítható, ha hiányoznak a megfelelő jogszabályi keretei. A projektvezetők szerint azonban ennek feltétele az, hogy úgy alakítják magát az önirányított támogatást mint *szolgáltatást*, hogy az rugalmasan illeszkedjen a meglévő szolgáltató rendszerbe.¹⁵⁷⁶

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:

A CRPD aláírását követően a finn Szociális és Egészségügyi Minisztérium 2010 júliusában egy munkacsoportot kért fel a szociális és egészségügyi gondoskodásban részesülő klienskör cselekvőképességének megszorítására irányuló addigi szabályozás átgondolására. A munkacsoporttól 2013 végére várták a témára irányuló jogszabály javaslat véglegesítését.¹⁵⁷⁷

Végül a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentárjának magyarázatait követve¹⁵⁷⁸ került sor Finnországban a gondnoksági rendszerre vonatkozó nemzeti jogszabályok felülvizsgálatára.

Vikkula (2016) rögzíti, hogy a Gondnoksági Szolgáltatásról szóló törvény¹⁵⁷⁹ (továbbiakban: gondnoksági törvény) a vonatkozó jogszabályi felülvizsgálatok nyomán már a CRPD tükrében került kidolgozásra, mely a cselekvőképesség funkcionális megközelítésén alapul. E törvény tiltja a cselekvőképesség korlátozását a fogyatékoság diagnózisa alapján. A gondnoksági

---

¹⁵⁷³ Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union

¹⁵⁷⁴ Figyelemre méltó elemző (jogösszehasonlító) munka zajlott az említett öt ország jogi rendelkezései tekintetében az alábbi dimenziók mentén: I. a cselekvőképesség másokkal azonos alapon történő gyakorolhatósága tárgy körében, II. a cselekvőképesség gyakorlása során az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés szempontjából, III. a cselekvőképesség gyakorlását elősegítő támogatáshoz történő hozzáférés tekintetében, IV. a támogató intézkedések a jogok tisztelete fényében, V. az igazságszolgáltatáshoz történő hatékony hozzáférés biztosítása szempontjából, VI. a különböző jogi eljárásokban történő részvételre felkészítés vonatkozásában, VII. a jogi eljárásokban történő közvetlen vagy közvetett részvételre való képesség tétele tekintetében, VIII. az információkhoz történő hozzáférés a kommunikáció (támogatott kommunikációs módszerek) szempontjából in: Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union, Table pp. 8.

¹⁵⁷⁵ az ÖIT elősegíti a fogyatékosággal élő személyek számára, hogy hangot adhassanak akaratuknak, választásaiknak a saját életüket érintő kérdésekben, tehát az érintett személyt döntéshozó szerepbe helyezik a neki nyújtott szolgáltatásokat illetően

¹⁵⁷⁶ Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union, pp. 8.

¹⁵⁷⁷ Finland, Finnish Government's register of projects (Valtionneuvoston Hankerekisteri, HARE/Statrådets project register), available in Finnish at: www.hare.vn.fi/mHankePerusSelaus.asp?h_iID=16727&tVNO=1&sTyp=Selaus. in: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013. pp. 36.

¹⁵⁷⁸ Nelly Vikkula: The CRPD and a paradigm shift to legal capacity: A human rights based examination of the right to equal recognition before the law of persons with intellectual disabilities in Finland, Master's thesis, Constitutional Law, University of Helsinki, Faculty of Law, 2016. pp. 68.

¹⁵⁷⁹ The Guardianship Services Act 442/1999 in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

törvény ugyanakkor különbséget tesz az érintett felnőtt pénzügyei és személyes ügyei között, mely egyúttal azt is jelzi, hogy a gondnok ezek mentén nyújt képviseletet az érintett személynek. A törvény a gondnokság hat különböző formáját ismeri, azonban a gyakorlatban leginkább a „support guardian”, vagyis az ún. „támogató gondnok” kirendelésére kerül sor és csak nagyon ritka esetben nyilvánítanak egy személyt cselekvőképtelenné. A törvény ugyanakkor mégis diszkriminatívnak tekinthető a gondnokság alá helyezés kritériumaként szolgáló ún. „mentális zavar”¹⁵⁸⁰ deklarációja miatt.¹⁵⁸¹

A támogató gondnokkal szemben is felmerül ugyanakkor az a kritika, hogy nem kezeli kellő tisztelettel az érintett személy jogait, akaratát és választásait, sőt, az érintett akaratával szembe is kerülhet a gondnok, miközben más szempontból a személy ún. legjobb érdekét védi. Ebből következően a támogató gondnok sem nyújt megfelelő támogatást a cselekvőképesség gyakorlásához, mivel felhatalmazza a gondnokot, hogy az érintett személy véleményétől függetlenül is járjon el a személy helyett. A fentiek nyomán Vikkula (2016) megállapítja, hogy „support guardian” intézménye és eljárása sem tekinthető a CRPD 12. cikkében foglaltakkal kompatibilisnek.¹⁵⁸²

Vikkula (2016) fentebb ismertetett kritikájával szemben Tuulikki Mikkola (2024) álláspontja szerint a finn gondnoksági szabályozásról azt gondolják, hogy az az autonómia védelmét és a személyes szabadságot szolgálja. Éppen ez az a terület, ahol a magánjog és az emberi jogok összekapcsolódnak és osztoznak a sérülékeny személyek védelmének feladatán a lehető legmagasabb fokú önrendelkezést biztosítva számukra. Ugyanakkor a hatályos finn gondnoksági törvény alapvetően ellentétes előfeltételből indul ki, mint elődei. A stigmatizáló hatás az új gondnoksági szabályozást érintően csökkent. A gondnokság alatt álló érintett személy az elsődleges, akit a gondnok „szolgál”.¹⁵⁸³

Hanna-Maria Niemi (2022) szerint a gondnoksági jogterület stigmatizáló fogalmainak csökkenése igen szoros kapcsolatban áll az emberi méltóság tiszteletének elvével. Mindezt, s az emberi méltóság értelmezésének kérdéskörét jól példázza a finn felsőbb bírósági gyakorlat. Ilyen módon sem jelentéktelen kérdés, hogy a gondnokság alá helyezési perben a bíró milyen szóképzetet, terminológiát használ, s miként szólítja meg az érintett személyt, „kliensként” vagy az idejemúlt kifejezéssel „gondnokoltként”.¹⁵⁸⁴ Mindez szoros összefüggésben áll az érintett személyként történő elismerésével és emberi méltóságának tiszteletével.

---

¹⁵⁸⁰ A finn ún. „Supreme Court” a KKO 2009:7 számú precedensértékű ítéletében mondta ki azt, hogy egymagában az orvosi diagnózis nem elégséges a cselekvőképesség korlátozásához. A korlátozás előfeltétele az is, hogy az érintett személy lényeges érdekei veszélyeztetve vannak, mely világosan és konkrét módon kimutatható. In: Finland’s initial report on the implementation of the convention on the rights of persons with disabilities, pp. 17.

¹⁵⁸¹ The Guardianship Services Act 18.1. in: Tuulikki Mikkola (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities of the Republic of Finland pp. 185. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁵⁸² Nelly Vikkula: The CRPD and a paradigm shift to legal capacity: A human rights based examination of the right to equal recognition before the law of persons with intellectual disabilities in Finland, Master’s thesis, Constitutional Law, University of Helsinki, Faculty of Law, 2016. pp. 68.

¹⁵⁸³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

¹⁵⁸⁴ Hanna-Maria Niemi: The Use of Human Dignity in Legal Argumentation: An Analysis of the Case Law of the Supreme Courts of Finland, 2022, Nordic Journal of Human Rights pp. 291., 293.

A cselekvőképesség a finn szabályozás szerint nem határozható meg bináris módon, van vagy nincs alapon. Éppen e megközelítés mentén azt lehet támogatni vagy korlátozni az emberi méltóság tiszteletének átgondolásával az egyes egyéni esetek körülményeinek fényében.¹⁵⁸⁵

Finnországban a fokozatosság a gondnokság során úgy nyilvánul meg, hogy az érintett személy elsősorban támogatást kap a gondnokától a cselekvőképessége gyakorlásához. Csak ezt követhetik a korlátozó intézkedések három fokozatban: az első korlátozás annyit jelent, hogy a gondnokkal együtt intézik az érintett személy ügyeit, de semmivel sem intéznak többet együtt, mint amennyit az érintett érdekeinek védelme megkíván. A következő fokozatban az érintett személy nem irányíthatja saját maga az életét bizonyos ügycsoportok tekintetében. Az utolsó, legjobban korlátozó fokozatban az érintett személyt cselekvőképtelennek nyilvánítják¹⁵⁸⁶, melyre azonban igen ritkán kerül sor Finnországban. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság mindig csak végső esetben, ún. ultima ratio-ként kerül alkalmazásra, a szükségesség elvével összhangban. A cselekvőképesség korlátozása előtt az eljáró bíróságnak szükséges meggyőződnie a személy körülményeiről és arról, hogy más, kevésbé megszorító módon a cselekvőképesség gyakorlása biztosítható-e.¹⁵⁸⁷

A gondnoksági eljárást bárki kezdeményezheti a bíróságnál vagy a hatóságnál az érintett személy vonatkozásában, a keresetnek vagy kérelemnek jól alátámasztottnak kell lennie. A képtelenség meghatározása orvosi diagnózis¹⁵⁸⁸ alapján történik. Megjegyzés érdemel továbbá, hogy a gondnokság nem egy ún. „nyitott szociális szolgáltatás”. El kell érni azt az ún. „gondnoksági küszöböt”, mely alapján valaki gondnok kinevezésére válik jogosulttá.¹⁵⁸⁹

Az ún. Supreme Court KKO 2005:2 sz. ítéletében az indokolás emberi jogi alapú megközelítést hangsúlyoz a gondnoksági szolgáltatás kérdéskörében és az emberi méltóság tiszteletének elve kiemelten jelent meg az érvelésben, valamint az is, hogy a szükségesség és az arányosság elveit figyelembe kell venni, továbbá láthatóvá vált az az elv is, hogy az egyéni jogok a közjó felett állnak.¹⁵⁹⁰

A gondnoksági ügyekért kezdetben helyi szinten az ún. „municipal guardianship boards” voltak felelősek, később a gondnoksági rendszer kormányzati szintű testülethez az ún. „Register

---

¹⁵⁸⁵ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

¹⁵⁸⁶ The Guardianship Services Act, § 18. Tuulikki Mikkola (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities of the Republic of Finland pp. 185. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

¹⁵⁸⁷ the Guardianship Services Act, § 8.1. Tuulikki Mikkola (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities of the Republic of Finland pp. 185. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024

¹⁵⁸⁸ ez azonban kritikai értelmezéssel kezelte a bíróság részéről, ahogy azt fentebb, a finn ún. „Supreme Court” a KKO 2009:7 számú precedensértékű ítélet kapcsán jeleztem In: Finland’s initial report on the implementation of the convention on the rights of persons with disabilities, pp. 17.

¹⁵⁸⁹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 193.

¹⁵⁹⁰ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 193.

Office”-hoz került. 2020-tól ez utóbbi hivatal a „Digital and Population Data Services Agency” szerves része lett.¹⁵⁹¹

A gondnoksági rendszer Finnországban alapvetően két úton működik: az egyik a gondnoksági törvény hatálya alatt a gondnok aktív napi tevékenysége (pl. pénzügyek menedzsmentje) inkább a polgári jog területére tartozik, míg a gondnoksági rendszer lényeges eleme a szupervízió és a számonkérhetőség. A gondnok az ügyei vitele kapcsán elszámolással (felelősséggel) a „the Digital and Population Data Services Agency” felé tartozik, mely az ún. gondnoksági ügyekben érintett hatóság.¹⁵⁹²

Az ún. Guardianship Authority évente egyszer ellenőrzi az érintett személy számláját, a jelentősebb pénzügyi tranzakciókat vizsgálva, melyhez azonban a Register Office ajánlásaira van szükség. A hatóság tehát nem a személy akaratát védi, hanem a pénzügyeit. Ezzel szemben a támogatásnak sokkal szélesebb körben kellene megnyilvánulnia (mint pl. személyes döntések, egészségügyi, oktatási stb. ügyekben). A gondnoksági törvény keretében ugyanakkor a támogató gondnoknak aligha van módja kiterjeszteni a hatáskörét szélesebb spektrumon.

Figyelemre méltó a finn parlamenti ombudsman jogköre a gondnoksági hatóság és a hivatali gondnokok által tett intézkedések felülvizsgálata tárgyában. Kivizsgálhatja a gondnoksági hatóságokkal, gondnokokkal szemben hozzá érkező beadványokat, így az utóbbi években az ombudsman ügyeinek jelentős részét képezik ezen felülvizsgálatok.¹⁵⁹³

Finnország mindezzel együtt felismerte, hogy számos külső „támogató erőforrás” létezik a gondnoksági rendszeren kívül¹⁵⁹⁴, de a finn jogi szabályozás mégsem nyújt teljes mértékű támogatáson alapuló keretrendszert. A feltárt ún. *támogató szolgáltatások és támogató intézkedések* egyike sem volt azonban teljesen kompatibilis a CRPD 12. cikkével. Ugyanakkor mégis fellelhetők voltak a jogrendszerükben olyan törvényi rendelkezések, melyek támogatást nyújtottak a sérülékeny személyek számára bizonyos szituációkban.¹⁵⁹⁵ Vikkula (2016)

---

¹⁵⁹¹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

¹⁵⁹² Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185.

¹⁵⁹³ According to § 109 of the Constitution, the Ombudsman shall ensure that the courts of law, the other authorities and civil servants, public employees and other persons, when the latter are performing a public task, obey the law and fulfil their obligations. See the webpage of the Parliamentary Ombudsman, even in English, <https://www.oikeusasiamies.fi/en/ea>.

¹⁵⁹⁴ A Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, United Nations General Assembly A/HRC/34/58, 2016. dec. 20. pp. 10. 40. pontja is utal arra, hogy sok formája létezik a támogatásnak, miként a cselekvőképesség gyakorlásához biztosított támogatásnak is, azonban ez utóbbi esetében a CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár 30. pontja az azonnali megvalósítást várja el, miközben az egyéb támogatási formák megvalósítását progresszív formában is el lehet érni. E tekintetben tehát a CRPD Bizottság a részes államoktól az elérhető erőforrásaik maximalizálását várja el akár nemzetközi segítséggel, ill. együttműködésekkel is, hogy támogatást nyújtanak a cselekvőképesség gyakorlásához a fogyatékos felnőtt személyeknek, mindebbe beleértve a jogi- és politikai keretrendszert, ill. a költségvetésre vonatkozó intézkedéseiket. A pp. 55-ben kiemelten fontosnak tartja olyan támogató szolgáltatások tervezését, mely lehetőséget ad a fogyatékos személyek számára, hogy a döntéshez való jogukat gyakorolják. Problémának azt tekinti a CRPD Bizottság, hogy a meglévő szolgáltatások többsége a szakemberek által vagy a családtagok által felülbírált. A hangsúly a fogyatékos személyek számára garantálni a tervezés lehetőségét, mely közvetlen hatással van/lehet a cselekvőképességükre annak érdekében, hogy olyan fogyatékos-specifikus szolgáltatások alakuljanak, melyek során az érintett személy irányítja a támogatásait és a támogatót.

¹⁵⁹⁵ Ilyenek voltak pl. a The Social Welfare Act 1301/2014., illetve a személyes asszisztencia szolgáltatás már létező rendszere. Finnországban a fogyatékos-szolgálati reform során veszik figyelembe a támogatott döntéshozatalt. Ennek megfelelően a Disability Service Act és a The Act on Special Care for People with Intellectual Disability elnevezésű két törvényből egy új fogyatékosügyi törvényt alkotnak, mely 2018-ban került

megállapította, hogy éppen ez utóbbi, *a személyes asszisztencia szolgáltatások és az önkéntes támogatói rendszer* tűnhet a legjobb alapnak a támogatott döntéshozatali rendszer felépítéséhez. Ennek az a magyarázata, hogy az ún. személyi asszisztensek gyakran dolgoznak hosszabb időn keresztül a kliensekkel, melynek során „megtanulnak” kommunikálni az érintettekkel és így képessé válnak arra, hogy interpretálják a kliensek akaratát. Ebből következően megfelelő védelmet képesek nyújtani a különböző abúzusokkal és az indokolatlan beavatkozásokkal szemben.¹⁵⁹⁶ Az ún. előzetes jognyilatkozat/ügyvédi meghatalmazás jogintézménye a finn jogi szabályozásban is – a gondnoksági törvénytől elkülönülten, de a gondnoksági szabályozás részeként - megtalálható (finnül: laki edunvalvontavaltuutuksesta), miután az a gondnokság helyett és azt kiegészítve alkalmazható. Célja az önrendelkezés támogatása azon jövőben bekövetkező időponttól, amikor az érintett személy már nem lesz képes az ügyei vitelére.¹⁵⁹⁷

A gondnoksági nyilvántartási rendszer információt nyújt a gondnokság alatt álló személyekről, valamint arról, hogy ki a gondnokuk és milyen kötelezettségei vannak a gondnoknak. A nyilvántartási rendszerből a különböző szolgáltatók, jogi és magánszemélyek kérhetnek információt, mivel azonban különleges érzékenyséű adatokról is szó lehet, így nem fér hozzá minden kérelmező automatikusan az a nyilvántartáshoz. Tekintettel arra, hogy a cselekvőképességükben korlátozott személyeket is itt regisztrálják, akiknek az adatai visszaélésre adhatnak okot, így rendkívül problematikusnak tekinthető e rendszer használata. A fentiekén kívül az előzetes jognyilatkozatot is itt tartják nyilván. Ahti Saarenpää meg is jegyzi, hogy a nyilvántartási rendszerrel egy képviseleti meghatalmazás a polgári jog területén jóval diszkrétebb megoldást kínál, mint maga a regisztráció.¹⁵⁹⁸

A rendelkezésre álló adatok:

Minden korcsoportban nő az éves szinten gondnokság alá helyezésre kerülő személyek száma (a fiatalokat is beleértve). 2013-ban még „csak” 64.100 fő élt gondnokság alatt, viszont közülük 62.305 fő teljes cselekvőképességgel rendelkezett¹⁵⁹⁹, s mindösszesen 1749 ember állt cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alatt.¹⁶⁰⁰ 2020-ban a nyilvántartott gondnokolt létszám, csaknem elérte a 82.000 főt, miközben Finnországnak alig több, mint 5,5 millió lakosa van.¹⁶⁰¹

---

benyújtásra.in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185. és 189.

¹⁵⁹⁶ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185. és 189.

¹⁵⁹⁷ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 185. és 189.

¹⁵⁹⁸ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 194.

¹⁵⁹⁹ Statistics from Regional State Administrative Agency of Eastern Finland

¹⁶⁰⁰ KVPS adatai in: Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, 2015 March, Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities pp. 21.

¹⁶⁰¹ The Handbook of Public Guardianship Services Act, 2020. pp. 13. In.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 189.

Hollandia

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁶⁰²

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2016. június 14.¹⁶⁰³

Fenntartást, nyilatkozatot fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹⁶⁰⁴

Előzmény:

Az 1838-as holland polgári törvénykönyv reformja az 1950-es években kezdődött. 1982-ig egyértelmű volt a gondnokság alá helyezés az érintett személyek szempontjából, ugyanakkor a nagykorú így sem volt cselekvőképtelennek tekinthető két kivétellel.¹⁶⁰⁵ Az új polgári törvénykönyv legtöbb rendelkezése 1992. január 1-jén lépett hatályba. A hatályos polgári törvénykönyv Első Könyvének 1. cikke tartalmazza a jogképesség szabályozását. A holland jogalkotó a „legal capacity” fogalmát kifejezetten nem használja, az ún. aktív cselekvőképesség (vagy jogügyleti képesség) a polgári törvénykönyv Harmadik Könyvének 32. cikkében kerül szabályozásra. Ez utóbbi két kategóriáját különbözteti meg a természetes személyeknek, a 18 év alatti kiskorúakét és a nagykorúakét, akiket a bíróság helyez gondnokság alá¹⁶⁰⁶. Ez utóbbi személyek a megfelelő képesség hiányában önmaguk nem, csak kirendelt jogi képviselő (a gondnok) útján hozhatnak érvényes, jogilag elismert döntéseket a magánjog területén. A gondnokságon kívül két további védelmi intézkedést deklarál az új polgári törvénykönyv az ún. „fiduciary administrator” és a „mentorship” intézményét.¹⁶⁰⁷ Jakab (2009) Blankman Keest idézve kiemeli, hogy „ezt követően viszont törvényben rögzítették, hogy a gondnoknak

---

¹⁶⁰² https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

¹⁶⁰³ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en A ratifikáció Hollandia európai részére vonatkozik, mivel a ratifikáció idején éppen alkotmányos átalakítás volt folyamatban.

¹⁶⁰⁴ Article 12 The Kingdom of the Netherlands recognizes that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life. Furthermore, the Kingdom of the Netherlands declares its understanding that the Convention allows for supported and substitute decision-making arrangements in appropriate circumstances in accordance with the law. The Kingdom of the Netherlands interprets Article 12 as restricting substitute decision-making arrangements to cases where such measures are necessary, as a last resort and subject to safeguards. Vö.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en In the first report on the implementation of the Convention, the Netherlands confirmed its standpoint stating that the application of the substitute decision-making measures in some cases serves the exact purpose of protecting persons with disabilities against violation of their rights. Ugyanakkor a holland jogalkotó az ultima ratio-ként alkalmazható gondnokság intézménye (helyettes döntéshozatal) alkalmazása kapcsán a CRPD 12. cikkéhez jobban illeszkedő jogszabály módosítási lépéseket tett. In: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 346.

¹⁶⁰⁵ Ha gondoka engedélyével a saját személyében nyilatkozatot tehetett, továbbá ha a mindennapi szükségleteit a gondnoktól kapott összegből fedezni tudja. A cselekvőképtelenség mindezzel együtt nem szűnt meg a 90-es években, de módosításokkal – a mentor intézményével és rétegzett szabályozással igyekeztek lazítani ezen szabályokon. In: Jakab

¹⁶⁰⁶ hollandul: *meerderjarigen die onder curatele zijn gesteld*. (Vö.: 1:378 of DCC) in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 345.

¹⁶⁰⁷ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 345.

támogatnia kell a gondnokság alá rendelt embert annak minden eljárásában, amikor ő úgy ítéli meg, hogy képes dönteni.”¹⁶⁰⁸

Hollandia még a 2000-es éveket megelőzően Új-Zélandról „importálta” az ún. „Family Group Decision-Making” családi csoportos döntéshozatalra irányuló (gyakorlati) modellt, melyet az Eigen Kracht Centrale az „Eigen Kracht- konferenties”¹⁶⁰⁹ formában vezetett be. Ennek keretében az egyes családok határozzák meg, hogy milyen szakemberekkel és milyen szolgáltatások igénybevételével képesek a problémáikat megoldani, s az életüket megtervezni, koordinálni.¹⁶¹⁰

A CRPD 12. cikke nyomán bekövetkezett jogfejlesztés:

A CRPD 12. cikkének aláírását követően a holland jogalkotó az ultima ratio-ként alkalmazható gondnokság intézménye (helyettes döntéshozatal) kapcsán a 12. cikkhez jobban illeszkedő – szerző megjegyzi: alapelvi jellegű - jogszabály módosítási lépéseket tett, melyek a gondnokság és egyéb, a cselekvőképességet (jogügyleti képességet) támogató intézkedések vonatkozásában 2014. január 1-jén léptek hatályba.¹⁶¹¹ Ezen változások közvetlenül a CRPD 12. cikkében foglaltakból eredeztethetőek, s az alábbi rendelkezéseket foglalták magukba:

- i) elérhető és megfelelő támogató intézkedések biztosítása az érintett személyek függetlenségének garantálása céljából
- ii) a fogyatékossgal élő személyekhez legközelebb állók (tk. közeli hozzátartozók) bevonása a támogatásba
- iii) a törvény által kirendelt képviselők munkájának minőségi javítása
- iv) a „guardianship, a fiduciary administration és a mentorship” jogintézménye közti határhúzás és átjárhatóság biztosítása.¹⁶¹²

---

¹⁶⁰⁸Megjegyzést érdemel, hogy a cselekvőképzetlenség mindezzel együtt nem szűnt meg a 90-es években Hollandiában, de módosításokkal – a mentor intézményével és rétegzett szabályozással igyekeztek lazítani ezen szabályokon. Blankman Kees (1997) sorait pp. 49-50. idézi: Jakab Nóra (2009): A gondnokság mint fogyatékossgpolitika, avagy Maschke másképp, in.: Fogyatékossg és Társadalom, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. pp. 305.

¹⁶⁰⁹ <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf> pp. 19.

¹⁶¹⁰ Rob van Pagée (2014): [Transforming Care: The new welfare state](https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9-EU-Forum-Rest.Justice.pdf) pp. 2. https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9-EU-Forum-Rest.Justice.pdf

¹⁶¹¹ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 347.

¹⁶¹² Az első módosítási javaslatot a következő testületekből álló grémium nyújtotta be: the Council for the Judiciary (*Raad voor de Rechtspraak*), the Dutch Association for the Judiciary (*Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak*), the Association for Professional Administrators and Income Managers (*Branchevereniging voor Professionele Bewindvoerders en Inkomensbeheerders*) and the Dutch Mentorship Network (*Mentorschap Netwerk Nederland*), majd egy nyilvános konzultáció is meghirdetésre került e témában. Parliamentary Documents (*Kamerstukken*) II 2011/12, No. 33054, 3, 14., és a The public consultation results are accessible via the following website of the Dutch government, https://www.internetconsultatie.nl/curatele_bewind_mentorschap/details, accessed January 25, 2022. In.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 346.

E szabályok hatályba lépésétől kezdve a holland bíróságok hivatalból vizsgálták a szükségesség-arányosság, ill. a fokozatosság kérdéskörét.¹⁶¹³

Fontos megemlíteni, hogy a „the Dutch Act on Equal Treatment on the Grounds of Disability or Chronic Illness”, tiltja a közvetlen, ill. közvetett diszkriminációt és az érintett egyén szükségletei mentén írja elő az ún. (észszerű) alkalmazkodás kötelezettségét anélkül, hogy az aránytalan terhet jelentsen. A the Act on Equal Treatment on the Grounds of Disability or Chronic Illness szorosan kötődik ahhoz az észszerű alkalmazkodás fogalomhoz, mely a CRPD egyezmény 2. cikkében a Meghatározások címszó alatt deklarálásra kerül.¹⁶¹⁴

A CRPD elfogadását követően 2014-ben a holland parlament jelentős változásokat fogadott el a szociális ellátórendszer vonatkozásában. Ennek központi elemei a következők voltak: minden támogatás a természetes kapcsolati háló szintjén elérhető, a hivatalos támogatás a következő szintet jelenti, azaz: célként fogalmazódott meg a nagyobb személyes felelősségvállalás biztosítása¹⁶¹⁵.

Hollandia jogi szabályozása a fentiekén túl a cselekvőképesség vonatkozásában alapvetően három típusú támogató jogintézményt tartalmaz, melyek a következők:

1. mentorálás – mentorship/mentorship¹⁶¹⁶
2. ügyintézés – fiduciary administration¹⁶¹⁷
3. gondnokság – curatele/tutelage¹⁶¹⁸

Mindhárom jogintézmény a holland polgári törvénykönyv Első Könyvében is megtalálható. A teljes vagy részleges gondnokság (hollandul: *curatele*) a legrégebbi gyökerű a három közül, mely a római *cura furiosi* jogintézmény¹⁶¹⁹ elvein alapul, s egészen 1982-ig egyedülálló intézmény volt a nagykorúak gondnoksága körében. A bíróság *curatele*-t rendelhet ki, ha egy személy mentális vagy fizikai állapota miatt képtelen saját ügyeiről gondoskodni vagy mások,

---

¹⁶¹³ A módosítások azonban a fentiekénél még átfogóbbak voltak, mivel megjelent a tékozlás és az adósság problematikája mint a fiduciary administration elrendelésének alapja, ahogy a droghasználat is lehetőséget adott a guardianship elrendelésére. Ezzel együtt kiterjesztették azon személyek körét, akik a fenti ún. gondnoksági intézmény(ek) megszüntetését kezdeményezhetik és a guardian, administrator, továbbá a mentor díjazását is megemelték. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 347.

¹⁶¹⁴ Initial report submitted by the Netherlands under article 35 of the Convention, due in 2018, CRPD/C/NLD/1 [Date received: 13 July 2018 pp. 4.

¹⁶¹⁵ ez párhuzamba hozható az ún. szociális tanulóssal, a családi erőforrások aktivizálásával, a resztoratív technikák bevezetésével in: Rob van Pagée (2014): [Transforming Care: The new welfare state](https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf) pp. 2.

https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf

¹⁶¹⁶ articles 1:451-462 of DCC in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 349.

¹⁶¹⁷ articles 1:431-449 of DCC in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 349.

¹⁶¹⁸ articles 1:379-391 of DCC in: Initial report submitted by the Netherlands under article 35 of the Convention, due in 2018, CRPD/C/NLD/1 [Date received: 13 July 2018 pp. 4. Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 349.

¹⁶¹⁹ H.N. Stelma-Roorda, dr. C. Blankman prof. dr. M.V. Antokolskaia: *A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands*. Family and Law. 2019.

ill. önmaga biztonságát veszélyezteti. A curatel az érintett személy pénzügyi és egyéb érdekeit védi. A curatele kirendelése együtt jár a cselekvőképesség teljes elvesztésével, amely a legnehezebben elérhető intézkedés Hollandiában.¹⁶²⁰

Kevésbé megszorító intézkedés a „*beschermingsbewind*”, (fiduciary administration), mely 1982-ben került bevezetésre az ún. jóléti modell sürgető paradigmája nyomán. Ellentétben a curatele-lel ez az intézkedés a felnőtt személyek pénzügyi érdekeit védi, s akkor rendelhető el, amikor egy személy mentális vagy fizikai állapota, illetve adósságproblémái miatt képtelen a pénzügyeit irányítani.¹⁶²¹

A harmadik, az ún. „mentorship” intézménye, mely 1995-ben került bevezetésre és a felnőtt személy egészségügyi és szociális döntéseire vonatkozik, azonban a pénzügyeivel kapcsolatos intézkedéseket nem érinti. Akkor kerül kirendelésre, amikor egy személy mentális vagy fizikai állapota miatt nem pénzügyi természetű kérdésekben képtelen eljárni. Blankman szerint a mentorschap és a *beschermingsbewind* egymást kiegészítő jellegűek. Mindez nem meglepő, hiszen gyakran kerülnek együtt kirendelésre, s mindkettő maga után vonja a cselekvőképesség korlátozását.

Összhangban a törvényben deklarált funkcionális megközelítéssel, Hollandiában is orvos adja a szakvéleményt ahhoz, hogy a bíróság döntse el, vajon egy személy gondnokság alá helyezése szükséges-e. A nagykorú személy gondnokságával kapcsolatos fentebbi „osztályozási rendszer” alapjaiban helyettes döntéshozatalt valósít meg. A holland szabályozás szerint vannak olyan esetek (a szakirodalom ’hard cases’-ként¹⁶²² említi), melyekben a személy egyáltalán nem képes cselekvőképességét gyakorolni, s ezen esetekben, úgy tartják, hogy a jogszabályoknak helyettes döntéshozatali megoldást kell nyújtaniuk, mely összhangban áll az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletével, kimondva az *Ivinovic v. Croatia* ügyben alkalmazott részlegesen vagy teljesen korlátozó cselekvőképességet végső megoldásnak tekintették.¹⁶²³

A fő kérdés az Blankman szerint, hogy a fentebb említett, Hollandiában alkalmazott helyettes döntéshozatali intézkedések vajon végső megoldásként működnek-e. 2015-ben az ún. *beschermingsbewind* (fiduciary administration) 36.341 alkalommal került elrendelésre, 1.976

---

¹⁶²⁰ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶²¹ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 354. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶²² Vö.: Karrie A. Shogren, Michael L. Wehmeyer, Jonathan Martinis, Peter Blanck (2019) Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life, Cambridge University Press, 2019. és Julia Duffy (2022): The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022. https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

Bigby, C., Carney, T., Then, S-N., Wiesel, I., Sinclair, C., Douglas, J., & Duffy, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability, pp. 47-51. <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

¹⁶²³ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

felőttet helyeztek a curatele jogintézménye alá és a mentorschap kirendelésére 7.398 alkalommal került sor.¹⁶²⁴

Hollandiában a bíróságok részéről nincs jogszabályi kötelezettség arra nézve, hogy mielőtt a helyettes döntéshozatali intézkedéseket alkalmazzák, a kevésbé korlátozó alternatívák működőképességét vagy a felnőtt személynek nyújtott gyakorlati támogatást vizsgálják, igazolják.¹⁶²⁵

A holland polgári törvénykönyv mindezekkel együtt figyelmet fordít a felnőtt személy kívánságaira és preferenciáira is. A curatele kirendelése során¹⁶²⁶ a bíróság figyelemmel van a felnőtt személy preferenciáira. Egy, az előzőhöz hasonló rendelkezést a beschermingsbewind szabályozása, ill. a mentorschap¹⁶²⁷ is tartalmaz. Mind a mentorschap, mind pedig a curatele esetkörben a gondnok amennyire csak lehetséges, bevonja a felnőtt személyt a személyes ügyeivel kapcsolatos döntésbe. Ezen cikkelyek kifejezetten megkívánják a gondnoktól, hogy segítse (ösztönözze) az érintett személyt abban, hogy döntsön és cselekedjen az életét érintő ügyekben. A beschermingsbewind esetében nincs ilyen kötelezettség, a gondnok és az érintett felnőtt közötti együttműködés bizonyos fokán azonban megkövetelt. Van olyan rendelkezés¹⁶²⁸, mely kifejezetten arra kötelezi a gondnokot, hogy kérje az érintett személy beleegyezését olyan nagyobb horderejű pénzügyi döntésekben, mint pl. az ingatlantulajdon eladása. Mindazonáltal ezen jognyilatkozatot (azaz az érintett személy beleegyezését) a bíróság is pótolhatja. A holland jogi szabályozásban számos olyan garanciális rendelkezés van, mely azt biztosítja, hogy a nagykorú személyek intézkedései – a gondnokság körében is - indokolatlan befolyástól és érdekösszeütköztéstől mentesek legyenek. Vannak bizonyos összeférhetlenségi szabályok is, miszerint azon személyeket, pl. intézményvezetőket, ahol az érintett személy él, nem lehet gondnokként kirendelni. Ez pl. egy potenciális érdekütközést megelőző szabályozás.¹⁶²⁹

Végül, de nem utolsó sorban a jogi szabályozás szupervíziót is biztosít a bíró útján, akinek a gondnok éves jelentést nyújt be a tevékenységéről. Mindezideig azonban nincs információ arra nézve, hogy ezek az ún. garanciális vagy felülvizsgálati intézkedések elégségesnek bizonyulnak-e a gyakorlatban.¹⁶³⁰

Vannak esetek, melyekben a három támogató (a támogató, a mentor és a gondnok) az érintett személlyel történő konzultáció alapján hoznak döntést, s vannak olyan ügyek, melyekben lehetséges, hogy a személy önérvényesítését elősegítsék. Alapelvként jelenik meg, hogy a megtehető intézkedések az érintett személyek jogai tekintetében aránytalan és az adott

---

¹⁶²⁴ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 353. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶²⁵ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 355. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶²⁶ A 1:382(2) of DCC által deklaráltak szerint

¹⁶²⁷ 1:452(3) of DCC (holland polgári törvénykönyv)

¹⁶²⁸ 441 DCC (holland polgári törvénykönyv)

¹⁶²⁹ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶³⁰ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 347-348. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

szituációban szükségesnél nagyobb korlátozását ne jelentsenek. A bíróság hivatalosan ellenőrzi, hogy a fokozatosság a fentiek szerint megvalósul-e.¹⁶³¹

A bíróság mindezzel együtt meghallgatja az érintett személyt és figyelembe veszi a személy választását, preferenciáját adott esetben pl. a gondnok kijelölésekor. A gondnokságot elrendelő ítélet felülvizsgálatára öt évenként kerül sor.¹⁶³²

A fentiekén túl Hollandiában is létezik a magyar polgári jogban ismert ún. előzetes jognyilatkozathoz hasonló intézmény (az ún. „*levenstestament*”). Hollandiában ez az önkéntes (a cselekvőképesség jövőbeni elvesztése esetére szolgáló) „önrendelkező” jogintézmény azonban nem explicit szabályozott a DCC törvényben (legfeljebb az ügyvédi meghatalmazás klasszikus polgári jogintézménye formájában, mely a DCC-ben is deklarált), a *levenstestament* alapvetően a közjegyzői gyakorlatban él¹⁶³³. Az „*advance directive*” mint a *levenstestament* második eleme a holland polgári törvénykönyvben¹⁶³⁴ fogalmazódik meg és H.N. Stelma-Roorda és V.I. Eichelsheim azt állítja, hogy a sérülékeny felnőttek döntéshozatalában a fókusz – a különböző döntési stílusok ismeretében – az autonómiáról a részvételre helyeződött.¹⁶³⁵

2019 július 4-én az igazságügyi minisztérium bemutatta a holland parlamentnek a gondnokság háromszintű hatályos szabályozási rendszerének ún. külső értékelő jelentését.¹⁶³⁶ A jelentésben foglalt értékelés tárgyát a korábban ismertetett (2014. január 1-jén hatályba lépett alapelvi szintű) módosítások és gyakorlati működésük képezték. Az értékelő jelentésre irányuló kutatást széles körben végezték¹⁶³⁷.

Fontosabb megállapításai e jelentésnek:

- i) a módosítások pozitív hatással jártak a nagykorú személyek védelmének reformja tekintetében
- ii) az ismertetett támogató típusú gondnoksági intézkedések további fejlesztést igényelnek
- iii) a törvény által elrendelt képviseleti munka minőségére és bírósági felülvizsgálatára

tekintettel megfelelőnek tűnnek a módosítások és a szándékolt hatást eredményezték. Arra jutottak, hogy kevésbé megszorító típusú támogató intézményeket lehet felállítani. Maga a

---

¹⁶³¹ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶³² Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶³³ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 358. és H. N. Stelma-Roorda, C. Blankman, M. V. Antokolskaia, A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands, *Familie & Recht*, 2019, pp. 1–8.

¹⁶³⁴ The article 7:450 of the DCC (holland polgári törvénykönyv)

¹⁶³⁵ H.N. Stelma-Roorda és V.I. Eichelsheim: Decision-making by and for adults with impaired capacity: The potential of the Dutch *levenstestament*, *International Journal of Law and Psychiatry*, 2023.

¹⁶³⁶ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶³⁷ Tagjai a következők voltak: the Expert Group of the National Consultation Subject Content Civil and Cantonal and Supervision (Landelijk Overleg van Voorzitters van Civiele en Kantonsectoren en Toezicht, LOVCK&T, továbbiakban: szakértő csoport) the National Quality Office for Guardianship, Fiduciary Administration and Mentorship (Landelijk Kwaliteitsbureau CBM) elnöke és néhány munkatársa.

holland felsőbb bíróság is megerősítette egy gondnok kirendeléséről szóló ítéletében, hogy a polgári törvénykönyv fentebbi módosításai a nagykorú személyek jogi védelmének létező mechanizmusai tekintetében modernizációt jelentenek. E változásokat a CRPD-nek a nemzeti jogrendszerbe történő sikeres implementációjából eredeztetik, s úgy tartják, hogy a holland polgári jogi kódex hatályos jogintézményi megoldásai a CRPD céljával összhangban vannak.¹⁶³⁸

A nézőpontok tekintetében ugyanakkor Hollandiában is jellemző a megosztottság: a holland akadémiai körök¹⁶³⁹, s hozzájuk hasonlóan az emberi jogokkal foglalkozó szakemberek részéről az előzőnél kritikusabb nézőpont jelent meg, mind amellet érvelnek, hogy a nagykorú személyek esetében a cselekvőképesség megszorítására ne kerülhessen sor.¹⁶⁴⁰

A rendelkezésre álló adatok:

A gondnokság tekintetében a statisztikai adatok az utolsó 5 évben csökkenő tendenciát mutatnak. 2017-ben 25.500 fő állt gondnokság (guardianship) alatt, 2021-ben 21.200. Ugyanígy a gondnokság (guardianship) alá helyezés iránt benyújtott keresetek száma is csökken éves szinten 2017-ben ez 1500 volt, 2021-ben 1200. Az ún. támogató intézkedéseket is egyre gyakrabban kérték az elmúlt 5 évben, 10.500 fő 2017-ben, míg 2021-ben 13.100 fő.¹⁶⁴¹

Ugyanakkor a helyettes döntéshozatal vs. támogatott döntéshozatal kérdéskörben Kussinszky, Lux és Stánicz (2020)¹⁶⁴², valamint Láposy, Pásztor, Somody és Stánicz (2022) szerint a közös nevező megteremtésére törekszik a holland szabályozás, ezt képviseli Stelma-Roorda, Blankman és Antokolskaia (2019) által fentebb felvázolt és dióhéjban ismertetett ún. *középutas irányzata*.¹⁶⁴³

Írország

A CRPD elfogadásának időpontja: 2007. március 30.¹⁶⁴⁴

---

¹⁶³⁸ Sonia Dominika Rovers (2024) Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Netherlands pp. 349. in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

¹⁶³⁹ H.N. Stelma-Roorda, dr. C. Blankman prof. dr. M.V. Antokolskaia: A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands. pp. 1-8. Family and Law. 2019.

¹⁶⁴⁰ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 349.

¹⁶⁴¹ Az adatok a the Dutch National Council of Judiciary (*Raad voor de Rechtspraak*) nyilvántartásából származnak Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 tanulmánya alapján pp. 360-361. (Sajnálatos, hogy a megfelelő kifejezések angol nyelvű fordítása curatelle-guardianship változó az egyes szakirodalmakban, így nem pontosan látható az egyes jogintézmények statisztikai helyzete, az többnyire kutatói összevetések és a megfelelő következtetések levonása nyomán került ismertetésre).

¹⁶⁴² Kussinszky Anikó – Lux Ágnes -Stánicz Péter: Az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága legfrissebb megállapításai Magyarország tekintetében: a különleges jelentésből levonható főbb következtetések, Családi Jog, 2020/3. pp. 9-16. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/4556383>

¹⁶⁴³ Láposy Attila – Pásztor Emese – Somody Bernadette- Stánicz Péter (2022/1.): Az ember alapjog-gyakorlási képességének dogmatikája – I. rész, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, pp. 38.

<file:///D:/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/FULCAP.pdf> letöltés dátuma: 2023. 11. 09.

¹⁶⁴⁴ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en

A CRPD ratifikációjának időpontja: 2018. március 20.¹⁶⁴⁵

Fenntartást/nyilatkozatot fűzött a CRPD 12. cikkéhez.¹⁶⁴⁶

Előzmény:

Az ír jogi szabályozás évszázadokon át tagadta a mentális zavarral élő személyek cselekvőképességét. Az intellektuális fogyatékos emberek, idősek, agysérültek, a mentális egészségi problémával küzdő személyek egyáltalán nem gyakorolhatták cselekvőképességüket, mivel azt az ún. „the Lunacy Regulation (Ireland) Act”, (1871-es törvény) korlátozta.¹⁶⁴⁷ Írországban a cselekvőképesség korlátozása tekintetében utóbb a funkcionális megközelítés¹⁶⁴⁸ nyert teret a gondnoksági ügyekkel foglalkozó bírósági gyakorlatban.¹⁶⁴⁹

---

¹⁶⁴⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en Az elhúzódo ratifikáció indokolásának alapját az képezte, hogy a common law tradícióra tekintettel amíg a belső jog nem válik kompatibilissé a CRPD-vel, addig nem ratifikálja Írország az Egyezményt. S ugyanezen érv szolgált a Kiegészítő Jegyzőkönyv ratifikációjának a késéséhez is.

¹⁶⁴⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en Ireland's 'Declaration: Articles 12 and 14' (March 20, 2018), „Ireland recognises that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life. Ireland declares its understanding that the Convention permits supported and substitute decision-making arrangements which provide for decisions to be made on behalf of a person, where such arrangements are necessary, in accordance with the law, and subject to appropriate and effective safeguards. To the extent article 12 may be interpreted as requiring the elimination of all substitute decision making arrangements, Ireland reserves the right to permit such arrangements in appropriate circumstances and subject to appropriate and effective safeguards.” „Before ratification the Department of Justice and Equality indicated that Ireland, when ratifying the CRPD, would enter an interpretative declaration in respect of Article 12 (similar to the declarations of other States Parties such as Canada, Australia, and Norway). Roadmap to Ratification of the United Nations Convention on Persons with Disabilities (Dublin: Department of Justice and Equality, October 2015). Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 299.

¹⁶⁴⁷ Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 297.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁴⁸ a három megközelítés ismertetését ld. a disszertáció korábbi IV.6. sz. alfejezetében, Írországban a funkcionális megközelítést az Assisted Decision-Making Act (2015) vezette be in: Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 306. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁴⁹ „The ward of courts system operates from a status and outcome approach, and the Irish courts, in Fitzpatrick v FK, The Attorney General [2008] IEHC 104, have developed jurisprudence on the functional assessment of mental capacity in the context of decision-making in healthcare.” in: Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 301. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

A jogfejlesztés kapcsán figyelemre méltó, hogy Írország volt a CRPD-t legutoljára ratifikáló európai uniós tagállam.

Az ENSZ-egyezmény ratifikációját megelőző 11 év fejlődési íve különböző kormányzati és jogalkotási lépések megtételéből állt, melyek a CRPD 12. cikkében foglalt rendelkezések implementációját segítették elő: meghatározó volt az a kormányzati stratégia és jogi keretrendszer, melyet idő közben alakítottak ki. Az előzőek kapcsán említésre méltó az ún. "The National Disability Inclusion Strategy" (magyarul a Nemzeti Fogyatékoság Inklúziós Stratégia 2017-2021)¹⁶⁵⁰, valamint az ún. „The Assisted Decision Making (Capacity) Act” (továbbiakban: ADMC) (2015)¹⁶⁵¹, azaz már a CRPD ratifikációját megelőzően megtörtént a cselekvőképességükben korlátozott személyek támogatási rendszerének reformját biztosító alapok és keretrendszer meghatározása. Ez utóbbinak ugyan hosszú előzménye volt figyelemmel az ír kormány ún. Mental Capacity Bill (2008) javaslatára, melynek átfogó módosítását kezdeményezték az akadémiai és a civil szektor szereplői. Az ír jogi reformokért felelős ún. Law Reform Commission komoly kritikával illette az ír gondnoksági rendszert, mely szerint az nem nyújt kellő eljárási garanciákat az érintett személynek, s nem is áll összhangban az emberi jogokkal, különös tekintettel arra, hogy az érintett személy meghatározatlan ideig állhatott gondnokság alatt. Ennek nyomán született meg az Assisted Decision-Making (Capacity) Bill 2013, mely érdekes kombinációját képezte a különböző támogatásoknak. Ez utóbbi lépett 2015-ben hatályba, s miután e törvény a döntéshozatali támogatások mellett megtartotta a helyettes döntéshozatal intézményét - funkcionális megközelítéssel értékelve az érintett személy belátási képességét -, bármennyire is nyújtott flexibilis keretrendszert és a CRPD 12. cikkével kompatibilis alapelveket, a helyettes döntéshozatal lehetőségének megőrzésével mégsem tudott megfelelni a 12. cikk követelményeinek.¹⁶⁵²

Az ADMC 2015 az észszerű alkalmazkodás követelményének eleget tevő három - alapvetően különböző hatáskörű - jogilag elismert támogató funkciót különböztet meg, melyek a következőképpen foglalhatók össze:

1. a „decision-making assistant” – döntéshozatali asszisztens, szerepe az információkhoz történő hozzáférés, az információk megértésének és a személy akaratnyilvánításának a kifejezésében történő segítségnyújtás (személyes ügyek és a pénzügyek területén egyaránt);
2. a „co-decision-maker” – az ún. együttes döntéshozó, szerepe a támogatott döntéshozatali szerződés hatálya alatt az érintettel történő együttes döntés meghozatalának biztosítása;

---

¹⁶⁵⁰ Charles O’ Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 299.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁵¹ Assisted Decision Making (Capacity) Act, 2015, available at

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/64/enacted/en/print#sec49>

¹⁶⁵² Elionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, The support model of legal capacity: Fact, fiction, or fantasy? *Berkeley Journal of International Law*, 2014, vol. 32, no. 1, pp. 124, 134.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2779392 és Charles O’ Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 306. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

3. a „decision-making representative” – azaz az ún. döntéshozó képviselő, a bíróság által meghatározott ügyekre kinevezett személy, aki az érintett helyett történő döntéshozatalban vesz részt, reflektálva a személy akaratára és választásaira.¹⁶⁵³

A támogató személyeket az ADCMC 99. szerint az ún. „general visitor” és a „special visitor” (ez utóbbi, mint a „capacity” – az ún. belátási képesség értékeléséért felelős) szakember látogatja. Mindkét feladatkör betöltéséhez bizonyos kompetenciákat, (a special visitor számára orvosi végzettséget), ill. a general visitor számára általában motivációt, panaszkezelési tapasztalatot és kötelező tréningek elvégzését írják elő.

A támogatási rendszer átfogó reformját képezte az ún. Decision Support Service (továbbiakban: DSS) felállítására irányuló 2015-ös ADCMC rendelkezés, mely szolgáltató szerv 2022-től kezdte meg működését, jelentősége, hogy a különböző hatáskörrel bíró döntéshozatalt támogató személyek szupervizori feladatait látja el a DSS igazgatója.¹⁶⁵⁴

Az ADCMC-ről alapvetően elmondható, hogy eltörli a gondnokság intézményét¹⁶⁵⁵ (Part 6 of ADCMC), de a helyettes döntéshozatal bizonyos meghatározott körülmények esetén továbbra is alkalmazható.¹⁶⁵⁶

A 2019-ben módosított ADCMC-ről ugyanakkor elmondható, hogy a törvényi szabályozás szintjén egyfajta átvezetést nyújt¹⁶⁵⁷ a döntéshozatal támogatásához. Az ír szabályozásban is minden - 18 év feletti - nagykorú természetes személynek vélelmezett a cselekvőképessége. Amennyiben kérdés merül fel egy adott személy cselekvőképességét illetően, a támogató

---

¹⁶⁵³ Assisted Decision Making (Capacity) Act, 2015, available at <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/64/enacted/en/print#sec49> továbbá in: Charles O’ Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 306. <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁵⁴ Charles O’ Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 299.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁵⁵ „The Irish reform repeals the provisions about legal capacity included in the «Victorian Lunacy Regulation (Ireland) Act, 1871” in: Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels, pp. 12.

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

és az Implementing Supported Decision-Making. Developments across Europe and the role of National Human Rights Institutions, 8 June 2020, Mental Health Europe, European Network of National Human Rights Institutions <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf> pp. 14. Írországban az intellektuális fogyatékossgal, pszicho-szociális fogyatékossgal és autizmussal élő személyeket a gondnoksághoz hasonló helyettes-döntéshozatali intézmény, a ‘Ward of Court’ hatálya alá helyezhetik, mely rendszert a Lunacy Regulation (Ireland) Act 1871 vezette be. Ez utóbbi in.: Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 124.

¹⁶⁵⁶ Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

¹⁶⁵⁷ Vö.: ADCMC 81. (1) és (2)

paradigma elsőbbséget élvez, tehát támogatni kell a felnőtt személyt cselekvőképessége gyakorlásában.¹⁶⁵⁸

A következő elvek hatják át az ír szabályozást:

1. minden felnőtt személy feltételezett döntéshozatali képességgel bír egészen addig, ameddig ennek az ellenkezője nem bizonyosodik be
2. mindenkit támogatni szükséges a saját döntéseiben, egészen addig, amíg csak lehetséges
3. az ún. „nem bölcs” vagy „nem helyes” döntések alapján sem feltételezhető a döntéshozatali képesség hiánya
4. csak abban az esetben kerül sor támogatásra, amikor arra szükség mutatkozik
5. amennyiben szükséges a támogatás, akkor arra csak a legkevésbé megszorító módon kerülhet sor
6. a személy akarata és választása álljon a döntések középpontjában¹⁶⁵⁹
7. a másik ember nézőpontjának átgondolása, az erről történő konzultáció alapvető
8. hozzáférést szükséges biztosítani a döntéshez releváns információkhoz.

A támogatott döntéshozatalhoz való hozzáférés a következő kritériumok esetén biztosított:

1. a személy megérti a támogatott döntéshozatal lényegét és szükségességét
2. a releváns, megfelelő információkhoz való hozzáférés biztosítható a személy számára
3. szükséges a környezeti tényezők átgondolása, mely a személy döntéshozatalát érintheti
4. az érintett személy, amikor szüksége van arra, a segítségnyújtás igénybevételére képes¹⁶⁶⁰

A támogatott döntéshozatali megállapodásoknak van egy ún. regisztrációs rendszere, melyhez jogszabályban deklaráltak azok a feltételek, hogy az abban foglalt információkhoz hogyan (mely szervek, személyek számára) lehet hozzáférni.

A fentiekből következően a cselekvőképesség/belátási képesség hiányát az alábbi kritériumok mentén lehetséges megállapítani:

1. a döntéshez szükséges releváns tényeket, információkat a személy nem érti
2. a releváns információt nem képes megőrizni a döntés meghozatalán túl
3. nem tudja sem felhasználni, sem mérlegelni a kapott információt a döntéshozatal során
4. asszisztív technológiai támogatással sem képes kommunikálni¹⁶⁶¹

---

¹⁶⁵⁸ Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 299.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

¹⁶⁵⁹ Elionóir Flynn, Anna Arstein-Kerslake, The support model of legal capacity: Fact, fiction, or fantasy? *Berkeley Journal of International Law*, 2014, vol. 32, no. 1, pp. 124, 134.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2779392

¹⁶⁶⁰ Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels pp. 12.

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

¹⁶⁶¹ Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels pp. 12.

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

Mindez azt mutatja, hogy a 2019-ben részlegesen módosított 2015-ös ADMC szerint a cselekvőképesség megítélése funkcionális értékelésen alapul, döntés- és idő-specifikus megközelítéssel. Az ADMC végrehajtása, a támogatott döntéshozatal hatékonyabb implementációja és a bürokrácia csökkentése, s nem utolsósorban a DSS működésének hatékonyságának javítása érdekében egy miniszteriális tárcaközi munkacsoportot (Inter-Departmental Steering Group; IDSG) állítottak fel.¹⁶⁶²

A 2022. évi törvény megtartotta a 2015-ös ADMC-ben deklarált támogatási típusokat, ugyanakkor számos komplex (több jogszabályt átfogóan érintő) és egyéb eljárási jellegű módosításokat eredményezett. Az egészségügyi kezelésekre történő hozzájárulás vonatkozásában jelentős változásokat hozott, a DSS igazgatójának hatáskörét bővítette a panaszok kivizsgálása és informális kezelése terén.¹⁶⁶³

---

¹⁶⁶² Lluís Marroyo Molina, Anna Grañana Sancho, Ferran Blanco Ros, Paolo Leotti, Clàudia Motjé: Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms. European Association of Service providers for Persons with Disabilities. 2021 December, Brussels pp. 13.

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

¹⁶⁶³ Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 308.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%C5%84ski-bogus%C5%82aw-lackoro%C5%84ski>

Függelék

A CRPD-t utoljára ratifikáló európai államok

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
CRPD aláírásának dátuma	2007. március 30.	2007. március 30.	2007. március 30.
CRPD ratifikációjának dátuma	2016. május 11. ¹⁶⁶⁴	2016. június 14.	2018. március 20.
Fenntartással élt-e, magyarázatot fűzött-e a CRPD 12. cikkéhez	nem	igen fűzött ¹⁶⁶⁵	igen (declaration és reservation formájában 2018-ban a ratifikáció során) ¹⁶⁶⁶

¹⁶⁶⁴ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en A ratifikáció elhalasztásra került (egy korábbi időpontra tervezték volna), mert a finn jogi szabályozás néhány rendelkezése nem elég jól tükrözte a CRPD szellemét, szabályait. In.: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 191

¹⁶⁶⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en

¹⁶⁶⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en Ireland's 'Declaration: Articles 12 and 14' (March 20, 2018), „Ireland recognises that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life. Ireland declares its understanding that the Convention permits supported and substitute decision-making arrangements which provide for decisions to be made on behalf of a person, where such arrangements are necessary, in accordance with the law, and subject to appropriate and effective safeguards. To the extent article 12 may be interpreted as requiring the elimination of all substitute decision making arrangements, Ireland reserves the right to permit such arrangements in appropriate circumstances and subject to appropriate and effective safeguards. Before ratification the Department of Justice and Equality indicated that Ireland, when ratifying the CRPD, would enter an interpretative declaration in respect of Article 12 (similar to the declarations of other States Parties such as Canada, Australia, and Norway). Roadmap to Ratification of the United Nations Convention on Persons with Disabilities (Dublin: Department of Justice and Equality, October 2015).

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
CRPD-t megelőző kiindulási alap	1999 gondnoksági szabályozás átalakítása, „open dialogue” támogató modell már létezett a CRPD ratifikációja előtt, illetve az ún. önrányított (ÖIT) döntéshozatal projekt jogszabály nélkül is megvalósíthatónak ígérkezett ¹⁶⁶⁷	1838. évi és 1950-es években módosított polgári jogi kódex reformja, 1992. január 1. hatályba lépése Még a 2000-es évek előtt Új-Zélandról átvette az ún. Family Group Decision-Making” családi csoportos döntéshozatalra irányuló modellt, melyet az Eigen Kracht Centrale az „Eigen Kracht- konferenties néven vezetett be ¹⁶⁶⁸ E modell keretében az egyes családok határozzák meg, hogy milyen szakemberekkel és milyen szolgáltatások igénybevételével képesek a problémáikat megoldani, s az életüket megtervezni, koordinálni. ¹⁶⁶⁹	Korábban a cselekvőképesség korlátozását a The Lunacy Regulation (Ireland) Act/1871 szabályozta. Fontos azonban megemlíteni, hogy szempontrendszerem szerint Írország két táblához is tartozna, mivel Maschke (2007) besorolása szerint „részvételt célzó fogyatékosügyei politikát” folytat, ez pedig a disszertáció bevezetőjében említett feltételezéseim szerint is eleve szilárdabb alapot jelenthet a fogyatékos személyek cselekvőképessége gyakorlásának támogatását biztosító jogi környezet megteremtése irányába

1667 Vö.: „Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union, a programnak szerző maga is résztvevője volt 2015-ben a Kézenfogva Alapítvány delegáltjaként. <https://www.firah.org/upload/notices3/2015/ajupid-final-research-report-may-2015.pdf>

¹⁶⁶⁸ <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf> pp. 19.

¹⁶⁶⁹ Rob van Pagée (2014): *Transforming Care: The new welfare state* pp. 2. https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
CRPD 2008. évi hatályba lépését követő jogi reformlépések	<p>2010 munkacsoport alakul a szabályozási reformra, 2015-ben új antidiszkriminációs törvényt fogadnak el (1385/2014. évi törvény)</p> <p>A CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár hatására gondnoksági rendszerre vonatkozó nemzeti jogszabály felülvizsgálata (Guardianship Service Act)</p>	<p>alapelvi jellegű jogszabály módosítások a jogügyleti képességet támogató intézkedések vonatkozásában, ezek 2014. január 1-től léptek hatályba:</p> <p>i) elérhető és megfelelő támogató intézkedések biztosítása az érintett személyek függetlenségének garantálása céljából</p> <p>ii) a fogyatékossgal élő személyekhez legközelebb állók (tk. közeli hozzátartozók) bevonása a támogatásba</p> <p>iii) a törvény által kirendelt képviselők munkájának minőségi javítása</p> <p>iv) a „guardianship”, a „fiduciary administration” és a „mentorship” jogintézménye közti határhúzás és átjárhatóság biztosítása.</p> <p>A CRPD elfogadását követően 2014-ben a holland parlament jelentős változásokat fogadott el a szociális ellátórendszer vonatkozásában. Ennek központi elemei a következők voltak: minden támogatás a természetes kapcsolati háló szintjén elérhető, a hivatalos támogatás a következő szintet jelenti, azaz: célként fogalmazódott meg a nagyobb személyes felelősségvállalás biztosítása¹⁶⁷⁰.</p>	<p>említésre érdemes a „The National Disability Inclusion Strategy” vagy magyarul a Nemzeti Fogyatékossgügyi Inklúziós Stratégia (2017-2021)¹⁶⁷¹, valamint a „The Assisted Decision Making (Capacity) Act” (továbbiakban: ADMC) (2015)¹⁶⁷², azaz már a CRPD ratifikációját megelőzően megtörtént a cselekvőképesség nehézségével küzdő személyek támogatási rendszerének reformját biztosító alapok és keretrendszer meghatározása.</p>

---

¹⁶⁷⁰ Ez párhuzamba állítható az ún. szociális tanulással, a családi erőforrások aktivizálásával, a resztoratív technikák bevezetésével in: Rob van Pagée (2014): [Transforming Care: The new welfare state](https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9-EU-Forum-Rest.Justice.pdf) pp. 2. https://www.eigen-kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9-EU-Forum-Rest.Justice.pdf

¹⁶⁷¹ Charles O' Mahony and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 299.

¹⁶⁷² Assisted Decision Making (Capacity) Act, 2015, available at <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/64/enacted/en/print#sec49>

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Cselekvőképesség szabályozása alapvetően (jogszabály típusa)		<p>polgári jogi kódex az alábbi típusú jogintézményekkel</p> <p>4. mentorálás – mentorship/mentorship (articles 1:451-462 of DCC)</p> <p>5. ügyintézés – fiduciary administration (articles 1:431-449 of DCC)</p> <p>6. gondnokság – curatele/tutelage¹⁶⁷³ (articles 1:379-391 of DCC)¹⁶⁷⁴</p>	<p>az ADMC-ről alapvetően elmondható, hogy eltérli a gondnokság intézményét¹⁶⁷⁵ (Part 6 of ADMC), de a helyettes döntéshozatal bizonyos meghatározott körülmények esetén továbbra is alkalmazható.¹⁶⁷⁶ A 2019-ben módosított ADMC-ről ugyanakkor elmondható, hogy a törvényi szabályozás szintjén egyfajta <i>átvezetést nyújt</i>¹⁶⁷⁷ a döntéshozatal támogatásához. Az ír szabályozásban is (hazánkéhoz hasonlóan) 18 éves kor felett minden nagykorú természetes személynek vélelmezett a cselekvőképessége. Amennyiben kérdés merül fel egy adott személy cselekvőképessége tekintetében, a támogató paradigma elsőbbséget élvez, tehát támogatni kell a felnőtt személyt cselekvőképessége gyakorlásában.</p> <p>fontos figyelembe venni, hogy az ADMC 2022-es módosítása 2022 decemberében került elfogadásra</p>

¹⁶⁷³ Initial report submitted by the Netherlands under article 35 of the Convention, due in 2018, CRPD/C/NLD/1 [Date received: 13 July 2018 pp. 4.

¹⁶⁷⁴ Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 pp. 349.

¹⁶⁷⁵ <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf> pp. 14. Írországban az intellektuális fogyatékossgal, pszicho-szociális fogyatékossgal és autizmussal élő személyeket a gondnoksághoz hasonló helyettes-döntéshozatali intézmény, a 'Ward of Court' hatálya alá helyezhetik, mely rendszert a Lunacy Regulation (Ireland) Act 1871 vezette be. in.: Gurbai Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében, Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015. pp. 64-65.

¹⁶⁷⁶ https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

¹⁶⁷⁷ Vö.: ADMC 81. (1) és (2)

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Cselekvőképesség korlátozhatósága (igen/nem)	igen, a cselekvőképesség korlátozható, a cselekvőképesség funkcionális megközelítésen alapul, korlátozására fogyatékoság alapján sor kerülhet	igen, a cselekvőképesség korlátozható, mentális állapot miatt	az ír szabályozásban a cselekvőképesség korlátozható, megítélése funkcionális értékelésen alapul, döntés- és idő-specifikus megközelítéssel

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Gondnokság intézmény van/nincs	<p>gondnokság intézmény létezik, fontos, hogy az ún. „gondnoksági küszöb” elérése szükséges a gondnok kirendelésére való jogosulttá váláshoz</p> <p>4 alapvető típusa van:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. támogató gondnokság 2. gondnokkal közös együtt döntés, intézkedés 3. cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság bizonyos ügyek mentén 4. cselekvőképtelenné nyilvánítás (igen ritkán, szükségesség szerint és az ultima ratio elv mentén, s az érintett személy körülményeiről is meg kell győződnie az eljáró bíróságnak) 	<p>van gondnoksági intézmény, helyettes döntéshozatalon alapul</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.) az ún. „curatele” (leginkább jogkorlátozó, elsősorban az érintett személy pénzügyi érdekeit védi) 2.) „beschermingsbewind” vagy másként „fiduciary administration” pénzügyek kezelésére irányuló intézmény 3.) „mentorship” 1195-ös bevezetéssel egészségügyi és szociális döntések esetén, s az előzővel kiegészítő jellegű is lehet <p>Hollandiában a bíróságok részéről nincs jogszabályi kötelezettség arra nézve, hogy mielőtt a helyettes döntéshozatali intézkedéseket alkalmazzák, a kevésbé korlátozó alternatívák működőképességét vagy a felnőtt személynek nyújtott gyakorlati támogatást vizsgálják, igazolják. Ugyanakkor az érintett személy preferenciájának (választásának) elvét és az érintett személy döntéshozatalba történő bevonását irányadó szempontnak tekintik. Említésre érdemesek fontos összeférhetlenségi szabályok, ill. garanciális és bírói szupervíziós eljárásra irányuló rendelkezések 5 évente történik a gondnokság felülvizsgálata</p>	nincs ADMC eltörölte, de cselekvőképesség korlátozható

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Cselekvőképesség korlátozásának alapját szolgáló kritérium	mentális zavar megállapítása, azaz orvosi vizsgálat szerint történik a korlátozás, ugyanakkor az orvosi diagnózis önmagában nem elégséges, tovább kritérium, hogy az érintett személy érdeke veszélybe legyen	medikális szemlélet /funkcionális képességvizsgálat, mentális állapot alapján orvos értékeli a döntéshozatali képességet	<ol style="list-style-type: none"> 1. a döntéshez szükséges releváns tényeket, információkat a személy nem érti 2. a kapott információt a döntés meghozataláig nem képes megőrizni 3. nem tudja sem felhasználni, sem mérlegelni a kapott információt a döntéshozatal során 4. asszisztív technológiai támogatással sem képes kommunikálni
Cselekvőképesség korlátozása nélküli gondnokság intézménye van/nincs	van (vö.: támogató gondnokság intézménye)	nincs	
Facilitáló típusú gondnoksági intézmény van/nincs	az ún. támogató gondnokság mint első fokozat és egyben a leggyakoribb eset, ugyanakkor az érintett személy „legjobb érdekének” elve szerint működik, emiatt erősen kritizált	az alapelvek szintjén az érintett személy választáshoz való jogának érvényesítésével egyes esetekben és a döntéshozatalba történő bevonásával	
Cselekvőképesség korlátozása esetén eljáró fórum	bíróság	bíróság	bíróság

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Támogatott döntéshozatal van/nincs	nem így hívják, inkább ún. önrányított döntéshozatal	nincs mint különálló jogintézmény	<p>van, három típusú</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. assisted decision-making (családtag, bizalmi személy által ellátott támogatói szerep, mely formális támogatott döntéshozatali megállapodáson alapul) 2. co-decision-making (együttes döntéshozatalon alapul, családtag, bizalmi személy látja el a támogatói szerepet, megosztott a döntés felelőssége, megoszlik a támogató és a támogatott között) 3. decision-making representative (tk. a helyettes döntéshozatal egy formája, azon kisebbségre vonatkozik, akik nem képesek döntést hozni még segítséggel sem), fontos, hogy az érintett személy akarata az alapelv, a támogató hatásköre korlátozott és észszerűen alkalmazható <p>valamennyi fentebb említett megállapodást és működést a Decision Support Service igazgatója felügyeli</p>

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Egyéb támogató intézmény, mely nem jár a cselekvőképesség korlátozásával van/nincs	nincsen teljes támogatáson alapuló keretrendszer, inkább a személyes asszisztencia szolgáltatást és az ún. önkéntes támogatói rendszert kell megemlíteni, melyek Vikkula (2016) szerint a legjobb alapot kínálják a támogatói rendszer felépítéséhez		A támogatott döntéshozatalhoz való <i>hozzáférés</i> a következő kritériumok esetén biztosított: <ol style="list-style-type: none"> 5. a személy megérti a támogatott döntéshozatal lényegét és szükségességét 6. a releváns, megfelelő információkhoz való hozzáférés biztosítható a személy számára 7. szükséges a környezeti tényezők átgondolása, mely a személy döntéshozatalát érintheti 8. az érintett személy, amikor szüksége van arra, a segítségnyújtás igénybevételére képes
Struktúraváltás irányába mutató intézkedés van/nincs	<ul style="list-style-type: none"> - fontos elem: a szupervízió és a számonkérhetőség és elszámoltathatóság a gondnokság rendszerében, s többnyire pénzügyi menedzsmentet jelent - finn parlamenti ombudsman erős felülvizsgálati jogköre a gondoki hatósággal és gondnokok eljárásával kapcsolatos panaszok esetén - továbbá: Disability Service Act és The Act on Special Care for People with Intellectual Disability egyesítésével új fogyatékosügyei törvényt készültek benyújtani, erről nincs további információ 	<p>2019. július 4. Igazságügyi Minisztérium elrendelte a gondnokság háromszintű hatályos szabályozásának külső értékelő jelentését (széleskörű szakmai részvétellel), melynek a megállapításai a következők:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a támogató típusú gondnoksági intézkedések további fejlesztést igényelnek - kevésbé megszorító támogató intézményeket szükséges felállítani - a nagykorú személyek védelmi mechanizmusa modernizációt igényel 	ADMC 2015-ös módosítását követően Decision Support Service (továbbiakban: DSS) felállítása, majd újabb módosítás vált szükségessé 2022-ben a 2015-ös ADMC komplexitása miatt, továbbá az ún. erőforrások összegyűjtése miatt, illetve javítani kellett a támogatást, csökkenteni a bürokráciát, valamint, hogy a DSS hatékonyabban láthassa el a hatáskörét (felülvizsgálat, panaszok kivizsgálása, kezelése, döntéshozatal)

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Finnország</i>	<i>Hollandia</i>	<i>Írország</i>
Nyilvántartási rendszer	kormányzati szintű ún. Register Office, mely 2020-tól a „Digital and Population Data Services Agency” részévé vált. A témát problémásnak tekintik a különleges érzékenységu adatokra tekintettel, mely miatt a rendszerhez történő hozzáférés nehezített.		
Gondnokságra irányuló adat	2013-ban 64.100 fő élt gondnokság alatt, akikből 62.305 fő teljes cselekvőképességü személy és mindösszesen 1749 fő állt cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt	2015-ben az ún. beschermingsbewind 36.341 alkalommal került elrendelésre, 1.976 felnőttet helyeztek a curatele jogintézménye alá és a mentorschap kirendelésére 7.398 alkalommal került sor Hollandiában a bíróságok részéről nincs jogszabályi kötelezettség arra nézve, hogy mielőtt a helyettes döntéshozatali intézkedéseket alkalmazzák, a kevésbé korlátozó alternatívák működőképességét vagy a felnőtt személynek nyújtott gyakorlati támogatást vizsgálják, igazolják.	nincs rendelkezésre álló adat
Támogatott döntéshozatalra irányuló adat	nincs kifejezetten támogatott döntéshozatali intézmény, az önirányított döntéshozatalról pedig nincs elérhető adat	nincs kifejezetten támogatott döntéshozatali intézmény	nincs rendelkezésre álló adat

A közép-kelet európai országok

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Csehország</i>	<i>Észtország</i>	<i>Lengyelország (reform folyamatban)</i>
CRPD aláírásának dátuma	2007. március 30.	2007. március 30.	
CRPD ratifikációjának dátuma	2007. szeptember 28.	2012. április 4. (nem került áttekintésre a cselekvőképességet szabályozó nemzeti joganyag)	
Fenntartást, magyarázatot fűzött-e a CRPD-hez	nem	igen	
Cselekvőképesség szabályozása (jogszabály típusa)	1964-es Ptk. 2000-2012 közötti rekodifikációja, új Ptk. hatályba lépése 2014. január 1.	polgári jogi kódex 2002-es és 2009-es módosítása	polgári jogi kódex
Cselekvőképesség korlátozhatósága (igen/nem)	a cselekvőképesség részlegesen és teljesen korlátozható	a cselekvőképesség korlátozható, a korlátozás nem feltétlenül jár gondnokság elrendelésével	
Gondnokság intézmény van/nincs	van (max. 3 év, 5 évig hosszabítható)	van gondnokság intézménye, akik gondnokság alatt állnak, azoknak a cselekvőképessége minden esetben korlátozott (max. 5 év)	van (képviselő, vagyonekezelés), felülvizsgálat nincs, gondnokság alá helyezésnél eddig nem volt kötelező az érintett személyes meghallgatása
Cselekvőképesség korlátozásának alapját szolgáló kritérium	medikális szemlélet/funkcionális megközelítés	medikális szemlélet /funkcionális képességvizsgálat értelmi fogyatékoság és mentális betegség alapján	
Cselekvőképesség korlátozása nélküli gondnokság intézménye van/nincs	nincs	nincs	
Facilitáló típusú gondnoksági intézmény van/nincs		nincs	segítő gondnok helyettes képviselő egy személyben a fenti kettő

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Csehország</i>	<i>Észtország</i>	<i>Lengyelország (reform folyamatban)</i>
Cselekvőképesség korlátozása esetén eljáró fórum	bíróság	bíróság	bíróság
Támogatott döntéshozatal van/nincs	van Polgári jogi kódex 45-48. szakasza (csak a gondnokság alatt nem álló személyeknek, bíróság által jóváhagyott támogatott döntéshozatali megállapodás, legközelebbi hozzátartozó által nyújtható képviselő, medikális szemlélet (funkcionális megközelítés)		
Egyéb támogató intézmény, mely nem jár a cselekvőképesség korlátozásával van/nincs			
Struktúraváltás irányába mutató intézkedés van/nincs	nem történt	Progresszív intézkedési reformfolyamat: szupervízió és monitoring mechanizmus kiépítésével intézkednek	egyéb: személyes meghallgatás 2024. február 24-i hatályba lépéssel
Gondnokság irányuló adat	2021-ben 44.342 fő	2011-ben 1600 fő 2013-ban 900 fő 2021-ben 900 fő	
Támogatott döntéshozatalra irányuló adat	2016-ban 155 fő		

A magyar polgári jogi szabályozásra hatással lévő országok

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
CRPD aláírásának dátuma	2007. március 30.	2007. március 30.	2007. március 30.
CRPD ratifikációjának dátuma	2008. szeptember 26.	2009. február 24.	2014. április 15.
Fenntartást, magyarázatot fűzött-e a CRPD 12. cikkéhez	nem	nem	nem
CRPD-t megelőző kiindulási alap		1992. január 1. megszüntetésre került a cselekvőképesség korlátozása a gondnokság körében, tehát egyfajta támogató típusú gondnokság alkalmazására került sor	A svájci fogyatékosügy szabályozás a 26 kanton szövetségéből eredően töredezett volt, a CRPD implementációjától azt várták, hogy ez majd egy átfogó megközelítést és szilárd alapot jelent szövetségi szinten is a szabályozás tekintetében
CRPD hatályba lépését követő jogi reformlépések	2018. július 1. Zweites Erwach-Sernen 2. Schutzgesetz (továbbiakban: 2. ErwSchG) az ún. „második felnőttvédelmi törvény” megalkotása, melynek célja a hatálya alá tartozó felnőtt személy autonómiájának, az önrendelkezésének és a döntéshozatalának a segítése szubszidiárius jellegű egyúttal osztrák alkotmánymódosítás is az érintett személy autonómiájának figyelembe vételére	- a CRPD alkalmazását elrendeli a belső jogban, nem transzformálja azt a nemzeti jogi szabályozás szintjére - a CRPD-ben foglaltak implementációjára akcióterv készül a legfőbb intézkedésekkel (2011, 2016, 2021) - kiemelendő a Bundesteilhabegesetz (az inkluzív társadalomfejlesztés érdekében) és a Behinderten gleichstellungsgesetz (a fogyatékossgal élő személyek szövetségi szintű esélyegyenlősége érdekében) 2021. március 5-én a gondnokság rendszerének átalakítása, a gondnokság szerepének tisztázásával	2013. január 1. az ún. felnőtt személyek jogvédelméről szóló jogszabály bevezetésével, ennek szemléletére azonban a CRPD még kevésbé volt hatással

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
Cselekvőképesség szabályozása alapvetően (jogsabály típusa)	<p>polgári jogi kódex</p> <p>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (továbbiakban: ABGB)</p> <p>ABGB 239-259. §</p> <p>általános képviselő és a jognyilatkozatok megtételének szabályozása (életkori bontásban is) ide tartozik</p> <p>döntéshozatali képesség definíciója: megérteni a cselekvés jelentőségét és következményeit</p> <p>általános vélelem: minden felnőtt személy döntéshozatalra képes</p> <p>„mental capacity” (belátási képesség) vizsgálata – mentális állapota miatt nem képes független jognyilatkozat tételre</p>	<p>Bürgerliches Gesetzbuch (továbbiakban: BGB.)</p> <p>teljes cselekvőképesség védelme, pusztán a 18 éves kor alatti személyek cselekvőképességének életkor szerinti korlátozási fokozatait tartalmazza</p> <p>a nagykorú személyek cselekvőképességi reformjának lényege:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elsődleges a személynek a szükségleteihez illeszkedően nyújtandó támogatás az ügyei menedzselésében, - alapelv az érintett személy akarata és kívánsága, - a képviselő intézménye csak fokozatosan, a támogatást követően alkalmazható <p>mindez komoly elmozdulást jelent a helyettes döntéshozataltól a támogatott döntéshozatal irányába (itt az ún. önrendelkező döntéshozatal felé)</p>	<p>polgári jogi kódex</p> <p>bírói ítélettel nagykorú, cselekvőképtelennek minősített személy nem tehet jognyilatkozatot, legszemélyesebb jogok gyakorlása tekintetében a képviselő lehetősége kizárt (házasságkötés, apaság elismerése)</p> <p>Ugyanakkor megjegyzést érdemel, hogy a polgári jogi kódex és az ún. felnőtt személyek jogvédelméről szóló jogszabály együtt flexibilis keretrendszert eredményez, mely a legmagasabb szintű autonómia garanciája</p>
Cselekvőképesség korlátozhatósága (igen/nem)	<p>a forgalom biztonsága és az egységes szabályozás igényének eleget téve a döntéshozatali képesség korlátozható, ha a fogyatékossgal élő személy nem érti a saját döntéseinek a jelentőségét</p>	<p>cselekvőképtelenség fogalma fennmaradt, (7 év alatt és mentális zavar esetén is) bírósági döntés nélkül is semmis a jognyilatkozat ilyen esetben, orvosszakértői véleménnyel, melyet kritikai észrevételekkel kell figyelembe venni,</p> <p>továbbá az ún. beleegyezés fenntartásának jogintézménye jár a cselekvőképesség korlátozásával, mely azonban a legszemélyesebb területekre nem</p>	<p>a cselekvőképesség 4 kategóriáját különbözteti meg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. teljes aktív cselekvőképesség 18 év feletti személyek, akik racionális ítélőképességük birtokában vannak, ill. érti a cselekvés jelentőségét, az észszerűség hatását 2. teljes aktív polgári cselekvőképtelenség helyettes képviselő formájában jogi képviselőre jogosult,

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
		terjeszthető ki (házasságkötés, élettársi viszony, családjogi, öröklési ügyek), a „hivatalbóltság” elve érvényesül orvosszakértői vizsgálattal, de ez utóbbi önmagában nem elegendő	<p>legszemélyesebb jogok nem korlátozhatóak, kivéve, ha érdekösszeütközés van (ritka az alkalmazása: pl. kóma vagy rendkívüli pszichés állapot)</p> <p>3. korlátozott aktív polgári cselekvőképesség két típusa: beleegyezési (az ún. Felnőttvédelmi Hatóság döntésében meghatározott ügyekben korlátozza a cselekvőképességet) és helyettesítési (ez utóbbi specifikus ügyekben csak és az érintett személy cselekvőképességét nem érinti)</p> <p>4. korlátozott aktív polgári cselekvőképéptelenség az ún. általános helyettesítés hatálya alá tartozó személyek, az érintettek az autonómia bizonyos fokával rendelkeznek, melyet a svájci polgári törvénykönyv garantál</p>
Gondnokság intézmény van/nincs	<p>A 2018-as szabályozás előtt is jellemző, hogy a cselekvőképességet korlátozó gondnokság intézményét csak kiegészítő jelleggel, ultima ration-ként kezelték</p> <p>5 évenként történő felülvizsgálattal</p> <p>Újdonság: Id. lentebb a nagykorú személyek bíróság által kirendelt képviselője (gerichlicher Vertreter) ultima ratio-ként, cselekvőképesség ügycsoportos korlátozásával 3 évre fokozatossági elven</p>	van gondnokság intézménye, gondnokrendelésnél szándékosan nincs törvényi ügycsoport, inkább a bírók képessé tétele történik abban a vonatkozásban, hogy azonosítani tudják a gondnokság által érinthető életterületeket	

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
Cselekvőképesség korlátozásának alapját szolgáló kritérium	medikális szemlélet/funkcionális megközelítés (mental capacity vizsgálata)	medikális szemlélet /funkcionális képességvizsgálat néhány ponton fennmaradt az orvosszakértői vizsgálat alkalmazásával, mely azonban kritikai módon szemlélendő, az elsődleges az érintett személy akarata és választása még a képviseleti intézményeket megelőzően is	ún. racionális ítélőképesség hiánya
Cselekvőképesség korlátozása nélküli gondnokság intézménye van/nincs	nincs	van	nincs
Facilitáló típusú gondnoksági intézmény van/nincs		említendő szempont: bírói képessé tétel a fentebb jelölt, gondnokság által érinthető életterületek vonatkozásában	
Cselekvőképesség korlátozása esetén eljáró fórum	bíróság	bíróság	bíróság
Támogatott döntéshozatal van/nincs	nincs ilyen típusú expressis verbis nevesített jogintézmény	nincs ilyen típusú expressis verbis nevesített jogintézmény	nincs ilyen típusú expressis verbis nevesített jogintézmény
Egyéb támogató intézmény, mely nem jár a cselekvőképesség korlátozásával van/nincs	2.ErwSchG törvény a leginkább releváns szabályozás alapelvei: <ol style="list-style-type: none"> 1. lehető legtöbb támogatás nyújtása 2. különböző jogügyletekben való részvétel joga 3. a jognyilatkozattétel során a lehető legnagyobb függetlenség biztosítása terminológiai újítás: <ul style="list-style-type: none"> • gondnok helyett a nagykorú képviselője 	Támogató modellek vannak: <ul style="list-style-type: none"> - meghatalmazott képviselő formában - 2017. január 1-től „részvételi tanácsadók” többnyire sorstárs segítés formájában a szociális szolgáltatások területén 	az ún. felnőtt személyek jogvédelméről szóló jogszabály alapján (Felnőttvédelmi hatóság – adminisztratív bírósági szerv) a helyettesítés fokozatait tartalmazza az alábbiak szerint <ol style="list-style-type: none"> 1. támogató helyettesítés a cselekvőképesség nem korlátozott, tisztán támogató jellegű jogintézmény az érintett személy kezdeményezésével és a beleegyezésével 2. képviseleti helyettesítés

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • az érintett személy vagy érintett vagy nagykorú és nem fogyatékosként aposztrofált személy, • döntéshozatali képesség csökkenés esetén – a fokozatosság elve szerint – 4 pilléres modell érvényesül <ol style="list-style-type: none"> 1. előzetes jognyilatkozat 2. nagykorúak választott képvisellete (képviselőnevezésre teszi képessé, bármely bizalmi személy segítheti, akaratnyilatkozat kifejtésére és akarat kifejezésre is képes személyek – regisztrált formában működik, konstitutív hatállyal jön létre 3. nagykorúak törvényes képvisellete (gesetzliche Vertreter) érintett személy közeli hozzátartozói által nyújtott képviselleti jogkör (nincs rokonsági sorrend), kritériumai: ABGB-ben kategorizált ügyekben nem tud önállóan eljárni, nem tud döntést hozni, nem kíván más képviselőt választani, károsodás veszélye, rizikója fennáll - regisztrált formában működik és konstitutív hatállyal jön létre, megállapodáson és törvényen alapul, bíróság ellenőrzése alatt, 3 évre szól 4. nagykorú személyek bíróság által kirendelt képvisellete (gerichtlicher Vertreter) ultima ratio-ként alkalmazott akár kérelemre vagy hivatalból, ez tk. ekvivalens a 2018 		<p>a cselekvőképesség korlátozható, bizonyos esetekben a képviselő és a képviselt párhuzamosan gyakorolják a cselekvőképességet, vannak az ún. Felnőttvédelmi Hatóság jóváhagyását igénylő kérdések, pl. érintett személy lakhatása, hosszabb távú szerződések, melyeket a polgári jogi kódex tartalmaz, ill. a kiemelt kockázatú ügyek és a jóváhagyást igénylő komplex ügyek listája</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. beleegyező helyettesítés – az utólagos felülvizsgálatát jelenti az érintett döntéseinek 4. az általános helyettesítés intézménye, mely többnyire korlátozza az érintett személy cselekvőképességét, rendkívül ritkán alkalmazott jogintézmény személyi és vagyoni jogi ügyekben egyaránt

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
	előtti gondnokság intézményével (Schwaltschaft intézményével), csak különösen indokolt esetben - az ABGB szerint - merülhet fel az alkalmazása, így, ha az érintettnek nincs más képviselője, s az előző megoldások közül nincs mód képviselőt kinevezni az érintett számára és a károsodás veszélye fennáll, ilyenkor ügycsoportok mentén 3 évre elrendelhető, nemperes eljárásban, a többi képviseleti típussal szemben ez a bírósági ún. kirendelt képviselet deklaratív hatályú		
Struktúraváltás irányába vagy eljárási, működési reformokat mutató intézkedés van/nincs	képviseleti rendszer az érintett akarata szerinti választás elvén működtetve	2023. január 1. a gondnok eljárásának szakmai, minőségi sztenderdjeinek rögzítése, fejlesztése, mely az önrendelkező döntéshozatalra irányul	A kantonok szintjén fokozott jogreform hullám tapasztalható az inklúzió és a részvétel, valamint a jogok tisztelete, továbbá a támogatás irányába a CRPD hatására.
Nyilvántartási rendszer	Österreichischer Zentrales Vertretungsverzeichnis (ÖZVV)	problémás a nyilvántartás (a tartományi és szövetségi szint között nincsen kötelező adatszolgáltatás)	
Gondnokság irányuló adat	2018. július 1. előtt a 4-es típusú képviseleti kategóriában 52.746 főt tartottak nyilván a reform bevezetése után: 36.500 fő áll a 4-es típusú képviselet hatálya alatt, adataik bizonyítják, hogy a választott képviselettel élő személyek száma 200 %-kal nőtt	2015-ben 1.280.900 fő gondnokság alatt álló személy, a teljes lakosság 1,55 %-a (ez azonban nem hiteles adat, mivel szövetségi szintre az egyes tartományok nem jelentettek adatokat rendszeresen) a „beleegyezés fenntartása” mint a cselekvőképesség korlátozásával járó jogintézmény 10 %-nál kevesebb, s a fentebb jelzettek szerint alkalmazható meghatalmazott képviselet intézményével	nincs rendelkezésre álló adat

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Ausztria</i>	<i>Németország</i>	<i>Svájc</i>
		20 %-kal tovább csökkent a gondnokság alatt álló személyek száma	
Támogatott döntéshozatalra irányuló adat	nincs kifejezetten nevesített támogatott döntéshozatali jogintézmény	nincs kifejezetten nevesített támogatott döntéshozatali jogintézmény	

A részvételt célzó fogyatékosügyei politikát folytató európai államok

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Svédország</i>	<i>Spanyolország</i>	
CRPD aláírásának dátuma	2007. március 30.	2007. március 30.	
CRPD ratifikációjának dátuma	2008. december 15.	2007. december 3.	
Fenntartást, magyarázatot fűzött-e a CRPD-hez	nem tett, nem fűzött	nem tett, nem fűzött	
Cselekvőképesség szabályozása (jogsabály típusa)	alapvetően nem a cselekvőképességet szabályozzák (annak nincs általános definíciója), hanem a döntéshozatali képességet jellemzőbb az egyes jogterületeket érintő szegmentált szabályozás családjogi kódex	cselekvőképesség korábbi fogalma: jogcselekmények közvetlen és érvényes megtételére jogosult az adott személy 2010-es szabályozás az ún. „assistance mechanism” bevezetésével, mely lehetővé teszi az ún. helyettes döntéshozatali jogintézmények elkerülését polgári jogi kódex vonatkozó fejezete címe is megváltozott a következőre: „Támogató intézkedések a fogyatékos személyek	

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Svédország</i>	<i>Spanyolország</i>	
		cselekvőképességének gyakorlásához”, melynek keretében a támogatás egy szélesen értelmezett fogalom, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos döntéshozatalra is reflektál	
Cselekvőképesség korlátozhatósága (igen/nem)	1989 óta nincs általános cselekvőképtelenség	igen (szűkülő körben)	
Gondnokság intézmény van/nincs	de a „támogató típusú” gondnoksághoz hasonló intézmény van alább az 1. és 2., s egyben a Családjogi Kódex a következő támogatásokat szabályozza: <ol style="list-style-type: none"> 1. förvaltare („administrator”) mentális zavar fennállása esetén a jognyilatkozatok érvénytelenségét vonhatja maga után 2. a speciális képviselő („god man”) intézménye, ha nincs hozzátartozó, jognyilatkozata érvénytelenséget vonhat maga után 3. jogszabályon alapuló törvényes képviselő intézménye 4. (előzetes jognyilatkozat intézménye itt is – de ez nem tartozik ebbe a gondnoksági intézményi körbe, csak a fokozatosság, arányosság, szükségesség miatt jegyzem meg) 	Támogató típusú gondnokság-jellegű jogintézmény is működik az alábbiak szerint: (a hangsúly az öngondoskodásra, prevencióra helyeződik) <ol style="list-style-type: none"> 1. „de facto gondnokság” (amely érintett személynél az ún. önként igénybe vehető támogató eljárások nem működnek) 2. „curatorship” 3. „jogi gondnokság” <p>A támogató típusú gondnokság esetén amennyiben képviseleti jellegű intézkedésre kerül sor, az többnyire ún. ad hoc bírósági jóváhagyással történik.</p> <p>A támogató típusú gondnokság esetén is 3 évente felülvizsgálják az intézkedéseket.</p>	
Cselekvőképesség korlátozásának alapját szolgáló kritérium	mentális zavar (de számos egyéb tényezővel együtt szükséges értékelni), fontos, hogy a belátási képesség értékelésénél a		

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Svédország</i>	<i>Spanyolország</i>	
	segítő/támogató személy is közreműködhet ¹⁶⁷⁸		
Cselekvőképesség korlátozása nélküli gondnokság intézménye van/nincs		van a fentiek szerint jelzett ún. támogató típusú gondnokság	
Facilitáló típusú gondnoksági intézmény van/nincs			
Cselekvőképesség korlátozása esetén eljáró fórum	bíróság (a förvaltare és a god man jogintézmények esetén)	bíróság	
Támogatott döntéshozatal van/nincs	Speciális svéd rendszer az ún. Personal Ombudsman Programme (PO) 2000 óta az egész országra kiterjedően, többnyire a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek számára jelent segítséget (6-7000 fő részesül e szolgáltatásban)	2010 óta az ún. „assistance mechanism” került bevezetésre, 2016-ban fordulat történt, s az asszisztensek száma megelőzi a bíróság által kinevezett gondnok számát	
Egyéb támogató intézmény, mely nem jár a cselekvőképesség korlátozásával van/nincs	Intellektuális fogyatékossg esetén: „Act on Support and Service to Certain Disabled Person” jogszabály keretében		

¹⁶⁷⁸ Vö.: Curk P., Gurbai S. és Freyenhagen F., (2020) publikációjával, melyben a szerzők a klasszikus képességelméletekkel, képességméréssel szemben a belátási képesség értékelését befolyásoló személyközi (interpersionális), elsősorban mint társas kapcsolatok és a szociális tényezők jelentőségét foglalták össze. Munkájukban hangsúlyozzák, hogy a „belátási képesség” („mental capacity”) bár számos ország (Anglia, Ausztrália, Új-Zéland, Svédország) bírói joggyakorlatában alkalmazott kifejezés, mégis pontos jogi terminusa, elfogadott jogi definíciója. Curk P, Gurbai S., Freyenhagen F. (2020): Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments, Frontiers in Psychiatry, 17 September 2020. <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.560039/full>

<i>Részes állam megnevezése</i>	<i>Svédország</i>	<i>Spanyolország</i>	
Struktúraváltás irányába mutató intézkedés van/nincs	A PO rendszer, s alapvetően az erősen támogató mechanizmusra épülő rendszer jellemző	önkéntes igazságszolgáltatás bevezetése (2015), tanácsadó típusú igazságszolgáltatás a fogyatékos személyek eljárási részvételének megkönnyítése céljából, interprofesszionális kerekasztal jellegű támogatáscentrikus megoldást kereső együttműködés felé való elmozdulás	
Gondnokság irányuló adat	2021-ben 11.395 fő főrvaltare vagyis administrator jogintézmény hatálya alatt 18.063 fő god man bírósági kinevezés hatálya alatt		
Támogatott döntéshozatalra irányuló adat	„Act on Support and Service to Certain Disabled Person” jogszabály keretében nyújtott szolgáltatások közül legalább egy szolgáltatást 76.700 fő vett igénybe		

Irodalom és forrásjegyzék

Doktori értekezések

DUFFY, Julia: The indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities. School of Law. Faculty of Business and Law. Queensland University of Technology. Queensland. 2022.

https://eprints.qut.edu.au/228565/1/Julia_Duffy_Thesis.pdf

FEKETE Balázs: A MODERN JOGÖSSZEHASONLÍTÁS PARADIGMÁI – Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésér., Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. Budapest. 2010.

https://jak.ppke.hu/storage/tiny_mce/uploads/Fekete-Balazs-PhD.pdf?u=1bNxHR

GURBAI Sándor: A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében. Doktori értekezések 13.

(Sorozatszerkesztő: Frivaldszky János). Pázmány Press. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. Budapest. 2015.

<https://mek.oszk.hu/18600/18639/18639.pdf>

HADI Nikolett: A fogyatékossgal élő személyek alapjogai. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs. 2013.

<https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/hadi-nikolett/hadi-nikolett-vedes-ertekezes.pdf>

HALMOS Szilvia: A fogyatékossgal orvosi és társadalmi modelljének szintézise, különösen a munkajog területén, Doktori értekezések 14. (Sorozatszerkesztő: Frivaldszky János).

Pázmány Press. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Kar. Doktori Iskola. Budapest. 2017.

https://jak.ppke.hu/storage/tiny_mce/uploads/old/uploads/articles/458014/file/HalmosSz_DoktErt14.pdf

JAKAB Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttéré és munkajogi kérdései. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Miskolc. 2011.

KISS Valéria: Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése Magyarországon, különös tekintettel az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésre. Doktori értekezés.

Eötvös Loránd Tudományegyetem. Állam- és Jogtudományi Doktori Program. Budapest. 2019.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44468/1b_Kiss%20Val%C3%A9ria_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf

KONDOR Zsuzsanna: Közösségi lakhatás-e Magyarországon a támogatott lakhatás? Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Szociológiai Doktori Iskola. Szociálpolitikai Program. Budapest. 2018.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/42350/Doktori%20%28PhD%29%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_Kondor%20Zsuzsa_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LÉGMÁN Anna: Az örület és az örültek helye a társadalomban. A magyar pszichiátriai ellátórendszer és az egyén viszonya. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar. Irodalomtudományi Doktori Iskola. Kultúratudományi Doktori Program. Pécs. 2011. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14758/legman-anna-phd-2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MIKOLA Orsolya Irén: A fogyatékossgal élő személyek jogvédelme a fogyatékosjogi ENSZ-egyezményben, különös tekintettel a fogyatékossg és az észszerű alkalmazkodás fogalmára, valamint az Amerikai Egyesült Államok, az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolódó esetjogára. Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. Budapest. 2017.

https://jak.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/Mikola_Orsolya_tezismv.pdf?u=1bM6TP

NAGY Zita Éva: Van-e út a munkába? A fogyatékos és megváltozott munkaképességű emberek munkaerőpiaci reintegrációjának esélyei. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet. Budapest. 2015. https://phd.lib.uni-corvinus.hu/860/1/Nagy_Zita.pdf

SÁNDOR Anikó: Magas támogatási szükséglettel élő személyek önrendelkezési lehetőségei. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Pedagógiai és Pszichológiai Kar. Neveléstudományi Doktori Iskola. Budapest, 2018.

https://www.freekey.hu/hu/sandor_aniko_magas-ta%CC%81mogata%CC%81si-szu%CC%88kse%CC%81glettel-e%CC%81lo%CC%8B-szeme%CC%81lyek-o%CC%88nrendelkeze%CC%81si-leheto%CC%8Bse%CC%81gei.pdf

Magyar nyelvű szakirodalom

A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992. augusztus. In: *Fogyatékossg és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2019/3-4.

Dr. HOFFMAN István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása tárgyában a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított FK 132513 sz. kutatás ppt. 2019.

A PALLAS Nagy Lexikona, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) / Hungarian Electronic Library (oszk.hu) 1897.

BALOGINÉ Faiszt Judit: A gondnokság alá helyezési perek bírósági gyakorlata. *Forum Sententiarum Curiae*, 2019/1.

BÁNFALVY Csaba (2004) „...A szociológiát nem a fogyatékosok művelik...” A fogyatékoság jelensége a szociológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004.

BÁNFALVY Csaba: Szociológia – gyógypedagógia – társadalmi integráció. In: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

BERECZKI Ildikó: Gondnokság és más támogatási formák, *Magyar Jog*, 2016/2.
<https://szakcikkladatbazis.hu/doc/3995214?ts=2016-12-01#ss58>

BERKES Lilla: „Egyenlőség” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András. Bevezető.

BERNEK Ágnes, KONCZ István, LAMM Vanda: Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai, Harsányi János Főiskola, MTA Jogtudományi Intézete, 2008.
https://hirmagazin.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/strategiai_kutatasok_2008_2009/pages/14_Uj_vilagrend.pdf

BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai. HVG-ORAC, Budapest 2014.

BOKORNÉ Szegő Hanna: Az emberi Jogok Európai Egyezményében biztosított jogok és az államok kötelezettségei. *Acta Humana*, 1991. vol. 5.

BOLYKI Orsolya - LÁNYINÉ dr. Engelmayer Ágnes - MALÉTH Anett – MLINKÓ Renáta – PERLUSZ Andrea – VERDES Tamás: Az intellektuális fogyatékosággal élő személyek státuszát, cselekvőképességének megítélését, illetve gondnokság alá helyezésére irányuló eljárását támogató „igazságügyi szakértő gyógypedagógus” kompetencia meghatározása és szükségességének indoklása Munkaanyag – ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2017. (kézirat – megjelenés alatt)

BOROS Ilona: „Értek. Érzek. Gondolkodom. Hogy elmondhassam valakinek, ahhoz idő kell, és figyelem. Másféle kommunikáció. in: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2.

BOROS Ilona - SZEGI Péter György: Gondnoksági perekben tapasztalt visszasságok, a jogalkalmazás egységességének hiánya, *Acta Humana*, 2019/3. pp. 20. DOI: 10.32566/ah.2019.3.1

BOROS Zsuzsa: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében, *Családi Jog*, 2023/2.

CASSIRER, Ernst: A felvilágosodás filozófiája. Budapest, Atlantisz 2007.

CSEHI Zoltán: A 2009. évi CXX. törvényről, az új Ptk. meghíúsult kísérletéről, annak előkészítéséről és tartalmáról, *Iustum Salutare*, 2010/3.

CSERTI-SZAUER Csilla: Fogyatékos diákok egész életutat támogató pályaorientációja mint empowerment folyamat pp. 41. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

DHANDA, Amita: A támogatott egyetemes cselekvőképesség új paradigmájának konstrukciója, (Gombos Gábor fordítása) in.: *Fogyatékoság és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009/3-4.

DÓSA Ágnes, FRIDLI Judit (szerk.) Ki a kompetens? A Polgári Törvénykönyv gondnoksági szabályainak reformja, Társaság a Szabadságjogokért, Budapest, 2001.

DÓSA Ágnes: „A nem teljes cselekvőképes személyek jogai: rugalmasabb szabályozás felé”. *Fundamentum* 2000/2.

DÓSA Ágnes: Cselekvőképesség és gondnokság Németország, Svájc, Ausztria és egyes-kelet-európai államok jogában, *Allam- és Jogtudomány*, 2001/1-2.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6915597>

Dr. ADÁMKÓ Viktória: A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés alkalmazásának kihívásai a Ptk. fényében a bíróság és a gyámhivatal gyakorlatában *Családi Jog*, 2016/3. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8753313>

Dr. BORZA Beáta – LUX Ágnes: „Méltóképpen másképp” Fogyatékosügyi Projekt, Országgyűlési Biztosok Hivatala, 2010/2.

<https://www.parlament.hu/irom38/11903/pdf/fogyatekosugyi.pdf>

Dr. HAJDU Csaba: A gondnokság alá helyezési perekre irányadó új szabályok és azok alkalmazása során eddig felmerült gyakorlati problémák, *Jogi Fórum*. 2014.

[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hajdu_csaba_gondnoksag_ala_helyezesi_perek\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hajdu_csaba_gondnoksag_ala_helyezesi_perek[jogi_forum].pdf)

Dr. JAKAB Nóra: Cselekvőképesség az új Ptk. Javaslatban - egytized rész, ami látszik és kilencized, ami mögötte van. *Családi Jog*, 2012/3., pp. 1-22.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6643692>

Dr. JOBBÁGYI Gábor: A kormány Ptk. tervezetéről. *Magyar Jog* 2009/2. pp. 98-103.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8238533>

Dr. KOVÁCS József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és a pszichoterápiában,

Budapest, 2006. https://real-d.mtak.hu/347/1/Kovacs_Jozsef.pdf

Dr. VÉKÁS Lajos: Bíráló és jobbitó észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához. *Magyar Jog*, 2008/9. pp. 577-590

<https://ptk2013.hu/szakcikkek/dr-vekas-lajos-biralat-es-jobbito-eszrevetelek-az-uj-ptk-kormanyjavaslatahoz-mj-20089-577-590-o/906>

DUNÁS-VARGA Ildikó, BARTHEL Betty, KÁRMÁN Bianka, SZEKERES Ágota: Az értelmi akadályozottság változó interdiszciplináris értelmezése és kontextusa. *Gyógypedagógiai Szemle*. Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete. 2021/2-3.

EGRI Tímea: Támogatott döntéshozatal a fogyatékos emberek szemszögéből: Az önérvényesítő élet lehetősége értelmileg akadályozott személyek és pszichiátriai kliensek számára, OTDK dolgozat, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009.

FEKETE Balázs: Érzelmek és jogtudomány: Egy lehetséges értelmezés. A law and motions scholarship vázlat. *Iustum Aequum Salutare*, IX. 2013.3.

<https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/630/1/000689768.pdf>

FIALA-BUTORA János: A cselekvőképesség szabályozásának eltérő megközelítései az új Ptk. vitája során. In.: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina és MENYHÁRD Attila (szerk.): Az új Ptk. első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont. Jogtudományi Intézet. Budapest. 2019.

<https://real.mtak.hu/105481/1/2019Fiala-ButoraPtkcselekvokessegnemzetkozijogtukrebenCsaladiJog2019.pdf>

FIALA-BUTORA János: A Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályainak értékelése a nemzetközi jog és a hazai tapasztalatok szemszögéből. *Családi Jog*. 2019/4.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2677812>

FIALA-BUTORA János: Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoki rendszer működésére. *Fogyatékoság és Társadalom*.

2019/2. https://fogyatekossagtudomany.elte.hu/wp-content/uploads/2019/12/2019_2_NT_v-01.pdf

FRIDLI Judit: „Egészségügyi önrendelkezés – korlátok között”. *Fundamentum* 2001/1.

GADÓ Gábor: „Eltérő és egyező álláspontok az új Ptk. előkészítése során”, *Magyar Jog*, 2008. 6.

GADÓ Gábor: Módszerek és célok az új Ptk. megalkotása során. *Magyar Jog*, 2008/11.

GAZSI Adrienn: A támogatott döntéshozatal elve és gyakorlata. „Az értelmi sérült emberek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáféréseinek elősegítése” nemzetközi projekt, valamint a hazai szabályozás tükrében. *Esély*, 2016/2.

GEARTY, Conor professzor gondolatai. in: Gerard Quinn (2009): Ideák in. 2009. június 4-én az Európai Alapítványi Központban, a jogi lehetőségekről tartott szemináriumon elhangzott előadásának részlete, in: *Fogyatékoság és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4.

GOODLEY, Dan: Fogyatékoságtudomány Interdiszciplináris bevezető, ELTE BGGYK, Glosszárium a magyar kiadáshoz. 2019.

GOODLEY, Dan: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, *Fogyatékoságtudomány*. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar, 2019.

QUINN, Gerar: Ideák. 2009. június 4-én az Európai Alapítványi Központban, a jogi lehetőségekről tartott szemináriumon elhangzott előadásának részlete, in: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.

GOMBOS Gábor: Cselekvőképesség és társadalom, in: *Fogyatékoság és Társadalom*, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009/3-4.

GOMBOS Gábor, HOFFMAN István, KÖNCZEI György, NAGY Zita, SZABÓ Gyula: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata, Jegyzet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, *Fogyatékoságtudományi Tudásbázis*. 2009.

GOMBOS Gábor: Mi a pszichoszociális fogyatékoság? Lélek-Hang Egyesület honlap <http://lelekhangegyesulet.5mp.eu/web.php?a=lelekhangegyesulet&o=GDGUcbmgiG> (n.d.)

GOMBOS Gábor: A fogyatékos személyek jogairól szóló egyezmény, *Kapocs*, 2007.6. évfolyam 1. szám
https://epa.oszk.hu/02900/02943/00028/pdf/EPA02943_kapocs_2007_1_08.pdf

GÖNCZÖL Katalin: „A betegek emberi és állampolgári jogainak érvényesülése a pszichiátriai fekvőbeteg intézetekben és pszichiátriai otthonokban”. *Psychiatria Hungarica* 1997/1.

GÖNCZÖL Katalin: „Vizsgálat a fogyatékosokat ápoló-gondozó otthonokban. Ombudsmani Jelentés” *Mozgó Világ*, 1997/5.

GULYA Fruzsina, HOFFMAN István: A támogatott döntéshozatal sorsa Magyarországon. *Fogyatékosok és Társadalom* 2019/2. DOI: [10.31287/FT.hu.2019.2.2](https://doi.org/10.31287/FT.hu.2019.2.2)

GULYA Fruzsina és HOFFMAN István: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, *ORAC Kiadó Kft.*, Budapest, 2024.

GULYA Fruzsina, KATONA Vanda, KISS Valéria, LÉGMÁN Anna, SÁNDOR Anikó és TÓTH Fruzsina: Gondnokság és támogatott döntéshozatal a gyakorlatban. Egy kutatás módszertani alapvetései. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: *A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon*, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

GURBAI Sándor: Autonómia, akarat, választás, *Jogtudományi Közlöny*, 2012/6. pp. 251-252. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8990003>

GYŐRÖK Katalin: A gondnokság alá helyezési eljárás fejlődése Magyarországon 1945-2001-ig, *Iustum Aequum Salutare*, 2008/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5548554>

HALMOS Szilvia: Támogatott életvitel és támogatott döntéshozatal – a CRPD 12. és 19. cikkének konzisztens végrehajtásának lehetőségei Magyarországon, *Pázmány Law Working Papers*, 2019/3. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pázmány Péter Catholic University Budapest, <https://plwp.eu/files/2019-03Halmos.pdf>

HOFFMAN István (2009): Pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek jogképességének és cselekvőképességének jogi szabályozása, in: *Fogyatékosok és Társadalom*, A fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2009. 3-4., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. 2009.

HOFFMAN István - GULYA Fruzsina-TÓKEY Balázs: A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása – hazai jogi keretek és az azzal kapcsolatos főbb adatok 2. táblázat. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: *A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon*, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

HORVÁTHNÉ SOMOGYI Ildikó és Tausz Katalin: Támogatott lakhatás In: BOGDÁN Bianka, CSERTI-SZAUER Csilla, KATONA Vanda, SÁNDOR Anikó, ZÁSZKALICZKY Péter (szerk.): *Problémafelvetések a támogatott lakhatás témaköréhez kapcsolódva*.

Tanulmánykötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2018.

https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/02/33/10/dd/1/Probl_mafelvet_sek_a_t_mogatott_lakhat_s_t_mak_r_hez_kapcsol_dva.pdf

IZSÓ Krisztina: A cselekvőképtelenek védelme – A francia, az osztrák és a magyar jog összehasonlító elemzése, *Állam- és Jogtudomány*, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének folyóirata, Vol. LXII. 2021. 2.

JAKAB András: A magyar jogrendszer alapelemei, *Jogelméleti Szemle*, 2003/1.

JAKAB Nóra: A gondnokság mint fogyatékoságpolitika, avagy Maschke másképp, in.: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2009/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.

JAKAB Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttéréről és a szellemi egészség jogáról, 2010. *Miskolci Jogi Szemle*, 5. évfolyam 1. szám.

KÁLMÁN Zsófia – KÖNCZEI György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig, Osiris Kiadó, 2002.

KALÓ Cintia és HORVÁTH Péter László (2019): Látkép a támogatott döntéshozatal és a helyettes döntéshozatal helyzetéről In. *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/3-4. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE.

KATONA Vanda, CSERTI-SZAUER Csilla, SÁNDOR Anikó: Együtt oktatunk és kutatunk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest, 2019.

KAZINCZY Ferenc: A nagy titok. in: Tövisek és virágok, 1811. idézi: Kőrös András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. *Magyar Jog*, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

KECSKÉS László: „Az új polgári törvénykönyv alapvető rendelkezései” Polgári Jogi Kodifikáció 2001/1 3-9.,

KELEMEN Gábor: „...Zavarként történő konstrukciója e konstrukció zavarának jele...” A fogyatékoság jelensége a pszichiátriában, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004.

KELEMEN Katalin – MEZEI Péter: „A kontinentális jogrendszerek” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek>. 2023.

KISS Valéria, MALÉTH Anett, TÓKEY Balázs, HOFFMAN István, ZSILLE Katalin, DOMBROVSZKY Borbála: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata, *Állam- és Jogtudomány*, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. 2021/2., 2021. <https://doi.org/10.51783/ajt.2021.2.04>

KISS Valéria, TÓTH Fruzsina, GULYA Fruzsina: Esettanulmányok. In: Gulya Fruzsina és Hoffman István: *A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon*, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

KISS Valéria-TÓTH Fruzsina: Kutatásmódszertani megjegyzések az alávetett csoportok joghoz való viszonyának megismeréséhez. *Állam- és Jogtudomány*. LXII. évf. 2021. 3. szám

KOVÁCS Melinda: A cselekvőképesség szabályozásának elméleti és gyakorlati Odüsszeája az érintettek szemszögéből (Nagy Zita és Jakab Nóra kiegészítő közreműködésével). In: *Fogyatékoság és Társadalom*, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. 2009/3-4.

KOPASZ Mariann, SIMONOVITS Borbála, KOZMA Ágnes, BERNÁT Anikó, VERDES Tamás, BUGARSZKI Zsolt: Fogyatékosággal élő emberek életminősége és ellátási költségei különböző lakhatási formákban, Zárótanulmány a „VP/2013/013/0057 azonosítószámú „New dimension in social protection towards community based living” című projekthez kapcsolódó társadalomtudományi kutatáshoz. 2016 https://www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160408_fszk.pdf

KÖNCZEI György – HERNÁDI Ilona szerk.: Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? *Fogyatékoságtudományi eredmények a „másik oldal” megértéséhez*, L' Harmattan, 2016. pp. 38.

KÖNCZEI György: A világban való közös létünk – és a támogatott döntéshozatal kihívása (Két kiegészítő összefüggés a fogyatékoságtudományi elemzések perspektívájához), *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2. Bevezető, DOI 10.31287/FT.hu.2019.2.11 <https://fogyatekosagtudomany.elte.hu/article/a-vilagban-valo-kozos-letunk-es-a-tamogatott-donteshozatal-kihivasa-ket-kiegeszito-osszefugges-a-fogyatekosagtudomanyi-elemzesek-perspektivajahoz/>

KÖRÖS András: „Jót s jól” – helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában. *Magyar Jog*, 2009/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2969094>

KÖRÖS András: Gondnoksági perek. in: Varga István (szerk.): A gondnoksági perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2018.

KUSSINSZKY Anikó – LUX Ágnes - STÁNICZ Péter: Az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága legfrissebb megállapításai Magyarország tekintetében: a különleges jelentésből levonható főbb következtetések, Családi Jog, 2020/3.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4556383>

KÜPPER, Herbert: „Kelet-közép-európai és posztoszocialista jogrendszerek” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia
<http://ijoten.hu/szocikk/kelet-kozep-europai-es-posztoszocialista-jogrendszerek> (2017).

LÁBADY Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/labady-tamas-alkotmanyjogi-hatasok-a-keszulo-ptk-szabalyaira-pjk-20002-13-19-o/780>

LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Dialóg Campus, 1998.

LÁBADY Tamás: Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok. Wolters Kluwer Hungary. Budapest. 2018.

LANDI Balázs: „Szociális jog” vs. Magánjog – Sakkjátszma három lépésben. A vagyonsvédelem és az emberi méltóság, arányosság érvényesülése a cselekvőképesség körében, *Jogtudományi Közlöny*, 2021/2. pp. 85-92.

LÁNYINÉ Engelmayer Ágnes: A „T/4-es akció” hatása az NSZK gyógypedagógiájára. *Gyógypedagógiai Szemle*, 1992, XX, 2.

LÁNYINÉ Engelmayer Ágnes: Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2017.

LÁPOSSY Attila, PÁSZTOR Emese, SOMODY Bernadette, STÁNICZ Péter: Az ember alapjog-gyakorlási képességének dogmatikája I. rész., *MTA Law Working Papers*, 2022/1., Eötvös Loránd Kutatói Hálózat. pp. 9.

LEGRAND, Pierre: „How to Compare Now?” *Legal Studies* 1996, 234. in: FEKETE Balázs: „Jogösszehasonlítás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia, <http://ijoten.hu/szocikk/jogosszehasonlitas>

LENKOVICS Barnabás és SZÉKELY László: A személyi jog vázlata. Eötvös József Kiadó. Budapest. 2000.

LIFTON, Robert Jay: Náci orvosok. Az orvosi eszközökkel történő emberölés és a fajirtás lélektana, Alexandra Kiadó, 1986.

LŐRINC Viktor: A cselekvőképesség korlátozása – néhány döntéseméleti és pszichológiai szempont, MTA Law Working Papers, 2017/19.
https://real.mtak.hu/73199/1/2017_19_lorincz_2.pdf

MAKAI Katalin, Igazságügyi Minisztérium, idézet a „Ki a kompetens?” Jelentés egy kerekasztal-beszélgetésről (Társaság a Szabadságjogokért, 2001. május, 39. o. In: Gondnokság és emberi jogok Magyarországon. A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése. 2007. Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány Mental Disability Advocacy Center (MDAC) pp. 19.

MALÉTH Anett és SÁNDOR Anikó: A terapeuta igazságszolgáltatás mint a támogatott döntéshozatal implementációját segítő paradigma: gondolkodás a különböző diszciplínák egymást megtermékenyítő lehetőségéről In: *Fogyatékoság és Társadalom*, 2019/2.
DOI: 10.31287/FT.hu.2019.2.3 https://fogyatekossagtudomany.elte.hu/wp-content/uploads/2019/12/2019_2_NT_v-03.pdf

MALÉTH Anett: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója – Gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról, *Családi Jog*, HVG Orac, XVI. évfolyam, 2018/1. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7199814>

MALÉTH Anett: Fogyatékosággal élő felnőtt személyek lehetséges útja a támogatott döntéshozatal felé és az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés, pp. 132-151. in: Rékasi Nikolett – Sándor Anikó – Bányai Borbála – Kondor Zsuzsanna: *Széttartó összhang. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. FOTRI Digitális Könyvek 4., Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2021.
<https://www.researchgate.net/profile/Dora-Hangya/publication/357080386>

MALÉTH Anett: Paradigmaváltás helyett rendszerek egymás mellett élése. Gondolatok a részleges jogi implementációról, szerk: Perlusz Andrea, Cserti-Szauer Csilla és Sándor Anikó (2021) *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest. 2021.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

MALÉTH Anett: A támogatott döntéshozatal jogintézményének nemzetközi helyzete – részleges kitekintés a latin-amerikai országokra. *Családi Jog* 2023/3.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6926928>

MALÉTH Anett: Tanulmány a [CRPD 12. cikkének](#) implementációját segítő kodifikációs eszközökről és joggyakorlati irányokról részleges nemzetközi kitekintéssel. Kézirat lezárva: Bp., 2021. május 31. (A tanulmány hosszabb, részletesebb változata elérhető volt a Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja számára a hivatkozott részletes szakirodalommal együtt.)

MASCHKE, Michael: Fogyatékoságpolitika az Európai Unióban, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2010.

MEGYERI Nóra (2014): A cselekvőképesség szabályozásának új irányai. *Jogi Tanulmányok*, 2014/1.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35707/Jogi_tan_2014_Megyeri_Nora_565-574.pdf?sequence=1

MENYHÁRD Attila: Ötéves a Polgári Törvénykönyv: közbenső mérleg In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete. Budapest. 2019.

https://jog.tk.hu/uploads/files/polgari_tvk_elso_ot_ev_kotet.pdf

MENTUSZNÉ Terék Irén: A gondnoksággal összefüggő gyámhatósági eljárások gyakorlata a Polgári Törvénykönyv tükrében, *Családi Jog*, HVGOrac, 2018/2.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6432709>

MOLNÁR Hella: Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései - az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességre vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel Állam- és Jogtudomány, 2016/4.

NAGY Györgyi: A bizalmi vagyonkezelés alkalmazásának lehetősége a cselekvőképességükben korlátozott személyek esetében. *Családi Jog*, 2020. 3.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3374502>

NÉMETH JÁNOS. 1999. szerk.: A polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

NYÍRŐNÉ Kiss Ildikó: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai, *Családi Jog*, ORAC, 2023/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6861070>

OSZTOVITS András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

PAP András László: „Diszkrimináció” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia <http://ijoten.hu/szocikk/kriminologia-diszkriminacio> (2021).

PÁRKÁNYI Eszter: A cselekvőképességet érintő eljárások dilemmái, *Esély* 2014/5. <https://www.esely.org/index.php?action=mutat&id=157>

PERLUSZ Andrea – CSERTI-SZAUER Csilla – SÁNDOR Anikó szerk.: Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021. Perlusz szerk: Fogyatékos személyek a XXI. században https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/54881/Fogyat%C3%A9kos_szem%C3%A9lyek_a_21._sz%C3%A1zadi_magyar_t%C3%A1rsadalomban_A.pdf

PETRIK Ferenc (2011) Az új Polgári Törvénykönyv tervezeteivel kapcsolatos dilemmák, Magyar Jog 2011/2.

PONGRÁCZ Dóra: A bizalmi vagyonkezelés családjogi vonatkozásai, *Családi Jog*, ORAC, 2016/4.

POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán: A félreértett politikai nagykorúság áraa. <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1942418> (2019.04.05.)

SÁNDOR Anikó és KATONA Vanda: A támogatott döntéshozatal elmúlt 10 éve. Egy szisztematikus irodalomlemez eredményei. in: Perlusz Andrea – Cserti-Szauer Csilla – Sándor Anikó szerk.: *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, a Gyógypedagógia Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest, 2021.

SÁNDOR Anikó: „Úgy kell kezelni őket, mintha tényleg igazi felnőttek lennének...”. Magas támogatási szükségletű személyek önrendelkezésének lehetőségei és korlátai, *Esély* 2017/2.

SÁRINÉ Simkó Ágnes: Interjú Makai Katalin bíróval (Készült: 2013. szeptember 2.) <https://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-cselekvokessegre-vonatkozo-szabalyairol-interju-makai-katalin-kurjai-biroval/2470>

SCHAFFHAUSER Franz: A fogyatékoság jelensége a neveléstudományban, in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004.

SCULL, Andrew: Az örület kultúrtörténete. A Bibliától Freudig, a bolondokházától a modern orvostudományig, Corvina Kiadó, 2015.

SCHIFFER András: „A korlátlan jogkorlátozás vége?” *Fundamentum*. 2000/2.

STÁNICZ Péter (2019). Egyéni autonómia a paradigmaváltások viharában – Támogatott döntéshozatal és a tévedés méltósága in: *Fogyatékoság és Társadalom*, A

fogyatékoságtudomány és a gyógypedagógia folyóirata, 2019/2., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó.

SZEIBERT Orsolya: A sérülékeny nagykorúak helyzete és védelme – új megoldások és tapasztalatok Portugáliában, Ausztriában és Norvégiában, *Családi Jog*, 2021. március XIX. évf. 1.

SZÉPVÖLGYI Enikő: Parens patriae doktrína: Beavatkozás az állam nevében, MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport ELKH blogja, 2021.
<https://mtajogtortenet.elte.hu/media/b2/06/283dd730a33ad6a5c588f8ec729d539965c8ff72a2abb397b774449f0ef2/Szepvolgyi-Eniko-parens-patriae.pdf>

SZILÁGYI Péter: Jogi alaptan, Osiris, Budapest, 1998.

TÓTH Andrea Katalin: „Jogegységesítés és jogközelítés” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE BALÁZS) <http://ijoten.hu/szocikk/jogegysegesites-es-jogkozelites> (2018).

TÓKEY Balázs, KISS Valéria, HOFFMAN István és MALÉTH Anett: Hogyan lehet a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt (CRPD) a kontinentális jogrendszerekbe átültetni? Egy lehetséges megoldás, 2024. pp. 13-33. in: szerk: Gulya Fruzsina és Hoffman István: *A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon*, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024.

VARGA Csaba: Jogváltozás a jogban és a jogi folyamatokban, *MTA Law Working Papers*, 2020/33., Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
https://real.mtak.hu/121737/1/Varga_Csaba.pdf

VÉKÁS Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései, *Magyar Jog*, 2008. 2. 65-66. idézi: Osztovíts András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

VÉKÁS Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. *Magyar Tudomány*. 168. 12. 2007 december. https://epa.oszk.hu/00600/00691/00048/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2007-12_1563-1566.pdf

VÉKÁS Lajos: A magánjog kihívásai – Történeti visszapillantás és mérleg. *Magyar Jog*, 2023/7-8. pp. 389-390. <https://szacikkadatbazis.hu/doc/9899935?ts=2023-07-01#ss27>

VERDES Tamás - TÓTH Marcell: A per tárgya, Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. pp. 14.

VERDES Tamás és ZÁSZKALICZKY Péter (2004) „...A nevelés legáltalánosabb horizontján...” A fogyatékoság jelensége a filozófiai antropológiában. in: szerk.: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás: *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest, 2004. pp. 209.

WEBER, Max: Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai. 2/2. Budapest. KJK. 1995.

ZÁSZKALICZKY Péter: A függőségtől az autonómiáig. Helyzetértékelés és jövőkép a kics csoportos lakóotthonokból. Kézenfogva Alapítvány, Budapest. 1998. pp. 35-80.

Idegen nyelvű szakirodalom

LAWSON, Anna & Beckett, Angharad E. 2020. The Social and human rights models of disability: toward a complementarity thesis. *The International Journal of Human Rights*; <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1783533>

ARSTEIN-KERSLAKE, Anna & Flynn, Eilionóir, 2015, The General Comment on Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: a roadmap for equality before the law, *The International Journal of Human Rights* 20(4), p.8.

BACH, Michael & Kerzner, Lana. A new paradigm for protecting autonomy and the right to legal capacity (2010) <http://www.lco-cdo.org/disabilities/bach-kerzner.pdf>

BACH, Michael and Kerzner, Lana. 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. *Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

BANDES, Susan A. – Blumenthal, Jeremy A: *Emotion and the Law*. *Annual Review of Law and Social Sciences*, 2012.

BIGBY, C., CARNEY, T., THEN, S-N., WIESEL, I., SINCLAIR, C., DOUGLAS, J., & DUFFY, J., (2023). Diversity, dignity, equity and best practice: a framework for supported decision-making. *Royal Commission into Violence, Abuse, Neglect and Exploitation of People with Disability*, <https://disability.royalcommission.gov.au/policy-and-research/research-program>

BLANCK, P.–MARTINIS, J. G. (2015): “The Right to Make Choices”: *The National Resource Center for Supported Decision-Making*. *Inclusion*, 3(1). 24–33.

<http://www.supporteddecisionmaking.org/> (DOI: 10.1352/2326-6988-3.1.24) (Letöltés ideje: 2024. április 5.)

BOROVY, Alan. 1982. „Guardianship and Civil Liberties” 3. Health L. Can. pp. 51-57. in: Orville Endicott & Kenneth Pike, „Developing Legal Approaches That Reinforce Rather Than Disregard The Capacity of Persons with Mental Disabilities to Make Choices, 1995 unpublished, archived at Ontario Association for Community Living.

BURGEN, B. (2016): Reflections on the Victorian Office of the Public Advocate supported decision-making pilot project. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*, 3(2). 165–181. (DOI: 10.1080/23297018.2016.1199969)

C. GENDREAU 1997. The Rights of Psychiatric Patients in the Light of the Principles Announced by the United Nations: A Recognition of the Right to Consent to Treatment? 1997 20(2) *International Journal of Law and Psychiatry* in: Piers Gooding: A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017.

C.F. SABEL and W.H. Simon, ‘Epilogue: Accountability without Sovereignty’, in G. De Búrca and J. Scott (eds.), *Law and New Governance in the EU and the US* (Hart, 2006); G De Búrca and J Scott, ‘Introduction: New Governance, Law and Constitutionalism’, in G. De Búrca and J. Scott (eds.), *Law and New Governance in the EU and the US* (Hart, 2006). (Ferri, 2023)

CARNABY, Steven. 2004. „People with Profound and Multiple Learning Disabilities: A Review of Research About their Lives” December 2004., idézi Michael Bach and Lana Kerzner, 2010. A New Paradigm for Protecting Autonomy and the Right to Legal Capacity. *Advancing Substantive Equality for Persons with Disabilities through Law, Policy and Practice*, October 2010. Commissioned by the Law Commission of Ontario.

CARNEY, Terry; Bigby, Christine; Then, Shih-Ning; Smith, Elizabeth; Wiesel, Ilan and Douglas, Jacinta (2021): Paternalism to empowerment: all in the eye of the beholder? *Disability & Society*, Jul 2021.
<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09687599.2021.1941781?needAccess=true>

CARNEY, Terry; THEN, Shih-Ning; BIGBY; Christine; WIESEL, Ilan; DOUGLAS, Jacinta and SMITH, Elizabeth: Realising ‘will, preferences and rights’: reconciling differences on best practice support for decision-making? *Griffith Law Review*, 2019, VOL. 28, NO. 4. <https://doi.org/10.1080/10383441.2019.1690741>

CARTER, Barbara. Adult Guardianship: Human Rights or Social Justice, 18 J.L. & MED. 143 (2010), available at http://www.publicadvocate.vic.gov.au/file/file/Research/Adult_Guardianship.pdf (describing the active debate over whether Article 12 permits guardianship).

Charles O’ MAHONY and Aisling de Paor (2023): Implementation of Article 12 of the United Nation Convention on the Rights with Disabilities in Ireland in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-bogus%20aw-lackoro%20ski>

Christine BIGBY: *The Right to Participate in Decision Making: Supported Decision Making in Practice* 2023. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-99-6143-6_11#chapter-info

CUENCA Patricia: 2012. *Los derechos fundamentales de las personas con discapacidad. Un análisis a la luz de la Convención de la ONU. (The Fundamental Rights of People with Disabilities. An Analisis in the Light of the UN Convention)*. Madrid: Universidad de Alcalá de Henares-Defensor del Pueblo

CURK P, GURBAI S., FREYENHAGEN F. (2020): *Removing Compliance: Interpersonal and Social Factors Affecting Insight Assessments*, *Frontiers in Psychiatry*, 17 September 2020.

<https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsyt.2020.560039/full>

D.M. TRUBEK and L. TRUBEK, 'New Governance and Legal Regulation: Complementarity, Rivalry, and Transformation' (2006) 13(3) *Columbia Journal of European Law*, 539.

D.M. TRUBEK; M.P. COTTRELL and M. NANCE, "'Soft Law", "Hard Law", and European Integration: Toward a Theory of Hybridity', *University of Wisconsin Legal Studies Research Paper No. 1002* (November 2005), available at:

<https://doi.org/10.2139/ssrn.855447>. (Broderick pp. 139)

David M. TRUBEK and Louise G. TRUBEK: *Hard and Soft Law in the Constuction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination*, May 2005, *European Law Journal* Vol. 11. No. 3.

https://media.law.wisc.edu/m/ndjkz/pub_hardandsoftlaw_2005.pdf

DAWSON, John (2015) *A realistic approach assessing mental health laws compliance with the UNCRPD*, *International Journal of Law and Psychiatry*,

<https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2015.04.003>

Delia FERRI: *The role of soft law in advancing the rights of persons with disabilities in the EU: A 'hybridity' approach to EU disability law*, 2023 Wiley,

DEVI Nandini, Jerome BICKENBACH, and Gerold STUCKI, 2011. *Moving toward substituted or supported decision-making? Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. *ALTER European Journal of Disability Research* 5.

DEVI, Nandini et al., *Moving Towards Substituted or Supported Decision-Making? Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, 5 EUR. J. DISABILITY RES. 249 2011.

DEVI, Nandini: *Supported Decision-Making and Personal Autonomy for Persons with Intellectual Disabilities: Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. *Journal of Law, Medicine and Ethics*, Winter/2013.

- DHANDA, Amita. 2007. Legal Capacity in the Disability Rights Convention: Stranglehold of the Past or Lodestar for the Future? 34 SYRACUSE J. INT'L L. & COM. 2007.
- DILLER, Rebekah. Legal Capacity For All: Including Older Persons In The Shift From Adult Guardianship To Supported Decision-Making, 43 FORDHAM URB. L.J. 495., 516. 2016. <https://Ir.Lawnet.Fordham.Edu/Ulj/Vol43/Iss3/2>
- DINERSTEIN, R., GREWAL, E., & MARTINIS, J. (2016). Emerging international trends and practices in guardianship law for people with disabilities. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 22(2).
- DINERSTEIN, Robert D. Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road from Guardianship to Supported Decision Making, *HUM. RTS. BRIEF*, Winter 2012, pp. 10. (quoting Robert D. Dinerstein, *Guardianship and Its Alternatives*, in *ADULTS WITH DOWN SYNDROME* 235, 236 (Siegfried M. Pueschel ed., 2006).
- DINERSTEIN, Robert. 2012. „The Hard Part Begins” in: 2012. Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The Difficult Road From Guardianship to Supported Decision-Making, 19 *Human Rights Brief*, No. 2., 2012.
- Dita FRINTOVÁ (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Czech Republic in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024.
- Dorothea ANTHONY. *The Human Rights Principle of Indivisibility and Its Ideological Significance in the Contemporary Age* (Dissertation, University of New South Wales, 2018.) [file:///D:/_PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6lni%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/public%20version%20\(1\).pdf](file:///D:/_PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6lni%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/public%20version%20(1).pdf)
- DRIEDGER, D. (1989): *The last civil rights movement: Disabled People's International*. New York, NY: St. Martin's Press. in: Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): *Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence*, Canadian Scholar Press, Toronto.
- DULL, Monique. 2009. „Starson v. Swayze, 2003-2008: Appreciating the Judicial Consequences” 2009. 17. *Health L. J.*
- Eilíonóir FLYNN, Anna ARSTEIN-Kerslake, Clíona de BHAILÍS and Maria Laura SERRA: *Global Perspectives on Legal Capacity Reform, Our voices, our stories*, Routledge Research in Human Rights Law, 2019.
- Eilíonóir FLYNN, Anna ARSTEIN-KERSLAKE, *The support model of legal capacity: Fact, fiction, or fantasy?* *Berkeley Journal of International Law*, 2014, vol. 32, no. 1. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2779392

ENDICOTT, Orville & PIKE, Kenneth. 195. Developing Legal Approaches That Reinforce Rather Than Disregard The Capacity of Persons with Mental Disabilities to Make Choices, 1995 unpublished, Ontario Association for Community Living.

FERRARI, Susanne; GUGGENBERGER, Tanja: Neues Erwachsenenschutzrecht in Österreich. FamRZ 2017. 18.

FINNERTY, Aoife M.; LAING, Judy. 2022. Best interest, benefit, will and preference: The influence of international human rights and external actors on decision-making frameworks in the United Kingdom and Ireland, International Journal of Law and Psychiatry, 85 (2022).

Frances GIBSON, 2011. „The Convention on the Rights of Persons with Disabilities”: The Response of the Clinic, Internation Journal of Cilinical Legal Education, Summer, 2011.

GOODLEY, Dan. 2017: Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction. 2. (a magyar kötetet szerkesztette Hernádi Ilona és Könczei György, 2019: Fogyatékoságtudomány. Interdiszciplináris bevezető. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar.

George SZMUKLER: (2017) The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: 'Rights, will and preferences' in relation to mental health disabilities, International Journal of Law and Psychiatry, 2017. 54.
<https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2017.06.003>

Gerard QUINN, 2010. „Personhood & Legal Capacity: Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD (Paper presented at Conference on Disability and Legal Capacity under the CRPD, Harvard Law School, Boston, 20 February 2010) at 6 online: Inclusion Ireland

Gérard QUINN: 'Libération Cloaking Devices and the Law'. On a personal Reflection on the Law and Theology of Article 12 of the UNCRPD, Sofia, Bulgaria, 16 October, 2013,

GLEN, Kristin Booth. 'Changing Paradigms: Mental Capacity, Legal Capacity, Guardianship, and Beyond', Columbia Human Rights Law Review 2012 vol. 44,
<https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/Kris-Booth-Glen-Changing-Paradigms.pdf>

GLEN, Kristin Booth. Introducing a „New” Human Right: Learning from Others, bringing Legal Capacity Home. Columbia Human Rights Law Review. (n.d.)
<https://sdmny.org/wp-content/uploads/2020/08/INTRODUCING-A-NEW-HUMAN-RIGHT-LEARNING-FROM-OTHERS-BRINGING-LEGAL-CAPACITY-HOME.pdf>

GOODING, Piers. 2017. A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Cambridge Disability Law and Policy 2017.

H. N. STELMA-ROORDA LLM MSc, dr. C. BLANKMAN en prof. dr. M.V.
ANTOKOLSKAIA: A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands (W. Fuchs, Systems of advocacies for the elderly in a

comparative perspective, Presentation at the Advocacies for frail and incompetent elderly in Europe (ADEL) project final conference on 24 September 2010 in Berlin.)

H.N. STELMA-ROORDA és V.I. EICHELSHEIM: Decision-making by and for adults with impaired capacity: The potential of the Dutch *levenstestament*, *International Journal of Law and Psychiatry*, 2023.

HAARAKANGAS, K., SEIKKULA, J., ALAKARE, B., & AALTONEN, J., (2007). Open dialogue: An approach to psychotherapeutic treatment of psychosis in northern Finland. In *Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference* pp. 221-233, New York, London, Routledge.

HARDING, Rosie. Care and relationality. Supported decision making under the UN CRPD. pp. 114-130. In: Rosie Harding, Ruth Fletcher and Chris Beasley (Eds.): *Revaluing Care in Theory, Law and Policy*. Routledge. London and New York. 2018.

HARDING, Rosie; TASCIOUGLU, Ezgi. (2018) Supported Decision-Making from Theory to Practice: Implementing the Right to Enjoy Legal Capacity, *Societies*, 2018, 8. 25. doi:10.3390/soc8020025 www.mdpi.com/journal/societies.

HOFFMAN, István; KÖNCZEI, György. (2010) Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity for Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, Vol. 33. 2010/1. <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5/>

JESPERSON, Maths, PO-Skåne – a concrete example of supported decision-making. Presentation at the OHCHR Symposium on the Human Rights of Persons with Psychosocial Disabilities, available here; MHE video on Personal Ombudsman, available at <http://www.right-to-decide.eu/2014/08/swedish-personal-ombudsman-service-po-forpeople-with-mental-health-problems/>

K. BLANKMAN, K. Vermalen, Conformiteit van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en het EVRM met de huidige en voorgestelde wetgeving inzake vertegenwoordiging van wilsonbekwame personen in Nederland, 2015, <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/6a853233-2646-4c5c-9dcb-294da7e3c362.pdf>.

KABUE, Samuel: Disability Rights, Development, and the Roles of the Disability Movement from the International to the Grassroots, (2015) in: Marcia H. Rioux, Paula C. Pinto, Gillian Parekh eds. (2015): *Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence*, Canadian Scholar Press, Toronto.

KANTER, Arlene S. (2014) *The Development of Disability Rights Under International Law. From Charity to Human Rights*, Routledge London, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203711712> pp. 235.

Karrie A. SHOGREN, Michael L. WEHMEYER, Jonathan Martinis, Peter BLANCK (2019) *Supported Decision-Making Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Life*, Cambridge University Press, 2019.

Kart PORMEISTER (2024): Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Republic of Estonia, in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024.

KAYESS, Rosemary and SANDS, Therese. 2020. Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Shining a Light on Social Transformation (UNSW Social Policy Research Centre), 2020. in Julia Duffy 2022. The Indivisibility of Human Rights and Decision-Making by, with and for Adults with Cognitive Disabilities, School of Law, Faculty of Business and Law Queensland University of Technology, 2022.

KEENE, Alex Ruck, NUALA B. Kane, SCOTT Y.H. Kim, GARETH S. Owen. 2023. Mental capacity – why look for a paradigm shift? Medical Law Review, 2023. Vol. 31. No. 3. Oxford University Press, 2023. <https://doi.org/10.1093/medlaw/fwac052>

KERZNER, Lana. Paving the Way to Full Realization of the CRPD's Rights to Legal Capacity and Supported Decision-making: A Canadian Perspective 2011.

KOHN, N. A.–BLUMENTHAL, J. A.–CAMPBELL, A. T. (2013): Supported Decision-Making: A Viable Alternative to Guardianship? Penn State Law Review, 117(4).

KRAMER, Zachary. 2019. Discrimination, Old and New, Oxford University Press.

LAWSON, Anna. 2009. The UN convention on the rights of persons with disabilities and European disability law: A catalyst for cohesion? In: Oddný Arnardottir – Gerard Quinn (eds.). The United Nations convention on the rights of persons with disabilities: European and Scandinavian perspectives. Leiden, Martinus Nijhoff, 2009.

LECOMPT, Jocelin and MERCIER, Céline. The Montreal Declaration Intellectual Disabilities of 2004: An Important First Step, Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 2007/4.
https://www.researchgate.net/publication/230203845_The_Montreal_Declaration_on_Intellectual_Disabilities_of_2004_An_Important_First_Step

LEWIS, Oliver 2010. „The Expressive, Educational and Proactive Roles of Human Rights: An Analysis of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities” in Bernadett McSherry and Penelope Weller eds., Rethinking Rights-Based Mental Health Laws, Oxford: Hart, 2010.

LITINS'KA, Yana. Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden In: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects, Routledge, London, New York, 2024 <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-bogus%20aw-lackoro%20ski>

LITINS'KA, Yana: Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the Kingdom of Sweden

LORD, Janet E.; BROWN, Rebecca: *The Role of Reasonable Accommodation in Securing Substantive Equality for Persons with Disabilities: The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. 2010.

Louise PENZENSTADLER, Andrew MOLODYNSKI and Yasser KHAZAAL: *Supported decision making for people with mental health disorders in clinical practice: a systematic review*, 2019 *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*.

Lucia A. SILECCHIA. *A critique of Guardianship Theory From the Perspective of Catholic Thought: The Tension Between the Duty to Protect and Preservation of Legal Autonomy*. The Catholic University of America, Columbus School of Law. Catholic Law Scholarship Repository, 2024

<https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2151&context=scholar>

Maciej DOMANSKI and Boguslaw LACKORONSKI szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024 pp. 311.

<https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003463016/models-implementation-article-12-convention-rights-persons-disabilities-crpd-maciej-doma%20ski-boguslaw-lackoro%20ski>

Marcia H. RIOUX, Paula C. PINTO, Gillian PAREKH eds. (2015): *Disability, Rights Monitoring and Social Change (Building Power out of Evidence)*, Canadian Scholar Press, Toronto.

MARTINEZ-PUJALTE, Antonio. 2019. *Legal Capacity and Supported Decision-Making: Lessons from Some Recent Legal Reforms*, Legal Sciences, Miguel Hernández University. 2018.

Megan S. WRIGHT, *Dementia, Autonomy, and Supported Healthcare Decisionmaking*, 79 MD. L. REV. 2020.

MEIER, Philippe and ORVILLE, Vanessa. (2024): *Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Switzerland* in: Maciej Domanski and Boguslaw Lackoronski szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024

Michael BACH, PowerPoint, *Legal Capacity, Personhood and Supported Decision Making*, Can. Ass'n for Cmty Living (U.N. Enable Working Group, Jan. 2006), available at <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/ahc7docs/ahc7ii3.ppt>.

Michael L. PERLIN, “Striking for the Guardians and Protectors of the Mind”: *The Convention on the Rights of Persons with Mental Disabilities and the Future of Guardianship Law*, 117 PENN STATE L. REV. 1159, 1177 (2013) (“The Convention forces us to abandon substituted decisionmaking paradigms and to replace them with supported decisionmaking ones.”);

MOLINA, Lluís Marroyo; SANCHO, Anna Grañana; ROS, Ferran Blanc; LEOTTI Paolo, Motjé, Clàudia: *Models on Innovative practices focusing on supported decision-making mechanisms*. European Association of Service providers for Persons with

Disabilities. 2021 December, Brussels

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Innovative_Frameworks_Report.pdf

NIEMI Hanna-Maria. The Use of Human Dignity in Legal Argumentation: An Analysis of the Case Law of the Supreme Courts of Finland, 2022, Nordic Journal of Human Rights.

Nina A. KOHN, Jeremy A. BLUMENTHAL and Amy T. CAMPBELL: Supported Decision Making: A Viable Alternative to Guardianship? (2013, Penn State Law Review).

NUNNELLEY, S. (2015): Personal Support Networks In Practice And Theory: Assessing The Implications For Supported Decision-making Law. Legal Capacity, Decision-Making and Guardianship. Law Commission of Ontario. <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2015/04/capacity-guardianship-commissioned-paper-nunnelley.pdf>

PAGÉE, Rob van (2014): Transforming Care: The new welfare state pp. 2.

[https://www.eigen-](https://www.eigenkracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf)

[kracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf](https://www.eigenkracht.nl/assets/uploads/2015/05/20140000_Transforming_Care_The_new_welfare_state_RvPag%C3%A9e-EU-Forum-Rest.Justice.pdf)

PATHARE, Soumitra; SHIELDS, Laura: Supported Decision-Making for Persons with Mental Illness: A Review. Public Health Reviews, 34/2012.

PERLIN és E. SZELI. 2013. Mental Health Law and Human Rights: Evolution and Contemporary Challenges in M. Dudley, D. Silove and F. Gale (eds). Mental Health and Human Rights: Vision, Praxis and Courage (Oxford University Press), 2013.

PERLIN, M. L. 2014. „The Ladder of the Law Has No Top and No Bottom”: How Therapeutic Jurisprudence Can Give Life to International Human Rights. Int J Law Psychiatry, 37(6).

PHILLIPS, Rachel Mattingly. (2020). Model Language for supported decision-making statutes, Washington University Law Review, (Vol. 98), 2020/2.

SALZMAN, Leslie. Guardianship for Persons with Mental Illness—A Legal & Appropriate Alternative? 4 ST. LOUIS U. J. HEALTH L. & POL’Y 279, 306 (2011).

Samuel KABUE: Disability Rights, Development, and The Roles of Disability Movement from the International to the Grassroots, in Riox 205.

SEN, Amartya. 1985. „Rights and Capabilities”. In Resources, Values and Development (Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1984.; and Commodities and Capabilities (Amsterdam: North Holland, 1985.

SEN, Amartya. 1987. „The Standard of Living,” in Geoffrey Hawthorn, ed.: The Standard of Living (Cambridge University Press, 1987.

SHOGREN, K. A.–WEHMEYER, M. L. (2015): A Framework for Research and Intervention Design in Supported Decision-Making. Inclusion, 3(1). 17–23. (DOI: 10.1352/2326-6988-3.1.17)

SHOGREN, Karrie A.; WEHMEYER, Michael L., MARTINIS, Jonathan és BLANCK, Peter: Supported Decision-Making (Theory, Research, and Practice to Enhance Self-Determination and Quality of Live), Cambridge University Press, 2019.

STAINTON, T. (2015): Supported decision-making in Canada: principles, policy, and practice. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*, 3(1). 1–11. (DOI: 10.1080/23297018.2015.1063447)

STAITON, Timothy. 1995, *Autonomy and Social Policy* (Brookfield, VT.: Ashgate, 1994.) Roeher Institute, *Harm's Way: The Many Faces of Violence and Abuse against Persons with Disabilities* (Toronto, Roeher Institute, 1995., Steven Edwards, 1997. „The Moral Status of Inntellectually Disabled Individuals” 1997. 22:1. *Journal of Medicine and Philosophy*.

STANLEY S. Herr. (2003). *Self Determination, Autonomy, and Alternatives for Guardianship*. In: Herr, Stanley S. (szerk.) *The human rights of persons with intellectual disabilities, Different but equal*. Oxford University Press.

SZMUKLER, George; DAW, Rowena; CALLARD, Felicity. 2014. *Mental health law and UN Committee ont he Rights of Persons with Disabilities*, *International Journal Law and Psychiatry*, <https://doi.org/10.1016%2Fj.ijlp.2013.11.024>

The Handbook of Public Guardianship Services Act, 2020. In.: Maciej DOMANSKI and Boguslaw LACKORONSKI szerk.: *Models of Implementation of Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) Private and Criminal Law Aspects*, Routledge, London, New York, 2024.

THEN, Shih-Ning, - CARNEY, Terry - BIGBY, Christine – DOUGLAS, Jacinta: *Supporting decision-making of adults with cognitive disabilities: The role of Law Reform Agencies – Recommendations, rationales and influence* *International Journal of Law and Psychiatry*, 61 (2018).

TOLUB, Yotam. 2016. *Alternatives to Guardianship in Financial Affairs c. „Bizchut Report”*

TROMEL, S, ‘A Personal Perspective on the Drafting History of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities’ (2009) 1 *European Yearbook of Disability Law* 115; D. MacKay, ‘The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities’ (2007) 34 *Syracuse J. of International Law and Commerce* 323. in Lawson

TW HARDING 2000. *Human Rights Law in the Field of Mental Health: A Critical Review* 399, *Acta Psychiatrica Scandinavica Supplement* 24. in.: Piers Gooding: *A New Era for Mental Health Law and Policy. Supported Decision-Making and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Cambridge Disability Law and Policy 2017.

VIKKULA, Nelly: *The CRPD and a paradigm shift to legal capacity: A human rights based examination of the right to equal recognition before the law of persons with intellectual disabilities in Finland*.

WALLACE, M. (2012): Evaluation of the Supported Decision Making Project. Office of the Public Advocate.

http://www.opa.sa.gov.au/files/batch1376447055_final_supported_decision_making_evaluation.pdf

WERNER Shirli; CHABANY, Rachel: Guardianship law versus supported decision-making policies: Perceptions of persons with intellectual or psychiatric disabilities and parents. American Journal of Orthopsychiatry, vol. 86, 5/2016.

WERNER, Shirli; Lowengrub, Rachel (n.d.) Perceptions of guardianship, autonomy, and supported decision-making by persons with intellectual disabilities, persons with psychiatric disabilities and parents of persons from both groups. In: Yotam Tolub. (2016). Bizchut. Alternatives to guardianship in financial affairs. <http://bizchut.org.il/en/573>.

WHELAN, Daniel J. Indivisible Human Rights: A History (University of Pennsylvania Press, 2010, Daniel J. Whelan and Jack Donnelly. The West, Economic and Social Rights, and the Global Human Rights Regime: Setting the Record Straight (2007) 29 (4) Human Rights Quarterly.

WHITE, R., BORNMAN, J., JOHNSON, E. & MSIPA, D. (2020). Court accommodations for persons with severe communication disabilities: A legal scoping review. Psychology, Public Policy, and Law.

WINICK, B. J. & Wexler, D. B. 2003. Judging in a Therapeutic Key: Therapeutic Jurisprudence and the Courts. Durham, N.C: Carolina Academic Press.

WINICK, Bruce. 1995. The Side Effects of Incompetency Labeling and the Implications for Mental Health. Psychology. Public Policy and Law, (1).

Jogforrások, határozatok, egyéb jogi dokumentumok, statisztika

A) Nemzetközi és regionális, illetve európai uniós egyezmények, egyezségokmányok, kommentárok, bírósági döntések, ajánlások

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950-es Római Egyezmény)
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948)
Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)
AZ EURÓPA TANÁCS R. (99) 4 SZÁMÚ AJÁNLÁSA A cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelméről https://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf
G.A. Res. 61/106, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Dec. 12, 2006) [CRPD]

General Comment No. 1. (2014) Article 12: Equal recognition before the law” (2014. május 19.) CRPD Bizottság 1. sz. Átfogó Kommentár, CRPD/C/GC/1, 2014. május 19.
General comment No. 6 (2018) on equality and nondiscrimination CRPD Bizottság 6. sz. Átfogó Kommentár, CRPD/C/GC/5
UN General Assembly: Resolution 56/168 on Comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities (Az ENSZ Közgyűlésének 56/168. számú határozata a fogyatékossgal élő emberek méltóságát és jogait elősegítő és védő, átfogó és teljes nemzetközi egyezményről).
UN Office of the High Commissioner for Human Rights, „Thematic Study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Enhancing Awareness and Understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities” UN Doc A/HRC/10/48 (26 January 2009)
IDA CRPD Forum for the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Geneva, September 15 th 2008.
Council Decision 2010/48/EC concerning the conclusion, by the European Community, of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities [2010] OJ L 23/35.
CRPD/C/HUN//CO/2-3, 20 May 2022 file:///D:/_PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/G2234836%20(1).pdf (A CRPD Bizottság Magyarország felé tett kritikája)
Ivinovic v. Croatia, Appl. 13006/13. https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-146393%22%7D
World Conference on Human Rights, Vienna Declaration and Programme of Action, UN Doc A/CONF.157/24 (25 June 1993) part 1[5]
The World Congress on Adult Guardianship Law 2010 in Yokohama, Japan - https://www.international-guardianship.com/previous-congresses.htm
Yokohama Declaration by First World Congress on Adult Guardianship Law, Yokohama, Japan, October 4th, 2010 https://www.international-guardianship.com/pdf/Draft%20Yokohama%202016%20International%20Part-1.pdf
UN Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-mentally-retarded-persons
„Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” c. dokumentumát, CRPD/C/5, mely a kitagolási folyamatok kulcsfontosságú elemei körébe sorolja a döntéshozatali jog, az önálló akarat és személyes preferenciák tiszteletben tartását III. C, G, https://gc-di.org/
European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): Fundamental rights: challenges and achievements in 2012, Annual Report 2012, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2013.

Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013.
Implementing Supported Decision-Making. Developments across Europe and the role of National Human Rights Institutions, 8 June 2020, Mental Health Europe, European Network of National Human Rights Institutions https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf
Comparison of legal systems in access to justice for persons with intellectual disabilities in the following countries: Bulgaria, Finland, France, Hungary, Ireland, (2015. március), Co-funded by the Civil Justice Programme of the European Union https://www.firah.org/upload/notices3/2015/ajupid-final-research-report-may-2015.pdf
Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities: Research Report, Executive Summary, Guiding Principles & Table of Content, Civil Justice Program for the European Union
Mental Disability Advocacy Center: Legal Capacity in Europe – A call to Action to Governments and to the EU, October 2013.
Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities. Issue paper by Council of Europe Commission for Human Rights (Anna NILSON), April 2012. https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9

B) Külföldi (nemzeti szintű) jogi szabályozó eszközök, jogi állásfoglalások, jelentések

Assisted Decision Making (Capacity) Act, 2015 https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/64/enacted/en/print#sec49
2012. évi cseh polgári törvénykönyv (cseh Ptk)
Consultation Paper on Vulnerable Adults and the Law: Capacity (LRC CP 37-2005) by the Law Reform Commission (2005), Ireland, 26., 78.
Észt Polgári Törvénykönyv
Finland, Guardianship Services Act, No. 442/1999, Chapter 5, Section 29. In: Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, European Union Agency for Fundamental Rights, 2013, Publications Office of the European Union, 2013.
Finland's initial report on the implementation of the convention on the rights of persons with disabilities
Initial report submitted by the Netherlands under article 35 of the Convention, due in 2018, CRPD/C/NLD/1 [Date received: 13 July 2018.
Shtukaturov v. Oroszország, 44009/05. számú ügy, Stanev v. Bulgaria, Application No. 36760/06, judgment of the Grand Chamber of 17 January 2012

The Act on Special Care for People with Intellectual Disability
The Social Welfare Act 1301/2014. (Finnország)

C) Hazai törvényi szintű jogforrások

Magyarország Alaptörvénye	Alaptörvény
1969. évi Bécsi Szerződés a szerződések jogáról	Bécsi szerződés
1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (régii Pp.)	rPp.
1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről	Gyermekjogi Egyezmény
A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.)	rPtk.
A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez kapcsolódó átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket a 2013. december végén elfogadott 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptké.)	Ptké.
A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény	Ptk.
1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról	Sztv.
1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról	Közokt. tv.
1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről	Eütv.
1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról	Fot.
2001. évi XV. törvény a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról (2001-es Ptk.)	
2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és	CRPD

az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről	
2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról	AJBt.
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről	Btk.
2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról (Tdtv.)	Tdtv.
2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (új Pp.)	Pp.
1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről	Gyermekjogi Egyezmény

D) Hazai alacsonyabb szintű jogforrások, határozatok, jogi dokumentumok, jelentések, vélemények, útmutatók, statisztikai adatforrások

A Magyar Köztársaság Kormánya T/5949. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, előadó: Dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter, Budapest, 2008. június https://www.parlament.hu/irom38/05949/05949.pdf
36/2000 (X.27.) AB határozat az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítvány alapján
1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050-1998. (IV. 24.) Korm. határozat végrehajtásáról és módosításáról
1129/2010. (VI. 10.) Korm. határozat az új Polgári Törvénykönyv megalkotásáról
A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm.rendelet
A gondnoksági perek vizsgálata tárgyában felállított Joggyakorlat-Elemző Csoport összefoglaló véleményének megállapításai https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo
Összefoglaló vélemény – A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből) Kúriai Joggyakorlat-elemző Csoport 2014. december 19. 43. oldal: Wirth Béla (Pécsi Törvényszék – Ferencz Miklós (Veszprémi Törvényszék): A szakértővé válás, a szakértői névjegyzék és a szakértői kompetencia egyes kérdései összefoglaló munka felhasználásával 2014 ősze az igazságügyi szakértői terület „problématérképe” (Igazságügyi Minisztérium honlapja)
A Legfelsőbb Bíróság észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetere pp. 6-14.
Útmutató a támogatott döntéshozatal gyámhivatali eljárásrendjéhez, összefoglalt eljárásrend a gyámhivatalok számára http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/tdejarasrend.pdf

Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Gondnokság és támogatott döntéshozatal” tárgyban egyedi kérésre összeállított 2023. október 27-i táblázatos adatállománya (saját szerkesztésű kivonat)
Statisztikai Tükör, VI. évfolyam 45. száma Központi Statisztikai Hivatal 2012/44.
Beszámoló az Alapvető Jogok Biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2022. Budapest, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala https://www.ajbh.hu/documents/10180/7828043/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2022.pdf/0c966d1b-378d-901c-6faa-63eca7cea564?version=1.2&t=1704189862674
Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB 512/2013. sz. ügyben
Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB 2709/2016. sz. ügyben – dr. Csikós Tímea és dr. Kozicz Ágnes https://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%A9s+a+gondnoks%C3%A1gi+rendszer+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3+2709_2016.pdf/3938285b-9498-4417-b012-95a74ed88ac9?version=1.0&t=1467123479303
Az OBH 2405/2009. számú jelentése Az OBH 3360/2003. számú jelentése
„Méltóképpen másképp” Fogyatékosügyi Projekt. 2010/2. szerk. Dr. Borza Beáta – Lux Ágnes, Országgyűlési Biztos Hivatala, 2010. https://www.parlament.hu/irom38/11903/pdf/fogyatekosugyi.pdf
Integrált Jogvédelmi Szolgálat Éves Szakmai Beszámoló. Belügyminisztérium. 2022 Kiadás: 2023. március 31. file:///D:/_PC16%20-%20t%C3%B6r%C3%B6l%C3%B6l%20TILOS!/FORWARD/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Let%C3%B6l%C3%A9sek/beszamolo_2022.pdf
Cselekvőképességet kizáró gondnokság kötelező felülvizsgálata – Társaság a Szabadságjogokért Alapítvány https://tasz.hu/wp-content/uploads/2024/04/Cselekvokepesseget-kizaro-gondnoksag-kotelezo-felulvizsgalata.pdf
Mental Disability Advocacy Centre: Gondnokság és emberi jogok Magyarországon, A gondnokság jogintézményének és gyakorlatának elemzése, Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány. Budapest. 2007. https://mdac.org/sites/mdac.info/files/Hungarian_Guardianship_and_Human_Rights_in_Hungary.pdf
Mental Disability Advocacy Center. Civil Munkacsoport: (2007. június 22.) A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei, in: <i>Fogyatékoság és Társadalom</i> , ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009/3-4.
Canadian Association for Community Living: A kizáró gondnokság alternatívái. A Canadian Association for Community Living (CACL) munkacsoportjának beszámolója – 1992. augusztus. In: <i>Fogyatékoság és Társadalom</i> , ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, ELTE Eötvös Kiadó. 2019/3-4.